

Festivity jako ukazatel identity a společenského směřování

Eds. Dana Bittnerová
Mirjam Moravcová

Diverzita etnických menšin

FHS UK

Recenzovali:

Prof. PhDr. Josef Kandert, DrSc., Fakulta humanitních studií UK

PhDr. Helena Nosková, CSc., Ústav soudobých dějin AV ČR

Na vznik této publikace byla FHS UK poskytnuta Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (MŠMT – 2017 a 2019).

© Dana Bittnerová, Petra Burešová, Kristýna Dvořáková, Rumyana Georgieva, Lucie Hanzlíková, Petr Charvát, Ljudmila Kopecká, Zuzana Korecká, Anna Matějovská, Mirjam Moravcová, Michael Rádl, Liliana Rešetarová, Vendula Segerová, Miroslav Slowik, Boriana Staneva, Michaela Šmídová, Miloslava Turková, Tereza Vrbková, 2019

© Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2019

ISBN 978-80-7571-009-3

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
SVÁTEČNOST MIGRANTŮ V ČESKÉ REPUBLICE: KULTURNÍ TRADICE MEZI IZOLACÍ, INTEGRACÍ A HYBRIDIZACÍ	11
<i>Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová</i>	
O POVAZE FESTIVIT	29
<i>Mirjam Moravcová</i>	
EXPATRIANTI	35
SVÁTEČNOST ANGLICKY MLUVÍCÍCH CIZINCŮ V PRAZE	37
<i>Lucie Hanzlíková</i>	
BĚLORUSOVÉ	73
FESTIVITY BĚLORUSKÝCH MIGRANTŮ V ČESKÉ REPUBLICE	75
<i>Zuzana Korecká, Michaela Šmídová</i>	
KALENDÁŘ KAŽDOROČNÍCH SVÁTKŮ PODLE BĚLORUSŮ ŽIJÍCÍCH V ČR	109
<i>Zuzana Korecká, Michaela Šmídová</i>	
BULHAŘI	113
SVÁTKY BULHARŮ V PRAZE SLAVNOST JAKO PŘIPOMENUTÍ MINULOSTI PRO BUDOUCNOST	115
<i>Rumyana Georgieva</i>	
UCHOVÁNÍ TRADICE ČI KRIZE IDENTITY: PROŽÍVÁNÍ SVÁTKŮ V CIZINĚ	141
<i>Boriana Staneva</i>	

KALENDÁŘ VÝROČNÍCH SVÁTKŮ SLAVENÝCH BULHARY V BULHARSKU	163
<i>Rumyana Georgieva, Borjana Staneva</i>	
RUSOVÉ	171
FESTIVITY RUSKÝCH MIGRANTŮ V KARLOVÝCH VARECH	173
<i>Liliana Rešetarová</i>	
FESTIVITY RUSKÝCH STUDENTŮ V ČESKÉ REPUBLICE	193
<i>Ljudmila Kopecká</i>	
KALENDÁŘ VÝROČNÍCH SVÁTKŮ SLAVENÝCH V RUSKU: REFLEXE RUSKÝCH MIGRANTŮ V ČESKÉ REPUBLICE	221
<i>Ljudmila Kopecká, Mirjam Moravcová, Liliana Rešetarová</i>	
ARMÉNI	231
OSLAVA NOVÉHO ROKU V KOMUNITĚ ARMÉNSKÝCH MIGRANTŮ V LASKAVĚ	233
<i>Kristýna Dvořáková</i>	
OBČANÉ IZRAELE	265
FESTIVITY IZRAELCŮ ŽIJÍCÍCH V PRAZE	267
<i>Vendula Segerová, Miroslav Slowik</i>	
SYŘANÉ	303
FESTIVITY ČESKÝCH SYŘANŮ	305
<i>Petr Charvát</i>	
ČÍŇANÉ	329
SVÁTEČNÍ CHVÍLE V RODINÁCH ČÍNSKÝCH PODNIKATELŮ V ČR Z POHLEDU INTEGRAČNÍHO PROCESU	331
<i>Miloslava Turková</i>	
FESTIVITY DRUHÉ GENERACE ČÍŇANŮ ŽIJÍCÍCH NA ÚZEMÍ ČR: PŘÍPADOVÁ STUDIE	355
<i>Anna Matějovská</i>	
VÝROČNÍ SVÁTKY DNEŠNÍ ČÍNY	383
<i>Anna Matějovská, Miloslava Turková</i>	

VIETNAMCI	391
FESTIVITY VIETNAMSKÝCH VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ V LIBERCI	393
<i>Petra Burešová</i>	
SVÁTKY A SLAVNOSTI VIETNAMU	409
<i>Petra Burešová</i>	
ROMOVÉ	417
OSLAVA JAKO PROSTŘEDEK SPOLEČENSKÉ KOMUNIKACE	419
<i>Michael Rádl</i>	
PERFORMANCE ČESKÝCH INICIATIV	465
OSLAVA NOVÉHO LUNÁRNÍHO ROKU: INSCENOVANÁ KULTURNÍ AKCE POHLEDEM ÚČASTNÍKŮ	467
<i>Tereza Vrbková</i>	
FESTIVITY MIGRANTŮ V ČESKÉ REPUBLICE: MEZI SEBEIDENTIFIKACÍ A INTEGRACÍ	481
<i>Mirjam Moravcová</i>	
LITERATURA	555
SOUPIS VYOBRAZENÍ	581
SUMMARY	587
AUTOŘI	627

Předmluva

Publikaci, kterou předkládáme, jsme připravili se záměrem ukázat význam svátků, slavností a výjimečných příležitostí v životě příslušníků etnických diaspor (národnostních menšin a migrantů), kteří se rozhodli žít v České republice. Naším cílem je postihnout nejen kulturní specifika, jež umožňují udržovat hranici mezi my x oni, tedy podílet se na představě příslušníků etnických diaspor o vlastní autonomii, odlišných kořenech či rodinných východiscích, ale také upozornit jak tyto skupiny či jedinci vyjednávají svoji pozici v rámci českého prostoru a české společnosti.

Náš text je členěn do tří základních částí. V úvodní stati se zabýváme teoretickými východisky, na nichž budujeme a z nichž vycházíme při interpretaci zjištěných dat. Stručně zde představujeme i výzkumný proces, na jehož základě publikace vznikla. V kapitole *O povaze festivů* přinášíme přehled základních rámců, které souvisí s kategorizací svátečnosti a kulturními areály, které stojí v základech svátečnosti sledovaných etnických diaspor a dávají jí osobitý rozlišující i sjednocující charakter.

Stěžejní částí publikace jsou případové studie o svátečnosti vybraných patnácti skupin sledovaných z řad příslušníků národnostních menšin a migrantů, kteří v současnosti pobývají na území České republiky a spolu s českou společností a dalšími etnickými diasporami či jedinci jiné etnicity se podílejí na etnické skladbě obyvatelstva státu. Studie jsou výsledkem výzkumné práce jednotlivých autorů. Nesou stopy jejich vědeckého přístupu a odborného rukopisu. Ponechána jim byla autorská autenticita; má ukázat možné (různé) pohledy na svátečnost migrantů v přijímací zemi.

Studie o svátečnosti etnických diaspor v České republice jsou řazeny do kapitol, které respektují příslušnost k zemi původu migrantů, přesněji příslušnost k určité národnostní menšině. Týkají se anglicky mluvících expatriantů, Bulharů, Bělorusů, Rusů, Arménů, občanů

Izraele, Syřanů, Číňanů, Vietnamců a Romů. Záměrně jsou zohledněna kulturní východiska, která determinují podobu svátečnosti sledovaných skupin. Akcent tedy neklademe pouze na status příslušníka etnické diaspory v kontextu jeho života v České republice a na transformaci jeho svátečnosti vlivem kontaktu s českou společností. Důraz přikládáme také jeho závislosti na kulturních východiscích a jeho vazbě k zemi původu. Proto naši pozornost směřujeme i na repertoár festivit, jež byl součástí života migrantů před migrací. K některým kapitolám tedy přiřazujeme soupisy svátků slavených v zemi původu migrantů, případně soupis svátků jimi slavených v České republice s odkazem na svátky země původu (pokud autoři nezvolili jiný přístup výkladu vazeb na svátečnost jejich vlasti). Soupisy, které mají pomoci orientovat se v kalendářních cyklech migrantů, umístujeme na závěr kapitol, bezprostředně za případové studie.

V závěrečné kapitole pak předkládáme shrnutí našich dosavadních poznatků. Ty opíráme jednak o autorské studie, jež jsou součástí této publikace, jednak o naše další výzkumy, které jsme prováděli v kontextu sledovaného tématu, popřípadě o výzkumy našich kolegů.

Publikace obsahuje rovněž obrazovou dokumentaci. Ta ilustruje svátečnost sledovaných příslušníků etnických diaspor, kterou si postupně formovali a prožívají v České republice. Zařazujeme nejen snímky pořizené autory v době jejich výzkumu (2011–2014), ale také fotografie, které jsme získali v rámci našich dalších výzkumů. Tyto fotografie dokumentují situaci z let 2015–2019.

Předkládaná publikace je určena českému čtenáři. Zkrácené vydání vyjde samostatně v anglickém jazyce.

Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová

Svátečnost migrantů v České republice: kulturní tradice mezi izolací, integrací a hybridizací

Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová

Migrace představuje významnou zkušenost v životě jedince. Konfrontuje ho s mnohým, co do té doby neznal, mění jeho kulturní a společenské praxe, vede ho k přehodnocování a revizi hodnot, které získal socializací a dosud zastával. Ovlivňuje a dotýká se všech oblastí jeho života, včetně svátečnosti. Svátečnost se pak v realitě života migranta stává odrazem jeho postoje ke společnosti, do níž vstoupil, projevem vztahu k své vlastní jsočnosti i symbolickým ukazatelem představ o podobě sebezačlenění do kulturního prostoru, kam migroval.

Hovoříme o svátečnosti jako ukazateli procesu, který vyvolala situace migrace a usazení migranta v přijímací společnosti. Jak však pojmout svátečnost? Jan Sokol uvažuje, že podoba svátečnosti může být nejrůznější. V jeho výkladu má svátečnost široký rozměr: zahrnuje nejen slavnosti a svátky obřadního charakteru, výjimečné události, které mají pevný formální rámec, jsou manifestní a rozpoznatelné ve vybočení ze všednosti, ale i praktiky, které nemusíme identifikovat jako sváteční, pokud nejsme součástí společnosti, která je vykonává a udržuje (Sokol 2004: 21–27). Z této výkladové pozice vycházíme při našem studiu svátečnosti migrantů v ČR.

V následujícím textu se budeme zabývat *svátky, slavnostmi a výjimečnými příležitostmi*, jejichž synonymem je pojem *festivity*. V analogickém významu budeme užívat i pojem *svátečnost*, který chápeme jako čas naplněný festivitami, jako označení protikladu všednosti

v každodenním životě člověka a společnosti.¹ V rámci našich analýz festivit pak budeme hovořit i o jejich *rituálním jádru*.² Tímto pojmem označujeme formalizované akty stvrzování statusů a jejich změn, akty potvrzování vzájemných mezilidských vztahů, akty manifestace zaujatých idejí, postojů, akty demonstrace úspěšnosti či zahajovací akty, které jsou v té které společnosti či skupině přijaty, ustáleny a dodržovány po určitou dobu jako srozumitelná společenská norma.

Pro zjednodušení našeho výkladu označujeme příslušníky etnických menšin a imigračních skupin, kteří díky migraci žijí mimo zemi svého původu a ve většinové společnosti ČR neztratili pouta k východní kultuře, termínem „*diaspora*“ – v souladu se současnou definicí tohoto slova (Reifer 2006: 142).³ K tomuto termínu jsme se přiklonili, i když víme, že český vědecký diskurz hovoří v souvislosti s přítomností jinoetnických skupin na území ČR o etnických skupinách (Hirth 2007) či cizineckých komunitách (Uherek a kol. 2008) a česká legislativa definuje přítomné obyvatelstvo jiné než české národnosti podle přiznaného právního statutu. V případě občanů ČR jiné než

- 1 Od 19. století po současnost užívají společenské vědy ve vědeckém diskurzu pro svátky, slavnosti a výjimečné příležitosti tři základní sjednocující označení: *zvyky a obyčeje, rituály a obřady, festivity*. Každý z těchto pojmů nese jiný preferenční odkaz: pojem *obyčeje a zvyky* odkazuje na mezigenerační výměnu a „lidovost“ aktérů, pojem *rituály a obřady* na myšlenkový obsah a společenský význam pro aktéry a jejich společnosti, pojem *festivity* na vybočení ze všednosti každodenního života. V české odborné literatuře 19., 20. a 21. století má pak používání těchto termínů i svou časovou dimenzi. V návaznosti na konkrétní výzkumné otázky, které si badatelé v té které době kladli a sledovali, se pojem rituály a obřady pro mimocírkevní slavnosti prosadil v národopise/etnografii/etnologii na přelomu 19. a 20. století, pojem festivity v etnologii a sociokulturní antropologii v posledních desetiletích 20. století.
- 2 V zahraniční antropologické, etnologické i sociologické literatuře nám dostupné, která sleduje problematiku svátečnosti, je termín *rituál* běžně užíván i pro označení nejružnějších festivity příležitostí, včetně sekulárních, které provázejí společnost postmoderní doby. Použití termínu rituál v *zastřešujícím významu* pro obřadní a ceremoniální akty a festivity příležitosti zpochybnili již Jack Goody (1977), Katy Gardner a Ralph Gavrillo (2002) a další.
- 3 Thomas Reifer (2006: 142) definuje diasporu jako společenství lidí týchž kulturních východisek, kteří migrovali a usídlili se mimo zemi svého původu, v cílové zemi si uchovali vědomí svých kulturních kořenů a neztratili kontakt s kulturou země a společnosti, ze které vyšli.

české etnicity hovoří o příslušnicích národnostních menšin, v případě cizích státních občanů o cizincích (Sulitka 2009).

Festivity, resp. slavnosti, svátky, a výjimečné příležitosti, jsou nedílnou součástí života člověka a společnosti. Představují přerušení stereotypní všednosti, obohacení a zpestření rutinní každodennosti. Mají dopad ve veřejném i soukromém prostoru. Odrážejí ideje společnosti, stejně jako situují jedince v ní. Jsou nástrojem reprodukce i vyjednávání hodnot stejně tak v kontextu víry a náboženství, jako v kontextu sekulárního života společnosti. Nesou významy, které oslovují člověka a společnost pro svoji aktuálnost a/nebo odkazují k paměti na minulost. Mnohé svátky a slavnosti jsou pokládány za součást kulturního dědictví; tvoří součást sociální identity. Jsou vnímány jako jisté kontinuum, které překlenuje mezigenerační trhliny, a to i když se jejich původní významy a podoby proměňují a získávají nový obsah i výklad. Nově zavedené slavnosti jsou naopak příležitostmi jak zpřítomnit současné hodnoty a postoje, pro něž v repertoáru stávajících festivit jedinci a společnost nenacházejí platformu pro vyjádření, prožití a ustanovení sociálních postojů a zaujatých pozic. Festivity jsou významnými praktikami, které vstupují do sociálního prostoru a spoluvytvářejí ho. Přičemž povaha sociálního prostoru globalizovaného světa umožňuje paralelní přítomnost praktik, které se váží k různým sociálním polím. Hybridita se ukazuje nejen v repertoárech praktik a jejich podobách, ale také ve významech, které jsou jim připisovány.

Svátečnost migrantů představuje jeden ze segmentů, které se podílejí na praktikách a významech sociálního prostoru České republiky. Lze se na ni dívat z mnoha úhlů. Tím našim bude perspektiva samotných migrantů, kteří sebe situují v novém prostředí a také do tohoto prostředí (mimo jiné) situují svoji svátečnost.

V kontextu našeho uvažování si klademe řadu otázek. Jaký význam migranti připisují slavnostem, svátkům a výjimečným příležitostem v procesu migrace a po usídlení v cílové zemi? Z jakých pozic k nim přistupují? Jak se vztahují ke svátečnosti, kterou si osvojili v zemi původu a jak reagují na svátečnost většinové společnosti,

v níž se usadili a hledají prostor pro své uplatnění? Jaké místo zaujímá svátečnost v jejich každodennosti?

Východiska našeho badatelského zájmu o svátečnost migrantů v ČR

Téma každodennosti, resp. životního stylu opakovaně získává pozornost badatelů, kteří se zaměřují na otázku postavení migrantů v české společnosti. Jejich studie se zabývají zapojením migrantů do každodenních běžných aktivit v rámci sociálního prostoru, v němž se nacházejí, či jehož součástí jsou. Uvažují o sociálním poli (Bourdieu 1998), v rámci kterého migranti vyjednávají svoje pozice. Proto se také badatelé prioritně zaměřují na trh práce, resp. ekonomické aktivity (např. Drbohlav 2008, Nekorjak – Hofírek 2009, Pořízková 2009), na interpersonální vztahy a sociální síť (např. Ezzeddine 2012), identitní postoje (např. Tollarová – Klvačová 2009, Klvačová 2012), na zapojení do menšinových organizací (např. Leontieva a kol. 2006, Bittnerová – Moravcová a kol. 2009, Sulitka – Uherek 2015), vzdělávání (např. Bittnerová 2009, Jánská 2011, Radostný 2011, Kostelecká – Hána – Hasman 2017), na otázky legislativy (např. Scheu 2011), podpory ze strany neziskových institucí, bytové poměry (Bittnerová – Moravcová a kol. 2012) či přímo na každodennost (Martínková 2011).⁴

V rámci těchto studií je svátečnost někdy zmiňována jako kontext života migrantů. Není na ni ale upínána ústřední pozornost. Přesto lze chápat svátečnost jako jeden z pilířů sebesituování se migrantů

4 Tyto momenty v životě migrantů, které jsou nezbytností jejich existence v přijímací/cílové zemi a rutinní „všedností“, považujeme z hlediska vědeckého zájmu a společenského významu za stěžejní. Přitom Jan Sokol ve své knize *Člověk a náboženství* (2004: 21–27) upozorňuje, jak významné pro lidství člověka (a tedy i lidství migranta) je právě vyvázání se ze „všedního“ a cílené vytváření prostoru pro „sváteční“. „Sváteční“ vyvádí člověka z rutiny, dává mu možnost prožít „něco jinak“ a odpoutat se od stereotypu všednosti: „Svátek se tak vůči všednosti nevymezuje jen odlišností chování a vnějších podmínek, ale vykračuje z obyčejného světa každodenního obstarávání někam jinam, přesahuje jej, čili transcenduje“ (Sokol 2004: 21–27).

v sociálním prostoru. „Sváteční“ zprostředkovává člověku vstup do světa, v němž usiluje o uznání, v němž je individualitou i členem skupiny, resp. společnosti, s níž se identifikuje. Proto považujeme za důležité zaměřit se na svátečnost migrantů a klást si otázku, co je pro ně vytržením z rutiny a na čem je budováno jejich lidství (Sokol 2004: 21–27).

Významným aspektem „svátečního“ je participace na svátečnosti. Zapojení se do festivity podporuje představu lidí o jejich přináležení. Může mít podobu reálnou i imaginativní, a realizovat se přímou účastí i zprostředkovaně: skrze připomínku, telefonát, vstoupení do virtuálního prostoru. Virtuální prostor umožňuje migrantům stát se součástí svátečnosti, která by jinak byla z důvodu překonání vzdálenosti nemyslitelná. Pocit přináležení, konstruovaný participací na svátečnosti, se tak může vztahovat k různým okruhům lidí stejně jako k různým místům.

Je tedy neadekvátní uvažovat o migrantovi jako o „zajatci“ cílové země, jenž je *tady* nucen se buď vzdát své výchozí svátečnosti, nebo ji v nových podmínkách nějakým způsobem resuscitovat a substituovat (oživit a nahradit dle podmínek, které se nabízejí). Migrant může zůstat součástí země původu a participovat na svátečnosti *tam* i *tady* (off-line i on-line). Dualita či multiciplita je z hlediska perspektivy transnacionálního migranta relevantní. Jeho multilokální životní svět (Vertovec – Cohen 1999) či pobývání v transnacionálním sociálním poli (Szaló 2007) je odvozeno z každodenních praxí, které se váží k různým prostorům. Na základě takovéto vlastní zkušenosti vytváří migrant svoji představovanou sociální realitu (Szaló 2007), a ve vztahu k našemu tématu svoji hybridní svátečnost.

Migrantova zkušenost a sebesituování do sociální reality se promítá do jeho sociálních vztahů a praktik, které realizuje *tam*, kde se právě nachází. Tedy i mnohovrstevnatá migrantova zkušenost spojená se svátečností, která zahrnuje svátečnost různých skupin a různých prostorů, nachází konkrétní podobu v daném místě, kde migrant pobývá. Hybridita jeho svátečnosti tak nabývá lokální podobu. Vstupuje do svátečnosti lokalit a vnáší do nich nové podněty a formy, aby dále tento prostor i jeho svátečnost proměnil. V případě našeho

výzkumu nás tedy zajímá, jakým způsobem migranti utvářejí svátečnost konkrétních míst v ČR.

Svátečnost zároveň odkazuje na *proces etablování* se migrantů v prostoru. Skrze zkušenost s festivitami a jejich slavením si migranti vytvářejí *pocit přináležení* – moment zásadní v souvislostech jejich života v cílové zemi i jeho ukotvení v prostoru transnacionálním. Migranti se tak mohou odkazovat k různým festivitám. Z tohoto úhlu pohledu je podstatný výběr festivit nebo manifestních aktivit, které migrant realizuje nebo si připomíná v cílové zemi. Slaví či si připomíná ty, jež ho poutají k zemi původu, nebo ty, jimiž se zařazuje do společnosti cílové země, či ty, které ho poutají ke globalizovanému prostoru, nebo ty, které dokáží do sebe vtáhnout významy, prosazované elitami jeho diaspory? Hobsbawm v této souvislosti píše o „vynalezené tradici“, již garantují právě elity, aby mobilizovaly společnost či skupiny společnosti (Hobsbawm 2013: 1–14). V jeho výkladu moderní společnost opustila „zvyk“ („custom“) – který má schopnost vyrovnat se s novými situacemi a přizpůsobuje se společnosti⁵, ale naopak vytvořila „tradice“ („tradition“) – které nutí společnost přidr-žovat se elitami daných pravidel.⁶ Právě Hobsbawmův koncept „vynalezené tradice“, v našem výkladu tradice „svátečního“, konvenuje s Foucaultovým pojetím moderní společnosti, jejíž koheze je udržována skrze disciplinaci a dohled (zde ve smyslu závazného výročního cyklu). Je tedy „sváteční“ v životě migrantů faktorem procesu integrace, odkazuje na přijímání hodnot elit cílové země, resp. globální společnosti? Či naopak je tendence setrvat v izolaci potvrzením pocitu přináležení k výchozímu státu a společnosti? Nebo je úsilí udržovat nemajoritní festivity obranou proti pocitům nepřijetí, která ale v podstatě nahrává vlivu elit země původu či vlivu elit diaspory? Mo-

5 „Zvyk“ podle Hobsbawma nevyklučuje inovaci; změna „zvyku“ se stává preceden-tem pro společnost, která zachovává sociální kontinuitu a pracuje s uplatňová-ním přirozeného práva. Hobsbawm tyto společnosti nazývá „tradiční“, aniž vy-mezuje obsah pojmu „tradiční společnost“ (Hobsbawm 1983: s. 3–14).

6 „Vynalezenou tradici“ Hobsbawm posuzuje jako ustálenou ritualizovanou for-mu, stvrzující význam konstruovaných společenských počinů, aktů a aktivit. Vynalézání tradic v tomto smyslu chápe jako „proces formalizace a ritualizace, pro- který je typické odkazování na minulost“ (Hobsbawm 1983: s. 3).

hou být tedy festivity i nástrojem skupinové emancipace? Jak skrze festivity vyjednávají migranti své angažmá ve všech zmíněných sociálních polích? I to nás zajímá.

Svátečnost prostoru ČR nebylo nikdy možno chápat jako homogenní. Byla a je tvořena různými vrstvami, které odkazují na společnost a její skupiny. Nacionální projekt 19. a 20. století artikuloval svátky a slavnosti, které měly podpořit ideje národní společnosti a posléze státu (Pešek 1995, Válka 2000, Hroch 2005, Šíma 2006, 2008). V dialogu s nimi i nezávisle na nich církve, politická uskupení, sociální a profesní skupiny, subkultury zaváděly, realizovaly a udržovaly další festivity, aby skrze ně podporovaly ideje, normy a hodnoty své skupiny stejně jako její soudržnost (např. Skalníková 1981, Robek 1981, Moravcová 1983). Obdobně se etablují migranti a menšiny v prostoru ČR. Vyjednávají si i skrze svoje festivity pozici v ní, dávají smysl své přítomnosti zde.

Svátečnost migrantů v přístupech společenských věd

Badatelé z řad antropologů, etnologů, historiků a sociologů se k tématu svátečnosti opakovaně navracejí – v kontextu společností předliterárních (nativních), i v souvislostech literárních společností různých historických epoch, epochu moderní a postmoderní doby nevyjímaje.⁷

Otázka svátečnosti *migrantů* ve společnosti přijímací země vstoupila do vědeckého zájmu jako zásadní až ve druhé polovině 20. stole-

7 Společenské vědy se účelem, ideovým obsahem i formalizovaným scénickým ztvárněním slavností, svátků a výjimečných příležitostí v životě člověka a společnosti zabývají opakovaně; činí tak i v současnosti. Orientují se jak na jejich fungování v životě společnosti předliterárních, nativních (např. Frazer, van Genepp ad.), tak na jejich významy v dějinné minulosti a současnosti literárních společností (např. Eliade, Frolec ad.). Přehled základních prací věnovaných studiu festivit doby pozdního středověku a evropské modernizace (srov. Šíma 2006: 81–110). Orientační přehled prací vybudovaných na studiu společností předliterárních (srov. Karlová 2013: 37, pozn. 1).

tí,⁸ kdy ekonomická a bezpečnostní migrace nabyla na intenzitě. Její zvýznamnění spadá do doby, kdy se měnil vědecký přístup k etnickým diasporám, jinoetnickým skupinám a příchozím migrantům, kdy nově formulované paradigma multikulturalismu nahrazovalo paradigma tavicího kotle (melting pot).⁹

V souvislosti silícího migračního pohybu obyvatelstva do ekonomicky vyspělých zemí zejména evropského a amerického kontinentu, nutně vyvstala otázka společenského potenciálu, který svátečnost poskytuje migrantům v cílové zemi. Svátečnosti migrantů se v tomto směru dostalo pozornosti zejména od etnologů. Jejich zájem vyplýval primárně z ambice dokumentovat kulturu, resp. životní styl migračních skupin a etnických diaspor. V této souvislosti se objevily dva vzájemně provázané přístupy: *studium rezidujících* a *studium kulturní změny*. Výzkum kulturních rezidujících formulovali badatelé, kteří migranty chápali jako diasporické skupiny s přímou vazbou na vlastní národ (srov. např. Wimmer – Glick-Schiler 2009). Otázky kulturní změny naopak zajímaly především badatele, kteří interpretovali situaci migrantů ve vztahu k majoritní společnosti cílové země. Na základě studia svátečnosti migrantů tedy badatelé dokládali dynamiku sledované kultury a proces adaptace, akulturace, integrace či asimilace migrantů do majoritní společnosti. Popisovali postupné prolínání dvou samostatných kultur (ve smyslu systémů či struktur) a přizpůsobení svátečnosti novým podmínkám. Svátečnost v rámci těchto

8 Pokud někteří badatelé v předchozích obdobích v rámci svých terénních výzkumů formulovali otázku dopadu migrace na svátečnost migrantů a přijímací společnosti, zvažovali především migraci kulturně blízkých skupin či jedinců. Orientace na kulturně blízké migranty souvisela u populací nativních s prostorovým ohraničením možností migrace. U populací industriálních pak také se sociálním a profesním charakterem přeshraničních (mezinárodních) migrací.

9 Asimilacionistická teorie tavicího kotle („melting pot“) předpokládá, že národy, etnika a etnické skupiny, které žijí na jednom teritoriu státu či jinak konstituovaného územního celku, se vzájemně přizpůsobí a vytvoří kulturně homogenní společnost (Francis 1976). V USA byla tato teorie zpočtybněna na přelomu 60. a 70. let 20. století (Sollors 1996). Vědecký diskurz začal obyvatelstvo USA chápat nikoli jako jeden národ, nýbrž jako „národ národů“ (Sharpová 2009). Oficiální stanovisko USA nadále upřednostňuje ideu „melting pot“ (*Multikulturalismus*. [Online]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Multikulturalismus> [cit. 5. 4. 2018]). – V Evropě teorie multikulturalismu nalezla ohlas na počátku 70. let minulého století.

studií byla navíc často pojímána jako indikátor, na němž bylo možno sledované procesy doložit (např. Newall 1989¹⁰, Nosková 1994, 2001).

Studie o svátečnosti migrantů, které vznikaly v 90. letech minulého století a v novém miléniu, již svůj přístup neopíraly pouze o interpretační rámec asimilace či integrace. V kontextu transnacionálního přístupu k migraci a zpravidla konstruktivistického paradigma sledovaly význam svátečnosti v kontextu *vyjednávání pozic v lokálních společnostech* cílové země i země původu. Role svátečnosti (resp. „rituálu“) v životě jedince byly dávány do přímého spojení s motivací migrantů, proč a jak udržovat *transnacionální* vazby (např. Salich 2002). V souvislosti s chápáním migrace jako nástroje globalizace badatelé viděli svátečnost jako nástroj *potvrzování* či *revitalizace výchozích hodnot a sociálních vazeb* stejně jako nástroj *změny* (např. Pijl, van der 2016¹¹; Bittnerová – Moravcová 2009, Moravcová 2015¹²).

V řadě studií festivita („rituál“) již není pojímána jako objekt kulturní změny, ale je *subjektem sociálních procesů*. V tomto přístupu se festivity nemění pod vlivem nových podmínek, ale naopak sama se stává aktérem, který zprostředkovává nové ideje, normy a hodnoty a restrukturalizuje sociální vztahy. V této souvislosti např. popisuje David Henig (2009) svatby transnacionálních migrantů v Dagestánu. Ukazuje, jak se svatební rituály vesničanů stávají součástí vyjednávání společenských pozic v původní lokalitě, stejně jako zprostředkovávají zavádění nových kulturních prvků. Festivity je i *platformou* jak se *vztáhnout ke globálním vzorům a hodnotám*.

10 Venetia Newall (1989) popisuje, jak pákistánští vzdělání muslimové v Londýně slaví Vánoce, a v té souvislosti zvýznamňují ústřední postavu křesťanských Vánoc – Ježíše Krista jako proroka a žaka Alláhova.

11 Yvon van der Pijl se sice přihlašuje ke strukturálně funkcionalistické tradici, ale právě na základě studia transnacionální sítě migrantů ukazuje, jak transnacionální migrace ovlivňuje chápání smrti a vedení rituálů. Dokládá, jak jsou vyjednávána různá pojetí porozumění situaci, která vychází z odlišného kontextu života tady a tam.

12 Naše výzkumy prováděné v posledních dvaceti letech doložily, že slavnosti migrantů, kteří se usazují v České republice, jsou koncipovány i se záměrem *revitalizovat* hodnoty společnosti země původu v nově obsazeném prostoru a také se záměrem *udržovat vědomí sounáležitosti* se skupinami lidí, kteří migrovali, usadili se mimo stát původu a v různých cílových zemích tvoří diaspory lidí téže etnicity či jazykové kompetence.

Výzkumy festivit migrantů se však nevážou jen k uzavřeným diasporám či transnacionálním komunitám. Svátečnost je zároveň interpretována jako nástroj politické, etnické, náboženské a jiné mobilizace v rámci širšího sociálního prostoru, např. lokality, státu atd. Festivita je zde opět nástrojem, který *navozuje konsensus a kohezi* v rámci různých skupin populace a zdůrazňuje obsahy, na nichž je tato koheze zakládána a prolongována. Záleží při tom na sebesituování garanta svátku, jaký význam mu přiřkne, zda se jedná o rovinu etnické emancipace, posilování lokální soudržnosti, prožívání náboženské identity, profesní či zájmové participace. K významným náleží např. otázka konstituování svátečnosti na lokální bázi, která „slučuje“ a převrstvuje etnický rozměr svátečnosti, vázané na zemi původu migrantů, a činí z něj lokální událost odkazující k novému místu a jeho lidem (Baumann 2002).

Svátečnost migrantů zkoumají badatelé ovšem i v návaznosti na další vlivné koncepty. Překračují rámec diaspor a uvažují o společensko-politickém dopadu festivit na společnost definovanou různými etnickými/migračními skupinami. V souvislosti s metodologickým nacionalismem je pochopitelné, že je velká pozornost věnována festivitám v souvislosti s etnickou, resp. národní identitou. Svátečnost je v těchto studiích interpretována jako *zdroj etnických* identit, které jsou ustanovovány politickými/náboženskými/společenskými elitami, aby posilovaly etnickou hranici mezi *my* a *oni* (Buzalka 2007). Festivita již není chápána jen jako nástroj komunikace směřující dovnitř diaspor; naopak má oslovit i majoritu. Vkládán je jí však také další význam: propojit vlastní etnické diaspor v globálním prostoru. Aktuální se tak stává otázka konstituování svátečnosti migrantů na národně-politickém principu, který nadřazuje přináležitost k diasporám těžce etnicity a země původu nad místo jejich konkrétního usídlení. Z festivity činí sjednocující manifestní záležitost diaspor odkazující ke kulturním kořenům země původu (Moravcová 2015, 2018). Svátečnost znovu definuje *hranice etnického společenství*. Propojuje zemi původu s místy, kde migranti žijí.

Studie, které zvažují společensko-politický dopad festivit, chápou festivity *jako nástroje moci*, jimž je dána schopnost cíleně mani-

pulovat s aktéry. Komplementárně k tomu jsou tyto festivity vnímány jako potvrzení osobní identity, jež je konstruována v rámci života v diaspoře.

Studium festivit migrantů tedy přináší nové rozměry, nové otázky. K významným náleží např. otázka konstituování svátečnosti na lokální bázi, která „slučuje“ a převrstvuje etnický rozměr svátečnosti, vázané na zemi původu migrantů (Baumann 2002), otázka vyjednávání moci v sociálním poli, které migranti obsazují, otázka narušování sociální hierarchie a prosazení prestižní pozice migranta v lokální společnosti země původu skrze inovace tradičních rodinných rituálů (Henig 2009¹³, Osella – Osella 2003), otázka etnosociálního potenciálu svátečnosti migrantů v prostředí většinové společnosti (Johnson – Werbner 2010), otázka souběžného modelujícího potenciálu festivit: integračního směrem k vlastní skupině a desintegračního směrem k „nadřazené“ společnosti lokální, národní, sociální (Etzioni 2000: 56), otázka ritualizace společenských vztahů jako výraz dynamického společenského procesu (Gardner – Grillo 2002), otázka udržování a fungování transnacionálních vazeb na základě společně sdílené svátečnosti na dálku (Salich 2002) nebo otázka symbolického uchopení a přivlastnění prostoru cílové země využitím veřejné slavnosti (Moravcová 2015). Všechny tyto otázky směřují k problému společenského významu festivit, úlohy, kterou hrají v životě jedince a jeho existence jako člena určité společnosti.

V souvislostech přítomnosti migrantů v občanské společnosti ČR některé z naznačených otázek zůstávají neotevřeny – snad i proto, že pro jejich řešení nedozrál čas, migranti o významu festivit v těchto souvislostech uvažují jen okrajově a otázka dopadu migrace do ČR na sociální pozice migrantů v zemi původu nebyla položena. Naproti tomu český prostor jiné otázky formulovat umožňuje. Například dovoluje sledovat vliv sociální pozice migrantů zaujaté v ČR na vztah k festivitám země původu, vliv festivit na udržování transnacionál-

13 Henig ukazuje jak transnacionální migranti právě skrze festivity – rituál se snaží prosadit svoji pozici v lokální společnosti, jak inovace rituálu, garantované globální produkcí, zvyšují jejich prestiž, prosazují vyjednávání nových hodnot, přijetí nových pravidel – toho, co je nová norma.

ních kontaktů, roli festivit při symbolickém obsazení a přivlastnění prostoru cílové země, jejich schopnost poskytovat autoritu osobám a idejím, propojovat a odlučovat skupiny podle různých identitních východisek, vedle dalších.

Festivity – nástroj sociální koheze

Základním interpretačním rámcem, z něhož jsou v antropologické a etnologické literatuře festivity vykládány, je jejich společenský dopad. Je nahlížen zpravidla v souvislostech vědeckého záměru badatele, tedy s ohledem na základní vědeckou otázku, kterou si klade.

Vypůjčíme-li si tvrzení Émila Durkheima (2002 [1912]), Victora W. Turnera (2004 [1966]), Maxe Gluckmana (2012 [1965]), Arnolda van Gennepa (1997 [1909]) formulovaná v souvislosti úvah o rituálech nativních národů, závěry Michaila M. Bachtina (1975), Edwarda Muira (1997) vyslovené v souvislostech přemýšlení o veřejných slavnostech středověku a raného novověku, poznatky Sally Moore a Barbary Myerhoff (1977¹⁴) zjištěné analýzami sekulárních festivit moderní doby, pak můžeme za základní společenskou charakteristiku festivit označit *reprodukcí* společenských systémů a hodnot, na nichž je společnost vybudována, *integraci, stvrzování a prožívání* identity společnosti/skupiny, *prosazování* nových idejí, *verifikaci a legitimizaci* sociálních statusů a jejich změn, a také *vytvoření prostoru* pro regulaci emocí a uvolnění nežádoucího společenského napětí.

Význam symbolicky *reprodukovat* stávající řád společnosti je festivitám přiznáván v kontextu různých teritorií, časových horizontů i objektů výzkumů.¹⁵ Festivity je spojována s *potvrzováním* a *upev-*

14 Přemýšlení obou autorek o společenském významu *sekulárních festivit*, tedy té široké škály slavností a oslav moderní společnosti stojících mimo náboženskou obřadnost a magické praktiky, ukázalo *legitimizační potenciál* těchto festivit. Naznačilo jejich schopnost poskytovat autoritu a legitimitu osobám, hodnotám, idejím. Nastolilo také otázku jejich možnosti interpretovat společenskou realitu s cílem této realitě zajistit uznání a účelově „sdružit“ kulturně a sociálně odlišné aktéry festivit v rámci společného záměru (Moore – Myerhoff 1977).

15 Antropologové svoje interpretace společenských významů festivit prioritně formulovali na základě výzkumů etnik „čtvrtého světa“ – tzv. nativních/neliterár-

ňováním sociální struktury, společenského a politického uspořádání společnosti (Turner 2004, Leach 1973¹⁶), a její *náboženské orientace*. Podíl festivit na udržování společnosti je tedy spatřován v symbolickém potvrzování existujícího společenského řádu (Durkheim 2002) a v symbolickém vyjádření společenské a politické moci (Turner 2004). Úloha festivit stvrzovat stávající stav společnosti je v interpretacích sociokulturních antropologů a etnologů chápána jako dominantní, i když je přiznáváno, že v rámci jednotlivých festivit dochází také k prosazování nových myšlenek (Turner 2004), k redefinici hodnot a ke změně společenského či politického zacílení skupin i celé společnosti. Převzetí, zmocnění se a obsazení aktivní role v rituálním jádru festivity pak odráží transformaci stávajících a nástup nových sociálních vztahů, a také změny v hierarchickém uspořádání společnosti. Prostřednictvím výběru aktérů rituálního jádra, výměnou starých a dosazením nových autorit, je stvrzován vzestup či ústup společenských skupin a vrstev z prestižního a mocenského postavení (Moravcová 1995).

Festivitám je připisována schopnost *integrace* příslušníků vlastní skupiny/společnosti, ať již se vymezují příslušností národní, občanskou, sociální, politickou, náboženskou, profesní, zájmovou nebo příslušností k rodině a příbuzenské skupině. Je jim přirčena schopnost zprostředkovat vědomí společné *totožnosti* a společného odlišení se od „druhých“, kteří nejsou členy rodiny, skupiny, společnosti, hnutí (Durkheim 2002, Turner 2004). V těchto souvislostech jsou pak festivity nahlíženy jako faktor sociální kontroly vlastních členů.

Festivity konané ve *veřejném prostoru* sjednocují účastníky a budují vědomí jejich sociální identity vázané na společnost a skupinu, jež si festivity přivlastňuje, a to v pocitu nové identity, který jí po-

ních/předliterárních národů. Týmž problémem se ovšem zabývali i etnologové a političtí antropologové orientovaní na studium euroamerického a středoevropského prostoru.

16 Podle Edmunda Ronalda Laeche je „rituál“ symbolické vyjádření sociální a politické moci, ve kterém jsou úkony odstupňovány podle hierarchického postavení aktérů. „Rituál“ Laech interpretuje jako odraz politické a sociální struktury, nikoli jako výraz kulturní specifčnosti. Tu spatřuje v performanci rituálu: scénickém ztvárnění, kulisách, dekoracích, kostýmech (cit. podle Kanovského 2004: 212).

řadatelé (kulturní, politické elity) vtiskují. Slavnosti a svátky *rodiny a příbuzenské skupiny* pak jsou symbolickou scénou, v níž se stvrzuje vědomí společensky závazného příbuzenství, rozdělení rodinných rolí a začlenění rodiny do sousedské skupiny a širší lokální společnosti. I tato sebeidentifikace odráží dobové nazírání. Navíc nese rysy regionální osobitosti a reaguje na inovace v přístupu k závaznosti formalizovaných podob oslav životního cyklu jedince.

Festivity jsou považovány za významnou platformu pro symbolické vyjádření společenských názorů. Z této pozice jsou chápány jako platforma pro *zprostředkování názorových změn* a reálná síla v zápase o nové ideje a hodnoty. Nositelé nových myšlenek, pokud ve svých společenských zápasech pracují s festiviti, buď mění myšlenkový obsah rituálního jádra festivity, která je již ve společnosti ukotvena, nebo vytvářejí festivity nové, cíleně „vynalezené“ (Hobsbawm 2013 [1986], Moravcová 1988, Moravcová – Bittnerová 1995). S nimi protagonisté společenských zápasů pracují jako s nástrojem agitace při získávání těch, které oslovují a o jejichž podporu usilují. V současném antropologickém uvažování je pak prosazována myšlenka, že festivity prostřednictvím interakce všech aktérů formují a přetvářejí životy těch, co se jich účastní a dále, že tato změna je nedílnou „součástí kulturní reprodukce“ (Bell 2008). Účast na formulování a zprostředkování změny je tedy přiznávána všem aktérům, i když jsou rozeznávány jejich rozdílné role.

Schopnost *modelovat a stvrzovat podoby vzájemných* vztahů ve skupině/společnosti – ve stabilitě, proměně a jinakosti/rozdílnosti – je další vlastností, která je přiznávána festiviti (Durkheim 2002, Turner 2004). Nezastupitelné místo mají festivity při *stvrzování* změn sociálních statusů a při veřejném *dosvědčování* nově zaujatého sociálního postavení ve společnosti, v rodině, vrstevnické, lokální i sociální skupině (van Gennep 1997, Eliade 2004a, Moore – Myerhoff 1977). Obřadní akty a obřadní celky, které tyto změny stvrzují, interpretují sociokulturní antropologové a etnologové v mnoha významových souvislostech.¹⁷ Připisují jim zásadní význam v životě jedin-

¹⁷ Do skupiny festivit s touto funkcí jsou řazeny např. inaugurační a holdovací slavnosti, iniciační obřady, náboženské slavnosti a rituály, slavnosti korporací a spolků ad.

ce i společnosti. Nahlíží je u nativních národů (van Gennep 1997, Eliade 2004a), ve společnostech moderní doby (Frolec 1990a, Navrátilová 2012) i v souvislostech transnacionálních vazeb (Henig 2008).

Regulace a eliminace společenského napětí je připisována festiviti karnevalového charakteru. V rámci těchto festivit je nastolována situace „převráceného světa“, připuštěna záměna společenských rolí, kritika společnosti – s cílem uvolnit „společenské tlaky“, emoce a agresivitu. Karnevalové festivity a jejich společenská úloha byly popsány u nejrůznějších národů a etnik (včetně etnik „čtvrtého světa“ – např. Gluckman 1962), a v evropském prostoru i v širokém časovém horizontu antiky, středověku a současnosti (Bachtin 1975: 10; Dülsen 2006: 143–151; Eliade 1994b: 5–8, 197; Eriksen 2008: 255–275; Florcová 2005: 75–114; Gurevič 1978: 44–48; Karlová 2013: 41.)

Jsou však tyto symbolické významy platné i pro festivity migranta v cílové zemi, ať již je prožívá jako jedinec, jako člen skupiny nebo diaspory? I na tuto otázku hledáme odpověď.

Pramenné zdroje, data, výzkum

Náš výklad o významu svátečnosti v životě migrantů v ČR buduje na výzkumech, které tým učitelů a studentů Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy uskutečnil v letech 2011–2017 v několika lokalitách Čech: v Praze, Karlových Varech, Liberci a v menších městech kraje Středočeského, Severočeského a kraje Vysočina. Buduje na výzkumech autorů kapitol předkládané publikace¹⁸, na námi provede-

¹⁸ Lucie Hanzlíková (expatrianti, Praha, 2011–2013), Zuzana Korecká, Michaela Šmídová (Bělorusové, Praha, malé moravské obce, 2011–2012), Romyana Georgieva, Borjana Staneva (Bulhaři, Praha, 2011–2014), Liliana Rešetarová, Ljudmila Kopecká (Rusové, Karlovy Vary, Praha, 2012–2013), Kristýna Dvořáková (Arméni, Laskava, 2013–2014), Vendula Segerová, Miroslav Slowik (občané státu Izrael, Praha, 2012, 2016), Petr Charvát (Syřané, Praha 2012–2013, 2016), Anna Matějovská, Miloslava Turková (Číňané, Praha, středočeské město, 2012, 2014–2015), Petra Burešová (Vietnamci, Liberec, 2014), Michael Rádl (Romové, Roudnice nad Labem, 2011–2012), Tereza Vrbková (Integrační centrum, Praha, 2013).

ných výzkumech a výzkumech studentů FHS UK v rámci specializovaného semináře.

Základní data, která se stala východiskem našich úvah o významu svátečnosti v životě migrantů v České republice, vytvořili autoři této publikace. Svými výzkumy sledovali názory migrantů patnácti sociálně definovaných skupin z devíti nových etnických diaspor¹⁹, které vznikaly po roce 1990. Oslovili příslušníky z diaspory *anglicky hovořících expatriotů* (Hrdličková), *Arménů* (Dvořáková), *Bělorusů* (Korecká – Šmídová), *Bulharů* (Georgieva; Staneva), *Číňanů* (Matějovská; Turková), *občanů státu Izrael* (Segerová – Slowik), *Rusů* (Kopecká; Rešetarová), *Syřanů* (Charvát) a *Vietnamců* (Burešová). Výzkumná pozornost byla věnována také *Romům*, občanům ČR, potomkům migrantů ze Slovenska, kteří přicházeli do českých zemí ve druhé polovině 20. století (Rádl) a pro ilustraci i festivité organizované českými institucemi v současnosti jako prezentace kulturní osobitosti přítomných cizinců (Vrbková). Dílčí otázky vztahující se ke svátečnosti byly našimi výzkumy sledovány i u příslušníků některých dalších etnických diaspor a skupin: u *Maďarů* (Holas), *Mongolů* (A. Nováková), *Poláků* (Moravcová), *Rusů* (Bittnerová), *Romů* (Bittnerová), *Řeků* (V. Nováková), *Ukrajinců* (Bezoušková).

Data, o která opíráme své úvahy, vypovídají o svátečnosti příslušníků diaspor vzájemně odlišných: a) počtem příslušníků (velké, malé diaspory), b) georegionem původu migrantů (Evropa, Přední/Blízký východ, jihovýchodní Asie, Amerika), c) kulturní determinací vycházející z vlivu transparentních světových náboženství a církví, a také d) přístupem české společnosti k nim, který si tato společnost vybu-

19 *Novými etnickými diasporami* nazýváme diaspory vytvořené v České republice díky imigraci po roce 1990. Netradiční etnické diaspory vznikaly na území dnešní ČR již v době existence Československa. Po roce 1918 přicházeli do českých zemí migranti v rámci migrace zahraniční (Rusové, Ukrajinci) i vnitřní (Slováci, Rusíni, Maďaři). V letech 1946–1990 pak migraci na území českých zemí inicioval především stát: řízenými akcemi vnitrostátními (Maďaři, Romové) i zahraničními (Bulhaři, Makedonci, Rusové, Řekové, Syřani, Vietnamci ad.). (Srov. Moravcová – Nosková 2005: 17–50.) Naše rozprava se orientuje na svátečnost migrantů, kteří vstoupili na území v ČR po roce 1990. Takto stanovenou hranici rozprava překračuje v případech, že se v době našich výzkumů sami migranti vnímali v rámci své diaspory v nerozlišení daném dobou příchodu na území dnešní ČR (zejména Bulhaři, Řekové, Syřané, Vietnamci).

dovala k zemi původu migrantů v průběhu 19. a 20. století. Data tedy umožňují komparaci, stanovení osobitostí, hledání kauzalit a vztahových závislostí.

Přemýšlení o svátečnosti migrantů z námi sledovaných etnických diaspor (a romské menšiny) buduje na datech zjištěných studiem *malých skupin* z prvé a druhé generace migrantů.²⁰ Výběr skupin vymezovaly dvě základní podmínky: přiznávaná etnická či jazyková identita členů a vědomí společenské autenticity ve vlastní etnické diaspoře.

V rámci takto nastavené limity jsme oslovili skupiny konstruované na skutečném či fiktivním příbuzenství (Turková; Dvořáková), na přátelství (Charvát; Staneva; Georgieva), na občansko-náboženské příslušnosti (Segerová – Slowik), na příznačných, v některých diasporách transparentně zastoupených oborech ekonomické činnosti (Turková), na přínaležitosti ke studentským (Kopecká; Burešová) či pracovním kolektivům (Korecká – Šmídová), na generační pozici (Matějovská), na lokální příslušnosti (Dvořáková; Rešetarová; Rádl) a na participaci na aktivitách krajanských spolků (Moravcová; Bittnerová). Výběr skupin vycházel z pozice, kterou zaujaly v české společnosti. Orientoval se na charakteristické sociální typy nových migrantů. Naproti tomu vnitřní sociální hierarchie, pro některé nové etnické diaspory v ČR příznačná, byla brána v úvahu pouze při interpretaci dat – při komparaci postojů k praktikované svátečnosti (Rešetarová).

Výběr *lokalit*, v nichž byly výzkumy uskutečněny, se omezil především na území Čech. Na teritorium Moravy a Slezska jsme svými výzkumy svátečnosti vstoupili v jediném případě (Korecká – Šmídová). V rámci Čech se naše volba řídila početností nových imigračních skupin a jejich významem v místní populaci.

20 Pouze výjimečně jsme v rámci našich výzkumů zaznamenali postoje migrantů třetí generace: u Makedonců, Romů, Řeků.

O povaze festivit

Mirjam Moravcová

I. Kategorizace festivit

Úvahy badatelů o festivitech a jejich významu pro jedince, skupinu, společenství a společnost (ať již vybudovanou na etnickém, národním, občanském či jiném principu) pracují zpravidla s kategorizací, která člení festivity do užších typových skupin.¹ Tato kategorizace, účelná pro analýzu i samotné hodnocení společenského významu festivit, vychází z úhlu pohledu badatelů, jejich záměru a myšlenkové konstrukce, skrze kterou festivity hodnotí a interpretují.

V základním rozlišení jsou definovány festivity *rodinné* (obřady životního cyklu člověka, oslavy členů rodiny), *veřejné* (kolektivní, situované do veřejného prostoru) a *individuální* (vycházející ze záměrů a strategií jednotlivců). Při jejich analýze jsou zohledňovány především *aktéři* a jejich *účastnická pozice* (oslavenci, organizátoři, obřadníci, jejich stafáž, účastníci, diváci), *účel a společenský dosah* (předávání hodnot, prosazení nově formulovaných cílů, integrace aktérů, stvrzování společenské hierarchie a sociálních pozic, dosvědčení změn ve společenském statusu jedince), *ideový obsah* (sdělení/poselství, které festivity aktérům zprostředkovávají), a také *periodicitata*, tedy umístění nebo neumístění doby jejich konání v určitém *kalendářním systému*.² V souvislostech časové periodicity festivit pak badatelé zdůrazňují průběh zemědělských prací (hospodářský/zemědělský/vegetační rok), příkazovost církevní a náboženské svátečnos-

1 Kategorizace festivit byly formulovány také v souvislosti s českým kulturním prostředím, a to jak široce koncipované (Frolec 1990a), tak selektivní, orientované na určité sociální skupiny obyvatelstva (Moravcová 1995).

2 Karlová, 40: Robert J. Smith = většina společností pravidelně vyhrazuje určité časové úseky oslavám. Cíl: rozdělit čas na kratší úseky.

ti (liturgický rok), a způsob cyklického počítání času, tedy rok vymezený buď celosvětově respektovaným občanským kalendářem, nebo „tradicemi“ té které společnosti či regionu (např. čínský, islámský, židovský kalendář).

V kontextu našeho výkladu o festivitech migračních skupin v ČR bereme v úvahu všechny tyto kategorizace, a to ve vzájemném propojení. Vycházíme ze dvou poznání.

Ve svátečnosti migrantů se vzájemně doplňují nebo polarizují na jedné straně festivity dodržované v rámci rodiny, příbuzenské (pseudopříbuzenské) a přátelské skupiny, na straně druhé festivity organizované krajskými organizacemi (případně zastupitelskými úřady toho kterého státu, pokud jsou otevřeny migrantům a lidem z řad vlastních krajanů), a také festivity vázané na náboženskou příslušnost. Prožívání jedněch i druhých může mít rozmanité významy; odtud také nejen rozdílné postoje k nim, ale především odlišné důvody participace na nich, ať již se jejich aktéři vymezují etnickou či občanskou příslušností, jazykovou kompetencí (anglicky mluvící expatrianti, ruskojazyční migranti ze zemí bývalého Sovětského svazu), nebo náboženskou orientací (muslimové).

Každá z uvedených kategorií festivit nese znak identity a začlenění do skupiny, s níž se migranti identifikují. Současně otevírá cestu z izolace migrační skupiny, možnost otevírat se majoritě a stvrzovat vlastní důstojnost: jednotlivce, rodiny, skupiny.

Prostřednictvím vztahu k festivitech prezentují migranti svůj vztah k přijímací společnosti i k vlastní skupině, vztah vzájemně se doplňující i soupeřící. Pnutí, které odráží míru izolace či integrace do většinové společnosti, může vycházet ze sociální, generační i kulturní pozice aktérů. Vliv sociální pozice jsme doložili u ruských migrantů v Karlových Varech, vliv příslušnosti ke generační skupině u čínských migrantů v Praze, vliv kulturní pozice u arménských migrantů v Laskavě, u migrantů z Izraele a ze zemí jihovýchodní Asie.

II. Čas svátečnosti: komponenta identity migrantů

Čas, jímž se řídí každoročně se opakující svátečnost, je významný pro uchování výchozí identity migranta a jeho sebe zařazení do určitého kulturního areálu. Z tohoto hlediska kalendářní systém reprodukuje totožnost člověka a ukotvuje ho v georegionálním společenství vybudovaném na jiném než etnickém, občanském a sociálním principu. Je činitelem, který dává prostor propojení migrantů na sdílených kulturních hodnotách nadřazených etnicitě, s níž pracuje postmoderní společnost.

V současné době je celosvětově respektován jako sjednocující kalendář mezinárodního styku a komunikace kalendář **solární/gregoriánský**.³ Podle tohoto „občanského“ kalendáře se řídí běžné aktivity globálního světa. Naproti tomu *tradiční* svátky a slavnosti národních společností jsou výjimkou z této obecnosti. Jsou stanovovány podle kalendářních systémů ukotvených historickou tradicí v jednotlivých kulturách, zemích a společnostech. Stanovení data konání tradičních svátků a slavností v průběhu roku je tedy uznávanou výjimečností, která globalizovaný svět glocalizuje, rozděluje na kulturní areály, sféry kulturního vlivu, sféry jednoty a odlišnosti. Jednotlivce pak tento přístup k tradiční svátečnosti ukotvuje v určitém kulturním prostoru, dává mu pocit sounáležitosti s lidmi, společnostmi a zemí, k nimž se hlásí jako ke kořenům své existence. Tradiční svátečnost, slavená podle historicky zažitých kalendářních systémů, zprostředkovává pocit identity i osobám, které žijí mimo svou výchozí společnost. Vytváří jim svébytný virtuální prostor transnacionálního sdílení.

Příslušníci etnických diaspor v ČR se ke kalendářním systémům, podle nichž je stanovována jejich tradiční svátečnost, přihlašují jako

3 Solární kalendář (gregoriánský, juliánský) je stanoven podle doby návratu Slunce na stejné místo na obloze v den jarní rovnodennosti (tzv. *tropický rok*). *Kalendářní rok*, v němž se střídá pravidelný cyklus čtyř ročních období, má 365 dnů rozdělených do 12 měsíců o nestejném počtu dní. Rozdíl mezi délkou tropického a kalendářního roku, který je kratší o 0,2422 dne, se vyrovnává každé čtyři roky přidáním jednoho dne v únoru. Srov. Solární kalendář. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sol%C3%A1rn%C3%AD_kalend%C3%A1r [cit. 15. 12. 2016].

k součásti své totožnosti a pojítka se společností a kulturou země původu. Pro ty, které jsme oslovili, znalost „vlastního“ kalendářního systému byla samozřejmostí, kterou nepotřebovali komentovat ani vysvětlovat.

V České republice se výroční cyklus *tradičních svátků* a *slavností* etnických diaspor⁴ a migračních skupin řídí třemi kalendářními systémy: solárním, lunárním a lunisolárním – případně jejich kulturními variantami. Zatímco v solárním kalendáři jsou všechny *tradiční* svátky v průběhu roku pevně stanoveny na určité dny, kalendáře lunární a lunisolární mají svátky pohyblivé, vypočítávané pro každý rok v rozmezí tolerance několika týdnů. Vzhledem k celosvětově respektovanému solárnímu gregoriánskému kalendáři mají svátky buď o několik dní posunuté (kalendář solární/juliánský), nebo je mají pohyblivé a v každém roce stanovované podle měsíčních cyklů (kalendář lunární⁵, lunisolární⁶).

Z námi sledovaných etnických diaspor a skupin migrantů slaví v ČR své *tradiční* svátky podle svých vlastních kalendářů: Čína-

- 4 Toto konstatování se týká i příslušníků národnostních menšin v ČR, tedy českých občanů, kteří se hlásí k národnosti, jež má ČR status menšiny. Status národnostní menšiny v ČR získali: Bělorusové (16. 7. 2013), Bulhaři (11. 4. 2006), Chorvaté (10. 4. 2006), Maďaři (9. 4. 2006), Němci (8. 4. 2006), Poláci (7. 4. 2006), Romové (6. 4. 2006), Rusíni (5. 4. 2006), Rusové (4. 4. 2006), Řekové (3. 4. 2006), Slováci (2. 4. 2006), Srbové (1. 4. 2006), Ukrajinci (31. 3. 2006) a Vietnamci (16. 7. 2013). Z nich církevní a vlastní tradiční svátky podle jiného než celosvětově přijímaného kalendáře slaví: Bělorusové, Bulhaři, Rusíni, Rusové, Řekové, Srbové, Ukrajinci a Vietnamci.
- 5 Lunární kalendář vychází ze střídání měsíčních cyklů. Délka kalendářního měsíce je stanovena dobou od jednoho novu k dalšímu novu Měsíce – tedy přibližně dobou 29,5 dní. Lunární rok má celkem 354 dní, je členěn do 12 měsíců, z nichž každý lichý má 30 a sudý 29 dní. Oproti solárnímu roku je o více než 11 dní kratší (začátek roku se každoročně posouvá o 11 dní dopředu). Zhruba za 32,5 roku proto lunární kalendář předběhne kalendář solární o jeden rok. Lunární kalendář neodlišuje měsíce podle ročních období; každý z 12 měsíců může postupně připadnout na jaro, léto podzim či zimu. Srov.: *Lunární kalendář*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Lun%C3%A1rn%C3%AD_kalend%C3%A1%C5%99 [cit. 15. 12. 2016].
- 6 Lunisolární kalendář spojuje dohromady systém kalendáře solárního a lunárního: délka měsíců je stanovena podle měsíčního cyklu, délka roku dobou oběhu Země kolem Slunce. Srov.: *Lunisolární kalendář*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Lunisol%C3%A1rn%C3%AD_kalend%C3%A1%C5%99 [cit. 15. 12. 2016].

né a Vietnamci (kalendář čínský⁷), Syřané muslimského vyznání (kalendář islámský⁸), občané státu Izrael (kalendář židovský⁹), Arméni (arménský liturgický kalendář¹⁰), Bělorusové a Rusové hlásící

- 7 Čínský kalendář obsahuje prvky kalendáře lunárního i solárního. Rok podle tohoto kalendáře má 354 nebo 355 dnů, je členěn do 12 měsíců, stanovených dle 12 lunárních cyklů. Začíná na přelomu ledna a února (světově přijímaného kalendáře). Datum Nového roku (tedy počátek běžného roku) je určeno druhým novoluním, které následuje po zimním slunovratu (třetím, pokud je vložen 13. vyrovnávací měsíc). *Čínský kalendář*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%ADnsk%C3%BD_kalend%C3%A1%C5%99 [cit. 15. 12. 2016]; *Čínský Nový rok*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%ADnsk%C3%BD_nov%C3%BD_rok [cit. 15. 12. 2016].
- 8 Počátek *islámského letopočtu* je symbolicky spojován s rokem 622 n. l., s přesídlením proroka Mohameda z Mekky do Mediny. *Islámský kalendář* („hidžretský kalendář“) má 354 nebo 355 dnů, 12 měsíců stanovených podle měsíčních cyklů (obdobně jako kalendář čínský), avšak nevkládá vyrovnávací měsíc. Proto každých 32 let předbíhá celosvětově uznávaný kalendář gregoriánský o jeden rok. Jednotlivé měsíce islámského kalendáře nejsou přesně umístěny v průběhu kalendářního roku, „putují“, a vzhledem k světově respektovanému gregoriánskému kalendáři mohou postupně připadat na kterékoli roční období. Hidžretský kalendář byl přijat v roce 638 n. l.; beze změny platí dodnes. *Islámský kalendář a tajemství Islámského kalendáře*. [Online.] Dostupné z: <http://www.presny-cas-online.cz/kalendare/islamsky-kalendar-tajemstvi-islamskeho-kalendare> [cit. 15. 2. 2017]; *Islámský kalendář*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1msk%C3%BD_kalend%C3%A1%C5%99 [cit. 15. 12. 2016].
- 9 Počátek *židovského kalendáře* je v současnosti kladen ke „stvoření světa“, k němuž dle Bible došlo v roce 3671 př. n. l. Definitivně byl židovský kalendář stanoven v 5. století n. l. Je kalendářem lunisolárním: respektuje pohyb měsíce, zohledňuje však i pohyb Země kolem Slunce a střídání ročních období. Rok má podle židovského kalendáře kolísavý počet dní (od 353 do 355), je členěn do 12 měsíců o 29 nebo 30 dnech. Pracuje se vsouváním 13. zkráceného měsíce (každé tři roky). Počátek nového měsíce začíná novoluním, počátek sedmidenního týdne nedělí a počátek dne západem slunce (stejně jako počátky všech) svátků). Svátečním dnem je sobota. V současnosti židovský kalendář uznává *občanský rok* (začíná v září-říjnu) a *liturgický rok* (začíná v březnu). Hlavní židovské svátky jsou spojeny s určitým ročním obdobím, které se nemění (Pesah-jarní svátek, Šavuot-darování Tory-letní svátek, Sukot-podzimní svátek, Chanuka-zimní svátek). *Židovský kalendář a tajemství Židovského kalendáře*. [Online.] Dostupné z: <http://www.presny-cas-online.cz/kalendare/zidovsky-kalendar-tajemstvi-zidovskeho-kalendare> [cit. 15. 2. 2017].
- 10 Arménský liturgický rok se skládá z 8 období: Epifanie (od 6. ledna do doby postní), postní doba (10 týdnů), Velikonoce (7 týdnů), Duch Svátý (od Velikonoc do svatodušních svátků – 7 týdnů), Proměnění Páně (od konce svatodušních svátků do Nanebevzetí Panny Marie (15. 8.)), Nanebevzetí Panny Marie (5 až 6 týdnů), Svátý kříž (9 až 10 týdnů), Padesátice (7 týdnů před 6. lednem – narození Krista a svátek Tří králů). Má pouze šest pevných (nepohyblivých) svátků: Narození Krista a Epifanie/příchod Tří králů (6. ledna), Úvedení Krista do chrámu

se k pravoslaví (liturgický kalendář ruské pravoslavné církve¹¹) a Bulhaři, Rumuni a Řekové („občanský kalendář“ a liturgický kalendář národních pravoslavných církví – liturgický kalendář „smíšený“¹²).

Další osobitost festivit, které příslušníci etnických diaspor a migračních skupin slaví v ČR, spočívá v nejednotnosti způsobu datování *tradičních* a *státních* svátků v té které státní společnosti. V řadě zemí původu migrantů *tradiční svátky*, mezi něž patří svátky náboženské a svátky spojené s hospodářským/zemědělským rokem, se slaví podle historicky ukotveného kalendáře. Naproti tomu *slavnosti národních společností/států* vzniklé v průběhu moderní doby, především v průběhu 20. století, se konají podle celosvětově uznávaného „občanského“ kalendáře. Zde dochází k prolnutí svátků pohyblivých a svátků datem konání pevně stanovených na určitý den a měsíc běžného kalendářního roku. V případě některých evropských zemí pak dochází i k nejednotnosti ve stanovení data konání *tradičních křesťanských svátků*, z nichž některé se slaví podle gregoriánského a jiné podle juliánského kalendáře (např. Bulharsko).

EXPATRIANTI

(14. února), Zvěstování (7. dubna), Narození Panny Marie (8. září), Zasvěcení Panny Marie v chrámu (21. listopadu) a Početí Panny Marie (9. prosince). Ostatní svátky jsou pohyblivé, odvislé od data Velikonoc. – Arménský národní kalendář až do reformy podobně reformě gregoriánské, provedené ve 12. století, měl 365 dnů a členil se na 12 měsíců s 30 dny, které doplňovalo na konci každého roku 5 dnů (Adam 1998: 39–42).

- 11 Liturgický kalendář ruské pravoslavné církve je založen na juliánském kalendáři. Za obecně používaným občanským kalendářem (gregoriánským) se opožďuje o 13 dní. Tento časový posun je zachován u většiny ruských pravoslavných svátků. Srov. Kalendář. *Pražská eparchie*. [Online.] Dostupné z: <http://epx.cyr.cz/Nase-vira/vrouka/> [cit. 15. 12. 2016].
- 12 Liturgický kalendář bulharské, a také rumunské a řecké, pravoslavné církve od reformy provedené ve 20. století respektuje gregoriánský i juliánský kalendář. Např. datum Vánoc je stanoveno podle gregoriánského kalendáře, kdežto datum Velikonoc a svátků na ně vázaných se řídí podle juliánského kalendáře. Kalendář. *Pražská eparchie*. [Online.] Dostupné z: <http://epx.cyr.cz/Nase-vira/vrouka/> [cit. 15. 12. 2016].

Svátečnost anglicky mluvících cizinců v Praze

Lucie Hanzlíková

Anglicky mluvící cizinci, kteří se sami zařazují do nadnárodní a nadstátní komunity expatriantů, si v hlavním městě České republiky vytvářejí svůj osobitý mikrosvět. K němu náleží vedle společných zájmů i řada společenských aktivit. Jejich nedílnou a významnou součástí jsou festivity.

Anglicky mluvící „expatrianty“ definuji jako cizince, kteří pocházejí z vyspělých zemí západní části světa. Patří jednak ke středním a jednak k vyšším středním vrstvám společnosti, disponují odpovídající společenskou a kulturní úrovní a vzájemně se scházejí na bázi expatriantů. Spojuje je jazyková kompetence v angličtině a zaujatý sociální status na našem území. Vedle toho, že jsou expatrianty, jsou i příslušníky vlastních národnostních skupin a občany různých států. Expatrianti, kteří se podíleli na mém výzkumu, pocházejí z USA, Velké Británie, Jižní Afriky, Nového Zélandu, Austrálie, Kanady a doplnkově i ze Švédska a Nizozemí.

Tito cizinci se na základě příslušnosti ke komunitě anglicky mluvících expatriantů scházejí při oslavách a zábavách vázaných na „výroční kalendář“. Jejich společný výroční cyklus festivit zahrnuje jak pevné (fixní), tak i pohyblivé (posuvné) svátky, oslavy a zábavy. Vedle společně slavených výročních kalendářních svátků slaví samozřejmě také „národní“ svátky – ovšem ty slaví pouze se svými krajany, tzn. Američané s Američany, Britové s Brity, Jihoafričani s Jihoafričany apod. „Národní“ svátky, které jsou záležitostí pouze krajanských skupin, do této stati nezahrnuji. Zaměřuji se na společné svátky anglicky

mluvících expatriantů, tak jak jsou v ČR slaveny, ať již to jsou svátky „původní“ ve všech zmíněných zemích, svátky jedné země přijaté komunitou expatriantů, svátky převzaté z české společnosti nebo svátky v ČR nově konstituované jako osobitost komunity expatriantů. Svátky převzaté od české společnosti a svátky v detailech ovlivněné či inspirované českým kulturním prostředím nastiňují v komparaci společných podob i odlišností.

Do výročního kalendáře nezahrnuji svátky vztahující se k rodinnému životu, např. oslavy narozenin, jmenin, křtiny, svatby, pohřby, zásnuby, výročí svateb a partnerských svazků, a také ceremonie a festivity, které nemají ustálené místo ve výročním cyklu kalendářního roku. Výroční cyklus svátků sleduji podle občanského kalendáře: začínám lednem a končím prosincem.

Expatrianti jako celek negativně hodnotí fakt, že státní svátky v ČR znamenají pro občany dny pracovního volna pouze v případě, že nepřipadnou na víkend. Ze svých domovských zemí na to nejsou zvyklí. Pokud státní svátky ve většině anglosaských zemí připadají na sobotu nebo neděli, slaví se v nejbližší pracovní den (pátek nebo pondělí), aby tak vznikl prodloužený víkend. Svátky se často nazývají *bank holidays*, protože v tyto dny jsou všechny banky v zemi zavřeny.

V soupise svátků v kalendářním roce podrobněji referuji o Vánocích, protože tento svátek je pro anglicky mluvící expatrianty v Praze svátkem zásadního významu – patří mezi nejvýznamnější rodinné svátky. Pozornost zaměřím dále na Velikonoce, jež jsou v ČR významné především pro věřící respondenty a rodiny s dětmi, a také na další dva svátky důležité pro celou skupinu expatriantů, den sv. Patrika a Halloween. V ČR jsou navíc slaveny nejen uzavřenou skupinou expatriantů, ale i za účasti českých občanů.

Výroční svátky komunity anglicky mluvících expatriantů v Praze

Leden

Nový rok (New Year) – 1. 1.

Nový rok je svátkem ve všech zemích, ze kterých informátoři pocházejí, a také v ČR je státním svátkem a dnem pracovního volna.

Pokud expatrianti jsou na Nový rok v Praze, nezůstávají sami. Tento den tráví buď v okruhu svých nejbližších (nové či původní rodiny, přátel ze země původu, kteří zde žijí či přijíždějí), nebo v okruhu přátelských skupin vytvořených v České republice (expatriantských i smíšených česko-expatriantských), anebo v okruhu skupin expatriantů shromážděných ad hoc ve veřejném prostoru. Nový rok je sváteční příležitostí univerzální, ovšem v pozicích expatriantů vždy chápanou jako příležitost pro setkávání užších skupin.

Pro většinu z dotázaných je Nový rok spíše komorní oslavou rodinného a přátelského rázu, tráví čas pospolu se svými nejbližšími, ať už s krajany, jinými cizinci či s Čechy. Vzájemně se navštěvují, scházejí se ve městě, společně podnikají procházky a večer se jdou podívat na ohňostroje do centra města. Smíšené rodiny expatriantů (tedy expatriant a jeho český protějšek) chodí většinou na novoroční oběd k českým příbuzným nebo česká rodina přichází na návštěvu k nim. S dalšími expatrianty se setkávají v odpoledních či večerních hodinách, např. v kavárnách na Starém Městě a Malé Straně, nebo pořádají menší setkání doma. Ti, co rodiny v ČR nemají, tráví čas zpravidla se svými krajany. Všichni sledují, většinou v televizi nebo v rozhlase, co se děje v jejich zemi původu. Telefonují si s příbuznými a nejbližšími přáteli, které mají ve své vlasti.

A jak vzpomínají na novoroční oslavy ve svých domovských zemích?

Expatrianti z Jižní Afriky, Nového Zélandu a Austrálie „doma“ slavili Nový rok značně odlišně než v ČR, a to především s ohledem na rozdílné podnebí. Díky teplému klimatu se oslavy přesouvají na pláž a kamkoli ven. Lidé se účastní plážových večírků, hudeb-

ních festivalů pod otevřeným nebem, tanečních show, divadelních a různých jiných představení. Slaví více s přáteli než s úzkou rodinou. Zpravidla i jedí v restauraci, nikoli doma. Večer vrcholí ohňostrojem.

Expatrianti Američané, Britové a Kanadáné slavili Nový rok ve svých domovských rodinách podobně jako v ČR. „*Jde se ven nebo je party doma*“ (John, 31 let, učitel). Vzpomínají na bujaré oslavy, nicméně klidnější než Silvestr, na dobré jídlo, hojné pití alkoholu, zábavu, na programy připravené speciálně pro tento den a na večerní ohňostroj. Britové navíc vzpomínají na karnevaly a průvody, Američané na party v maskách.

Únor

Valentýn (Sv. Valentýn, St. Valentine's Day) – 14. 2.

Svátek sv. Valentýna slaví anglicky mluvící expatrianti¹ také v ČR. Až na Velkou Británii (kde patří mezi tzv. public holiday a znamená den volna) bývá 14. únor v zemích, odkud informátoři pocházejí, stejně jako v ČR, obyčejným pracovním dnem.

Pro anglosaský svět, a dnes již také pro řadu dalších zemí, je svátek sv. Valentýna svátkem lásky a náklonnosti mezi intimními partnery, případně mezi osobami jinak blízkými. Slaví jej všichni – děti, mládež i senioři. Je to den příležitostí pro odhalení tajných lásek a ctitelů.² V České republice nemá tento svátek dlouhou tradici, ač je již přijat, respektován a komerčně propagován. V pohledu informátorů jej však mnozí Češi dosud vnímají jako americký svátek a „*dělají si z něj legraci*“. Rozdíl v přístupu vlastní a české společnosti tedy informátoři nejen registrují, ale i komentují jako výraznou a pro sebe neakceptovatelnou odlišnost. Valentinské tradice považují za svůj kulturní majetek. Na tomto postoji nic nemění ani komerční aktivity českých podnikatelů, ani opakovaná medializace svátku.

1 V USA se sv. Valentýn slaví jako svátek od roku 1907; vznik je spojován s podnikatelskou aktivitou Waltera Scotta, majitele závodu orientovaného na tisk pohlednic (Schmidt 1991: 890–898). – Posílání valentinských přání má však v anglosaském světě delší tradici. Srov. Valentine's Day. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Valentine's_Day [cit. 14. 11. 2011]. – Srov. také (Schauber, Schindler 2002).

2 Stává se, že chlapci i dívky obdrží i několik přání, aniž by věděli, od koho jsou.

Jak sv. Valentýna slaví expatrianti v ČR? V tento den tradičně posílají malé dárky, např. květiny, cukrovinky a pohlednice s tematikou srdce jako symbolu lásky svým partnerům. Komerencializace svátku je však rok od roku podněcuje k nákupům větších darů – od luxusní kosmetiky, přes kožené zboží (peněženky, kabelky) až po šperky (manžetové knoflíčky, přívěsky) či jiné doplňky (např. hodinky). Den sv. Valentýna vnímají také jako symbolickou příležitost pro požádání o ruku, pro vyjevení tajných citů, pro zdůraznění svého vztahu k druhému. Pak pro milovanou osobu naplánují romantické překvapení, společný zážitek (např. let balonem) nebo častěji večeři v restauraci, noc v hotelu apod. České podniky se tomuto zvyku přizpůsobily a lákají na valentinské menu či valentinskou noc. Komerencializaci svátku v ČR zdůrazňovali všichni expatrianti, s nimiž jsem hovořila. Připouštěli, že je ovlivnila nejen při výběru dáreků, ale i při plánování svatovalentýnských setkání. Uvědomují si ovšem, že komercializace svátku postihla v posledních letech celý anglosaský svět.

Ve svých zemích původu slavili informátoři sv. Valentýna podobně jako v ČR. Současně ovšem registrují určité regionální a kulturní odlišnosti, které jsou přívlastkem oslav v jejich zemi. Některým expatriantům v Praze chybí.³

Březen

Sv. Patrik (St. Patrick's Day, Paddy's Day) – 17. 3.

Den sv. Patrika je osobitý irský svátek. Přesto jej slaví anglicky mluvící expatrianti, s nimiž jsem mluvila, jak v zemích svého původu, tak v ČR. Zařazují ho mezi nejoblíbenější svátky. Podle jejich výpovědi se těší velké popularitě ve všech státech, odkud pocházejí, tedy v USA, Kanadě, Velké Británii, Jižní Africe, Austrálii, na Novém Zélandu i ve skandinávských zemích. Pouze v Irsku je den 17. března státním svátkem (Moody – Martin 2003: 228; Landau 2012).

3 Informátoři z USA a Kanady chodí o sv. Valentýnu na večírky, valentinské plesy či taneční party. V Austrálii a na Novém Zélandu pořádají pikniky v parku, posílají si vzkazy rozhlasem a novinami, a také dárkové koše s romantickými předměty. Výzkum Hanzlíková, Praha. Srov. také Valentine's Day. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Valentine's_Day [cit. 14. 11. 2011].

Svátek irského patrona sv. Patrika, tzv. *Saint Patrick's Day*, připadá na výročí jeho smrti.⁴ Velké oslavy se pořádají nejen v Irsku, ale také ve Velké Británii, Spojených státech amerických,⁵ Kanadě a v menším měřítku všude, kde žijí irské komunity.⁶ Irové svůj nejvýznamnější svátek slaví především hudbou, tancem a popíjením. Všude je vidět zelená barva (na připomínku travnatého Irska). Lidé se oblékají do zeleného nebo si vezmou alespoň jeden výrazný zelený doplněk a scházejí se v hospodách se svými známými a kamarády. Symbolem svátku je *shamrock* (jetelový trojlístek), který znázorňuje svatou trojici Otce, Syna a Ducha Svatého. Proto Irové celý den nosí na šatech odznaky v podobě trojlístku.

Tento den považují informátoři za nejcharakterističtější „expatriantský“ svátek v ČR. Slaví ho všichni bez ohledu na zemi původu a národnost. Především Britové, Jihoafričané, Novozélandané a Australané, ale i Kanadáné a Američané ho shodně hodnotili jako ústřední svátek pražské expatriantské komunity. Pouze někteří Američané jako ústřední svátek expatriantů v Praze zmiňovali vedle svátku sv. Patrika také Halloween.

Do oslav a zábav konaných na svátek sv. Patrika v Praze se v posledních letech zapojili i Češi.⁷ Jejich účast informátoři respektovali a vnímali jako přijetí anglosaské tradice sympatizanty z většinové společnosti a v případě přímého kontaktu Čechů s expatrianty jako vstup do oslav expatriantské komunity, nikoli jako narušení její integrity. Tento postoj vyplývá z pojetí oslav jako oslav veřejných, situovaných do veřejného prostoru. Expatrianti mají vedle svých soukromých oslav sv. Patrika, kterých ovšem nebývá mnoho, především

4 Podle legendy měl sv. Patrik zemřít 17. března r. 460 n. l. (Schauber – Schindler 2002); srov. také Sv. Patrik. [Online.] Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Svat%C3%BD_Patrik [cit. 10. 5. 2012].

5 Ve Spojených státech amerických se slaví tento svátek okázale, např. průvody na ulicích. V některých městech se dokonce barví řeky na zeleno, konkrétně v Chicagu.

6 Tj. prakticky kdekoli na světě. Velké průvody mívají Irové např. v australském Sydney, nevelká irská komunita si své kořeny připomíná např. i na Blízkém východě nebo v Jižní Koreji.

7 Zábavy na den sv. Patrika jsou organizovány nejen v Praze, ale i v jiných městech České republiky.

oslavy veřejné, jichž se účastní i Češi. Ti v současnosti již tvoří jejich jádro.

Oslavy se uskutečňují v irských barech a hospodách (pubech), kterých je zejména v centru Prahy mnoho (např. Merlin – keltská hospoda v Bělehradské ul., irské puby Rocky O'Reillys – ve Štěpánské ul., U malého Glenu – v Karmelitské ul., J. J. Murphy's – na Tržišti, Jo's Bar – na Malostranském náměstí, Caffrey's Bar – na Staroměstském náměstí, The Dubliner Irish Pub – v Týnu na Starém Městě, James Joyce – v ul. U obecního dvora). Při oslavě se pije irská whisky a pivo, jedí se irské pokrmy. Jak říkají Irové, na Sv. Patrika by měl každý „utopit svůj trojlístek“, což znamená se pořádně opít. Často je popíjení spojeno s koncertem irské či bretaňské hudby a s irským festivalem. Expatrianti uvedli, že svou účast manifestují zelenou barvou nejrůznějších oděvních součástí a doplňků ze svého šatníku (čapky, trička, bundy, kravaty), odznáčky se symbolem zeleného trojlístku. Někteří si na tento den dokonce půjčují v půjčovnách kostýmy, paruky a brýle v zelené barvě. Všichni zaznamenali, že se oslavy tohoto ještě před deseti lety v České republice neznámého svátku rozmáhají.

Svátek sv. Patrika je pro expatrianty, s nimiž jsem hovořila, příležitostí zajít s přáteli do hospody a ochutnat typické irské produkty, např. irský guláš s jehněčím masem nebo ryby a mořské plody.⁸ V *pubech* tak nejvíce „frčí“ whisky a hlavně irské pivo Guinness. Avšak nejen v pražských irských pubech, ale i v dalších hospodách a restauracích se 17. března čepuje nazeleno obarvené české pivo (tato tradice není irská).

Oslavy v Praze však mají i podobu prestižně připravovaných veřejných akcí určených jak expatriantům, tak Čechům. Již od roku 1994 se každoročně pořádá festival *St. Patrick Rock Prague*, který se koná na různých místech Prahy. Spoluzakládal ho Ir, žijící v Praze. Hlavními účinkujícími bývají irské hudební kapely. Festival je vždy několikadenní. Lidé, zejména Češi, mají možnost v rámci festiva-

8 Co Irové jedí a pijí, když slaví svátek patrona své země? Dnes už vše, ale historicky bylo k večeři tradičně maso – drůbež, vepřové nebo skopové – jednoduše uvařené a servírované se zeleninou, která v té době byla k dispozici: brambory, zelí, mrkev, pastinák a tuřín. To všechno se uvařilo bez receptu, nejlépe v jednom hrnci, výsledný produkt neměl speciální jméno.

lu ochutnat tradiční irské pokrmy, lososa, a také irské hovězí, které chutná jinak než české. Česko-irská obchodní společnost pak pravidelně pořádá galavečeři a ples sv. Patrika, většinou o víkend; datem konání nemusí proto být přímo 17. března – tedy *Den sv. Patrika*. Na programu bývají irské písně a tance.

Oslavy „zeleného svátku“ v Praze už dávno nejsou jen dobou rozjímání a vzpomínkou na život světce, a to nejen v postojích Čechů „zvlášť v Česku nejsme náboženský stát, křesťanství nám moc neříká“ (Jan, 42, ČR, recepční), ale i v postojích kontaktované skupiny expatriantů. Nicméně i přesto někteří expatrianti uvedli, že se účastní každoroční mše v kostele sv. Tomáše na Malé Straně, kde jsou pochováni irští uprchlíci. A tento akt je pro ně projevem úcty k patronu Irů a k irským hrdinům.

Velikonoce (Easter) – mezi 22. 3.–25. 4.

V západní křesťanské tradici Velikonoce připadají na neděli po prvním jarním úplňku. Tento svátek slaví expatrianti ze všech zemí, a to jak v zemi svého původu, tak v ČR. Velikonoce považují shodně za jedny z nejvýznamnějších svátků v roce – ovšem jednoznačně je interpretují jako svátky církevní. Z této pozice se k nim hlásí především věřící informátoři, ať už jsou římskými katolíky, protestanty (anglikány, baptisty, metodisty) či příslušníky jiných náboženských skupin. Pro ně neodmyslitelnou součástí „svěcení“ Velikonoc je návštěva bohoslužeb a církevních obřadů. Věřící během Velikonoc navštěvují bohoslužby v anglickém jazyce, především v chrámu Panny Marie Vítězné – Pražského Jezulátka v Karmelitské ulici, v kostele sv. Tomáše na Malé Straně v Josefské ulici, sv. Cyrila a Metoděje v Nebušicích, International Church of Prague na Smíchově.⁹ Anglikáni jmenovali kostel sv. Klimenta v Klimentské ulici, baptisté International Baptist Church of Prague na Vinohradech, metodisté v ESUMC Prague (*English-Speaking United Methodist Church of*

⁹ The International Church of Prague sdružuje křesťany různých denominací. U počátku této církve stála malá skupina lidí, kteří se v r. 1988 scházeli na britském a americkém velvyslanectví. Formálně byla založena v r. 1991. Srov. International Church of Prague. [Online.] Dostupné z: <http://www.icprague.cz/> [cit. 10. 5. 2012].

Prague) ve Vršovicích. Při těchto příležitostech se setkávají sice jako expatrianti, ovšem odděleně podle svých denominací.

V rodině a přátelských skupinách slaví expatrianti Velikonoce anglosaským způsobem – uchovávají některé typické tradice pro svou kulturu. Nechávají se ovšem také inspirovat českými velikonočními zvyklostmi, i když české Velikonoce vnímají jako projev jiné tradiční kultury.

Zelený čtvrtek (Maundy nebo Holy Thursday) – památka poslední večeře Páně

Jde o první z významných čtyř svátků Velikonoc. Expatrianti si tento den připomínají spíše jako den postní a den odpuštění.¹⁰ Má význam především pro praktikující věřící; pro ty bývá spojen s návštěvou kostela. Někteří respondenti uvedli, že v tento den jedí ústřice.

Velký pátek (Good Friday, Great Friday, Easter Friday) – den ukřižování Ježíše Krista

Velký pátek je státním svátkem ve Velké Británii, v Kanadě, Austrálii, Jižní Africe, na Novém Zélandu, v některých částech USA, nikoli však v ČR. Katolíci i protestanti si připomínají ukřižování Ježíše Krista. Věřící expatrianti v Praze navštěvují bohoslužby v anglickém jazyce.

Bílá sobota (Holy Saturday, Easter Eve, Black Saturday)

Bílá sobota je státním svátkem pouze v Austrálii; v ČR a v domovských zemích ostatních expatriantů, kteří participovali na výzkumu, nikoli. V Praze tento den prožívají v atmosféře, která navazuje na velkopáteční půst a návštěvu Božího hrobu.

Bílá sobota bývá v anglosaských zemích obdobím křtů. V některých zemích (např. v Austrálii) je i dnem svateb. O této zvyklosti informátoři hovoří, nespojují ji však se svým životem v Praze. Věřící expatrianti v Praze navštěvují kostely, účastní se Vzkříšení. Zaujala je procesí oslavující zmrtvýchvstání konaná uvnitř nebo kolem kostela

¹⁰ Tento den v zemích původu ani v ČR volným dnem není.

a chrámová hudba. Tento den se v některých rodinách expatriantů večer barví a zdobí velikonoční vajíčka. Typické je pečení velikonočních koláčů.

Velikonoční neděle či Boží hod velikonoční (Easter Sunday)

Věřící expatrianti v Praze, zejména ti z USA, navštěvují mše, stejně jak jsou zvyklí ze své vlasti.

Někteří ještě zdobí vejce (pokud tak neučinili na Bílou sobotu) – ať už vejce vařená natvrdo, která se pak snědí, vyfouknutá vajíčka (pouky) nebo vajíčka z plastu, čokolády a jiných materiálů. Ozdobená vajíčka jsou pro expatrianty znakem, přívlastkem a herní kulisou zábav právě této neděle.

Na Boží hod velikonoční i v Praze expatrianti pořádají různé hry s vajíčky, určené ovšem především dětem. Vytvořili herní repertoár, který slučuje národní tradice různých anglosaských zemí. Připravují tzv. lov vajíček neboli hon na vajíčka (egg hunt) – hledání ukrytých vajec, hru v kutálení vajíček nebo jejich postrkování pomocí tyčky v trávě, závody v koulení z kopce, hledání ztracených vajec po zahradě. Děti věří, že vajíčka přinese v noci velikonoční zajíček, poschovává je po domě a na zahradě, aby počkala na děti, až se probudí. Vejce a zajíček jsou v rodinách expatriantů trvalými symboly Velikonoc. Pouze v rodinách expatriantů z Austrálie zajíčka nahrazuje tzv. Easter Bilbi v souladu se současnou australskou zvyklostí.¹¹

„Lov“ na vajíčka je pro expatrianty rodinnou a současně veřejnou zábavou. Rodina či přátelé se na „lovu“ vajíček schází v neděli ráno, někdy tyto akce bývají organizovány hromadně kostely nebo jinými spolky v parcích, na hřištích a zahradách. Děti přicházejí s košíčkem a snaží se najít co nejvíce vajíček. Pokud jde o kolektivní veřejnou zábavu, patří k ní fotografování např. s velikonočním zajícem, různé soutěže nebo zájmové činnosti pro děti jako malování barvami na tvář.

11 Od posledního desetiletí 20. století se v Austrálii symbolem Velikonoc stal „bilby“, malý vačnatec s velkýma ušima, druh australského klokana. Tato nová tradice je dávana do souvislosti s propagací ochrany původní australské fauny a s upozorňováním na škody působené divokými králíky.

Anglicky mluvící expatrianti, především ti z USA a Kanady, se potkávají na „velké jídlo“, může jím být oběd nebo tzv. *brunch*,¹² ať už v restauracích, které nabízejí velikonoční menu,¹³ nebo v rodinách, kam se expatrianti navzájem na jídlo zvou. Zde se připravuje zpravidla jehněčí a nesmí chybět velikonoční koláče.

Někteří expatrianti z USA nostalgicky vzpomínají na „*Easter parade*“ – velikonoční průvod či korzo o velikonoční neděli, na němž se lidé prezentují svým oděvem a zejména výraznými pokrývkami hlavy.¹⁴ V Praze jim chybí.

Velikonoční pondělí (Easter Monday)¹⁵

Velikonoční pondělí je státní svátek pro domovské země expatriantů: USA, Austrálii, Nový Zéland, Kanadu, větší část Velké Británie (vyjma Skotska), stejně jako v ČR.

V Praze je pro anglicky mluvící expatrianty Velikonoční pondělí dnem, ve kterém se těší především na český zvyk – koledu s pomlázkou. Účastní se jí pasivně i aktivně. Českou tradici vyšlehání žen pomlázkou si oblíbili. Pomlázky z vrbového proutí však nepletou, ale kupují. Tuto tradici vidí jako „vtipnou“ a starobylou. Zejména je fascinuje, že jim dívky za vyšlehání na oplátku dávají obarvená vajíčka, čokoládu a jiné pochoutky. Od české společnosti ji však mnozí převzali. Především děti expatriantů mají tuto tradici rády a často se svými českými spolužáky ze školy či kamarády z kroužků chodí koledovat po kamarádkách s koledou „*Hody hody doprovody*“.

12 Jídlo podávané dopoledne v době od 10,00 do 11,30. Může nahrazovat snídani i oběd.

13 V řadě pražských exkluzivních restaurací je brunch v době svátků podáván také v průběhu odpoledne zhruba do 15. až 16. hodiny. Je vesměs nabízen formou bufetu.

14 V New Yorku a některých dalších městech USA ve vyhrazených ulicích každoročně probíhá tzv. *Easter parade*. V 19. a 20. století se jednalo o organizovaný velikonoční průvod, při němž zámožné vrstvy prezentovaly svou ekonomickou úspěšnost (módní oblečení, vozy). V současnosti se tento průvod proměnil ve velikonoční korzo, jehož účastníci jsou buď elegantně, nebo výstředně oblečení, případně různě kostymováni. Nezbytnou součástí oděvu je módní klobouk nebo jiná, kreativně i extravagantně ztvárněná pokrývka hlavy (Barnett 1949: 62–70; Schmidt 1994: 135–164).

15 První pondělí po prvním dubnovém úplňku je svátkem radosti a návratu mládí.

V rodinách mnoha expatriantů se na Velikonoční pondělí podává šunka s bramborem a zeleninou (uvedli především respondenti z USA), často se také peče jehněčí (v rodinách expatriantů z JAR, Austrálie, Nového Zélandu). Jedí se vajíčka, nejoblíbenější jsou ovšem vajíčka čokoládová.

Ti, co nejsou věřící nebo nemají děti či rodinu v ČR, se přiznali k tomu, že vlastně Velikonoce v Praze neslaví. Znamenají pro ně pouze svátky volna, kdy mohou vyrazit na dovolenou. Se svou původní rodinou jsou v telefonickém styku a vzpomínají na oslavy v domovské zemi.

Duben

Čarodějnice (Pálení čarodějnic, Filipojakubská noc, Valpuržina noc, Beltine) – 30. 4.

Pálení čarodějnic se expatrianti účastní spolu s českou společností a říkají, že tento „starý lidový zvyk“ respektují v jeho české podobě. Večer 30. dubna se scházejí u zapálených ohňů, ať už v Praze či na venkově. Expatrianti vědí, že noc z 30. dubna na 1. května byla pokládána za magickou a že se věřilo, že se v tento čas čarodějnice slétají na čarodějnický sněm. Stejně tak vědí, že na ochranu před čarodějnicemi, zlými duchy a démony se na vyvýšených místech zapalovaly ohně. V jejich výkladu hlavním smyslem tohoto starého lidového zvyku vedle příchodu jara byla oslava plodnosti.¹⁶ Zhruba sem sahá jejich povědomí o Filipojakubské noci.

Expatrianti nevnímají pálení ohňů na svátek sv. Filipa a Jakuba, přesněji v předvečer a v noci z 30. dubna na 1. května jako typicky českou záležitost. V anglosaském světě je tento zvyk známý keltským komunitám v Británii a Cornwallu. Expatrianti z Velké Británie pak přímo ve srovnání situace v Praze (Čechách) a Velké Británii uvedli, že ve Skotsku, Irsku a Walesu si 30. dubna připomínají něco obdobného našim čarodějnicím, tzv. *Beltane Eve* na počest bůžka zvaného Baal/Bel/Balder.¹⁷ Dále uvedli, že vědí, že ohně zapalují i v mnoha ji-

¹⁶ V české lidové tradici tento výklad není zaznamenán (Petráňová 2007: 213–214).

¹⁷ Svátek je spjatý s bohem Belenem a také s ohněm. Beltane v překladu znamená zářící oheň či Belenův oheň. Zapálené ohně měly symbolicky očistit lidi i zví-

ných evropských zemích, kde je různě označují (jmenovali Švédsko, Finsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko).

V Praze se expatrianti účastní pálení „čarodějnic“, které pořádají různé organizace jako veřejně přístupné akce. Podílejí se tedy na programech připravených pro majoritní populaci a sestavených z nejrůznějších odpoledních aktivit (soutěže, průvody masek čarodějnic, hudební produkce, prodej pochutin, upomínkových předmětů), které vrcholí podvečerním zapálením hranice/vatry. Baví se především jako diváci a pozorovatelé. Takovýchto akcí se informátoři zúčastnili např. na Ladronce (organizuje městská část Prahy 6). Zmiňovali i sportovní akce a volnou zábavu, která se koná na ostrově Císařská louka poblíž Smíchova.¹⁸ Na Střeleckém ostrově, Petříně a dalších místech, a také v místních hospodách zpravidla večer probíhají doprovodné hudební produkce. V některých restauracích a barech se pořádají volby čarodějnické miss v kostýmu. Takových akcí se expatrianti účastnili jako jednotlivci, ale i jako malé skupinky. Účast expatriantů na „soukromých“ pálení čarodějnic, která jsou součástí zábavy českých přátelských nebo sousedských skupin, jsem nezaznamenala. Nezaznamenala jsem ani obdobnou akci pořádanou expatrianty pro sebe jako skupinu.

řata od neduhů a nečistých myšlenek, které se nashromáždily v zimním období. Ohně na návrších měly také ochraňovat. Ohně v domácích krbech se uhasily a zapálily se nové.

¹⁸ „Pálení čarodějnic“ pořádají nejen městské části Prahy, ale i další organizace, např. Dopravní podniky hl. města Prahy, školy, muzea, dětská centra. K programu patří živá muzika, občerstvení (uzeniny s chlebem, nápoje), aktivity pro děti, pochod „čarodějnice“, volba nejošklivější čarodějnice.

Květen

První máj (May Day¹⁹, někde slaven i jako Svátek práce, Labour Day) – 1. 5.

May Day, 1. máj, se od konce 19. století stal synonymem pro Mezinárodní den práce a Svátek práce,²⁰ pro den politických manifestací organizovaných zprvu anarchisty, socialisty, unionisty, od dvacátých let 20. století i komunisty a dalšími uskupeními. V roce 1955 pak katolická církev, v duchu již přijaté mezinárodní tradice dělnického svátku, zasvětila 1. květen sv. Josefovi dělníkovi. Expatrianti v souvislosti své přítomnosti v ČR tuto rovinu prvomájových oslav neřeší, i když někteří, především v návaznosti na zvyklosti země svého původu,²¹ tento den vnímají jako den oslavy práce.

V zásadě je zcela míjejí i lidové tradiční zábavy, které se v současnosti váží k prvému dni května jak v českém kulturním prostoru, tak v prostoru dalších regionů Evropy (stavění májů, májová občůzka, volba tzv. Májové královny vzpomínaná expatrianty z Velké Británie²²). Z tradičních lidových zvyků informátoři z řad expatriantů zmiňovali polibek pod rozkvetlou třešní a někteří uvedli, že ho i dodržují. Spojují ho s pověrou, že žena, která je v tento den polibe-

19 V USA je den 1. května, tzv. *Law Day*, dnem oslavy práva – významu demokratického státu a jeho důležitosti pro americkou společnost. Je „novým“ svátkem, jehož tradici zavedl prezident Dwight D. Eisenhower v roce 1958. Je oslavou svobody, rovnosti a spravedlnosti jako právního základu USA a v pozici občanů současně manifestací občanské loajality (rededication). Jako jeden z 36 národních a vlasteneckých svátků USA byl uzákoněn v roce 1961 a nahradil dřívější tradici svátku práce (*May Day*), který byl přesunut na září. Srov. *Law Day*. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Law_Day_%28United_States%29 [cit. 10. 1. 2012].

20 1. máj nebo *Svátek práce* je mezinárodní dělnický svátek. Svátek zavedla v roce 1889 II. internacionála na paměť vypuknutí stávký amerických dělníků v Chicagu dne 1. května 1886. V českých zemích se poprvé slavil v roce 1890 na Střeleckém ostrově v Praze (Stará dělnická Praha 1981: 23; Šolle 1960: 172).

21 *Svátek práce* slavený 1. května je státním svátkem v Británii, Švédsku, Jihoafrické republice. V Nizozemí není zařazen mezi státní svátky. V USA a Kanadě se slaví *první pondělí v září*, na Novém Zélandu v *říjnu*, v Austrálii v jednotlivých státech a teritoriích v *různé dny roku*.

22 „Májová královna“ je mladá dívka, která je vybrána, aby vedla pochod májových oslav. Je oblečena do bílých šatů, které symbolizují čistotu a má na hlavě čelenku nebo korunu z květin. Její povinností je zahájit májovou slavnost před tím, než se začne tančit kolem májek.

na mužem pod plodným stromem, bude celý rok přitažlivá a krásná a zajistí dvojici plodnost. Prvomájový polibek označují za inovaci, kterou převzali od české společnosti.

Naproti tomu k osobitým zvyklostem anglicky mluvících expatriantů v Praze patří prvomájové procházky, velké piknikové akce, veřejná čtení v přírodě (v parcích), např. poezie nebo autorská čtení. Při těchto příležitostech se setkávají na Petříně, ve Stromovce či na Letné. Prvomájové setkání je většinou spojeno se spontánní zábavou (každý předvede, co chce, hru na kytaru, zazpívá atp.), společenskými hrami (petang, kriket, létající talíř), eventuálně tancem.

Den kuřete (Chicken Day) – 1. 5.

Někteří expatrianti v Praze slaví 1. května tzv. *Chicken Day* neboli *Den kuřete*. Scházejí se např. na Petříně pod rozkvetlými stromy na piknik (zhruba v polovině kopce) nebo u některého z anglicky mluvících přátel či známých na zahradě či doma (Hierschová 2010).

Tradicí setkávání v Den kuřete na Petříně založili expatrianti v Praze již na počátku třetího tisíciletí (2001). Koncipovali ji jako piknikovou zábavu velké skupiny lidí, k níž nedílně patří soutěž o nejchutněji připravený pokrm z kuřete a o nejpálivější jídlo z kuřete. Z prvotní iniciativy se postupně stala velká společenská akce expatriantů, v současnosti již obohacená o prvky české prvomájové tradice polibku pod rozkvetlou třešní. Tato akce integruje expatrianty, kteří se jako skupina identifikují nejen jazykovou kompetencí (angličtina), ale i sociálním statutem, který zaujali v ČR. Je potvrzováním výlučnosti této skupiny expatriantů, a účast na ní je manifestací příslušnosti k této skupině transnacionálních migrantů (Hierschová 2010). V interpretaci informátorů je současně uctěním kuřete, které je pro lidstvo na celém světě nepostradatelné a na kterém je postaven jídelníček mnoha vyspělých zemí.

Soutěž v přípravě pokrmů z kuřat pořádaná na Petříně má jednoduchý scénář. Expatrianti doma připraví pokrmy, přinesou je na piknik a vyloží na ubrusy či deky pod rozkvetlé třešně k hodnocení a k ochutnávce pro všechny zúčastněné. Soutěž má tři nebo čtyři po-

rotce, přihlásit se může každý, jídlo musí být hotovo, nesmí se připravovat na místě. Zakázáno je krutí a syrové maso.

Akce začíná kolem 13. hodiny a trvá asi do 16–17 hodin. Lidé jedí kuřata, pijí alkohol, baví se a veselí se. Vítězové vyhrávají jako cenu hračku kuřete.

Moji informátoři o tomto setkání referovali, pouze dva se ho však účastnili. Sami se o svátku kuřat nezmiňovali, a pokud jsem se na něj vyptávala, uvedli, že o něm vědí, a že jim *Chicken Day* splývá s oslavou v přírodě – s piknikem. O této události referovali spíše okrajově, s tím, že slaví piknikem 1. máj jinde a *Den kuřat* si jako skupina nepřipomínají. Protože však bývá na Petříně 1. května více expatriantských skupin i českých přátel, často se tam zastaví a pak jdou dál.

V anglosaském světě je celý měsíc květen měsícem respektu ke kuřatům. Je měsícem manifestních protestů proti podmínkám, ve kterých jsou kuřata pěstována.²³ V této souvislosti však expatrianti *Chicken Day* pořádaný na pražském Petříně nezmiňovali. Interpretovali ho jako společenské setkání otevřené skupiny známých a přátel při družné zábavě.

Den matek (Mother's Day) – 2. neděle v květnu

Den matek je oslavou všech žen-matek a jejich úlohy ve společnosti.²⁴ Slaví se v různé dny na mnoha místech po celém světě.²⁵ V USA, Kanadě, Jižní Africe, Novém Zélandu a v Austrálii připadá na druhou květnovou neděli. Ve Velké Británii se slaví tzv. *Mothering Sun-*

²³ Srov. <http://www.upc-online.org/respect/> [cit. 10. 1. 2012].

²⁴ Poprvé byl Svátek matek slaven v USA ve městě Grafton, West Virginia dne 10. května 1908 na paměť aktivistky ženského hnutí Anny Jarvisové. Některé státy USA prohlásily Svátek matek za oficiální svátek roku 1912. V roce 1914 byl Svátek matek prohlášen za národní svátek USA prezidentem Woodrowem Wilsonem. Jako symbol poděkování matkám byla určena květina – bílý karafiát.

²⁵ V českých zemích Den matek prosadila Alice Masaryková v roce 1914. V ČSR se poprvé slavil 13. května 1923 v brněnském středisku *Vesna Křestanské asociace mladých žen* (YWKA). Po únoru 1948 byl Den matek oficiálně nahrazen Mezinárodním dnem žen, i když v mnoha českých rodinách druhá květnová neděle jako Den matek neupadla v zapomnění.

day (Neděle matek) o něco dříve – čtvrtou neděli předvelikonočního půstu.²⁶

Den matek v rodinách anglicky mluvících expatriantů je respektovaným svátkem, dnem uctívání ženy-matky. V tento den matky nepracují, nevaří, neuklízejí. Všechno obstarávají děti nebo muži. Děti svým matkám většinou vlastnoručně vyrábějí dárky, které připravují v mezinárodní škole s velkým předstihem (práníčka, obrázky, osobně vypěstované květiny). Synové většinou dávají matkám květiny, dcery jim něco upečou. Dospělí, kteří mají matky ve svých domovských zemích, jim telefonují, posílají pozdravy a blahopřání. Pokud je mají v ČR nebo chtějí vzdát hold svým manželkám, které jsou matkami, zpravidla vymyslí společenskou akci, která je potěší (procházku, návštěvu kultury, restaurace), obdarují je (např. parfémem, šperkem, kosmetikou, věcí, po níž touží) nebo jim udělají snídani do postele. Někteří, zvláště občané USA, se i v Praze (České republice) zdobí květinou – bílou ten, kdo maminku už nemá a červenou ti ostatní. Někteří expatrianti z méně vzdálených zemí (např. Britové) jezdívají v tomto období domů a přejí matkám osobně.

Den matek je pevně zakotven v kalendáři svátků anglicky mluvících expatriantů. I když je svátkem situovaným především do prostředí rodiny každého z nich, je svátkem, jehož idea je společná, srozumitelná a respektovaná.

Červen

Den otců (Father's Day) – třetí neděle v červnu

Den otců připadá podle americké tradice na třetí neděli v červnu.²⁷ V týž den se vedle USA slaví v Kanadě, Velké Británii, Jižní Africe.

²⁶ Nejdříve 1. března, pokud Velikonoční neděle připadá na 22. 3., a nejpozději 4. dubna, když Velikonoční neděle připadá na 25. 4. První zprávy o Neděli matek, předchůdci nynějšího Svátku matek, sahají do 16. století. Neděle matek se slavila na počest všech anglických matek v období zvaném *Lent* (tj. čtyřicetidenní postní období od Velikonoc). V tento den mělo služebnictvo v bohatých rodinách volno k tomu, aby se vrátilo domů a trávil tento den se svými matkami, a navštívilo svůj „domovský“ kostel. Byla to tudíž příležitost pro rodiny strávit čas pohromadě.

²⁷ Vznik tohoto svátku byl pravděpodobně inspirován osudem americké rodiny Smartových. Wiliam Smart po smrti své ženy vchoval sám šest dětí. Jedna

Nicméně v různých zemích světa jinak a jindy. V Austrálii a na Novém Zélandu připadá na první neděli v září. Den otců nebývá, stejně jako Den matek, státním svátkem.

Expatrianti ze všech zemí potvrdili, že se ve svých domovských zemích snaží zpravidla na Den otců strávit den s otcem nebo jinou mužskou postavou svého dětství. Bývá zvykem poslat otcům přání a darovat dárek hodný muže – nejčastěji elektroniku, náradí.

Expatrianti v ČR tento den telefonují otcům. Přát a ozvat se jim alespoň telefonicky pocítují jako závazek. Ti, kteří jsou otci, dostávají od svých dětí dárky, které pro ně vyrábějí v mezinárodní škole. Jeden informátor, který má velmi dobrý vztah se svým českým tchánem, tuto tradici zavedl i v nové české rodině (Patrik, 42 let, ženatý, Kanada). Spolu s manželkou, ale někdy i sám (mají malé děti) pozve svého tchána na „drink“. V jeho případě dochází k posunu tradice – tchán mu v Praze supluje otce, který žije v Kanadě.

Září

Den práce (Labour Day nebo Workers' Day) – první pondělí v září *Labour Day* je zpravidla dnem pracovního volna. Slaví se ve všech zemích původu sledované skupiny expatriantů – i když ne vždy ve stejnou dobu. Ve Velké Británii a Jihoafrické republice se slaví 1. května, v USA a Kanadě první pondělí v září, v Austrálii dokonce v každé části země jinak (Západní Austrálie první pondělí v březnu, Victoria a Tasmánie druhé pondělí v březnu, Severní teritorium a Queensland první pondělí v květnu, Jižní Austrálie, Nový Jižní Wales a Teritorium hlavního města Canberra první pondělí v říjnu).

V USA *Den práce*, situovaný na první pondělí v září, je odvozen od *Svátku pracujících* (Workers' Day), který uspořádala odborová organizace Central Labor Union v New Yorku 5. září 1882. Bě-

z jeho dcer, aby projevila vděčnost, uspořádala otcí velkou narozeninovou oslavu. W. Smart se narodil v červnu, a tak svátek připadl na třetí neděli toho měsíce. Oficiálně se začal Den otců v USA slavit od roku 1972. Je spojen s grilováním a ohňostroji. V Čechách se tento svátek oficiálně zatím neslaví, nicméně i Češi (např. Liga otevřených mužů) jej jako svátek chce prosadit. Dokonce plzeňský pivovar pořádá akci „vezmi svého otce na pivo!“, kde ve 400 hospodách je prvních 100 piv zdarma plus na otce a syna/dceru čeká překvapení.

hem následujících dvanácti let se svátek rychle rozšířil po celé zemi; v roce 1894 ho Kongres zařadil do seznamu federálních svátků.²⁸

Expatrianti původem ze zemí, kde se *Labour Day* slaví v podzimních měsících, si v tento den telefonují se svými příbuznými, sledují vysílání národních televizí. Udržují kontakt se zemí původu; jinak ale *Labour Day* neslaví. Připomínají si ho ovšem v některých firmách (nadnárodních koncernech) působících v ČR/Praze.

Říjen

Halloween – 31. 10.

Halloween je anglosaský lidový svátek, který se slaví 31. října. Lidé si v průběhu dne připomínají své příbuzné či známé, jež je opustili. Děti se oblékají do strašidelných kostýmů a chodí od domu k domu s tradičním pořekadlem *Trick or treat* (*Koledu, nebo vám něco provedu*) a „koledují“ o sladkosti. Svátek se slaví většinou v anglicky mluvících zemích, převážně v USA, Kanadě, Velké Británii, Austrálii, Novém Zélandu a Jižní Africe. Původ *Halloweenu* je odvozen od prolnutí křesťanského svátku Všech svatých s keltským svátkem Samhain.²⁹ Jeho název je vysvětlován jako zkrácení anglického „All-Hallows-eve“,³⁰ tedy „Předvečer Všech svatých“.

V současné anglosaské tradici nahrazuje Halloween v jiných kulturách stále významný den uctění památky zesnulých. Tento dnes již sekularizovaný „svátek“ Všech svatých připadá na noc 31. října. K jeho hlavním charakteristikám patří vydlabávání přerostlých dýní,

28 Dnes *Den práce* ohlašuje v USA konec léta a nový školní rok. Pro mnoho lidí je šancí vyjet si na výlet před koncem léta. Pro studenty je to poslední možnost organizovat party před tím, než znova začne škola. V některých částech se organizují ohňostroje, grilování a veřejné umělecké nebo sportovní akce. Začíná fotbalová sezona a mnoho týmů v tomto období hraje první zápas, pokud je to o víkendu.

29 *Samhain*, slavený 31. října, byl v keltské tradici hranicí mezi létem a zimou, začátkem nového roku keltského kalendáře a dobou, kdy mizí hranice mezi živými a mrtvými. V roce 608 papež Bonifác IV. ustanovil 1. listopad svátkem Všech svatých. Nadále se Samhain i nově ustavený svátek Všech svatých v keltském prostředí slavily paralelně. Teprve v 16. století splynuly ve svátek jediný.

30 Původní dlouhé názvy jako All Hallows Evening, All Hallows Day nebo All Saint Day lidé na venkově zkrátili do dnes dobře známého Halloween.

večerní občůzky masek od domu k domu s „koledováním“, a případně strašení, atrakce a hororové filmy.

Halloween pro expatrianty v Praze je příležitostí k uspořádání oslavy v širším okruhu lidí – přátel, známých, i těch, které poznávají při této příležitosti. Slaví ho v přátelských i otevřených skupinách expatriantů, eventuálně i ve skupinách, v nichž jsou přítomni Češi. Scházejí se v restauracích, hospodách, méně v soukromí. Oslavy pořádají i mezinárodní pracovní společnosti a školy.

Oslavy v Praze si uchovávají manifestní znaky tradičního anglosaského *Halloweenu*. K atributům tohoto svátku patří vyřezané dýně se svíčkou uvnitř zvané *Jack-o'-lantern*, tedy Jackovy lucerny,³¹ masky čarodějek, duchů, příšer, kostlivců, černých koček atd., a také různé další rekvizity, např. košťata, oheň. Typickými barvami jsou černá a oranžová. Každým rokem expatrianti shánějí po Praze vhodné dýně všech možných tvarů a velikostí jak na vaření (pokrmů z dýně), tak na ozdobu domácnosti, tj. na dekorativní účely. V pražské Botanické zahradě nebo v restauraci Bohemia Bagel či na několika místech „Malé Ameriky“, jak říkají expatrianti pražské lokality Nebušice, probíhá hromadné vyřezávání dýní.

Od 30. října se děti expatriantů účastní halloweenských večírků, kde soutěží o nejlepší masky a halloweenskou výzdobu, hrají halloweenské hry a baví se na taneční party. Organizace Class Acts, která připravuje programy pro bilingvní děti, pořádá pochod v maskách a kostýmech na Kampě. Nejznámějším pochodem masek v Praze je asi ten v Nebušicích, ale další doprovodné akce se konají i v jiných částech Prahy.³² Většina expatriantů si na Halloween kostýmy půjčuje, někteří si je nechávají šít nebo kombinují z různých zdrojů s využitím svého šatníku. Večer je ve znamení ohňostroje.

31 *Jack-o'-lantern* je svítlna používaná o svátku Halloween, dnes typicky vyřezaná z dýně a zevnitř osvětlená svíčkou. Původně byla lucerna (angl. „lantern“) vyřezávána z tuřínu, brambor nebo červené řepy a se svítícími uhlíky nebo svíčkou uvnitř. Tyto lucerny představovaly duše zemřelých milovaných bytostí a bývaly umístěny v oknech nebo na verandách, aby vítaly pozůstalé. Také sloužily jako ochrana proti zlým skřítkům.

32 A také v jiných městech ČR.

Vlastní Halloween organizují školy – od těch mezinárodních, s anglickým vyučovacím jazykem až po některé české školy. Např. v International School of Prague si žáci a studenti vyrábějí masky a pořádají soutěže o nejpůsobivější kostým, v anglické škole v Praze 4 připravují mnoho her pro děti, rodiče, pracovníky školy. Patří k nim výstupy v kostýmech, namalované tváře, předpovídání budoucnosti.

Party, společenská setkávání expatriantů večer 31. října, probíhají na nejrůznějších místech – v barech, restauracích, hospodách, zábavných podnicích, ale i v soukromých bytech. Většinou s programem na hororové motivy, často s živou hudbou. Například divadlo anglicky mluvících herců na tento večer připravuje hororové scénky. Některé kluby a restaurace hojně navštěvované expatrianty jako např. Lávka, Fraktal, Jáma pořádají zábavné soutěže o nejlepší převlek nebo masku, show apod. Výhrou bývá alkohol. Slaví se i v klubu Retro. Na tzv. Monster Ballu se scházejí již řadu let expatrianti z celé Prahy a dalekého okolí. První ročník Monster Ballu se uskutečnil v roce 2002 v divadle Ponec, další probíhaly na různých místech – expatrianti vzpomínají na party v klubu Kostel – odsvěceném kostele na Starém Městě. Monster Bally se konají za finančního přispění expatriantských restaurací a dalších organizací. Např. restaurace Bohemia Bagel nikdy nezklame, co se týče sezonního pečiva. Zdobí tematicky „cookies“ a „brownies“, dýňové koláče „pineapple upside cake“.

S Halloweenem mají pražští expatrianti z anglicky mluvících zemí spojeno přejídání se a popíjení absintu. „Pražský“ Halloween je pro ně časem bujaré zábavy ve vlastním mikrosvětě, v němž českou společnost nepotřebují. Přesto si tento svátek u Čechů získal oblibu a pomalu proniká do naší kultury.

Listopad

Svátek všech svatých (All Saints' Day) – 1. 11.

Expatrianti si stejně jako česká společnost připomíná „*All Saints' Day*“ – Svátek všech svatých, který připadá na 1. listopad.³³ Ve větši-

33 Též se mu říká „Solemnity of All Saints“ nebo „All Hallows“ nebo „Hallowmas“, častěji zkráceně „All Saints“, v překladu „Všichni svatí“.

ně zemí, z nichž mnou oslovení expatrianti pocházejí, je tento svátek státním svátkem na rozdíl od ČR.

V ČR expatrianti svátek Všech svatých neslaví, přestože registrují, že Češi navštěvují hřbitovy a uctívají zemřelé členy rodiny, přátele a národní hrdiny. Informátoři, jejichž rodinní příslušníci jsou pochováni v ČR či ti, kteří se na české hroby v tento den vypravili, uvedli, že je překvapilo, že téměř na každém hrobě je zapálená svíčka. Překvapilo je také, že se rodina jejich českého partnera při této příležitosti schází.

Dušičky, Památka zesnulých (All Soul's Day, Feast of All Souls, Day of the Dead) – 2. 11.

V den 2. listopadu si expatrianti připomínají památku zemřelých „*All Soul's Day*“. Někteří říkají tomuto svátku „Czech Halloween“. Uvědomují si, že je tento svátek pro českou společnost významný, stejně jako pro anglosaský svět zmíněné Halloween je vzpomínkou na zesnulé blízké. Expatrianti, především z řad věřících, si v kostele připomínají památku zesnulých. Ti, kteří žijí s českým partnerem, byli překvapeni, že v rámci širší rodiny i jednotlivci navštěvují hroby příbuzných a přinášejí květiny. Většina expatriantů, kteří mají své rodiny ve své vlasti, zavzpomínají na mrtvé a zapálí jim svíčku, nejčastěji doma na stole či u fotografie zesnulého. V některých rodinách den končí hrou nebo písňemi.

Den vzpomínek a Den veteránů – (Remembrance Day, Veterance Day, Armistice Day) – 11. 11.

Většina států, z nichž pocházejí expatrianti – účastníci mého výzkumu, uznává 11. listopad za významný vzpomínkový svátek.³⁴ V tento den uctívají památku bojovníků a obětí válečných konfliktů 20. a 21. století (Velká Británie, Austrálie, Kanada), nebo vzdávají hold

34 Datum 11. listopadu bylo vybráno symbolicky; je to den ukončení první světové války. V době svého vzniku byl svátek nazýván *Den příměří*. Po druhé světové válce byl ve většině zemí Commonwealthu přejmenován na *Vzpomínkový den* (v Kanadě již roku 1931).

veteránům svých armád (USA, Kanada).³⁵ V USA se slaví *Den Veteránů* (tzv. *Veterance Day* nebo *Armistice Day*), v Kanadě a Austrálii *Den vzpomínek*³⁶ (tzv. *Remembrance Day*), ve Velké Británii *Remembrance Day* nebo *Remembrance Sunday*, alternativně situovaný vždy na neděli, která je nejbližší 11. 11., na Novém Zélandu *Den příměří*³⁷. Existují odlišnosti ve směřování vzpomínky, ve scénáři oslav tohoto svátku³⁸ i ve dnu jeho konání³⁹. Přesto mají vzpomínkové akty konané v zemích původu expatriantů společný rys – veřejnou a viditelnou prezentaci, z hlediska vztahu k vlastní společnosti zásadní: potvrzují úctu k těm, kteří bojovali za vlastní stát a společnost, a současně podněcují závazek občanů vzpomínkové akty registrovat, respektovat a podílet se na nich.

Anglicky mluvící expatrianti v Praze si připomínají 11. listopad – ať už přímo tento den nebo v nejbližší neděli, a to bez ohledu na přístup úřadů ČR k tomuto pamětnímu dni.⁴⁰

35 V USA je památce padlých ve válkách věnován *Memorial Day*, který připadá na poslední pondělí v květnu. Poprvé se konal roku 1866 na paměť vojáků padlých v občanské válce jako *Den padlých*. – V Nizozemsku vzpomínkový den za zemřelé ve druhé světové válce *Nationale Dodenherdenking* připadá na 4. května. Na Novém Zélandu a Austrálii pietním dnem obětí válek je také *Anzac den*, 25. dubna.

36 Některé překlady uvádějí Vzpomínkový den.

37 Na Novém Zélandu se slaví 11. listopad pod jménem *Den příměří*, tedy jménem, s nímž v roce 1918 byl tento svátek založen a poté v Evropě ve 20. a 30. letech 20. století užíván.

38 Ve Velké Británii se konají bohoslužby, pietní pochody, kladou se věnce k válečným pomníkům. Poctu padlým skládají představitelé státu, velké společnosti, kluby, spolky i jednotlivci. Mnozí příbuzní padlých zde nechávají jako upomínku malé dřevěné kříže. V Kanadě, kde je tento den státním svátkem, se obdobně jako v USA vzdává čest všem veteránům válečných konfliktů 20. a 21. století. Mnoho Kanadanů však, na rozdíl od Američanů, nosí na paměť padlých rudý vlčí mák – zachovává tradici Velké Británie a dalších zemí Commonwealthu.

39 V USA, v Jižní Africe a na Novém Zélandu se slaví 11. 11., v Austrálii, Velké Británii druhou neděli v listopadu (datum nejbližší k 11. 11.).

40 V ČR je 11. listopad připomínán jako *Den válečných veteránů a obětí válek* teprve od roku 2001. Vzpomínkové akce v Praze probíhají např. na Vítězném náměstí (Praha 6). Zde představitelé z řad politiků a armády uctí každoročně památku *Dne válečných veteránů* položením květin a věnců k Památníku československých zahraničních vojáků padlých na bojištích 2. světové války. Pietní akty se konají i na náměstí Kinských (Praha 5), v Národním památníku na Vítkově (Praha 3).

Některé oficiální pietní akty konané v Praze se váží přímo k vojákům ze zemí expatriantů, kteří ve válečných střetech padli na území Československa a jsou pochováni na Olšanech na vojenském pohřebišti příslušníků zemí Commonwealthu (Britové, Jihoafričané a Kanadáné).⁴¹ Pietní slavnost na Olšanech *The Commonwealth Remembrance Day Ceremony* organizuje velvyslanectví Velké Británie a Severního Irsku.⁴² O její existenci informátoři z řad expatriantů věděli a jednotlivci se slavnosti i zúčastnili. „Navštívili jsme mši na hřbitově Britského společenství národů organizované britskou ambasádou. Potkali jsme se před obchodním centrem Flora a šli jsme dolů na hřbitov. Byli tam zástupci z Indie, Pakistánu, Jižní Afriky a Velké Británie. Mše začala čtením kněze a farníků. Po hymně bylo dvouminutové ticho, během kterého jsme vzpomněli na všechny lidi, kteří nás bránili a stále brání od 1. světové války do dnes. Na hroby se pokládaly věnce. Po mši jsme jeli na ambasádu, kde pokračovala recepce a následoval společenský program“ (David, 26 let, USA, učitel angličtiny).

Mnozí anglicky mluvící expatrianti ze zemí Commonwealthu si však připomínají oběti válek a národní hrdiny v *Den vzpomínek* jiným způsobem. Podle tradice zemí původu si na hrud, případně i na auta připínají stylizované vlčí máky,⁴³ výrazné červené květy,

41 V Praze jsou zahraniční vojáci pohřbeni na dvou hřbitovech: na Olšanských hřbitovech příslušníci zemí Commonwealthu, Ruska a bývalého Sovětského svazu, na čestném pohřebišti v centru Ďáblického hřbitova Francouzi, kteří zemřeli na konci 2. světové války, a také jugoslávští a italské partyzáni. Na Ďáblickém hřbitově se 11. listopadu koná vzpomínková slavnost *Příměří 1918*, pořádaná na paměť obětí 1. světové války (a tedy i zde pohřbených francouzských vojáků). Srov. Vzpomínková slavnost Příměří 1918. [Online.] Dostupné z: <http://www.army.cz/scripts/modules/diary/action.php?id=538&calid=1> [cit. 15. 5. 2012].

42 Vzpomínková slavnost pořádaná na Olšanech britským velvyslanectvím, *The Commonwealth Remembrance Day Ceremony*, se koná druhou neděli v listopadu. Účastní se jí i zástupci zemí sdružených v Commonwealthu, zástupci Ministerstva obrany ČR a českých veteránských organizací. Srov. Den vzpomínek na Olšanských hřbitovech připomněl padlé ve válečných konfliktech. [Online.] Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/den-vzpominek-na-olsanskych-hrbitovech-pripomnel-padle-ve-valecnych-konfliktech-91461/> [cit. 15. 5. 2012].

43 Tento zvyk je rozšířený zejména ve Velké Británii. Britové červenými květy zdobí také malé křížky, případně Davidovy židovské hvězdy, na které lidé píší svá jména nebo i drobné vzkazy padlým, a zapichují je do trávy kolem pomníků padlých.

kteří jsou symbolem vzpomínky na oběti světových válek.⁴⁴ Mnoho anglicky mluvících expatriantů, ať už jsou původem odkudkoli, červené máky nosí v tento den i v Praze. Vyjadřují tak svůj aktivní podíl na úctě k hrdinům své země a současně prokazují podporu dosud žijícím veteránům.

Květy vlčího máku, tzv. *remembrance poppies*, prodává Královská britská legie – charitativní organizace pomáhající válečným veteránům. Kdo si květ koupí, přispívá na charitu pro dosud žijící veterány. V Praze si tyto výrazné květy obstarávají expatrianti zhruba od 1. listopadu na britské ambasádě, v British Councilu, při bohoslužbě anglikánské církve v kostele sv. Klimenta v Klimentské ulici⁴⁵ a v síti prodejen Robertson (obchod s mezinárodními lahůdkami).⁴⁶ Také jsou ke koupi na mši během *Dne vzpomínek* ve většině kostelů, které anglicky mluvící expatrianti navštěvují.

Model manifestace, který si expatrianti přivezli ze svého domova, udržují i v České republice, bez ohledu na to, zda jeho symbolice většinová společnost rozumí či ne.

Den díkůvzdání (Thanksgiving Day) – poslední čtvrtek v listopadu v USA, druhé pondělí v říjnu v Kanadě

Den díkůvzdání je americkým a kanadským svátkem, je klidným dnem setkávání s nejbližšími u prostřeného stolu.⁴⁷ V USA připadá vždy na čtvrtý čtvrtek v listopadu a slaví jej všichni Američané bez ohledu na náboženství. V Kanadě se koná o něco dříve – druhé pondělí v říjnu.

44 Vlčí máky se staly symbolem padlých vojáků díky básni „Na flanderských polích“, kterou v roce 1915 napsal kanadský vojenský chirurg McCrae krátce poté, co se v Belgii u Yper účastnil jedné z bitev a ztratil v ní přítele.

45 Kostel v Klimentské ulici patří Českobratrské církvi evangelické. Ta ho propůjčuje ke konání bohoslužeb anglikánské farnosti Starokatolické církve.

46 Na Vinohradech, v Dejvicích a v Nuslích.

47 Původ svátku *Dne díkůvzdání* se váže k roku 1621, k třídenní oslavě první sklizně v Nové Anglii, na kterou angličtí osadníci pozvali místní Indiány jako dík za poskytnutou pomoc v prvním roce jejich pobytu v Americe. Tuto historii expatrianti rádi zdůrazňují: „Indiáni jim poradili, jak obdělávat půdu a lovit zvěř. Z oslavy první úspěšné sklizně se později stal svátek *Díkůvzdání*“ (Hannah, 39 let, Američanka, manažerka ve školství).

Jak jej slaví expatrianti v zemi původu? I když existují určité regionální odlišnosti, je Den díkuvzdání dobou, kdy se sejde celá rodina a všichni děkují za své životy, za „to, co mají“ a čím disponují. Centrem oslavy je večeře. Jako hlavní chod se podává pečený krocán s nádivkou, zpravidla s bramborovou kaší nebo štouchanými brambory a brusinkovou omáčkou a jako dezert jablečný, dýňový nebo pekanový koláč či další pochutiny. Ačkoli si většina expatriantů nedovede bez krocana tento den představit, najdou se výjimky – mladší informátoři uvedli, že každoročním nájezdům do supermarketů ve své domovské zemi, prohýbajícím se stolům s jídlem a rodinným večerům sami příliš neholdují. *„Prostě mi krocán naplněný zeleninou, žemlemi a různým kořením nechutná. Navíc setkání s některými členy rodiny, se kterými nemáte společné zájmy, jsou občas rozpačitá. Nemáme si prostě co říci“* (Josh, 26 let, USA, učitel angličtiny).

Na Den díkuvzdání zůstává mnoho amerických a kanadských expatriantů v Praze, domů cestují zpravidla až těsně před Vánoce. Na díkuvzdání odjíždějí především svobodní lidé, kteří buď upřednostňují rodinné setkání v tento den před Vánoce (na Vánoce již domů nejezdí), nebo musí o Vánocích z pracovních důvodů zůstat v Praze. Díkuvzdání strávené v kruhu rodiny pro ně znamená návrat do domova, kam svou životní zkušeností patří. *„Musíme do obývacího pokoje nanosit všechny stoly, židle a křesla z domu, protože se nás v rodinném kruhu sejde až třicet. Několik hodin se doslova cpeme krocánem, bramborovou kaší, zeleninou, sýry, moučníky a koláči. K tomu všemu patří také sledování amerického fotbalu v televizi“* (Garry, 45 let, USA, majitel restaurace).

V Praze expatrianti z USA a Kanady, pokud si nezaložili vlastní rodinu, Den díkuvzdání tráví v kruhu svých přátel. Spolu s nimi slaví i expatrianti z Jižní Afriky, Nového Zélandu, Austrálie a Velké Británie. Ačkoli Den díkuvzdání nepatří mezi jejich původní národní svátky, je pro ně příležitostí sejit se v přátelském duchu, uspořádat party a posilovat pseudorodinné vztahy, které v důsledku migrace vznikají (Brettell 2000). Rozhoduje právě ona příležitost kontaktu a setkání v rámci vlastní i expatriantské skupiny při výjimečné, všemi akceptovatelné slavnostní příležitosti. Den díkuvzdání se tak v Praze stává

expatriantským svátkem, na němž často nechybí ani čeští kamarádi. Slaví ho i někteří expatrianti z USA, i když ho v Americe neslavili.

Ve skupině anglicky mluvících expatriantů v Praze se prosadil termín Dne díkuvzdání podle tradice USA. I Kanaďané, ačkoli by ho měli podle kanadské zvyklosti slavit v říjnu, slaví tento svátek spolu s ostatními expatrianty koncem listopadu. Přijali ho i informátoři z jiných částí světa – z Velké Británie, Austrálie, Jižní Afriky a Nového Zélandu.

Pro většinu expatriantů je symbolem *Dne díkuvzdání* pečený krocán, i když ne všichni jedí pouze krocana. Někteří navíc sahají po tradičním indiánském pokrmu „*Succotash*“, který je připravován z čerstvých fazolí a kukuřice. Ale jsou i tací, kteří vytěšňují krocana úplně.

Problém, na který komunita anglicky mluvících expatriantů naráží v ČR, je najít dost vhodného krocana a sladké brambory,⁴⁸ na něž jsou zvyklí. Krocana si často nechávají posílat z ciziny. I ve smíšených manželstvích je nezbytností – Radka, která se vdala za amerického novináře žijícího v Praze, letos koupila pětikilového krocana, protože očekává deset lidí. *„Těžšího koupit nemůžu, nevešel by se mi do české trouby, ... Patnácti i vícekilové krůty si prostě v těsné troubě spálí nohy“* (Radka, 37 let, ČR, asistentka).⁴⁹ Méně schopní kuchaři si opatřují a do ČR přivážejí speciální teploměr – terčík, který je nutné na krocana připevnit. „Vystřelí“, když je upečený.

Expatrianti z USA upozorňují, že Den díkuvzdání pro ně znamená jen jídlo, party a čas strávený při televizi, ať už ho slaví v ČR nebo v Americe. V jejich postoji jde o výjimečný den rodinného setkávání prodchnutý duchovní atmosférou. Vnímají ho jako symbol života americké společnosti a interpretují jako významný sjednocující prvek této společnosti. *„Tento svátek je posvátný všem komunitám. Společně ho slaví jak Židé, tak Korejci nebo třeba i pravoslavní. Snad každý však krocana upravuje jinak“* (Frank, 31 let, USA, IT spe-

48 Povijnice batátová.

49 Většího krocana rodilá Češka už několikrát připravovala v Americe. *„Při úpravě takového obra se člověk až lekne. Připomíná to pečení selete. ... Každý se doslova přežere. Druhý den je potom každému velice těžko. I na televizi se samozřejmě dívají, to víte. Když někdo sleduje Esmeraldu, tak se na ni podívá svátek nesevátek“* (Radka, 37 let, ČR, asistentka).

cialista). Přiznávají, že pokud ho slaví s přáteli v Praze, daleko od rodiny, myslí na ni. I ti, co ho tráví s novou rodinou, jsou myšlenkami doma – ve své vlasti. Rovněž čeští partneři ze smíšených manželství si uvědomují, že je tento večer unikátní a má osobitou atmosféru. „*Není to obyčejný večer, kdy se s rodinou po večeři podíváte na zprávy. Je to skutečně duchovní večer, který nemá nic společného s žádným náboženstvím. Nezavalujete se dárky. Prostě jen děkujete za to, že jste živi a zdraví, že jsou vaši blízcí s vámi. Také se vzpomíná na zemřelé*“ (Jana, 43 let, ČR, překladatelka).

Někteří informátoři bývají v Praze pravidelně zváni na několik oslav Dne díkuvzdání; není výjimkou, když se v jeden den zúčastní více akcí – staví se za přáteli a posedí s nimi. Atmosféra a přípravy mohou být natolik autentické, že si připadají jako v USA. Několik expatriantů, převážně Američanů a Kanadánů uvedlo, že se jedná o jejich oblíbený svátek, protože oslava není zatížena žádnými náboženskými symboly a je o tom „pobýt“ s nejbližšími.

Prosinec

Mikuláš (St. Nicholas Day) – 6. 12.

Svátek sv. Mikuláše se slaví nejen v Čechách, ale i v některých zemích expatriantů.⁵⁰ V Praze v předvečer tohoto svátku, tedy 5. prosince, chodí Mikuláš, čert a anděl nejen za českými dětmi, ale i za většinou dětí expatriantů. Než se expatrianti s touto tradicí seznámili, tedy než se dozvěděli, že se v českém prostředí jedná o „*hru, zážitek a zábavu*“, kterou rodiče připravují dětem, bylo jim dět líto. „*Viděl jsem k smrti vylekané děti a jejich rodiče se tomu smějí, přišlo mi to kruté!*“ (Robert, 34 let, Kanada, manažer).

Mikuláš a jeho suita v pražských ulicích signalizuje pro mnoho expatriantů začátek Vánoc. V pozdní odpoledne 5. prosince chodí expatrianti sledovat různé skupiny Mikulášů, nejčastěji na Staroměstské náměstí, kde bývá sraz Mikulášů, čertů, andělů a kde současně

⁵⁰ Ve Spojených státech amerických a Kanadě není sv. Mikuláš slaven po celé zemi. Mnoho lidí v USA, stejně jako v dalších zemích, mikulášskou nadílku připravuje do bot, které 5. 12. staví před dveře. Ráno 6. 12. najdou děti v botách dárky a sladkosti. V USA je tento zvyk rozšířený hlavně v německých, polských, belgických a nizozemských komunitách.

probíhá vánoční trh. Pozorují atmosféru děje, figur, kulís a prostoru. Tuto diváckou zábavu, kterou každoročně absolvují, interpretují jako poznávání koloritu předvánoční Prahy a tradic pražské společnosti.

Vánoce (Christmas)

Anglicky mluvící cizinci označují Vánoce za jeden z nejvýznamnějších svátků kalendářního roku. Ačkoliv se jedná o církevní svátek, považují Vánoce za významný rodinný svátek, ať už k němu mají jakýkoliv vztah. Vánoce v interpretaci informátorů ztratily prostorovou rozdílnost a uchovaly si emocionální vazbu na rodinný okruh.

Na Vánoce část informátorů odjíždí do své vlasti, aby svátky trávili se svou původní rodinou. Jsou to ovšem především mladí lidé, nebo naopak lidé staršího věku – tedy ti, kteří zanechali doma děti nebo své staré rodiče. Expatrianti, kteří mají českého partnera, někdy zůstávají v ČR, jindy společně s ním odjíždějí do vlasti. Svou rodinu nikdy nerozdělují. Ti, kteří slaví Vánoce v ČR, zpravidla respektují sváteční dny jak podle scénáře oslavy české (24. 12.), tak i své vlastní (25. 12.). Pokud mají českého partnera nebo jsou pozváni svými přáteli (českou rodinou), slaví české Vánoce, což považují za benefit, kterého se jim v jejich zemích původu nedostane. Ostatní expatrianti přiznávají, že mají na Štědrý den pocit slavnostní, mimořádné chvíle. Zřídka bývají tento den sami; naopak se sdružují, scházejí se doma či v restauraci.

Pro expatrianty jako skupinu neplatí, že by jezdili domů na Vánoce každý rok, i když vzhledem k ceně letenek si to většina z dotázaných může dovolit.

Štědrý den (Christmas Eve) – 24. 12.

Všichni expatrianti v ČR vnímají Štědrý den jako den slavnostní, ať už české Vánoce slaví, nebo nikoli.

Expatrianti, kteří mají děti v předškolním a školním věku, slaví zpravidla kvůli nim i našeho „Ježíška“. Děti tuto skutečnost vnímají jako dar, kterým se rády chlubí. Mají dvoje vánoce – jedny české (24. 12.) a druhé anglosaské (25. 12.). To znamená, že část dárků dostanou večer a druhou, větší až ráno. Nezáleží při tom na tom, zda se

jedná o etnicky smíšená manželství (např. Čech a Australanka nebo Britka a Novozélanďan) či o manželství dvou expatriantů a zároveň spolukrajanů (Jihoafričan, Jihoafričanka). Rozhoduje vůle neochudit své děti o zážitky dětí z většinové společnosti.

Štědrý večer slaví většina expatriantů v podobném duchu jako české domácnosti, v rodinném nebo přátelském kruhu doma. Jen na stole nebývá tradiční český kapr, ale spíše jiné vybrané lahůdky. Nechybí většinou nějaká mořská ryba jako losos, tuňák nebo mořský đas. „*Masakry*“ kaprů venku na ulici tvrdě odsuzují, navíc tuto rybu nepovažují za chutnou – chutná jako „*bahno s kostma*“ (Felix, USA, 39 let, novinář). Jen někteří, jejichž partneři jsou Češi, kapra na svém stole mívají či přinejmenším ho ochutnali. Většina dotázaných však po něm netouží. Ti expatrianti, kteří se pro kapra rozhodli, ho ovšem nezabíjejí, tuto činnost přenechávají profesionálům nebo české části rodiny a rozhodně ho nepřechovávají do Štědrého dne ve vaně, jak bývá u některých Čechů s malými dětmi zvykem. Expatrianti v českých rodinách mívají na štědrovečerním stole alternativu kapra – např. řízek nebo sýr či pstruha, přičemž zbytek české rodiny kapra jí z úcty k tradici. Expatrianti se přes den nepostí jako někteří Češi, naopak mlsají.

Někteří expatrianti slaví Štědrý večer s rodinou nebo přáteli v restauraci, každý si dá k jídlu to, na co má chuť. Ti, co mají děti, připraví mezitím dárky pod stromeček. Ostatní většinou počkají na dárky do rána následujícího dne. Expatrianti, kteří nemají děti, český protějšek nebo blízké české přátele, s kterými tento večer tráví, říkají, že nepovažují 24. prosinec za významný den. Připouštějí ovšem, že z okolí na ně útočí slavnostní atmosféra. I přesto, že deklarují, že se jedná o pro ně běžný den, přiznávají, že jej neradi tráví sami. Zpravidla se večer setkají s přáteli expatrianty – ať už doma, na návštěvě či venku ve městě. Někteří jsou pozváni do českých rodin svých přátel a blízkých kamarádů, ne všichni toho však využijí. Štědrý den vnímají jako rodinný svátek, proto často pozvání odmítají. Oblíbená jsou naopak tomu přátelská setkání s ostatními expatrianty a cizinci v Praze vždy u někoho, kdo má velký byt či dům. Na přátelských setkáních se

spolukrajanů, dalšími expatrianty a cizinci se večer zpívají koledy, tak jak jsou zvyklí ze svých domovů.

První svátek vánoční (Christmas day) – 25. 12.

Společné pojitko pro slavení Vánoc v anglosaských zemích jsou velké charity a vzájemná vstřícnost doma i ve veřejném prostoru. Lidé posílají hromadně peníze na chudé či nemocné děti, ale i bezdomovcům. Součástí jak britských, tak amerických, australských či jihoafrických Vánoc je radostná atmosféra. Zatímco však evropská tradice uzavírá lidi do nejbližších rodinných kruhů, v Americe a na jižní polokouli je to naopak. Před vánočním dnem si sousedé, přátelé a známí dávají malé dárky. Navzájem se zvou do svých domů a pořádají posezení a pohoštění, debatují, baví se a užívají vánoční pohody. V Jižní Africe, Austrálii a na Novém Zélandu se večerí venku, protože tam panuje rozjeté léto. Vedle tradiční krůty se jí hovězí, sele, jehně, žlutá rýže, dýně a jiné pochoutky. V Austrálii a Novém Zélandu nebývá výjimkou vánoční oběd nebo večeře formou barbecue na dvorku nebo formou pikniku na pláži.

Dárky si expatrianti pod stromeček dávají průběžně během celého vánočního času. Děti tak můžou sledovat, jak hromádka přibývá a obvykle hádají, který dárek bude pro koho. Vánoční den se slaví 25. prosince, dárky se rozbalují ráno, kdy se rodina přijde ještě v pyžamu podívat, co jim Father Christmas nebo Santa Claus nadělil. Především děti tak mají možnost radovat se z nových dáreků po celý den.

Rodiny expatriantů, v nichž partnerem informátora není Čech, slaví vánoční den (*Christmas Day*) 25. 12. tak, jak jsou zvyklí v zemi svého původu. Ráno se celá rodina sejde a rozbaluje dárky. Po jejich rozbalení se všichni slavnostně obléknou a nastává čas přípravy vánočního pokrmu. Skládá se především z obrovské nadívané krůty, ke které se jí bramborová kaše, sladké brambory, vařená kukuřice, červené zelí, nádivka, dýňová jídla, fazolové lusky a brusinkový kompot. Na závěr se podává ovoce či dezert, např. u Britů pudink.⁵¹ Po celý den se popíjí ovocný punč.

⁵¹ Informátoři z Velké Británie vzpomínali na rodinnou tradici, podle které vánoční pudink se prý objevil na anglických vánočních stolech za královny Viktorie.

V rodinách expatriantů se na *Christmas Day* vytáhnou zaprášené krabice a pořádají se nekonečné partie „monopolů“ nebo „scrablů“, eventuálně se hrají karty nebo jiné společenské hry.

Vánoční den je opět dnem sdružování. Lidé se zvou navzájem na vánoční party, jak jsou zvyklí. Není výjimkou, že expatrianti zvou své blízké krajany na vánoční svátky do Prahy a je běžné mít doma i více hostů. Tento den expatrianti tráví spíše doma či na návštěvách se svými blízkými než v restauračních zařízeních.

Druhý svátek vánoční (*Boxing Day*, *St. Stephen's Day*, *Day of Goodwill*) – 26. 12.

Den 26. prosince se slaví v původních domovinách expatriantů pod různými názvy – v Austrálii⁵², Kanadě, na Novém Zélandu, ve Velké Británii jako tzv. *Boxing Day*, v Irsku *Den sv. Štěpána* nebo *Den Wrenna*. V Jižní Africe byl *Boxing Day* v r. 1994 přejmenován na „*Day of Goodwill*“ (Den dobré vůle). Bývá dnem pracovního volna. Jedinou zemí expatriantů, kde se druhý svátek vánoční neslaví, jsou Spojené státy americké.

*Boxing Day*⁵³ je pro expatrianty v ČR významným svátkem. Stejně jako 25. prosinec jej tráví s nejbližšími. Pořádají rodinné nebo společenské obědy, večere, společné akce či zábavu a telefonují s příbuznými. Líbí se jim, že tento svátek není v ČR symbolem nakupování.⁵⁴ Někteří z mých respondentů uvedli, že na Vánoce odjíždějí do vlasti, jiní naopak zůstávají v ČR a jejich přátelé za nimi přijíždějí na návštěvu.

V Praze expatrianti tento den přispívají na charitu, což ostatně činí i ve svých domovských zemích. Charitativním institucím věnují kromě finančních darů i šatstvo, předměty denní potřeby, potraviny.

52 V Jižní Austrálii se slaví *Proclamation Day* (Den vyhlášení provincie Jižní Austrálie) a *Boxing Day* není státním svátkem.

53 Název dne je odvozen buď podle pokladniček v kostele nebo podle velkých truhlic, v nichž si lidé ukládali šaty a jiný majetek, dávali tam také věci, které k tomu dni dostali darem. Obojí se nazývá *box*. V tento tradiční *Boxing Day* jsou obdarováni ti, kteří rodině prokazovali po celý rok různé služby. Bývají to většinou listonoši, mlékař, hospodyně nebo uklízečka.

54 Mnoho lidí se ve Velké Británii, Kanadě, Novém Zélandu a Austrálii vydává do obchodních center, protože jsou velké výprodeje, podobné jako po „Dni díkůvzdání“ v USA.

Silvestr (*New Years Eve*) – 31. 12.

New Year's Eve je vnímán jako den, kdy lidé společně oslavují konec starého roku.

V České republice stejně jako v zemích původu⁵⁵ se scházejí s přáteli a s rodinou, baví se, popíjejí, tančí, často v kostýmech nebo společenském oblečení, radují se z ohňostrojů a líbají se, při odbíjení půlnoci na oslavu příchodu Nového roku si připíjejí sektem.

V Praze se svobodní a mladí expatrianti bez závazků zpravidla sejdou navečer buď v bytě jednoho z nich, nebo v restauraci, kde si zamluví oddělený prostor. Nedílnou součástí jejich silvestrovské oslavy je vedle spontánní zábavy hodování. Patří k němu nabídka rozmanitých pokrmů, např. jehněčí, vepřové, mořské plody, ústřice, čočka, hrách, fazole, avokádo. Po jedenácté se většina vypraví na procházku i s připraveným sektem („šampaňským“) s cílem shlédnout ohňostroj. Chodí zpravidla na Letnou, na Staroměstské náměstí nebo Václavské náměstí. Zviditelňují se komickým oblečením nebo maskami, ale přicházejí i svátečně oblečení, houfují se. Za vrchol oslavy považují připítek ve veřejném prostoru. Poté v oslavách pokračují v hospodách a barech do ranních hodin Nového roku.

Expatrianti a jejich přátelské skupiny

Expatrianti se pohybují ve dvou okruzích přátel – v českém a expatriantském. Tyto přátelské okruhy se však mohou prolínat. Kontakty s Čechy umožňují expatriantům se integrovat do české společnosti a kontakty s dalšími anglicky hovořícími cizinci pro ně představují způsob udržování anglosaské kultury v kulturně značně odlišném prostředí ČR. Ti, co mají rodiny, však deklarují, že ač se s přáteli z obou skupin rok od roku setkávají méně a méně, vztahy udržují.

55 Nějaké odlišnosti ovšem existují – Kanadáné ve své vlasti navíc navštěvují koncerty a sportovní události, sledují v televizi komedie, v USA jde více o rodinnou oslavu, lidé navštěvují plesy, ve Velké Británii lidé více slaví v klubu nebo na soukromé party, na Novém Zélandu se dělají party na ulici, různé pochody a karnevaly, v Austrálii je vše ve znamení ohňostrojů, v JAR tento den spolu tráví rodina a přátelé na party, vyjdou si na dobré jídlo.

Důvodem bývá starost o rodinu a pracovní vytížení. Ti, kteří ještě rodiny nemají nebo mají odrostlé děti, žijí více společenským životem. Většina se orientuje na přátelské kontakty s dalšími expatrianty. Není výjimkou, že prostřednictvím svých známých často poznávají potenciální české kamarády. Někteří respondenti, kteří mají za partnera Čecha, zmínili, že se v ČR více stýkají s Čechy – ať už je to česká rodina nebo přátelé jejich partnera. Nicméně z rozhovorů vyplynulo, že v rámci přátelských skupin není národnost důležitá, převažují charakter a společné zájmy.

V expatriantské přátelské skupině si anglicky mluvící cizinci, s nimiž jsem hovořila, vytvářejí prostor pro reprodukci vlastní kultury a reprodukci vědomí sounáležitosti s krajany. Skupina expatriantů není až tak organizovaná, jedná se převážně o spontánní setkávání – vytváří se při hospodských posezeních, u sportovních přenosů i při příležitostech nejrůznějších „party“ (na nichž mohou být i Češi).

Expatrianti a svátky kalendářního roku obecně

K tématu slavení kalendářních svátků obou zemí (tj. své vlastní země a České republiky) se informátoři vyjadřovali různě. Většina expatriantů v Praze slaví se svou rodinou a přáteli jak svátky své rodné země, tak svátky anglosaské (např. Halloween, Den sv. Patrika), a také některé svátky české (např. pálení čarodějnic, Mikuláš).

Státní svátky České republiky v interpretacích nenabýly konkrétní podoby – expatrianti je považují za příjemný den volna. Naopak jejich vlastní státní svátky jsou převážně pracovními dny. Přesto si je připomínají.

Nejdůležitější svátky v roce

Na základě rozhovorů s informátory vyplynulo, že pro velkou skupinu anglicky mluvících cizinců v Praze, převážně věřících expatriantů, jsou nejdůležitějšími svátky v roce Vánoce a Velikonoce. Měřítkem je

jejich subjektivní kritérium, tedy pro jednotlivce jsou tyto svátky velmi významné. Ne vždy je ovšem tráví v Praze, často odjíždějí do své původní vlasti a ne vždy je slaví mimo rodinu a nejbližší přátele. Když jsme se snažili dobrat, jaký svátek je pro komunitu expatriantů nejdůležitější z těch, které slaví ve svém kruhu, nebyli informátoři schopni se shodnout. Většina se domnívá, že svátek, který anglicky mluvící expatrianti slaví v Praze pohromadě a jako celek, je svátek sv. Patrika. Někteří ještě zmiňovali Halloween, i když zejména Britové jej považují za svátek americký. Několik z nich uvedlo, že ho v podobě, ve které je expatrianty v ČR slaven, nerespektují a nepovažují za nejdůležitější.

Národní svátky, které komunita expatriantů jako celek neslaví

Ve výčtu slavených svátků (průřez kalendářním rokem) jsem uvedla, co expatrianti v ČR slaví. Nicméně je důležité též zmínit, že každá národní komunita expatriantů vyzdvihla i svátky, které v Praze slaví buď pouze v krajanské společnosti (Novozélandčané s Novozélandčany, Američané s Američany), anebo je v ČR z různého důvodu neslaví. U Američanů se jedná např. o Den prezidentů (třetí pondělí v únoru). Naopak pro většinu Američanů je významná oslava Dne nezávislosti (4. 7.), v povědomí informátorů pevně spjatá s americkou společností. Většina proto slaví tento den spolu s krajany. Ti, co si nepřipravují oslavu v rámci krajanské skupiny, většinou neodmítnou pozvání na recepci od ambasády či amerických spolků. Podobně vnímají své národní svátky i další národní komunity z řad mých informátorů. U Kanadčanů se jedná o *Family Day*, *Canada Day* u Britů o *Summer Bank Holiday* (27. 8. nebo první či poslední pondělí v srpnu), *Guy Fawke's Night*, u Australanů a Novozélandčanů o *ANZAC Day* (*Australian and New Zealand Army Corps*) a *Queen's Birthday*. V Praze si je připomínají, přestože je ne vždy slaví. Svátky jednotlivých národností i svátky typické pro skupinu expatriantů fungují jako významný integrační činitel. Patří k těm kulturním projevům,

které respondenty propojují nejen se zemí původu a na nichž manifestují svoji identitu, ale také vytvářejí rámec sdílení v rámci komunity expatriantů (např. Den díkuvzdání).

Expatrianti a ryze české svátky

Skrze ryze české svátky se expatrianti integrují do české společnosti. Přestože se někteří uzavírají do krajanského a expatriantského kruhu, je mnoho takových, kteří se neomezují jen na ně. Jsou otevřeni i českému kulturnímu prostředí. Přijímají zvyklosti, jimiž česká společnost vkládá osobitý kolorit křesťanským svátkům výročního cyklu (Mikuláš, vánoční prodej kaprů na ulici, Štědrý večer), i ty které vycházejí z českých lidových tradic (pomlázka). Přijímají i tradiční zábavy organizované městskými zastupitelstvy ve veřejném prostoru českého města (pálení čarodějnic, poutě). České svátky přijímají v autentické podobě, případně na tuto podobu vrstev zvyklosti oslav ze své vlasti. Slavení českých a také vzájemných mezinárodních svátků je vázáné na českou společnost. Expatrianti dlouhodobě žijící v ČR nelpí na svých původních tradicích a i v tomto ohledu se přizpůsobili českému prostředí.

BĚLORUSOVÉ

Festivity běloruských migrantů v České republice

Zuzana Korecká, Michaela Šmídová

Úvod

Naším záměrem, s nímž přistupujeme ke studiu festivit, které provázejí život běloruských migrantů v České republice, je ukázat funkci, jakou mají ve dvou vzájemně se prolínajících procesech: při uchování vlastní kulturní identity a při adaptaci na české kulturní prostředí. Důraz klademe na emickou perspektivu, tedy na pohled migrantů, na jejich interpretaci smyslu a významu festivit, na jejich reflexi střetu výchozích a přejímaných zvyklostí. Východiskem je srovnání běloruské a české zkušenosti. Důležitý je pro nás nejen obsah výpovědí migrantů, ale i způsob, jakým o svátcích hovoří.

Oslovily jsme dvě vzájemně rozdílné skupiny běloruských migrantů. Jejich odlišnost spočívá jak v jejich současné české situaci, tak i v předchozí běloruské zkušenosti.

První skupinu tvoří mladí studenti, respektive absolventi vysokých škol v České republice. Celkem jsme hovořily se čtyřmi studenty (dvě ženy a dva muži mladší 30 let) a manželským párem s třemi dětmi ve školním věku (azylanti). Jejich socioekonomický status v Bělorusku byl založen zejména na situaci rodiny, z níž pocházejí. Jejich rodiče nebo oni sami ve většině případů měli vysokoškolské vzdělání a žili (respektive žijí) ve velkých běloruských městech (výhradně v Minsku). Lze je do značné míry označit za osoby, které disponují poměrně velkým sociálně-kulturním kapitálem. V České republice všichni žijí prakticky po celou dobu pobytu v Praze, což bezesporu jejich adaptaci na české prostředí silně ovlivňuje.

Druhá skupina je složena ze zaměstnanců jedné české potravinářské firmy, která s běloruskými zaměstnanci dlouhodobě spolupracuje. Celkem se jednalo o sedm osob, mezi nimi bylo pět žen a dva muži. Věkové složení je poměrně diferencované a pohybuje se v rozmezí od 25 let po zhruba 55 let. Tito informátoři mají většinou středoškolské vzdělání a pocházejí z různých oblastí Běloruska, ale opět mezi nimi převládají spíše obyvatelé měst. V České republice žijí a pracují několik let. Jejich bydlištěm jsou buď zaměstnanecká ubytovna přímo v areálu podniku, jenž se nachází v malé moravské obci, která má necelých dva tisíce obyvatel, nebo bydlí v okolí se svými českými partnery (rovněž v malých obcích). Mezi oslovenými byli také dva informátoři (mladý muž a žena ve středním věku), kteří se v ČR chystají uzavřít sňatek s českým občanem, respektive ho již uzavřeli. Pobyt v České republice všech těchto informátorů trvá minimálně pět let.

Zaměstnanci přišli primárně za prací a výdělkem přímo do potravinářského podniku a využili nabídku agentury, která zprostředkovala zaměstnání. Naproti tomu „pražská“ skupina informátorů je typická dvěma důvody migrace: bylo jím buď rozhodnutí studovat v zahraničí a posléze budování pracovní kariéry, nebo žádost o azyl. Obě skupiny informátorů žijí zcela odděleně a netvoří komunitu. Zaměstnanec-informátor spojuje dlouholetá pracovní zkušenost a existence na stejném místě, pražské informátory spíše blízké politické názory navázané na tradici Běloruské národní republiky.

Náš přístup k tématu festivit stojí na srovnání běloruské a české zkušenosti a na reflexi toho, co se pro informátory změnilo, ale i toho, co zůstalo stejné. Pro naši interpretaci je důležitý nejen samotný obsah výpovědí informátorů, ale i to, jakým způsobem o svátcích hovoří.

Jarní svátky

Jarní svátky, které jsou informátory zmiňovány, tvoří kombinace náboženských svátků a svátků, které mají spíše charakter státních/oficiálních dnů spojených s epochou bývalého Sovětského svazu, jehož

bylo Bělorusko součástí. Z jarních svátků patří mezi nejdůležitější Mezinárodní den žen, Velikonoce (jak pravoslavné – Pascha, tak katolické) a svátky s Velikonocemi souvisejícími (Maslenica – Masopust, Radunica – jarní dušičky). Svůj význam neztratily podle informátorů ani oslavy 1. a 9. května. Ve všech případech informátoři reflektují rozdíly ve slavení těchto svátků v Bělorusku a České republice. Zcela specifickým významným dnem je pro obě skupiny informátorů Den nezávislosti připomínaný 25. března.

Pokud budeme postupovat podle kalendáře, za první jarní svátek můžeme označit Mezinárodní den žen, který připadá na 8. března. Dalším, mezi informátory velmi častým výkladem tohoto dne, může být jeho chápání jako prvního jarního dne. Několik informátorek označilo právě tento den jako začátek jara: „*Den žen je začátek jara, jsou to květiny, zelená tráva, můžeš jít na procházku do parku...*“. Mezinárodní den žen je v povědomí většiny informátorů spojen s jarními květinami. Slova květiny, jarní květiny byly mezi prvními asociacemi, které jsme od nich v této souvislosti zaznamenaly.

Zatímco v české populaci během posledních dvaceti let význam Mezinárodního dne žen spíše více nebo méně upadal (a pro některé byl nahrazen Dnem matek připomínaným v České republice o druhé květnové neděli), Bělorusové bez ohledu na generace se k tomuto dni vztahují, i když je pravdou, že v českém prostředí má nebo může mít charakter připomínání si domova. Informátor hovořil o tom, že v tento den volá své matce: „*telefonuju své mamince...netelefonuju své sestře, totálně paušálně je to svátek žen...ted' si ale nepamatuju, jestli jsem jí letos telefonoval, vlastně ne, ona má 8. února narozeniny a to jí vždycky volám, to vnímám jako jeden z nejdůležitějších svátků.*“ Část informátorů již po delším pobytu v České republice tento den nevnímá jako sváteční, ale dodává, že kdyby byli doma nebo někdo blízký přijel za nimi, tak by ho slavili ze svého pohledu tradičně (např. koupě květin mamince). Většina informátorek se však shodla v tom, že první Mezinárodní den žen v České republice prožily se zvláštními pocity. Hovořily o údivu, nostalgii a dokonce i o šoku: „*...byl to pro mě šok, v Bělorusku je to významný den, muži na něj nesmí zapomenout. Květinářství jsou vyprodané, dávají se i dárky. Překvapilo*

mě, že to je tady vnímané jako komunistický svátek, v Bělorusku proti tomu nikdo takto nevystupuje...“ a „*Můj český přítel mi řekl, že tento svátek ignoruje, vysvětlil mi proč, ale i tak mě to nepříjemně překvapilo. Doma nám tatínek nosil květiny, mamince, sestře a mně, i vzájemně jsme si dávaly dárečky.*“

Informátoři také odmítali vnímání Mezinárodního dne žen jako svátku „pracujících žen“. Zdůrazňovali, že je to svátek všech žen bez rozdílu sociálního postavení i věku. Mnohé informátorky vzpomínaly, jak už na základní škole byly obdarovávány květinami a různými drobnostmi. Informátorka, která žije v České republice s rodinou, říká: „...synové mi dávají kytičku a dárečky, třeba co vyrobili ve škole nebo v kroužku, i své mladší sestře dávají, je to taky žena, i když je to ještě malá holčička, chci, aby měli k ženám úctu, aby se chovali jako džentlmeni. Starší syn dal dáreček i spolužačce, něco jako valentýnku, jako dáreček k Valentýnu, ale 8. března, moc to nechápala, ale bylo to milý...“

Asi největším svátkem odehrávajícím se během jara jsou ale Velikonoce. Velikonocům předchází sedmitýdenní půst, který bezprostředně navazuje na *Maslenici*.¹ Přestože se Maslenica odehrává v zimních měsících, často na sněhu, jejím hlavním motivem je vyprovázení zimy a vítání jara. Podobně jako u jiných svátků zde dochází k překrývání předkřesťanských a křesťanských prvků. Pravoslavná církev název Maslenica vysvětluje tak, že jí mělo být věřícím naznačeno, že je čas zřít se masa a začít jíst pouze sýry a mléčné pokrmy.²

- 1 *Maslenica* (jarní hody Masopust) se v tradičním prostředí Běloruska slavily celý týden. Byl týdnem loučení se zimou a vítání jara. Každý den toho týdne provázely osobité zvyky a zvyklosti. V pondělí se scházeli sousedé, v úterý se hrály hry a tancovalo se, ve středu se hodovalo, ve čtvrtek hýřilo, v pátek odpočívalo na zápraží, v sobotu se konaly masopustní průvody, v neděli se lidé navzájem žádali o odpuštění prohřešků. *Maslenica*. [Online.] Dostupné z: <http://www.demotix.com/news/249865/maslenitsa-belarus#media-249840> [cit. 12. 5. 2012].
- 2 Je to obdobné jako u slova karneval, jež se vysvětluje jako složení dvou slov *carne* a *levare* či *carne* a *vale*, a to v obou případech znamená vyloučení masa.

Všichni informátoři, kteří o Maslenici hovořili, zmínili typický pokrm, samozřejmě bezmasý, tedy bliny³ – lívance: „...*na ulicích se pečou a prodávají bliny, jsou kulaté a upečené dozlatova, mají vypadat jako malé sluníčko...*“ Maslenica se odehrává na ulicích a v parcích, jedna z informátorek popisuje: „*všechno se děje venku, ulice jsou vyzdobené, kupují se ty bliny (lívance) i alkohol na zahřátí, lidé se prochází, děti sáňkují, všichni mají být veselí, že už přijde jaro.*“

Obr. 1: „Kupadelná výtvarná dílna“ – uspořádaná Bělorusy v rámci tradice *kupalle* – oslav letního slunovratu. Praha 2017. Foto Kryšcína Šyjanok.

Velikonoce – Pascha jsou vnímány jako svátky jara nebo jako významné církevní svátky. V běloruském prostředí se jejich oslavy velmi liší podle toho, zda člověk je věřící, nebo není, k jaké konfesi se hlásí, a také zda žije ve městě nebo na venkově. Zdá se také, že intenzivnější slavení Velikonoc (nebo obnova těchto oslav) začalo až

- 3 Bliny – V této době lívanců je obsaženo máslo, vajíčka a mléko – dostatečně výživné, aby nahradily maso, jejich tvar a barva symbolizuje slunce. *Maslenica*. [Online.] Dostupné z: <http://www.demotix.com/news/249865/maslenitsa-belarus#media-249840> [cit. 12. 5. 2012].

po rozpadu Sovětského svazu, tj. na začátku 90. let 20. století. Do té doby Velikonoce nepatřily ke státem preferovaným svátkům již jen kvůli jejich náboženskému charakteru. Přesto se podle některých informátorů slavení velikonočních svátků alespoň v určité míře udrželo na rozdíl třeba od Vánoc.

O tom, že Velikonoce jsou vnímány diferencovaně, svědčí i porovnání výpovědí dvou informátorů, mladé ženy a mladého muže.

Informátorka podala poměrně bohatý popis celého velikonočního týdne: „*Ve čtvrtek uklidíme dům, proto se tomu říká Čistý čtvrtek, a vykoupeme se (ve vesnicích se ten den chodilo do bani), ...pátek je Verbni Pjatinica (tj. vrbový), v sobotu se hlavně peče, barví se vajíčka, peče se pascha, vaří se, od sobotní noci se už nesmí pracovat, a v neděli před osmou ráno lidi začínají chodit do kostela na svatou mši, ...chodíme do centra města, a je legrační, že cestou potkáváme lidi, které vůbec neznáme a oni řeknou Christos voskres /Хрысцмoc вoскpec/ (Kristus vstal z mrtvých), a my řekneme: Voistinu voskres /Boycтuнy вoскpec/ (Opravdu vstal z mrtvých), a pak si stoupneme do řady na svíčku pro zemřelé, zdraví, přijde kněz se svčcenou vodou a posvěti všechny věci, které máme s sebou – vajíčka, sůl, a paschu,⁴ někdo má také sladkosti nebo i uzeniny. Potom si svčcenou vodu bereme domů. Tahle voda se nekazí, může se pít celý rok, normální voda se zkaží hned. Potom už doma dodržujeme tyto rituály: sedíme celá rodina u stolu, kde jsou sůl, vajíčka, chléb a víno, chleba se posolí a potom se sní a říká: Jím tvé tělo a potom, když piju víno, říkám: piju tvou krev. A vlastně je to i den odpočinku, protože člověk předtím uklízel a brzo vstával. Ten den také navštívujeme další část rodiny, bereme s sebou vajíčka, je to takový výměnný den, vajíčka někomu dáme, a něco jiného dostaneme, zvláště to platí o dětech, děti třeba rozbíjejí vajíčka (bitocky) a kdo svoje vajíčko nerozbije, je vítěz, děti si hrají, dostávají nějaké sladkosti, také se chodí na návštěvu k přátelům (opět se berou vajíčka, sůl a chléb).“ Poslední část jejího komentáře se tý-*

⁴ Slovo pascha má tedy pro běloruské informátory dvojitý význam: jednak označuje Velikonoce, jednak velikonoční „bochánek“, koláč. [Online.] Dostupné z: <http://orthodoxwiki.org/Pascha> [cit. 12. 5. 2012].

kala pondělí: „...bylo dříve⁵ také volným dnem, ale dnes už není, protože našemu prezidentovi se zdálo, že máme moc volna, takže se jde normálně do práce. Pascha má trvat vlastně od neděle do úterý, ale v pondělí a v úterý se chodí do práce, ale dělají se jenom lehčí činnosti (ne kopání, uklízení a podobně).“ V českém prostředí se pak snaží o jakousi reprodukci tohoto svátku, třeba tím, že barví vajíčka a peče paschu. Ale je si vědoma toho, že nelze v tomto ohledu dosáhnout úplného naplnění všech tradic. A někdy, když je v průběhu svátku na cestách (mimo ČR), vlastně ani tuto částečnou reprodukci nemůže uskutečnit.

Jak jsme už zmínily výše, před Velikonoci drží věřící sedmítýdenní půst (postnica). O tom hovoří další informátor – mladý muž, ale v jeho případě je už patrně větší váhání ohledně náplně Velikonoc: „Osobně se snažím držet před Velikonocema půst, ale řekl bych, že každý to má jinak, u mě to znamená vyřadit maso, máslo, všechno, co je živočišného původu... snažím se, je to taková snaha připojit se k něčemu, co úplně nechápu, ale není to špatné, že se snažím být u toho...“ Velikonoce samotné jsou pro něj opět relativně novým svátkem, ke kterému si hledá vztah teprve od poloviny 90. let. Ten mu zprostředkovávala především jeho venkovská teta, která „...tohle všechno umí, ona umí připravit koláč, i tu paschu a pak obarví vajíčka.“ Nicméně i v českém prostředí se snaží je dodržovat a slavit: „ale tady se u mě ten svátek zachoval a spolu se svými kamarádkama (Běloruskama a Ruskama) se sejdeme u někoho doma a každý přinese nějaké svoje (tradiční) jídlo.“ Z výpovědí informátorů je patrné, že nositelkami tradic jsou v rodinách především starší ženy žijící na venkově nebo pocházející z venkova. Jedna z informátorek vzpomíná: „jezdili jsme k babičce, tam jsme barvili vajíčka, pekli kulaté pečivo – bocháňky něco jako mazanec a dělaly paschu z tvarohu. Jídlo i větvičky – kočičky babička nosila do kostela nechat posvětit.“ Svěcení jídla a jívových ratolestí zmínilo v souvislosti s velikonočními svátky více informátorek. Jedna z nich se svěcení pokrmů i několikrát účastnila v Olomouci, ovšem jako katolička byla v kostele římskokatolickém.

⁵ Pravděpodobně v období ohraničeném rozpadem SSSR a nástupem Alexandra Lukašenka k moci, tj. do poloviny 90. let 20. století.

V úterý po první velikonoční neděli, která se nazývá Tomášovou nedělí podle apoštola Tomáše, následuje Radunica – svátek zemřelých,⁶ a v Bělorusku také státní svátek. Je spojený s pravoslavnou církví, ale má pohanské kořeny. Lidé chodí na hřbitovy navštívit hroby svých zesnulých blízkých, aby společně s nimi oslavili velikonoční svátky. Upravují náhrobky, zapalují svíčky, ale přinášejí také jídlo a pití. Pro Bělorusy má podle informátorů Radunica (Радаўніца), tzv. jarní dušičky, větší váhu a tradici než Dzjady – podzimní dušičky, slavené stejně jako v České republice 2. listopadu: „*Dušičky to už není oficiální svátek zemřelých, to je Radunica. Většina lidí jde na hřbitov, my ale naše rodinné hroby máme daleko, takže jedeme týden předem do vesnice, kde bydlí naši příbuzní. Na Radunicu máme zvláštní oslavy: pijeme obvykle tvrdý alkohol, jako je vodka... A máme jednu skleničku navíc pro mrtvé a první připíjení je na ně. Patří k tomu také chléb a sůl a teprve potom to pokračuje obvyklým připíjením.*“ Jiný způsob trávení tohoto dne, který je bližší i českému pojetí, je návštěva hrobů a jejich úklid a výzdoba. Ovšem s tím rozdílem, že na hřbitov si s sebou lidé berou jídlo a alkohol, pohoštění se připravuje i pro zemřelé: „*U nás hřbitovy vypadají jinak než tady, ty vesnické teda určitě, hroby mají kolem takový malý plůtek a jsou u nich lavičky, někdy i stolek. Tam se jí a pije. Ti mrtví dostanou svůj talíř, porci jídla a štampříčku s tvrdým alkoholem. To se tam pak nechá.*“

Pro určitou skupinu Bělorusů žijících v České republice (zejména pro studenty a azylanty) je velmi důležitým datem 25. březen. Ten den je spojený s vyhlášením Běloruské národní/lidové republiky v roce 1918.⁷ Je to v podstatě svátek politicky či národně uvědomělých členů

6 Radunica je stejně jako Velikonoce pohyblivým svátkem a připadá na devátý den po pravoslavných Velikonocích. *Radunitza*. [Online.] Dostupné z: <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Radunitza> [12. 5. 2012]. V historii se ale data oslav mohla regionálně lišit. Informátoři ovšem zmiňovali právě jen termín devět dní po pravoslavných Velikonocích.

7 Představitelé této republiky po určitou dobu měli částečnou politickou podporu i v prvorepublikovém Československu, a v období mezi lety 1923 až 1934 zde aktivně působili. Republika má také vlastní symboliku v podobě bílo-červeno-bíle pruhované vlajky a znaku tzv. Pahonia, na němž je zachycen rytíř na koni, a který vychází ze znaku patřícímu Velkému litevskému knížectví (Sahanovič – Šybieka 2006: 239–240).

běloruské diaspory. Ukázalo se také, že určitá část Bělorusů žijících v České republice, a to zejména ta, kterou lze označit za pracovní migraci (jejíž zástupci byli také mezi informátory), tomuto datu nevěnuje vůbec pozornost. Při přímých dotazech na 25. března si převážná většina těchto informátorů nedokázala vybavit žádnou souvislost. Pouze jeden mladší muž si vzpomněl, že se ve škole na začátku 90. let o vzniku BLR učili a že nyní se v tento den konají demonstrace. V Bělorusku se během 25. března konají především demonstrace opozičních stran a jejich příznivců, domácí (míněno rodinné) „oslavvy“ s tímto výročím spojené nejsou. Dokladem toho je např. reakce dvou informátorek: „*25. března moje rodina neoslavuje, ale já ho slavila se svými přáteli už v Minsku a brali jsme ho jako speciální den v historii, ale ne tak, že bychom šli na náměstí a vyjadřovali tam svoje pocity spojené s tím dnem. Když jsme byli studenti, brali jsme si ten den červeno-bílou mašli, nikam jsme nešli, protože to je můj pocit, tahle akce byla většinou politická, ale i špatně zorganizovaná, katastrofa, pochod opozice jde až k soše Janka Kupaly, ale nikdy jsem tam nebyla, protože to podle mého není dobře zorganizované“ a „...doma jsme to nijak neslavili, není tradice to nějak slavit, on to není jakoby svátek, je to osobní záležitost, jak si ten den připomenout. V Minsku jsme se sestrou chodily na demonstrace. Tady v Praze to už teď možná beru jako možnost setkat se s lidmi, se kterými už se teď moc nevidám, ale samozřejmě, že to má i určitou atmosféru...“*

V České republice se během posledních zhruba patnácti let vytvořil „scénář“ nebo tradiční způsob připomenutí si této významné události. Scénář oslav je spojen právě s tou skutečností, že v Československu měla zázemí politická i kulturní reprezentace nezávislého Běloruska.⁸ Jeho součástí jsou návštěvy pamětní desky Franciska Skaryny⁹ v areálu Klementina a hrobů na Olšanských hřbitovech. Tento den popisuje informátorka následujícím způsobem: „*V ČR máme tradici pochodu na Vinohradské hřbitovy, kde položíme květiny na hroby*

8 Mnozí představitelé jsou pohřbeni na Olšanských hřbitovech (např. Piotr Krečeuski a Vasil Zacharka – oba prezidenti Běloruské národní republiky).

9 Francisk Skaryna, překladatel části Starého zákona do staré běloruštiny, kterou nechal vytisknout v Praze, v níž žil a kolem roku 1552 také zemřel. Dnes je považován za jednu z nejvýznamnějších osobností v běloruských kulturních dějinách.

našich významných činitelů. Máme taky vlajky. Ale já osobně nechodím mezi lidmi, protože je to pro mě opravdu osobní záležitost, a ten pochod, shromáždění je podle mě vlastně politické. V Minsku jsem se obvykle účastnila různých kulturních událostí – byla jsem v divadle, nebo jsme měli skupinu, která hrála středověkou hudbu, nebo jsem šla na rockový koncert.“ Další informátor má připomínání tohoto výročí ještě silněji navázané právě až na život v České republice, protože v Bělorusku tento den nerefletoval: „To je nejdůležitější svátek běloruské státnosti, 25. března, jedná se o svátek, který jsem začal slavít až tady, tím se připojuju k běloruské kultuře, to znamená, že jsem 20 let žil v Bělorusku, ale těžko říct, jestli jsem byl Bělorusem, protože jsem vlastně o Bělorusku nic nevěděl a všechno to sovětské vnímání běloruského bylo zvláštní... .. to jsem pochopil, že pro Bělorusko, běloruskou státnost je tohle ten nejdůležitější svátek...“ Oslava dne vzniku nezávislé běloruské republiky je pro něj jedním ze základních rysů jeho nově nabyté národní běloruské identity, kterou začal silně pociťovat až v době, kdy začal žít v České republice. Průběh akce dále popisuje: „Chodím vždycky na hřbitov, protože tam jsou pohřbení naši národní vůdci, a pak vlastně ta oficiální část má nějaká vystoupení, skoro vždycky pozveme někoho z Běloruska, každý tam předvede, co umí, taky nějaké kapely, zpěváka, patřím k těm organizátorům, a snažím se, aby to takhle vždycky bylo...“ V roce 2011 se oslava odehrávala opět tradičně, ale na novém místě – v pravoslavném kostele sv. Kosmy a Damiána v areálu Na Slovanech (v blízkosti Emauzského kláštera). Její součástí bylo vystoupení běloruského zpěváka (Bělorusové je nazývají „bardy“) a promítání dokumentárního filmu natočeného v průběhu prosincových demonstrací (roku 2010), které následovaly po prezidentských volbách. V dřívějších letech se oficiální program konal obvykle v Zrcadlové kapli v Klementinu (Šmídová 2005). V posledních letech, kdy došlo k jistému rozštěpení aktivní části běloruské migrace v ČR, byl 25. březen (den vzniku nezávislé běloruské republiky) slaven dvěma oddělenými skupinami lidí. I proto byly oslavy v roce 2011 zejména pro organizátory výjimečné.

V květnu se odehrávají dva státní svátky, které informátoři prožívali více, když žili přímo v Bělorusku. Oslavy Svátku práce (1. května)

a Dne vítězství (9. května) měly během existence bývalého Sovětského svazu svou ustálenou podobu, která se ale do určité míry uchovala i v současném Bělorusku.

K 1. květnu – Svátku práce se vážou v Bělorusku ne ani tak oficiální průvody lidu (tak jak si pamatujeme prvomájové průvody z Československa před rokem 1989) jako spíše veřejné veselice v ulicích a parcích měst: „1. května tady neslavím, ale doma jsem to slavila, je to spíše oficiální svátek, a taky jeden z volných dnů. Nepamatuju se, jestli jsme měli nějaké průvody, asi bývaly, ale když se začalo šetřit (míněno stát), tak se rozhodli soustředit se hlavně na 9. května. V městě ten den hraje spousta muziky, lidé se baví na ulicích...“ V českém prostředí tento den většina informátorů nijak zvlášť nereflektuje. Někteří zmínili, že 1. květen Češi označují jako svátek zamilovaných či svátek lásky, ke kterému patří polibek pod rozkvetlým stromem: „1. máj – lásky čas... .. líbí se mi, že je to spojené s básní, je to romantické, je to hezčí datum pro takový svátek než ten Valentýn. ...kdybych mohla nechat doma děti, tak bych si na ten Petřín pod jablon s manželem vyšla ...jsou tam vůbec nějaké jabloně?“

Den vítězství je vnímán nejen jako oficiální připomenutí vítězství v druhé světové válce. Pro velkou část Bělorusů má totiž tento den charakter vzpomínání na někoho blízkého z rodiny, který ve válce padnul. Nebo je to možnost gratulovat těm členům rodiny, kteří ve válce bojovali a přežili: „...spíše se jedná o blahopřání dědovi, ten bojoval ... celá rodina jela za babičkou a dědou, aby mu gratulovali...“ s vysvětlením, že: „Češi to mají trochu jinak, u nás ta válka zanechala takové stopy, v každé rodině někdo padnul...“ V tomto ohledu je patrné, že většina informátorů si je vědoma, že v České republice je vnímání tohoto svátku dost odlišné a nemá zdaleka tak silný citový přesah jako v případě Bělorusů. Jednoduše řečeno, zatímco pro mnoho Čechů jde o formální připomenutí staré historie, pro většinu Bělorusů má své hluboké rodinné a osobní souvislosti, což je dané zejména tím, že během války zemřela velká část populace (ve formě vojenských i civilních obětí). Odhady se pohybují mezi dvěma až třemi milióny obyvatel, což znamenalo celkovou ztrátu populace mezi jednou čtvrtinou až jednou třetinou (Sahanovič – Šybieka 2006).

I dny velkých oficiálních svátků mohou mít zcela osobní a současné konotace: „*Pro mě je 9. květen den, kdy jsme se poprvé viděli s mým přítelem, nejen Den vítězství.*“ Taková osobní/vztahová událost ale neznamená, že ztrácí svůj původní význam, a proto informátorka považuje za důležité, aby i ona připomněla náplň tohoto dne, tak jak si ji pamatuje. Je spojený zejména se vzpomínkou na četné: „... *průvody, vojenské přehlídky.*“ A je znovu přesvědčena, že: „*Lidé skutečně vyjadřují respekt těm, kteří padli ve válce, není to jako u vás, lidé se opravdu rádi setkávají a dávají hold veteránům, vyskakují z davu, aby je mohli vidět, je to takový den skákání... Ten den si veteráni oblečou všechny své medaile, všichni se o ně starají, i když zbylých 364 dnů to tak není. Nevím, jestli je to tak stále, ale děti kupovaly červené karafiáty nebo tulipány a dávaly je jim. Pro všechny je to den vzpomínek, pláče, velmi emociální, ...ten den v TV dávají staré válečné filmy a já ti můžu vyprávět slovo od slova, protože se opakují každý rok, jsou všechny krásné...*“

Do seznamu jarních svátků patří i ty, které s Běloruskem nemají nic společného, a které se objevily v seznamu svátků některých informátorů až v souvislosti s jejich českou zkušeností. Takové svátky a slavnosti slouží například jako způsob, jak se zúčastnit zdejšího dění a také jak nebýt osamělý a dostat se do společnosti. Nemusí proto vůbec jít o český svátek, ale o svátek, který se slaví na celém světě – tím je třeba Den svatého Patrika: „*Co jsem přijala tady, ale není to český svátek, je svatý Patrik, to mám ráda, jdu se podívat třeba na Staroměstské náměstí, kde se konají různé akce, protože tu neměli blízké přátelé, a můj přítel tu třeba taky nebyl. Taky bych ráda šla do irské hospody, chtěla bych, ale ne sama, to v hospodě vlastně ani nejde, ale co je zvláštní, během tohoto svátku jsem ráda v davu a to pro mě není typické, a mám ráda irskou hudbu, a taky tmavé pivo.*“

Druhým případem je Majáles – slavnost studentů, která má vlastně stejnou povahu jako sv. Patrik, jde hlavně o zábavu: „*Majáles – několik let jsem chodila na koncerty, které se přitom pořádají... to se mi líbilo. Ale je to každý rok stejné, a když je člověk sám, tak to není ono. Ale opravdu mám ráda oslavy sv. Patrika.*“ Takové vyjádření napovídá, že v první řadě byla participace na Majálesu způsob, jak se lépe vypořádat s životem v novém prostředí.

Letní svátky

Letní období je z hlediska informátorů spíše obdobím bez opravdu silně prožívaných svátků a také jich je obecně méně zmiňováno i při vzpomínání na život v Bělorusku. Pokud nějaké svátky zmiňují, často si nemohou vzpomenout na přesné datum a případně ani na důvody jejich konání. Jeden informátor si dokonce nevzpomněl ani na jediný svátek. A to i přesto, že 3. červenec je v současnosti v Bělorusku tzv. hlavním státním svátkem. Slaví se Den nezávislosti, který má připomínat osvobození Běloruska od hitlerovské okupace v roce 1944. Den nezávislosti byl na 3. červenec přesunut roku 1996 z iniciativy prezidenta Lukašenka. V období od rozpadu Sovětského svazu do nástupu Lukašenka do prezidentského úřadu se Den nezávislosti slavil 27. července a odkazoval na vyhlášení suverenity Běloruska a přijetí nové ústavy v roce 1991. Lukašenkem iniciovaný Den nezávislosti opozičně smýšlející Bělorusové z pochopitelných důvodů ignorují, ale ani informátoři z řad pracovních migrantů nemají většinou k tomuto svátku vybudovaný hlubší vztah. Někteří z nich si například nebyli zcela jisti, který červencový den se vlastně státní svátek slaví. Byli mezi nimi i tací, kteří Den nezávislosti slavený 3. července v Bělorusku osobně nezažili, neboť už od poloviny 90. let pobývají dlouhodobě v zahraničí. Jedna z informátorek popsala oslavy Dne nezávislosti v hlavním městě Minsku: „*Slaví se venku, zavře se centrum města, nejezdí auta ani autobusy, ulice jsou vyzdobené. Lidé se procházejí, všude jsou stánky, dětem se kupují balóny, můžou jezdit na autíčkách, houpat se na houpačkách. ...Večer je velký ohňostroj a koncerty, lidé se baví celou noc.*“ V českém prostředí si tento svátek informátoři nijak zvlášť nepřipomínají: „...*možná se podívám na oslavy na satelitu, když si vzpomenu a jestli budu mít čas.*“

Dalším letním svátkem, který byl informátory zmíněn, jsou svatojánské oslavy neboli svátek Jana (Ivana) Kupala, jenž se v Bělorusku, Rusku a na Ukrajině slaví 7. července (svátek svatého Jana podle juliánského kalendáře připadá na 24. června). Jako u mnoha jiných svátků, také zde došlo k propojení předkřesťanských a křesťanských prvků. V tomto případě jde o slovanské oslavy letního slunovratu

Obr. 2: „Kupadelné svátky“ Bělorusů v Praze – tradiční oslava letního slunovratu situovaná později na svátek sv. Jana Křtitele (bělorusky *Ivan Kupala*), tedy podle juliánského kalendáře noc ze 6. na 7. července. Příprava pohoštění. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryšcína Šyjanok.

Obr. 3: „Kupadelné svátky“ Bělorusů v Praze – tanec dospělých a dětí. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryšcína Šyjanok.

Obr. 4: „Kupadelné svátky“ Bělorusů v Praze – dívky ozdobené věnci, které si v tento den uvily. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryšcína Šyjanok.

Obr. 5: „Kupadelné svátky“ Bělorusů v Praze – tradiční běloruský pokrm „draniki“. Jsou to tradiční běloruské placky ze strouhaných syrových brambor, cibule, soli a oleje; podávají se se zakysanou smetanou – při slavnosti v Praze i se snítkou čerstvého kopru. V lidové běloruské tradici nepatřily ovšem k tradičnímu pokrmu kupadelných svátků. Tím bylo pražmo. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryšcina Šyjanok.

a církevní svátek Jana Křtitele. Voda a oheň jsou dva živly dodnes spojované se svatojánskými oslavami: „...mladí (ženy i muži) se koupou v přírodní vodě, skáče se přes oheň, dívky mají věnce, ty věnce se pak pouští po vodě, zpívá se a tancuje...“ Podobně jako v českém prostředí se i v Bělorusku věří na magickou moc bylin o svatojánské noci: „V červenci hlavně na venkově mladí lidé skáčou přes ohně, [na den] svatý Jan, ale to neoslavuju. Ale je s tím spojená hezká tradice – v noci se můžeš vydat hledat nějakou bylinu, a když ji najdeš, můžeš si přát jedno přání a to se ti splní, třeba být šťastná celý život, někoho zachránit... Velmi mi to připomíná jednu pohádku o dívce zavřeně ve věži, co měla dlouhé vlasy...“¹⁰

10 Souvislost s pohádkou bratří Grimmů: Locika (v německé verzi Rapunzel) je trochu nejasná. Možným vysvětlením je pasáž o přání, které měla matka uvězněné hrdinky příběhu, a když snědla salát lociku, přání se jí vyplnilo a narodila se jí dcera. Tu potom násilně unesla čarodějnice, z jejíž zahrady si žena salát ukradla (pozn. aut.).

Obr. 6: „Kupadelné svátky“ Bělorusů v Praze – zábava při obřadním ohni, typickém symbolu těchto svátků. Oheň byl v lidové tradici kupadelných svátků chápán jako symbol tepla. Teplu mělo zajistit úrodu v nastávajícím vegetačním období. Druhým komponentem záruky dobré úrody byla voda. K tradicím patřilo přeskakování ohně, společné tance a nevázané veselí. Kupadelné svátky byly doloženy nejen u Bělorusů, ale i u dalších slovanských národů ještě v 19. a v první polovině 20. století. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryšcina Šyjanok.

Jedna z informátorek hovořila o tom, že letní svátky u nich v rodině zná nejlépe její matka: „Léto je klidné, jsou nějaké náboženské svátky, ale ty zná jen maminka, která mi obvykle volá, aby mi je připomněla ... já obvykle v létě cestuju a tak vlastně ani není možné něco oslavovat, nevíte, co je za den, nebo týden.“ Zmínila jméno svátku Trojice¹¹, ale nevěděla, co tento svátek vlastně reprezentuje, a také Jabločnyj spas: „V srpnu, nepamatuju si přesný den, ale je taky den, po kterém se mohou jíst jablka (předtím ještě nejsou zralá), je to napůl náboženský a napůl venkovský svátek, začíná sklizeň.“¹²

11 Slavnost nejsvětější Trojice, pohyblivý svátek odvozený od Velikonoc, oslavuje se osmou nedělí od Velikonoc. Slaví se jak v katolické, tak pravoslavné církvi.

12 Jabločnyj spas, který se slaví 19. srpna, je jeden ze tří svátků spojených s úrodou a jejím svěcením. Kromě jablek se světí ještě ořechy a med. Nejde o specificky bě-

Z českých svátků si stejná informátorka vzpomíná na sv. Cyrila a Metoděje, ale jen v té souvislosti, že si všimla skutečnosti, že se mezi lidmi v podstatě neslaví.

Podzimní svátky

Druhá polovina léta a začátek podzimu je období spojené se sklizní úrody. V Bělorusku dobu sklizně dříve ohraničovaly Zažinky (začátek sklizně) a Dožinky (konec sklizně). Zažinky připadaly na den svatého Prokopa Žence, tj. na 21. červenec nebo na den svatého Afionogena, tj. na 29. červenec. Informátoři v naprosté většině pocházejí z měst, a proto Zažinky a další svátky spojené se zemědělským cyklem znají jen zprostředkovaně: „... v novinách jsou třeba fotografie lidí ve starých krojích, jak pózuji se srpy v poli, určité jsou tam i nějaké místní slavnosti...“ Oslavy spojené se začátkem a koncem žní se udržely i za sovětské éry. Od roku 1996, tedy od nástupu Lukašenka do prezidentské funkce, se konají na konci sklizně Dažinky v podobě festivalu – veletrhu pracujících venkova (фестиваль-ярмарка трыжеников деревни). S původními vesnickými dožinkami je spojuje pouze folklorní část programu. Na sovětské slavnosti navazuje oceňování nejlepších kombajnérů či prezentování splněných plánů v množství sklizeného obilí. I přes svůj charakter lidové veselice nepostrádají slavnosti ani politický rozměr, například ve vystoupeních prezidenta. Informátoři popisovali současné dožinky v Bělorusku následovně: „...každý rok je vybrané jedno město z jednoho ze šesti běloruských regionů – krajů. Tam se potom konají státní dožinky. Přijede prezident, město se celé opraví a slavnostně vyzdobí. Konají se tam různé kulturní akce, koncerty... ..jsou tam vidět tradiční kroje, ukazují tradiční zvyky, jídlo...“ „Město zvolené pro dožinky se začne opravovat a zkrášlovat, ale je to často taková Potěmkinova vesnice, většínou se natrou a opraví fasády, a když je po všem, tak to zas spadne.

loruský svátek, ale o svátek spojený s pravoslavnou církví. Slaví se také v Rusku a na Ukrajině.

Ale na ty dožinky to vypadá pěkně, kulturní program je pěkný..., každé město chce být nejlepší...“

Z podzimních svátků zmínilo několik informátorů také první školní den (obvykle 1. září): „je to polooficiální svátek, ale spíše se týká dětí a studentů, děti nosí květiny svým učitelům a gratulují jim, je to částečně pro děti a částečně pro učitele.“ „Taky se říkalo svátek prvního zvonění. Bylo to hlavně pro prvňáčky, takové přivítání do školy. Jestli se to ještě dělá nevím, tady /v České republice/ když šly děti do první třídy, tak je taky nějak přivítali, ale nebylo to takové, jako si pamatuju já z dětství...“

Za nejdůležitější podzimní svátek můžeme označit Dzjady – druhé nebo také podzimní dušičky, které se slaví 2. listopadu. Tento svátek zemřelých nemá v současném Bělorusku na rozdíl od České republiky tak silnou tradici, průběh je nicméně podobný jako během Radunici – jarních dušiček.

Velmi specifický den si připomíná informátor, když zmiňuje: „8. září den běloruské armády, není to oficiální svátek, je to celonárodní. 1410 byla bitva u Grunvaldu, nejedná se o rok 1514, byla nějaká další válka mezi moskevským a litevským knížectvím a v rámci této bitvy zvítězilo 30 tisíc Bělorusů nad 80 tisíci vojáky moskevského knížectví a v současné době celá elita běloruská považuje tento svátek za svátek běloruské armády, ne v rámci rodiny, moje rodina je v některých ohledech spíše sovětská, slaví to hlavně mladí lidé“. Je příznačné, že i tento den pro něj začal nabývat významu teprve během jeho pobytu v České republice: „Já jsem to začal slavit až tady, a musím k tomu dodat, že jsem začal mluvit až tady bělorusky, protože až tady mi začalo docházet, kdo jsem, protože když člověk žije doma, tak o tom moc nepřemýšlí... obzvlášť u nás v Bělorusku člověk moc o tom nepřemýšlí, když je ale člověk v zahraničí, začíná pozorovat, že všichni lidi jsou jiný, to rozlišení, rozdíl mezi různými národy je především v tom jazyku, jakým spolu mluví a tak jsem pomalu, postupně došel k tomu...“ Taková transformace identity (včetně používání běloruštiny a připomínání si zvláště některých běloruských svátků) není mezi Bělorusy žijícími v České republice zcela ojedinělá.

Obr. 7: Vánoce v Domě národnostních menšin, tanec rodičů a dětí, Praha 2017.
Foto Kryscina Šyjanok.

Zimní svátky

Vánoční a především novoroční svátky představují z hlediska informátorů významné svátky kalendářního cyklu. Pro některé informátory, kteří pobývají v České republice déle a již nějakým způsobem přijali české pojetí Vánoc, začíná období vánočních a novoročních svátků 24. prosince Štědrým dnem a končí 7. ledna pravoslavnými Vánoce nebo až 14. ledna Starým–Novým rokem. Informátorka žijící v České republice s dětmi dokonce uvedla, že sérii vánočních a novoročních oslav u nich v rodině zahajuje mikulášská obchůzka 5. prosince: „Začíná to na Mikuláše, chodí k nám Mikuláš a čert, nebo starší děti jdou ven, tady na sídlišti za nimi /Mikulášem, andělem a čerty/ děti běhají a čerti je straší. To je začátek, pak jsou už vánoční besídky ve škole, ve školce, už je to takové slavnostní. A tak je to vlastně až do ledna, i když nechceš, prostě se nevyhneš. Děti mají české kamarády, jsou vánoční prázdniny, máme taky české známé, nebo ka-

Obr. 8: Oslava Vánoc běloruské diaspory v Domě národnostních menšin. Praha 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

tolíky, tak jsou Vánoce 24. – 25. prosince. Už jsem si tak zvykla, kapra sice nejíme, ale docela se mi líbí Ježíšek, to, že nikdo neví, jak vypadá, to se mi líbí pro děti. Na Nový rok ráno dostávají děti taky dárky. Pak jsou pravoslavné Vánoce, ty jsou ale takové mnohem víc duchovní, žádné dárky ani cukroví...“

Dvojí vánoční svátky nejsou ničím zvláštním ani pro ostatní informátory. V Bělorusku se slaví Vánoce katolické – 25. prosince i Vánoce pravoslavné – 7. ledna. V oba tyto dny je státní svátek. Stejně jako v případě Velikonoc platí, že oslavy Vánoc se odlišují v závislosti na tom, zda člověk je věřící nebo není, k jaké konfesi se hlásí, a také zda žije ve městě nebo na venkově. Z výpovědí informátorů vyplývá, že ti Bělorosové, kteří nejsou hluboce religiózně orientovaní, vnímají Vánoce spíše jako rodinné svátky bez výraznějšího náboženského obsahu. V tomto postoji se podobají velké části české společnosti.

Dva z informátorů se hlásí ke katolictví, a proto slaví Vánoce v prosinci. Pro informátorku katolického vyznání, jež má navíc část

Obr. 9: Vánoce v Domě národnostních menšin, nadílka a tanec účastníků. Praha 2016.
Foto Kryšcina Šyjanok.

rodiny v Polsku, jsou Vánoce především církevním svátkem. Pokud tráví konec roku v České republice, navštěvuje vánoční bohoslužby v Olomouci nebo v Uherském Hradišti. Druhý informátor, který o sobě prohlásil, že je tzv. vlažný katolík, prožil již několikrát Vánoce v rodině své české přítelkyně. Spolu s její rodinou navštívil půlnoční mši, ale i on považuje Vánoce spíše za rodinné svátky. Ostatní informátoři slaví pravoslavné Vánoce – *Rožděstvo* v lednu. Stejně jako o Velikonocích udržují vánoční tradice v rodinách hlavně starší ženy: „*máme v rodině tetu, která je nábožná a věřící a vždycky jsme k ní chodili, tak se sešlo vždycky tak 15 nebo 20 lidí z celé rodiny... ani moje maminka ani můj otec přesně nevěděli, jak se to oslavuje, protože žádné tradice se moc nezachovaly...*“ nebo „*na Vánoce jsme jezdili k babičce na vesnici, bylo to takové hodně náboženské, duchovní záležitost, taky k tomu patří i nějaké zvyky a jídlo...*“

Zejména mladší informátoři poukázali na to, že za sovětské éry byla tradice oslav vánočních svátků přerušena a že mnoho Bělorusů vlastně ani neví jak Vánoce slavit. Po rozpadu Sovětského svazu začaly v Bělorusku i dalších nástupnických zemích sílit snahy o revitalizaci slavení svátků spojených s církevním kalendářem. Zároveň došlo i k znovuobjevování pohanských prvků skrytých pod náboženským obsahem. V případě Vánoc se jedná především o obchůzky v maskách – součást starých slovanských svátků, jež souvisely se zimním slunovratem a nazývaly se *Koljady*. Obcházení domů koledujícími v přestrojení (bába a dědek, cikánka s medvědem a především koza) mělo zajistit prosperitu rodině a hospodářství v novém roce. V současné době byly v Bělorusku vánoční obchůzky uznány jako kulturně historické dědictví. *Koljady* jako součást oslav vánočních svátků ovšem zmínila pouze jedna informátorka, která se jich zúčastnila se svou přítelkyní novinářkou a pracovníkem regionálního etnografického muzea. Pro dvě informátorky jsou *Koljady* spojené s obřadním jídlem, respektive se zvykem mít na svátečním stole dvanáct jídel.

Podle vyjádření informátorů je největším a nejvíce slaveným svátkem Nový rok. Informátoři často uváděli, že pro většinu Bělorusů představuje Nový rok stejně významný svátek, jakým jsou v českém prostředí Vánoce: „*důležitý je Nový rok, to je něco jako pro Čechy Vánoce... zdobíme stromeček, dárky jsou třeba i bonboniéry... je to rodinný svátek a proto, pokud můžu, jedu domů*“ nebo „*náš Nový rok je víc podobný vašim Vánocům. Je to taky velký rodinný svátek. Sejde se celá rodina, připraví se večeře, máme stromeček a dávají se dárky, ty se teda dávají až ráno...*“ Na společné prvky v oslavách běloruského Nového roku a českých Vánoc upozornila převážná část informátorů: „*na Nový rok máme taky ozdobený stromeček – jolku, taky se dávají dárky, patří k tomu i slavnostně prostřený stůl a hodně jídla a taky program v televizi, velmi důležité je, aby se sešla celá rodina...*“ nebo „*večer před Novým rokem, vy říkáte Silvestr, se taky podle tradice jmenuje Štědrý večer, je to proto, že musí být hodně jídla na stole, říká se, že jak se rok skončí, tak taky začne, tak to musí být bohatá tabule...*“ Jedna z informátorek si v této souvislos-

ti vzpomněla, jak se jednou snažila české kolegyni vysvětlit, proč na vícejazyčných vánočních přáních bývá v ruštině obvykle napsáno *С Новым годом* (S Novým godom – česky volně přeloženo Vše nejlepší v novém roce), zatímco třeba v angličtině je to přání veselých Vánoc. Podle jejího názoru je důvodem právě to, že Nový rok má v Bělorusku a dalších nástupnických státech bývalého Sovětského svazu stejný význam jako Vánoce pro Českou republiku a většinu západních zemí. Společným prvkem Nového roku a Vánoc je podle informátorů také bytost nadělující dárky. V Bělorusku je to Děda Mráz (Дед Мороз), jemuž s rozdáváním dárků pomáhá vnučka Sněhurka (Снегурочка). Přestože postava Dědy Mráze bývá spojována se sovětskou érou, a v české společnosti je Děda Mráz s ohledem na minulost považován s větší či menší mírou nadšázky za vnucovaného konkurenta Ježíška, pro Bělorusy k Novému roku zkratka neodmyslitelně patří. Vztah Bělorusů k Dědovi Mrázovi je opravdu silný, což dokládá informace od jedné z informátorek o tom, že sídlo Dědy Mráze je oficiálně od roku 2004 v Bělověžském pralese, kde má svou rezidenci a kde se také nachází Muzeum Nového roku.

Scénář oslav Nového roku není podle popisu informátorů nijak složitý. Zjednodušeně lze říci, že se 31. prosince navečer lidé sejdou v rodinném kruhu a u plných stolů očekávají půlnoc, aby se rozloučili se starým rokem a přivítali rok nový. Završením večera je přípitek spojený s přáním všeho dobrého v novém roce. Většina rodin má po celou dobu zapnutou televizi, vysílaný program je však spíše jakousi zvukovou či obrazovou kulisou. Všichni informátoři zmínili televizní projev prezidenta, který předchází odpočítávání posledních minut starého roku: *„televize je zapnutá celou dobu, nikdo to ale pořádně nesleduje, až když je projev prezidenta, tak všichni ví, že už se blíží odbíjení půlnoci. My poslední dobou teda toho našeho /prezidenta/ moc neposlouchali, radši jsme to měli bez zvuku, loni jsme třeba radši zapnuli ukrajinský kanál a dívali se na jejich prezidenta...“* nebo *„díváme na televizi, posloucháme prezidenta, a potom, když oficiální hodiny na obrazovce začnou odbíjet, připravujeme si naše přání, připijeme si šampaňským a přejeme si něco*

během prvních sekund Nového roku...“ V rodinách, jejichž členové nebo přátelé žijí v zahraničí, bývá zvykem jim telefonicky nebo přes Skype blahopřát k Novému roku přesně v okamžiku, kdy je u nich půlnoc. V závislosti na časovém posunu se tedy přeje a připíjí ještě před půlnocí těm, kdo žijí například v Rusku a s těmi, kdo žijí třeba v České republice, se slaví zase hodinu po půlnoci: *„slavíme dvakrát – podle ruského a běloruského času, je tu jedna hodina rozdíl. Když je ruský čas, tak si připijeme šampaňským na zdraví našich přátel, co žijí v Rusku...“* Na Nový rok ráno se pak odehrává rozbalování dárků pod stromečkem. Ozdobený stromek – jolka není jen v domácnostech, každé město má tzv. hlavní jolku, obvykle umístěnou na náměstí v centru. Jolky už nemusí být živé stromy, ale konstrukce ve tvaru připomínajícím jehličnan dekorované velkými množstvím ozdob, jež ve tmě jolku osvětlují. Často je v blízkosti hlavní jolky kluziště pro veřejnost a jiné atrakce. V domech dětí, divadlech, sportovních halách i v obchodních centrech se pořádají novoroční představení a programy pro děti, kterým se rovněž říká jolka. Informátoři hovořili také o nadělování dárků v dětských domovech, zařízeních pro handicapované a dlouhodobě nemocné děti, které se odehrává již v průběhu 31. prosince a v posledních letech se ho kromě Dědy Mráze a Sněhurky zúčastňují i politici včetně prezidenta.

Zdá se, že bohatě prostřený stůl je dalším symbolem oslav Nového roku. Slavnostní tabule totiž představovala v rozhovorech ve spojitosti s Novým rokem jedno z hlavních témat. Několik informátorek podotklo, že pro ně osobně je jídla opravdu příliš a že nachystání novoroční hostiny je nejen náročné, co se týče přípravy, ale je i finančně nákladné. Největší část pokrmů obvykle chystá hostitelka, nebo se hostitelka dohodne s ostatními ženami, co která připraví a přinese s sebou. V menu nesmí chybět tradiční saláty, maso upravené na mnoho způsobů, ryby i kaviár. Na stůl patří též houby, vejce, nakládaná zelenina a nezbytné čokoládové bonbóny. Nešetří se samozřejmě ani na alkoholu a na půlnoční přípitek musí být vychlazen šampaňské. Jídlo se servíruje ve velkých mísách a na velkých talířích, aby si každý mohl vzít, co chce a kolik chce.

Většina informátorů popsala novoroční tabuli, tak jak ji doma připravují nebo připravovali, velmi detailně: „*Máme velmi hezky prostřený stůl s tím nejlepším, co si lze představit, jako kaviár, míváme sendviče s kaviárem z Ruska (není to tak drahé, když to srovnáme s hladinou našich platů). Připravujeme mnoho bohatě obložených sendvičů a salátů, to je tradice ze sovětských časů: salát z brambor, marinovaných okurek, zelených fazolí (konzervované), mrkve, šunky, může být s majonézou (ale ne v každé rodině to tak dělají). Máme taky salát olivje,¹³ po tomhle salátu jíme teprve to ostatní. Máme takovou tradici, že když je na Nový rok plný stůl, tak nebudeme příští rok hladoví, budeme mít dostatek. Obvykle je na stole také nějaký druh drůbežního masa, kuře, krocan, nebo husa, moje rodina mívá také drůbež s nádivkou, někdo má i dort, my ne, protože i tak toho je tolik, že máme jídlo na další dva dny.*“ Salát olivje jmenovali téměř všichni informátoři, podle nich je to tradiční součást novoroční hostiny. Tento salát se připravuje při příležitosti oslav Nového roku také v Rusku, na Ukrajině a v dalších zemích bývalého Sovětského svazu. Jedna z informátorek přiblížila vznik názvu populárního salátu následovně: „*v salátu nejsou olivy, jak si to podle jména Češi můžou myslet, navíc rusky se řekne oliva maslina, ale vymyslel ho kuchař, který vařil v 19. století v moskevské restauraci a ten kuchař měl francouzské jméno Olivier, salát se jmenuje po něm a v ruštině se Olivier píše Оливье a vyslovuje se to jako ve francouzštině Olivier – olivje*“. Jeden z informátorů vyprávěl, jak přinesl na silvestrovskou oslavu pořádanou jeho českými přáteli v Brně další z oblíbených salátů, který má název „sleď pod kožíškem“ (селёдка под шубой). Je to solený sleď – slaneček v salátu z červené řepy, brambor, mrkve, jablek, vajec, cibule a majonézy. Kožíšek, tedy vrchní vrstvu salátu, tvoří nastrouhaná červená řepa. Výsledek jeho snažení však nebyl dle jeho názoru českou stranou dostatečně oceněn.

Starý–Nový rok připadá na 14. leden a není státním svátkem. Informátoři tento den nepovažují za příliš sváteční. Ti, kteří ho něja-

¹³ Salát *olivje* se připravuje podle řady receptů. Zpravidla jeho základem jsou sice brambory, avšak obsahuje vysoký podíl uzenin nebo masa (např. kuřecí), vajec, hrášku, okurek a další zeleniny, majonézy a případně i jiných surovin.

kým způsobem slaví nebo slavili, zdaleka nepřikládají oslavám takovou váhu, jako je to v případě Nového roku 1. ledna: „*Když jsem byl malý, vždycky jsme to slavili s rodinou, byl to takový svátek kvůli svátku, nikdo to nevnímá vážně, ale spíš jako možnost ještě jednou oslavit Nový rok. Volno vlastně nebylo... Nejedná se o klasický svátek, lidé si nedávají dárky... Teď už to nevnímám jako svátek, ale spíše jako následek sovětské éry. A tady /v České republice/ už to vůbec neslavím...*“ nebo „*dřív jsme Starý–Nový rok slavili, ale nebylo to nic velkého. Pak jsme s tím nějak přestali, nevím přesně proč, ale ten svátek vlastně vznikl jen z důvodu změny kalendáře...*“

Výše v textu jsme opakovaně zmínily, že oslavy mnoha svátků probíhají v jednotlivých zemích bývalého Sovětského svazu velice podobným způsobem. Je to samozřejmě dáno společnou minulostí, kdy bylo slavení církevních svátků potlačováno a jiné svátky byly naopak podporovány tak, že je lidé slavili jen s nevelkými změnami i po rozpadu Sovětského svazu. Jedním z takových svátků je Den ochránců vlasti, dříve Den Rudé armády, jenž se připomíná 23. února. Informátoři hovořili o Dni ochránců vlasti, respektive o Dni Rudé armády jako o určitém protipólu Dne žen, oslavy byly totiž směřovány na mužskou část populace. Někteří z informátorů používali pro označení tohoto dne neoficiální název Den mužů: „*vlastně se asi moc nejednalo o tu Rudou armádu, ale o svátek mužů, vážně to jako Den Rudé armády slavili jen ti, kteří byli v armádě, zbytek obyčejných lidí to vnímal jako Den mužů... už ve škole nám dívky 23. února dávali nějaké dárky a my jim na oplátku 8. března. V ČR to ale vůbec neslavíme*“. Poslední citovaný výrok platí u všech informátorů.

Mezi zimní svátky patří i Den svatého Valentýna – 14. února, který se v Bělorusku začal slavít až v 90. letech minulého století. Tento svátek ale jmenovalo jen minimum informátorů. Kromě jedné informátorky ho nikdo z nich neslaví, protože valentýnské oslavy jim připadají příliš komerční. S tímto názorem se ztotožňuje i informátorka, jež svátek slaví, ovšem zakládá si na originálnější způsobu oslavy: „*se svým přítelem jsme to začali slavít tak, že děláme něco speciálního. Ne květiny, ne práníčka, ale něco speciálního, co děláme spolu. Byli jsme třeba ve francouzské restauraci, docela drahé, služby byly*

perfektní. Nebo jindy jsme šli na jedno malé místo blízko Staroměstského náměstí, kde jsme pili čokoládu, byly tam jenom dva malé stoly. Nebo jsme byli na několik dní v Drážďanech...“

Rodinné svátky

Kromě svátků, které jsou sdíleny většími skupinami lidí a jsou součástí identity náboženské, „státní“, národní nebo politické, se slaví i svátky, které jsou spojeny výhradně s rodinou a jejím přátelským či kolegiálním okruhem. Jedná se především o narozeniny rodičů, prarodičů, sourozenců, partnerů a dětí. U dospělých členů rodiny bývají větší oslavy spojeny zejména s tzv. kulatinami a půlkulatinami. Mezi důležité rodinné události spojené s oslavou patří rovněž svatby. Informátoři také zmiňovali oslavy při příležitosti odchodu do důchodu. Oslava spojená s tímto životním mezníkem se zpravidla odehrává nejen v rodinném kruhu, ale účastní se jí též kolegové ze zaměstnání.

Ukázalo se, že rodinným svátkům přiznávají informátoři velký význam a je také možné, že život mimo Bělorusko jejich připomínání učinil ještě důležitějším. Všichni informátoři uvedli narozeniny svých blízkých mezi svátky, které si každoročně připomínají a které nelze opomenout: *„Nejdůležitější jsou pro mě všechny narozeniny členů naší rodiny, potom možná Vánoce a Nový rok, tedy opravdu rodinné svátky, když jsme všichni spolu...“* Někteří z informátorů, především ženy, mají jednotlivé měsíce roku pevně spjaté s narozeninami rodinných příslušníků: *„...únor – to je tatínek, březen má narozeniny sestra a maminka, květen – babička, no a září to mám já, říjen – dědeček...“* nebo *„v dubnu měla narozeniny jedna babička, má je teta, mamčinina sestra, v květnu měl dědeček, červen – bratr, tatínek, mladší syn, na podzim je taky u nás hodně narozenin, září manžel, jeho maminka, říjen starší syn, druhý dědeček, tomu by bylo sto let v letošním roce...“*

Pro jednu informátorku představují narozeniny blízkých opravdu silně akcentované dny. V rozhovoru vzpomínala narozeniny členů rodiny, tak jak během roku nastávají a vyprávěla o nich velmi de-

tailně: „11. září – narozeniny mého bratra a nikoliv tragédie v USA. Byl tak zklamán, když se to stalo v USA, protože všechny oslavy byly zrušeny, tatínek se začal dívat na TV, bratr byl děsně rozzlobený na ty teroristy... ...6. prosince – narozeniny babičky. Není žádná oslava, ale spíš je to příležitost vidět ji, bydlí na venkově... ...narozeniny druhé moje babičky, my totiž máme dvoje narozeniny, jedny jsou 2. května a druhé 13. dubna ... Proč? Narodila se v roce 1939, před válkou, dokumentace shořela během války, a po válce když se dávala znovu dohromady, tak se kněz zeptal její maminky, kdy se narodila a ona řekla, že na svátek Radunica, a on tam napsal den, kdy se konala Radunica ne v roce 1939, ale v roce 1946, 1947, protože to je pohyblivý svátek... Celý život tedy slavila narozeniny 2. května, věřila, že je takové znamení, ale asi před 10 lety jsem si uvědomila tuhle chybu, šli jsme za knězem a on nám řekl, že v roce 1939 byla Radunica 13. dubna. A od té doby slavíme její narozeniny dvakrát, nebydlí blízko nás, takže jí obvykle telefonujeme... Je to daleko, více než 6 hodin autobusem a pak dva kilometry pěšky, ona je nemocná, a už nikam necestuje, její syn zemřel... ...On vlastně zemřel jeden rok po svém otci a ten rok jsem měla promoci, takže jsem se oblékla jenom prostě a nešla jsem na oslavu promoce...“ Podrobně hovořila hlavně o narozeninách své matky a o okolnostech, které je provázejí a provázely: *„...to jsou narozeniny maminky. Dorty se svíčkami jsou jenom pro děti, pro moji mamku by to bylo hodně zvláštní pro ženy mít na dortu tolik svíček, kolik jim je, ani není slušné... Obvykle tedy uděláme nějaký dort, ale několik let jsme neměli troubu kvůli rekonstrukci, tak jsme ho kupovali. Pro mou rodinu je to ale také smutný den, protože tento rok to bude 6 let, co přesně stejný den zemřel dědeček, její otec. Od té doby narozeniny mamky neslavíme. Snažím se přesvědčit maminku, aby to už zkusila a tento rok možná něco jako oslava bude. Letos jí bude 50 let a doufám, že přijede sem a trochu to oslavíme. Snažíme se tuhle tragédii nějak překonat...“* Podle ní se v Bělorusku k narozeninám pojí různé další tradice, např. *„U nás se také říká, aby se narozeniny neslavily předem (dříve než je ten den).“* Zmiňuje i skutečnost, že po smrti blízké osoby se již její narozeniny nepřipomínají, ale vzpomíná se na ni právě jen v den jejího úmrtí: *„...ten den měl narozeniny můj dě-*

deček, ale už zemřel a tak je neoslavujeme, protože máme hloupou tradici oslavit/připomínat pouze den úmrtí. A já si myslím, že je to pořád horší a horší připomínat si den úmrtí.“

Již bylo uvedeno, že větší oslavy provázejí zejména významná životní jubilea: „Obvykle jsou velké oslavy narozenin při příležitosti životního jubilea, když bylo mému tatínkovi 50 let, měl pozváno asi 40 lidí do restaurace, kde hraje cikánská skupina (u nás je trochu jiná situace, spíše než za etnikum jsou vnímáni jako skupina se zvláštní kulturou, my je považujeme sice za zloděje, ale naučili jsme se s nimi žít). Jejich hudbu já osobně nemám nijak zvlášť ráda, ale v postsovětském prostoru je to „šik“ nebo moderní mít oslavu s cikánskou skupinou nebo alespoň s někým, kdo je oblečený jako cikán, zpívá jejich hudbu... bylo to velké, a je vlastně těžké takové jubileum neoslavovat, protože lidé to očekávají. Moje mamka se to pokouší neudělat, ale asi bude muset...“ Informátoři v této souvislosti konstatovali, že oslavy spojené s životními jubilei jsou v Bělorusku většinou velké a nákladné: „...kulaté narozeniny se slaví ještě víc než tady...“. „...musíš zamluvit restauraci, pozvat hodně lidí, rodinu, známé, kolegy, stoly musí být plné – hodně jídla, pití, taky muziku, zpívá se a tancuje. Hodně se za to utratí, i když třeba nemáš moc peněz...“

Ve výpovědi jedné informátorky – studentky byla zmíněna i oslava narozenin partnera. Nejsou manželé, takže přítelovny narozeniny neřadí zcela mezi svátky, které se slaví v rámci své rodiny. Pro ni (a také pro jejího přítele) je to oslava založená zejména na aktivitě obou partnerů, kteří si vytvářejí určitý partnerský rituál s volnými pravidly: „8. prosince – narozeniny mého přítele, obvykle jdeme ven, jako když mám narozeniny já. Nedostávám od něj dárky, jako zabalené věci, ale spíše třeba výlet – tento rok Řím, minulý rok Stockholm... Koupil mi také takovou stříbrnou čelenku.... Je trochu domácí, jemu nezáleží, jestli jdeme ven nebo zůstaneme doma, je pro něj důležitější, že jsem s ním... Jednou jsme měli balónovou party. Bohužel musí často cestovat a tak je to někdy složité. Naposledy jsme měli romantickou večeři.“

Svatební obřad a oslavy svatby informátoři uváděli spíše okrajově. Absenci této rodinné události ve výpovědích lze pravděpodobně přičíst tomu, že mezi informátory převládali svobodní nebo rozvedení

a vdovy. Přesto jsme zaznamenaly srovnání svatebních oslav v České republice a v Bělorusku. Informátoři shodně vypovídali, že svatba je v Bělorusku i v dnešní době spojena s velkou oslavou: „...čtyřicet padesát lidí je taková průměrná možná spíš podprůměrná svatba, já neměla velkou svatbu, asi šedesát ...ale na vesnici jsou i dnes veliké svatby – dost přes sto lidí, ve městech je lidí míň, ale třicet lidí je málo. Oslava je v restauraci, celá restaurace se zamluví pro svatbu, kolik se do restaurace vejde lidí, tolik se pozve ke stolu. Obřad může být v kostele, ale vždycky musí být na úřadu, to je povinné, potom se jede do restaurace. Tam se pak lidi baví, jsou tam zpěváci a muzika a konferenciér, taky jsou různé soutěže a scénky. Jako svatební dary se dávají peníze, obálky s přáním a penězi. Taky se pořád vybírají peníze, ale jako zábava, třeba do růžových a modrých dupaček – na holčičku a chlapečka, a prodává se nebo draží svatební dort, ty porce dortu – aby měli peníze do začátku...“

Informátorka, která se vdávala v České republice za Čecha a z finančních důvodů nemohla pozvat širší rodinu z Běloruska, zmínila komentáře příbuzných po zhlédnutí záznamu svatby na DVD: „všichni mi říkali – málo lidí, prázdné stoly...“ Údiv vzbuzovalo také „neformální“ oblečení některých svatebčanů a snubní prsteny na levé ruce (v Bělorusku a dalších zemích bývalého Sovětského svazu se obvykle snubní prsten nosí na prsteníku pravé ruky pozn. aut.).

Informátor, jenž plánuje v blízké době sňatek s Češkou, popisoval nedávnou svatbu své sestry v Bělorusku. Sestrinu svatbu označil za tradiční, tzn. odehrávající se podle scénáře užívaného již po několika generacích. Z jeho popisu je patrné, že v případě současných svatebních oslav v Bělorusku dochází k mísení různorodých prvků, od vesnických zvyků spojených se zajištěním plodnosti a prosperity páru, přes náboženské rituály a odkazy na socialistickou éru až po vliv filmů a seriálů americké a západoevropské provenience. Svou svatbu by informátor chtěl přizpůsobit českým podmínkám, což pro něj znamená, že svatební oslava by měla být méně okázalá a nákladná a její scénář by rovněž měl být mnohem jednodušší.

Výročí sňatku si podle informátorů manželé většinou každoročně připomínají, jedna z vdaných informátorek například uvedla:

„...manžel mi nosí květiny, já mu dám nějaký drobný dárek, patří k tomu i slavnostní večeře...“ Významná výročí, jako je stříbrná, zlatá či diamantová svatba, jsou opět vnímána jako velice důležité rodinné oslavy: *„Moje babička a dědeček měli minulý rok 60 let od svatby, to je diamantová svatba, to je stejný jako tady, sejde se celá rodina, jsou nejstarší z rodiny, takže přijedou všichni, kvůli takovému svátku bych jel domů, je to moje povinnost...“*

Závěr

Přestože životní zkušenosti běloruských migrantů, s nimiž jsme hovořili, se zdají být poměrně odlišné, je zcela patrné silné napojení buď přímo na některé „sovětské“ svátky, nebo na způsob slavení některých svátků v této epoše, a to v podstatě bez ohledu na generaci, názorovou orientaci a důvody příchodu i uplatnění v ČR. Silně jsou vyzdvihovány třeba Mezinárodní den žen nebo i konec války – Den vítězství. Ten je vysvětlován třeba právě ve srovnání s českým vlašským přístupem. Podobný scénář u většiny informátorů potom mají třeba právě oslavy spojené s přelomem roku. Je pro ně příznačný rodinný charakter s velkou domácí hostinou složenou z obdobných jídel a doprovázený zapnutou televizí.

Informátory spojuje také určitá nevyjasněnost pozice některých svátků, jejichž oslavy se vrátily až po rozpadu SSSR, respektive po získání samostatnosti Běloruska. Platí to třeba i pro oslavu pravoslavných Vánoc, která rozhodně nemá všeobecně sdílenou podobu a je zdrojem váhání nad tím, jak si s takovým svátkem poradit.

S tím částečně souvisí i to, že rozdíl mezi postoji informátorů je dán rovněž jejich náboženským přesvědčením. Ten, kdo je aktivním věřícím (a je jedno k jaké denominaci patří), obvykle lépe rozumí a umí vysvětlit aspekty oslav některých náboženských svátků.

V České republice se jejich vztah k běloruským svátkům přirozeně proměňuje, když některé postupně ztrácejí důležitost (obvykle, ale u těch, které ani v Bělorusku nebyly slaveny s velkým entuziasmem) – např. Starý–Nový rok. Zejména „velké“ svátky (Velikonoce

nebo Nový rok) jsou částečně poměřovány s jejich českými variantami a někdy také obohacovány některými českými prvky. To platí spíše v případě blízkých kontaktů s českým prostředím třeba ve formě navázání partnerského stavu, založení rodiny jako takové, a také kvůli dětem.

Kalendář každoročních svátků podle Bělorusů žijících v ČR

Zuzana Korecká, Michaela Šmídová

Jedná se o výčet svátků, významných dnů a slavností, jež informátoři v letech 2011–2012 slavili nebo pouze reflektovali, i když jejich slavení nebylo pro ně důležité. Uváděli svátky běloruské, české i mezinárodní; vytvořili *svůj* výroční cyklus svátků.

Zde uvedený výčet svátků tedy nereprezentuje současnou svátečnost běloruské společnosti. K Bělorusku se vztahuje pouze v rozsahu, v jakém ji uvedli informátoři. Ti odkázali na většinu státních svátků Běloruska (*Nový rok, pravoslavné Vánoce, Den žen, Radunica, Svátek práce, Den vítězství, Den nezávislosti Běloruska, katolické Vánoce*). Ze státních svátků Běloruska informátoři nezmínili pouze *Den říjnové revoluce* (7. 11).

V přehledu řadíme všechny informátory uvedené svátky, významné dny a slavnosti podle ročních období.

Jarní svátky

Maslenica (Masopust) – pohyblivý svátek

– slaví se po celý týden před Velkým půstem, tedy sedm týdnů před Velikonocemi.

Pascha (pravoslavné Velikonoce) – pohyblivý svátek

– slaví se první neděli po prvním úplňku po jarní rovnodennosti a po židovském svátku Pesach, tedy zpravidla v období mezi 22. březnem a 25. dubnem, pravoslavná církev pro jejich výpočet používá juliánský kalendář.

Velikonoce (katolické) – pohyblivý svátek

– katolická církev se řídí kalendářem gregoriánským a nedodrží pravidlo stanovující slavení Velikonoc až po židovském Pesachu, proto se katolické Velikonoce slaví obvykle dříve než pravoslavné.

Radunica (pravoslavné dušičky, jarní dušičky) – pohyblivý svátek

– slaví se v úterý po první neděli následující po pravoslavných Velikonocích, tzn. devět dnů po Velikonocích – svátek zemřelých v Bělorusku.

Mezinárodní den žen – 8. 3.**St. Patrick's Day – 17. 3.** (kosmopolitní svátek)

– slaví Bělorusové v Praze, příležitost k poslechu typické hudby.

Den nezávislosti (Den svobody) – 25. 3.

– slaví skupiny stojící v opozici proti vládě Alexandra Lukašenka jako připomínku vzniku Běloruské lidové republiky v roce 1918.

Svátek práce – 1. 5.**Den vítězství – 9. 5.****Majáles** – květen

– slaví až v ČR, hlavně jako příležitost k setkání, poslechu hudby apod.

Letní svátky**Mezinárodní den dětí – 1. 6.****Trojica** (Den svaté trojice) – pohyblivý svátek

– připadá na padesátý den po pravoslavných Velikonocích.

Jan (Ivan) Kupala – 23. – 24. 6.

– oslavy letního slunovratu, svatojánská noc

Den nezávislosti – 3. 7.

– současný státní svátek odkazuje na den, kdy bylo roku 1944 území Běloruska definitivně osvobozeno Rudou armádou.

Jabločnyj spas (svátek Proměnění páně) – 19. 8.

– v tento den se světila jablka, tím začala sklizeň jablek, která se před tímto dnem neměla jíst.

Přechod mezi létem a podzimem – „Zažínky“ a „Dožínky“

– oslavy spojené se začátkem a koncem sklizně.

Podzimní svátky**První školní den – 1. 9.****Den Běloruské armády – 8. 9.**

– není oficiální svátek, přesto informátory zmíněný. Připomínka bitvy u Orši, mezi Velkým litevským knížectvím a armádou moskevského knížete v roce 1514. Historickou souvislost informátoři neznali.

Dzjady (podzimní dušičky) – 2. 11.**Zimní svátky****Svatý Mikuláš**, resp. mikulášská občůzka – 5. 12.**Katolické Vánoce – 25. 12.****Silvestr/Nový rok – 31. 12./1. 1.****Pravoslavné Vánoce – 7. 1.****Starý Nový rok – 14. 1.****Svatý Valentýn – 14. 2.****Den obránců vlasti – 23. 2.**

– dle informátorů „dříve Den Rudé armády, neoficiálně den mužů“.

BULHAŘI

Svátky Bulharů v Praze Slavnost jako připomenutí minulosti pro budoucnost

Rumyana Georgieva

Svátky jsou ukotveny v tradici a v kulturním vědomí každého etnika. V procesu uchovávání kulturního dědictví svátky plní funkci „paměťového nosiče“. Zahrnují kulturní a symbolická data, která jsou kodifikována ve výročním kalendáři a v jeho cyklické opakovatelnosti. V nich je zachována rodová paměť a zároveň i způsob jak ji udržet. Kontinuita rituálů¹ a zvyků v tomto kontextu je neměnnou součástí kulturní paměti. Proto lze říci, že svátky představují přenos paměťových gest etnika do budoucnosti. Svátky plní na jedné straně funkci „připomínající“, představují stálý návrat ke kulturním kořenům etnika, a na druhé straně funkci „uchovávající“, jsou díky rituálům a zvykům zárukou přenosu této kulturní informace do budoucnosti.

Seznam svátečních událostí Bulharů v Praze je pochopitelně zredukovaný v porovnání se svátky v Bulharsku. Tento rozdíl se týká zejména svátků *lidového výročního kalendáře*, z nichž mnohé mají určitou etnografickou a regionální osobitost, což dělá jejich přenos do zahraničí nemožný. Některé z těchto svátků mají agrární charakter a slaví se výhradně na vesnicích, kde zvířecí masky (kulty) a přírodní exteriér jsou součástí obřadních praktik, slavnostních průvodů a koledních obchůzek. Jiné souvisejí s topografií výskytu, tedy s ohrazením jejich tradice pouze na určité oblasti Bulharska. Cel-

¹ Rituál chápou jako způsob ustáleného chování, které je v určité společnosti (skupině) závazné v obsahu, cíli i symbolice. Rituál je založen na fixovaných pravidlech; řídí se scénářem, který členové společnosti (skupiny) respektují a dodržují.

společenskými jsou naopak **státní svátky** Bulharské republiky, a také **svátky církevní**, spojené s křesťanskou obřadností bulharské pravoslavné církve.²

Forma a způsob oslavy *lidových* svátečních událostí se může měnit časem, takže nemají zakonzervovaný charakter. Někdy dochází k zastírání jejich původních sémiotických souvislostí a k modifikaci určitých obřadních zvyklostí. Podstata lidových svátků je ale vždy konstantní a míří k etno-uchovávací funkci rodové paměti. Neměnná je pak podstata *církevních* svátků, a také současných *státních* svátků. Jejich forma a způsob oslavy jsou záležitostí oficiálně přijatého scénáře, i když modifikovaného konkrétní celospolečenskou situací a režii lokálních společností.

Oslavování svátků národního kalendáře v jinoetnickém prostředí je pozoruhodným projevem sebeidentifikace. Je výzvou i pro bulharskou komunitu v České republice. Koresponduje s problematikou sociálního a kulturního soužití většiny a menšiny. V tomto soužití se objevuje vždy konfrontační moment, kdy se obě kultury střetávají. Z hlediska emického čili z pohledu přistěhovalců je to moment, kdy si imigranti uvědomují kulturní rozdíl nového prostředí a snaží se s odlišností vyrovnat. Konfrontace svátečnosti může „nastartovat“ zájem o kulturu české společnosti, a tento zájem se může uskutečňovat účastí na ryze českých svátečních událostech. Na druhou stranu může být nastartován i opačný proces, kdy menšina přitahuje zájem většiny ke své kulturní osobitosti skrze prezentaci vlastních svátků na veřejnosti. Je to cesta, jak menšina může oslovit atraktivním způsobem členy majority.

2 Východní pravoslavná církev není jednotný celek. Představuje organizaci třinácti samostatných církví, které jsou pojmenované podle národnosti – bulharská, řecká, ruská, arménská, srbská, rumunská aj. Sjednocuje je stejný výklad křesťanské náboženské a filosofické doktríny a její rituální aplikace. Každá pravoslavná církev má vlastní nezávislou správu a vedení. V čele každé z nich stojí *patriarcha (mitropolita)*. Konstantinopolský patriarcha (sídlí v Istanbulu – Konstantinopoli, Cařihradě) je považován za patriarchu všeobecného (ekumenického), za *prvého mezi rovnými*. Jeho pozice je blízká postavení papeže. Na rozdíl od papeže je však uctíván jako *vikarius filius Dei (vikář syna Božího)* a nemá pravomocí se vměšovat do vnitřních záležitostí ostatních 12 církví. [Online.] Dostupné z: <http://www.gotquestions.org/Bulgarian/Bulgarian-Eastern-Orthodox.html> [cit. 20. 7. 2014].

Obr. 1: Oslava svátku „Baby Marty“ pořádná pro děti spolkem *Zaedno* v Domě národnostních menšin. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.

V následujícím výkladu chci zmapovat vzájemné kulturní působení výročních svátků bulharského a českého kalendáře prostřednictvím pohledů Bulharů žijících v Praze. Chci doložit význam tohoto působení pro jejich osobní integraci do české společnosti. Sleduji zároveň stratifikační složení bulharské komunity v souvislosti s kulturním jevem festivit a jejich významem pro jednotlivé sociální skupiny.

Úkolem mého výzkumu bylo zjistit, které svátky Bulhaří v ČR slaví. Kladla jsem si otázky, zda dochází k oslavování jak bulharských, tak i českých svátků, zda Bulhaří využívají slavnost jako příležitost seznámit se s českou kulturou a zároveň prezentovat svou vlastní, zda se tím nenabízí Bulharům možnost porovnat vlastní a cizí kulturu, a jak se osobně staví k významu festivit v jejich životě. Současně jsem sledovala otázky, jak se osobitost svátků odráží na sociální integraci jednotlivce, jaké místo svátky zaujímají v rodinném životě Bulharů, jakou symboliku v sobě obsahují a jak s nimi zachází sou-

Obr. 2: „Baba Marta“. Oslava v Domě národnostních menšin. Praha 2016.
Foto Krasimira Marholeva.

časnost.³ V neposlední řadě jsem si položila otázku, které sociální skupiny slaví určité svátky a jakým způsobem to dělají. Stručně řečeno, zajímal mě interkulturní vliv mezi českou a bulharskou společností na pozadí festivit a zároveň stratifikační zachycení bulharské komunity v souvislosti s jejich projevy.

Dotazy k informátorům mapovaly, jaké svátky z bulharského kalendáře slaví, na jakých českých oslavách se podílejí, jakým způsobem probíhá oslava, jak vnímají kulturní osobitost českých svátků a co vzácného na nich vidí. V neposlední řadě jsem si položila otázku, jaké priority mají při oslavování svátků na výběr společenského prostředí, ve kterém by měly probíhat.

3 Těto otázky jsme se věnovali v podrobnější analýze bulharského svátku Trifona Zarezana, který oslovil taktéž mnoho Čechů a tradičně se slavil v Baráčnické ruchtě na Malé straně v Praze každoročně od roku 2001.

Výzkum jsem uskutečnila polostrukturovanými rozhovory s příslušníky bulharské národnostní skupiny v Praze, jejichž pobyt v České republice se pohyboval mezi pěti až patnácti lety. Věk dotázaných byl 25 až 55 let. Mezi nimi bylo sedm mužů a osm žen. Provedla jsem 15 rozhovorů v průběhu let 2011–2012.

Informátory jsem rozdělila na tři sociální skupiny. Rozhodující pro mne byly jejich osobní priority v kritériích určení vlastního zařazení do společnosti. Během rozhovorů jsem totiž narazila na nesouhlas s dotazem na materiální zázemí. Informátoři naopak vyznačili jako základní kritéria svého sociálního statusu působení v určité sféře společenského života, profesní profil a okruh zájmů, které sdílejí s ostatními členy své *sociální skupiny*.

Podle těchto kritérií jsem informátory rozdělila na: a) vysokoškolsky vzdělané jedince pracující v oblasti vědy, výzkumu a školství, v podnikatelské sféře a managementu, b) umělce a c) osoby se středoškolským vzděláním zaměstnané v různých sférách hospodářského života, např. v průmyslu, stavebnictví a službách.⁴

Konfrontace bulharských a českých festivit: postřehy zkoumané skupiny

Většina informátorů se shodla na několika stejných svátcích bulharského kalendáře, které slaví i v českém prostředí. K těmto svátkům patřily Vánoce, Nový rok, Velikonoce, Trifon Zarezan (14. únor), Baba Marta (1. březen), Osvobození Bulharska (3. březen), Gergjovden (6. květen, svátek bulharské armády, kdy je zároveň uctíván sv. Georgi – sv. Jiří) a Den sv. Cyrila a Metoděje (24. květen, svátek bulharské osvěty a kultury).

Nejčastěji informátoři byli ochotni komentovat *vánoční* a *velikonoční svátky* a jejich průběh v Bulharsku a v České republice. Přišli na to, že oba svátky obsahují rysy, které ukazují na kulturní shody

4 Do skupiny zaměstnanců zahrnuji především osoby se středoškolským vzděláním, na rozdíl od ostatních dvou skupin, u kterých převládalo vysokoškolské vzdělání.

a zároveň na kulturní odlišnosti českého a bulharského typu oslavování. Byli si vědomi, že příprava a průběh svátků jsou porovnatelné z hlediska kulturního i sociálního. **Kulturní** srovnání opírali spíše o etnografické charakteristiky oslavování a společné znaky křesťanské symboliky těchto svátků, srovnání **sociální** nalézali v přístupu k těmto svátkům. Informátoři porovnávali a hodnotili jídlo, rituály a zvyky spojené s odlišným způsobem oslav. Nalezené odlišnosti překvapivě ve svém výkladu nevázáli na tradice západního a východního křesťanství, nýbrž na „bulharské“ a „české“ kulturní tradice.

Kulturní rozdíly, které informátoři zjistili, byly spojené s jídlem, s tradiční ustáleností některých zvyklostí a dokonce i se slovesným folklorem, doprovázejícím sváteční atmosféru. Názor, že vánoční tradice je v Čechách mnohem pevnější a silnější v porovnání s Bulharskem, byl dominující. Informátoři se zmínili, že „*ani socialistický režim nemohl přerušit tradici českých Vánoc*“ (vědecká pracovnice v ČR 21 let). Někteří sdělili, že teprve v České republice poznali „*kouzlo Vánoc*“. Jedna z informátorek popsala své první dojmy a zážitky z vánoční oslavy v Čechách, aniž by skrývala své překvapení a „nepřipravenost“ svých vlastních očekávání. Poprvé zažila české Vánoce, když přijela na konci osmdesátých let minulého století těsně před politickými proměnami jako studentka do Prahy na stáž a byla pozvána do české rodiny. Byla překvapena výjimečnou vánoční atmosférou. Překvapila ji „*pompéznost*“ okamžiku: svátečnost chvíle prožívaná celou rodinou, obřadní průběh oslavy, uspořádání svátečního stolu, použití „*nejdražších příborů*“, které hospodyně měla. V současnosti ohodnotila toto pozvání do české rodiny jako velkou poctu, což si tehdy ještě neuvědomovala. Během svých zkušeností v Čechách přišla na to, že pozvání na rodinný svátek, jako jsou Vánoce, je opravdu velkým gestem vstřícnosti.

Snaha o uchování tradic přiměla tuto informátorku dodržovat „*pokud je možné*“ vánoční zvyklosti, které navazují na vlastní bulharské tradice, aby je mohla předat dál dalším generacím. Vařila bulharská jídla a dodržovala lichý počet postních jídel na stole v podvečer Štědrého dne.⁵ Souběžně s tím pokládala na stůl kapra a bramboro-

5 Počet postních jídel musí být sedm, devět nebo jedenáct. Musí to být lichý počet.

Obr. 3: „Baba Marta“ přivazuje dětem *marteničku* – symbol zdraví a spokojenosti. Oslava v Domě národnostních menšin. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.

vou kaši, ale také typicky bulharský vánoční chléb (tzv. *pita*), který je slaný, má kulatou formu a do něj se pro zdraví a štěstí dává mince. Kdo z rodiny narazí na minci, ten bude zdravý a bude mít štěstí během celého roku. „*Pita*“ se ovšem nevyskytuje na vánočním stole Bulharů v Praze tak často. Někdy bývá zaměněna spíše pečením tzv. bulharské banice se štěstíčky, která se běžně připravuje k prvnímu dni Nového roku, tedy podle bulharského kalendáře na svátek sv. Vasila (Vasilovden).⁶ Někteří informátoři tuto banici připravují o Vánocích, jiní si ji pořizují k Novému roku.

Obr. 4: Marteničky. Praha 2012. Foto Romyana Georgieva.

⁶ Vasilovden – svátek sv. Vasila. V tento den se dodržoval zvyk *Survaky*. Děti ve skupinkách obcházely domy, zpívaly a odříkávaly koledy a šlehaly lidi *survačkami* pro zdraví. V některých rurálních společnostech Bulharska je tento zvyk zachován i v současnosti. Ve městech funguje jen v rámci rodinných vztahů. Váží si ho i Bulhaři v Praze, ale probíhá opět jen v rámci rodiny. Pouze bulharská škola v Praze umožňuje poznat tento zvyk – je součástí školních slavností, věnovaných vánočním a novoročním svátkům.

Ve smíšených česko-bulharských rodinách většinou dochází k přípravě svátečních pokrmů jak z české, tak i z bulharské kuchyně. Lze říct, že Bulhaři v Praze se nedrží pevně tradičních zvyklostí. Jednak z hlediska toho, že do bulharských festivit se dostávají české vlivy, a jednak proto, že tradice svátků s náboženským charakterem se začala „renovovat“ a rehabilitovat ve vědomí Bulharů teprve po roce 1989.

Současné transformace bulharských tradičních festivit: pražské reminiscence

V Bulharsku po dlouhá léta byly křesťanské tradice potlačovány totalitním režimem.

Současný společenský vývoj přinesl jejich návrat ke křesťanství, a ovšem také přehodnocování tradic a nejednotnost svátečních praktik, do nichž se prolíná ohlas přítomnosti. Procesy spojené s urbanizací a globalizací poznamenaly formu festivit, jejich průběh i způsob oslavování.

Scénická předvádění zvyků a rituálů

Atmosféra svátků v Bulharsku se na vesnicích a ve městech začala razantně lišit. Autenticita sváteční atmosféry patřičná pro rurální společnost je často ve městech zaměněna sekundárním předváděním některých zvyků a rituálů. Sváteční události získávají charakter performancí (scénických divadelních představení).⁷ Při střetávání migrantů s jinou kulturou tyto performance někdy plní funkci kulturní-

⁷ Projevy takových performancí představují různé folklorní festivaly, které se provádějí v Bulharsku přesně v příslušném období, kdy se určitý svátek z bulharského kalendáře má slavit. Některé z nich jsou spojené přímo s obřadními praktikami svátků a navazují na dramaturgickou linii bulharského svátečního kalendáře (srov. Popov 1993; Kraev 1996). Díky tomu, že jsou přizpůsobeny k divadelnosti, jejich prezentace vypadá jako podívaná se solidním dramaturgickým podkladem. Takové slavnosti představují třeba každoroční festivaly věnované obřadnosti Kukerů, které probíhají v řadě bulharských vesnic i menších měst, například ve městech Pernik a Jambol.

ho sdělení. Migranti právě jejich prostřednictvím chtějí svou kulturní odlišností a „výjimečností“ oslovit přijímací společnost.⁸

Tímto způsobem se do povědomí české veřejnosti dostala například i demonstrace nestinarského tance během bulharských kulturních dnů uspořádaných v Praze v Kinského zahradě v Národopisném muzeu Musaionu 28. května 2011. Na reklamním plakátu byla tato událost prezentována dokonce jako „nestinarská show“. Po žhavém uhlí tančili dva tanečníci z bulharského města Primorska. S ikonou v rukou před zvědavými a občas i nedůvěřivými pohledy českého publika předvedli svůj tanec po uhaslém ohni. Někteří z diváků se dokonce ve finále večera odvážili našlápnout na zhaslé, ale stále horké uhlí, aby zkontrolovali jejich pravdivost.

Proměny symbolů bulharských Vánoc

Intenzita globalizace přispěla nejen k proměně průběhu a způsobu slavení svátků, ale také k výměně symbolických postav, které se v prostředí bulharské společnosti staly ikonami vánočních a novoročních svátků. Za období socialismu si Bulhaří vyměňovali dárky k Novému roku. Socialistická konjunktura v této době cílila potřebu odpoutat pozornost od křesťanských svátků a jejich symboliky. V současnosti si Bulhaří v Praze rozdávají dárky o Vánocích, i když mezi informátory byli takoví, kteří sdělili, že to stále dělají na Nový rok. Postava Dědy Mráze byla postupně vytlačena a nahrazena Santa Klausem, jehož verbální podoba v bulharské verzi přijala název Děda Koleda. Tuto verzi přijali i Bulhaří v Praze.

Volba v prioritě symbolických postav Vánoc, které vstupují do života Bulharů v Praze, byla rozšířena o další možnost. Děti Bulharů, které navštěvují školní a předškolní zařízení v Čechách, začínají upřednostňovat obraz Ježíška místo Dědy Koledy. Občas ale dochází ke zdvojení obou postav. Rodiče dětem vysvětlují, že v Čechách dárky přináší Ježíšek a v Bulharsku Děda Koleda. Někteří jim říkají, že pod vánočním stromčkem v české škole mají dárky od Ježíška a doma je mají od Dědy Koledy. Postupnou změnu tradice symbolických

⁸ Dala jsem „výjimečnost“ do uvozovek, protože si myslím, že každá kultura sama o sobě je výjimečná.

kých postav Vánoc jsem zaznamenala přímo v rodinách informátorů. V jedné z těchto rodin např. starší syn znal Dědu Mráze, poněvadž přijeli do Prahy před rokem 1989 a v bulharském klubu v Americké ulici byly pořádány vánoční besídky pro děti za přítomnosti Dědy Mráze. Pro mladší dceru, která se narodila mnohem později v Praze, se stala emblematická a nerozlučitelná s představou Vánoc postava Ježíška. K tomu přispěla i skutečnost, že tato bulharská rodina vždy trávila Vánoce v Čechách a ani jednou v Bulharsku.

Většina informátorů sdělila, že oslavuje Vánoce také v prostředí svých kolegů na pracovišti. Bulhaří přijali českou zvyklost a využili ji k prezentaci své kulturní osobitosti. Přinášejí červené víno a banici, které čestí kolegové již velice dobře znají.⁹ Na této „vánoční party“ si většinou také vyměňují nenáročné symbolické dárky.

Svátek a slavnost: zprostředkovatel kulturní výměny

Kulturní výměna, která probíhá při střetu dvou kultur, představuje v situacích bulharských přistěhovalců možnost seznámit se s českými festivitalmi a zároveň deklarovat svou odlišnost. Bulhaří jsou ochotni sdílet své svátky s českou majoritou a zároveň jsou otevření k festivitalm českého kalendáře. Zajímavé je, že většina informátorů vyhledává spíše kulturní shody nežli kulturní odlišnosti českých a bulharských svátků.

Prvoplánově informátoři srovnávají tradiční zvyklosti bulharských a českých Velikonoc. Velikonoce hodnotí jako důležité „křesťanské“ svátky, přestože jsou si vědomi, že se čas jejich konání v západním a východním křesťanství různí. V tomto srovnání mnozí vědomě odkazují na kulturní blízkost s Čechy, a to jak po stránce křesťanské symboliky, tak po stránce tradic lidových. Např. jedna informátorka upozorňovala na analogii velikonočního „pekání“ vajíčků v Prachati-

⁹ Je pozoruhodné, že se někteří informátoři zmínili o tom, že zásobují své české přátele bulharským kořením a že Češi ho rádi používají při každodenním vaření.

Obr. 5: „Nestinari“ – tanec na žhavém uhlí. Inscenované vystoupení při národopisné slavnosti pořádané Národopisným muzeem Národního muzea v Kinského zahradě ne Smíchově. Praha 2011. Foto Rumyana Georgieva.

cích o velikonočním pondělí,¹⁰ o němž se dozvěděla od české kolegyně, a „razbivane na jajca“ v Bulharsku na velikonoční neděli (Grozeva 1994: 182–193). V obou tradicích dva soupeři mezi sebou zkouší tvrdost skořápky svých uvařených a ozdobených vajíček úderem jednoho vajíčka o druhé. Vyhraje ten, komu se vajíčko nerozbije. V Bulharsku se tomuto vítěznému vajíčku říká „borak“ nebo „borec“.¹¹

10 Soutěž v „pekání“ malovaných vajíček o Velikonočním pondělí je v Prachaticích každoroční tradicí. Proběhla i v roce 2014. Srov. např. *Pekání vajíček nepřekazila ani zima*. [Online.] Dostupné z: prachaticky.denik.cz/zpravy_region/pekani-va-jicek-neprekazila-ani-zima-20120410.html [cit. 5. 6. 2014].

V 19. století bylo v českých zemích „tukání“ vajíček běžným zvykem a zábavou chlapců a mladých mužů o velikonočním pondělí nejen na venkově, ale i ve městech. (Srov. např. Pejml 1941: 65.)

11 V tomto srovnání informátorka nezohlednila rozdíl ve dnu konání (Velikonoční neděle – Velikonoční pondělí). Reflekovala pouze zvyklost, kterou zařadila v obou případech do her a zábavných aktivit.

Jako shodné informátoři však zdůrazňovali především barvené velikonočních vajíček. V Praze není ojedinělá praxe, že je Bulhaři na Velikonoce připravují dvakrát. Obarvují je buď postupně s časovým odstupem na české a bulharské Velikonoce, nebo je dělají ve velkém množství, aby stačila na obě tyto příležitosti.¹² Jedna informátorka upozornila, že na rozdíl od Bulharska, kde se darují především uvařená a ozdobená vajíčka, se o českých Velikonocích rozdávají také vajíčka čokoládová. V dnešní době se ale zvyk rozdávání čokoládových vajíček šíří pod tlakem atraktivních nabídek různých obchodních značek a prodejen v době velikonočních svátků i mezi Bulhary v Praze.

Bulharské svátky situované do veřejného prostoru

Bulhaři v Praze slaví tradiční, církevní i státní svátky nejen v rodinném kruhu, ale i mimo něj. Zúčastňují se příležitostných akcí bulharských spolků a sdružení věnovaných těmto svátkům. Aktivita bulharských spolků a sdružení nemají však rozhodující roli ve způsobu a preferencích Bulharů při oslavování svátků situovaných mimo rodinu, poněvadž členové bulharské komunity spoléhají více méně na své vlastní přátelské okruhy. Někdy se tyto přátelské kontakty překrývají s členstvím či zájmem o určité bulharské sdružení či spolek v Praze. Tímto způsobem začalo dnes již tradiční oslavování určitých svátků, oslavování, které je spojeno především s aktivitami konkrétních bulharských organizací a sdružení v Praze. Podílejí se však na něm také aktivity neformálních přátelských skupin. Např. svátek *Gergjovden* je každoročně oslavován bulharskou neformální skupinou přátel *Chășove*,¹³ která sdružuje své členy a sympatizanty na vel-

12 Je známo, že mezi pravoslavnými a českými Velikonocemi je časový rozdíl. Pravoslavné Velikonoce se slaví většinou o týden později.

13 Zakladatelé a členové neformálního kolektivu Chășove jsou většinou bývalí bulharští aspiranti a doktorandi, kteří studovali na pražských vysokých školách. V současnosti se pravidelně nescházejí, ale Gergjovden oslavují každoročně společně mimo Prahu.

ké „výjezdní“ oslavě pořádané na počest světce sv. Jiří. Tento svátek je považován zároveň za oficiální svátek bulharské armády (6. květen).

V letech 2011 a 2012 významná tradiční událost v kalendáři pražských Bulharů, slavená ve veřejném prostoru, byla oslava svátku *Trifon Zarezan*, o kterém jsme se již zmínili a kterému se budeme věnovat podrobněji dále. Každoročně se v únoru tento svátek oslavuje v Baráčnické ruchtě na Malé Straně zásluhou sdružení *Zaedno*¹⁴, za přispění dalších bulharských organizací.¹⁵ *Cyrilometodějské oslavy* 24. května v Mikulčicích organizuje *Bulharská osvětová organizace v Praze* a její pobočky v dalších městech České republiky. Jako snaha o uchování bulharských tradic je pojata i každoroční oslava svátku *Baba Marta*, kterou připravuje sdružení *Vazražđane* pro děti předškolního věku. *Vazražđane* pořádá rovněž soutěž tradičních bulharských jídel, kterou někdy situuje do doby navazující na velikonoční svátky, jindy ji organizuje samostatně a nezávisle na nich. Příležitostně bulharské lidové tradiční svátky připomíná i *Bulharský kulturní institut*, který např. v roce 2010 uspořádal oslavu svátku *sv. Nikoli* (Nikulden, sv. Mikuláš) v duchu prezentace bulharského folkloru vázaného k tomuto dni (Yordanova 2013). Také *Bulharská pravoslavná obec* po několik let pořádala pro své členy oslavu *sv. Dimitra* (Dimitrovden) jako neformální zábavu s ochutnávkou obřadních pokrmů tohoto dne. Programově znalost zvykové tradice bulharských tradičních lidových svátků, a také znalost i povědomí o symbolickém významu svátků státních trvale zprostředkovává svým žákům a jejich rodičům prostřednictvím školních akademií, výtvarných soutěží a aktivit i vzpomínkových vyprávění *Bulharská základní škola a gymnázium dr. Petra Berona v Praze*.¹⁶

14 Sdružení *Zaedno* pořádá každoročně v Baráčnické ruchtě na Malé straně v Praze i *Balkánský večer*. Ten je ovšem koncipován jako setkání příslušníků balkánských národů s ochutnávkou národních jídel a předváděním lidových tanců a písní.

15 Např. Bulharským kulturním institutem (srov. *Bulharský svátek vína po osmé v Praze*. [Online.] Dostupné z: <http://www.zaedno.org/projekty-left/2010/trifon-zarezan-viii-rocnik> [cit. 20. 6. 2014]) nebo Domem národnostních menšin.

16 Srov. *Bulharská základní škola a gymnázium dr. Petra Berona v Praze*. [Online.] Dostupné z: <http://bgschool.eu> [cit. 20. 6. 2014].

Obr. 6: Pascha (pravoslavné Velikonoce). Zahájení oslavy spolku *Bulharská pravoslavná obec* v Bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.

Bulharské krajanské organizace v Praze však ke „svátečnosti“, skrze niž manifestují kulturní autenticitu Bulharů v České republice, nepřistupují pouze jako k přenosu bulharské kultury do českého prostředí. Z jejich podnětu vznikly tradice specifických společenských festivit bulharské menšiny v ČR situované do českého veřejného prostoru. Těmito festivitami se krajanské spolky sice přihlásily k tradicím bulharské svátečnosti, avšak současně cíleně vytvořily osobité, v ideovém záměru i scénáři ustálené veřejné slavnostní akce, jimiž se zviditelňují. Takovou festivitou je reprezentativní a manifestační cyrilometodějská slavnost v Mikulčicích a široce navštěvovaná veřejná pražská společenská zábava situovaná na den svátku Trifona Zarezana.

Oslavy svátku *sv. Cyrila a Metoděje* jsou v novodobé historii Bulharska svázány se zápasem Bulharů za vlastní pravoslavnou církev

a vlastní státnost.¹⁷ V této symbolické rovině byly chápány i po Osvobození, tedy po roce 1878, po vzniku moderního bulharského státu. Tehdy k myšlenkovému obsahu svátku patřila i idea slovanství (ve smyslu příslušnosti k pravoslavné církvi)¹⁸ a idea významu vzdělanosti v emancipačním zápasu Bulharů.¹⁹ V Bulharsku si svátek „soluňských bratří“ udržel pozici státního svátku dodnes, i když se jeho společenská idea a symbolika proměňovala v závislosti na politickém vývoji. Na tuto tradici „společenské symboliky“ navázali i představitelé bulharských organizací v Československu a poté v České republice. Oslavu svátku sv. Cyrila a Metoděje koncipovali jako manifestaci existence, osobitosti a společenské pozice bulharské menšiny v českých zemích a na Slovensku.

Podnět k tradici bulharských cyrilometodějských oslav v Mikulčicích dali v první polovině 80. let 20. století členové Bulharského kulturně osvětového klubu v Brně. V Národním kulturním památníku Mikulčice – Valy byla instalována pamětní deska, s přihlášeniím se k duchovnímu dědictví Cyrila a Metoděje. Její odhalení stanovili na *Den bulharské osvěty a kultury a slovanského písemnictví*,²⁰ který je státním svátkem Bulharské republiky a připadá na svátek obou

17 Před rokem 1878 byly oslavy svátku sv. Cyrila a Metoděje součástí zápasu o nezávislost Bulharské pravoslavné církve na konstantinopolském patriarchátu, sídlícím v Istanbulu (Konstantinopoli-Cařihradu). Po Osvobození Bulharska přijal bulharský stát tento svátek za jeden ze svých státních svátků. Jeho tradici uchovala v druhé polovině 20. století i Bulharská lidová republika. Slaví se i dnes.

18 V roce 1863 byl svátek „Dne památky svatých Cyrila a Metoděje“ oficiálně slaven i v Rusku v souvislosti s „tisíciročním výročím slovanské azbuky“. Tehdy bylo také výnosem o těchto oslavách poprvé stanoveno datum 24. (11.) května. [Online.] Dostupné z: <http://euserver.parlamentnilisty.cz/Articles/461-slovanske-narody-si-dnes-pripominaji-den-slovanskeho-pisemnictvi-a-kultury.aspx> [cit. 20. 7. 2014].

19 První oslava svátku Cyrila a Metoděje se konala v Plovdivu 11. května 1856 jako výročí jedné z prvních moderních bulharských škol, která byla pojmenovaná podle Cyrila a Metoděje. Od roku 1860 svátek začaly slavít i ostatní bulharské školy jak na území Osmanské říše, tak i v cizině (Genčev 1981: 372–374)

20 Když v r. 1916 došlo v Bulharsku ke změně juliánského kalendáře na kalendář gregoriánský, svátek sv. Cyrila a Metoděje se posunul o 13 dní a začal se oslavovat 24. května. Toto datum časem nabylo popularitu a tak se státní svátek (*Den bulharské osvěty a kultury a slovanského písemnictví*) oslavuje 24. května a církevní (*Den sv. Cyrila a Metoděje*) stále 11. května.

Obr. 7: Bulharská Pascha v katedrále sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.

soluňských bratří.²¹ Od roku 1981 tedy Bulharům zpřítomňovala jejich památku a význam pro bulharskou vzdělanost pamětní deska,²² od roku 2009 ji zhmotňuje sousoší sv. Cyrila a Metoděje, umístěné na prostranství před základy jednoho z velkomoravských kostelů v Národním kulturním památníku Mikulčice – Valy.²³

Cyriometodějské oslavy v Mikulčicích organizuje *Bulharská osvětová organizace v Praze* a její pobočky v dalších městech České republiky. Na toto slavnostní setkání, kterého se zúčastňují osobnosti českého i bulharského politického života a také představitelé bulharské pravoslavné církve v České a Slovenské republice, se sjíždějí Bulhaři nejen z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, ale i z dalších zemí střední Evropy.

Pro pražské Bulhary, kteří se cyriometodějských oslav v Mikulčicích zúčastňují, znamená tato slavnost celodenní výlet na jižní Moravu, s cílem uctít památku tvůrců prvního slovanského písma (hlaholice) a zakladatelů slovanského písemnictví. Znamená pro ně nejen účast na vzpomínkovém rituálu, jemuž slavnostní ráz dávají pravoslavní duchovní v ornátech s insigniemi své hodnosti a bulharské

21 Svátek sv. Cyrila a Metoděje pravoslavná církev slaví podle juliánského kalendáře 11. května. Římskokatolická církev v ČR, na Slovensku a v některých dalších zemích Evropy v současnosti slaví tento svátek 5. června. Toto datum stanovil v roce 1863 na žádost olomouckého arcibiskupa Bedřicha Fürstenberka papež Pius IX. při příležitosti tisíciletého výročí příchodu „soluňských bratří“ na Velkou Moravu. V období před rokem 1863 římskokatolická církev svátek sv. Cyrila a Metoděje slavila 9. března.

22 Pamětní deska sv. Cyrila a Metoděje byla instalována v Národním kulturním památníku Mikulčice – Valy z podnětu Bulharského klubu v Brně zástupci bulharské komunity v Československu v roce 1972 – toto datum uvádí časopis *Roden glas*, 2009, 37 (3): 6, obr. 1. (2. verze v roce 1982, 3. verze 1986).

23 Čtyřmetrové bronzové sousoší sv. Cyrila a Metoděje bylo v Mikulčicích odhaleno 23. 5. 2009, v den předcházející výročí 1145 let od příchodu obou bratří na Velkou Moravu. Vzniklo z podnětu *Bulharské osvětové organizace* v Praze. Je dílem Emila Venkova, bulharského sochaře žijícího na Slovensku. Bylo pořízeno především z dotace Ministerstva kultury Bulharské republiky, a částečně také z darů jednotlivých Bulharů a z mezinárodní sbírky organizované mezi bulharskými krajanskými spolky *Svazem Bulharů žijících v Evropě*. Srov. (mh): *V Mikulčicích bylo slavnostně odhaleno sousoší sv. Cyrila a Metoděje*. 22. 6. 2009. [Online.] Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/>; www.listar.cz/cm.htm; <http://slovane-cz.web-box.ru/chech/cinnost/akce-2009/den-slovansko-psemnictvi> [cit. 15. 6. 2014].

Obr. 8: Pohoštění při oslavě Paschy připravené spolkem *Bulharská pravoslavná obec* v Bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.

krojované skupiny. Jsou pro ně také příležitostí pro vzájemná setkání, navazování kontaktů, pro zhlédnutí vystoupení bulharských tanečních a hudebních folklorních souborů i pro spontánní poutovou zábavu v koloritním prostředí staroslovanského hradiště ve společnosti Bulharů i Čechů.

Svátek *Trifona Zarezana* je jeden z tradičně oslavovaných bulharských svátků, jehož symbolika spojuje křesťanské i předkřesťanské prvky. V Bulharsku je svátek Trifona Zarezana součástí třídenního svátečního období, které je známé jako *Trifunci*.²⁴ *Trifon Zarezan* je svátkem prvním. Oslavuje se 1. února,²⁵ kdy muži provádějí rituální zařezávání vinic, aby zajistili bohatou úrodu. Dle zvykové tradice

24 Toto třídenní sváteční období je známo ještě jako *Vlčí dny*. V bulharském lidovém kalendáři jsou s ním spojeny některé praktiky namířené proti vlkům, kteří kdysi ohrožovali nejen lidi, ale hlavně jejich domácí zvířata.

25 Trifon Zarezan se slaví buď podle juliánského kalendáře (1. 2. – to je oficiální datum v církevním kalendáři) nebo podle kalendáře gregoriánského (14. 2.). Někteří vinaři upřednostňují 14. února.

mají vinaři ořezat nejdříve tři keře vinné révy (z každého po jednom proutku). Potom ořezané keře polévají vínem, svčenu vodou a popelem ze Štědrého večera. Následuje oslava pěstitelů vína u „cara/krále“ – tím je ten vinař, který měl v předchozím roce největší úrodu hroznů a nejlepší víno. Druhý sváteční den je známý jako „*Srete-nie Bogorodično*“, což znamená „*Setkání s Pannou Marií*“. Je to den, ve kterém Trifon podle pověsti měl potkat na svých vinicích Pannu Marii s malým Ježíšem Kristem. Třetí den je známý jako zimní *Simeonovden*, svátek sv. Simeona, kterého uctívají nejvíce těhotné ženy, čerstvé nevěsty a matky.

Symboliku svátku Trifona Zarezana lze nahlížet ze dvou pohledů. Předpokládá se, že tento svátek má původ v Dionýsových slavnostech, které probíhaly v témže ročním období jako Trifon Zarezan. Je to období cyklického přechodu, kdy se příroda probouzí a nastupuje jaro.²⁶ Způsob oslavování, provázený hýřením a výstřední zábavou, a kult vína se promítly také do symboliky svátku Trifona Zarezana. Víno je na jedné straně symbolem vitality a hédonistické glorifikace života, což koresponduje s Dionýsovými oslavami, a na straně druhé je součástí křesťanské symboliky, v níž je znakem krve Syna Božího. Svátek Trifona Zarezana je součástí křesťanské svátečnosti,²⁷ i když se do něj promítají různé verze bulharského lidového folkloru.²⁸

Vystupující postavy ve folklorním příběhu jsou Trifon a Panna Marie s malým Ježíšem Kristem. Samozřejmě ve slovesné lidové kultuře postava Trifona prošla určitou profanací, obzvláště když vezmeme v úvahu, že Trifon je křesťanský světec. Příběh, na kterém je postavena folklorní interpretace o původu svátku, je následující: Trifon jde

26 Nelze zapomenout, že z Dionýsových slavností a Anthesterií pocházely různé obřadní praktiky a rituály, na jejichž základě vznikají počátky divadelnosti. Lze také upřesnit, že svátek Trifona Zarezana se oslavuje v časové blízkosti se svátky *Mesni* a *Sirni Zagovezni* v bulharském kalendáři. Je to období, kdy se odehrávají tzv. Kukerské hry, jejichž obřadnost a rituální symbolika asociuje s Anthesteriemi a Dionýsovými slavnostmi. (Srov. Popov 1993: 110; Arnaudov 1971: 115–145; Kraev 1996: 83.)

27 Oficiální křesťanská církev uctívá Trifona Zarezana jako křesťanského mučedníka, který se kolem r. 250 stal obětí pronásledování křesťanů císařem Deciem. Narodil se ve Frýgii (Malá Asie) v r. 225. Je patronem nemocných a ohrožených na životě.

28 Viz Badalanova 1995.

Obr. 9: Neformální zábava při oslavě Paschy pořádné *Bulharskou pravoslavnou obcí*. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.

zařezávat svou vinici. Kolem něj prochází Panna Maria s malým Ježíšem Kristem, která po šestinedělí jde „číst“ modlitbu do kostela. Trifon ji spatří a začíná se vysmívat. Jeho narážky jsou spojeny s tím, že není vdaná a porodila dítě, což křesťanská etika a patriarchální řád jistě odsuzují. Panna Marie ho tehdy proklela, a jakmile se otočila a vydala na cestu, Trifon si pořezal nos vlastníma rukama ve chvíli, kdy se díval na její záda, aniž by si dával pozor při zařezávání vinic.

Současné oslavování tohoto svátku nesouvisí s dotyčnými folklorními interpretacemi. Informátoři ho většinou charakterizovali jako svátek vína, aniž by se zmiňovali o folklorní verzi jeho původu. Mezi informátory byli ovšem i tací, kteří velice dobře znali dotyčný folklorní příběh.

Oslava Trifona Zarezana v Praze se stala tradiční díky iniciativě bulharského sdružení Zaedno. Většinou se tato oslava uskutečňuje

kolem 14. února²⁹ a někteří z respondentů sdělili, že toto datum využívají k dvojitému oslavování – jednak na počest Trifona Zarezana a jednak na počest Sv. Valentina. Svátek v letech 2011 a 2012 slavili v Baráčnické rychtě na Malé straně v Praze. Návštěvnost této akce je vyrovnaná jak přítomností Bulharů, tak i Čechů.

V pražské verzi oslavy jde ovšem o taneční zábavu, veřejnou společenskou party, v níž se prolíná tradiční bulharský hudební a taneční folklor, bulharská a balkánská world music s dalšími žánry populární hudby. Je to veřejná festivity, označovaná nejednou jako ples, která slučuje scénická hudební a taneční vystoupení folklorních souborů s taneční „lidovou“ zábavou, k níž patří např. tombola a především volba „Cara vína“ – „Cara Trifona“,³⁰ inspirovaná „volbami královen krásy“.

Oslava vždy začíná vyhlášením soutěže mezi muži, kteří by se měli ucházet o titul „Cara vína/Trifona“. Podle scénáře soutěžící musejí projít třemi koly této soutěže. Většinou musejí splnit různé úkoly, které jsou spojené s určitou kompetencí a kulturní orientací v bulharských tradicích. K úkolům patří například tancování bulharského lidového tance „račenica“ nebo zpívání bulharské lidové písně.

Během oslavy vždy vystupují bulharské taneční skupiny, díky nimž se vytváří neformální a bezprostřední atmosféra. Nabízí a podává se bulharské jídlo a víno.

Na této akci se podílejí Bulhaři a Češi různého věku. Je to událost, která přispívá ke kulturní výměně a komunikaci mezi bulharskou komunitou a českou společností. Je nezbytné poznamenat, že mezi účastníky této oslavy se nacházejí představitelé druhé a třetí generace Bulharů, kteří projevují neustálý zájem o kulturní kořeny svých předků. Účastníci této oslavy jsou rozmanití nejenom věkově, ale i svým stratifikačním složením. Mezi ně patří lidé s různými profesemi a s různým sociálním statutem a zázemím.

²⁹ Trifon Zarezan se slaví buď podle gregoriánského kalendáře (14. 2.) nebo podle juliánského kalendáře (1. 2.).

³⁰ Články v časopisech při referování o pražské zábavě Trifona Zarezana hovoří o „carovi/králi Trifonovi“. Bulharská tradice zná pouze „cara vína“.

Cyrlometodějská slavnost, společenské setkání při příležitosti svátku Trifona Zarezana a stejně tak všechny oslavy situované do veřejného prostoru navazují na snahu bulharské komunity uchovávat vlastní tradice a etnokulturní image. Pro pražské Bulhary jsou nabídkou, kterou mohou, ale nemusí využít. Jsou svým způsobem deklarovaním kulturní identity a jedinečnosti, na které si Bulhaři v českém cizojazyčném prostředí zakládají.

Vztah ke svátkům české společnosti a jiných etnických menšin

Jak jsme se již zmínili, Bulhaři jsou otevření i festivitám české majority. Informátoři byli nejčastěji přítomni na českém tradičním *pálení čarodějnic* – v jejich výkladu nejatraktivnější z českých lidových tradic. Paní Anna přiznává, že „*prostřednictvím takových akcí [my Bulhaři] můžeme poznat českou mentalitu a kulturu*“ (Anna, 46 let, umělkyně). Jinou souvislost účasti na českých festivitách uvedla paní Marija. Upozornila na svou zkušenost s oslavami státního svátku sv. Václava. Hovořila o svatováclavské pouti, která se každoročně koná v místě jejího bydliště. Poprvé se o pouti dozvěděla od sousedů a několik let po sobě pouť navštěvovala se svým synem. Návštěvu pouti interpretovala jako možnost seznámit syna s českou kulturou a s českými dějinami. Demonstrace rytířských zápasů, které byly součástí programu, pro ni představovaly jednak příležitost k upoutání pozornosti dítěte ke konkrétní historické události, o níž se vyučuje v českých školách, a jednak možnost vyprovokovat v dítěti zájem a vztah k historii. „*Je potřeba vstřebat tuto atmosféru, aby pochopil souvislosti dějin. A tím, že je to kluk, takové druhy bojových demonstrací velice baví...*“ (Marija, 39 let, pedagog).

Bulhaři v Praze mají otevřený postoj k oslavování nejen bulharských, ale i českých svátků. Festivity pro ně jsou příležitostí deklarovat jednak svou bulharskou identitu a kulturní osobitost a jednak se zapojit do společenského života v českém prostředí. Většina informátorů si byla vědoma, že poznávání české kultury prostřednictvím

Obr. 10: „Děda Koleda“. Vánoční nadílka určená dětem. Dům národnostních menšin. Praha 2012. Foto Romyana Georgieva.

sváteční události je nejjednodušší a nejpřirozenější cesta jak pochopit mentalitu české společnosti a jak s ní navázat kontakt. Na kulturní kontakt s majoritou se vždy dívali jako na obousměrný proces, který více méně implikuje v sobě reciprocitu kulturní výměny.

Možnost kulturní výměny se ukázala v jejich postojích stěžejní. Zdůrazňovali kulturní zkušenost, kterou lze získat poznáním festivit, a to i festivit dalších menšin žijících v českém prostředí. Sdělili, že svátky slaví také se svými přáteli jiné než české národnosti. Takto poznávají „jiné“ nejen při svátcích osobního charakteru, ale i při svátcích lidového a křesťanského původu, jako jsou Gerjovden, Velikonoce, Vánoce atd. V rámci Domu národnostních menšin v Praze společné oslavování mezi menšinami není ojedinělé.³¹ Tam se menšiny dělí nejen o společný prostor v budově, kterou česká vláda poskytla všem legislativně uznaným národnostním menšinám v ČR, ale i vzájemně poznávají a svým individuálním kulturním

31 Viz časopis „Bălgari“, 2010, (1): 5; 2008, (1–2): 30–31.

zviditelněním se snaží přispět k multikulturnímu obohacení české společnosti.

Sociální podmíněnost účasti na oslavách mimo rodinu

Při výběru společenského prostředí u oslavy svátků informátoři většinou uznali, že důvod jejich volby s kým slavit je jejich osobní preference a výběr vlastních kontaktů. V jejich volbě hraje roli příslušnost k sociální skupině, která je vytvořena určitým kruhem přátel se stejnými zájmy a podobným profesním profilem. Pro většinu informátorů je oslavování bulharských svátků národního nebo křesťanského původu projevem osobní vůle ctít vlastní etnokulturní kořeny, a nikoliv příležitostí deklarovat svůj současný sociální status. Proto lze říct, že sociální stratifikace bulharské komunity neovlivňuje nijak průběh festivit. Zařazení do určité sociální skupiny není rozhodující při oslavování svátků. Podle informátorů rozhodující je osobní volba a osobní postoj k svátkům, ve kterých spatřují možnost přihlašovat se k bulharským kulturním tradicím a sdílet je v neformálním kruhu přátel, někdy i za pomoci akcí bulharských sdružení a spolků v Praze.

Závěr

Na závěr můžeme shrnout, že informátoři byli většinou jednotní v názoru, že festivity mohou sloužit jako příležitost k deklarování kulturní identity, ale nikoliv jako příležitost k demonstraci sociálního zařazení. Sociální zařazení lze identifikovat natolik, nakolik každý z informátorů si vybírá své společenské prostředí a přátelský okruh, se kterým má společné zájmy a kulturně-intelektuální shody. Materiální status informátoři uvedli jako irelevantní při způsobu oslavování svátků. Mnohem důležitější pro ně je osobní motivace a důvod slavit určité svátky.

Informátoři více méně brali svátky jako součást udržování kulturní identity Bulharů. Sociální status, ve smyslu přiřadit se k určité sociální skupině, nehrál pro ně ve vztahu k svátkům významnou roli. Svátky brali jako příležitost k neformálnímu setkání se svými krajany a jako důvod k připomenutí svých bulharských kořenů.

Uchování tradice či krize identity: prožívání svátků v cizině

Postřehy z prostředí bulharské menšiny v Praze

Boriana Staneva

Úvodem

Moderní a postmoderní sociální teorie považují kolektivní identitu za jeden z činitelů kompletního identifikačního procesu, nikoliv za apriorní skutečnost, která se automaticky připíše do vědomí jednotlivců. Jinými slovy kolektivní identita představuje proces budování a to v neustálé komunikaci – konflikt či dialog – s okolním prostředím. Kolektivní vědomí bývá posilováno aktivními strategiemi přijetí a vyloučení, které mohou regulovat i ovlivnit proměny v identifikačním rámci „*my – oni*“. Tyto strategie spoléhají do velké míry na udržování tradice jako na pevný orientační bod, obzvláště potřebný pro sugestivní stabilitu jedince v postmoderní době.

Tradiční společnost připisuje svým členům relativně stálou a neměnnou identitu, kdežto postmoderní společnost je fragmentární, flexibilní a více tolerantní vůči nabízejícím se možnostem ve výběru životního stylu a hodnot (Roubal 2008, Šindlářová 2002). Oproti tomu tradice poskytuje ustálené vzorce chování a často i smysluplné řešení vzniklých situací. V minulosti tradice hrála roli silného a spolehlivého kontrolního mechanismu v zájmu zachování celistvosti a správného fungování společnosti. Na první pohled se vytváří dojem, že v postmoderní společnosti funkce tradice jako předkládaného vzoru chování pomalu ztrácí význam. Mnohem častěji se setkáváme spíše s fragmentárně zvolenými prvky tradice v podobě jakéhosi starodávného symbolu, nebo s prvky, které uspokojují jisté nostalgické potřeby a odpovídají více konzumnímu sty-

lu života, než hlubokému prožití duchovních hodnot obsažených v rituálech.

Následující studie vychází z úvahy o osudu tradice v současnosti. Sleduje, zda je tradice stále regulátorem a tvůrcem kolektivní identity, zda její vliv opravdu slábne a zda se dokáže i nadále podílet na vývoji identity jedince. Otázkou taky je, jak výchozí tradice funguje u migrantů, žijících v menšinovém postavení ve většinové společnosti.

Předmětem takto pojatého výzkumu se stala oslava třech významných bulharských svátků v českém prostředí – Vánoc, Velikonoc a „Baba Marta“, svátků, které v současném Bulharsku patří k nepomenutelným, obecně slaveným a chápaným jako záležitost živé tradice bulharské společnosti. Tuto volbu ovlivnil předpoklad, že právě imigranti, nacházející se jednak mimo primární „mateřské“ společnosti a jednak pod silným vlivem společnosti majoritní i cizí, se na určitou dobu ocitnou v kulturním mezi-prostoru. Vzniklá situace umožňuje poměrně snadno a zřetelně pozorovat působení tradice v rámci jejího posílání záchytného bodu při konstruování identity imigrační skupiny, která se ustavuje na základě etnické či státní příslušnosti, nebo jazykové kompetence.

Jako objekt výzkumu byla zvolena skupina vysokoškolsky vzdělaných, společensky respektovaných bulharských imigrantů v Čechách. Výzkumu, který probíhal v období od listopadu 2012 do ledna 2013, se zúčastnilo celkem dvanáct informátorů ve věkovém rozmezí 30 až 58 let.¹ Většina z nich jsou intelektuálové (tři vědecktí pracovníci, dva počítačovní specialisté, dva výtvarníci, jeden architekt), jeden informátor je sociální pracovník a tři jsou podnikatelé ve sféře zprostředkování obchodu. Pět z informátorů žije ve smíšeném česko-bulharském manželství² a dva pocházejí ze smíšené rodiny.³

- 1 Výzkum byl realizován jednak polostrukturovanými rozhovory, provedenými podle jednotné osnovy u všech informátorů, jednak zúčastněným pozorováním, na které navazovalo další dotazování. Otázky byly cílené na výklad smyslu svátků a jejich prožívání v cizině. Čtyři tabla fotografií jsou sestavena ze snímků Boriany Stanevy.
- 2 Ve čtyřech ze smíšených česko-bulharských rodin je manželka Bulharka, v jedné rodině je manžel Bulhar a manželka původem ze smíšené česko-bulharské rodiny, v níž otec byl Bulhar.
- 3 Jeden informátor je z česko-bulharské rodiny žijící v Čechách a jeden z rusko-bulharské žijící v Bulharsku. V obou případech je otec Bulhar.

Vánoce

Vánoce v Bulharsku: ve vzpomínce na tradice minulosti i současnosti

V Bulharsku jsou Vánoce velkým křesťanským svátkem a oslavují se ve stejné době jako v Čechách – *Bádní večer* (Štědrý večer, 24. prosince) a *Koleda* (25. prosince). Nedílnou součástí svátků bývaly v minulosti, kromě návštěvy kostela, štědrovečerní večere, štědrovečerní oheň a kolední obchůzka *koleduvane*.⁴ Důležitým požadavkem bulharské tradice býval předvánoční půst, který začínal 14. listopadu a končil 25. prosince. V této dlouhé postní době tradice dovozovala jíst pouze rybí maso a to výjimečně v den svátku sv. Mikuláše (6. prosince).

K večeri na *Bádní večer* (Štědrý večer) se podávala jen postní jídla, tj. pokrmy bez živočišného tuku. Přesto na štědrovečerním stole se muselo symbolicky postavit trochu ze všeho, co rodinné hospodářství produkovalo, včetně masových výrobků. Cílem tohoto rituálu bývalo dosáhnout v příštím roce blahobytu a hojnosti. Dnes se již tato zvyklost v Bulharsku nepraktikuje; na Štědrý večer se maso, sýr, mléko, máslo, vejce, smetana na stůl nepokládají. Dodržuje se však zvykově určený počet jídel na sváteční tabuli, nicméně se v jednotlivých regionech Bulharska liší (7, 9, 12 aj). Tradičně k vánočním pokrmům patřily závitky ze zelného listu a rýže, červené papriky plněné rýží nebo fazolí a ovocný kompot *ošaf*.⁵ Nesměl chybět také vánoční obřadní chléb (*sodena pitka*),⁶ který rozlámal nejstarší člen rodiny. Každý z přítomných dostal díl, jeden díl se nechával stranou – pro „dobré lidi“, kteří přijdou v příštím roce do domu a mohli by přinést i štěstí. Později se do vánočního chleba dával penízek a věřilo se, že ten, kdo ho dostane, bude v příštím roce zdravý, bohatý a obzvlášť obdarován osudem. Tento zvyk je zachovaný v Bulharsku

- 4 Doloženy jsou pro 18. a 19. století, některé z popsaných rituálů se zachovaly do poloviny 20. století.
- 5 Kompot se připravuje ze sušeného ovoce: švestek, meruněk, jablek, hrušek, hrozinek, ořechů.
- 6 *Sodena pitka* – nekvašený chléb; do těsta se místo droždí dává jedlá soda, odtud pochází i jeho název.

dodnes a zachovávaly ho i rodiny dotázaných bulharských imigrantů. Celý obřad štědrovečerní večeře má svoji specifickou režii, kterou většina informátorů dodržuje i v Čechách – jídlo se nepodává v jednotlivých po sobě jdoucích hodech, nýbrž se přinese na sváteční tabuli najednou a pak si každý bere z toho, na co má zrovna chuť. Z každého z vánočních jídel musí zůstat trochu. Po ukončení večeře se stůl neuklidí, zbylé jídlo se na něm ponechá až do rána – věří se totiž, že v noci Bůh obchází domy a tou sváteční tabulí ho rodina srdečně vítá.

Štědrovečerní oheň býval středem zvláštní pozornosti – krb a komín se důkladně a pomocí speciálních rituálů vyčistily, otec rodiny donesl z lesa celý kmen stromu, tzv. *bădnjak* nebo *bădник*, který rodina obřadně přivítala jako drahého hosta, pak kmen zabalila do čistého bílého plátna a nechala ho ležet před krbem.⁷ Štědrovečerní oheň zapalovali, tj. *bădник* se dával do krbu, až když si rodina sedla ke stolu k slavnostní večeři. Věřilo se, že vánoční oheň nesmí zhasnout až do rána, proto velmi často nejstarší člen rodiny zůstával a přes noc na něj dozíral.⁸

Koleduvane byl velmi oblíbený vánoční zvyk, který se však v dnešní době a konkrétně v městském prostředí již nepraktikuje. Na *Koledu*, první svátek vánoční (Boží hod vánoční) se scházeli mladí muži – *koledari* – a obcházeli domy ve vesnici. U každého domu se zastavovali a zazpívali panu a paní domu. Pak bývali obdarováni obřadními vánočními koláči, ořechy a penězi. Věřilo se, že *koledari* přináší do domu hojnost, zdraví i štěstí a běda tomu, koho nenavštíví.

Vánoce Bulharů v České republice: žitá realita

V České republice se na Vánoce zkoumaná skupina Bulharů snaží i přes velkou vzdálenost od Bulharska držet bulharských zvyků co

⁷ Pro bulharský tradiční dům krb a otevřený oheň měly vždy důležitou úlohu. Tento tradiční prvek zřejmě zachoval svůj význam dodnes, neboť většina Bulharů, když si postaví dům, umístí do něj i krb s otevřeným ohněm.

⁸ Mitovete za kolednoto menju. Koga i kak ošavăt, sarmite i svinskoto se prevrašăt v tradicionni jastija. Mitovete za kolednoto menju. Koga i kak ošavăt, sarmite i svinskoto se prevrašăt v tradicionni jastija. [Online.] Dostupné z: http://www.capital.bg/vestni/capital/k2013/2012/12/21/1974246_mitovete_za_kolednoto_menju/?sp=3#storystat [cit. 20. 5. 2014].

Štědrovečerní stůl

nejvíce. Na svátky se všichni předem připravují – uklízejí a zkrášlují dům, zdobí vánoční stromeček a cítí jako řada českých žen určitou nervozitu z hektického předvánočního období: „*Principiálně před každým svátkem uklízíme dům. Co se týče cukroví ...nemám čas je dělat a poslední dva roky je kupujeme*“ (Asya S.); „[Dělám] cukro-

ví, uklid atd., ale se snažím nepanikařit, co všechno musí o Vánocích stihnout každá žena, přestože pravidelně chodí do práce“ (Irena M.); „Jen uklízím, cukroví nepeču, protože nemám čas“ (Eva A.).

Zvyk slavit Vánoce doma si informátoři zachovali i v Čechách. Vánoce vnímají jako rodinný svátek a proto pocítují závazek sejít se v úzkém rodinném kruhu. Do tohoto kruhu ovšem příležitostně zahrnují i příbuzné příjízďející z Bulharska, ve smíšených bulharsko-českých rodinách pak i příbuzné české. Často se také stává, že na Štědrý večer pozvou i osamělé přátele, neboť je nemohou v tento den ponechat opuštěné: „Oslavujeme doma s rodinou. Ale často zveme k nám další Bulhary, kteří jsou tady bez rodiny, aby nebyli sami na Štědrý večer“ (Ina G.); „Slavíme doma, s rodinou, ale zveme občas i bulharské kamarády, kteří jsou zrovna z nějakého důvodu osamělí“ (Eva A.).

Většina informátorů půst na Štědrý den nedodrží. Upustili od něj nejen ti, kteří mají partnera Čecha: „Nemyslím si, že víru lze dokázat půstem. Ale jsou zde i praktické důvody – musela bych vařit pro sebe zvlášť“ (Vera D.), ale i bulharské rodiny. Stejně tak informátoři nechodí v Čechách na Vánoce do kostela. V argumentaci odkazovali na laický přístup k životu: „Necítím potřebu. Tuto pravoslavnou tradici si vážím, ale já nejsem religiozní“ (Asya S.). Opakovaně však zazněly i výhrady k prostředí pravoslavných kostelů v Praze a k průběhu bohoslužeb a obřadů zde konaných. Jinakost vyloučila zvyklost zažítou v Bulharsku: „Tady ne, v Bulharsku ano. Tady jsem si nemohla vytvořit blízký vztah k místním kostelům, zůstaly mi cizí“ (Eva A.); „Místní mše mi není tak blízká jako v Bulharsku“ (Vesela N.). Zvyk navštěvovat kostel ale není jimi zapomenutý, jakmile se ocitnou v „domácím“ prostředí, vrací se k němu: „Do kostela jsem chodívala i teď chodím, ale v Bulharsku“ (Polya R.).

Opominutí návštěvy kostela na Vánoce nelze však považovat za prohřešek vůči tradici. Bulhaří principiálně nejsou věřící v klasičtém smyslu tohoto pojmu. Jejich vztah k náboženství je více intimní a podléhá spíše vlastním citům než všeobecným pravidlům (Staneva 2012: 323–351). Objasnění se nachází především v pobytu v cizině, ale také i v působení moderní doby, která natolik vytlačila do po-

zadí ryze náboženské obřady, že čím dále, tím méně bývají spojované s tradičními zvyky.

Co se týče pokrmů na Štědrý večer, v bulharských rodinách je bulharská tradice zachovaná – všichni informátoři připravují postní jídla a obřadní chléb – *sodena pitka* s penízkiem. U smíšených bulharsko-českých rodin⁹ se podávají pokrmy i podle české tradice: „V naší rodině je mix bulharských a českých tradic – máme rybí polívku, bramborový salát a sármy,¹⁰ sodena pitka, fazolový salát, ošaf aj.“ (Irena M.); „Podáváme také maso. Já nevařím bulharskou kuchyň, moje máma dělá sármi, snacha vaří bezmasá jídla, bratr dělá kapra... takže smíšená večeře“ (Monika B.); „Na Štědrý večer kombinujeme českou a bulharskou tradici – řízky a bramborový salát, sodena pitka s penízkiem“ (Rada St.).

Z hlediska identity a uchování tradice je evidentní, že Vánoce jsou svátky, které sledovaná skupina Bulharů v Čechách prožívá plnohodnotně, v souladu s vlastními kulturními zvyklostmi. Změny jsou minimální a nemají vliv na jejich pocit vnitřní integrity. Též harmonický je jejich vztah k českým Vánocům. Většina přibrala do svých vlastních Vánoc některé české prvky, např. pečení cukroví: „Moc se mi líbí, že ženy pečou cukroví společně, působí to hřejivě, obzvlášť během prosincových krátkých a pochmurných dnů“ (Asya S.). Přesto je cítit jistý odstup k ovzduší českých Vánoc a vědomí jejich rozličnosti. Zdůrazňovány byly komercializace a celková atmosféra promítající se do veřejného prostoru i života rodiny: „Nelíbí se mi ta přehnaná vánoční nákupní horečka a vánoční hudba ve velkých obchodních domech“ (Asya S.); „Nelíbí se mi komercializace svátku – vánoční ozdoba v půlce října mě přivádí k smíchu. Nechápu ten zmatek kolem pečení cukroví a tu soutěž, kdo upeče víc a více druhů. Líbí se mi ale, že se do vánočních příprav zapojí celá rodina“ (Vera D.); „Nelíbí se mi místní zvyk připravovat pro každého hodně dárků, myslím, že jeden hodnotný by bohatě stačil“ (Eva A.). Odmítnuty však byly také ně-

9 České vánoční pokrmy se při štědrovečerní večeři na stůl pokládají i v rodinách, kde žena je Bulharka a muž Čech.

10 Sármy – závitky ze zelných listů či z listů hroznového vína. Obvykle se připravují z mletého masa a rýže, na Vánoce jen z rýže.

kteří české vánoční pokrmy: „Nelíbí se mi bramborový salát a kapr“ (Polya R.). Naproti tomu zvyk pečení vánočního cukroví, i když vyvolal u Bulharek rozdílné reakce, byl v řadě rodin přijat: „Pečení přiměřeného množství cukroví určitě bude součástí mých Vánoc“ (Vera D.);

Vánoční výzdoba

„[Líbí se mi] tradice péct vánoční cukroví, přidávají na svátečnosti a skvěle chutnají“ (Eva A.).

Vánoce jsou společný křesťanský svátek, společný nejen významem, ale pro pravoslavné Bulhary i časově synchronizovaný s českými Vánoce. V této situaci, která nevyžaduje kompromis, je relativně snadné „zapomenout“ a splynout s místním prostředím. Přesto si každá rodina vybrala z té rozmanité skladby obřadnosti alespoň jeden čistě bulharský symbol, navazující na duchovní podstatu svátku a schopný v případě nutnosti poskytnout bulharské identitě záchytný bod. Tento symbol podle odpovědí nesmí v období svátku za žádných okolností chybět. Nalezen byl především v pokrmech štědrovečerní večeře, ale také ve výzdobě vánočního stromku: „Sodena pitka s penízkiem. Chléb symbolizuje blahobyt, jednotu v rodině. Rituál pokazuje na určité hierarchie v rodině a tím i na stabilitu“ (Ina G.); „Možná tradiční bezmasá jídla, vlašské ořechy. Připomínají mi rodinu a domov v Bulharsku“ (Polya R.); „Sodena pitka s penízkiem. Symbolizuje naději v dobro...“ (Vera D.); „Sodena pitka s penízkiem. Bez ní bude sváteční stůl nedokonalý, penízek přináší štěstí a blahobyt tomu, komu připadne“ (Rada St.); „Ošaf“ (Victor G.); „Sodena pitka, vánoční stromeček, byť i jenom jedna jediná větev...“ (Eva A.); „Ozdoba vánočního stromečku a rozdávání dárků – toto jsou podle mne vánoční symboly“ (Vesela N.); „Vánoční stromeček“ (Asen A.). Odkaz na symbol zvolený z duchovního rozměru svátků zazněl pouze v jediném případě: „Vánoční přání, dárky, svíčky, modlitby, ozdoba, stromeček, tradiční jídlo“ (Monika B.).

Velikonoce

Velikonoce v Bulharsku: ve vzpomínce na tradice minulosti i současnosti

Druhým významným křesťanským svátkem, který Bulhaři obecně respektují a slaví, jsou Velikonoce. V Bulharsku jsou Velikonoce velice oblíbenými svátky, neboť v tradičním pojetí symbolizují jaro, znovuzrození a začátek nového životního cyklu. Právě proto jsou

chápaný jako veliký společenský svátek, kdy lidé vycházejí ven a oslavují společně mimo domov. Datum konání bulharských Velikonoc určuje pravoslavná církev podle juliánského, nikoli podle gregoriánského kalendáře,¹¹ proto se Velikonoce v Bulharsku oslavují minimálně o týden později než v České republice.¹²

V současnosti v Bulharsku oslava Velikonoc slučuje dvě roviny: duchovní – vázanou na pravoslavné křesťanství a jeho obřadnost, a laickou – vázanou na tradiční zvyklosti, k nimž se Bulhaři přihlašují jako ke kulturnímu dědictví své národní minulosti. O obou rovinách dotázaní Bulhaři věděli a dovedli je rámcově charakterizovat.

Jeden z nejdůležitějších pravoslavných velikonočních rituálů je návštěva kostela a účast na *půlnoční bohoslužbě*, konané v noci z *Velike sáboty* (Bílé soboty) na *Velikden* (Boží hod velikonoční). Když o půlnoci kněz oznámí vzkříšení Ježíše Krista, každý věřící si zapálí svíčku a snaží se ji donést domů zapálenou. Věří se, že je zlou předzvěstí, jestli cestou svíčka zhasne. Tento obřad se dodržuje v Bulharsku i dnes, a to i ve velkých bulharských městech. Průvody lidí vycházejících z chrámu se zapálenými svíčkami, jejich pochod v ulicích nočního města patří k trvalým vzpomínkám imigrantů na domov a Velikonoce v Bulharsku.

Nerozdílnou součástí velikonočních tradic, jimž imigranti přikládají symbolický význam po generace předávaného kulturního dědictví, jsou *velikonoční pokrmy*, a z nich především obřadní chléb *kozunak*¹³ a barvená vejce. Ta se barví zásadně na tvrdo uvařená, a to ponořením do horkého barevného roztoku. Podle dotázaných jsou

11 Juliánský kalendář má třináctidenní zpoždění v porovnání s astronomickým časem.

12 Způsob vypočítávání Velikonoc je pro pravoslavnou i katolickou církev stejný – je to období prvního úplňku po jarní rovnodennosti. Katolická církev začíná s výpočtem 21. března, pravoslavná o třináct dní později. Pokud první úplňk po jarní rovnodennosti je po 4. dubnu, pak obě církve slaví Velikonoce ve stejném období. Tak se stalo např. v roce 2010, 2011, 2014. Většinou ale pravoslavné Velikonoce jsou o týden později než české (západokřesťanské). Může se stát, že toto zpoždění dosáhne doby až jednoho měsíce (rok 2013), neboť pravoslavná církev bere zřetel i na to, že Velikonoce musí být vždy po židovském Pesachu. [Online.]. Dostupné z: http://sahrazada.blogspot.cz/2009/04/blog-post_17.html [cit. 4. 6. 2014]; <http://bg.wikipedia.org/wiki> (cit. 4. 6. 2014).

13 *Kozunak* – druh obřadního chleba s mandlemi, podobný českému mazanci.

tradiční vejce jednobarevná červená, žlutá, béžová, hnědá, modrá, zelená.¹⁴

Velikonoce Bulharů v České republice: žitá realita

V České republice byli bulharští migranti postaveni před volbu, kterým Velikonocům dají přednost – bulharským pravoslavným, nebo českým. Většina informátorů sdělila, že oslavuje buď obojí, nebo jen české. Ani jeden z dotázaných neřekl, že jeho rodina oslavuje pouze pravoslavné Velikonoce.

Tuto skutečnost lze přičíst jak vlivům prostředí, tak i podstatě samotného svátku. Na jedné straně česká společnost, i když cizí, je křesťanská, a tím se nevyskytuje prostor pro střet tradic. Na straně druhé pravoslavné Velikonoce jsou rituálně organizované a odehrávají se jako velký společenský akt, kde klíčovým místem obřadů je kostel, nikoli dům, jak to bývá o Vánocích. K Velikonocům nepatří tichá vánoční rodinná intimita. Velikonoce jsou veřejný svátek, který oslovuje a stmeluje svojí sváteční atmosférou celou společnost – tu by izolované bulharské rodiny v cizině nebyly schopné samy vyvolat: „*Velikonoce tady, jakoby nemají takový význam, váhu, svátečnost jako v Bulharsku*“ (Vera D.); „*V Bulharsku pro mne to byl nejkrásnější svátek v roce. Tady je jako by méněcenný, neoslavuje se s patřičnou velkolepostí – procesí zapálených svíček, kolektivní návštěva kostela...*“ (Vesela N.).

Zde v cizině je tradice zachráněna v konkrétních symbolech svátku – všichni dotázaní barví vajíčka podle bulharské technologie barvení. Žádná rodina nepřistoupila na český způsob barvení voskem, ani vajíčka nevyfoukávají. Tež si všichni pořídí *kozunak*. Většina informátorů si *kozunak* kupuje v bulharských obchodech v Praze, neboť jeho příprava je příliš náročná.¹⁵ Zajímavé ale je, že ho nenahrazují mazancem, přestože obě tradiční velikonoční pečiva jsou si

14 M. Vasileva uvádí ze západních oblastí Bulharska i velikonoční vajíčka zdobená rostlinnými, zoomorfními a geometrickými motivy (Vasileva 1985: 121). V současnosti se narušuje jednobarevnost a velikonoční vejce se zkrášlují jednoduchou technikou připomínající batikování.

15 Odkazy na recepty na přípravu *kozunaka*: www.coolinarika.com/recept/kozunak; www.az-jenata.bg/a/3-gotvarstvo/14218-vsichki-retsepti-za-kozunak-na-edno-myasto/; http://gotvarstvo.bg/a/kozunak_recepti [cit. 4. 6. 2014].

Velikonoční vajíčka

Kozunak

velmi podobná. Stejně jako u vánočního obřadního chleba i tady jsou uplatněna určitá pevná pravidla přípravy obřadního pečiva, která nepodléhají přízni či nepřízni situace.

Velmi důležitá změna, která je zapříčiněná pobytem v Praze, je upuštění od zvyku chodit na Velikonoce do kostela¹⁶: „Tady v Praze ne. V Bulharsku jsem chodívala v sobotu večer (Polya R.); „Tady ne, v Bulharsku ano“ (Eva A.). Někteří z informátorů tuto změnu zdůvodnili přeplněností místních pravoslavných kostelů a odcizeností jejich prostředí: „... příliš moc lidí, až občasně nechutné“ (Ina G.); „V Bulharsku bych šla do kostela na Cvetnica (poslední neděle před Velikonoce) pro vrbovou větev a pak na velikonoční sobotu před půlnocí. Tady nechodím, protože je to tu odcizené, není mi blízké ...“ (Vesela N.). Pouze z podtextu vyzníval i pocit vytržení z jedinečnosti bulharského prostředí, daný nutností sdílet církevní obřady s jinými etnickými skupinami pravoslavných věřících.

Právě cizí kulturní prostředí se stalo hlavní příčinou zásadního rozhodnutí vypustit návštěvu kostela z oslav velikonočních svátků. Ostatně v Praze chybí informátorům nejen prostředí bulharských pravoslavných kostelů a redukce obřadu: „... [v Bulharsku] rituálně se chodí kolem kostela“ (Irena M.), ale i dohled ze strany mateřské společnosti. V prohlášeních dotázaných opakovaně zazníval názor, že návštěva kostela by byla jedna z nejdůležitějších věcí, které by udělali na Velikonoce, kdyby byli v Bulharsku: „Chodila bych do kostela. V Bulharsku existuje spousta kostelů a člověk si může vybrat ten, který se mu nejvíce líbí, kde nejsou davy, v davu se cítím stísněně“ (Ina G.); „... [v Bulharsku] návštěva kostela v sobotu v půlnoci a odnesla bych si až domů zapálenou svíčku“ (Eva A.).

Přesto skutečnost, že vynechali návštěvu kostela z obřadních velikonočních zvyklostí, nevyvolává u skupiny dotázaných vysokoškoláků pocit vnitřního konfliktu porušení tradice. Podle všech to, co nesmí za žádných okolností chybět na Velikonoce, ať je slaví kdekoli na světě, jsou barvená vajíčka a kozunak. Tím, že je zajistili, splnili svoji povinnost vůči svátku.

Uvedené příklady obřadního chování poukazují hlavně na to, že v podstatě dotázaná skupina vnímá tradice jako komplex světónázorů a obřadních zvyklostí. Ačkoli připouštějí, že některé obřady lze

¹⁶ Deset z dvanácti dotázaných sdělilo, že na Velikonoce v Čechách nenavštěvuje kostel.

vypustit, pokud to vyžaduje situace nebo dokonce i v zájmu vlastního pohodlí, tradice jako celek bývá uctívána a její síla ani trochu nezslábla.

Baba Marta¹⁷

Baba Marta v Bulharsku: ve vzpomínce na tradice minulosti i současnosti

Pro diskurs identita-tradice jsem zvolila právě svátek Baba Marta, neboť mě zajímalo, jak Bulhaři v cizině aplikují jeho tradiční symboliku a zda vůbec dodržují tradici, která nejen že je pociťována jako ryze bulharská, ale navíc není ani křesťanská. Dále z hlediska uchování tradice bylo podstatné zjistit, jak se vztahují ke svátku, který není blízký kulturním zvyklostem české společnosti a jemuž většina Čechů, kteří nepřicházejí do kontaktu s Bulhary, nerozumí.

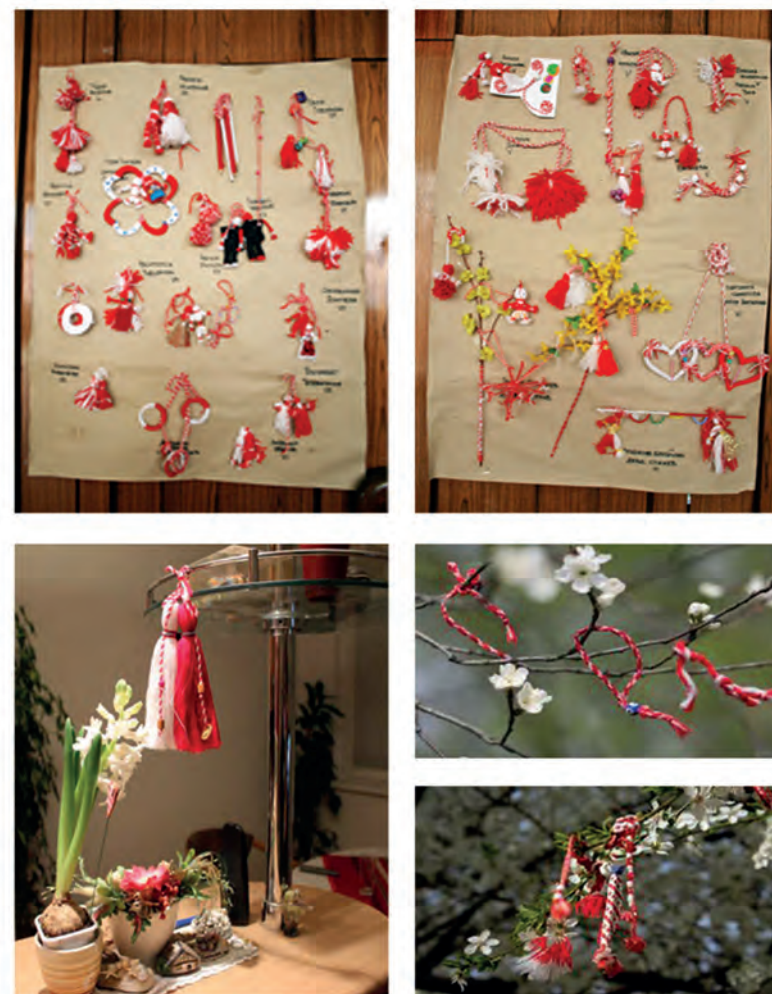
Zvyk Baba Marta spočívá v tom, že si 1. března každý Bulhar zavěsí na klopu či zápěstí *marteničku*. Martenička je připravená z bílých a červených vlněných nebo bavlněných nití a symbolizuje zdraví, úrodnost a štěstí. Velmi rozšířená je představa, že martenička umí ochránit před zlými silami, a proto je považovaná za důležitý amulet v tomto ročním období. Musí se nosit do té doby, než přiletí čápi, pak se má neprodleně sundat a buď pověsit na rozkvetlém stromu, nebo schovat pod kámen a při tom si něco přát. Věří se, že se toto přání splní.

Původ zvyku není dodnes vyjasněn. Některé lidové pověsti spojují jeho vznik se zakladatelem prvního bulharského státu chánem Asparuchem (681–701), kterému vlaštovka přinesla dárek od sestry z dalekého Tibetu. Sestra poslala Asparuchovi kytice pro štěstí a svázala ji bílou vlněnou nití. Během letu si vlaštovka poranila křídlo a kousek nitě se zbarvil do červena. Radostnou zprávu Asparuch dostal 1. března, proto ten den všichni Bulhaři nosí marteničku. Další výklad nabízí pověra, že na jaře, když se celý svět probouzí k životu, se objevuje i tajuplné a všemohoucí zlo, kterého dokáže odvrátit jas-

¹⁷ Baba Marta – babička Marta, mart = březen.

ně červená barva. V minulosti ten den paní domu zavěšovala červené plátno na verandu, na ohradu, na stromech v zahradě a dětem a mláďatům zavazovala červenou nit (Nikov 2010: 145–148). Dnes je zvykem nejen si 1. března pořídit vlastní marteničku, ale též ji darovat blízkým a známým, které máme rádi.

Marteničky

Baba Marta v české republice: žitá realita

Zvyk darovat, přijmout a ozdobit se, byť netransparentně, 1. března *marteničkou*, dodržují v Praze v podstatě všichni dotázaní Bulhaří bez ohledu na to, zda žijí v bulharském či bulharsko-českém manželství. Většina z nich zná také tradiční lidový výklad její symboliky: „*Pravá martenička musí být z bílé a červené příze. Červená barva je zdraví a život (barva krve), bílá barva je štěstí a dlouholetí*“ (Asya S.); „*Ano, jsou to symboly jara*“ (Polya R.). Málo z nich však ví o bájích, které popisují původ *marteničky*. Marteničku spojují s dávnou minulostí, s prabulharskou dobou: „*Prabulharský předkřesťanský zvyk, navazující na jaro a jarní přípravy*“ (Ina G.); „*Tato tradice je hodně stará, pochází z předkřesťanských dob, nějak je spojená s prabulhary*“ (Polya R.); „*Vím, že je moc starý obyčej asi stejně starý jako nestinarstvo*“ (Eva A.). Jen jediná žena znala lidovou báji: „*Podle jednoho z mýtů chán Asparuch poslal zprávu, že bulharská armáda zvítězila. Zprávu zavázal bílou nití za nohu holuba, během letu holub byl zraněn a část niti se zabarvila do červená. Ale holub doletěl a předal radostnou zprávu. Od té doby se věří, že martenička přináší zdraví a dobro*“ (Vera D.).

Obřadnost svátku Baba Marta je natolik jednoduchá, že konkrétně v cizině se celý svátek může snadno opominout – postačí, když si neuvědomíte, že dnes je 1. března. Přesto informátoři uvádějí, že vždy ten den *marteničku* mají. Způsoby obstarávání jsou různé – koupí si ji v Bulharsku předem, dostanou ji jako dárek nebo si ji sami vyrobí. Většina dotázaných, bez ohledu na to jak dlouho žijí v cizině, stále dostává *marteničku* od příbuzných a přátel z Bulharska. Velmi zajímavé je, že nikdo z nich do Bulharska *marteničku* neposílá – jako by necítili potřebu tímto gestem vytvořit zpětnou vazbu s domovem. Zároveň – a to úplně v souladu s tradicí – nikdo v Bulharsku to neočekává, ani nevyžaduje, neboť právě v Bulharsku je ten pomyslný „pramen“, ze kterého se poslání šíří.

Rituál s *marteničkou* informátoři praktikují v Čechách stejně tak, jak by to dělali v Bulharsku – darují ji svým blízkým a známým nejen Bulharům, ale i Čechům, jednoduše „*všem, které ten den potkají a rozhodnou, že si to zaslouží*“. Že tomuto obřadu přidávají dotázaní

velký význam, prokazuje i fakt, že *marteničku* dostane jen ten, kdo je toho hodný. Významné též je, že v tomto případě kulturní vymezení skupiny dárců a obdarovaných není etnicky podmíněné. Tradice, která by měla udržovat pevné kulturní a etnické hranice, je vnímána i uplatňovaná jako otevřený systém, jehož poselství je šířit radost a dobro všem. Nevyžaduje složité přijímací rituály vůči cizím, tak aby zdůraznila podstatu vlastní identity. Z hlediska identity jedince je to dokonalý zdroj pro upevnění vlastních hodnot.

Síla symboliky *marteničky* je zachycená v reakcích na otázku: „*Věříte, že martenička umí Vás ochránit?*“ Odpovědi: „*Ano i celoročně. Je mi příjemně zahlédnout je někde v bytě – jako přací kouzlo*“ (Ina G.); „*Asi ano. K mému velkému překvapení naši čeští kamarádi věří v to víc než my*“ (Polya R.); „*Každopádně přináší dobrou náladu a víru v něco hezkého, což konec konců Tě může ochránit před zlými věcmi*“ (Rada St.). Kromě toho pro většinu dotázaných je *martenička* zdrojem zdraví a dobra: „*Vím, že přináší zdraví. Nemyslím si, že věřím bezpodmínečně, ale když Ti někdo daruje marteničku, znamená to, že si na Tebe vzpomněl v dobrém*“ (Vera D.); „*Ano, přináší zdraví a sílu, též působí proti urknutí*“ (Irena M.); „*Přináší zdraví*“ (Monika B.); „*Pro mne je symbolem zdraví po celý rok*“ (Vesela N.); „*Nevím, mám je moc ráda a ten pocit radosti sám od sebe umí vyléčit i ochránit*“ (Eva A.).

Je zřejmé, že *martenička* vyvolává u všech informátorů pocit radosti. Nesporně tento zvyk milují, ať už z jakýchkoliv důvodů – nostalgie, vzpomínky na dětství, pouhá roztomilost *marteničky* atd. Neumějí si představit, že by *marteničku* neměli. Někteří z nich na otázku jaký by měli pocit, kdyby ji neměli, neuměli odpovědět: „*Divný*“ (Ina G.); „*Křivý, divný, porušila by se magie*“ (Victor G.); „*Nevím, nestalo se mi zatím*“ (Asya S.); „*Neumím si ten pocit představit. Vždycky jsme měli*“ (Polya R.); „*Byla bych moc smutná*“ (Vera B.); „*Neumím si to představit, ale si myslím, že to se prostě nemůže stát*“ (Rada St.); „*Bude mi smutno a zvláště (divně)*“ (Vesela N.); „*Vždycky jsme měli*“ (Eva A.); „*Nevím, nestalo se mi*“ (Asen A.).

Martenička je braná jako samozřejmost se stejnou jistotou, s jakou se ví, že po zimě přijde jaro, léto a pak podzim. Nikdo z informátorů

se nezastavil nad myšlenkou, že jednoho dne ji možná nedostane. Jinými slovy zvyk dosáhl maximální hloubku duchovní intimity – skutečnost, která mu nenásilně zajistí přežití v prostředí přijímací české společnosti i nadále.

Závěrem

Existence tradice a míra jejího zásahu do procesu tvoření identity přímo souvisí se skutečností, nakolik si moderní člověk uvědomuje případné zasahování cizích vlivů a jak se vůči tomu staví. Pozice, kterou zaujali informátoři, byla jednoznačná. Tradice se musí dodržovat. V jejich výkladu je zásadní pro uchování etnické identity: „*Pomáhá vědět, kam patříš a vytvořit si vlastní identitu*“ (Irena M.); „*Abychom nezapomněli na svůj původ a svou podstatu*“ (Polya R.); „*Měly by se dodržovat rodinné tradice a předávat dalším generacím, protože pomáhají uchovat si identitu*“ (Vera D.); „*Tradice se musí zachovat, odlišuje v dobrém smyslu lidi. Měli bychom být na své tradice hrdí*“ (Rada St.); „*Myslím si, že to je velmi důležité. Tradice je jaksi spojená s kořeny daného lidu. A co bychom byli bez kořenů?*“ (Vesela N.) Podle informátorů role tradice tím nekončí. Je totiž velmi důležitá jak pro začlenění člověka do společnosti: „*Dodává pocit organizovanosti, řádu, uspořádanosti. Kromě toho působí trochu podvědomě-mystický: když uděláš věci tak jak máš, všechno bude v pořádku*“ (Ina G.), tak pro vytvoření pocitu ukotvenosti v ní: „*Jinak se z Tebe stane stroj, který jen jí a živoří. Tradice Tě odděluje a určuje*“ (Victor G.); „*Tradice uchovává u člověka pocit stálosti ...v čase, který je proměnlivý (nestálý)*“ (Monika B.); „*Spojuje lidi, zajistí potřebný pocit sounáležitosti*“ (Eva A.) Někteří informátoři si byli natolik jistí v nutnosti dodržovat tradice, že necítili potřebu to zpochybňovat: „*Mám je rád*“ (Asen A.), dokonce ani komentovat: „*Vždyť kvůli tomu je tradice*“ (Asya S.)

Zde je jasná ukázka pevné vazby mezi tradicí a kolektivní identitou. Odpovědi vyjadřují vědomí, že tradice je nejen principiálně potřebná, ale také, že je potřebná teď, v moderní době překypující tisíci

kulturních vzorů. Vyjadřují také, že v situaci, kdy se imigranti nalézají v postavení menšiny, je právě ona pramenem stability a jistoty.

V čem tedy podle nich spočívá podstata tradice – v konkrétních obřadních aktech, nebo v uvědomění si jejího duchovního smyslu? Pokud zůstáváme věrní duchovnímu smyslu, ale časem vynecháme rituály, které tento smysl potvrzují, neriskujeme, že ztratíme i vazbu na duchovno? Jsou obřady nepostradatelnou součástí tradice jako druhá strana téže mince? Pokud ano, pak co se stane, když změním obřady, a ještě hůř, když je přestaneme opakovat?

Podle dotazované skupiny se rituál jednoduše změnit smí. Může se stát, že změnu si vyžádají okolnosti, které nelze ovlivnit: „*Pokud z objektivních důvodů není možné ho [rituál] dodržet*“ (Rada St.); „*Pro všechny nás, co bydlíme v cizině, je často absolutně nemožné dodržet veškeré detaily, obzvláště máme-li české příbuzné*“ (Polya R.) Anebo si změnu vyžádá samotný život, který je v neustálém pohybu: „*A proč ne? Všechno na tomto světě se mění, včetně nás. Proč aby nebylo něco nového i v rituálech?*“ (Asya S.); „*To podle mne je nevyhnutelné, bylo by ale dobře, kdy by se zachovala aspoň idea tradice*“ (Vesela N.); „*Myslím si, že rituály se tak či tak mění – časem a též proto, že se mění samotný způsob života. Mění se i generace a to všechno mění rituály, bez ohledu na to jestli se nám to líbí nebo ne*“ (Vera D.) Změna je usnadněna i přesvědčením, že rituály jsou výplodem obyčejného lidského úsilí a z tohoto důvodu jsou podřízeny subjektivní lidské vůli: „*Nemyslím si, že se někdo znepokojí, když se změní rituál. Děláme to, neboť se nám líbí, ne kvůli povinnosti*“ (Ela K.); „*Rituály nejsou dogmatické a časem se vyvíjí*“ (Irena M.); „*Rituály vytvořili lidé a každý nalézá v nich svůj vlastní smysl*“ (Monika B.)

Kategorický postoj, že se tradice má za každou cenu dodržovat, se zde ocitnul ve střetu s jasnou neochotou následovat přesně vyžadované rituální praktiky. Tak vzniká otázka, dá se v tom smyslu uvažovat o projevu slábnutí tradice?

Ve skutečnosti uvedené odpovědi nejsou jen výsledkem známého bulharského individualismu a touhy po nezávislosti, jsou též příkladem, jak je tradice pojatá – jako duchovní celek, způsob výchovy, jako filosofie, nikoli jako pouhý souhrn mechanicky opakujících se

aktivit. Zde je nutno poznamenat, že devět z dvanácti informátorů přijímá dodržování tradice za svoji osobní zodpovědnost. Navíc považují to za vlastní svobodnou volbu, neboť podle nich je bulharská společnost jen „*přiměřeně konzervativní*“ a z její strany necítí nátlak, kontrolu či omezování.

Ačkoliv se podle informátorů jednotlivé obřady smí změnit, vypustit, dokonce i porušit, vnímání tradice a její prožívání zůstávají neměnné – nezkoumají se, nekomentují se, neporušují a nezpochybňují se.¹⁸ Změny, které si někteří z dotázaných přáli, se týkají spíše moderní doby a jejího vlivu na tradice, než tradice samotné: „*Chtěla bych vrátit překrásnou atmosféru, která vládla před 20 lety*“ (Polya R.); „*Vrátila bych starý zvyk obdarovávat malými dárky, vyrobenými vlastnoručně a s láskou. Vzpomínám si, jak nám (mně a bratrancům) babička darovala výšivky (které jsem si zachovala do dnes), pletené vesty či ponožky. Zrušila bych tu vánoční hysterii a závodění o velkých dárcích, kdy se v podstatě kupují samé nesmyslné a drahé věci. A tady v Čechách je to ještě hůř...*“ (Asya S.)

Poněkud překvapující i znepokojující byly negativní odpovědi na otázku: *Cítili byste se méně Bulhary, kdybyste tyto svátky neoslavovali?*¹⁹ Jednoznačně zaznělo, že nikoli. To vzbudilo jisté pochybnosti, že z hlediska etnické identity tradice by nemusela být podstatná. Má tedy vůbec nějaký význam, když můžeme být sami sebou i bez svátků? Proto o něco víc překvapující byly odpovědi na otázku: „*Co se musí stát, abyste tyto svátky [Vánoce, Velikonoce, Baba Marta] neoslavovali?*“ Většina dotázaných si byla kategorickým způsobem jistá, že oslaví svátek za každých okolností: „*Oslavila bych to každopádně, i když minimálně*“ (Ela K.); „*Nic[mi nemůže překážet], každý svátek je krásný*“ (Asya S.); „*Asi, snad..., myslím, že nic*“ (Polya R.); „*Nic[mi nemůže překážet], nějakým způsobem to vždycky zaznamenám*“ (Eva A.); „*Sotva by mě mohlo něco donutit neoslavovat. I když nebudu moci dodržet úplně všechno, udělám něco maličko, ale připomene mi to, že je svátek*“ (Vera D.). Další připustili možnost opominout svátky,

¹⁸ Všichni informátoři rozlišují mezi tradicí, kterou pokládají za neporušitelnou, a obřadními prvky této tradice, které lze změnit, vypustit i nahradit.

¹⁹ Na položenou otázku jsem dostala dvanáct odpovědí – ne.

kdyby nastala vážná krizová situace: „*Nějaká objektivní a extrémní situace*“ (Ina G.); „*Nemoc, nebo pobyt na opuštěném ostrově, kde člověk ztrácí pojem o čase*“ (Irena M.); „*Jedině nějaká tragédie*“ (Rada St.); „*Neumím si to představit, asi velká krize nebo pohroma*“ (Vesela N.)

Demonstrace tak pevného vnitřního přesvědčení, že k oslavě svátku neexistují skoro žádné překážky, je pozoruhodná a zjevný paradox, který na první pohled zmíněné otázky vyvolaly, je jen zdánlivý – zřejmě bulharská tradice je u informátorů natolik sžitá s pocitem bulharství, že by se jen těžko dala oddělit.

Na závěr můžeme konstatovat, že podle zkoumané skupiny bulharských imigrantů, role tradice v procesu udržování kolektivní identity v současné době ani trochu nezeslábla. Pravidla chování a bytí, jež tradice vyžaduje, a jejich přísné aplikace by mohly vyprovokovat značné komplikace v životě moderního člověka, proto informátoři přistupují ke kompromisu. Jsou ochotní změnit pouze mechanické, praktické znaky tradice, nikoliv její duchovní náplň. Na výtvarné aplikace tradice zakomponované do rituálů nahlíží jako na „ozdobu“, která nemění podstatu jejího smyslu a rolí, nýbrž jen její kostýmy. Ze složitých obřadů je vybrán přinejmenším jeden opakující se symbol – *sodena pitka* a vánoční stromeček pro Vánoce, barvená vajíčka a *kozunak* pro Velikonoce, *martenička* pro Babu Martu. Ten ale má stejnou váhu a sílu jako celý obřadní systém v minulosti. Je zřejmé, že se v moderní době tradice přizpůsobuje novým okolnostem, stává se více flexibilní a zjednodušenou, ale i nadále si udržuje pozice velmi důležitého spojovacího faktoru kolektivní identity.

Kalendář výročních svátků slavených Bulhary v Bulharsku

Rumyana Georgieva, Borjana Staneva

Výroční kalendář svátků a slavností, který je v současnosti v Bulharsku registrován, slučuje státní svátky, církevní svátky a tradiční lidové slavnosti a zábavy bulharské vesnice a malého města 19. a 20. století. Mnohé tradiční lidové slavnosti a zábavy a také svátky výročního kalendáře bulharské pravoslavné církve, které jsou odbornou literaturou interpretovány jako kulturní osobitost Bulharů, zůstávají v současnosti pro nejednoho Bulhara již pouze připomínkou minulosti. Dynamika současného života řadu z nich posunula do kulturní historie bulharského národa. Některé však nadále provázejí život bulharského obyvatelstva. Přes rozmanitost obsahové náplně, symboliky sdělení, sociální status nositelů a teritoriální otevřenost či lokální ohraničenost zůstávají fenoménem dneška. Následující soupis svátků a slavností slavených v Bulharsku registruje většinu z těch, které nevytizely z paměti Bulharů a neupadly zcela v zapomnutí.¹

Leden

První den v roce (Vasiliovden) – 1. 1.

V tomto dni se provádí tzv. survakane, které je obdobou české velikonocní pomlázky. Děti nosí s sebou vlastnoručně udělanou (z dříviny) „survačku“ a navštěvují všechny domy v okolí. Survačkou šlehají toho, koho potkávají na cestě a také ty, které navštěvují přímo doma. Zároveň odříkávají verše pro zdraví a pro větší úrodu v Novém roce. Dostávají za to cukroví.

¹ V Bulharsku se všechny svátky s pevným datem konání řídí podle gregoriánského kalendáře, všechny svátky pohyblivé podle kalendáře juliánského.

Jordanovden (Vodici) – 6. 1.

Konec *Špinavých dnů*. Křtění Ježíše Krista. Lidé se scházejí kolem vody (jezero, řeka či moře), kde se provádějí „očistující rituály“. Kněz hází do vody křížek („krest“) a muži pro něj skáčou s cílem ho najít a vytáhnout. Svátek slaví Jordan a Jordanka.

Ivanovden – 7. 1.

Sv. Ivan je kmotrem Ježíše Krista. Očistující rituály pokračují. Rituální umývání vodou. Svátek slaví Ivani a Ivanky.

Babinden – 8. 1.

Svátek věnovaný porodním bábám. Ženský svátek. Vykonávají se očistující rituální praktiky, např. umývání porodní baby. V Praze se slaví jen v případě, že některé sdružení či spolek uspořádá oslavu na počest tohoto svátku.

Únor**Trifonovden (Trifon Zarezan) – 1. 2. (14. 2.²)**

Svátek vinic a vína. Jmeniny slaví Trifon.

Mesni Zagovezni

Osm týdnů před Velikonocemi (vždy v neděli). Naposled se jí maso před *Velikým půstem*.

Sirna nedelja

Týden, ve kterém se konají Kukerské hry. V současnosti se odehrávají jen v některých oblastech Bulharska, především na vesnicích, ve městech pouze v případě, že se pořádají přehlídky Kukerů z různých částí Bulharska.

Sirni Zagovezni

Sedm týdnů před Velikonocemi. Příprava na *Velký půst*, který pokračuje až do Velikonoc. Naposled se jí sýr, mléko a vejčeka. O tom-

² Podle juliánského kalendáře; tomuto datu dávají v Bulharsku pěstitelé vína přednost.

to svátku mladí lidé žádají o odpuštění starší. V tento den se provádí obyčej *hamkane*. Na niti je zavěšená sladkost, nití krouží dospělí nad hlavami dětí, které se snaží chytit sladkost ústy.

Todorovden

Sobota po Sirni Zagovezni – svátek je věnován koním. Pořádají se závody na koních. Slaví se na vesnicích. Svátek mají Todor, Teodor, Todor, Todorka, Teodora, Dora.

Březen**Baba Marta – 1. 3.**

V den svátku se rozdávají tzv. *marteničky*, vyrobené z bílé a červené niti. Rozdávají se pro zdraví.

Osvobození Bulharska – 3. 3.

Obnovení bulharského státu, vznik autonomního Bulharského knížectví. Den, ve kterém byla podepsána Sanstefanská mírová smlouva. Touto smlouvou byla ukončena rusko-turecká válka, trvající v rozmezí let 1877–1878. Oficiálně uznáný národní svátek Bulharska.

Lazarovden (předposlední sobota před Velikonocemi)

Svátek je spjatý se zmrtvýchvstáním Lazara. V některých částech Bulharska je tento svátek známý jako *Lazarská zadušnica* (Dušičky). Navštěvují se mrtví na hřbitově. Dodržuje se zvyk *lazaruvane* – svobodná děvčata ve skupinkách navštěvují všechny domy ve vesnici. Tančí a zpívají pro zdraví, přičemž oslovují každého člena rodiny veršem či písní. Svátek slaví Lazar, Lazarina.

Cvetnica (Vrăbnica) (poslední neděle před Velikonocemi)

Svátek na počest přivítání Ježíše Krista v Jeruzalému. Lidé navštěvují své zesnulé na hřbitově a poté se vypravují ke kostelu, odkud si odnášejí posvěcené vrbové větývky domů. Svátek mají Cvetelina, Cveta, Margarita, Cvetan.

Velikonoce – mezi 3. 4. – 8. 5.³

Zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Barví se vajíčka. Lidé navštěvují velikonoční obřady v kostele.

Květen**Gergjovden, Svátek bulharské armády – 6. 5.**

Oficiálně uznávaný svátek bulharské armády. Zároveň je to svátek svatého Georgija (sv. Jiří). Obřadní praktiky jsou spojeny se zemědělstvím a se zajištěním zdraví a blaha. V tento den se musí obětovat beránek, který by měl patřit ke svátečnímu pohoštění. Tradičně se jí jehněčí maso. Svátek mají Gjorgi, Gergana.

Sv. Cyril a Metoděj – 24. 5.

Svátek bulharské osvěty a kultury.

Červen**Den dětí – 1. 6.****Den padlých bulharských bojovníků v boji za svobodu Bulharska – 2. 6.**

Den, ve kterém při protiosmanském *Dubnovém povstání* v roce 1876 zahynul bulharský básník a revolucionář Christo Botev.

Červenec**Ilinden (Sv. Ilija) – 20. 7.**

Slaví se sv. Ilija, kterého lidé ve folklorním kontextu berou jako vládce nebes, respektive dešťů a krupobití. Obřadnost tohoto svátku je

³ Pravoslavná církev určuje datum bulharských Velikonoc podle juliánského kalendáře, katolická podle gregoriánského. Způsob vypočítávání Velikonoc je pro pravoslavnou i katolickou církev stejný – je to období prvního úplňku po jarní rovnodennosti. Katolická církev začíná s výpočtem 21. března, pravoslavná o třináct dní později. Pokud první úplňk po jarní rovnodennosti je po 4. dubnu, pak obě církve slaví Velikonoce ve stejném období. Tak se stalo např. v letech 2010, 2011, 2014. Většinou ale pravoslavné Velikonoce jsou o týden později než katolické. Může se stát, že toto zpoždění dosáhne dobu až jednoho měsíce (rok 2013, 2016), neboť pravoslavná církev bere také zřetel na to, že Velikonoce musí být vždy po židovské Paschy. [Online.] Dostupné z: http://sahrazada.blogspot.cz/2009/04/blog-post_17.html; <http://bg.wikipedia.org/wiki> [cit. 4. 6. 2014].

spojena s preventivní obranou před krupobitím, záplavami a požáry. Svátek slaví Ilija, Ilijan, Ilijana.

Srpen**Nanebevzetí Panny Marie (Goljamata Bogorodica – Velká Bohorodice) – 15. 8.**

Panna Marie je vnímaná jako zastánkyně mateřství, matek po porodu a jejich dětí. Zároveň je chápána jako prostředník při přijímání duší mrtvých na onom světě. V den tohoto svátku si lidé na počest svých zesnulých blízkých rozdávají vzájemně chléb a sladkosti. Tradičně se navštěvuje také kostel. Svátek slaví Marija.

Září**Den sjednocení Bulharska – 6. 9.**

Státní svátek. Spojení Bulharského knížectví s Východní Rumelií v r. 1885.

Narození Panny Marie (Malka Bogorodica – Malá Bohorodice) – 8. 9.

Ženský svátek. Oslavuje se podobně jako *Velká Bohorodice*. Jmeniny má Marija.

Sv. Sofija a její dcery Víra, Naděje a Láska – 17. 9.

Tímto svátkem se uctívají morální hodnoty křesťanství. Svátek slaví ti, kteří se jmenují Sofie, Věra, Nadja, Ljuba apod.

Den nezávislosti Bulharska – 22. 9.

Státní svátek. Den, kdy car Ferdinand v roce 1908 prohlásil ve Velkém Trnově nezávislost Bulharska na Osmanské říši.

Říjen**Dimitrovdn – 26. 10.**

Sv. Dimitar ve folkloru je představen jako bratr Archangela Michaila (Michaela), který přijímá duše zesnulých. Proto *Velká Zadušnica* (Dušičky) se slaví v období mezi tímto svátkem a svátkem Archange-

la Michaila. Dimitrovdem je svátek, kterým se uskutečňuje přechod k zimnímu období. Svátek mají Dimităr či Dimitrina.

Listopad

Den národních buditelů – 1. 11.

Svátek je věnován všem bulharským buditelům, kteří přispěli k bulharské osvětě během Obrození. Oficiální svátek.

Velká Zadušnica (Dušičky) – sobota před Archangelovdnem

Uctívají se mrtví. Chodí se na hřbitov a do kostela. Lidé si vzájemně rozdávají chléb a sladkosti.

Archangelovden – 8. 11.

Archangel Michail (Michael) je zastáncem rodiny a také tím, kdo ulehčuje smrt lidí. Doprovází jejich duši na onen svět. Uctívají se zesnulí, rozdává se chléb a sladkosti. Svátek slaví Angel, Archangel, Michail, Michaela.

Prosinec

Nikulden – 6. 12.

Svátek svatého Nikolaje (Mikuláše). Důležitou součástí tohoto svátku je pohoštění. Na stole nesmí chybět jídlo připravené z ryby – hlavně kapra. Svátek mají Nikola, Nikolaj, Nikolina, Nikoleta.

Bădni večer (Štědrý večer) – 24. 12.

Den očekávání narození Ježíše Krista. Vykonávají se různé rituální praktiky. Zdobí se vánoční stromeček. Připravují se postní jídla.

Vánoce – 25. 12.

Začínají tzv. *Špinavé dny*. Trvají 40 dní od narození Ježíše Krista (šestinedělí). Rozdávají se dárky. Svátek mají Christo a Christina.

Nova godina – 31. 12.

Slavnostní přivítání nového roku, svátek nemá náboženský význam.

Závěr

Svátky a slavnosti z uvedeného soupisu zaznamenává i bulharská menšina v Čechách. Patříčně se oslavují Vánoce, Velikonoce, Trifon Zarezan, Baba Marta, Gergjovden, Nikulden. Přitom je zřetelná snaha o dodržení zvyků a rituálů, které vyžaduje bulharská tradice. Málokdo z bulharských imigrantů v Čechách oslavuje zvlášť svátky doprovázející Velikonoce, jako jsou např. Mesni a Sirni Zagovezni, Lazarovden, Cvetnica. Přesto jsou si Bulhaři v Čechách vědomi doby konání těchto svátků, jejich výkladu i významu, a také doprovodných rituálních praktik. V seznamu církevních a lidových svátků existují takové, které by Bulhaři slavili, kdyby byli v Bulharsku – Babinden, Sirna nedelja, Todorovden, Cvetnica, Nanebevzetí Panny Marie, Velká Zadušnica a všechny jmeniny.

Bulharské státní svátky bývají Bulhary v Čechách pokaždé nějakým způsobem zaznamenané, ale nekoná se speciální soukromá oslava. Starší generace bulharské menšiny a ti, kteří pobývají v Čechách již delší dobu, pravidelně či příležitostně navštěvují akce, uspořádané bulharskými státními institucemi v Čechách (velvyslanectvím, Bulharským kulturním střediskem v Praze) při výročí Osvobození Bulharska (3. března) nebo Svátku bulharské osvěty a kultury (sv. Cyrila a Metoděje – 24. května). Velké pozornosti Bulharů se těší akce navazující na státní svátky, které organizují bulharské spolky. Docenována je i jejich uvolněnost a neformálnost.

Bulhaři v Čechách slaví svátky v užším rodinném či přátelském kruhu. Na toto prostředí kladou především důraz. I když je svátek veřejný, a nikoli výlučně rodinný (Vánoce, jmeniny), preferují oslavu v menší společnosti doma, v restauraci nebo na výletě. Větší společenská událost v Praze bývá oslava svátku Trifona Zarezana, kdy spolek Zaedno pravidelně během posledních několik let organizuje taneční zábavu pro širokou veřejnost.

RUSOVÉ

Festivity ruských migrantů v Karlových Varech

Liliana Rešetarová

Svátky a slavnosti jsou nedílnou součástí života každého člověka. Jsou považovány za společensky zakládající akt lidství (Rappaport, cit: Sokol 2004: 37). Jsou jedním z prostředků společenské komunikace a zároveň symbolickým vyjádřením sociálních vztahů určité společnosti (Frolec 1990: 15–19). Této společnosti jsou pak srozumitelné, zatímco pro jinou společnost může být jejich význam cizí, neboť: „*Schopnost rozumět symbolu předpokládá konceptuální a instrumentální rámec, určité myšlenkové paradigma, které je vlastní určité společnosti či skupině*“ (Dubovický 1995: 20).

Pokud se ptáme na úlohu svátků a slavností v životě společnosti, ptáme se na základy její existence. Svátky a slavnosti jsou „*zrcadlem lidského vědomí kontinuity člověka a společnosti*“ (Dubovický 1995: 8–9). Udržují společnost při životě, sbližují jedince v jejich názorech a postojích, posilují vztahy a sounáležitost mezi nimi (Durkheim 2002: 375). „*Tím že slavíme festivity, se k něčemu přihlašujeme, činíme jeho slávu slávou a chválou svou, a tím říkáme, čím jsme nebo bychom chtěli být*“ (Třeštík 1999: 153). Svátky a slavnosti jsou tedy stmelujícím činitelem i identifikačním znakem společnosti (Frolec 1990a: 19), ať již konstruované na národně-politických, etnických, občanských, náboženských, regionálních či jiných základech.

Stejně fungují svátky a slavnosti i v rámci užších společenských skupin. I u nich jsou příležitostí k vyjádření soudržnosti s vlastní skupinou. Jako faktor integrity slouží také u etnických skupin a národnostních menšin, které migrují, usazují se a žijí v prostředí větší-

nové společnosti. Současně však mohou být i ukazatelem jejich adaptace a integrace do většinové společnosti. V těchto souvislostech jsem si v roce 2012 položila otázku, jaký význam přikládají a aktuální podobu dávají svátkům a slavnostem etničtí Rusové, občané Ruské federace, kteří migrovali do České republiky po roce 1990 a usadili se v Karlových Varech, kde vytvořili stabilizovanou, vnitřně hierarchizovanou a viditelnou komunitu.

Rusové v Karlových Varech po roce 1990

Přítomnost Rusů v Karlových Varech nelze přehlédnout. Jejich spojitost s tímto městem po roce 1990 je obecně známá.¹ Rusové představují výrazný fenomén karlovarské lokální společnosti, ačkoli nejsou nejpočetnější skupinou cizinců zde usazených po roce 1990. Jejich „viditelnost“ násobí lázeňští hosté z Ruské federace. Otázka jejich soužití s místní českou majoritou je pak na Karlovarsku dlouhodobě a často diskutovaná.

V roce 2012, v době mého výzkumu, žilo v okrese Karlovy Vary celkem 1981 občanů Ruské federace.² Z nich většina se usadila v Karlových Varech a jejich nejužším okruhu.³ Zde představovali různorodou, vnitřně hierarchizovanou skupinu. Viditelní byli hlavně *bohatí podnikatelé*, působící zejména v realitách, zdravotnictví a lázeňství (Šimová 2004; Sládek 2010: 37). Jednalo se většinou o Rusy, kteří v České republice využívali kontakty, vybudované před rokem 1990 (Dvořák 2000, podle Čepelák 2009: 32). Do Karlových Varů přicházeli především ti, kteří se chtěli ekonomicky a statuárně zařadit do majetné vrstvy a demonstrovat své postavení (Čepelák 2009: 32). Z nich

1 V roce 2012 měl okres Karlovy Vary po Praze druhé nejvyšší zastoupení ruských občanů. Žilo zde 6 % z celkového počtu ruských občanů usazených v České republice.

2 Český statistický úřad. Počet cizinců: tab. R06. Nejčastější státní občanství cizinců podle oblastí, kraje a okresu v letech 2004–2015: stav k 31. 12. (bez azylantů). [Online.] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu [cit. 20. 3. 2016].

3 Ve městě Karlovy Vary k 26. 3. 2011 (Sčítání lidu) žilo 53 737 obyvatel.

ovšem pouze někteří se v Karlových Varech usazovali natrvalo. Jiní žili střídavě nebo převážně v Ruské federaci a v České republice si vytvářeli jen alternativní podmínky k životu pro krajní případy. Rusové tento typ migrace nazývali „náhradní letiště“.

V Karlových Varech se ovšem usazovali nejen podnikatelé, ale také Rusové z dalších socioekonomických skupin (Drbohlav a kol. 2001, 2010). Mezi nimi jsem našla své informátory. Tito ruští migranti vesměs neměli alternativní bydliště mimo Karlovy Vary a uvědomovali si sociální rozdíly ve skupině karlovarských Rusů. Výrok jedné z mých informátorek:

„Třeba moje kamarádka. Ona vydělává 15 000. A její manžel má problémy v práci. Takže ona vydělává sama a živí syna, který má 15 let. Jsou tady [v Karlových Varech] úplně rozdílný světy. Já jsem třeba zažila paní, která měla celý barák na Kolonádě a ona se bála lidi pozvat k sobě domů. A to byl opravdu luxus. No a jak jsme byli všichni, viděla nás, že nemá koho pozvat, tak nás pozvala. No takovou luxus jsem ještě neviděla...takže je fakt, že tady existují různé vrstvy“ (Jekaterina, 31 let).

Ruská skupina v Karlových Varech se v prvních dvaceti letech své existence vůči majoritě spíše uzavírala, a to ve sféře společenské, prostorové i ekonomické. Do Karlových Varů se stěhovali Rusové většinou se svými rodinami nebo za svými příbuznými (Drbohlav a kol. 2001, 2010). Budovali si zde tedy své rodinné zázemí. Usazovali se jen na určitých místech a zpravidla prostorově odděleně od místního českého obyvatelstva. Vytvořili si tak většinou polarizované ruské obvody. Významná ruská enkláva vznikla v centru města, unikátní v celé České republice (Pešková 2006: 54). Rusové však žili také v městských částech Doupí, Rybáře (Zlatý Kopeček), Háje, Kolová a v dalších místech v okolí Karlových Varů, kde si stavěli okázalé domy. V Karlových Varech si zformovali i svou etnickou ekonomiku, orientovanou na ruskou klientelu a vybudovanou na zaměstnávání především členů vlastní národnosti. Přesto si jednotlivé skupiny ruských migrantů vzájemně nedůvěřovaly a ani příliš neměly zájem na participaci v organizacích jak v rámci ruské skupiny, tak i majority (Drbohlav a kol. 2001, 2010; Pešková 2006: 54). Ostražitost a strach

z navazování kontaktu se členy vlastní skupiny jsem zaznamenala i v roce 2012 v rozhovoru s jednou informátorkou:

„No, já bych třeba nechtěla s nějakým Rusem se moc scházet. Protože nevíte, kdo to je. Co to jsou za lidi. Nevíte, koho potkáte, jestli to je nějaký bandita nebo mafián nebo nějaký nevzdělaný lidi“ (Jekatěrina, 31 let).

Cíl a průběh výzkumu

Výzkum svátečnosti v procesu adaptace ruských migrantů v Karlových Varech jsem orientovala na tu skupinu Rusů, která se zde usadila po roce 1990, přijala toto město za svůj nový domov a mimo Karlovy Vary neměla alternativní bydliště v Rusku či v jiném státě Evropy.

Prostřednictvím festivit jsem sledovala míru integrace. Monitorovala jsem vztah k festivitám ruským i českým a hledala spojitost festivit s deklarací a prožíváním vlastní identity. Tázala jsem se tedy, zda festivity jako indikátor mohou zprostředkovat identitní postoje, zda existuje vzájemná korelace mezi vnitřním prožíváním identity a mírou přítomnosti prvků majoritní kultury v popisu realizovaném scénáři slavených festivit. Základní otázky jsem si kladla takto: Jaký je vztah zvolené skupiny ruských migrantů k festivitám – ruským a českým? Zda dochází na poli festivit k nějaké míře integrace? Jakou roli hrají festivity v otázce identity?

Výzkum probíhal od dubna 2011 do května 2012. Dotazování, zařazení do výzkumu, se museli deklarovat jako Rusové⁴, pocházet

4 Při hledání informátorů jsem postupovala převážně metodou „sněhové koule“, ale i samotným aktivním kontaktováním osobně. Ke kontaktování docházelo nejčastěji v obchodech zaměřených na ruskou klientelu, v blízkosti pravoslavného kostela či v cestovních kancelářích orientovaných na ruskou turistiku v Karlových Varech. Po osobním setkání následoval telefonický hovor a domluvení schůzky. Při některých rozhovorech se mi stávalo, že oslovení informátor neodpovídal mému primárnímu kritériu – nebyl ruské národnosti. Při prvním kontaktu a oslovení došlo v pěti případech z 15 k bagatelizaci národní příslušnosti. Ve všech případech se jednalo o Ukrajince. S informátorem jsem i přesto rozhovor uskutečnila, abych předešla trapné situaci. Data jsem získávala prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsem si připravila seznam otázek či témat, která nebyla striktně stanovena. Tento návod měl zajistit, aby se dostalo

z Ruské federace a minimálně tři roky žít v České republice.⁵ Výzkumu se zúčastnilo devět informátorů – osm žen a jeden muž. Jejich věk se pohyboval mezi 30 a 51 lety. Narodili se a vyrůstali v Rusku a patřili k první generaci migrantů. Do České republiky se přestěhovali již v dospělosti. Všichni kromě jednoho náleželi do etapy migrace po roce 1989.⁶ Dosáhli vysokoškolského vzdělání a zapojili se do ruské etnické ekonomiky, jejich postavení v ní se však různilo.⁷

na všechna témata, která jsou pro výzkum důležitá, a současně dával dotázanému volnost při uplatnění vlastních perspektiv a zkušeností. Rozhovory proběhly v češtině nebo ruštině. Převážná část dotazovaných byla schopna mluvit v češtině. Záleželo však na jejich úrovni češtiny. V některých případech jsem informátory kvůli případné nesrozumitelnosti a nedostatečné kapacitě se vyjadřovat v češtině požádala, aby mluvili rusky. Většina rozhovorů se uskutečnila v kavárně nebo v kanceláři dotazovaného či na jeho pracovišti. Trvaly v rozmezí 45 minut až jedné hodiny. Záleželo na časových možnostech dotazovaného. Po celou dobu trvání rozhovoru většinou panovala příjemná atmosféra, kterou jsem se snažila stále zachovávat, aby odpovědi byly co nejspontánnější. Některé informátory jsem oslovila vícekrát, jelikož jsem potřebovala některé informace upřesnit či rozšířit.

- 5 Doba pobytu dotázaných v ČR se pohybovala od tří do 22 let. Všichni se přistěhovali do ČR po roce 1990, vyjma jediné informátorky, která v Čechách žila 28 let (od r. 1984). Do vybrané skupiny informátorů jsem ji zařadila pro srovnání. Informátoři (uvádění pod pseudonymy): *Alexej*: 35 let, migrace 1997, ženatý, VŠ, podnikatel, Západní Sibiř; *Alina*: 50 let, migrace 1984, vdaná, VŠ, prodavačka, Petrohrad; *Inna*: 36 let, migrace 1997, vdaná, VŠ, prodavačka, Moskva; *Irina*: 37 let, migrace 2003, rozvedená, SŠ, prodavačka, Volgograd; *Jekatěrina*: 31 let, migrace 2007, svobodná, VŠ, lektorka jazyků, Moskva; *Lydija*: 51 let, migrace 1997, vdaná, VŠ, specialista v cestovní kanceláři, Moskva; *Natalya*: 35 let, migrace 1997, svobodná, VŠ, prodavačka, Moskva; *Valeryja*: 30 let, migrace 2009, vdaná, VŠ, realitní agent, specialista v cestovní kanceláři, Tambov; *Yuliya*: 42 let, migrace 2000, rozvedená, VŠ, specialista v cestovní kanceláři, Voroněž.
- 6 Srov. pozn. 5. Tato informátorka se do ČR přistěhovala v roce 1984.
- 7 K vzájemnému porovnávání dat mi pomohla už předem připravená struktura rozhovoru při popisu jednotlivých festivit. Zaměřovala se na: a) přípravu na festivity, b) jídlo, c) průběh oslavy, d) prostředí, e) skladbu účastníků, f) rekvizity, kostýmy.

Svátky a slavnosti Rusů v Karlových Varech: perspektiva aktérů

Nejčastějšími ruskými festivitami, které dotázaní ruští migranti v Karlových Varech slavili, byl *Nový rok*, *Rožděstvo* (narození Krista v pravoslavném liturgickém kalendáři), *Den obránců vlasti*, *Mezinárodní den žen*, *Pasha* (pravoslavné Velikonoce), *Svátek jara a práce* a *Den vítězství*.⁸ S těmito svátky se především identifikovali a jimi si stvrzovali svou ruskou identitu. Postoj k oslavám těchto a dalších ruských svátků nebyl však jednotný. Odlišoval se jak jejich výběrem a způsobem oslavy, tak významem, který jim migranti ve svém životě v Karlových Varech připisovali. Odlišení se vázalo na migrační příběh jednotlivců – to, jaké festivity slavili, významně korespondovalo s tímto příběhem.

Model rodiny: východisko vztahu k festivitám

Migrační příběh jednotlivců, tedy jejich usídlování a zakotvení v rodinných, krajských a lokálních sítích, jsem sledovala s ohledem na dobu migrace do ČR, ekonomický status zaujatý v ČR, rodinné a přátelské zázemí v ČR i v Rusku, na míru uzavírání se ve vlastní krajské skupině a vědomou separaci od české společnosti. Předpokládala jsem, že tyto okolnosti mohou mít vliv na výběr a výsledný obraz slavených festivit.⁹ Ve skupině, kterou jsem sledovala, ovšem primární význam měly okruh příbuzných v ČR a sociální sítě, do nichž Rusové po migraci vstoupili. Rozhodující se v těchto souvislostech ukázala rodinná situace vázaná na: a) přítomnost nebo absenci příslušníka majority v rodině, b) velikost rodiny, která do ČR s informátorem migrovala, c) kontakt s příslušníky ruské národnostní menšiny v ČR,

8 V průběhu rozhovorů zmínilo z devíti informátorů celkem: Nový rok (6), pravoslavné Velikonoce (5), Rožděstvo (4), MDŽ (4), Den vítězství (4), Den obránců vlasti (3), Svátek jara a práce (3), Den Ruska (2). Charakteristiku těchto svátků srov. v příloze: Kalendář výročních svátků slavených v Rusku: Reflexe ruských migrantů v České republice.

9 Připouštím i možné odchýlené submodely.

d) kontakt s majoritou (vlastní, prostřednictvím dětí) a e) kontakt se zemí a místem původu.

Ve svém výkladu pracuji se dvěma kontrastními rodinnými modely rodiny: *homogamní, kulturně uzavřenou ruskou rodinou*, a *s rusko-českou rodinou*, přesněji s rodinou, v níž je přítomen Čech.

Festivity v kulturně uzavřené ruské rodině¹⁰

Rusové, kteří v ČR měli ruské rodinné zázemí,¹¹ vybudovali si okruh ruských přátel, nevyhledávali přátelství s Čechy, od Čechů se izolovali a zařazovali je pouze do kategorie „známých“, měli tendenci slavit širší spektrum ruských festivit (např. i *Den mužů*). Navíc pokud možno oslavy realizovali v co nejméně změněné formě; lpěli na podobě, kterou znali z Ruska. Zachovávali jak festivity náboženské (*Rožděstvo*, *Pascha*), tak i ty, které se vázaly na stát a oslavu významných národních událostí. Slavili státní svátky, ač některým české prostředí neumožňovalo dodržet stejný způsob oslavy jako v Rusku – např. *Den jara a práce*, *Den vítězství*, *Den Ruska*. Informátoři si tyto svátky nejčastěji připomínali tak, že doma prostřednictvím televizního přenosu sledovali různé průvodky a přehlídky, které se většinou v tyto dny v Rusku pořádají. Na Den vítězství si zpravidla pouštěli filmy o válce, aby uctili památku svých rodičů a prarodičů. Někteří v tyto dny společně s rodinou navštěvovali restaurace nebo kavárny. I tyto návštěvy vnímali jako způsob oslavy. Naproti tomu při oslavě *Dne mužů* a *Dne žen* informátoři neměli překážky, aby je slavili stejně jako v Rusku. V Den žen popřáli muži všem ženám a obdarovávali je většinou květinami. V Den mužů naopak muži dostávali od žen drobné dárky.

O pravoslavných Velikonocích někteří informátoři, kteří se hlásili k pravoslaví, navštěvovali pravoslavný chrám sv. Petra a Pavla v Kar-

10 V takovéto rodině žili čtyři informátoři; byli ve věku 35–36 let, do ČR migrovali v letech 1997–2009, prohlašovali, že chtějí trvale žít v ČR. Dva z nich měli část rodiny v Rusku.

11 Mezi mými informátory byli Rusové, kteří v ČR žili v třígenerační i dvougenerační rodině.

lových Varech¹², kde si nechali posvětit pashy¹³ a kuliče¹⁴. Doma barvili vajíčka a k prožitku jejich „svátečnosti“ patřily i procházky. Jiní ovšem kvůli pracovnímu vytížení nebo své pozici bezvěrece příliš pravoslavné Velikonoce neslavili.

Z českých festivit přijali pouze Vánoce.

Za nejvýznamnější festivity, kterou slavili v Karlových Varech, jednoznačně označovali Nový rok (Silvestr). V něm spatřovali a stvrzovali si identitu svého ruství.

Festivity v rusko-českém manželství/partnerství¹⁵

Ve struktuře festivit rodin, v nichž alespoň jeden člen byl Čech, se významněji objevovaly české festivity – nejen české Vánoce, ale také české Velikonoce, Den matek. I když míra průniku záležela na konkrétní rodině, podstatný byl příklon k českým svátkům a způsobu jejich oslav. Přesto informátorky z těchto rodin/partnerství kladly důraz na oslavy ruské (Rožděstvo, Pasha, Den mužů, MDŽ, Den vítězství). Církevní svátky pro ty, které se hlásily k pravoslaví, znamenaly návštěvu chrámu a posezení v restauraci, a o *pravoslavných Velikonocích* také zachovávaní zvykových tradic, které dodržovaly v Rusku. Na *Den vítězství* všechny vzpomínaly na členy rodiny, kteří zažili druhou světovou válku a které tato válka poznamenala. Paměť na děje a osud ruské společnosti se mísila s pamětí rodinnou; odkazovala na přímou aktérskou účast předků.

12 Pravoslavný chrám sv. Petra a Pavla v Karlových Varech byl postaven v letech 1893 až 1898 na západním okraji města. Jeho donátory byli srbští a ruští lázeňští hosté a šlechta. Architektonickým vzorem se stal chrám v Ostankinu u Moskvy (Poche, E. a kol. 1977: 36).

13 Pascha je moučník z tvarohové hmoty smíšené s rozinkami, mandlemi, kandovaným ovocem. Je tvarovaná do tvaru useklé pyramidy. Může být bohatě zdobená. Tvar paschy má symbolizovat Kristův hrob.

14 Kuliče je pečivo vyrobené z kynutého těsta, obdoba českého mazance. Bývá ozdoben písmeny „X.B.“ – Christos voskres.

15 V etnicky smíšené rusko-české rodině/manželství/partnerství žily čtyři informátorky. Dvě z nich měly českého manžela. V době výzkumu dosáhly 51 a 57 let (migrovaly v r. 1997 a 1984). Třetí informátorka měla nevlastního otce Čecha (manžel její matky); do této rodiny se po svém rozvodu přistěhovala se svou dcerou z Ruska (v r. 2003). Čtvrtá informátorka pak žila s českým partnerem. Ve svém výzkumu jsem nezachytila partnerství/manželství Rusa a Češky.

Pokud se české svátky kryly významem i datem konání se svátky ruskými (Nový rok, MDŽ, svátek jara a práce/1.5.), prolínaly se i zvyklosti jejich oslav. Informátorky ovšem zdůrazňovaly praktickování ruských tradic. Pouze výjimečně byly tyto svátky vnímány již jen v kontextu české společnosti (Lydija, 51 let). Rozhodujícím činitelem v tomto postoji se stala intenzita kontaktu s českým prostředím a absence přítomnosti ruských přátel.

Oslavy českých svátků v ruských rodinách, v nichž byl přítomen Čech, vysvětlovaly informátorky vstřícností k partnerovi a pouze výjimečně i závazkem migranta osvojit si zvyklosti země, v níž našly nový domov.

Slavnost jako výraz identity

Nejširší ohlas u karlovarských Rusů, kterých jsem se dotazovala, měly oslavy Nového roku a vánočních svátků – pravoslavných ruských a tradičních českých. Na těchto oslavách jsem sledovala jednak symbolické významy, které jim informátoři připisovali při sebeidentifikaci v českém prostředí Karlových Varů, a jednak reflexi informátorů na prolínání českých kulturních prvků do ruské svátečnosti.

Oslava Nového roku

Nový rok (Silvestr) byl v letech 2011 až 2012 pro informátory nejvýznamnějším svátkem, který v Karlových Varech slavili a k němuž se vztahovali jako ke své osobité tradici. Vnímali ho jako ryze rodinný ruský svátek, jako příležitost k setkání širší rodiny a k rekapitulaci osudů jejích členů v uplynulém roce. Odtud také pozornost, která mu byla věnována, a také i základní rozdíl, který dotázaní spatřovali mezi svou oslavou Nového roku a českým Silvestrem. „*Nový rok vždycky slavím s rodinou, kdežto vy s přáteli*“ (Valeryja, 30 let).

Přípravy oslavy

Přípravu oslavy Nového roku vnímali informátoři jakou nedílnou součástí prožitku svátečního dne. Svůj symbolický význam měl velký úklid: všechno smetí muselo být vymetené, aby se do nového roku vkročilo v čistém a s dobrou náladou. Příprava pokrmů trvala jeden až tři dny – s ohledem na počet osob, které budou přítomny, a na pracovní vytížení ženy-hospodyně v zaměstnání (všechny dotázané ženy byly výdělečně činné). Příprava spočívala výhradně na ženách, byla záležitostí „chozjajky“ a jejích dcer.

„Všechno u nás připravuje hospodyně domu. Moje máma. Já pomáhám. Také všechny sestry pomáhají. Všechno připravují ženy. Muži to u nás nedělají“ (Valeryja, 30 let).

Zásadní pozornost informátoři věnovali nákupu potravin na novoroční (silvestrovský) stůl. Bylo nutno obstarat pochutiny (např. kaviár, červený losos), suroviny na přípravu specifických jídel (např. nakládané slané sledě) a nápoje („šampaňské“, víno, koňak, vodka). Jejich obstarávání v Karlových Varech nebylo problémem; většina potravin, pochutin i nápojů byla běžně dostupná v místních českých obchodech.

Novoroční tabule

Všichni informátoři se shodli, že ruská oslava Nového roku je spojena s přípravou velkého množství různých pokrmů, neboť *„Jak na Nový rok, tak po celý rok“* (Jekatěrina, 31 let). Bohatství a rozmanitost svých pokrmů na svojí novoroční tabuli pak dávali do kontrastu s pro ně překvapivě „chudým“ silvestrovským pohoštěním českých domácností.

„No tak chlebičky. Chlebičky s lososem, chlebičky s kaviárem nebo s nějakou červenou, lososovou rybou, saláty z červené řepy, saláty: tzv. sled pod kožichem, nějaký ten francouzský, zimní salát, olivia... a teplá jídla jsou různá“ (Alexej, 35 let).

Nejcharakterističtějším jídlem, které nesmělo chybět na žádném silvestrovském stole, byl salát olivia, který informátoři přirovnávali k českému bramborovému salátu:

„My máme, jako vy máte bramborový salát, tak my máme podobný. A to je hlavní jídlo na Silvestra u nás. Olivia, to je vždycky“ (Inna, 36 let).

„U nás salát olivia. Je podobný vašemu bramborovému salátu“ (Valeryja, 30 let).

Na novoročním stole karlovarských Rusů se vyskytovaly závazně některé tradiční pokrmy – již zmíněný salát olivia¹⁶, sled pod kožichem¹⁷ či choloděc¹⁸. Většina jídel byla ale připravována podle uvážení a preferencí dané rodiny. Podávala se různá zapečená masa a brambory (králík, kuře, kachna nebo husa), klobásy, sýry, různé druhy salátů, ovoce. Ženy se snažily vymyslet pokaždé něco nového a najít nějaké nové recepty na saláty, aby novoroční tabuli něčím zpestřily. Na stole nesměly chybět nápoje: víno a „šampaňské“ a u některých informátorů i tvrdý alkohol (vodka, koňak apod.), který konzumovali především muži.

Novoroční stůl s přešlými pokrmy byl pro informátory symbolem a centrem pozornosti. Informátoři zpravidla při líčení oslavy popisovali prvoplánově právě stůl s bohatstvím jídel. Stál v pokoji, kde byla umístěna i „jolka“ (stromček) a televizor. Kolem stolu se soustřeďovala celá oslava:

„Je to velká hostina, velký pokoj, velký dlouhý stůl. U nás v rodině je 10 lidí. Takže je třeba 10 židlí. Takže je to opravdu velký stůl“ (Valeryja, 30 let).

„Tak aby to vypadalo na spadnutí stolu. No ano, musíte hodně krmit, aby viděli, že jste dobrá hospodyňka“ (Jekatěrina, 31 let).

¹⁶ Podobný českému bramborovému salátu. Přidává se do něho však ještě maso (např.: kousky masa hovězího, kuřecího, případně kyselé sledě). V současnosti se připravuje podle různých receptů. – V literatuře je tento salát nazýván také salát Olivier, podle Luciena Oliviera, belgického šéfkuchaře moskevské restaurace Hermitage. Poprvé ho v této restauraci připravil v 60. letech 19. století. Salát Olivier je považován za „otce“ všech bramborových salátů. *Olivier salad*. [Online.] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Olivier_salad [cit. 2. 3. 2018].

¹⁷ Salát z červené řepy, brambor, mrkve a uzených sledů.

¹⁸ Huspenina s hovězím masem.

Novoroční stůl však neznamenal pro dotázané jen záležitost gurmánskou, ale také estetickou.¹⁹ Byl „obrazem“, který měl oslovit přítomné a být zapamatován v bohatství pokrmů i jejich uspořádání. Vyžadoval pečlivé aranžmá:

„My vždycky na začátku fotíme ten stůl, protože ten stůl vypadá jako obraz. Uprostřed toho stolu vždycky stojí velikánská husa nebo kuře zapečené s něčím. Všechno s brambory. Na obou stranách jsou saláty a svátečně připravené skleničky, talíře, příbory, vidličky...všechno krásně nazdobeno a my se u toho stolu fotíme, protože je to krásné. Prostě nádherná podívaná“ (Valeryja, 30 let).

Průběh oslavy

Novoroční oslava začínala shromážděním všech přítomných u slavnostní tabule. Význam okamžiku zdůrazňoval sváteční oděv. Zvykem bylo obléknout si něco nového.

V první fázi zábavy se vedle hodování většinou probíralo, jaký byl právě končící rok.

„Mám ráda zvyk, kdy všichni musí postupně brát do ruky hrnečky neboli ‚bakaly‘ a říct nějakou řeč – ‚tost‘. Většinou se říká, co se dělo v tom minulém roce a co bylo špatného“ (Jekatěrina, 31 let).

„Tak si sedneme, prohodíme něco, vzpomeneme na ten rok. Kdo co udělal dobrého nebo špatného. Omluvíme se, necháme to v tom starém roce a začínáme slavit nový. Popřejem si. Dostavíme plány ...“ (Irina, 37 let).

V čase před půlnocí se informátoři vesměs dívali i na silvestrovský program v ruské televizi. Deset minut před půlnocí po přípitku sledovali projev ruského prezidenta. V průběhu odbíjení dvanácté hodiny si pak podle ruské pověrečné tradice zajišťovali splnění svých přání pro budoucí rok:

¹⁹ Estetično ovšem spatřovali nikoli ve výzdobě stolu, nýbrž v uspořádání pokrmů: *„Jak tady umějí zdobit ty slavnostní stoly, jaký mají ubrusy a různé svíčky a ještě květiny. To my určitě nemáme, ne, ne, já si myslím, že tady by se ruský měli naučit něčemu lepšímu, protože jak tady koukám, jak to dělají Češi, se mě strašně líbí“* (Jekatěrina, 31 let). Zvyklost umísťovat na stůl ozdoby a ubrusy vzpomněla pouze informátorka, jejíž matka byla provdána za Čecha a žila dlouhodobě v ČR.

„Ve dvanáct hodin ‚želanie zagadovajem‘. Píšeme, jako co bychom chtěli, tak píšeme na papír, pak pálíme a dáváme do sklenice šampaňského a pak musíme vypít“ (Inna, 36 let).

„Protože u nás večer ukazují ty nejlepší hodiny, a který se nachází na věži v Kremlu. ... Poslední minutu budou zvonit...12krát budou zvonit a ukazují šipku, jak ona ide, takže za tu minutu musíte stihnout takový rituál a šampaňské otevíráte a pak dáváte do kelímčeku. Už to musí být předem připravené a pak malýje lístečky, tenký papír a tužka musí u vás ležet, abyste všechno stihla, jakmile začnou bít, tak to přání napíšete a pak buď to hodíte do šampaňského a vypijete nebo to ještě zapálíte a ten popel tam dáte“ (Jekatěrina, 31 let).

Pak nastal čas přípitků, gratulací, obecného veselí: přítomní sledovali novoroční programy, mohli tančit, jít ven na procházku, hrát nějaké hry, kdy například hádají, co ten druhý znázorňuje (Pantomima), shlédnout ohňostroj.

Vazba k domovu v Rusku

Všichni informátoři uváděli, že *Nový rok* v podstatě slaví stejně jako v zemi původu. Slaví ho tak, *„protože takhle to slaví celé Rusko“* (Alexej, 35 let), *„protože naše nacionalnost je ruská“* (Inna, 36 let), *„protože jsem tak zvyklá“* (Valeryja, 30 let), *„protože každý národ to slaví po svém a nechci své rodině narušovat tradice“* (Natalyja, 35 let). Ve svém pocitu žili tradicí svého výchozího domova a touto tradicí se zařazovali do ruské společnosti. Přesto vesměs vyjadřovali určitý stesk po domově, po atmosféře, kterou zažívali v Rusku, po lidech, se kterými by ji mohli sdílet a které museli opustit.

„Chybí moc, protože slaví tam svátky o mnoho líp. No, nevím proč, asi kvůli tej atmosféře. Prostě ty lidi, který taky tak slaví, protože když slavíš sám, tak tě nepochopí okolí, ale tam všichni jsou v jedním tím... doma to je všechno doma“ (Inna, 36 let).

„Tady slavím je se třemi nebo čtyřmi ruskými přáteli a svým partnerem. Doma v Rusku s celou rodinou“ (Jekatěrina, 31 let).

„U nás je hodně sněhu. Strašně hodně. A dělají se u nás taková ledová městečka. Je to krásný. Dělá se to ve všech městech. A tady prostě takový sníh není“ (Natalyja, 35 let).

Vliv českých partnerů

U informátorek, v jejichž rodině/partnerském vztahu byl Čech, jsem zaznamenala pouze čtyři inovace, které lze připsat právě českému vlivu. Do příprav novoroční oslavy se zapojovali muži, a to nikoli nevýznamným způsobem. V těchto rodinách/partnerstvích ženy ztratily výlučnost organizátorek. Novoroční tabule byla obohacena o dekoráční předměty. U jednotlivkyň z řad těchto Rusek začaly být oslavy Nového roku chápány jako analogie českých oslav silvestrovských. Především však přestaly být úzkou (uzavřenou, ohraničenou) záležitostí rodinnou. Cílevědomě byli k oslavám přizváni i přátelé a noví známí, a to jak z řad Rusů, tak Čechů. Pouze výjimečně však byl otevřen prostor neočekávaným návštěvám.²⁰

„Takže sebereme se vždycky, snažíme vybrat lidi, s kterými třeba nejvíc jsme se sblížili za tenhle rok. U nás i u vás se říká jak na Nový rok, tak po celý rok. Tak každý rok já se snažím s někým jiným slavit, protože teď partnera momentálně nemám, se snažím slavit s lidma, s kterými mám prostě dobrý pocit, který mám ráda“ (Irina, 37 let).

Pouze jedna z Rusek, které žily v partnerství s Čechem, upozornila na výchozí rozdíl mezi ruským a českým přístupem k oslavám, tedy na rozdílný způsob slavení:

„Oni [Rusové] jsou takový veselejší. Taková větší sranda s nima a vždycky nějakou legraci, něco vymyslí, a to strašně zajímavý...tady trošku jsou jiný, a tady takový jako nic si z toho nedělají. Jedna hodina po Silvestru, jedna hodina ráno, všichni [Češi] jdou spát a my třeba můžem slavit do rána...v tomhle naši lidi mají takový větší temperament“ (Irina, 37 let).

Oslava vánočních svátků

Vánoce i pro malou skupinu devíti mých informátorů byly víceznačným pojmem, který zahrnoval *Rožděstvo*, tedy pravoslavné Vánoce v jejich náboženském obsahu a zvykových tradicích, *české Vánoce*

²⁰ Tento postoj jsem zaznamenala pouze u Iriny. Ona také předem ponechává místa u stolu nepředvídaným hostům.

ce v jejich laické podobě i křesťanské symbolice a *prolnutí zvyklostí* oslav Rožděstva a Štědrého večera, situované do dne 24. prosince.

Rožděstvo všichni dotázaní vnímali jako ruskou církevní tradici, která však nemusí být dodržována a může být v českém prostředí opuštěna.²¹ Zachovávaní oslav bylo chápáno jako volba každého jednotlivce – vesměs volba vázaná na vztah k pravoslaví. V tomto rozměru ji hodnotili všichni bez ohledu na etnickou skladbu svých rodin či partnerství. V podstatě pouze tři ruské migrantky oslavu tohoto svátku dodržovaly – návštěvou kostela,²² svátečnější večerí s přáteli (doma, u známých, v restauraci) a pouze jedna tradiční hostinou.

„...gotovíme 12 jídel ... no různé co si člověk vymyslí...třeba nějaký salát. Třeba masíčko, karbanátky, prostě 12 druhů jídla...dělá se toho hodně a po trošku, aby nic nezůstalo a vše se snědlo“ (Irina, 37 let).

Všechny tyto Rusky žily v rodinném/partnerském vztahu s Čechy a Rožděstvo pro ně znamenalo kontakt s ruskými přáteli a ruskou komunitou.

České Vánoce zasáhly do života všech dotázaných, nikoli však stejným způsobem. V *ryze ruských rodinách* zůstaly marginální, nevýznamnou záležitostí, která, pokud byla respektována, tedy jediné s ohledem na přání dětí.

„Vánoce slavím jako Čechy, protože mám dceru. Ona chodí do školky. A ona si to představuje nějak jinak, protože u nás jsou Vánoce 7. 1., tak Vánoce slavíme jako Češi. Rybu, kapra a bramborový salát. No, protože kvůli dceři. Ona to ráda...“ (Inna, 36 let).

„No, ano. Děti chtějí také slavit tento svátek, stejně jako děti ve škole. Také chtějí. Tak proto“ (Natalya, 35 let).

Oslavu provázela malá večere, která nemusela obsahovat české tradiční štedrovečerní pokrmy, a rozdávání dárků pod stromečkem. Ten však byl přesto instalován a ozdoben již 24. prosince.

V *rodinách/partnerstvích*, v nichž byl *přítomen Čech*, byla situace složitější. V těchto rodinách docházelo buď ke zdvojení vánočních

²¹ Odklon od této tradice po migraci do ČR jsem zachytila ve svém výzkumu (Inna, 36 let).

²² Návštěvu kostela zmiňovaly jednak jako dobrovolnou možnost, jednak jako svou zvyklost. *„Večer ze 7. na 8. se chodí do kostela. Normálně tam, kde je obřad. Zapálí se svíčka. Tam ten kněz náš říká řeč“ (Irina, 37 let).*

oslav „*My slavíme dvakrát Vánoce. ... český Vánoce a pak naše Vánoce*“ (Irina, 37 let), nebo k orientaci na české Vánoce v termínu jejich konání i způsobu slavení.

Oslava českých Vánoc pak respektovala představy českého partnera o českých vánočních tradicích: v rozdělení rolí při přípravě, ve scénáři, skladbě pokrmů při štědrovečerní večeři (rybí polévka, smažený kapr, salát), i v některých zvykových prvcích.

„*No tak vstaněm. Manžel zdobí stromeček a já začínám varit. Prvé udělám bramborový salát, protože je nejlepší, když uleží se. Pak rybí polívičku a pak kaprika. No, a pak už začínáme nosit na stůl a zdobit*“ (Alina, 50 let).

„*Všichni se chytne za ruce, pomodlíme se. A pak jíme a nemluvíme a jíme a pak zase táta zazvoní a pak jdeme na dárky. Rozbalujeme, fotíme se, koukáme, kdo co dostal. ... A pak už začínáme krájet jablka, dívat se na to, kdo bude mít jaký rok. Taky vosk vylíváme a takový ty věci*“ (Irina, 37 let).

Postoj Rusek z těchto rodin k oslavě českých Vánoc byl citově podložený a proto vstřícný. U jednotlivkyň pak byl motivován i přesvědčením, že migrant má přijmout tradice země, v níž se rozhodl žít.

„*Slavím české Vánoce a moc si vážím té české tradice, protože ta atmosféra vánoční je moc příjemná. Atmosféra lásky, radosti a to pro mě moc důležité...pak dárky pod stromečkem*“ (Lydijsa, 51 let).

Pro mladou Rusku, která české zvyklosti teprve poznávala a české Vánoce začala slavit kvůli českému partnerovi, pak přinesla oslava nejen rozpaky z cizího:

„*Tím pádem já mám uvnitř pocit, že pro mě to je cítit jako něco vyváženého. ... To znamená, že tam musí být ta rybí polívka, já vlastně dělám čočkovou polívku a nějakou rybu můžeme udělat. No tak posedíme. No taková obyčejná oslava. Nic víc. No, a když se najíme, přichází Ježíšek a rozdává dárky*“ (Jekatěrina, 31 let).

Přinesla jí i poznání kulturního střetu a vzájemného neporozumění: „*Já jsem úplně blbá, protože jsem koupila jen jeden dárek, ale sem koupila hezký dárek a drahý. A dostala jsem takový balík, hodně, hodně těch malých dávků, ale byla jsem trošičku rozčarovaná, protože jaký*

dárek jsem dala já a který dárky dostala zpátky. Takže a zpátky. On taky byl rozčarováný, protože myslel, že já ten dárek nějak zabalím. Já slíbila, že jestli vydrží do příštího roku, tak se naučím konečno to dělat“ (Jekatěrina, 31 let).

Prolínání tradic Rožděstva a českých oslav Vánoc jsem zaznamenala pouze jako jednosměrné ovlivnění českých oslav. U ruských rodin vycházelo z malé znalosti českých tradic a absence snahy je poznat, u rodin/partnerství, v nichž byl přítomen Čech, z vůle obohatit české tradice ruskými prvky. Tato obohacení se však týkala především pokrmů štědrovečerní večeře.

„*Různé zapékané kachny, řízky a salát samozřejmě, ale náš ten ruský, ten dělám, ten olivia jmenujet se ten salát*“ (Lydijsa, 51 let).

„*No já slavím i po česku i po rusku. Jedině što, když je Štědrý večer česky, nemusím dělat jenom česky. ... No, na Štědrý večer ano...rybí polívička, kapr, řízky a brambory, salát, chlebičky, cukroví. Já bych řekla, što nemám tak rozdělené, što je český svátek, što je ruský, protože mám internacionální rodinu a manželovi chutná i český jídlo i ruský*“ (Alina, 50 let).

Otevřenou otázkou ovšem zůstává, do jaké míry jsou poznatky o oslavách Nového roku a Vánoc, které mi zprostředkovali vysokoškolsky vzdělaní Rusové sociálně ukotvení ve střední vrstvě, platné pro celou ruskou komunitu v Karlových Varech. Oni sami upozorňovali, že většina ruských migrantů slaví pouze Nový rok a Rožděstvo, kdežto Vánoce pomíjí. Mnozí pak oslavy Nového roku připravují ve vybraných restauracích jako okázalá setkání ruských přátelských skupin.

„*Tady mnoga Rusovych slavit...to je kategorie, která vůbec Vánoce neslaví. Nic absolutně. Jenom Silvestra. To je největší procent Rusovych, kteří tady zůstali, že slavit jenom Silvestra a to jest velký párty jenom ruské komunity, jenom těch svajich kamarádov nebo rodina. Několik rodin slavit, celu restauraci berut, nebo chatu v garách nebo restauraci tady někde. Mnoga jídla, mnoga hudby, tance, písňe, dárkách... všichni v moc krásných šatách. Celý program vymyšli vaet...tomboly, soutěže. Vso dělajut s takým velkým rozmachom*“ (Lydijsa, 51 let).

Závěr

Položila jsem si otázku jaký vliv má sebeidentifikace v národní příslušnosti, aktuální sociální pozice a míra integrace do české společnosti na strukturu, kulturní charakter a scénickou podobu festivit migrantů ze středních vrstev ruské komunity v Karlových Varech.

Svůj výzkum, realizovaný v letech 2011–2012, jsem orientovala na skupinu vysokoškolsky vzdělaných Rusů, kteří dlouhodobě žili v České republice a nepovažovali tuto republiku pouze za jedno z alternativních míst svého aktuálního života. Ve vzájemné komparaci jsem sledovala dvě skupiny ruských migrantů ze středních vrstev karlovarské ruské komunity: těch, co žijí v homogamní ruské rodině a těch, členem jejichž rodiny je Čech.

Obě skupiny zásadně redukovaly festivity, které slavily v Rusku. Ze široké škály svátků, slavností a oslav, které jsou součástí života občanů Ruské federace, jednotlivci (a jejich rodiny) uchovali pouze ty, které se bezprostředně dotýkaly života rodiny a jejích členů. Ze státních svátků slavili ty, které byly připomínkou nejvýznamnějších světových vítězství a obětí Ruska ve 20. století. Pravoslavní věřící pak z církevních svátků dodržovali jen oslavy pravoslavných ruských Vánoc (*Rožděstvo*) a Velikonoc (*Pascha*). Ostatní festivity nebyly slaveny ani zmiňovány. Příznačným se tedy pro sledovanou skupinu Rusů ze středních vrstev karlovarské ruské komunity stalo výrazné snížení počtu festivních příležitostí, jimiž žije společnost Ruské federace.

U obou skupin docházelo při oslavách festivit ke kulturním inovacím, které naznačovaly integraci do české společnosti. Ruské festivity však zůstaly zachovány, i když v nestejně míře. Pokud informátoři žili v homogamní ruské rodině a byli v kontaktu převážně s Rusy, měli tendenci uzavírat se v ruské festivní kultuře a v rámci festivit, které slavili, striktně zachovávat ruské tradice. K přijetí některých českých festivit docházelo vlivem dětí, které chodily do českých škol; rodiny se přesto s českými festivitami neidentifikovaly. Oslava českých festivit se objevovala naproti tomu u informátorů, kteří měli rodinné vztahy s příslušníky české společnosti. V těchto rodinách docháze-

lo v rámci různých oslav i k prolínání ruských a českých kulturních prvků.

Nejoblíbenější festivitou u sledovaných ruských migrantů v Karlových Varech byl „*Novyj god*“. Jeho oslava se pro ně stala prioritní příležitostí, při níž si uvědomovali své ruství. Kulturně uzavřené ruské rodiny „*Novyj god*“ slavily s největší okázalostí a snažily se dodržovat způsob oslavy jako v zemi původu. Téměř všem informátorům chyběla atmosféra, kterou prožívali v Rusku, a kterou vnímali jako živější, zábavnější a společensky otevřenější než v České republice.

Postoj nepřijetí českých festivit vyjadřovali informátoři z homogamních ruských rodin srovnáváním některých výrazných, symbolicky vnímaných „tradičních“ prvků oslav ruských a českých, a to zejména u festivit, které jsou obdobné. Stavěli je do protikladu. Naproti tomu informátoři z rodin, v nichž žil Čech, buď rozdílly bagatelizovali, nebo je přijímali.

Informátoři z ruských homogamních rodin zdůvodňovali zachování ruských tradic svou etnickou a kulturní identitou. Někteří pak vnímali ruské festivity jako součást své nezpochybnitelné identity národní. Naopak u informátorů, v jejichž rodině žil Čech, docházelo buď k percepci dvou paralelních etnických identit a k rozlišování festivit či jejich performancí na ruské a české, nebo k zlehčování etnické identity v souvislostech s festivitami, anebo dokonce k tvorbě marginalizované identity.

V performancích festivit jsem zachytila významnou korelaci mezi intenzitou vnitřního cítění etnické a národní identity a poměrem zastoupení ruských a českých prvků v oslavě festivit (v šesti případech z devíti). Jsem si však vědoma, že vzájemný vztah uchování národní identity a akulturace migrantů je mnohem komplexnější jev a závisí na mnoha dílčích faktorech. Mimoto můj soubor dotazovaných informátorů představuje malý vzorek a navíc ohraničený s ohledem na jejich sociální ukotvení; tudíž závěry nelze generalizovat.

Festivity se v realitě života karlovarských Rusů středních vrstev ukázaly významným prostředkem udržování vztahů v rodině a kontaktní skupině, nástrojem posilování pocitu sounáležitosti se zemí původu a respektu ke společnosti, z níž vyšli.

Festivity ruských studentů v České republice

Ljudmila Kopecká

Úvod

Svátky hrají významnou roli v životě každého člověka a společnosti jako celku. Svátek je předmětem ekonomického zájmu a informační výměny. Podílí se na procesu globalizace, podporuje rozšiřování kulturních praktik a standardizovaných modelů chování. Hraje roli katalyzátoru sociální výměny, tvoření a rozšiřování sociálních sítí. Přináší vklad v konstruování sociální identity.

Svátek může být posuzován ve vztahu k rituálu jako nástroji, který garantuje sociální pořádek. V tomto pojetí je nástrojem sociálního řízení. Může být nahlížen a interpretován i ve vztahu k rituálu a mýtu. Spektrum východisek studia svátku je v kulturních studiích, etnologii a sociokulturní antropologii široké. Výzkumy praktikování sváteční kultury v rámci migrace toto spektrum rozšiřují. Mým zájmem je problematika svátečnosti ve vztahu k přeshraniční migraci studentů.

Migrace za vzděláním

Migrace studentů se za poslední desetiletí stala jednou z hlavních forem současné mezinárodní mobility (Bhandari and Blumenthal 2009).

Studium v zahraničí je trendem dnešní doby. Většina výzkumů věnovaných zahraničním studentům se zabývá rozhodnutím vycestovat, průběhem studia v zahraničí a následným chování poté.

V akademickém roce 2011/2012, kdy jsem prováděla výzkum, na českých vysokých školách studovalo téměř 39 000 zahraničních

studentů. Nejčastěji se jednalo o zahraniční studenty ze Slovenska (skoro 25 000), dále již s podstatně menším zastoupením o studenty z Ruska (2874), Ukrajiny (1647) a Kazachstánu (962). V porovnání s akademickým rokem 2003/2004 počet zahraničních studentů vzrostl skoro třikrát. V roce 2003 studovalo v České republice na vysokých školách celkem 13 136 cizinců. Největší nárůst studentů z Ruska. Zaměřila se na jejich sváteční kulturu a na význam, který připisují svátkům během pobytu v ČR.

Terénní výzkum jsem uskutečnila v období 2009–2013 mezi skupinou vysokoškolských studentů z Ruské federace. S deseti jsem provedla polostrukturované rozhovory na téma sváteční kultury. Jejich výběr probíhal v rámci mých sociálních sítí: byl však současně podmíněn ochotou a časovými možnostmi studentů.

Všichni studenti, kteří se zúčastnili výzkumu, pocházeli z uralsko-sibiřského regionu Ruska. Byli ve věku od 18 do 30 let. Studovali na státních vysokých školách, například VŠE a UK. V ČR měli dlouhodobý pobyt za účelem studia. V době výzkumu pobývali v ČR již dva až tři roky. Rozhovory probíhaly v ruštině a byly nahrávány na diktafon. Všechny trvaly kolem 60 minut. Veškeré informace jsou anonymní a veškerá jména v textu jsou fiktivní.

Svátky a společnost

Svátek se ve společnosti realizuje nejen v kalendářním modelu, ale i v reálných praktikách (včetně pevných zvyků oslavování). Kulturní tradice svátek situuje jednak v rámci kalendářního modelu, ale je ustanovován i na základě reálných praktik (včetně pevných zvyků spojených s oslavováním). „*Svátek má místo, pokud se slaví*“ (Jurlova 2007: 3). Svátek je také jednou z důležitých forem kultury, v níž se prezentuje národně-kulturní jednota. Jak píše Bachtin: „*Svátečnost je velmi důležitá prvotní forma lidské kultury.*“ Svátek v kultuře zaujímá množství funkcí. Jednou z nich je identifikace a sociálně-kulturní integrace společnosti.

Podle Svetlany Jurlove svátek má následující rysy: 1. používání identických zvyků, 2. ustanovení mezigeneračních vztahů, 3. používání komplexu národních tradic (Jurlova 2007: 3).

Svátky jsou určitým vnějším vyjádřením významů a hodnot společnosti. Člověk se nemůže obejít bez svátků. Kromě toho, jak tvrdí Svetlana Jurlova, pro celistvost existence jedince nestačí jenom „vnitřní“ (rodinné, korporativní) svátky. Jsou nutné i ty formy kultury, které „vpisují“ člověku jedinečnost sociálního bytí jako makrocelistvost. „*Sváteční jednotnost může být i ve smutku, ale ve svátku je vždycky něco vznešeného, to co vytrhuje z každodennosti ty, kteří se zúčastní, a přidá jim pocit vše obklopující společnosti*“ (Jurlova, 2007: 3).

Svátky jako události utvrzují sebe sama v kontrastu se všedním dnem. Čím je větší kontrast se všedností, tím je svátek velkolepější a slavnostnější. Svátek je jako jiná realita, přes kterou člověk realizuje potřebu nových zážitků. Navíc svátek není statický. Má svoji dynamiku jak ve způsobu slavení, tak i v transformaci svých prvků.

Je pravidlem, že změny svátku jsou součástí společných změn v kultuře společnosti, jsou často výsledkem změn podmínek života společnosti, její sociálně-ekonomické struktury a politického aparátu nebo změn v sociálním uvědomění společnosti nebo systému hodnot. Dá se také pozorovat ztráta nebo transformace významu svátku.

Svátky ruských studentů v České republice

Během procesu migrace podléhá změnám forma, obsah i význam svátků. Tímto procesem procházely i svátky, které oslavovali ruští studenti v ČR na počátku druhého desetiletí 21. století. V následujícím výkladu se budu zabývat jednak myšlenkovým rámcem, na němž je každý svátek vybudován, a jednak realizací svátků v kulturních praktikách ruských studentů. Zajímat mne bude i význam, který studenti svátku připisují.

Z analýzy odpovědi informátorů vyplývá, že svátky byly důležitým prvkem jejich sociálního života v ČR. Především proto, že to byl

důvod se sejít s kamarády a krajany. Někteří informátoři sdělili, že ruské svátky tady oslavují intenzivněji než v uralsko-sibiřském regionu, protože jim připomínají domov. Avšak byli i ti, kteří naopak neviděli smysl v oslavě některých svátků, protože pro ně v ČR ztrácely svůj význam. Byly to například svátky spojené s rodinnou událostí, protože nikdo z informátorů tady rodinu neměl. Pro některé mohly být svátky způsobem jak utéci samotě, ale pro jiné naopak dny, kdy se v ČR cítili nejvíce osaměle. To mohlo záviset na rozsahu a kvalitě sociální sítě, kterou si za dobu pobytu vytvořili nebo v jaké fázi svého osobního života se nacházeli.

V průběhu rozhovorů zmiňovali studenti v souvislostech svého studentského života v ČR následující svátky: Nový rok, pravoslavné Vánoce – Rožděstvo, Starý–Nový rok, Svátek mužů a Svátek žen (23. únor, 8. březen), Maslenice, Velikonoce, První máj, Den vítězství, Den Ruska, studentské oslavy, svátky přejaté a osvojené z mezinárodního prostoru (Valentýn, Halloween), oslavy přátelského okruhu (narozeniny) a některé ze svátků české společnosti (Mikuláš, Vánoce, Jan Hus, Cyril a Metoděj).

Nový rok (hlavní svátek)

Hlavním svátkem pro všechny informátory bez výjimky byl Nový rok.¹ Většina ho považovala za rodinný svátek a podle možností se snažila odcestovat domů. Kvůli studiu a jinému termínu zimních prázdnin to však nešlo příliš často.

Někomu rodinu na Nový Rok nahrazují kamarádi, většinou také z Ruska, a někdo slaví jenom ve společnosti přítele nebo přítelkyně. Scénáře oslav Nového roku se u informátorů v některých momentech lišily, ale dalo se najít i hodně společných prvků. Například pro všechny byla oslava Nového roku spojena s velkým množstvím jídla:

1 Zajímavé je, že v Rusku byl 1. leden jako svátek zaveden roku 1700 výnosem Petra Velikého. Tehdy se Nový rok začal slavit podle gregoriánského kalendáře. Petr Veliký nařídil všem Moskvanům ozdobit domy borovicovými, smrkovými a jalovcovými větvemi a všichni museli popřát všem svým známým a blízkým.

u někoho se saláty, u jiného s vůní mandarinek nebo se šampaňským a kaviárem.

Stolování je jedním z nejdůležitějších prvků každého ruského svátku. Obzvlášť to platí pro Nový rok. Jak popisovali informátoři „stůl se musí prohýbat“. Podle každého z nich nesmí během Silvestra stoprocentně chybět šampaňské a kaviár.

Láska k šampaňskému a kaviáru má své historické kořeny. Jak píše Jukka Gronow: „*Stalin ještě v roce 1936 prohlásil „Šampaňské je důležitým prvkem materiálního blahobytu a dobrého života“*“ (Gronow 2004: 17). Na konci třicátých let 20. století se stalo sovětské šampaňské velmi populární.² Také kaviár byl v zemích bývalého Sovětského svazu považován za prestižní pokrm, za nezbytnost formálních banquetů a přinejmenším během nejvýznamnějších svátků i hostin ekonomicky dobře zajištěných rodin.

Pro studenty představoval kaviár symbol žádaného životního stylu. Proto byly „sovětské šampaňské“ a kaviár neopomenutelné v jídelníčku jejich novoročních oslav v Praze. Kaviár informátorům většinou posílali rodiče nebo si ho kupovali v ruských obchodech v ČR. Sovětské šampaňské si podle své výpovědi mohli opatřit bez problému. Většina studentů na oslavu Nového roku vždy připravovala sálat olivje (obdoba bramborového salátu³) nebo vařila to, na co zrovna měla chuť. V případě migrantů může zážitek z tradičního jídla vytvořit pocit sdílené zkušenosti se vzdálenou vlastní společností, což úzce souvisí s Andersonovou imagined communities (Anderson 1991: 7). Pokrmy jim zprostředkovávaly paměť na domov a vytvářely pocit vazby na rodinu, Rusko a společnost, v níž měly své kořeny.⁴

- 2 Mnoho státních předpisů a hodně populárních článků a knih o jídle a potravinách odkazovaly na Stalinův komentář (Gronow 2004: 18). Na konci třicátých let 20. století se stalo sovětské šampaňské velmi populární. Bylo široce distribuované a dostupné, alespoň ve větších městech a před veřejnými svátky. Šampaňské je nicméně jedním z příkladů nové ideje „dobrého života“, která se objevila v Sovětském svazu na konci třicátých let. Tato idea byla také realizována, alespoň částečně, i v jiných oblastech materiální kultury. V kultuře jídla obecně fungovala ještě po druhé světové válce. Některé její symboly jsou stále viditelné v rychle se měnícím prostoru bývalého SSSR (Gronow 2004: 25).
- 3 Srov. Rešetarová, pozn. 16, s. 175.
- 4 Rituály spojené s konzumací jídla posilují národní identitu (Trbola 2010). Zejména v případě etnických komunit v zahraničí může zážitek z tradičního jídla

Dalším důležitým prvkem oslavy Nového roku bylo veselí a atmosféra všeobecného štěstí. Všichni informátoři se shodli, že v Rusku během zimních prázdnin, které občas trvají i dva týdny, všude panuje atmosféra svátků. Slavit se začíná už koncem prosince, například v práci nebo ve školách, a od Silvestra začínají všem státní dny volna, které trvají i víc než týden po Silvestru. Podle výpovědi informátorů jim obzvlášť v ČR chybí sdílení všeobecného pocitu svátku a s ním spojeného veselí.

„Tady chybí ta celková atmosféra, že můžeš jít ven a každý ti bude gratulovat k Novému roku a bude tě objímat. S lahví šampaňského běžet za tebou se slovy: Davaj vypjem (v češtině: Napijeme se!). To je přece překrásné!“ (Igor, 24 let).

V Rusku je zvykem jít po půlnoci ven na procházku a pouštět ohňostroj, zapalovat prskavky nebo jít se podívat na městský stromček, navštěvovat příbuzné a kamarády. Málo komu se však daří tento zvyk dodržovat i v ČR.

„Tady necítím atmosféru svátku, tak jako doma. Doma až orloj odbije půlnoc, běžíš radostný a šťastný ven, po kamarádech. A tady orloj odbije půlnoc a sedíš doma. Doma mám spoustu známých a kamarádů. Takže tam je svátek jako svátek. To cítíš. Doma je veseleji. O dost veseleji...“ (Irina, 23 let).

Jeden z informátorů měl pocit, že Nový rok v ČR slaví jenom Rusové a Ukrajinci:

„Celková atmosféra je tady nudná. Češi to sami neslaví. Jestli slyšíš 31. ledna ohňostroj, tak to budou Rusové nebo Ukrajinci“ (Igor, 24 let).

Studenti Nový rok spojují i s projevem prezidenta Ruské federace, který se koná před odbitím půlnoci z 31. prosince na 1. ledna. Vyslechnout novoroční projev prezidenta Ruské federace patří k jednomu z ustálených novoročních zvyků v Rusku. Ve své řeči většinou prezident shrnuje události odcházejícího roku a přeje všem všechno nejlepší do roku přicházejícího.

vytvořit pocit sdílené zkušenosti se vzdálenou vlastní společností, což opět úzce souvisí s Andersonovou *imagined community* (Anderson 2006).

„Vždycky posloucháme ruského prezidenta, protože je to pro nás na Nový rok důležité. Aspoň pro mě. I když nejsem patriot, je to pro mě na Nový rok důležité“ (Vladislav, 29 let).

Stejně tak důležitý je pro informátory obraz a zvuk kremelských hodin. Hned po ukončení projevu prezidenta ukazují v televizi, jak kremelský orloj dvanáctkrát odbíjí. V tu dobu se otevírá šampaňské a existuje pověra, že člověk si může přát dvanáct přání za každé odbití orloje.

„Vždycky posloucháme prezidenta, potom o půlnoci odbíjí orloj, vypijeme šampaňské a přejeme si něco, pak darujeme dárky. Orloj bije dvanáctkrát a můžeš si přát dvanáct přání“ (Anžela, 27 let).

K tomuto zvyku během oslavy Nového roku se vztahovala větší na informátorů i v ČR. V souvislosti s ním si navíc uvědomovali, že se nacházejí v jiném časovém pásmu, což nutně přispívalo k dalšímu odlišnému sebesituování se v prostoru ČR. Jak informátoři říkali, Nový rok vítali občas o půlnoci podle evropského časového pásma a občas i s časovým posunem, aby tak ve stejný okamžik dělali to, co dělali jejich příbuzní a kamarádi v Rusku. Když odbil orloj, někteří informátoři si vzájemně vyměňovali dárky; na jejich předávání však není zvykově stanovená doba, a proto někdo daroval dárky už ráno 31. prosince nebo i v jinou dobu. Jsou informátoři, kteří zmiňovali, že dárky tady vůbec nedostávají a sami také žádné nedarovali.

„Tady mi nikdo nedaroval žádné dárky. Jenom máma posílá peníze, nějaké dodatečné. Doma darujeme dárky vždycky“ (Inna, 24 let).

Jedním z důvodů je, že informátoři ještě za dobu pobytu nepotkali lidi, na kterých by jim záleželo, a naopak. Druhým důvodem je, že jsou tady za peníze rodičů. Dvě informátorky vypověděly, že považují za nevhodné utrácet peníze rodičů za dárky pro kamarády.

„S kamarádkami mezi sebou si nedarujeme dárky, protože nikdo ještě nemá pořádnou práci a kupovat za peníze rodičů je svinstvo. Rodiče ti posílají peníze a ty bys to ještě utratil na kamarády“ (Marina, 29 let).

Dar je atributem kultury svátků a prostředkem konstruování sociální identity, způsobem podporování sociálních sítí a investování do sociálního kapitálu. Dar je indikátorem významnosti pro indivi-

dua a indikátorem, označujícím sounáležitost k určitému sociálnímu poli přes proces darování a vytvoření obrazu dárku.

Ti informátoři, kteří na Nový rok dárky darují a dostávají, často říkali, že darují spíš nějaké maličkosti, které například symbolizují zvíře v souladu s lunisolárním čínským kalendářem. Podle informátorů je každý rok symbolizován jedním z dvanácti zvířat a pěti elementů a v Rusku během oslav Nového roku se lidé snaží chovat s respektem k danému zvířeti. Například, aby zvíře daného roku bylo „hodné“ na lidi, je zvykem oblékat se do kostýmů toho zvířete nebo darovat dárky s jeho symbolem nebo vařit jídla, které má rádo nebo s ním souvisí.

Mezi informátory většina oslavovala Nový rok v souladu s lunisolárním čínským kalendářem i v ČR.

„Vždycky sleduji, jaký je rok a co má být na stole nebo jak se obléci. Jestli je třeba rok králíka, na stole má být zelenina, mrkev atd. Jestli je rok kohouta, nesmí být žádné kuře. To všechno беру v úvahu. Určitě slavím Nový rok v novém, protože nový rok je potřeba slavit v novém. Koukám, jaké mám mít šperky. Jestli je rok ohnivého tygra, musí být ze zlata. Sleduji to všechno“ (Anžela, 27 let).

Někteří tyto zvyklosti nedodržovali v takovém rozsahu:

„Kupujeme si kalendář na příští rok s tváří tygra nebo s tváří zajíce. Záleží na tom, jaký je rok. Ale jinak jiné zvyklosti podle východního kalendáře nesledujeme“ (Igor, 24 let).

„V Rusku jsme vždycky darovali něco se symbolem přicházejícího roku, například magnety, svíčky atd. Tady ne. Jenom před dvěma roky jsme dělali salát ve formě velké hlavy tygra jako symbol toho roku tygra, ale ostatní roky nic“ (Vladislav, 29 let).

Zvíře, symbol roku podle lunisolárního čínského kalendáře, používaly v rodinách studentů také při výzdobě bytu a stromečku, například se kupovaly hračky a vánoční koule v souladu s tím, jaké zvíře ten rok symbolizuje. Mezi informátory se však našlo málo těch, kteří v ČR zdobili na Nový rok místo svého bydliště.

„K Novému roku už se tak nechystám jako dřív. Doma jsem se chystala hodně dopředu, kupovala jsem potraviny a výzdobu dopředu. Tady ne. Ale stromeček tady zdobíme a ovšem že jsem koupila nějakou ma-

lou ozdobu. Jen tak...udělat atmosféru, samolepky s vločkami“ (Anžela, 27 let).

Jedna z příčin, proč si informátoři nekupovali ozdoby, spočívala v permanentním stavu dočasnosti. Nikdo z nich neměl svůj vlastní byt, neměl trvalý pobyt v ČR a nebyl definitivně rozhodnut zůstat zde natrvalo.

„Tady také zdobíme byt, ale stromeček jsme nekupovali. Kupovali jsme jenom větve. Pekli jsme cukroví, sušenky a ty malovali, zdobili. Ovšem sami také kupujeme vánoční ozdobu, ale ne moc drahou a ne tolik. Aby pak nebylo líto všechno vyhodit. Určitě žárovky na stromeček jsou, protože žárovky tvoří jakýkoli svátek. Poslední dobu jsme také hodně vyrobili rukama. Dům zdobíme určitě. Na stole jsou svíčky“ (Galina, 26 let).

Jedním z atributů Nového roku a jiných svátků v Rusku byla pro ruské studenty v ČR televize. Jak již bylo řečeno výše, před půlnocí se Rusové často sejdou u obrazovek televize, aby si poslechli projev prezidenta a následující zvon orloje v Kremlu, což navozuje pocit národního sjednocení. Během silvestrovské noci pak, jak říkali, tráví čas s dobrým jídlem a při sledování novoročních zábavních pořadů. *„Doma, jak poznám, že je svátek? V televizi jsou jiné pořady než v obyčejný den“* (Inna, 24 let).

Ti studenti, co v ČR neměli televizi a satelit, se snažili najít ruské kanály na internetu, aby během svátků také mohli sledovat to, co sleduje většina obyvatel Ruska.

„Nám se chtělo mít nějakou takovou domácí atmosféru, takže jsme koukali na muzikály, které jsou často v Rusku na Nový rok na prvním kanálu“ (Anžela, 27 let).

Ze všech informátorů jenom jedna studentka už nepovažovala Nový rok za významný svátek, a jak říkala, hrála v tom také nemalou roli televize:

„Pro mě Vánoce 25. prosince jsou významnější než Nový rok. Nevím proč, ale je to tak. Asi protože jak se odstěhuješ z Ruska, tak už na Nový rok necítíš takovou neskutečnou atmosféru mandarinek a tupých pořadů v telce. S Kirkorovem (populární zpěvák v Rusku) a jinými blbostmi. Velmi snadno jsem si zvykla být bez toho, a nemůžu říct, že je mi to líto“ (Oxana, 24 let).

Pravoslavné Vánoce – Rožděstvo

Po Novém roce následují 7. ledna pravoslavné Vánoce. Podle výnosu Lenina v roce 1918 přešlo Rusko na gregoriánský kalendář, který k 20. století už předběhl juliánský kalendář o 13 dnů. Ale pravoslavná církev tento přechod nepřijala a slaví Vánoce tak jako předtím, tj. podle juliánského kalendáře. Od této doby datují pravoslavní v Rusku Vánoce 7. ledna. Za období komunismu a potlačování pravoslavné víry zvyk slavit Vánoce zeslábl. To dokazují i výpovědi informátorů. Nikdo z nich pravoslavné Vánoce neslaví. Jenom jedna informátorka v tu dobu věští:

„Vánoce ruské moc neoslavujeme, ale věštíme. Každý rok věštím, i když tento rok jsem to nedělala. Asi se mi teď nechťelo věstit svůj osud. Ale jinak jsme vždycky se sestrou nebo s kamarádkou tady věstily. Často věštíme z vosku, rýže, knihy nebo podpalováním papíru. Ale musí se věstit jenom v ten den, když se to nepovažuje za hřích. Když bylo dovoleno věstit v Rusku. Ale nepamatují si, kdy to je“ (Anžela 27 let).

Starý – Nový rok

Týden věštění, který připomněla jediná informátorka, trvá od pravoslavných Vánoc do Starého-Nového roku. Zvyk slavit Starý-Nový rok v noci z 13. ledna na 14. ledna se zrodil také po revoluci kvůli výše uvedenému výnosu Lenina. Přechod na gregoriánský kalendář vyvolal některé problémy. Hodně věřících nemohlo oslavovat Nový rok podle nového stylu, protože připadal na poslední nejpřísnější týden postu. Pravděpodobně tehdy v Rusku vznikla paradoxní tradice slavit ještě „starý“ Nový rok podle starého juliánského kalendáře. Málo kdo z informátorů Starý-Nový rok vůbec považuje za svátek. Ten, kdo slavil Starý-Nový v Rusku, v ČR slavit přestal nebo spíš to považuje za příležitost se sejit s kamarády na párty.

„Doma jsem slavila Starý-Nový rok, ale tady moc ne. Možná když se sejdeme napít s kamarády. Jenom jako důvod se sejit. Ale teď, když už jsme trošku dospělejší, to už přestalo být nějakým významným dnem“ (Inna, 24 let).

Jelikož tento svátek není dnem volna, tak jeho oslava je také podмінěna tím, jestli připadá na víkend nebo ne.

„Když máme čas, když nikdo nemusí ráno do práce, tak ještě slavíme Starý-Nový rok. Když je to o víkendu, ale jinak ne. Jenom uděláme nějakou večeři“ (Marina, 29 let).

Svátek mužů a svátek žen (23. únor, 8. březen)

Dalšími svátky, které byly pro informátory důležité v Rusku, ale v Praze už ztrácely svůj význam, jsou svátek mužů 23. února a svátek žen 8. března. Oba tyto svátky mají své kořeny ve 20. století a konvenují s dobovou ideologií v zemi. Měly upozornit na význam armády v sovětské společnosti⁵ a na politické požadavky a mezinárodní solidaritu žen.⁶ V současné době jsou ale již interpretovány odlišně. Jedná se o svátky, které se staly podle Jurlove „genderově párové“, dnem mužů a dnem žen (Jurlova, 2007: 4).

Ze začátku se 8. března slavilo jako den osvobození práce (den pracujících žen) a den ženské solidarity v boji za občanská práva. *„Němnohdy historický kontext byl zapomenut a v době rozvíjení socialismu se tento den stal dnem žen. Stát v roce 1965 definitivně prohlásil tento den svátkem a oficiálním dnem volna“* (Jurlova, 2007: 4). Současní obyvatelé Ruska, nehledě na věk a statut, doposud darují 8. března ženám květiny a dárky a to jak doma, tak v práci, ve škole i na univerzitě. Možná proto, podle Jurlovy, pokus slavit den matek neuspěl. Takový den ve vědomí společnosti již existoval (Jurlova, 2007: 4).

V Rusku den 8. března cítí každá žena jako svátek žen a ženskosti, ale v ČR, podle většiny informátorů, jako by tento svátek ani neexistoval.

5 Den 23. února, prohlášený za den zrodu Rudé armády (1918), byl v roce 1922 stanoven svátkem Rudé armády a posléze přejmenován na *Den Sovětské armády a Válečného loďstva*. V současnosti se v Ruské federaci slaví 23. únor jako *Den obránců vlasti*. Datum *Mezinárodního dne mužů* (19. listopad) se v mezinárodním prostoru ustálilo v 90. letech 20. století (diskutováno bylo i o datu 23. února).

6 Svátek žen byl poprvé slaven v USA z podnětu Socialistické strany USA (1909). Jako mezinárodní svátek byl prosazen z podnětu Kláry Zetkinové na konferenci Druhé internacionály v Kodani (1910). Datum konání svátku (8. březen) se ustálilo po prvé světové válce.

„*Osmého března se tady vůbec neslaví, a to mě zde štve. Asi u nich není zvykem darovat kytky. Nebo je?! Bez kytek už to není jako svátek. Už druhý rok mi k tomu svátku nikdo nic nepřeje*“ (Svetlana, 22 let).

Dárky nebo pozornost na den mužů a žen se především očekává mezi partnery.

„*Mezinárodní den žen stoprocentně slavíme. Přítel mi daruje květiny. Jdeme do nějaké restaurace, abych nemusela vařit. Daruje dárky. Vždycky čekám na tento den. Chci, aby mi můj přítel udělal z tohoto dne svátek*“ (Anžela, 27 let).

Pokud je partner zástupce jiné kultury, jako to je v případě informatorky Mariny, 8. března vždycky musí připomínat partnerovi, aby jí v tento den koupil kytky.

„*Tady dostanu kytku jenom, jestli si řeknu den dopředu, že zítra je 8. března, kup mi květiny*“ (Marina, 29 let).

Den **23. února**, jak tvrdí Jurlova, se měnil spíše z vnějšku, než svým významem, a to v pojetí státu i v pojetí občanském. Stát postupně pozměňoval název svátku: ze *Dne Rudé armády* na *Den Sovětské armády a válečného loďstva* a posléze, po vzniku Ruské federace na *Den obránců vlasti*. Je zajímavé, že po celou dobu existence tohoto svátku, se jeho ideologická a historická složka přemisťovala na periferii. Hlavním smyslem bylo a doposud je, že je to svátek mužů (Jurlova, 2007:4). Ženská polovina obyvatel Ruska blahopřeje mužům, nehledě na jejich příslušnost k Ruské armádě.

Právě takto dotázané studentky interpretovaly jednoznačně 23. únor jako svátek mužů. Naopak názor informátora – muže nesl jiný ideologický náboj, náboj ovlivněný vlastní zodpovědností a pocitem dluhu vůči Rusku:

„*Po pravdě řečeno, neočekávám dárky na Den ochránce vlasti. Nepovažuji to za den mužů, ale jako za opravdový den ochránce vlasti. Den těch, kdo slouží za blaho vlasti. Já jsem svoji vlast krutě zradil. Rychle odtud utekl. Proto na Den ochránce vlasti dárky neberu, dokonce i nemám nikoho, kdo by mi je daroval*“ (Igor, 24 let).

Někteří informátoři si myslí, že svátky žen a mužů v ČR nic neznamenají. Ale to, že sami přestali oslavovat tyto svátky, spojují neje-

nom se stěhováním se do ČR, ale také s novým obdobím svého života, přesněji řečeno s ukončením školy v Rusku.

„*Den ochránce vlasti 23. února a Mezinárodní den žen 8. března moc neslavíme. Nic zvláštního. Svátek jako svátek. S tím mám asociaci spíš ze školy a ze školky, když jsem mámě v ten den vyráběla nějaký dárek nebo obrázek. Ale teď nic. Možná protože jsem v ten den vždycky tady. Tady 8. března moc neznamená*“ (Svetlana, 22 let).

Jiná studentka také spojuje tyto svátky se školou, kde museli darovat chlapcům 23. února nějaké dárky. V ČR teď tento den prožívá úplně obvykle a na 8. března jenom volá matce a gratuluje jí ke dni žen.

Maslenice

Z tradičních svátků ruští studenti v Praze uváděli, že slaví maslenici⁷, oslavy příchodu jara. Zároveň přiznávali, že pro ně nemá velký význam. Máselnice pro ně byla především živá vzpomínka na domov a blízké příbuzné. V Rusku babička nebo matka, udělaly hodně blin (lívanců). Občas se chodili dívat i na upálení „strašáků“. I v Praze pro ně zůstala dobou, kdy se připravuje a jí hodně bliny (lívance) sladké i slané, velké i malé.

„*Když uslyším v televizi o maslenici, tak dělám palačinky, ale zřídka-kdy. Doma možná se jdeme dívat na pálení strašidla. Byly také různé zábavy, ale to je takový den...Není to pro mě svátek. Jen jestli si na něj vzpomenu*“ (Oxana, 24 let).

Jenom pro dva informatory měla maslenice i v ČR sociální význam, protože se vždy sešli s kamarády a dělali bliny společně.

„*Slavíme maslenicu – týden před půstem. Vždycky děláme bliny s různými náplněmi, zveme hosty, jíme hodně blin, tak abychom se jimi najedli na celé jaro. Takže to slavíme a vždycky víme, kdy je maslenica*“ (Vladislav, 29 let).

⁷ Maslenica – národní sváteční cyklus. Datum začátku maslenice se mění v souladu s tím, kdy začíná velký půst. Hlavními tradičními atributy národní oslavy maslenice v Rusku jsou bliny a zábava.

Velikonoce – Pascha

Když skončí maslenice začíná velký půst⁸ a po něm následují Velikonoce. Mezi ruskými studenty byly celkem oblíbené; oslavovali je i v ČR. Často je slavili podle ruských zvyků.

„My jsme slavili Paschu podle ruských zvyků. S nápisy z cukru na kuliči „Hristos Voskres“ (v češtině: Ježíš vstal z mrtvých) a chodili jsme do církve“ (Igor, 24 let).

O zvyklosti pravoslavných věřících chodit na velikonoční bohoslužbu do kostela věděli vesměs všichni, stejně jako o tradici zapálit zde svíčky a nechat si posvětit velikonoční jídlo od kněze (jmenovali kulič nebo malované vejce). Někteří studenti reflektovali, že o Velikonocích zašli do kostela, i když předtím než se odstěhovali z Ruska, vůbec do kostela nechodili. Tady však cítili potřebu ho navštívit. To ovšem nebylo pravidlem a byli i ti, co měli jiný přístup k církvi a náboženství jako celku.

„Do kostela nechodím, protože nejsem pokřtěná a nějak nemám ráda církev. Ale můj přítel chodí do kostelu, staví svíčky, bere domu svatou vodu“ (Marina, 29 let).

Jedním z ruských velikonočních zvyků, na který informátoři upozorňovali, je vést souboj s vejci a přitom říkat „Hristos Voskres“ a odpovídat „Voistinu Voskres“. I v Praze se informátoři snažili dodržovat tento i další zvyky; často je prováděli v kruhu krajanů, kteří je mohli podpořit v dodržování tradic.

„Velikonoce jsou pro mě domácím svátkem, trávím ho se svými ruskými kamarády tady. Sejdeme se a děláme něco. Obvykle to probíhá velmi mile, rodinně“ (Boris, 28 let).

Během velikonočních svátků bylo pro studenty, se kterými jsem mluvila, důležité se sejit. Uváděli, že se spolu podílejí na společných přípravách oslav, které vnímali jako tradiční pro ruskou společnost. Často byly tyto přípravy spojené s vařením nebo malováním vajec, většinou ve velké skupině. *„Slavíme velmi aktivně Velikonoce. Máme jakoby kroužek milovníků pečení kuliče. Už dva roky za sebou máme*

⁸ Velký půst je centrální půst v mnohých křesťanských konfesích. Cílem je příprava na oslavu Velikonoc.

spoustu kuličů. Vajíčka jsme také malovali. Scházíme se s velkou partou“ (Igor, 24 let).

Velikonoce byly také ukázkou tendence některých informátorů, jejichž partneři pocházeli z jiného sociokulturního prostředí, slavit svátky podle zvyků přijatých v kultuře těchto partnerů.

„Velikonoce slavíme na řecký způsob, jako pravoslavní. Vaříme tradiční jídlo, například jehně grilované na rožni“ (Galina, 26 let).

První máj

Dalším jarním svátkem, který studenti neopomíjeli, byl *první máj*. Svátek prvního května se změnil v pojetí současné ruské společnosti ze dne mezinárodní solidarity všech pracujících na den jara a práce. Sovětská kultura měla pevnou tradici oslav „Pervomaja“, ale nyní je pro většinu lidí první květen jen dodatečným dnem volna, který tráví v přírodě nebo na chatě. Informátoři nebyli výjimkou. Dokonce jak řekla jedna informátorka:

„Prvního května pro mě není svátek. Přece nejsem z té doby“ (Svetlana, 22 let).

Den vítězství 9. května

Následující květnový svátek, Den vítězství 9. května, měl pro většinu informátorů velký význam. Většina obyvatel Ruska, nehledě na politické přesvědčení, náboženské vyznání, pohlaví a věk, považuje Den vítězství za hlavní svátek v historii země. Podle Jurlovy je důležitým prvkem Dne vítězství propojení sociálních a existenčních významů (Jurlova 2007: 5). Válka zasáhla do osudů celého národa. Každá rodina si tak nebo jinak pamatuje události válečných let. Tato paměť je podporována nejenom státem, ale i živou pamětí lidí a národa. Pro hodně rodin je Den vítězství nejenom státním svátkem, ale především svátkem osobním a rodinným. Při tom tento svátek oslavují nejenom rodiny veteránů druhé světové války, ale i ostatní a scházející se za svátečním stolem, aby zavzpomínali na ty, kteří bojovali za vlast (Jurlova 2007: 5).

Výjimkou nebyli ani informátoři. Podle jejich vypovědí jedním z „rituálů“ v Den vítězství bylo jít na pravoslavný hřbitov na Olšanech v Praze, kde se většinou scházela ruský mluvící komunita.

„Tady chodím na Olšanský hřbitov. Tam už jsme byli dvakrát. Kupovali jsme kytky. Minulý rok jsem kupovala modré chryzantémy. Teď jsem kupovala karafiáty. Minulý rok bylo výročí a bylo hodně lidí. Všechno bylo vážnější. V tomto roce to bylo nějak skromné. Bylo velmi málo veteránů. Tam, kde je hrob vojáků, tak tam se všechno děje a tam všichni dávají kytky. Byl tam i kněz, vedl službu. Kněz šel s ikonami a my jsme šli za ním. Potom jsme všichni šli na pivo. Ale pro mě je důležitý fakt, že já tam jdu každý rok a pamatuji si, že ten den hodně znamená“ (Inna, 24 let).

Aktuálnost Dne vítězství spočívá nejenom v zachování jeho hlavního obsahu, ale i jeho ukotvením v rituálně-obřadových formách kultury. Na státní úrovni se k těm formám vztahují obřady položení věnců na hroby těch, kteří padli v bitvách, a vojenská přehlídka na Rudém náměstí v Moskvě a jiných velkých městech. Nová forma rituálu spojeného se Dnem vítězství, která je iniciovaná řadou veřejných organizací, je akce „Georgevská lenta“⁹ (v češtině „stuha sv. Jiří“). Podle názoru Jurlovy je velmi důležitá pro aktualizaci a upevnění historického a sociálně-organizačního smyslu Dne vítězství. Každý člověk, který připevní na své oblečení nebo auto stuhu sv. Jiří¹⁰ jako symbol Ruska-vítěze, se zapojuje do dnešní jednoty národa a vyjadřuje celistvost jeho historického osudu (Jurlova 2007: 5).

„9. května, Den vítězství je pro mě důležitý. I když jsem ho nějak zvláště neslavila, chodila jsem celý den se stuhou sv. Jiří na saku. Všichni na mě tak koukali a já jsem byla tak pyšná na to“ (Svetlana, 22 let).

Z výpovědí informátorů je cítit, jak byli hrdí na Den vítězství a jak považují Rusko za hlavního vítěze v druhé světové válce.

„Den vítězství slavíme. Ale ne velkolepě. Blahopřejeme jeden druhému. Můžeme si také sednout za stůl a vypít víno. Vždycky vzpomínám na svého dědečka, protože on byl veteránem války. Vzpomínám, jaké jsou v ten den průvody v Rusku. Jak to všechno probíhalo a mně

⁹ Stuha sv. Jiří je veřejná akce rozdávání symbolických stužek, které jsou věnovány oslavě Dnu vítězství a Velké vlastenecké válce. Akce se provádí od roku 2005 na počest šedesátiletého výročí Dne vítězství.

¹⁰ Stuha sv. Jiří je dvoubarevná stuha k Řádu sv. Jiří a Jiřího na kříži. Barvy lenty jsou černá a žlutě-oranžová, které označují „dým a plamen“ a jsou znakem osobní odvahy vojáka na bitevním poli. Tyto barvy symbolizují také smrt a vzkříšení.

to chybí zde v ČR, protože já to považuji za svátek celého světa a že každý by měl slavit ten svátek a nezáleží na tom, co bylo pak. Protože zvítězili nad mnoha větším zlem, než bylo pak. Ovšem je to možná pro každého jiné. Možná někdo to zlo pocítil méně než Rusové. Ale jak mi povídal můj dědeček, za ty hrdinské činy by měl celý svět děkovat jeden druhému a zemi vítěze, tj. Rusku“ (Anžela, 27 let).

Někteří informátoři zazlívali, že v ČR je státní svátek a volno 8. a ne 9. května. Také soudili, že v českých médiích je věnováno Dnu vítězství a jeho významu velmi málo místa. Poukazovali, že v rámci oslav v Rusku 9. května hrají média aktivní roli. Všechny televizní kanály a rozhlasové stanice v tento den blahopřejí veteránům a podle Jurlovy také hledají nové formy aktualizace historického smyslu této události ve vědomí postsovětské generace. „Den vítězství je mimořádný svátek, kdy propagandistické akce a aktivity státu nacházejí pochopení a podporu u ruského národa“ (Jurlova 2007: 5). Dokladem je i výrok ruské studentky, která na počátku druhé dekády 21. století roky prožívala tento den v Praze:

„9. května je dobrý tím, že dávají různé válečné filmy. Tak koukáš na všechny tyto válečné, staré, naše ruské, dobré filmy. I tím je taková nálada. Několik dnů před tím jsou ve zprávách a všude v pořadech se o tom mluví. Celý se tím procítíš. V tomto roce jsem koukala na všechny ty pořady na webu 1. kanálu. Teď dělali o každém městě, hrdinovi. Byla tam vnoučata veteránů a říkala: „a dědeček mi říkal to a to...“. Mluvili tam o všech městech, kde byla válka. Takže to vytváří náladu“ (Marina, 29 let).

Občas měli ruští studenti svátek 9. května spojený s dětstvím, protože bylo zvykem chodit se dívat na průvod.

„Doma jsme chodili na slavnostní průvod. V květnu začínalo být teplo. Mám asociaci ještě z dětství, že 9. května chodíme ven s balónky a je teplo. Tak bylo v dětství, procházeli jsme se, setkávali jsme se s kamarády“ (Galina, 26 let).

Ne všichni však měli pozitivní asociace se Dnem vítězství. Například jedna studentka si myslela, že je to smutný svátek, kvůli dnešní situaci veteránů.

„*Jak byly ty události ve Lvově...ten špatný vztah k veteránům. Když člověk pije za Den vítězství, tak platí za to peníze, tak lepší kdyby šel a dal ty nějaké 2 000 veteránovi, který Bůh ví, jak žije. Takže když se dotýkám tohoto tématu, tak začínám přemýšlet, jak je jim špatně v Rusku, na Ukrajině, Bělorusku a Polsku. Je mi tak smutně, že nechci nic slavit. Ale Den vítězství je to velká věc! Velmi velká věc a velmi smutná“ (Inna, 24 let).*

Jak tvrdí Jacques Heers, svátek nelze nikdy oddělit od společenských souvislostí, z nichž vzešel, ty ho zabarvují a dodávají mu význam. Účelem slavnosti je oslava základu a hodnot společnosti, privilegií a moci (Heers 2006:17). „*Svátek je však také odrazem konkrétní společnosti a jistých politických záměrů*“ (Heers 2006:11). „*Politická slavnost je také – a patrně více než triumf jako takový – válečnickou hrou či soutěží, která uspokojí touhu po soupeření, umožní utužení jisté solidarity a vzájemné měření jednotlivých skupin*“ (Heers, 2006: 15).

Den Ruska

Jedním z důležitých aspektů zkoumání kultury svátků studentů z Ruska je analýza jejich vztahu k novodobým státním ruským svátkům, jako například Den Ruska. Dne 12. června v roce 1990 byla na prvním sjezdu lidových poslanců Ruské federace schválena Deklarace o státní svrchovanosti RSFSR. Později se den 12. června stal oficiálním státním svátkem pod názvem „Den přijetí deklarace o státní suverenitě Ruska“, který pak byl přejmenován na „Den Ruska“.

Nikdo z informátorů nepřikládal v době svých výzkumů (2009 až 2013) význam tomuto státnímu svátku ani dalším ruským státním svátkům.

„*Den Ruska mám spojen jenom s problémy, kdy celá země padá do alkoholismu*“ (Inna, 24 let).

Někteří na svátky, které symbolizují ruský stát, dokonce nahlíželi jízlivě nebo s určitou distancí.

„*Jelikož nejsem patriot, tak takové svátky nepovažuji za svátky a pohlížím na ně sarkasticky*“ (Igor, 24 let).

„*Sama sebe neidentifikuji s ruským státem. Pro mě je Rusko prostě nějaká spojenost s rodinou, která tam žije. Sama se neztotožňuji s ruským státem*“ (Galina, 26 let).

Po rozpadu SSSR nastalo období transformace a Rusko potřebovalo nové symboly národní jednoty a patriotizmu. Podle Jurlovy však Den Ruska byl v prvním desetiletí 21. století příliš „mladý“ svátek a často jeho význam nebyl jasný, takže pro většinu lidí v Rusku byl tehdy zatím „nejvíce patriotickým“ svátkem Den vítězství, což se také odráželo i ve výpovědích studentů. Také očividné distancování od ruského státu mohlo být příznakem nejen nesouhlasu s politickou a sociální situací a rozdělením moci v Rusku, ale také výsledkem emigrace.

Studentské oslavy

Jelikož v rámci tohoto výzkumu mluvíme o studentech, nemůžeme opomenout studentskou kulturu nebo takzvaný studentský život.

Studentský život abiturientů v Rusku začíná v momentu nalezení svého příjmení v seznamu těch, které přijali ke studiu na univerzitě. Vysoká škola je unikátním místem pro socializaci. Podle Kirilla Rozanova (2010: 10) okruh témat a jevů, které se zařazují do pojmu „studentský život“, můžeme rozdělit do šesti skupin. Za prvé studentský život je všechno, co je spojeno s procesem vzdělání a akademickou činností na VŠ. Za druhé se na studentský život dá pohlížet jako na období v životě člověka, který trvá od tří do pěti let a ukončuje se předáním titulu. Za třetí studentský život je okruh témat, která jsou spojena s životem na studentské koleji. Za čtvrté studentský život je celý komplex vztahů, vznikajících na teritoriu VŠ s účastí studenta. Za páté je to studentská neformální komunikace vně hranic VŠ, která může probíhat na úrovni studentské party nebo studentské demonstrace či mítinku. Za šesté za část studentského života se dají považovat studentská média.

Informátorům však „studentský život“ v ČR scházelo, a to i přesto, že studovali na českých veřejných vysokých školách. Často to vysvětlovali tím, že nemají pevný a stálý kolektiv, jelikož si každý student může vytvářet rozvrh podle sebe a většinou se setkává na každém

předmětu s novými lidmi. Důsledkem toho se nevytvářejí pevné vztahy mezi studenty.

„Tady se vůbec neslaví studentské nebo mládežnické svátky. A vůbec tady je divně, asi protože je nějak málo lidí ve třídě a neskamarádili jsme se mezi sebou. Komunikujeme jenom v rámci univerzity“ (Irina, 23 let).

Studentskými a mládežnickými svátky jsou v Rusku například **Den studenta prvního ročníku**, kdy se scházejí všichni studenti prvních ročníků všech fakult s děkany, mají průvod a jiné společné aktivity. V průběhu studia se mezi studenty slaví také „**ekvátor**“ (mediána). To je neoficiální studentský svátek, který se oslavuje studenty ve 3. ročníku, po zkouškovém období v zimě, což symbolizuje polovinu studentského života. Dalšími svátky jsou každoroční **Den mládeže** (27. června), **Den studenta** nebo **Tatánin den** (25. ledna).

„Den studenta považují za svátek, ale ne tady. Tady se necítím být studentem. Protože tady není ten studentský život, jaký je u nás. Když je spousta různých kroužků, klubů, různorodé veselí. A tady je celé veselí v tom: dům, škola, obchod. Jít a odreagovat se znamená tady jít a koupit si nějakou věc. Tehdy se nálada zvedne a zdá se, že je všechno znova ok“ (Oxana, 24 let).

Rozsah sociálních sítí v ČR samozřejmě má velký vliv na způsob trávení volného času a oslavy různých svátků, jelikož svátek je podmíněn tím, že se slaví v nějaké společnosti, zvláště když mluvíme o studentských svátcích.

„V Rusku jsme hodně slavili různé studentské svátky, tady už to není, nevím proč. Možná kvůli tomu, že tady není tak velký počet známých. V Rusku je to tak: jestli jeden sedí doma, druhý je unavený z práce, tak najdeš někoho jiného s kým jít, stopro. Všechno je asi kvůli tomu, že tady je kruh známých velmi malý. Dokonce tady občas musíš komunikovat s lidmi, s kterými bys doma nikdy nekomunikovala“ (Anžela, 27 let).

Studenti, co mají zkušenost se studiem na VŠ jenom z ČR a v Rusku studovali jenom na základní a střední škole, při srovnání svého studentského života tady se studentským životem svých známých a spolužáků v Rusku občas mají pocit, že jim utíkají nejlepší studentská léta.

„Nedávno jsem byla na promociích u spolužáků v Rusku. Tak jsem se děla a dívala jsem se... že to jsem neměla a mít nebudu. V Česku jsem nic neměla... žádný studentský život. Nebyla žádná pořádná imatrikulace. Přišli, ruku stiskli. Ani žádné skvělé promoce tady nečekám“ (Svetlana, 22 let).

Studenti, co žili na koleji, cítili studentský život více. Na koleji je vysoká koncentrace studentů z různých zemí, například studentů, co přijeli v rámci programu Erasmus.

„U nás na koleji, kde jsem bydlela, tak se slavily skoro všechny svátky. Jenom tak, aby byl důvod něco oslavit. Skoro každý den. Občas mi to chybí, občas je doma nuda. Není to kvůli tomu, že teď mám víc rodinný život, ale tam na koleji jednoznačně bylo víc komunikace. Nudíš se, tak jdeš na nějakou párty. Měli jsme různé tematické párty na různých patrech. Ve 4. a 5. patře bydleli Italové a Španělé. Bylo veselo“ (Galina, 26 let).

Svátky přejaté a osvojené z mezinárodního prostoru

Nedostatek komunikace se spolužáky a zábavy v prostředí univerzity si ruští studenti kompenzovali jinými aktivitami, oslavou jiných svátků, které jsou většinou oblíbené u dané generace mladých lidí. S otevřením hranic po rozpadu SSSR a příchodem nových informací o kulturách jiných zemí přišly do Ruska i nové zvyky. Tak například svátek sv. Valentýna se začal oslavovat v 90. letech 20. století. Čím jsou lidé mladší, tím existuje vyšší úroveň informovanosti o něm. Svátek všech zamilovaných se stal dnem, kdy se lidé mohou vyhnout spěchu každodennosti a připomenout si ty, kteří se nachází blízko. Ukázat, že ten člověk je cenný, důležitý a milovaný. Jelikož oslava tohoto svátku je podmíněná přítomností partnera či partnerky, oslavovali tento svátek informátoři, kteří byli ve vztahu.

„Moc se mi ten svátek líbí. Ráda gratuluji lidem k tomu svátku. S přítelem darujeme jeden druhému dárky, květiny, něco děláme dobrého, něco chutného, nějakou romantickou večeři s vínem a se svíčkami. Nikam nechodíme, většinou slavíme vždycky doma. To je takový domácí svátek“ (Anžela, 27 let).

Avšak pro studenty, kteří v ČR partnera neměli, byl to další důvod k pocitu osamělosti v zahraničí.

„Doma jsem obvykle slavila Den svatého Valentýna. Doma mi darovali něco, když jsem měla přítele. A tady jsem samotář. Osamělá, velmi osamělá. Proto tady neslavím Den svatého Valentýna, ani jednou jsem ten svátek tady neslavila. Sedím doma, koukám na Bridget Jonesovou“ (Irina, 23 let).

Halloween je pro Rusko také velmi mladým svátkem, ale jeho oslava byla na přelomu prvního a druhého desetiletí 21. století velmi oblíbená mezi ruskými studenty v ČR. Byl to důvod k převlékání se do zajímavých kostýmů a důvod vyrazit s kamarády na diskotéku nebo do klubu.

„Vždycky slavíme Halloween. Vždycky se oblékáme do nějakých kostýmů a jedeme do klubu. Aby bylo zábavněji. Aby byl život pestřejší“ (Boris, 28 let).

Jeden ze studentů začal slavit Halloween až v ČR a jeho oslava se stala jeho každoročním zvykem.

„Mám rád ten svátek, můžeš se obléct do nějakého kostýmu a bavit se. Slavíme ten svátek tady již třetí rok za sebou. Vždycky jdeme někam nebo se u někoho sejdeme a koukáme na nějaké filmy. Na horory. Děláme „pumpkin heads“. Vyřezeme je z dýní a dáváme tam svíčky. Není to náš svátek, ale nicméně je to zábava. Stylový. Mládežnický“ (Igor, 24 let).

Naproti tomu jedna studentka Halloween za svátek nepovažovala, protože podle ní nemá duši.

„Halloween je pro mě jenom ‚party day‘. Nepovažuji to za svátek, ale jenom za tematickou párty. Oblékni se, jak chceš a nikdo ti nic za to neudělá. Ty svátky, co jsou pro mě důležité, to jsou duchovní svátky“ (Inna, 24 let).

I když ne všichni studenti klasifikovali Halloween jako svátek, většina informátorů ho přijala jako zábavu a jako jednu z možností experimentování se svojí identitou. Navíc někteří informátoři podotkli, že v Rusku by se neodvážili obléci některé kostýmy, které měli na Halloween v Praze.

Oslavy přátelského okruhu

Duchovními svátky jsou často ty svátky, co se tráví v úzkém kruhu blízkých a příbuzných. Takovými mohou být Vánoce nebo Velikonoce, ale také osobní svátky, například narozeniny, svatby, výročí atd.

Podle Heerse: *„... zatímco veřejná slavnost povznáší vládnoucí moc, ‚soukromá‘ oslava ve společnosti posiluje pouto mezi chráněnci a zastánci“ (Heers 2006:18).* Velké „rodinné“ slavnosti, zejména svatba nebo pohřeb, jsou příležitosti shromáždit kolem sebe příbuzenstvo. Jelikož ani jeden z informátorů v ČR neměl rodinu a neměl vždy možnost z časových nebo z finančních důvodů jet na rodinnou oslavu do Ruska, často zůstali studenti mimo rodinné události a všechno omezovali jenom na telefonát, většinou přes Skype. Také se svými blízkými přáteli byli v kontaktu jenom přes internet, ale to většinou nestačilo.

„Když je teď internet, tak všichni píšou na narozeniny. Stránky v kontakte.ru a na facebook otevřeš a stejně vidíš, že lidi na tebe nezapomněli. Ale význam své osoby se tady ztrácí, občas máš pocit, že jsi sám a nikdo tě moc nezná. Protože dokonce na narozeniny chceš zorganizovat nějakou večeři, a pozveš jednoho nebo dva lidi a doma bys pozval 10–15 lidí. Pozval bys je a pak by si ještě 10 lidí jen tak náhodou na to vzpomněli a zaskočili na oslavu“ (Marina, 29 let).

Několik dalších informátorů se přiznalo, že v ČR oslavují narozeniny skromněji než v Rusku. Také kvůli omezenému kruhu známých. *„Narozeniny zde oslavuju velmi skromně. Koho znám, toho zvu. Ale moc lidí tady neznám“ (Oxana, 24 let).*

Narozeniny jsou osobním svátkem člověka a je na oslavenci, jestli chce pořádat oslavu nebo ne. Například jedna studentka vypověděla, že vůbec nemá ráda narozeniny a neslaví je, druhá pak neměla vždy náladu je slavit kvůli depresi. Ovšem byli i ti, co narozeniny rádi oslavovali a dělali to přibližně stejně jako v Rusku, jenom v novém okruhu lidí.

Svátky české společnosti

Ruští studenti, jelikož bydleli v ČR, byli také ovlivněni místní kulturou, někdo ve větším, někdo v menším rozsahu. Oslava místních svátků může být jedním z indikátorů přijetí nebo zájmu o českou kulturu. Studenti se často během svátků snažili pochopit tradice v ČR. Vztah k českým svátkům měli ale velice nejednoznačný. Ovlivňovala ho skutečnost, že se studenti necítili být součástí českých sociálních sítí, že svátky dobře neznali a naopak měli pocit, že jsou v pozici cizinců, kteří sledují místní kolorit. Jak shrnula jedna studentka, je nutné znát někoho, kdo by jí českou kulturu přiblížil, jenom bydlet „tady“ není dostačující.

„Myslím si, že české svátky slaví jenom lidi, co mají českého manžela nebo přítele. Já nemám takovou zkušenost. Ale nic proti tomu nemám, kdybych měla pevnou spojitost s českou kulturou, tak bych s radostí slavila. Protože jsem takový člověk, který rád poznává cizí kultury“ (Svetlana, 22 let).

Ne však všichni informátoři potřebovali partnera nebo partnerku, aby se česká kultura a svátky naplnily emocemi. Příkladem je studentka, která měla za partnera rusky mluvícího občana a české svátky slavila pravidelně.

„Z českých svátků slavíme Mikuláše. Jdeme na trhy, jíme tam různé sladkosti, klobásy, pijeme svařené víno. Nějak se zvlášť něčeho neúčastníme, ale rádi se díváme, jak to všechno probíhá. Ještě 1. května slavíme den lásky. Vždycky s přítelem jdeme tento den na Petřín, hledáme tu višně a líbáme se tam“ (Anžela, 27 let). Také začala v ČR slavit katolické Vánoce, jelikož *„na to naladí vždycky celá atmosféra: trhy a všichni přejí pěkné Vánoce“* (Anžela, 27 let).

Někteří informátoři vzpomínali, jak se pokoušeli slavit české svátky: „zkoušeli“ oslavit nějaký český svátek, často mezi svými krajany. *„Zkoušeli jsme oslavit české Vánoce. Bylo to spontánní a ne moc úspěšné. Jednou mě pozvali oslavovat české Vánoce ale Rusové. Řekli: tak oslavíme české Vánoce! Ale kapr tam nebyl, bramborový salát tam nebyl, ale vánočku jsme dělali“* (Igor, 24 let).

Většinou studentů, kteří se podíleli na výzkumu, se Vánoce líbily. Podle nich tyto svátky mají v ČR svoji atmosférou, trhy, způsob vý-

zdooby; zvlášť je podle informátorů moc pěkný stromeček na Staroměstském náměstí. Ale jiné svátky nikdo moc neznal, což vysvětlovali tím, že neznají moc Čechů.

„Moc známých Čechů nemám, takže odkud já vím, jaké jsou u nich svátky?!“ (Boris, 28 let).

Byli i studenti, kteří „nechápu“ české svátky, považovali je za divné a zastaralé.

„České svátky nechápu... mně přijde, že u nich jsou všechny svátky spojené s Janem Husem, nebo s nějakým Karlem, i když mi o tom sto tisíc krát říkali, stejně si to nemůžu zapamatovat. To bylo před 300 lety a oni si to pořád pamatují a pořád to slaví“ (Svetlana, 22 let).

Neznalost českých dějin respondenty přiváděla k nepochopení místních svátků. Neviděli souvislosti s přítomností, nevěděli, proč se tyto svátky oslavují.

„Mně přijde, že mají velmi divné svátky. Divné, protože... asi protože v Rusku bych ani jeden takový divný svátek neslavila. Podle mého názoru, třeba den Cyrila a Metoděje, je to divný. Nechápu ten smysl. Můžeš slavit Den vítězství, že jo. To je nějaká událost. I když nevím. V zásadě to asi není správné, že si myslím, že to jsou divné svátky. Je to nějaký etnocentrismus, že nechápu jejich věci, jejich prvky kultury“ (Oxana, 24 let).

Jedna studentka měla dokonce pocit, že Češi žijí bez svátků a že v ČR chybí atmosféra kolektivního svátku, kdy se lidé víc shromažďují mezi sebou a víc komunikují.

„A tak moc lituji Čechy, že žijí bez svátků... nebo možná se tady víc ctí svátek během Vánoc a Silvestra...když jsou tady trhy, stromky. Asi by se tady muselo být déle, aby člověk procítil celou atmosféru svátku. I když asi tady nikdo není venku, že jo? Všichni jsou doma... schovali se...“ (Irina, 23 let).

V Rusku je tradice kolektivních oslav, slavnostních průvodů a shromáždění velkého počtu lidí, kdy se stírají distance mezi lidmi. Jelikož ruští studenti byli v ČR sami v neznámé kultuře a mezi neznámými lidmi, potřeba takových svátků mohla být ještě větší.

Z výše uvedeného je patrné, že studenti chápali svátek v několika rovinách: 1) jako veřejnou manifestní oslavu vázanou k válečnému

hrdinství (například oslava 9. května); 2) jako tematicky ukotvenou slavnost oslavující občana, která je provázená zábavou (například Den studentstva); 3) jako svátek, který se vztahuje k životu rodiny. Slavnosti zakladatelské a slavnosti holdovací, které patří k české kultuře, většinou nechápali a neznali jejich kořeny a význam.

Závěr

Jak naznačují výše uvedená data, svátek hrál významnou roli v životě mladých Rusů, kteří v letech 2009–2013 studovali v ČR. Nejdůležitějším a nejhlavnějším ruským svátkem je podle nich Nový rok. Avšak podle většiny informátorů v ČR neměl podobnou atmosféru jako v Rusku, kdy se člověk cítí být součástí nejenom své rodiny a přátel, ale i součástí celé společnosti. Z toho někteří měli pocit smutku a uvědomovali si celkové rozdíly v kultuře svátků mezi Ruskou federací a Českou republikou.

Mezi informátory prolнул názor, že se celkově svátky v ČR prožívají méně intenzivně, a že ze svátků nevyzařuje tolik radosti ve srovnání s tím, když je oslavovali doma v Rusku. Jelikož nikdo z informátorů v ČR neměl rodinu a jejich sociální sítě nebyly ještě rozšířené, některé svátky ztrácely svůj sociální smysl a dokonce se občas přestávaly slavit vůbec. Což se nedá říct například o svátku Dne vítězství 9. května, který je spojen s kolektivní národní pamětí a evokoval u většiny informátorů patriotické pocity a pýchu na jejich vlast. To neplatilo například pro státní svátky jako Den Ruska, který by také měl vzbuzovat patriotické pocity, jenže ve vědomí informátorů byl tento svátek cílený na identifikaci s ruským státem, což většina informátorů nepotřebovala prokazovat.

Díky médiím mohli studenti přesunout slavení svátků do transnacionálního prostoru. To znamená, že se při slavení situovali jak do prostoru ČR, tak do prostoru Ruské federace (viz Nový rok, 8. března).

Jelikož informátoři byli v mladém věku a v období studia, identifikovali se se studentskou subkulturou. V prostředí českých univerzit

se však necítili být součástí volnočasových a jiných aktivit studentů. Podle některých informátorů takový studentský život, jako je v Rusku, v ČR neexistuje. Pevné třídní kolektivy se nevytvářejí kvůli rozdílným rozvrhům každého studenta, což neulehčuje proces adaptace zahraničních studentů na prostředí českých veřejných škol, a naopak posiluje pocit osamělosti.

Informátoři také prokázali neznalost nebo nepochopení českých svátků. Jen jedna studentka ze všech informátorů se přiblížila k české kultuře oslavou některých svátků a přijetím některých tradic. Jiní měli v úmyslu vyzkoušet místní zvyky, ale rychle to vzdali, protože jim to přišlo cizí a neautentické a protože je neslavili s žádnými zástupci z majoritní společnosti, kteří by jim přiblížili místní kulturu.

Studenti byli v situaci, kdy byli daleko od své rodiny a nemohli fyzicky podporovat rodinné tradice oslavy svátků. Snažili se je nahradit v ČR oslavami s kamarády, většinou s krajany nebo rusky mluvícími občany, v ojedinělých případech s jinými zahraničními studenty. Přestože studovali na veřejných českých školách a uměli česky, trávení volného času a oslava svátků většinou probíhala vně interakce s majoritní společností.

Kalendář výročních svátků slavených v Rusku: reflexe ruských migrantů v České republice¹

*Ljudmila Kopecká, Mirjam Moravcová,
Liliana Rešetarová*

Kalendář výročních svátků, které zmiňovali ruští migranti při našich terénních výzkumech, nebyl příliš rozsáhlý. Představoval soubor novoročních a velikonočních oslav, státních svátků (vázaných na rozhodující mezníky historie Ruska a symbolické dny sociálních hnutí moderní doby), svátků studentstva a svátků osvojených z mezinárodního prostoru v posledních dvou desetiletích. Nezahrnoval ani všechny státní svátky (např. Den národní jednoty²) a tím méně množství oficiálních pamětních dní, které jsou určeny ohraničenému okruhu lidí (např. Den vojáků internacionalistů, Den ruského námořnictva, Den železničářů, Den pracovníků strojírenského průmyslu atd.). Pomíjel i slavnosti konané jako připomínky událostí a osobností, které nemá současná ruská společnost zapomenout (např. Den paměti radiačních havárií a katastrof, Den kosmonautiky³, Den slovanské

- 1 Sestavila M. Moravcová s využitím textů L. Rešetarové (s. 165–186) a L. Kopecké (s. 187–216) této publikace.
- 2 *Den národní jednoty* (Den' narodnogo edinstva) – 4. 11. (státní svátek). S ohledem na význam, který je tomuto státnímu svátku přiznáván v Ruské federaci, zařazujeme informaci o něm do námi sestaveného soupisu. V tomto jediném případě překračujeme hranici, kterou jsme si stanovili pro jeho vypracování. Určovala ji přímá zmínka informátorů v průběhu rozhovoru a jejich adresná reflexe svátku v souvislostech jejich života v ČR.
- 3 V Praze *Den kosmonautiky* (12. 4.) slavili na počátku druhého desetiletí 21. století členové a příznivci pražského Klubu PRAGmatiki, který založili ruští studenti v roce 2007 jako klub ruských mluvčích. Den kosmonautiky byl záminkou pro setkání kamarádů při svátečním jídle a sklence (přípitku). Slavil se jako speciální svátek, který by mohl ze své podstaty mít mezinárodní platnost i přesah, a tím

kultury a písemnictví – sv. Cyril a Metoděj, Den památky politických potlačování, Den hrdinů vlasti atd.). Nezohlednil ani novou, na Urale vzniklou tradici pietních pochodů věnovaných památce hrdinů 2. světové války (Nesmrtelný pluk). Stejně tak v průběhu rozhovorů naši informátoři nezmiňovali svátky, které vycházejí z tradic pravoslavné církve a jejího výročního liturgického kalendáře (vyjma Rožděstva a Paschy) a svátky vázané na regionální a lokální tradice.

Náš soupis je vzhledem k rozsahu festivit, slavených v Rusku v průběhu roku, vysoce torzovitý. Ukazuje pouze, ke kterým svátkům a slavnostem ruské společnosti se přihlašovaly v letech 2011–2012 dvě skupiny ruských migrantů v České republice: skupina ruských studentů z uralsko-sibiřské oblasti a skupina karlovarských Rusů. Dokládá zároveň, které svátky země původu se staly v těchto letech významné z hlediska sebeidentifikace těchto skupin v situaci migrace a života v České republice.

Novoroční noc – 31. 12.

Oslava příchodu Nového roku podle gregoriánského kalendáře. O silvestrovské – novoroční noci Děda Mráz a jeho vnučka Sněguřka přináší dárky.⁴

Nový rok (Novyj god) – **1. až 6. 1.** (oficiální státem přiznané prázdniny) Začátek Nového roku byl v ruské historii několikrát měněn. Ještě v 17. století se Nový rok v Rusku slavil v září (Andrejev 2006). Přesun data oslavy na 1. ledna juliánského kalendáře byl zaveden v roce 1700 výnosem Petra Velikého. Nový rok se začal slavit sice podle evropské zvyklosti, ovšem až 14. ledna gregoriánského kalendáře, jímž se tehdy již řídila katolická a protestantská Evropa. V roce 1918 bylo datum oslav Nového sjednoceno s evropskými zeměmi a přesunuto na 1. leden. Přesto někteří pravoslavní věřící slaví příchod Nového

odpovídat deklarovaným cílům členů Klubu. Poměrně velká oslava měla značný ohlas a účastnilo se jí mnoho zájemců. Tradičním rysem se stalo „vypouštění krevety do vesmíru“. (Výzkum Natalije Volkovová, 2012.)

4 i-RU.CZ: *Jak se slaví pravoslavné Vánoce – ‘Rožděstvo’*. (2012). [Online.] Dostupné z: <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/11400000000-ruska-federace/0-/0-/402-neuveдено/24205-jak-se-slavi-pravoslavne-vanoce> [cit. 23. 7. 2017].

roku ještě dodnes i podle „starého“ juliánského kalendáře 14. ledna (Starý–Nový rok).

V rámci cílené atheizace sovětské společnosti ve 20. a 30. letech 20. století pozměnila sovětská státní administrativa celkovou podobu oslavy Nového roku. Vánoce jako obecně slavené svátky zanikly a splynuly s novoroční oslavou. Vánoční stromeček, který byl po přechodném zákazu znovu povolen v roce 1935 (zprvu pouze v úzkém prostředí rodin), se stal nedílnou součástí oslav Nového roku a posléze i jejich symbolem ve veřejném prostoru. Také zvyklost obdarování a rozbalování dárků se přesunula na předvečer 1. ledna, tedy na 31. prosince.⁵ Tak slaví Rusové Nový rok i v současnosti.

Svjatki (pravoslavné Vánoce) – 7. až 19. 1. (tradiční svátky)

Po 7. lednu začínají tzv. „Svjatki“ – *Svaté dny* neboli pravoslavné vánoční svátky, které trvají 12 dnů, tedy až do 19. ledna. Zahrnují dobu od *Rožděstva* do svátku *Tří králů* podle pravoslavného církevního kalendáře (juliánského). Tyto dny jsou pro pravoslavné věřící Rusy zejména symbolem dobra a víry.⁶

Rožděstvo (Narození Páně) – 7. 1. (tradiční svátek)

Pravoslavný a od roku 1991 státem uznaný svátek. Je jedním z 12 hlavních pravoslavných svátků, druhým největším po Velikonocích. Tímto dnem pravoslavná církev datuje narození Ježíše Krista.⁷

Oslavám 7. ledna předchází čtyřicetidenní půst,⁸ který začíná 28. listopadu a končí 6. ledna večerní bohoslužbou, zahajovanou po

5 *Rusku je pre väčšinu doležitější Nový rok jako Vianoce*. [Online.] Dostupné z: <http://www.24hod.sk/v-rusku-je-pre-vacsinu-dolezitejsi-novy-rok-ako-vianoce-cl144768.html> [cit. 14. 8. 2018].

6 *Svjatki*. [Online.] Dostupné z: www.miksike.net/docs/prazdniki/russkije/svjatki.htm [cit. 14. 8. 2018]; Valášková 2007: 86.

7 *Rožděstvo*. [Online.] Dostupné z: <http://www.calend.ru/narodevent/6413> [cituje: Rešetarová 10. 12. 2012]. – Jak se slaví pravoslavné Vánoce – ‘Rožděstvo’ i-RU.CZ (2012). [Online.] Dostupné z: <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/11400000000-ruska-federace/0-/0-/402-neuveдено/24205-jak-se-slavi-pravoslavne-vanoce/> [cit. 20. 7. 2017]; Valášková 2007: 84–86.

8 Půst v pojetí pravoslavné církve znamená jíst pouze jednou denně: odpoledne po třetí hodině, a to „suchou stravu“ (nemastné pokrmy: chléb, voda, sůl, vařená zelenina). Zakázán je i (olivový) olej a víno. V současnosti ovšem na základě „úlevy

vyjití první hvězdy. Nazývána byla podle tradiční účasti cara „*Car-skije časy*“.⁹ V předvečer *Rožděstva* se slavil „*Sočelnik*“¹⁰ – Štědrý večer. V tradičním prostředí se k němu vázala řada zvyků, pověr a magických úkonů.¹¹ Byl a i v současnosti je spojený s tradičním postním jídlem „*sočivo*“¹² a mnoha dalšími pokrmy jako je *vzvar*¹³ nebo *pirohy* plněné zelím a houbami. Při hlavní vánoční hostině, situované na *Rožděstvo*, mělo být na stole 12 různých pokrmů.

Starý–Nový rok (Nový rok podle juliánského kalendáře) – **14. 1.** (tradiční svátek)

Den ruských studentů / Taťanin den (Tatyanin den') – **25. 1.** (státní pamětní den)

Svátek, který se časově kryje s koncem zimního semestru na ruských vysokých školách. Jeho název je odvozen od jména sv. Taťány, jejíž svátek připadá na týž den. Vznikl jako připomínka založení moskevské univerzity v roce 1755. V carském Rusku patřily oslavy 25. ledna k tradici vysokoškolských studentů na řadě univerzit. V roce 2006

z přisnosti pravidla půstu“ církev povoluje jíst dvakrát denně a suchou stravu nahradit běžným postním jídlem (tj. pokrmy, které neobsahují živočišné bílkoviny a tuky). Běžnou postní stravou se tedy v současnosti rozumí pokrmy bez masa, mléka, sýrů, tvarohu, másla, vajec apod. Srov.: *Půsty a zmírnění půstů v pravoslavné církvi*. [Online.] Dostupné z: www.pravoslav.or.cz/kalendarium/kalendar-karton-pusty.pdf. [cit. 14. 8. 2017].

9 Referát na téma: *Prazdniki i obrjady ruskogo naroda kak časť fakul'tativnogo kursa „Narodnoe tvorčestvo“* (2003). [Online.] Dostupné z: http://www.referat.star-info.ru/info_530544 [cituje: Rešetarová 22. 8. 2012]. – Vánoce očima pravoslavných. Jakým způsobem se slaví pravoslavné Vánoce v Rusku, Gruzii a České republice? *Hospodářská a kulturní studia* (2015). [Online.] Dostupné z: <http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=2015:pravoslavi> [cit. 20. 7. 2017].

10 Název „Sočelnik“ pochází od slova „sočivo“ (šťavnaté).

11 Jak se slaví pravoslavné Vánoce ..., c. d. (srov. pozn. 7).

12 Sočivo je postní pokrm, který se připravuje z vařené pšenice, rýže nebo čočky. Ty se smíchají s mákem, mandlemi, ořechy a osladí medem, šťávou z ovoce. Pokrm je připomínkou oběti, kterou pro lidstvo podstoupil Ježíš Kristus. *Pravoslavný svět...*, c. d. (srov. pozn. 6); *Svátky, festivaly a významné události v Moskvě*. (Tomášková, P.) [Online.] Dostupné z: www.mundo.cz/moskva/svatky [cit. 20. 8. 2016].

13 Kompot ze sušeného ovoce. *Russian Christmas Celebration: Kutya and Vzvar Recipes*. [Online.] Dostupné z: <http://www.funrussian.com/2012/01/04/russian-kutya-vzvar/> [cit. 10. 5. 2018].

byl Taťanin den oficiálně prohlášen za státní pamětní den a stal se celonárodním svátkem studentů.¹⁴

Den sv. Valentýna – 14. 2. (osvojený svátek z mezinárodního prostoru)

Den obránců vlasti / Svátek mužů (Den' zaščitnika otěčestva) – **23. 2.** (státní svátek)

Svátek byl konstruován jako připomínka vítězství Rudé armády nad německým vojskem u Pskova a Narvy dne 23. února 1918.¹⁵ Tento den byl prohlášen za den zrodu Rudé armády a v roce 1922 povýšen na svátek Rudé armády. Po druhé světové válce byl přejmenován na *Den Sovětské armády a válečného loďstva*. Od roku 2006, tedy i v současnosti, se v Ruské federaci slaví jako *Den obránců vlasti*. Někteří lidé svátek pojímají především v souvislosti s příslušníky armády, většina však jako svátek všech mužů.¹⁶

Mezinárodní den žen – 8. 3. (státní svátek)

Vznik svátku *Mezinárodního dne žen* je spojován s Klárou Zetkinovou, která v roce 1910 na prvé mezinárodní ženské konferenci *Druhé internacionály* v Kodani navrhla tuto oslavu jako výzvu žen k boji za rovnoprávnost (ještě bez určení pevného data konání).¹⁷ V Rusku se

14 Srov. např.: *Co se v Rusku slaví 25. ledna: den studenta nebo den Tatyany?* [Online.] Dostupné z: <https://cs.trendxmexico.com> [cit. 10. 5. 2018]; *Den studentů – Historie festivalu*. [Online.] Dostupné z: <http://www.cs.ladyland98.com/dom/22506-den-studenta-istoriya-prazdnika.html> [cit. 10. 5. 2018].

15 *Den' vojskoj slavy Rossii – Den' zaščitnika otěčestva*. [Online.] Dostupné z: <http://www.calend.ru/holidays/0/0/16/> [cit. 10. 5. 2018].

16 Pro *Mezinárodní den mužů*, slavený v mezinárodním prostoru, bylo v 90. letech 20. století přijato datum 19. listopadu (diskutováno bylo i o datu 23. února).

17 Historie svátku je vztahována k feministickému hnutí v USA v druhé polovině 19. století, k tradici demonstrací žen situovaných na konec zimy. Podle tradované paměti se demonstrace konaly jako připomenutí protestní akce švadlen z textilních továren v New Yorku, které 8. 3. 1857 vyšly do ulic s požadavkem: snížení pracovní doby z 16 na 10 hodin, zlepšení pracovních podmínek a přiznání stejných mezd, jaké měli muži. Srov. *International Women's Day 8 March*. [Online.] Dostupné z: <http://www.un.org/en/events/womensday/history.shtml> [cit. 19. 10. 2017]. – Osmého března 1908 se k paměti na tuto událost přihlásilo více než 14 tisíc účastnic masové demonstrace žen v New Yorku. Srov. *Svátek něžného pohlaví má již více než stoletou tradici*. [Online.] Dostupné z: <https://refresher.cz/31940-Dnes-oslavujeme-Mezinarodni-den-zen-Jeho-historie> [cit. 19. 10. 2017].

Mezinárodní den žen poprvé slavil v roce 1913. Přijetí data 8. března, které se v mezinárodním prostoru ustálilo po první světové válce,¹⁸ je spojováno i s březnovou demonstrací žen „za chléb a mír“ v Petrohradě v roce 1917.¹⁹ Po rozpadu Sovětského svazu byl 8. březen ponechán na seznamu státních svátků Ruské federace a slaví se dodnes.²⁰

Maslenica – týden před *Velkým půstem*²¹ (tradiční, posuvný svátek) Svátek loučení se se zimou a přivítání jara. Oslavy probíhají po celý týden, který se nazývá také *Syrový týden* (*Syrnaja nedělja*). Týden bujného veselí. Konzumují se *bliny* (lívance), různé mléčné potraviny, sýr, máslo, mléko nebo tvaroh. Věřící Rusové mohou před *Velkým půstem* velikonočním jíst naposledy maso v neděli před Maslenicí (Nikitina 2002: 195).

V Sovětském svazu byl tento svátek zakázán; oficiálně byl obnoven až v roce 2002. Od této doby se slaví v duchu lidové tradice.

Pravoslavné Velikonoce (Pascha) – mezi 22. 3. – 25. 4. (tradiční, posuvné svátky)

Pascha se slaví podle juliánského kalendáře vždy v první neděli po prvním úplňku, který nastává po jarní rovnodennosti.

K tradicím velikonočních svátků patřila v Rusku řada zvyklostí. Podle ustanovení ruské pravoslavné církve se po celý „*Strastný*“ týden, který začíná pondělím po Květné „*Vrbné*“ neděli a končí Bílou „*Velkou*“ sobotou, měl dodržovat přísný půst jako připomínka doby od příchodu Krista do Jeruzaléma do jeho ukřižování. Na Zelený

18 Srov. např.: *Mezinárodní den žen*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_den_%C5%BEen [cit. 19. 10. 2017].

19 *International Women's Day 8 March*, c. d. (srov. pozn. 17).

20 Srov. např.: *Mezinárodní den žen se tradičně masově a s láskou slaví i v Rusku*. [Online.] Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/node/5917281> [cit. 15. 7. 2018].

21 Čtyřicetidenní *Velký půst* v pravoslavných církvích začíná sedm týdnů před Velikonocemi (Paschou). Srov. např. *Velký půst*. [Online.] Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/kalendar/velpust.htm> [cit. 5. 10. 2016].

„*Čistý*“ čtvrtek lidé uklízeli dům, barvili vajíčka, pekli paschy,²² kuliče,²³ zdobili ikony květinami.²⁴

Na Bílou sobotu o půl dvanácté v noci začíná půlnoční paschální bohoslužba. K ní náleží okázalé slavnostní „*křížové*“ procesí kolem kostela vedené duchovenstvem. V něm jsou nesené procesní kříž, korouhve, evangeliář, svíce, ikony. Po ukončení obřadů se věřící vzájemně oslovují rituálně pronášenými slovy: „*Christos Voskres*“ a „*Vo-istinu Voskres*“ (*Kristus vstal z mrtvých. Jistě vstal z mrtvých*), poté se podle tradice mají třikrát políbit na tvář, a případně si vyměnit vajíčka (často červená jako symbol prolité krve Kristovy). Tyto bohoslužby jsou poslední příležitostí nechat si posvětit *paschy* (Sládek 2010: 93–102; Stepanova – Vychodilová 2013: 64–71). Nedělní velikonoční hostina se koná v uzavřeném rodinném kruhu. Na stole nesmí chybět beránek jako symbol obětování Krista, kulič nebo pascha. K ruským pravoslavným Velikonocům se vážou vzájemné návštěvy a také různé herní tradice, například i v českém prostředí známé tukání vajec, tzv. „*bitky*“. Zvykem je docházet ke hrobům členů rodiny a příbuzných (Fozikoš – Reiterova 1998: 59).

22 „Pascha“ je nepečený velikonoční moučník z tvarohového těsta (tvaroh, smetana, máslo, rozinky, kandované ovoce ad.). Tradiční pascha má tvar čtyřbokého komolého jehlanu. Symbolizuje Boží hrob. Současné prameny uvádějí paschy, jejichž boční strany jsou ozdobeny jednak dvouramenným křížem a jednak písmeny azbuky XB (*Christos Voskres*). Srov. např. *Pascha*. [Online.] Dostupné z: <http://www.apetitonline.cz/recepty/8061-pascha.html> [cit. 7. 5. 2018]; *Pravoslavné velikonoce v Rusku*. [Online.] Dostupné z: <http://www.obrazkovyvet.cz/vismo/dokumenty2.asp?id=1203> [cit. 7. 5. 2018]; Velikonoce v pravoslavné církvi. *Hospodářská a kulturní studia*. [Online.] Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=krestanstvi_sct [cit. 7. 5. 2018].

23 „Kulič“ je velikonoční pečivo z kynutého těsta, do něhož se přidávají rozinky, kandované ovoce, a také silný černý čaj, alkohol, kardamon, muškátový oříšek, šafrán, vanilkový cukr, sůl. Je obdobou našeho mazance, avšak peče se ve formě, nikoli na plechu, a má tvar komolého jehlanu nebo válce. Srov. např. *Kulič domácí – starý ruský recept*. [Online.] Dostupné z: <https://www.labuznik.cz/recept/kulic-domaci-stary-rusky-recept/> [cit. 7. 5. 2018]; srov. pozn. 22.

24 K velikonoční tradici patřilo také opatřit si nový oděv.

Svátek jara a práce (Den truda) – 1. 5. (státní svátek)

Prvomájová manifestace, která nastartovala tradici dnešního Svátku práce,²⁵ se poprvé v carském Rusku konala v roce 1890, a to ve Varšavě. Avšak již v následujícím roce 1891 proběhla také v Petrohradu.²⁶ Kontinuitu politické manifestace si Svátek práce udržel až do roku 1990. V roce 1992 byl přejmenován na Svátek jara a práce. V současnosti má nejen politický význam, ale je také svátkem jara a znovuzrození. V Rusku se v tento den konají ve všech regionálních centrech různé sváteční a politické akce.

Den vítězství (Den pabědy) – 9. 5. (státní svátek)

Oslava vítězství Ruska ve 2. světové válce. V tento den se koná v Moskvě na Rudém náměstí hlavní vojenská přehlídka. Současné jsou přehlídky organizovány i v dalších velkých městech, zejména v těch, kde se nacházejí štáby vojenských okruhů a loďstev. V rámci oslav probíhají pietní akty položení věnců na hroby těch, kteří padli.²⁷

Novou symbolickou formou úcty k hrdinství, spojenou se Dnem vítězství, je akce „Georgevska lenta“²⁸ („Jiřího stuha“) iniciovaná v roce 2005 Ruskou informační agenturou Novosti²⁹ a občanským sdružením Studentská obec na počest 60. výročí ukončení 2. světové války. Černo-oranžové stužky v barvách vysokého válečného vyzna-

25 Na památku potlačené demonstrace chicagských dělníků, kteří v roce 1886 vyšli do ulic s požadavkem osmihodinové pracovní doby, rozhodl pařížský kongres II. Internacionály, konaný v roce 1889, každoročně pořádat 1. května manifestace solidarity. Od roku 1890 se manifestace konaly v USA, Rakousko-Uhersku, Belgii, Dánsku, Francii, Itálii, Německu, Norsku, carském Rusku (polské Varšavě), Španělsku, Švédsku, a v dalších zemích.

26 *Prazdnik vesny i truda v Rossii*. [Online.] Dostupné z: <http://www.calend.ru/holidays/0/0/37/1/> [cit. 10. 5. 2018]. – *Pervoe maja (prazdnik)*. [Online.] Dostupné z: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Pervoe_maja_\(prazdnik\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Pervoe_maja_(prazdnik)). [cit. 10. 5. 2018].

27 *Den vítězství (9. května)*. (2017) [Online.] Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Den_vítězství_\(9._května\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Den_vítězství_(9._května)) [cit. 7. 9. 2017].

28 *Jiřího stužka (lenta)* je veřejná akce rozdávání symbolických stužek, které jsou věnovány oslavě Dnu vítězství a Velké vlastenecké války. Manifestní sebe označování stužkami připnutými na oděvy, v Rusku zavedené v roce 2005, se ujalo a stalo masovou záležitostí. Srov.: *Svatojiříská stuha* (2018). [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatojiříská_stuha [cit. 7. 6. 2018].

29 V roce 2013 byla agentura sloučena s rozhlasovou stanicí Hlas Ruska pod názvem Rusko dnes (*Rossija segodnja*). *RIA Novosti* (2018). [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/RIA_Novosti [cit. 7. 6. 2018].

menání si lidé připínají na oděv i na auta. Manifestují tak paměť na oběti druhé světové války a na historický význam dosaženého vítězství (Jurlova 2007).

V současné ruské společnosti je Den vítězství spojován nejen s veřejnými oslavami, ale také s rodinnou pamětí a pietou. Na myšlenku osobní vzpomínky a veřejného připomenutí válečného hrdinství blízkých vznikla v sibiřské Ĥumeni³⁰ v roce 2007 nová tradice manifestních pochodů nazvaných Nesmrtelný pluk „*Běssmėrtny polk*“. Příbuzní v manifestním průvodu nesou transparenty s fotografiemi těch, kteří bojovali ve druhé světové válce.³¹ Nová forma oslavy Dne vítězství a holdu řadovým bojovníkům nalezla ohlas, a to i v mezinárodním prostoru. Například v roce 2015 se pochod konal také v USA, Německu, Mongolsku.³²

V současnosti k oslavám Dne vítězství v Moskvě a ve velkých městských centrech patří pořádání slavnostních koncertů a dalších akcí, včetně večerních ohňostrojů.

Den nezávislosti Ruska (Den' nezávisimosti Rossii) – 12. 6. (státní svátek)

Jedná se o jeden z nových státních svátků Ruské federace; vznikl v roce 1992 na podnět Borise Jelcina jako den přijetí deklarace o suverenitě Ruské federace.³³ Jako státní svátek byl uzákoněn v roce 1994.³⁴ Název získal v roce 2002. Od tohoto roku se oficiálně slaví ve všech oblastech Ruska a postupně si získává uznání. Rusové tento svátek, vytvořený státní reprezentací s cílem ukotvit nové hodnoty a směřování společnosti, považují za symbol jednoty národů Rus-

30 Ĥumen, průmyslové město na středním toku řeky Tobol, v jižní části Uralského federálního okruhu Ruské federace.

31 *Den vítězství (9. května)* (2018). [Online.] Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Den_v%C3%ADt%C4%9Bzstv%C3%AD_\(9._kv%C4%9Bta\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Den_v%C3%ADt%C4%9Bzstv%C3%AD_(9._kv%C4%9Bta)) [cit. 10. 8. 2018]. V roce 2015 ruská vláda přijala tuto iniciativu.

32 Ibid.

33 Deklarace o nezávislosti Ruska byla odhlasována 12. června 1990 prvním sjezdem lidových poslanců Ruské federace. Tímto aktem formálně zanikl Sovětský svaz a vznikla Ruská federace (Rešetarová 2012: 67).

34 *Rusko oslavilo Den Ruska* (2008). [Online.] Dostupné z: <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/102-ceska-republika/10211-/-/406-kultura/14428-rusko-oslavilo-den-ruska/> [cit. 10. 5. 2018].

ka a spojují jej s hrdostí na to, že jsou Rusy.³⁵ Ve městech se pořádají různé akce, koncerty, ohňostroje, sportovní soutěže apod. Proto je vnímán v řadě měst i jako den města (Adámek 2016).

Den mládeže – 27. 6. (státní pamětní den)

Halloween – 31. 10. (osvojený svátek z mezinárodního prostoru)

Den národní jednoty (Den' narodnogo edinstva) – **4. 11.** (státní svátek)

Den národní jednoty patří k nejnovějším cíleně konstruovaným státním svátkům Ruské federace. Slaví se teprve od roku 2005,³⁶ i když navazuje na tradici carského Ruska.³⁷ Datem je blízky 7. listopadu. Je vybudován na ideji občanské jednoty a závazku občanů k ruskému státu. Vztahuje se k dějinné minulosti počátku 17. století. Odkazuje na hrdinství Rusů v bojích s polsko-litevskými intervenčními vojsky v letech 1611–1612. Je holdem těm, kteří 26. října (4. listopadu) 1612 osvobodili Moskvu, připomenutím sjednocení Rusů v boji proti interventům a také účasti příslušníků dalších národností³⁸ tehdejšího Ruska na tomto zápase (Nikolayenko 2011). Svátek *Den národní jednoty* je tedy oslavou semknutosti všech vrstev obyvatelstva v boji za ruskou vlast. Glorifikuje Kuzmu Minina, vůdce povstání (řezníka, starostu Nižního Novgorodu) a Dmitrije Požarskeho, velitele domobrany a posléze velitele ruských vojsk.³⁹

³⁵ *Rusko oslavilo Den Ruska ...*, c. d. (srov. pozn. 34).

³⁶ *День народного единства* (2018). [Online.] Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/День_народного_единства [cit. 15. 8. 2018]. – Šmatov, V. E. (2011): *Velikaja data Rossii*. [Online.] Dostupné z: <http://d-pozharsky.ru/publikacii/velikaja-data-rossii> [cit. 10. 8. 2018]. – *Den národní jednoty – historie svátku* (2018). [Online.] Dostupné z: <http://www.cs.ladyland98.com/dom/22512-den-narodnogo-edinstva-istoriya-prazdnika.html> [cit. 10. 8. 2018].

³⁷ *Tag der Einheit des Volkes* (2017). [Online.] Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Tag_der_Einheit_des_Volkes [cit. 27. 10. 2017].

³⁸ K povstání se připojili Čuvaši, Komijci, Marijci a Seveřané.

³⁹ *4. November – Tag der nationalen Einheit des Volkes* (2011). [Online.] Dostupné z: <https://www.russlandjournal.de/russland/feiertage/tag-der-einheit-des-volkes/> [cit. 27. 10. 2017]. – *Tag der Einheit des Volkes* (2017). [Online.] Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Tag_der_Einheit_des_Volkes [cit. 27. 10. 2017].

Oslava Nového roku v komunitě arménských migrantů v Laskavě¹

Kristýna Dvořáková

Migranti, kteří přicházejí do cílové země, jsou determinováni kulturou, v níž se socializovali. V okamžiku migrace zpochybňují své kulturní vědění a vystavují je tlaku nové kultury. Také slavnosti a svátky, které manifestují hodnoty výchozí společnosti a posilují vazby mezi jejími aktéry, jsou prověřovány v souvislostech nového života. Jiná kulturní realita vystavuje revizi nejen hodnoty, ale také sdílené sociální okruhy. V rámci těchto úvah je legitimní položit si otázku, do jaké míry prošel revizí jeden z významných arménských svátků – svátek Nového roku, který byl přenesen arménskými migranty do prostoru České republiky. Jeho transformaci mohla ovlivnit nejen ztráta výchozího kulturního prostředí, ale i konkurenční kulturní nabídka české společnosti.

Arménské oslavy Nového roku jsou sice odlišné od oslav českých, ale ne natolik, aby je nebylo možné v České republice dodržovat bez velké pozornosti českých sousedů. Zásadně rozdílná je však společenská závažnost, jež je jim přikládána. Pro arménské migranty jsou prvoplánové význam a hodnoty, které oslavy nesou a symbolizují. Z této výchozí pozice jsem přistoupila ke sběru terénních dat i jejich interpretaci.

¹ Název Laskava je pseudonym, který užívám pro město, v němž jsem prováděla výzkum. Je zvolen tak, aby nekorrespondoval se žádným názvem města či obce v České republice.

Svůj výzkum jsem zaměřila na jedenapůltou generaci migrantů, tedy na mladé lidi, kteří se do ČR přistěhovali v předškolním věku.² Tato generace si názory a hodnoty tvořila jednak pod vlivem rodičů, příbuzných a známých, kteří jí předávali hodnoty země původu, jednak v návaznosti na názory a hodnoty hostitelské společnosti, v níž vyrostla a většinu života žije. Zaměřila jsem se tedy na názory a postoje vznikající souběžným působením rodiny, lokální migrantské komunity a hostitelské společnosti.

S ohledem na zvolené téma jsem si položila následující otázky.

- Jak oslava arménského Nového roku probíhá v rodinách informátorů?
- Jaké angažmá na této oslavě deklarují příslušníci jedenapůlté generace arménských migrantů?
- Jaké významy pro jedenapůltou generaci nese tato oslava udržovaná lokální arménskou komunitou?
- Jak se odráží v názorech mladých Arménů na oslavu arménského Nového roku vztah k sociokulturnímu prostoru ČR?

Pro rozhovory jsem vybrala deset mladých lidí ve věku 18–25 let, kteří žili v ČR minimálně patnáct let, byli svobodní, bezdětní, participovali na domácnosti rodičů a patřili k lokálnímu příbuzensko-sousedskému okruhu, který si Arméni v Laskavě vytvořili.³ Hledala

- Informátoři (stav k roku 2015): *Anna/Gohar*: 20 let, migrace do Polné 1994 (dva roky), v Laskavě od roku 2000, svobodná, dálkové studium VŠ v Praze; *Anton*: 25 let, rok migrace do Laskavy 1993 (šest let), svobodný, podnikatel, dálkové studium VŠ v Praze; *Aram*: 24 let, rok migrace do Laskavy v 1993 (pět let), svobodný, obchodní zástupce, dálkové studium VŠ v Liberci; *Djivan*: 18 let, rok migrace do Laskavy v 1995 (jeden rok), svobodný, SŠ v Laskavě; *Hegnar*: 20 let, rok migrace do Laskavy v 1994 (dva roky), svobodná, prezenční studium VŠ v Praze; *Hovsep/Josef*: 22 let, rok migrace do Laskavy v 1994 (čtyři roky), svobodný, prezenční studium, VŠ v Praze; *Iveta*: 21 let, rok migrace do Laskavy v 1993 (dva roky), svobodná, SŠ, prodavačka v Laskavě; *Klara*: 22 let, rok migrace do Laskavy v 1993 (tři roky), svobodná, prezenční studium, VŠ v Liberci; *Mariam*: 24 let, rok migrace do Laskavy v 1993 (pět let), svobodná, prezenční studium, VŠ v Laskavě; *Tamara*: 25 let, rok migrace do Laskavy v 1993 (šest let), svobodná prezenční studium, VŠ v Laskavě. – Pro dodržení etiky výzkumu jsou informátoři uvedeni pod pseudonymy (žádný z nich na tom však výslovně netrval).
- V rámci této sociální sítě jsem vybírala informátory. Předpokládala jsem, že vzhledem k tomu, že spolu udržují více méně pravidelný kontakt, budou zastávat

jsem takové jedince, kteří již měli na oslavy Nového roku jasný názor a byli schopni ho sdělit i vysvětlit. Stanovením délky pobytu v České republice jsem chtěla zajistit, aby informátor prožil větší část života v českém prostoru. Další tři kritéria vyplynula z konkrétních témat, která jsem s informátory v průběhu rozhovorů probírala.⁴ Rozhovory jsem provedla v období od března do dubna 2012.⁵

Arménská lokální komunita v Laskavě

V roce 2012 žilo v Laskavě přibližně sto Arménů. Základ této komunity vytvořili migranti, kteří se do ČR přistěhovali v roce 1993. Opouštěli Arménii v době, kdy byla ve špatné ekonomické a politické situaci (spor o Náhorní Karabach).⁶

Arménská komunita v Laskavě je tvořena na základě příbuzensko-sousedských sítí. V Laskavě žije jen minimum arménských ro-

stejně hodnoty, vykazovat stejnou socializaci a akulturaci. Rozhodla jsem se pro zástupce mladší generace migrantů, jelikož mě zajímal pohled těch, kteří jsou ovlivňováni na jedné straně svými rodiči a dalšími staršími členy arménské komunity, kteří mají na zemi původu mnoho velmi živých vzpomínek, ale na druhé straně i zástupci majoritní společnosti a životem v ní.

- Zpočátku jsem požádala gatekeepera, jenž také odpovídal mým kritériím, o kontakt na další vhodné jedince. Přes něj jsem získala většinu informátorů. Pouze dva informátory jsem získala technikou sněhové koule. Všichni kontaktovaní s výzkumem souhlasili. Ani v jednom případě jsem neměla problém s domluvou času a místa schůzky. Všichni informátoři byli ochotní, otevření a vyjadřovali potěšení ze zájmu o jejich komunitu a o jejich osoby. V mnoha případech mi byly nabízeny kontakty na další vhodné jedince a několikrát mi byly dokonce navrhovány možnosti rozšíření výzkumu. Z každého uskutečněného rozhovoru jsem odcházela ve výborné náladě, s novou chutí a energií k pokračování ve výzkumu.
- Přibližně polovinu informátorů kontaktoval výše zmiňovaný patron. Zbýlé informátory jsem kontaktovala osobně, obvykle přes sociální síť Facebook nebo mobilním telefonem. Sedm rozhovorů proběhlo v soukromém bytě (přítomna jsem byla pouze já a dotyčný informátor), tři byly uskutečněny v jedné z klidnějších laskavských kaváren. S každým informátorem jsem se setkala pouze jednou, za dobu našeho setkání jsme vždy probrali všechna témata, která jsem měla připravená. V několika případech jsem se ještě doptávala na analýzou odhalené nejasnosti, opět za užití sociální sítě Facebook.
- Arménská menšina v Česku*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Arm%C3%A9nsk%C3%A1_men%C5%A1ina_v_%C4%8Cesku [cit. 3. 4. 2016].

din, které by zde neměly další příbuzné.⁷ I když je toto příbuzenství někdy velmi vzdálené, lze je vysledovat. Kromě rodičů, sourozenců, strýců, tet, bratranců a sestřenic zde někteří z informátorů mají i své prarodiče. Ti se však přistěhovali ve většině až v nedávné době, často kvůli špatnému zdravotnímu stavu. Rodiny, které jsou v Laskavě bez dalších příbuzných, jsou s ostatními spojeny alespoň skrze sousedské vztahy, které vznikly již v Arménii. Jedenapůltá generace Arménů je si těchto vazeb vědoma.⁸

Já nevím o člověku, o nějaký rodině, která tady je a já bych ji neznal“ (Hovsep/Josef).

Vedle příbuzenských a krajanských vazeb je pro místní arménskou komunitu určitým duchovním stmelujícím činitelem i Arménská apoštolská církev⁹ (Toman 2013: 34). Pro informátory bylo jím však především vědomí „zdeděného“ závazku vzájemné globální podpory Arménů.

„Držíme spolu... Ale to není jenom to, že jsme tady jakoby v cizině sami, jako Arménci, ale je to tak i u nás [v Arménii]“ (Anton).

Oslava Nového roku v prvních letech po migraci

V době, kdy většina arménských rodin migrovala do ČR a našla nový domov v Laskavě, byla oslava Nového roku jednou z manifestně a společně zachovávaných tradic.

„...jelikož to není nic špatného, takže jsme se s tím neskrývali, a jelikož když přijdeš někam do ciziny, kde seš sám, tak se snažíš žít podle sebe. Když jsme žili podle sebe, tak jsme žili podle našich tradic tady“ (Anton).

⁷ Vycházím z tvrzení informátorů.

⁸ Pouze jediná informátorka se svými názory vymykala. Pravděpodobně proto, že její matka pochází z Ruska a na dodržování arménských tradic nelpí a také proto, že brzy po příchodu se rodina, kromě otce, přestala účastnit různých setkání pořádaných v rámci komunity, takže se jí vzdálila a již se za její součást nepovažuje.

⁹ V Laskavě se pravidelně konají arménské bohoslužby jednou za měsíc.

Arméni jsou hrdí na své tradice, ale ne všechny mohli v České republice dodržovat¹⁰ na rozdíl od oslav Nového roku. Prvních přibližně pět let po příchodu do Laskavy slavili svůj Nový rok společně. Vždy si objednali restauraci či velký sál, kde se sešla celá komunita a oslavila příchod Nového roku. Lidé tančili, zpívali. Děti si obvykle připravily nějaká vystoupení, která ostatním předváděly. Často se také převlékaly do různých kostýmů a nosily masky.

„V jedný velký restauraci se udělal vlastně jeden velký karneval, jsme to nazývali, a vlastně tam se ten Nový rok slavil“ (Mariam).

V průběhu následujících dnů se ještě všechny rodiny navštívily vzájemně ve svých domovech. V této době bylo možné danou oslavu charakterizovat jako oslavu, při níž docházelo k posilování vnitroskupinových vazeb v dosud nepoznaném prostředí Laskavy a přijímací země. Některé informátorky při vzpomínce na tato léta uvažovaly, že společná oslava v restauraci mohla suplovat i následně navštěvování. Přesto zvítězila tradice a bez navštěvování v domovech oslava nemohla proběhnout.

„Ale přesto tam byli ti lidi, spíš ti starší, kteří i tak asi nepochopili význam toho, že jako se nebudeme navštěvovat, jo, a přesto chodili k lidem domů“ (Anna/Gohar).

„No, navštěvujem se doma. Je to takový, z minulosti to přišlo, prostě tradiční, dá se říct, jo. ...je něco jiného, když to popřeješ venku a je něco jiného, když přijde [příbuzný, známý] přímo k tobě do bytu nebo domů a popřeje ti doma“ (Anton).

Přibližně na konci 90. let 20. století došlo ke zrušení společné oslavy. Jako jeden z pravděpodobných důvodů informátoři zvažovali finanční náročnost.

„...zase si jako praktický člověk řekl, že útrata nadvakrát, zaplatíš si restauraci, pak ještě na doma nakoupíš...“ (Anna/Gohar).

Zmiňovali však i odchod některých rodin z Laskavy a částečné odtržení dalších rodin či jednotlivců od komunity a jejich aktivit.

¹⁰ Jako příklad nemožnosti dodržovat tradiční arménské zvyklosti lze uvést arménský pohřeb. V Arménii zesnulý je uložen v rakvi v domě své rodiny až do pohřbu, víko od rakve je do té doby položeno před vchodem do tohoto domu (jako znamení pro ostatní), před pohřbením se nese rakev s ostatky zesnulého ulicemi města či vesnice, kde bydlel.

„...prostě některý děti už jsou víc takový, jakože co já bych tam chodil, vždyť já je neznám, nebo takhle, takže se navštěvují třeba už jenom ty starší“ (Klara).

Důležitou úlohu přičítali i poměrně dlouhému období, které strávili v České republice, kde se postupně začleňovali do majoritní společnosti a získávali mnoho kontaktů s jejími členy. Akcentovali tedy rozvolňování vnitřních vazeb lokální arménské komunity a začleňování členů své vrstevnické skupiny do české společnosti – neuvažovali však o kulturní změně.

Od přelomu tisíciletí se oslava Nového roku stala soukromou záležitostí, na které se podílí především rodina, příbuzní a známí, s nimiž má ta která rodina dobré osobní či pracovní¹¹ vztahy. Oslavy se již týkají pouze příbuzensko-přátelských skupin.

„...navštěvují se ty rodiny, který už spolu vychází od dávna, nevznikly mezi nima žádný komace, nebo rodiny, který mají mezi sebou práci nebo takhle“ (Hovsep/Josef).

Již tedy nedochází ke společnému setkání v rámci celé komunity, a tedy k posilování veškerých vnitroskupinových vazeb, i když u některých rodin se v průběhu oslav postupně celá komunita vystřídá (především u těch, které jsou v Čechách nejdéle, mají zde téměř celou rodinu a migraci zprostředkovali i ostatním rodinám).

Od konce 90. let minulého století do roku 2012 tedy proběhlo do jisté míry oslabování vnitřní sevřenosti arménské komunity v Laskavě. Rozvolňování ovlivnily vedle migrace některých Arménů do jiných měst či zemí také postoje těch, kteří ztráceli zájem o udržování sociálních vazeb uvnitř místní krajanské skupiny. Důsledkem byla postupná transformace oslav Nového roku. Zužoval se její rozsah a zmenšoval význam, který jí byl a je přičítán.

¹¹ Otec jednoho z informátorů vlastní firmu, v níž zaměstnává několik dalších členů komunity.

Scénář oslav Nového roku v arménské komunitě v Laskavě

Arménská oslava Nového roku je oslavou několikadenní. Začíná 31. prosince večer a končí v prvních dnech ledna – v Arménii a stejně tak v Laskavě.

Mladí Arméni, s nimiž jsem hovořila, vnímali Nový rok jako jeden z nejvýznamnějších a nejdůležitějších arménských svátků. V jejich přístupu se jeho oslava částečně propojovala s oslavou Vánoc, tu však spíše překlenovala. Osobitost arménského Nového roku v jejich výkladu byla založena: na potvrzování sounáležitosti rodiny a sociálních rolí v ní, na kontaktu s příbuznými a známými (osobním, telefonickým, skrze Skype) a na pokrmech novoroční večeře, které byly pečlivě voleny a připravovány.

V Laskavě byla v roce 2012 příprava a režie arménských oslav Nového roku záležitostí především starší generace, tedy generace rodičů. Generace informátorů, která ještě neměla své rodiny a samostatné domovy, se podřizovala starším. Přijímala i ustálené role mužů a žen jak při přípravách, tak v průběhu oslav; vnímala je jako rodinnou i společenskou normu arménské komunity.¹²

Přípravy

Prvou fází příprav na oslavu Nového roku byl pečlivý *úklid* celého obydlí. O výzdobě pokojů se žádný z informátorů nezmínil, všichni ale zdůrazňovali důležitost čistoty:

„... je taková tradice přijmout Novej rok v čistotě. Což znamená, jak vy děláte vánoční úklid, tak my děláme ten samej styl na toho Silvestra. Prostě byt musí bejt čistej, všechno musí bejt čistý, abys ten Novej rok přijala v čistotě“ (Anton).

Vářit a péct rodiny začínaly přibližně 27. prosince, někdy o jeden dva dny později (dle časových možností a množství pokrmů, které bylo třeba připravit). V tuto dobu se začínalo nakupovat vše po-

¹² Vzhledem k rozdílům v pohledu mužů a žen na oslavu Nového roku a na vše, co je s ní spojené, by se dalo sledovat genderové rozdělení v rámci sledované komunity arménských migrantů.

třebné. Obvyklé ingredience bylo možné obstarat v supermarketech, ale např. na vinné listy, tradiční arménský chléb či arménský koňak bylo třeba myslet s předstihem: opatřovaly se ve specializovaném obchodě v Praze (této možnosti využívali nejčastěji), nebo se kupovaly do zásoby kdykoliv v průběhu roku při příležitosti návštěvy Arménie (např. vinné listy se prodávají ve skleněných nádobách a skladují se při pokojových teplotách).

Do příprav se zapojovala celá rodina. Z tohoto pohledu lze přípravu vnímat také jako příležitost pro stmelení nejužší rodiny (informátoři v roce 2012 již obvykle studovali na vysokých školách, takže doma netrávili tolik času jako dříve). Podíl jednotlivých členů rodiny na přípravách nebyl ovšem stejný. I když muži pomáhali s úklidem, nákupy i vařením, většina činností ležela na matkách a dcerách. Informátoři zdůrazňovali:

„Určitě všechno to nedělá mamka. Určitý podíl na takový tý práci má i otec, na nákupy jezdí rodiče spolu. ... Já doma taky pomáhám. Při vaření ani moc ne, ale když se vaří, tak je potřeba taky uklízet“ (Hovsep/Josef).

„Jako popravdě řečeno chlapi pomáhají... Na to si nestěžuju. Ale většinou jako prostě ta ženská, ale jakože vedle třeba ti něco pomůžou“ (Iveta).

„Jako určitě pomáhají [muži], není to tím, že když jsme ženy, tak to budeme dělat samy. Ale většina věcí, jako co se týká jídel, dělá žena“ (Klara).

Arménské ženy zpravidla nebyly zaměstnané, pokud však některé byly, dovolenou si většinou nebraly a vše připravovaly po večerech a po nocích. Pak nejvíce vypomáhaly dcery – často samy připravovaly některé pokrmy či obstarávaly úklid.

Přípravy novoročních oslav hodnotili informátoři odlišně. Informátorky je vnímaly především jako práci, která vyčerpává je a zejména na jejich matky, a to přesto, že přiznávaly uspokojení, které jim přípravy poskytují.

„...ty matky prostě vypadaj fakt hrozně potom, vážně je to hodně unavující, jak nespíš, jak prostě přemýšlíš, co uděláš. ...takže jsou fakt hodně unavený“ (Klara).

„I přes to, že je to náročný, tak se na to vždycky těším. Jako je to vždycky jednou za rok, takže jako se to dá zvládnout“ (Iveta).

Informátoři naproti tomu přípravy nehodnotili z hlediska jejich náročnosti a namáhavosti, maximálně konstatovali, že je stále něco na práci:

„...doma je vždycky takovej zmatek, že, pořád je co dělat“ (Hovsep/Josef).

Novoroční oslava

Novoroční menu

Arménské oslavě Nového roku vévodí novoroční tabule, která je svátečně nazdobena, je na ní obvykle nádobí, které se v běžné dny nepoužívá. Především však je plná všemožných pokrmů a nápojů. Vzhledem k tomu, že si Arméni na Silvestra obvykle předávají dárky, je v téže místnosti umístěn ozdobený vánoční stromček.

Jedním z klíčových prvků, na němž spočívá podle informátorů podstata novoročních oslav, je menu, které si každá rodina připravuje sama u sebe doma. Jeho skladba není explicitně chápána jako závazná, rodinu od rodiny se může lišit, avšak hlavní chody jsou obvykle všude shodné, pouze některé jednotlivosti (např. saláty) se liší. Na novoroční stůl se servírují ve větší míře arménská jídla, ale vedle nich také pokrmy nakoupené (např. salámy, pečivo, ovoce a zelenina, hotové saláty), bez etnické nálepky.¹³

Mezi tradiční arménská jídla, která by neměla na stole chybět, patří dle informátorů *tolma* (mleté maso nebo luštěniny¹⁴ zavnuté do vinných nebo zelných listů, v nichž se vaří), obvykle podávaná se smetanou, *blinčik* (mleté maso zabalené do smaženého palačinkového těsta) a *pečená vepřová kýta*. Připravuje se mnoho různých salátů,¹⁵ sýrové a salámové obložené talíře, na kterých je kromě obvyklých salámů zakoupených v České republice také *basturma* (sušené

13 Chlebičky či jednohubky Arméni nepřipravovali, obvykle je prý neumí udělat a nechtěli je kupovat.

14 Zahradníčková (2006: 79) uvádí, že tato varianta s luštěninami se nazývá postní tolma.

15 Informátoři jmenovali saláty z červené řepy, z kukuřice, s kuřecím masem a ořechy, s lilkem, římský salát.

hovězí maso) a *sudžuk* (sušené mleté hovězí maso). Na stole nesmí chybět olivy, různé oříšky, čerstvá zelenina a ovoce. Tradiční přílohou je arménský chléb *lavaš* (pečená plochá placka z pšeničné mouky), který lze však v Čechách těžko sehnat, takže se často nahrazuje obyčejným pečivem (rohlíky, houskami, tmavým chlebem). Důležitě je také sladké pečivo, kterého se obvykle peče několik druhů: tradiční je *ghata* (koláč z listového těsta plněný sladkou náplní¹⁶), *ptichi malako* (krémový dezert s čokoládovou polevou) či v Čechách dobře známý *medovník*. Na stolech mohou být i další pokrmy (např. pečené kuře, vařené koleno, grilované ryby), vždy záleží na uvážení příslušné rodiny. Ženy se snaží každý rok oživit stůl a doplňují jej různými novými recepty.

Připijí se nejčastěji šampaňským, muži si obvykle nalévají vodku. „...*A pak vodka taky často u Arménců, hodně často, oblíbená, jakákoliv, hlavně aby to byla vodka*“ (Anna/Gohar).

Informátoři ovšem upozorňovali také na mírné zjednodušování novoročního menu a vypuštění tradičních jídel, které již zaznamenali v některých rodinách místních Arménů.

„...*jsou lidi, který to prostě tak náročně, v uvozovkách náročně, neslaví, že prostě něco k jídlu na stole bude, to stačí*“ (Hovsep/Josef).

Průběh oslavy

Rozdíl v mužských a ženských rolích je příznačný nejen při přípravách novoroční oslavy, ale také v jejím průběhu – a to po všechny dny, po které oslava trvá. Zvyklost přinesená z kulturního prostředí Arménie je zachovávána a považována za samozřejmost i druhou generací arménských migrantů.

Samotná oslava začíná 31. prosince večer. V každé rodině se její průběh mírně liší, ale hlavní „tradiční“ náplň zůstává. Všichni přítomní se ustrojí do společenského oděvu (muži oblek či alespoň košile, ženy společenské šaty nebo sváteční sukně a halenka), shromáždí se u svátečně prostřeného stolu, na němž jsou vyskládány veškeré připravené pokrmy a různé nápoje. Každý má před sebou příbor a ta-

16 Zahradníčková (2006) o něm mluví jako o arménském obřadním pečivu, které by nemělo chybět při žádné významnější události.

lič, na který si může vzít, na co má chuť. Doba, kdy se rodina u stolu sejde, je odlišná. V řadě rodin je to již v podvečer, ve většině domácností kolem deváté, v čase prvního termínu telefonování do Arménie, v některých však až na českou půlnoc.

V průběhu hodování se poslouchá arménská národní hudba nebo sleduje některý z arménských či ruských programů v televizi.

Jako významný akt hostiny informátoři zdůraznili opakovaný přípitek, slovně rozvitý a myšlenkově bohatý. Poprvé si obvykle připíjeli již v devět hodin večer, kdy odbíjí půlnoc v Arménii. Pokud měla rodina další příbuzné či blízké známé i v jiných státech východní a střední Evropy, připíjeli si obvykle i v jinou hodinu, podle toho, kdy byla půlnoc v těchto zemích (tuto skutečnost potvrdili všichni informátoři). Poslední přípitek byl na českou půlnoc. Nikdo z informátorů nevedl, že by si ještě poté připíjeli na své příbuzné žijící v zemích, v nichž půlnoc odbíjí až později.

„...*my si připijíme i jakoby když odbijou ručičky na dvanáctou hodinu v Arménii, připijem si podruhý na ruskej Novej rok no a pak o půlnoci si připijem potřetí*“ (Hegnar).

Kontakty příbuzných a přátel

Další neopomenutelnou součástí novoročních oslav bylo osobní kontaktování příbuzných a známých žijícími jinde v České republice, v Arménii či v jiných zemích a na jiných kontinentech.¹⁷

„*Takže u nás tady [v České republice] už v devět hodin tam [v Arménii] je půlnoc, takže už v devět vlastně naši obvolávají všechny tam, co jsou v Arménii, takže už jim přejou... A pak vlastně když je půlnoc už v jiných zemích, kde mají příbuzné a přátele, tak tam taky vlastně, všichni se obvolávají, oni volají nám...*“ (Mariam).

Obvykle si s příbuznými telefonovali; v době výzkumu se však stal velmi oblíbený Skype, který propojil příbuzné i vizuálně a umožnil jim vzájemné sdílení oslav.

17 SMS zprávy informátoři obvykle neposílali, vnímali je jako neosobní. „...*já ten svátek mám moc rád a přejú si, abych tomu člověku prostě řekl ústně, co mu všechno přejú nebo tak*“ (Hovsep/Josef).

„Třeba i se stalo, že jsme byli připojený na Skypu a měli jsme je otočený k našemu stolu vlastně kamerou a slavilo se dohromady“ (Anna/Gohar).

Tato část oslav, která probíhala do půlnoci, se nejčastěji konala v rámci úzké rodiny (rodiče a děti), pouze výjimečně i za přítomnosti prarodičů či dokonce sourozenců hostitelů a jejich rodin. Často končila rozbalováním dáreků. Tradici předávání dáreků při příležitosti oslavy Nového roku, běžnou v Arménii,¹⁸ laskavští Arméni zachovávali i v Čechách.¹⁹

Stejně jako u nás o půlnoci odpalovali Arméni ohňostroj a petardy. Po půlnoci se obvykle přemístili k dalším příbuzným; pokud zde měli prarodiče, tedy k nim. Pokud je neměli, šli obvykle za strýci a tety, kde si opět připojili, hodovali, povídali, často i zpívali (zpravidla arménské národní písně) a tančili.

Další dny se navzájem navštěvovali všichni příbuzní, přátelé a známí. Na oslavu se vzájemně nezvali, kdo chtěl ke komu přijít, ten přišel. Někdy přicházely celé rodiny společně, jindy chodili jen jednotlivci, či např. sourozenci a přátelé. Nebylo ovšem nutné navštívit všechny Armény žijící poblíž. Obvykle se navštěvovali pouze lidé, kteří se kontaktují i v průběhu celého roku a kteří spolu mají dobré vztahy.

„...některé rodiny prostě se navštěvují mezi sebou, ne všechny rodiny navštěvují všechny rodiny, ale ty rodiny, které si jsou spolu blízký“ (Hovsep/Josef).

Návštěvy se neohlašovaly. Ani strategie přijímání návštěv nepodléhala obecně přijaté zvyklosti.

„To prostě když přijdete na návštěvu a bohužel máte smůlu, že nejsou doma, tak prostě nedá se nic dělat. Buď přijdete prostě znovu, nebo zavoláte jim, že jste tam byli a bohužel nebyli doma...“ (Tamara).

18 V Arménii se Vánoce slaví dle starého arménského liturgického kalendáře 6. ledna. Arménský liturgický kalendář má šest pevných (nepohyblivých) svátků, tedy svátků připadajících každoročně na týž den v roce. Mezi tyto svátky patří i datum Narození Krista 6. ledna. Arménská apoštolská církev zachovala toto původní datum vánočních oslav. Srov. pozn. 21. – Na 6. a 7. ledna připadají také pravoslavné Vánoce.

19 Pouze v některých arménských rodinách si dárky předávali již 24. prosince.

V některých rodinách ale vždy zůstával někdo doma, aby se nestalo, že budou pro případnou návštěvu dveře zavřené.

„Vždycky je někdo doma. Vždycky, třeba i když, já nevím, celá rodina odejde, tak je někdo doma. Vždycky jako se zajišťuje to, aby nezvonili na prázdný dveře“ (Anna/Gohar).

Po celou dobu novoročních oslav byl připraven stůl, prostřený přibližně pro deset až patnáct osob (záleží na prostorových možnostech daného bytu či domu). Na něm byly stále připraveny oříšky, sušené a čerstvé ovoce, zelenina. Po příchodu návštěvy, která obvykle přinesla hostitelům nějakou malou pozornost (láhev tvrdého alkoholu, bonboniéru či čokoládu), ženy doplnily na stůl obložené mísy, saláty, sladké pečivo a připravily jídlo, které bylo třeba před podáváním ohřát. Také obsluha hostů byla úlohou žen; muži obvykle nalávali nápoje a bavili se s hosty u stolu.

„...když přijdou návštěvy, tak většinou návštěva sedí a pánové sedí a vlastně musí obsluhovat ženy“ (Mariam).

Pravidlem těchto návštěv byly opět přípitky. Hostitelé si s hosty připojili na následující rok – aby byl alespoň stejný nebo ještě lepší než rok uplynulý, aby byli zdraví, šťastní a úspěšní. Připojili si na všechny členy rodiny, příbuzné, přátele, známé i zesulé. Popřáli si mezi sebou štěstí a zdraví, ochutnali nějaké jídlo narovnané na talířcích a mísách umístěných na stole. Zavzpomínali si na vše, co se v uplynulém roce přihodilo; muži hovořili o politice, obchodu, dění ve světě, ženy nejčastěji o přípravách novoročních pokrmů.²⁰ Přibližně po hodině hosté odcházeli a pokračovali v navštěvování dalších rodin.

Návštěvy probíhaly vždy oboustranně, oplácely se. Často se stávalo, že se rodiny v průběhu dne setkaly nejen u sebe navzájem, ale ještě u třetí rodiny, kam přišly ve stejnou dobu.

„Stane se, že se potkáte někde třeba v jiném bytě všichni, potom ty jdeš ještě k nim domů a ten samej den ještě oni přijdou k vám“ (Mariam).

K pravidlům a výrazům úcty patřilo nejdříve navštívit rodiny, v nichž žili nejstarší členové komunity.

20 Nejčastěji plánují, že následující rok již nebudou dělat tolik pokrmů, což ale zatím prý nikdy nesplynulo.

„A pak je už další den a to vlastně chodí tak, že mladší chodí nejdřív ke starším a pak starší k mladším“ (Tamara).

„Mamka říká, že je to jako projevení úcty, že se chodí ke starším vždycy“ (Anna/Gohar).

První návštěvy přicházely obvykle již v noci z 31. prosince na 1. ledna, další poté v průběhu následujících dnů (od brzkého rána do noci), někdy například až do 5. či 6. ledna.²¹ Délka doby oslav byla podmíněna počtem rodin, které bylo třeba navštívit, a také časem, kdy bylo možné rodiny navštěvovat (Arméni, kteří chodili do práce, měli čas návštěv omezen na večerní hodiny). V Laskavě návštěvy obvykle postupně ustávaly mezi 2. a 3. lednem.

„Ty oslavy probíhají vlastně několik dnů a postupně to takhle odezní. Pak třeba čtvrtý [den] se už nikomu nechce pít a takhle, tak si odpočine“ (Aram).

Úprava délky slavení vyplynula jednak ze skutečnosti, že v Laskavě nežije takové množství Arménů, aby navštěvování zabralo tolik dní jako v Arménii, jednak z faktu, že v České republice je státní svátek pouze 1. ledna, poté se již jde do zaměstnání. Arméni v Laskavě se přizpůsobili a hodinu návštěv upravili.

„No ale nepotkala jsem jako ještě, že by si někdo vzal dovolenou kvůli tomu. To znamená, že když měl práci, tak jsme je navštěvovali třeba od šesti večer, jo, protože jsme věděli, že jsou v práci třeba ten den“ (Tamara).

„No, tady zase se bere na ohled to, že tady lidi pracujou. ... Jsou takové situace taky, že člověk musí do práce, tak nestihne. Tím není nic porušeno“ (Hovsep/Josef).

Přes veškeré limity nastavené českými zvyklostmi a rozvrhem svátečních a pracovních dní v ČR u všech informátorů přetrvával názor, že arménský způsob slavení Nového roku je ten nejlepší, jim nejbližší a chtěli by ho dodržovat i nadále.

„Já jsem rád, že to slavíme tak, jak to slavíme my. Člověk si to víc užije, víc to pozná, že je prostě nějaký Nový rok, pozná, že už je další rok“ (Aram).

21 V Arménii však oslavy trvají až čtrnáct dní.

Netvrdili však, že by někdy některou z možností, kterou jim k novoročním oslavám nabízí česká společnost, vyzkoušet nechtěli. Spíše ovšem proto, aby si rozšířili své obzory, poznali něco odlišného, něco nového. Nakonec všichni shodně dodávali, že arménská oslava pro ně bude vždy prioritní.

Sociální okruhy účastníků arménské oslavy Nového roku

Arméni

Arménská oslava Nového roku v Laskavě byla v roce 2012 v první řadě oslavou rodinnou. Slavila se v rámci užší i širší rodiny. Aktu „setkávání“ se účastnili ti, s nimiž měli Arméni dobré přátelské, sousedské či pracovní vztahy a s nimiž se blíže znali.

„Vlastně se navštěvujou ti, co se znají. Jako my se většinou známe se všema, takže se navštívíme se všema. Ale ne všichni...“ (Mariam).

Oslavu informátoři vnímali jako potvrzování rodinných a krajan-ských vztahů:

„...všichni se prostě vidí rádi, že jsou zase někde, kde je víc Arménců... Vždycky je to takový, jakože dobrý, máš radost, že seš zase někde, kde je víc těch, jako seš ty“ (Klara).

Sociální okruhy tedy nebyly definovány pouze na bázi příbuzenské a přátelské, ale i na bázi krajan-ské a etnické.

Důležité bylo udržování kontaktu se všemi ostatními krajany (příbuznými, přáteli a známými), s nimiž se Arméni nemohli v průběhu oslav setkat osobně. Neodmyslitelnou součástí arménské oslavy Nového roku proto byly telefonáty se všemi blízkými.

„...to je jedna z nejdůležitějších věcí, který děláme. ... Takže je to spojený se zahraničím. Máme i příbuzný a známý nejen v Arménii, ale i v jiných státech, kde jsou taky Arménci, slaví ten Silvestr podobně jako my tady, takže si voláme, popřejeme si“ (Hovsep/Josef).

Češi

O Česích jako účastnících oslavy se informátoři sami nezmiňovali. Až na položenou otázku přitakávali, že někdy na návštěvu přijde spolupracovník některého z rodičů nebo jejich spolužák či kamarád. Taková návštěva se obvykle odehrála v průběhu prvních lednových dnů. Oslavy, která probíhá v rámci nejužší rodiny a širšího příbuzenstva, se Češi obvykle neúčastnili. Přesto někteří informátoři zmínili přítomnost Čechů blízkých rodině, ovšem jako výjimečnou událost. „*Vlastně poprvé letos je to, co mezi námi byl i vlastně Nearménec, Čech, můj přítel*“ (Anna/Gohar).

To, že se Češi oslav účastní jen v nepatrném měřítku, připisovali informátoři postojům majority. Většina zdůraznila, že by byla ráda, kdyby se Češi začali o arménskou oslavu více zajímat.

„*My bychom byli rádi, kdyby to třeba s námi oslavili a tak, ale bohužel... Není to tak, že my, hm, my to slavíme jenom jako my, naše komunita, nebo my jenom Arménci, hm, to ne*“ (Aram).

Většina také již na novoroční návštěvu někoho ze svých „důvěrných“ přátel pozvala a zdůraznila, že pozvání rádi přijali.

„*...prostě přijdou posedět, pokecat a tak. Ne přímo za účelem popřát k Novému roku, ale možná i ze zvědavosti, jak to probíhá u nás*“ (Anton).

„*Přijdou. Když se pozve, tak jako že je vážně zajímá třeba právě ta naše kuchyně nebo něco, že je vážně zajímá, jakou máme. ...vždycky jim chutná, vždycky jsou nadšení*“ (Mariam).

Dotázaní Arméni měli však pocit, že minimálně mladá generace Čechů oslavu Nového roku nevnímá jako rodinný svátek a proto pro ni není jednoduché zúčastnit se arménských oslav, které neprobíhají pouze s vrstevníky, ale i v rámci rodiny a dalších známých (často o generaci až dvě starších). Argumentovali, že česká mentalita se od arménské liší právě v tom, že Arméni zahrnují do svého nejbližšího okruhu nejen svou rodinu a přátele, ale i rodiny svých přátel.

Pro Armény je oslava Nového roku festivitou, která posiluje vazby uvnitř jejich komunity. Ve vztahu k Čechům tomu však tak není. Češi dle informátorů svou účast na arménské oslavě vnímají spíše jako

běžnou návštěvu nebo na ni dorazí především ze zvědavosti. S Armény nesdílí stejné hodnoty vztahující se k Novému roku. Informátoři neměli pocit, že by se tradice novoročních oslav mohla stát prostředkem k jejich užšímu sblížení se s majoritou. Odstup nepramenil ze skutečnosti, že by Arméni nechtěli, aby Češi na jejich oslavě participovali, ale vycházel z naprosto odlišného chápání a vztahování se k tomuto svátku v rámci české a arménské kultury.

Genderové role dívek a chlapců na oslavě Nového roku

Znatelný byl rozdíl mezi podílem dívek a chlapců na vrcholících přípravách oslav. Mladí Arméni v tuto dobu často odcházeli a zapojovali se do silvestrovských oslav svých českých přátel a navraceli se až na půlnoc (nebo před ní, pokud společně s rodinou telefonovali a připíjeli si na odbíjející půlnoc v jiných zemích, kde mají příbuzné). „*No a toho 31., když je všechno dodělaný, není potřeba mé pomoci, tak jsem venku vlastně s kamarády*“ (Aram).

Dívky byly naopak doma a pomáhaly s dokončováním příprav. Neřekly sice, že by nemohly odejít slavit s přáteli. Vyjádřily však určitý závazek, povinnost vůči svým rodičům pomoci jim s posledními nezbytnostmi, a to i při zvědavosti a přání se českých oslav zúčastnit. „*...holky zůstávají doma, aby pomohly mamince. Já jsem nezažila, že bychom třeba já, sestra nebo sestřenice, bysme někam takhle šly*“ (Tamar).

„*...Taky bych třeba chtěla někdy zkusit, jaký to je, jo. Ale prostě víc jsem, jsem radši, že to slavíme fakt takhle s rodinou a takhle. Ale chtěla bych to někdy zkusit... Láká mě to, chtěla bych vidět, jak to prostě tam probíhá*“ (Iveta).

Pouze Anna/Gohar jako jediná z informátorek se českých oslav zúčastnila. Pochází ovšem z rodiny, která dodržuje arménské i české tradice: pravděpodobně také proto, že přibližně šest let po migraci nežila v Laskavě, ale v nedalekém městě jako jediná arménská rodina. Anna/Gohar přicházela od samého začátku mnohem častěji

do styku s majoritou, s jejími zvyky a hodnotami, které si tak mnohem rychleji osvojila a přijala za své. Přesto vyzdvihovala důležitost oslav arménských.

„Jako bylo to zajímavé, taky to mělo něco do sebe...ale prostě možná asi jak jsem v tom vychovaná, tak mi to víc vyhovuje jako s tou rodinou“ (Anna/Gohar).

Při slavnostní večeři a při následném přijímání návštěv mají dominantní postavení muži. Muži jsou hlavními hostiteli, kteří hosty zvou ke stolu, nalijí jim pití a udržují s nimi konverzaci. Na ženách je, aby připravily jídla, která před podáváním potřebují nějakou úpravu, umyly nádobí používané při předchozí návštěvě a donesly na stůl vše, co na něm chybí.

„...když přijde návštěva, tak jsou jídla, který se musí, musí být teplý, takže mezitím ona [matka] to zatím ohřeje, donese to“ (Hovsep/Josef).

Informátoři přijímali tyto mužské a ženské role, zakotvené rodinnou normou jako samozřejmost, nezpochybňovali je.

Skutečnost, že se informátoři na přípravě a na samotném průběhu oslav účastnili aktivně, je velmi významná. Na oslavu se nedívali zvenčí (nešlo o sentiment, o pasivní účast skrze vyprávění rodičů o tom, jak festivity probíhala v Arménii), ale zevnitř (oslav byla žitá, na informátory aktivně působila). Z toho postoje vycházel jejich blízký vztah k ní. Naprosté zapojení se do příprav a posléze i do samotné oslavy Arménům z velké části bránilo zapojit se do paralelně probíhajících oslav v České republice. Tím docházelo k posílení arménské tradice a na druhé straně k oslabení konkurenční nabídky českého Silvestra. V tomto ohledu tak může docházet k izolaci menšiny, nebo přesněji k izolaci určité její části. Vzhledem k rozdělení rolí, které zaujímá každé pohlaví v rámci příprav a samotných oslav, je totiž alespoň částečná účast na oslavách majority umožněna spíše mužům.

Hodnoty spojené s oslavou Nového roku

Oslavu Nového roku vnímali informátoři jako jednu z nejdůležitějších tradic, které v Laskavě v rámci své komunity udržovali. Byli přesvědčeni, že právě tato oslava zůstane zachována (i když možná v mírně pozmeněné formě). Velkou většinu jiných arménských svátků a slavností dodržovali již pouze okrajově, nebo vůbec. Na oslavě Nového roku si proto velmi zakládali.

„...mě přijde hrozně líto, strašně moc líto, že vlastně tady dodržuju jenom vlastně ten jeden svátek, jakoby ten přímo arménskej... Pro mě je to hrozně smutný, protože my Arménci máme hrozně dobrý tradice, hodně dobrých svátků... A už jenom to, že slavíme tenhle jeden, tak to je pro mě hrozně důležitý, protože to chci víc a víc dodržovat“ (Klara).

Období novoročních oslav bylo pro informátory obdobím, kdy si **potvrzovali rodinné a etnické vazby**. V jejich průběhu se scházela celá rodina, setkali se se svými příbuznými, přáteli a známými, pobavili se a dobře se najedli.

„Tu komunitu drží [oslav Nového roku] pohromadě, bych řekla, no“ (Tamara).

I když jedna z informátorek tato rodinná setkávání vnímala negativně (s poukazem na určitou společenskou přetvářku),²² je nesporné, že v jejím průběhu docházelo k utvrzování rodinných a vnitroskupinových vazeb, k potvrzování příslušnosti k širší rodině a celé komunitě.

„...víš, že nejseš sám na tom světě. Že prostě máš vedle sebe rodinu, která je s tebou další rok. V tu chvíli se necejtíš vůbec sám na světě. Potom, jak se začne chodit k těm příbuzným a tak, tak prostě fakt vidíš,

²² Anna/Gohar, která se arménských oslav neúčastní, sice Nový rok také vnímá jako důležitý zlom, ale nepřičítá váhu tomu, že by měla být rodina pohromadě (i když na této skutečnosti lpí i oba její rodiče) nebo že by měla v následujících dnech navštěvovat další členy arménské komunity (což činí pouze její otec).

„...ale já kolikrát nejsem doma nebo já se toho neúčastním vůbec, protože já fakt ty lidi moc neznám, oni rodiče je znají, třeba že byli sousedi v Arménii nebo takhle...jakože my s mamkou a se ségrou nechodíme, mamka na to není zvyklá, my na to nejsme zvyklý, tatka je na to zvyklej, tak chodí“ (Anna/Gohar).

že nejseš ani jenom se svojí čtyřčlennou rodinou, ale kolem sebe máš strejdy, tety a nakonec je velká familie v počtu čtyřiceti lidí“ (Anton).

Oslava byla pro mladé Armény také manifestací **úcty** vůči starším členům rodiny a celé komunity a celkově vůči těm, které mají rádi a na nichž jim záleží.

Důvod své participace na oslavě viděli informátoři především ve vlastní **tradici**, která dává jejímu organizování smysl (viz Bloch in Buchta 2010).

„...jsem strašně ráda, že prostě moji rodiče to dodržovali, že jeho rodiče to dodržovali, že prostě přišli a že to dodržujeme doted“ (Iveta).

Arménská tradice Nového roku je z velké míry koncentrována do **pokrmů**, které jsou připravovány. I když někdy Arménky uvažují o vypuštění některých jídel a jejich nahrazení jinými (např. českými), nakonec stejně vždy připraví ta tradiční.

„...každý rok si říkáme, jo, tak příští rok uděláme něco lehkýho, protože stejně jako nějak extra se nejí, protože jak se chodí z domu do domu, tak už jsou jakoby najezení, takže už nemaj jakoby hlad. Ale prostě každé rok se to stejně udělá stejně. Třeba řekneme, to je blbý, abychom neměli tolma a tak“ (Iveta).

Některé informátorky však zdůraznily, že v současné době vidí ve svém okolí jistý posun, jistou změnu v náhledu na oslavu. Hovořily o finanční stránce oslavy, o náročnosti, kterou příprava oslavy představuje i o upadajícím zájmu o tradiční oslavu.

„Akorát je to takový stresový dost, jako poslední dobou, všechno souvisí s financema, určitě. Jo, protože ty náklady, přece jenom za ty tři dny se u tebe doma objeví padesát lidí, tak, no, je to dost nákladný, náročný, co se týče financí“ (Tamara).

„...ale už mi to přijde takový, jakože, že už snad ani ty lidi na to nemaj chuť nebo něco, jenom kvůli tomu, že je to potřeba dělat, tak jako jdou. ...takový to zaniká, takový ta atmosféra, jakože jo, že by na to někdo byl nějak natěšený nebo tak“ (Mariam).

„...nevím, jestli je to tou vytížeností nebo tou změnou doby, ale ani už se tak lidi intenzivně nenavštěvují, řekla bych, jako, asi jako všechno tak nějak upadá... Dřív to bylo veselejší...“ (Anna/Gohar).

Tento obrat je možno vysvětlit buď zmiňovanou celkovou změnou doby a vytížeností členů komunity, nebo stále větší integrací arménských migrantů do majoritní společnosti a z toho plynoucí upadající potřeby udržovat arménské tradice. Stejně tak je ale možné, že tento pohled na oslavu existoval vždy, informátorky ho však jako malé děti nevnímaly a až v současnosti, kdy se na přípravách začaly čím dál více podílet, si je začaly všimnout.

Za **nejdůležitější den oslav Nového roku** označili informátoři noc z 31. prosince na 1. ledna. V tuto dobu oslava začíná, zpočátku v rámci nejužší rodiny, posléze v rámci širšího příbuzenstva. Tuto noc vnímali symbolicky, představovala pro ně na jedné straně konec jednoho a na druhé začátek něčeho jiného, byla pro ně dobou, kdy přijímají Nový rok. V tuto chvíli je pro ně nejdůležitější skutečnost, že je rodina pohromadě. Nikdo z nich si neuměl představit, že by byl v danou dobu sám. Pro Armény je instituce rodiny klíčová.

„Jo, to je takový, jako u nás se to bere moc jakoby takový rodinný svátek, jo, že prostě celá rodina je pohromadě a vstupuje do toho Nového roku. ...prostě přivítají Nový rok společně“ (Tamara).

„Vlastně ten Nový rok si nedokážu představit, že bych nebyla s rodinou“ (Mariam).

„...v tu chvíli jsme všichni se svojí rodinou doma a přijímáme Novej rok. ...jak ten Novej rok přijde, tak ho slavíš s těma nejbližšíma, abyste byli jakože zase na ten Novej rok spolu“ (Anton).

Zmíněn byl i emocionální prožitek pravé půlnoci, loučení se s uplynulým rokem a vítání roku přicházejícího.

„V tom slavení je pro mě důležitý ten moment, kdy se připijí. ...fakt je to takový pro mě hodně silný prožitek“ (Hovsep/Josef).

Srovnání s oslavou probíhající v Arménii

Informátoři shodně deklarovali, že arménská oslava v České republice se od oslavy probíhající v Arménii, co se týče samotného scénáře, neliší. Hlavní rozdíl viděli v množství osob, které přijdou na návštěvu. I přes to, že v Laskavě žije početná arménská komunita, není tak

početná, aby mohla suplovat veškeré příbuzné, kamarády, sousedy a známé, kteří by se oslav zúčastnili v Arménii.

„...když jsme tady takhle v Čechách, tak toho příbuzenstva neboli těch návštěv není tolik, jak jsme mívali v Arménii. ... Tady je to už takový klidnější“ (Aram).

A právě z tohoto rozdílu pramenily všechny další odlišnosti. Týkaly se délky doby slavení (v Arménii návštěvy probíhají často v rozmezí čtrnácti dnů) a celkové atmosféry oslavy.²³

„...tam je po celým městě hodně lidí, ty lidi jsou takový hodně živý, že potkaj se po městě, neznaj se, nikdy se neviděli a třeba si řeknou všechno nejlepší do Novýho roku...“ (Hovsep/Josef).

„...tady [v Čechách] to sousedství je takový, spíš takový chladnější. ... tam [v Arménii] to susedství, víš jakože, fakt se přáteli...“ (Iveta).

Posledním rozdílem, který informátoři zdůrazňovali, bylo, že v Arménii ženy nemusí veškeré pokrmy připravovat doma, ale mohou si většinu z nich koupit v obchodě, což v Čechách nelze.

Možnosti slavení Nového roku nabízené migrantům v České republice

Česká oslava přechodu starého a nového roku

První možností, která se informátorům v České republice nabízela, byla oslava Silvestra a Nového roku „v českém stylu“, s českými přáteli. Informátoři zmínili dvě arménské rodiny v Laskavě, které se již zcela integrovaly do hostitelské společnosti a slaví příchod Nového roku s majoritou.

Oni sami však preferovali tradice arménské. I když někteří naznačili určitá pozitiva českých oslav, viděli i jejich omezení. Pozitivně je vnímali jako záležitost jediného dne, jež prohlubuje vztahy v okruhu přátel.

²³ Nejvíce rozdíly zdůrazňovali dva informátoři, kteří v nedávné době v Arménii strávili období Nového roku. Ani oni nemluvili o rozdílech v samotném průběhu oslavy, ale spíše v celkové náladě a atmosféře, která v danou dobu v Arménii panuje.

„...hlavně je to s přáteli, česká oslava Novýho roku, takže víc to stmělí to přátelství, mají lidi víc společných zážitků“ (Anna/Gohar).

„...kladný je, že ten den vlastně vyrazíte někam, se všema to oslavíte a tím to končí“ (Mariam).

Naproti tomu zdůrazňovali, že především starší generace Čechů tento významný okamžik nijak zvlášť neprožívá.

„...třeba mě mrzí, že třeba ty lidi, kteří jsou doma zavřený, prostě sami, že si jenom tuknou prostě a jdou spát“ (Iveta).

Srovnávali a odsuzovali také motivace hoštění. Jako jistý zápor vnímali český pohled na oslavu.

„Prostě to není jako, koukejte, já na to mám. Pro nás je to pohostinství, prostě, že vážíme si té návštěvy a tak“ (Aram).

„...třeba tady, když je Silvestr, tak první, co mladý lidi napadne, je se opít. Opít se. A já na těch lidech prostě nevidím jejich smysl ty oslavy, ... je Nový rok, tak se opijou. Ale ne zase všichni...“ (Hovsep/Josef).

Mladí Arméni svou oslavu přechodu starého a Nového roku vnímali tedy naprosto odlišně od české. Pro ně byla důležitým přechodem, který by si měl každý člověk dobře uvědomovat a hluboce prožívat. Tuto rozdílnost často vykreslovali srovnáním vyvrcholení silvestrovské oslavy (tedy půlnoci 31. prosince) v rámci své komunity a v rámci majoritní společnosti. Češi podle nich prožívají půlnoc jako dobu největšího veselí ve veřejném prostoru. Arméni naopak niterně v rodinném kruhu.

„...třeba tady v Čechách o půlnoci toho 31. prosince to je pořádné rachot. ...u nás právě to bude asi nejkřidnější chvíle, protože všichni jsou doma, čekaj a pak to začne“ (Aram).

„Já jsem rád, že to slavíme tak, jak to slavíme my. Člověk si to víc užije, víc to pozná, že je prostě nějaký Nový rok, pozná, že už je další rok“ (Aram).

Oslava v zahraničí

Druhá z nabízených možností jak oslavit Nový rok je odjet do zahraničí. V arménské komunitě v Laskavě se občas stane, že některá rodina odletí k moři nebo odjede za svými příbuznými do Arménie či do jiné země. Nestává se to však pravidelně ani často.

„Stává se, že se někam třeba odletí, někam jakoby do ciziny a tak, to je spíš taková móda posledních dob. ... Je možné, že třeba se domluví ty zase nejbližší, třeba bráchové, ségry a takhle v tom nejbližším okruhu a vyjedou si na ten Nový rok někam, společně si to oslaví“ (Aram).

Vánoce jako česká paralela k arménské oslavě Nového roku

Vánoce, které se v České republice slaví bezprostředně před tím, než u Arménů nastanou přípravy na oslavu Nového roku, byly častým příměrem pro vysvětlení, jaký význam a jakou důležitost pro informátory nese Nový rok. Toto srovnání informátoři nabízeli zcela samovolně, bez jakéhokoliv mého podnětu.

„Tu naši oslavu Nového roku bych napodobil, je to něco jako tady Vánoce u Čechů. Tady prostě přípravy a vlastně cukroví, salát, kapr a takhle. Taky se chodí k příbuzným“ (Aram).

Za svůj dosavadní život v Čechách pochopili, že Češi Vánoce vnímají jako oslavu probíhající v rodinném a příbuzenském kruhu.

„...v Čechách jsou asi hlavnější ty Vánoce, že jo, rodinný takový. ...vy se všichni sejdete na ty Vánoce, dáte si dárky a uděláte si rodinnej den“ (Klara).

Mnoho arménských rodin žijících v Laskavě přejalo české Vánoce, ve většině případů velmi záhy po příchodu, především kvůli dětem, které chtěly vánoční oslavy jako jejich čeští spolužáci.

„...když jsme se nastěhovali do Česka, když jsme si zvykli na ty české tradice a na český život, tak jsme už začali slavit český Vánoce, protože když jsme se stěhovali, tak jsem byl malý a protože jsem chodil do školy, tak jsem viděl, jak to chodí v České republice, že ty děcka tady dostávají dárky 24. ...“ (Hovsep/Josef).

I ty arménské rodiny, které si předávaly dárky dle arménské tradice až na Silvestra, se obvykle na české Vánoce alespoň sešly a připravily si tradiční české vánoční jídlo.

„My jsme nikdy neslavili ty český Vánoce, ale v průběhu prostě těch let a tak, tak jsme se rozhodli, že alespoň o těch Vánocích třeba si sednem my čtyři s bráchou a našima ke stolu, dáme si víno, rybu, máme kopeň bramborovej salát, protože ho neumíme. když už tady žijem,

tak se víc jako [musíme] zajímat o ten život tady. ...přeci jenom jsme tady a bylo by to trochu nefér“ (Klara²⁴).

Arménské Vánoce 6. ledna v České republice rodiny nedodrží již vůbec. A pokud ano, tak pouze okrajově.

„Já mám pocit, že co se týče nás, tak tady neslavíme toho šestého. Možná proto, že musíme do školy, pak je práce, ale nevím“ (Tamara). „...toho šestého se sejdeme, to není to tak velký, jako by to bylo v Arménii, ale rodina se sejde, dáme si něco, půjdeme třeba zas k tý stařešně, už neobcházíme všechny...“ (Anton).

Z pohledu informátorů není tolik důležitá forma vánoční oslavy, ale význam, který nese pro její účastníky. K hlavním hodnotám patří *potvrzování vazeb* v rámci rodiny, arménské lokální komunity a příbuzensko-přátelské skupiny roztroušené mimo hranice Laskavy, a neméně její odkaz k vlastní *arménské tradici* jako nositeli kulturní sounáležitosti Arménů. Z rozhovorů vyplynulo, že tyto hodnoty byly pro informátory nezastupitelné. Vzhledem k tomu, že oslava Nového roku byla jimi silně prodchnuta, byla klíčová pro potvrzování jejich výchozí arménské identity.

Závaznost tradice a přípustnost inovace

Většina informátorů si na novoroční oslavy v jejich rodné zemi nevzpomíná. V době, kdy migrovali, byli ještě malými dětmi, takže scénář oslav v Arménii znali pouze z vyprávění rodičů a krajanů – kromě dvou, kteří se jich zúčastnili při návštěvě Arménie. Jejich představa oslavy Nového roku tak především vycházela z arménské oslavy probíhající v Laskavě, které se každoročně účastní. Samotný scénář ovšem ztotožňovali s průběhem oslavy v zemi původu. Ten jako celek byl pro ně normou, kterou pokládali za více méně závaznou nejen v rámci života arménských migrantů v Laskavě, ale i v Arménii a na jiných místech, kde arménská diaspora žije.

Současně si informátoři uvědomovali či nevědomky přiznávali, že v dílčích segmentech dochází k inovacím, které konstituují aktuální podobu oslavy Nového roku a ovlivňují přijatou normu.

²⁴ Informátorka projevila velký zájem o českou kulturu celkově. Např. již několikrát byla na půlnoční mši.

Jednou z klíčových tradic oslavy Nového roku je skladba silvestrovského a novoročního *menu*. I když ho informátoři nepopisovali jako závazné, z výpovědí je patrné, že se z určitých jídel v průběhu času stráveného v ČR staly pokrmy tradiční, které k oslavě neodmyslitelně patří.

„No tak speciální jídla, na ten den máme speciální jídla, který prostě na tom stole by neměly chybět. A je to takový, jak bych to řekl, se stalo symbolem vlastně stolu, a který patří do Nového roku, protože když slavíme Nový rok, tak by to tam mělo být“ (Aram).

Překážky, které by jim v Čechách nějakým způsobem ztěžovaly dodržení normy, buď nevnímali vůbec, nebo pouze okrajově. Zmiňovali určité potraviny a ingredience,²⁵ které lze v České republice sehnat jen stěží. Někteří měli pocit, že v rámci adaptace na nové prostředí jsou inovace akceptovatelné a nezasahují do podstaty oslavy.

„...co se týče toho, že by tady něco chybělo, co bysme chtěli sehnat na ten stůl, tak to se tak říct nedá, protože to by musel říct člověk, který chce mít furt do detailů všechno stejně tak, jak to dělají třeba v tý Arménii. Ale obecně tady se dá sehnat všechno, co je potřeba na ten stůl“ (Hovsep/Josef).

V případě opatrování potravin byl znatelný rozdíl mezi odpověďmi informátorek a informátorů. Ženy problém se sháněním určitých potravin deklarovaly mnohem častěji a naléhavěji.

„Určitě, tady spousta věcí, jo, spousta. ...máme jako dost speciální kuchyni a tady ne všechno se dá najít no“ (Tamara).

Na striktním dodržování skladby pokrmů nelpěl žádný z informátorů. Připouštěli možnost různých úprav či zjednodušení, což by přivítaly především ženy.

„...není to tak, že to je prostě český, my jsme Arménci, ne, nemůžeme to mít na stole. Ne, to neexistuje, kdyby to tak bylo, tak tam nemáme ani třeba českou vodku, nebo housky, že jo, rohlíky. My to nemáme, u nás jakože houska, rohlík vyloženě takový není“ (Aram).

Informátorka, která žila prvních šest let v České republice obklopena především majoritou, připravila jeden rok kromě arménských

²⁵ Např. koření, vinné listy či arménský tradiční chléb.

pokrmů také pochutiny tradičně české. Českou nabídku zvolila jako způsob ozvláštňení či zpestření. Ohlasy rodiny i hostů byly kladné.

„...věděla jsem, že u každého doma, ne že je to samé, ale většinou jo... Tak jsem si řekla, že to bude takový výstřední, když přichystám něco typicky českého, protože ne že to rodina nezná, ale moc často se to nevyužívá. Takže jsem chystala spíš český pomazánky, nachystali jsme jednohubky, chlebičky a našla jsem si nějaký listový šneky a tohle, napекly se i český buchty“ (Anna/Gohar).

Další změna, kterou arménští migranti pociťovali, souvisela se **zkrácením doby konání oslavy a účastí členů rodiny** na vzájemných návštěvách. Informátoři ovšem zastávali stanovisko, že vzhledem k tomu, že žijí v jiné zemi, kde jejich tradice není obvyklá, je zcela normální, když někdo z rodiny musí do práce nebo do školy, a tudíž není přítomen při těchto návštěvách.

Perspektiva do budoucnosti

Většina informátorů se zmínila, že by chtěla obnovit společnou oslavu Nového roku v kulturním domě či nějaké větší restauraci. Tento nápad prý není jejich soukromý, ale sdílí ho s většinou členů komunity. V nejbližších letech by snad měl být realizován, avšak po tak dlouhé době, kdy si všichni zvykli na určitý scénář, je těžké tuto změnu zavést. Takto výrazně zasáhnout do oslavy je evidentně problém.

„Ale tak už dlouho právě plánujeme, že Silvestr budeme slavit v té restauraci a i letos jsme to tak měli udělat, ale z nějakého důvodu prostě, přišlo se s tím jako pozdě, takže už některé rodiny měly nakoupeno nebo tak“ (Tamara).

Většina informátorek by v budoucnu již neudržovala nebo omezila návštěvy, které probíhají v prvních lednových dnech, a to přesto, že si uvědomovala důsledek: ztrátu další části vlastních tradic. Informátorky měly pocit, že by si shon kolem novoročních oslav každý rád trochu ulehčil.

„...Jako spíš by všichni právě byli pro, aby toho 31. se všichni vlastně sešli a slavilo se to společně a už by se nechodilo od domu do domu“ (Mariam).

Naopak informátoři by rádi pokračovali v tradici vzájemného navštěvování v celém rozsahu.

„...Takže bych chtěl, abychom to slavili takhle, a jinak to prostě nepůjde. Prostě automaticky se to musí připravit, ty jídla mám strašně rád, takže to se bude muset připravit. ... To se za jeden den nesní, takže automaticky to musí zůstat“ (Aram).

Z výpovědí mladých Arménů je více než pravděpodobné, že si arménskou oslavu Nového roku zachovají, i když ne úplně beze změn.²⁶ Ženy by ji chtěly udržet i v případě, že jejich životním partnerem se stane Čech,²⁷ nebo že se provdají za Arména do jiného města.²⁸ Všichni by ovšem někdy chtěli zkusit i jinou z nabízených možností jak strávit Nový rok (např. odletět k moři nebo odjet na hory, oslavit Silvestra s českými přáteli). Žádný z nich však vybočení nevnímal jako trvalou změnu, ale pouze zpestření, získání nového zážitku.²⁹ „Určitě třeba i ten Nový rok bych chtěl třeba oslavit někde, kde je teplo“ (Aram).

„...jednou pojedu s kamarády a nebudu třeba doma od 20. prosince až do 10. ledna. ... Jednou by mi to nevadilo takhle“ (Anton).

26 Pouze informátorka, která se jediná v současnosti ani okrajově na arménských oslavách nepodílí, v budoucnosti neviděla jediný důvod, proč by se měla pokoušet ve své rodině oslavu obnovit.

27 Dvě informátorky, které mají nearménské partnery, shodně uvedly, že se jim arménská oslava líbí a již se s nimi dohodly, že ji budou dodržovat i v budoucnosti. Pokud se odstěhují pryč z Laskavy, rády by se sem na Nový rok společně s partnery vracely a slavily jej společně s rodiči a příbuznými v Laskavě. „Já bych třeba chtěla Silvestra slavit spíše tady s rodinou. Jako kdybychom žili v Praze, tak si myslím, že budeme jezdit sem na ty svátky, k našim“ (Tamara).

28 „Ale kdybych se už fakt jako vdala a prostě patřila jakoby už k tomu chlapovi, k jeho rodině, byla bych u něho, takže by to asi nebyla jakože možnost, abych to prostě strávila úplně s mojí rodinou, takže spíš tam. Ale jako určitě popřát a tak. Ale kdybychom třeba bydleli někde blízko...tak určitě třeba strávit spolu den nebo dva dny“ (Iveta).

29 Toto stanovisko vyjádřili i Arméni, kteří hledali své budoucí životní perspektivy: „...já když budu mít v budoucnosti rodinu, tak se budu snažit trošku jakoby dělat klidnější svátky. Takže pokud bude možnost, jak finanční, tak časová, tak prostě vycestovat do zahraničí, ale taky budu s rodinou, s rodičema slavit. ... Jak říkám, že bych odcestoval třeba do zahraničí, ale z druhé strany si říkám, že bych to dělal nerad, protože bych byl nerad, aby rodiče byli tady [samí]“ (Hovsep/Josef). „Z jedné strany bych to chtěl slavit jako teď, jak to slavíme pořád, z druhé strany bych to chtěl třeba slavit se všema svýma přátelima někde v nějaký velký restauraci“ (Djivan).

„...fakt třeba jakoby odletět na ten týden prostě pryč jakoby s rodinou nebo s přáteli, s těma nejbližšíma, třeba sestřenkami, a tam to slavit...“ (Iveta).

Jednotlivci uvažovali o budoucnosti oslav v závislosti na rozhodnutí celé arménské komunity Laskavy. Přesto Nový rok byl i pro ně spjat s rodinou a potřeba udržování kontaktu s rodiči v tomto období neopominutelná.

„Já si myslím, že bych jako dál jako tady ty tradice jako chtěla dodržovat. Že kdyby naši je slavili, tak určitě jo, kdyby se stalo třeba, já nevím, že ani oni by to neslavili, že by se tady rozhodlo, že už to nebudeme slavit, tak to je něco jinýho, že bych třeba, já nevím, jenom na ten Novej rok, na ten jeden den, třeba přijela, abych tady byla s nima, a to by bylo všechno“ (Mariam).

Nejvýznamnějším důvodem, proč byla arménská oslava Nového roku udržována a do budoucnosti proponována, je její provázanost s institucí rodiny.

„Víš, budu, budu to chtít dodržovat a to z důvodu, že to je takovej svaz rodiny, to drží tu rodinu spolu. Každá takováhle maličkost potom drží rodinu. ... Ale budu chtít takovýhle ty věci dodržovat, aby to fungovalo, aby ta rodina držela spolu a nerozpadla se“ (Anton).

„...je to hrozně hezký, podle mě, je to prostě rodina a rodina by se takových věcí měla držet podle mě“ (Klara).

Závěr

Hlavním mým cílem bylo zjistit, co znamená pro jedenapůltou generaci arménských migrantů žijících v Laskavě tradiční oslava Nového roku.

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že oslava Nového roku je pro informátory klíčová především s ohledem na jejich vztah k rodině, k zemi původu, ke krajanům a k arménské kultuře a tradicím. Při této oslavě dochází a) k potvrzování vztahů v rámci užší i širší rodiny a následně v rámci celé arménské komunity žijící v Laskavě, tedy k potvrzování sociálního okruhu, vybudovaného na základě krajan-

ství a b) k udržování tradice odkazující k minulosti a k předkům, tedy k potvrzování výchozí kulturní a etnické identity migrantů.

V době, kdy rodiny informátorů přišly do České republiky, byla oslava Nového roku jednou z příležitostí, kdy se v nelehkých počátcích Arméni setkávali s celou komunitou. Při oslavě vycházeli z tradic, které si osvojili v zemi původu. V současnosti se rodiny arménských migrantů v Laskavě nacházejí mezi dvěma kulturními nabídkami oslav Nového roku: tradicí výchozí a nově přijímanou od majoritní společnosti. Některé ze svých tradic si uchovávají nezměněné (alespoň co se týče zásadních prvků a významů, které se k nim vztahují) a na jejich dodržování lpí, jiné pozměnily či upravily dle zvyků majoritní společnosti a některé zcela vypustily či začaly slavit jiné.

Laskavská arménská komunita se neuzavírá před majoritní společností. Výpovědi informátorů potvrdily tezi, že Arméni jsou ve světě „známí svojí schopností rychle se začlenit do nového prostředí, a i přes zachování vlastních kulturních specifíků proniknout do uznávaných pozic v přijímající společnosti“ (Klvaňová 2006: 4, 5). Tento postoj jsem zaznamenala i u jedenapůlté generace. Oslava Nového roku se však nestala nástrojem integrace, zůstala prostředkem potvrzování arménské identity. Představuje spíše nástroj posilující izolaci migrantů, brání sociální integraci do majoritní společnosti. Arménská oslava má na rozdíl od české intimní charakter, a proto zůstává pro majoritní společnost uzavřena.

V rámci oslavy k arménské tradici odkazují především vzájemná novoroční přání mezi aktéry, rituálně vyslovovaná na počátcích návštěv a provázená přípitkem. Symbolický význam mají i arménské pokrmy, hudba a činnosti, které jsou s ní spojené (např. tanec či zpěv). Jejich prostřednictvím je posilována kolektivní paměť účastníků oslavy.

Pro informátory představují silvestrovská oslava a následné novoroční návštěvy především prostředek k potvrzování sociálního okruhu, k němuž dochází skrze společnou participaci na oslavě.³⁰ Přesto-

³⁰ Usuzuji tak z naprosto rozdílného prostoru, který informátoři v rozhovorech věnovali popisu scénáře oslavy a návštěv (tomu, co se děje na počátku a v průběhu) a důvodu, proč k oslavě dochází.

že jsou si arménská a paralelně probíhající česká oslava Nového roku, co se týče formy, velmi blízké,³¹ není v nich prostor pro společné sdílení, jelikož jsou naplněny zcela odlišnými hodnotami.

Na základě výpovědí informátorů lze usuzovat, že arménská oslava Nového roku zůstane, i když pravděpodobně s určitými redukcemi a úpravami, zachována i do budoucna a bude tak i nadále jednou z důležitých spojnic, která migranty váže k zemi původu a naopak odděluje od země cílové. Lze však předpokládat, že s postupným začleňováním příslušníků majoritní společnosti jakožto pravděpodobných budoucích partnerů a partnerek informátorů do arménských rodin, bude postupně docházet ke stále větší redukci tradičních prvků a k postupnému splývání arménské oslavy s českou.

³¹ V obou případech jde o radostné setkání, při němž se aktéři scházejí s dalšími lidmi, baví se, zpívají, tančí, jedí a pijí.

OBČANÉ IZRAELE

Festivity Izraelců žijících v Praze

Vendula Segerová, Miroslav Slowik

Izraelci, občané Státu Izrael, kteří trvale nebo dlouhodobě žijí v České republice, vytvořili v Praze malou, ale svébytnou komunitu. Vedle dalších charakteristik, vázaných na kulturní prostředí Izraele, jsou pro život zmíněných cizinců v Praze příznačné právě oslavy osobitých svátků a slavností, způsob jejich slavení a do jisté míry i postoje k jejich významu a dodržování mimo zemi původu.

Objektem našeho výzkumu jsou svátky a slavnosti judaismu a jejich funkce ve vztahu k uchování původní identity, ke ztotožňování se s imigrační skupinou Izraelců v Praze, k posilování vazeb vůči rodině v zemi původu a vůči otevírání se českému kulturnímu prostředí. Z těchto hledisek jsme sledovali:

- 1) jaké svátky imigrační skupina občanů Státu Izrael slaví v českém prostředí a v jakém rozsahu,
- 2) které svátky jsou pro členy skupiny v hostitelské zemi důležité a které naopak ztrácejí na významu, a zůstávají tudíž opomíjeny,
- 3) zda svátky, které příslušníci zkoumané komunity neopouštějí a dodržují, jsou jimi považovány za svátky rodinné, za svátky tvořící součást oslav komunity občanů Izraele v ČR či za svátky, jež jsou nezbytnou součástí života lidí, kteří vyznávají judaismus,
- 4) které svátky příslušníci komunity převzali z českého kulturního komplexu a jaké byly jejich motivace,

- 5) jaký význam přiřazuje zkoumaná skupina přijetí a následnému začlenění takových kulturních tradic se zřením k přiblížení se jedné společnosti ke společnosti druhé.

Naznačené otázky jsme sledovali u skupiny Izraelců, kteří v Praze žijí ve druhém desetiletí 21. století. Tuto skupinu je nutno ještě dále specifikovat. Pro výzkum festivit se totiž ukázalo jako nutné stanovit podmínku, že informátor je narozen a vychován v Izraeli. Nejedná se tedy o jednotlivce, který je nositelem občanství Státu Izrael, jenž se do země přistěhoval až v průběhu jeho života. Takoví jednotlivci zůstávají pro náš výzkum irelevantní. Pro náš výzkum jsme použili metodu sněhové koule. Předem byl ustanoven konkrétní počet 20 informátorů, kteří otevřeli cestu k dalším deseti respondentům.

Při výzkumu byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. **Charakteristika skupiny:** Bylo osloveno třicet izraelských státních příslušníků ve věku od 25 do 70 let. Tito informátoři žijí v hlavním městě ČR různou dobu, nejkratší pobyt byl v délce jednoho roku, nejdelší pobyt až 21 let. Jejich sociální status se pohybuje mezi střední a vyšší střední třídou. Toto dělení je ovšem pouze orientační, nezjišťovali jsme přesně socioekonomický status jednotlivých rodin. Ve výzkumu, jak uvádíme níže, jsme pracovali s několika distinktivními rysy, jež jsme považovali za relevantní: i) typ rodiny, ii) rovina náboženství, iii) přítomnost dětí v rodině, iv) svobodní (single). U těchto čtyř charakteristik jsme vyzorovali obecně platné vzorce chování ve vztahu k oslavám svátků na území nedomovského geopolitického útvaru.

Komunita izraelských občanů v Praze

První Izraelci se přistěhovali do Prahy již počátkem devadesátých let 20. století, tedy krátce po pádu komunistických režimů ve východní Evropě. Většinou sem přicházeli z důvodu návratu k rodinným kořenům, ve snaze hledání nových pracovních příležitostí či jako nábo-

ženští „vyslanci“, kteří již zastávali funkci asistentů místního rabína, případně jako zaměstnanci Státu Izrael.

V současné době nelze vysledovat z žádných veřejně dostupných databází přesný počet Izraelců žijících v Praze. Jejich počet osciluje mezi 100 až 150 – občané Státu Izrael tedy představují málo početnou komunitu. Členové této komunity se ve valné většině věnují aktivitám v oblasti cestovního ruchu, jsou majiteli hotelů, zábavních podniků a restaurací, vlastní obchody s oblečením a módními doplňky, podnikají s nemovitostmi, prodávají brilianty, poskytují právnícké a překladatelské služby apod. V neposlední řadě v Praze existuje také zdravotnické zařízení, jehož majiteli jsou Izraelci. Izraelci v Praze ovšem pouze nevykonávají autonomní podnikatelskou činnost, nýbrž jsou také zaměstnanci, např. pro leteckou společnost izraelských státních aerolinií El-Al, jsou zaměstnání v hotelu King David, jediném košer ubytovacím zařízení ve střední Evropě, anebo pracují jako diplomatičtí pracovníci na izraelském velvyslanectví v Praze. V ČR je zastoupení několika izraelských firem, mezi nimi např. Osem (potravinářská firma), Teva (farmaceutická společnost) ad.

Společným rysem příslušníků zkoumané komunity je jejich občanská příslušnost ke Státu Izrael, která se stává rovněž distinktivní charakteristickou, kterou se vymezují vůči většinové společnosti. Příslušníci komunity jsou heterogenní ve svých postojích, čímž je u této skupiny podtržena určitá názorová, hodnotová a postojová pluralita, spojená také s růzností vztahů vůči náboženskému dogmatu. Těchto diskrepancí jsou si příslušníci komunity vědomi.

V pražském prostředí lze trvale či dlouhodobě žijící Izraelce rozdělit do čtyř základních skupin dle několika kritérií. Těmito kritérii jsou:

- podoba rodinného, potažmo partnerského zázemí, které si v České republice vybudovali,
- genealogická východiska, vázaná na kulturně-geografické kořeny (Aškenázové, Sefardové),
- vztah k judaismu jako k víře a k náboženství a filosofickému základu izraelského státu,

d) struktura nukleární rodiny, kterou tvoří (do jakého modelu spadá partner a zda mají s partnerem potomky).

Z výše uvedených bodů je potřeba blíže specifikovat poslední z nich, neboť situace v rodinném zázemí, tj. jaké partnerské svazky jsou utvářeny, je poměrně komplexní:

A) Rodinné zázemí

Izraelci, kteří žijí v Praze, si vzhledem k etnické a náboženské identitě svého partnera vybudovali čtyři modely rodinného zázemí.

1. Partner Izraelce je také Izraelec/Izraelka
2. Partner Izraelce je Čech/Česka-častěji, není Žid¹/Židovka podle halachy²
3. Partner Izraelce je Čech/Česka a zároveň Žid/Židovka³
4. Izraelec žije bez partnera (tzv. singl)

První skupina partnerů je homogenní, oba partneři se v Izraeli narodili, oba se do České republiky přistěhovali (nejčastěji společně). Postupně procházeli a stále procházejí určitým vývojem souvisejícím s délkou pobytu mimo Stát Izrael, a to i ve vztahu k oslavám svátků. Pro tyto jedince je typické, že oslavy většiny svátků, které slavili v zemi původu, jsou pro ně důležité; dalo by se říci, že jsou pro ně samozřejmé, obvyklé, i když je jejich realizace v českém prostředí do určité míry komplikovaná. Tato komplikovanost je způsobena určitými drobnostmi, které by v Izraeli nemuseli řešit. V českém prostoru se jedná o drobnosti sice neobvyklé, nicméně řešitelné. Jedná se např. o shánění typických pokrmů na svátky, shánění specifických dáreků atp. Další komplikací je také fakt, že oslava svátků často vychá-

1 V celém článku je pojem Žid psán s velkým počátečním písmenem (výjimkou je pouze, máme-li na mysli výhradně náboženskou záležitost). Ačkoli je možné užívat dva způsoby psaní tohoto slova (s malým – čistě nábožensky – i velkým písmenem, tj. Žid i žid), přednost je obvykle dávana právě tvaru s velkým počátečním písmenem.

2 *Halacha* – náboženský zákon judaismu.

3 Do této skupiny spadají také partneři, kteří své židovství přijali konverzí k judaismu.

zí v České republice na obvyklý pracovní den, zatímco v Izraeli by to byl den pracovního volna apod.

Tato skupina Izraelců dává přednost tomu oslavit takové svátky i s celou rodinou v Izraeli. Takovou cestu, která je spojena i s dalšími motivacemi, nejen s oslavou, si obvykle dopřávají minimálně jednou, ale spíše několikrát za rok. Podle termínu svátků také volí termín své návštěvy rodiny a přátel v Izraeli. V izraelském prostředí pak tráví svátky u svých příbuzných.

Druhá skupina je v českém prostředí nejvíce zastoupena. Jedná se o izraelského partnera a českou partnerku – nežidovku. V těchto rodinách se slaví svátky podle jakéhosi „kompromisu“. Příprava svátků totiž je podle judaismu především doménou ženy, nicméně v této skupině žena Židovkou není. Proto žena většinou netuší, jak oslavy židovských svátků vypadají. Obvykle tedy rodina tráví svátky společně s ostatními Izraelci ve větší skupině, samozřejmě i v přítomnosti přátel. Tímto kontaktem s principy svátečních rituálů se postupem času některým zvyklostem naučí. Rodina zároveň se svátky izraelskými oslavuje i svátky české, např. svátky vánoční. Děti chodí buď do škol českých, v nichž se pak postupně seznamují s celou škálou svátků slavených v českém prostoru, anebo do škol mezinárodních, kde je kosmopolitní a multikulturní prostředí a atmosféra a kde se slaví svátky jak české, tak i jiné: křesťanské, židovské atd. Oslavy svátků v těchto vzdělávacích institucích podléhají vždy tomu, jaké děti se ve školním kolektivu setkávají.

Ve třetí skupině je situace poněkud vyrovnanější; oba partneři jsou Židé, a proto často český partner upouští od oslav některých českých svátků, aby se přizpůsobil svými zvyklostmi partnerovi izraelskému. Je třeba podotknout, že původně čeští Židé často české svátky slaví. Okouzlení izraelskými svátky a jejich atraktivita bývají pro českého Žida velmi silné. I zde se nabízí základní rozdělení na dvě skupiny. První skupinou jsou jedinci, kteří se identifikují jako věřící (heb. *datiim*).⁴ Druhou základní skupinu tvoří sekulární Židé (heb. *chilo-*

4 *Datiim* (heb.) – věřící Židé, praktikující náboženské předpisy a zákony judaismu podle halachy.

nim).⁵ Situace je zde poněkud komplikovaná, neboť jak představitelé první skupiny (*datiim*), tak i představitelé skupiny druhé (*chilonim*) mají vztah k víře. Věřící se pak podle své míry náboženské horlivosti či vlažnosti drží náboženských předpisů buď dogmaticky, nebo je přijímají s rezervovaností.

Jedinci žijící bez partnera obvykle tráví svátky se svojí rodinou v Izraeli nebo s přáteli v Praze.

B) Historické kořeny – Aškenázové a Sefardové⁶

Další rovinou, z hlediska studia festivit neopominutelnou, je rozlišení Izraelců podle aškenázského a sefardského původu. I přes zásadní shodu v liturgii se liší kromě jiného i bohoslužby Židů sefardských a aškenázských. Zvláštní místní zvyky často odlišují i život jednotlivých náboženských komunit.

V Izraeli tvoří Sefardové zhruba polovinu obyvatelstva (druhou polovinu tvoří Aškenázové). V České republice žijí trvale aškenázští i sefardští Židé. Pražské prostředí je tradičně aškenázské.

C) Vztah k víře a k náboženství

Další rovinou (již částečně výše zmíněnou) je rozdělení pražské komunity izraelských občanů do širokého spektra od věřících Židů

5 *Chilonim* (heb.) – sekulární Židé, nepraktikující náboženské předpisy a zákony judaismu podle halachy.

6 *Aškenázové* (heb. *Aškenazim*), doslova obyvatelé Aškenázu (oblasti v raném středověku ztotožňované s Německem). Termín ve svém přeneseném významu označoval jako Aškenazim poměrně kompaktní komunitu Židů ve východní Evropě a jejich potomky. V širším smyslu slova se používá pro celý komplex aškenázské kultury i pro právní pojmy, zvyky, náboženské tradice a sociální instituce v protikladu ke kulturnímu světu Sfaradim (Židů španělského a portugalského původu). Mezi Aškenazim a Sfaradim se v průběhu staletí vyvinuly značné rozdíly ve výslovnosti hebrejštiny, zvycích, liturgii atd. Kdekoli žijí obě skupiny pohromadě, dodržují oddělené synagogy a instituce.

Sefardové (*Sfaradim*) doslova obyvatelé Sefardu, což je místo, o kterém se zmiňuje bible a které bylo později identifikováno jako Ispamia (Španělsko nebo Pyrenejský poloostrov). Výraz Sfaradim označuje Židy odvozuující svůj původ od předků, kteří žili až do svého vyhoštění v letech 1492–1497 ve Španělsku a v Portugalsku. Iberské židovstvo zdědilo tradice komunity babylónské. Od konce 15. století, po vyhoštění, zakládali uprchlíci nové komunity ve vzdálených zemích jako v severní Africe, Itálii, Holandsku, Anglii, východní Evropě. Vliv Sefardů pronikl zejména mezi italské, balkánské a orientální židovstvo.

po Židy sekulární. V souboru dotázaných každý informátor spadl do jiné části tohoto širokého spektra. Převládali však Židé sekulární.

U věřících osob (heb. *datiim*) jsou svátky důležitou náboženskou povinností, která je determinována halachou. Při zahájení svátků i během nich se věřící Židé scházejí v synagoze. Každý svátek má svůj přesný scénář, který věřící dodržují jak během modlitby v synagoze, tak i v domácím prostředí. Tento scénář má mnoho bodů v podobě úkolů, které je potřeba splnit při dodržování předem daných pravidel, která jsou sice dle halachy normovaná, ale každý uživatel si je pro svou potřebu přizpůsobuje (některé vypouští, jiné modifikuje). Tato modifikace předpisu vychází z původu (aškenázští vs. sefardští Židé), míry náboženskosti, zvyklostmi tradičně rodinnými či místními (heb. *minhag*).⁷

Svátky vycházející z náboženství, kterých je v Izraeli většina, jsou slaveny věřícími i nevěřícími, ovšem různě a v osobitě podobě podle individuálního přístupu jednotlivých rodin.⁸ Norma svátku je sice ustanovena halachou, jedinci si však sami vytvářejí svůj vlastní scénář podle širokého spektra postojů, které vycházejí z jejich původu, z rodinné tradice, životní filosofie, míry laicizace nebo ortodoxie. Podobu a intenzitu oslav většinou určují muži; ženy se většinou přizpůsobují manželovi. Mezi jednotlivými habitovanými (ustálenými) způsoby oslav svátků, mohou vzniknout značné rozdíly, pokud se setkají partneři z takových komunit, které mají tyto zvyklosti diferentně nastaveny. Sejde-li se např. aškenázský muž v partnerství se sefardskou ženou, což se v dnešní izraelské společnosti děje již poměrně často, veškeré zvykové způsoby slavení svátku se obvykle přizpůsobí těm, s jakými přichází do partnerství muž. Lze rovněž říci, že každý má nastavený svátek tak, jak mu vyhovuje.

D) Přítomnost dětí v rodině

Další rovinou rozdělení zkoumané komunity se děje na základě toho, zda mají příslušníci izraelského státu žijící v České republice děti,

7 *Minhag* (heb. zvyk) – rodinný či místní zvyk, který se postupem času (s více opakováním) stává náboženským předpisem (zákonem).

8 V Izraeli se oslavují i svátky nevycházející z náboženství, které uvedeme později.

anebo jsou bezdětní. Pro náš výzkum byl relevantní věk dětí. Vypořozovali jsme, že existuje přímá úměra věku dětí v rodině s relevantí svátků, které jsou slaveny, a to jak z hlediska kvantitativního, tak i z hlediska kvalitativního, tzn. z hlediska intenzity svátečního rituálu. Jsou-li tedy v izraelských rodinách děti předškolního a školního věku, jsou tyto svátky slaveny více co do množství a intenzity, než v rodinách, kde se dítě postupně stává dospívajícím. Pro Izraelce je totiž důležité, aby děti byly se svátky slavenými v Izraeli obeznámeny, aby je prožily, a aby je tak přijaly jako výraz občanské, tedy nejen náboženské identity. S kvalitou a kvantitou je také propojena žena, která svátky v rodině primárně organizačně zabezpečuje. Něco jiného je přijetí či nepřijetí určitého komplexu zvyklostí, které, jak jsme uvedli výše, se řídí tím, co do rodiny přináší muž. Žena je tedy také významným činitelem či faktorem, který množství svátků a jejich kvalitu determinuje. Poměrně často je možné v jednotlivých rodinách vysledovat, že pokud je „paní domu“ Židovka, svátky slaveny jsou. Pokud tomu tak není, žena – nežidovka většinou dává přednost svátkům českým a se slavením židovských svátků se přizpůsobuje pouze do určité míry, u které již nelze v tomto zkoumaném vzorku abstrahovat nějaký obecně platný zvykový model.

Svátky izraelských občanů slavené v Praze

Izraelci žijící v pražském prostředí se řídí svátky, které se slaví v Izraeli. Většina takových svátků má náboženský původ. Mezi náboženské svátky patří takové, které můžeme označit za svátky biblické. Do této skupiny spadají Šabat, Roš ha-šana, Jom kipur, Pesach, Šavuot, Sukot, Šmini aceret, Simchat Tóra. Druhou skupinou jsou svátky související s historickými událostmi židovského národa. Do této skupiny lze zařadit menší (poexilové) svátky: Chanuka, Tu bi-švat, Purim, Lag ba-Omer. V rámci této kategorie svátků lze vyčlenit i takové, jež reagují na novodobou historii související se vznikem izraelského státu: Jom ha-acmaut (Den nezávislosti Izraele), Jom Jerušalajim (Den Jeruzaléma). S těmito dvěma kategoriemi souvisí také držení pústu. Púst nese

své vlastní jméno a pojí se s některými výše uvedenými svátky. Jako postní dny uvádíme především: Jom Kipur, Com Gedalja, Asara be-vevet, Taanit Ester, Šiva asar be-tamuz, Tiša be-av. Poslední kategorií svátků jsou pak památné dny: Jom ha-šoa (Den vzpomínek na oběti holokaustu), Jom ha-zikaron (Den vzpomínek na padlé při obraně Izraele). Z výše uvedeného vyplývá, že židovské svátky jsou mnohé a že zabírají významnou část roku. Jejich dělení je komplikované, jelikož lze pro jejich kategorizaci uplatnit různá kritéria. Ve většině literatury se ale uplatňuje výše uvedená klasifikace.

Židovská kultura patří do tzv. ceremiálního okruhu, pro který je typické zvláštní vnímání času. Ten je spíše vnímán nikoli jako lineární, nýbrž jako cyklický. Obecně se tvrdí, že lineárnost času v určitých kulturách a potažmo do dnešní doby je dána vznikem písma, které zápisem ustanovovalo lineární posloupnost událostí. Židé používají zvláštní kalendář (heb. *luach*), který se liší od kalendáře běžně užívaného.⁹ Judaismus přikládá velký význam prožívání času, v jehož rytmu Židé nacházejí odvěký Boží řád. V souladu s Tórou proto dbají na rozlišení dne všedního, vyplněného prací, a dne svátečního, určeného nejen k odpočinku, ale především k oslavě velkých božích činů. Podle biblického duchovního poselství a mnohdy i v souvislosti s přírodním cyklem tak Židé jednotlivé svátky rozlišují. Každý z nich nabývá ve svém významu na jedinečnosti, stejně jako každá hodina obecně plynoucího času. Zvyklosti se proto mění i podle denní doby, vcelku však vytvářejí jeden jednolitý a uzavřený celek (Putík a kol. 2005).

Židovské sváteční dny se v zásadě dělí na dvě skupiny. Do první patří svátky ustavené v Pěti knihách Mojžíšových, do druhé náboženské slavnosti a pústy, zavedené v pozdějším období k připomenutí

9 Židovský kalendář je takzvaně „luni-solární“. Podle slunečního cyklu počítá jen roky, ale měsíce určuje podle cyklu lunárního. Lunární rok, jenž odpovídá dvánácti cyklům oběhu Měsíce, je v průměru o 11 dní kratší než rok sluneční. Tento rozdíl se v hebrejském kalendáři vyrovnává podle poměrně složitěho vzoru přibližně jednou za dva nebo tři roky vložím třináctého měsíce, který se nazývá druhý adar (heb. *adar šeni*). Hebrejské měsíce se počítají od prvního měsíce, který se nazývá nisan. Po něm následují: ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, chešvan, kislef, vevet, švat a adar. Zvláštností hebrejského kalendáře je, že ačkoli se měsíce počítají od nisanu, letopočet se mění na podzim – od měsíce tišri.

tí některých historických událostí v životě Izraele. Židovské svátky se řídí zásadně židovským kalendářem, ve kterém mají stanovena přesná data. Vzhledem k běžnému kalendáři se ale jedná o svátky posuvné.

Svátky předepsané Tórou

Šabat – biblický svátek

Nejdůležitějším a také nejčastějším svátkem je Šabat, který se opakuje každých sedm dní. O šabatu hovoří čtvrté přikázání Desatera: „Pamatuj na den odpočinku, abys jej světil.“¹⁰ Šabat byl dán člověku, aby si odpočinul fyzicky a obcerstvil svého ducha modlitbou a studiem Tóry.¹¹ O šabatu proto Židé nemají pracovat, jak je psáno v Tóře i u biblických proroků. Podle náboženských předpisů se za práci považuje jakákoli úmyslná fyzická činnost, která vytváří nové věci. Není přitom důležité, za jakým účelem se práce vykonává.¹² Židé proto obvykle tráví šabat na jednom místě v hranicích města a nejbližším okolí. Dávne předpisy jsou současně přizpůsobovány moderní době, takže zákaz rozdělování ohně například znamená, že o šabatu nelze ani kouřit, jezdit autem či zapínat nebo vypínat elektrické spotřebiče (např. televizi). Všechna tato omezení mají ale svůj smysl a tímto smyslem je člověka osvobodit, aby se mohl věnovat věcem duchovním. K šabatové tradici patří zároveň slavnostní atmosféra prostřednictvím slavnostního oblečení, osvětlení, slavnostní pokrmy, pečení zvláštního šabatového chleba (heb. *chala*), návštěva známých i více času na spánek. Součástí Šabatu jsou tři modlitby, na které se věřící Židé scházejí v synagoze. Tyto modlitby jsou náboženským předpisem i zvyklostí také během všedního dne, o Šabatu se text modlitby proměňuje tím, že jsou některé pasáže původních všednodenních modliteb vypouštěny a některé pasáže se na Šabat přidávají. Šabat začíná v páteční podvečer zapalováním šabatových svící, které zapa-

¹⁰ *Druhá kniha Mojžíšova* 20,8.

¹¹ *Tóra* – Prvních pět knih Mojžíšových.

¹² Jednotlivé zapovězené práce uvádí talmudský traktát *Šabat*. Řadí mezi ně například rozdělování ohně, psaní a cestování.

luje žena spolu s požehnáním. Pro zapálení svíček je vytyčen přesný čas. Ten vyplývá z náboženského předpisu, který je zhruba 18 minut před přesně ustanoveným časem. Tento přesně ustanovený čas je kodifikován v různých časových pásmech světa dle toho, jak na daném území zapadá slunce.

V pražském prostředí dodržují dle náboženských předpisů oslavu šabatu především Židé věřící. Všichni Izraelci, tedy i ti sekulární, často uspořádají o pátečním (pod)večer (začátek Šabatu) večeri, při níž se scházejí s rodinou, případně s přáteli. Do synagogy chodí o Šabatu Izraelci málokdy, pravidelně do synagogy docházejí jen věřící, kteří v Praze tvoří menšinu.

Vysoké svátky

K židovským Vysokým svátkům, patří především období, které se nazývá Dny bázně neboli Deset dní pokání. Nejedná se zde o název svátků, jen to jen obecné označení pro konfiguraci svátků v přesně vymezeném svátečním období. Toto sváteční období začíná na Nový rok (heb. Roš ha-šana). Ten se oslavuje dva dny; tyto jsou následovány sedmidenním obdobím pokání. Celé sváteční období je zakončeno dnem Jom Kipur. Celkově se tedy jedná o období deseti dní. Tyto svátky připadají na první podzimní měsíc tišri, zároveň se od Nového roku mění letopočet. Židovský výroční kalendářní cyklus tedy začíná svátkem Roš ha-šana, který je součástí desetidenního období pokání zakončeného svátkem Jom kipur.

Roš ha šana

1. tišri, což odpovídá září/říjnu (biblický svátek)

Nový rok je podle židovské tradice dnem stvoření světa (či stvořením člověka). Pro tento den platí z náboženského hlediska stejná pravidla jako pro Šabat – nemá se tedy pracovat. Navíc má tento svátek své další významy odpovídající dalším používaným názvům: Den troubení, Den soudu či Den vzpomínání. V Den soudu Bůh soudí celý svět. Podle skutků člověka určuje, kdo bude pro následující rok zapísán do boží Knihy živých a kdo do boží Knihy mrtvých. Nepříznivý osud lze zvrátit pokáním, modlitbou a dobrými skutky, na něž mají

věřící „na poslední chvíli“ deset dní před Jom kipur (Putík a kol. 2005: 122, pozn. 10).

Jom kipur

10. tišri (září/říjen)

Jedná se o svátek biblický, který připadá na 10. den měsíce tišri. Dny pokání vrcholí nejvýznamnějším židovským svátkem Jom kipur. Jom kipur je Den smíření, lidé se dostavují do synagogy, modlí se, prosí o odpuštění a odpouštějí si navzájem. V tento den se drží přísný půst (nic se nejí ani nepije) a svátek provází řada omezení, která jsou nejpřísnější ze všech předpisů pro svátky. Bůh toho dne soudí lidské skutky a rozhoduje, kdo je spravedlivý a kdo je hříšný, zapisuje do Knihy živých a do Knihy mrtvých na následující rok (Putík a kol. 2005: 123.) Myšlenka smíření, ústřední motiv svátku Jom kipur, předpokládá napravení, obnovu vztahu člověka k Bohu. Aby však k tomu mohlo dojít, je potřeba se nejprve usmířit s lidmi. Podle židovské tradice proto Židé mezi sebou prosí o odpuštění ještě dříve, než přistoupí k modlitbě. Podle tradice Bůh smíření s lidmi neřídí, je to záležitostí pouze jich samotných. Lidé se mezi sebou setkávají a své smíření verbalizují. Až poté mohou přistoupit k modlitbě.

Poutní svátky

Takto označené svátky připomínají ty důležité události dějin Izraele, jež spadají do biblického období a zároveň jsou spojeny s oslavami úrody. Označení poutní svátky připomíná, že v biblických dobách se museli Židé vydávat na pouť do jeruzalémského chrámu. Jedná se o tyto tři svátky: Pesach, Šavuot, Sukot.

Pesach

15. – 22. nisan (březen/duben)

Jedná se o biblický poutní svátek. Svátek trvá sedm (resp. osm) dní.¹³ Pesach je první ze tří poutních svátků hebrejského kalendáře připomínající vysvobození z egyptského zajetí/otroctví. V Izraeli se slaví

¹³ Svátky Židů v diaspoře se oslavují o jeden den déle. Znamená to, že i rituálové zvyky se v některých případech dvakrát zopakují.

sedm dní (mimo Izrael osm), přičemž první a poslední den je svátek a mezi nimi je pět dní, kdy je povoleno pracovat (Putík a kol. 2005: 124, pozn. 10.) Název svátku je odvozen od záchranu prvorozených synů Izraele při desáté egyptské ráně, kdy Bohem vyslaný Anděl smrti „překročil“ (heb. *pasach*), tj. obešel domácnosti s malými židovskými chlapci. Židé na příkaz Boha pomazali své veřeje krví z obětiny beránka (korban Pesach). Zvířecí oběti byly v biblické době běžné. Dnes se již obětiny nekonají.

I pro Izraelce žijící v Praze je Pesach jedním ze dvou nejdůležitějších svátků v roce. Na tento svátek často pobývají v Izraeli se svou rodinou. S Pesachem se pojí velké množství příprav a je to také nejsofistikovanější svátek judaismu ohledně stravování. Během celého svátku (trvá osm dní) se nesmí jíst nic kvašeného. Pro takový soubor potravin se v hebrejštině používá výrazu *chamec*. Jedná se o veškeré pokrmy z mouky, tedy pečivo, těstoviny, pivo a u aškenázských Židů se nesmí jíst ani luštěniny. Namísto kvašeného chleba se jí speciálně upravené nekvašené macesy (heb. *macot*); odtud pochází další název tohoto svátku Chag ha-macot. V českém prostředí z dotázaných Izraelců dodržují toto rituální stravování v příkázané době osmi dní pouze věřící Židé. Většina pouze symbolicky na pesachový večer, případně další den. Sefardští Židé mají během Pesachu méně přísná pravidla ohledně stravování, ale obvykle se jich drží. Rozdíl ve způsobu držení svátků u aškenázských a sefardských Židů je v složitosti. Zatímco u první skupiny jsou pravidla pro slavení svátků obvykle složitější, u druhé skupiny jsou více méně rozvolněna. S tím souvisí i to, že u Aškenázských Židů tato pravidla dodržuje mnohem menší počet lidí než u Židů sefardských. Pesachu předchází velký úklid, vše se musí vyčistit od „chamecu“ (tj. kvašených pokrmů-potravin), často se i maluje, nakupuje nové zařízení do domácnosti, opatřuje nové nádobí. Na pesach musí být domácnost v co nejlepším stavu.

Náboženský příkaz nedovoluje konzumovat kvašené potraviny od rána předcházejícího prvnímu dni Pesachu. První den Pesachu, stejně jako všechny židovské dny, začíná západem slunce. To, co chápeme jako ráno předcházející prvnímu dni Pesachu, je ráno téhož kalendářního dne v nežidovském pojetí. Zákaz trvá od rána do po-

sledního dne Pesachu, což je osm dní. V důsledku zákazu konzumace i držení veškerých kvašených potravin se v předvečer 14. nisanu, tj. večer před inkriminovaným ránem, hledá doma vše „kvašené“ (bdikat chamec). Nalezený chamec se musí do příštího rána spálit (biur chamec). Vše kvašené, které se včas nespotřebovalo a chce se uchovat, se musí převést právní smlouvou („mechirat chamec“) na nežida a na dobu svátku se uskladní do uzavřené místnosti. Mužští prvorozenci se musí den před Pesachem postit, aby tak vyjádřili vděčnost za vysvobození z egyptského zajetí. S dodržováním tohoto náboženského příkazu jsem se v pražském prostředí setkala pouze u věřících Izraelců.

Ústředním okamžikem čili rituálním jádrem Pesachu je samotný pesachový večer. Věřící jdou do synagogy a modlí se sváteční modlitba. Po návratu se při večeři uskuteční sederová domácí bohoslužba, která má přesný řád (z heb. *Seder* – pořádek). V Izraeli se sederová večeře koná o prvním večeru Pesachu; v diaspoře v prvních dvou dnech, jelikož pro diasporu platí pravidlo prodloužení svátku s opakováním svátečního rituálu. V Praze drží věřící Izraelci dva večery tak, jak je to předepsáno pro diasporu, i když v Izraeli bylo jejich zvykem slavit tento večer pouze jednou. Sekulární Izraelci slaví sederovou večeři v Praze obvykle pouze jednou. Celý večer řídí hlava rodiny – muž, čte se pesachová Hagada (pesachový příběh). Četba je záležitostí zvyklostí rodiny. Její četba je povinná, nicméně dělení četby na jednotlivé části textu a jejich rozdělení mezi účastníky večeře je různé. Toto rozdělení provede muž, většinou hlava rodiny, hostitel. Může to být i jinak, pokud je mezi hosty osoba, která svým významem může řízení četby zhostit (rabín, kohen, starší muž), nebo kdo je pro četbu spíše přizpůsoben svými jazykovými dovednostmi (lepší znalec hebrejštiny).

Je třeba se pozastavit nad způsobem přístupu k textu Hagady v prostředí mimo Izrael. Zde může být situace značně komplikovaná přítomností různých osob, které se u večeře setkají. Situace je od Izraele odlišná tím, že se u večeře sejdou lidé s různými jazykovými dovednostmi. Hagada se čte v ideální situaci v hebrejštině. Ten, kdo umí hebrejsky číst, čte svou část automaticky v hebrejštině. Kdo umí

hebrejsky pouze mluvit a rozumí, nicméně neumí plynule hebrejsky číst, využije přepisu výslovnosti textu do latinky. Hebrejský text Hagady je tak v některých svazcích doplněn o svou výslovnostní transkripci v mezinárodní variantě, tzn. tak, jak se vyslovují hlásky v angličtině. Existuje i varianta přepisu textu Hagady systémem písmen české abecedy (K. Sidon). Znamená to, že v prostředí Izraelců žijících v Praze se užívají speciálně modifikované náboženské texty, které jsou univerzálními „příručkami“ pro uživatele z různých jazykových společenství. Druhým způsobem vyrovnání se s jazykovými rozdíly je číst text Hagady z překladu do jazyka uživatele. V českém prostředí se tedy může Hagada předčítat i česky i anglicky. Je také možné, že si každý mluvčí přečte svoji část v jazyce, který ovládá nejlépe, aby průběh četby byl co nejméně narušován. Četba Hagady jako součást svátku je v izraelských rodinách v českém prostředí zastoupena různě. Text Hagady je poměrně dlouhý. Při správném předčítání spojeném se zpěvem písní a rituálním pitím vína v přesně vymezených přerývaných pasážích trvá minimálně hodinu. Text k těmto přerývaným pasážím a úkonům, které mají být provedeny, explicitně odkazuje. Izraelci se tudíž odlišují tím, jak velkou důležitost četbě Hagady při pesachové večeři přikládají a jakou dlouhou část textu předčítají.

Pořadí, jak jsme uvedli výše, určuje především muž, nicméně v pražských izraelských rodinách bylo vysledováno, že muži většinou přijímají určitý obecně platný vzorec, kterým přidělují pořadí předčítajícím tak, jak jsou umístěni kolem společného stolu. Jiným vzorcem tady může být přednost mužů, kteří následují jeden druhého podle věku a pak následují ženy podle věku.

Sederová večeře je spojena i s dalšími rituály. Opět se veškeré rituálové jednání u stolu řídí textem Hagady, která v textu explicitně k těmto činnostem odkazuje a ve své podstatě přikazuje vykonání toho kterého rituálního prvku. S těmito rituálními prvky jsou Izraelci seznámeni tak, že je považují za automatizované chování či jednání, které k oslavám Pesachu patří vždy. Znamená to, že i když se text Hagady nedočte až do samého konce, tyto činnosti nezůstanou opomenuty. Rozdíl tady samozřejmě bude mezi rodinami věřícími, kde k těmto činnostem dojde příkazem Hagady, v rodinách sekulárních

se k tomuto příkazu účastníci večeře přikloní jako k zvyklosti obecně platné, můžeme říci i národní, která je již vnímána jako textem Hagady nedeterminovaná.

K takovým rituálům patří požehnání nad různými pokrmy, které tvoří střed slavnostní tabule. Je předepsáno zvláštní servírovací nádobí, tzv. sederové mísy, jejichž počet vychází z počtu hostů u stolu. Na sederové míse jsou symbolické pokrmy jako macesy, maror neboli hořké byliny jako připomínka hořkosti života v egyptském otroctví, dále charoset neboli směs jablek a ořechů symbolizující maltu, která se v Egyptě užívala na stavby. Součástí mísy je i zroa neboli pečená kost z beránka symbolizující oběť beránka, který se ve starověku pojídal. Jsou zde také vejce vařená natvrdo. Je požehnáno i víno, které se rozlévá z lahví každému do připravených číší poté, co mu hostitel požehná v kidušovém poháru.

Menu Sederové večeře se řídí rodinnou tradicí, a ta se v této „individualizované“ podobě dodržuje. V judaismu je slavnostní menu vždy masové, proto je masové i menu pesachové (kuřecí vývar, pečené kuře, brambory, hovězí maso). Po večeři se podává jako dezert obvykle kompot nebo ovocný salát, jelikož není možno přijímat nic moučného. Existují i možnosti nemoučných dortů, které jsou v Izraeli během Pesachu součástí běžného sortimentu; v prostředí pražských izraelských rodin si hostitelky předávají kuchyňské recepty pro přípravu takových dezertních pokrmů. Obstarat některé suroviny či hotové potravinové výrobky je v českém prostředí někdy komplikované. Proto si většinou tyto rodiny nechávají požadované produkty přivést z Izraele.

Jako poslední je potřeba zmínit, že věřící Izraelci budou dodržovat předepsaná omezení po celých osm dní, kdežto sekulární rodiny je dodržují pouze jeden den. Je možné, že se i v rámci rodiny odlišují její členové svými tendencemi pravidla dodržovat více a druzí méně.

V rámci rodiny jsou tedy distribuovány různé role: nejvýznamnější rolí je hostitel – muž, poté hostitelka – jeho žena. Role muže je dána řízením četby Hagady, pokud ji nepřenechá významně situované osobě u stolu (viz výše). Úkolem ženy je organizačně zabezpečit hladký chod večeře, její chodů, přípravy sederových mís, servíro-

vání, u kterého jí ostatní podávají pomocnou ruku. Významnou roli spojenou s četbou Hagady má nejmladší člen u stolu. Text Hagady se čte dle výše uvedených vzorců, kdy se jednotliví lidé v četbě střídají, a není nezbytně nutné, aby četli určitou konkrétní část textu. Distribuce textu mezi dospělé nemá žádnou specifickou funkci. Existuje ovšem jedna část textu Hagady, která je určena jedině nejmladšímu členu sederové večeře. Děti se na tuto úlohu těší a tento okamžik očekávají. Je to zpívaná rituálová část textu, kdy dítě klade zpěvem otázku, jak se tato noc liší od ostatních. Ostatní mu odpovídají dle předepsaného textu.

Sederové večeře připravuje i Chabad. Část Izraelců žijících v Praze je ovšem slaví doma, část v Chabadu. Ti, kteří docházejí do Chabadu, mají dvě základní motivace svého jednání: jednak jsou v Praze teprve krátce a nemají ještě vytvořeny rozsáhlé komunitní vztahy, jednak se nechtějí zabývat celou poměrně náročnou přípravou oslav doma. Dále je pro ně významným důvodem účasti na slavnosti večeři připravované Chabadem také to, že tato organizace ve své přípravě splňuje veškeré náboženské a zvykové předpisy, což může být pro účastníky na takto připravené večeři klíčové a přitažlivé. Do Chabadu docházejí na slavnostní pesachovou večeři spíše ti Židé, kteří Prahu v tomto období navštěvují jako turisté, či vlastní členové Chabadu. O Chabadu jako organizátoru slavnostních setkání spojených s oslavami pojednáme níže poté, co představíme ještě další významně slavené svátky.

Šavuot

6. – 7. sivan – druhá polovina května – první polovina června
Jedná se o svátek biblický. Název Šavuot doslova znamená „týdny“, správně Chag ha-Šavuot – (Svátek týdnů). Druhý ze tří poutních svátků, který Židé slaví každý rok a jenž připadá v Izraeli na 6. den sivanu a v diaspoře na 6. a 7. sivan (květen/červen) (Putík a kol. 2005: 126). Název svátku se odvozuje od biblického příkazu odpočítat sedm týdnů od druhé pesachové noci a oslavit 50. den jako den posvátný. Šavuot mají také různá jiná označení: „*Chag ha kacir*“ (slavnost žně prvotín, kdy se sklídila úroda ječmene a kdy začalo období sklizně

pšenice); „Jom ha bikurim“ (Den prvotín), kdy se přinášela obětina prvního ovoce ze sklizně pšenice do Chrámu; a Aceret, který uzavíral slavnostní shromáždění talmudských učenců, hledících na probíhající proces vykoupení, započatý fyzickým osvobozením lidu Izraele o Pesachu a ukončený nabytím duchovní svobody o svátku Šavuot prostřednictvím darování Tóry. V pražském prostředí ho Izraelci slaví minimálně. Pokud ano, obvykle společnou večeří, při které se tradičně pojídají především mléčné pokrmy.

Sukot

15. – 21. tišri – koncem září nebo počátkem října

Jedná se o biblický poutní svátek. Sukot je svátek stanů, který připomíná putování izraelského národa v poušti během cesty z egyptského otroctví do země zaslíbené. Rodiny si staví venku (na zahradě, na terase) „suka“ – stánek, ve kterém po dobu trvání svátku jedí. Celý svátek trvá sedm (resp. osm) dní. Sukot tvoří poslední poutní svátky hebrejského kalendáře, hned poté následuje „Osmý den shromáždění“ (heb. *Šmini aceret*) a další následující sváteční den se nazývá „Radost z Tóry“ (heb. *Simchat Tóra*).

Svátek Sukot souvisí s biblickým příkazem pobývat sedm dní ve zvláštních stanech či stáncích – jedná se o dočasný, jednoduchý přístřešek pokrytý zelenými ratolestmi nebo chvojím. Pobyt v suce má Židům připomínat čtyřicetileté období putování z egyptského otroctví do Země zaslíbené. Svátku stanů se rovněž říká „Svátek sklizně“, protože je oslavou vinobraní a sklizně úrody. Simchat Tóra je svátek velice radostný, slaví se především v synagoze, kdy muži tančí se svítkem Tóry. V tento den končí a zároveň začíná celoroční cyklus čtení Pěti knih Mojžíšových.

V Praze se každoročně stavějí velké suky, kde se mohou shromažďovat pražští Izraelci na několika místech. Jednak je postavena suka ve dvoře budov obývaných Chabadem, a jednak je suka vybudována také ve zvláštním prostoru, který je majetkem Židovské obce v Praze. V posledním patře jedné z budov je otevírací střecha. Tato střecha se odsune a na jejím místě se uskládají zelené ratolesti. Žádné další stylizované zdi a konstrukce již nejsou potřeba. Takto se jedna míst-

nost promění na suku velmi atraktivním způsobem. Pobývat v takto institucionálně nabízených sukách je v komunitě veliký zájem a je poměrně složité se tam dostat. Počet míst je limitovaný a je obvyklé místa rezervovat předem. Catering do těchto míst zajišťují ty organizace, na jejichž půdě je tato suka zřízena. Na Židovské obci je obecně v průběhu celého roku zajištěno komunitní stravování s košer přípravou jídla, která je samozřejmá. Židovská obec zařizuje organizaci stravování prostřednictvím předplatby, kdy každému plátcovi je vydán odpovídající počet kupónů. Některé kupóny jsou sváteční, a tudíž jsou i vyšší cenové hladiny. Tyto pak opravňují čerpat jídlo při objednaném místě v suce. Penězi se taková strava zaplatit nedá, poněvadž je den sváteční a tato činnost je pravidly zapovězena. Navíc se do objektu nedostane člověk, který člen obce není nebo kterého osobně nezná ochranka a nezná důvody jeho návštěvy. Suka je pro stravování otevřena v průběhu dne, kdy se mohou jít zájemci najíst tak, jak jim to vyhovuje po předchozí domluvě.

Další suky je možno stavět v židovské škole a židovské restauraci. Dále si Izraelci stavějí své domácí suky. Pokud mají zahradu, využijí tento prostor; jinak je možno si suku také postavit na balkonech, pokud nejsou zastřešeny, neboť musí být zabezpečena volná obloha.

Samozřejmě jsou rozdíly mezi věřícími a sekulárními Izraelci, kteří pravidla ctí tu více tu méně. Ten, kdo nemá možnost zahrady či nezastřešeného balkonu, si takovou suku na takto nekošer místě vybuduje. Nikdo by si ovšem suku nevybudoval v bytě. V tom případě je mu umožněno využít veřejných institucionálně otevřených suk, případně je mu nabídnuto přijmout pozvání lépe zabezpečených přátel.

Stavba suky má svá, jako vše v judaismu, pravidla. Tato pravidla se týkají velikosti, materiálu, vnitřního vybavení, jeho kvality, počtu zdí atp. Nejdůležitější je ovšem zastřešení, které musí být přírodního původu. V Praze se obvykle shání dřevivo či bambusové role v přístupných supermarketech. Také je možno objednat u technických služeb průřezové dříví z parků, lesů atd.

Zbožní Židé v suce nejen jedí, ale také spí. Izraelci v Praze tento zvyk nedodrží.

Náboženské slavnosti neboli menší poexilové svátky

V pobiblické době přibýly k vysokým a poutním svátkům další slavnostní dny, zavedené na počest významných historických událostí. Od svátků se liší v náboženském smyslu v tom, že při nich není zakázána práce. K náboženským slavnostem patří především „svátek Zasněžení či Světla“ (heb. *Chanuka*) a „Svátek losů“ (heb. *Purim*).

Chanuka

25. kislew – 2. tevet (prosinec)

Chanuka začíná podle hebrejského kalendáře 25. dne měsíce kislew, trvá osm dní a připomíná historickou událost – úspěšné makabejské povstání proti náboženské perzekuci ve 2. stol. př. obč. let, které vedl Juda Makabejský. Chrám v Jeruzalémě byl během válek znečištěn Řeky. Povstání nakonec osvobodilo Jeruzalém a znesvěcený Chrám byl pak znovu zasvěcen službě Bohu – odtud název Chanuka, „svátek zasvěcení“. Židé našli pouze jeden džbánek neznečištěného oleje, který byl potřeba k tomu, aby v Chrámu hořelo věčné světlo. Ačkoli by tento olej vystačil pouze na jeden den, stal se zázrak a olej vydržel hořet osm dní – dostatečně dlouho, aby se stihla vyrobit čerstvá zásoba čistého oleje pro Chrám.

Hlavním chanukovým obřadem je zapalování světla, a to postupně osm dní na osmiramenném chanukovém svícnu (jedna svíčka první večer, dvě svíčky druhý večer atd.), až je jich osmý večer zapálených všech osm. Tato světla se nesmějí k ničemu využívat a „chanukija“ (heb. chanukový svícen) se staví do okna směrem do ulice. O svátcích dostávají děti jako dárek peníze. Po zapálení chanukových světla se doma (i v synagoze) zpívá hymnus Maoz cur. Tradičním jídlem jsou o těchto svátcích veškeré pokrmy připravované v oleji – především koblíhy (heb. Sufganiot) a bramborové placky (heb. Leivot, jid. Latkes).

Děti si hrají s „Drejdlem“ (jid., *sevivon* heb.) – hračkou, podobnou káče, určenou pro hru na tento svátek. Základním tvarem je krychle nebo kvádrík, dole vybíhající do špičky a v horní části opatřený držadlem pro roztáčení. Na jeho stěnách jsou zobrazena hebrejská písmena Nun – נ, Gimel – ג, Hej – ה, Pej – פ (respektive Šin – ש mimo Stát

Izrael), která jsou počátečními písmeny hebrejské věty „Stal se / zde (resp. tam) / veliký / zázrak“ vztahující se k původu svátku.¹⁴

Chanuka je velmi oblíbený svátek spadající do zimního období. Protože vychází na prosinec, často je v pražském prostředí propojen s předvánoční, resp. vánoční atmosférou. Chanuku v Praze oslavují do určité míry všichni Izraelci. Zapalují chanukový svícen v rodinách a s přáteli, obvykle po setmění. Jedí koblíhy a bramboráky. V některých rodinách se pije svařené víno (inspirace pražským zimním zvykem). Většinou však nedodrží zapalování po celých osm dní „zapalovali jsme jen první a čtvrtý den, na ten jsme pozvali hosty“ (Michael, 42 let). Někdy se jdou také první večer podívat na zapalování velké Chanukije na některém z pražských náměstí – často bývá například na náměstí Jana Palacha v centru Prahy. Tuto záležitost na Palachově náměstí má ve své režii Chabad. Několik dní před svátkem je tam postaven obrovský svícen. Konstrukce tohoto elektrického zařízení je normovaná. Takový svícen totiž můžeme nalézt v té době na všech místech světa, kde Chabad jako organizace existuje. Dle tvaru tohoto svícnu lze tedy poznat, kdo jej na toto místo umísťuje. Tento svícen je vlastně vysokou pouliční lampou, která je napojena na elektrický řád, tak jako městské vánoční stromky. Čas začátku zapalování/rozsvícení je dán, vždy se takto činí po setmění. Shromáždí se lidé kolem svícnu, a v Praze vždy zapaluje rabín Chabadu. U shromáždění se tančí, požívají se koblíhy. Toto shromáždění trvá maximálně hodinu. Dříve býval svícen umístěn na Malém náměstí, zhruba před deseti lety bylo místo změněno, neboť výrazně narostl počet účastníků tohoto shromáždění. Přesunutí se také mohlo uskutečnit z hlediska důvodů bezpečnostních na méně exponované místo.

V česko-izraelských rodinách během těchto svátků dostávají děti dárky, pokud je nedostanou pod vánoční strom. Důvod je prostý, aby děti nebyly znevýhodněné ve většinové společnosti. Dárky dostávají běžné, především hračky, oblečení, knížky.

¹⁴ Existují tedy tyto hračky ve dvou modifikacích. Jedna je pro domácí užívání v Izraeli, kde se užívá příslovečného určení místa „tady“. Pro distribuci do diaspory je nutno toto příslovečné určení přizpůsobit a mění se na „tam“.

Purim

14. adar – březen

Jedná se o historický poexilový svátek. Nejveselejší židovský svátek, jehož obsah souvisí s textem biblické knihy Ester. Svátek připomíná zachránění Židů v Perské říši a slaví se 14. adaru (Putík a kol. 2005: 126). Váže se k historické události, při které měli být Židé vyvražděni, ale díky moudré a krásné královně Ester byli zachráněni, jak je popsáno v biblické knize Ester. Svátek se slaví karnevalem a popíjením velkého množství vína tak, aby člověk nerozeznal, kdo je v biblickém příběhu nepřítelem Židů (Haman) a kdo je dobrý (Mordechaj). Známým se posílají „mišloach manot“, balíčky se sladkostmi.

V českém prostředí se organizují akce pro děti karnevalového typu. Organizují se uvnitř institucí: na Židovské obci, v Chabadu, v židovské škole. Všechny děti se maskují, rodiče svým dětem masky připravují/vyrábějí předem, někdy je také kupují již hotové. Dospělí organizují purimové párty, což jsou setkání v rodinách či ve veřejném prostoru (např. v hudebním klubu). Taková místa jsou různá, odpovídají zájmům těch, kteří se setkávají. Během toho dne Purimu od rána je obvyklé, že lidé popíjejí alkoholické nápoje. Je to v judaismu jediný den, kdy je člověku povoleno, a kdy je dokonce žádoucí, aby se člověk opil. Tento den se víno příliš nekonzumuje. Izraelci volí spíše tvrdý alkohol, který je do stavu opilosti přivede poměrně rychle. Jedná se o každoroční rituál, který je běžný i v Izraeli. Čím se jedná o ortodoxnějšího muže, tím větší je míra opilosti. Co se týče rozdílů mezi muži a ženami, je zřejmý: ženy se neopíjejí tak, jako muži. Dají si trochu vína, ale tvrdému alkoholu neholdují. V ortodoxních komunitách v Izraeli se striktně oddělují muži od žen (každá skupina popíjí v jiném prostoru); v Praze se skupiny setkávají dohromady.

Někteří věřící Izraelci slaví mišloach manot, kdy se připraví balíček, který obvykle obsahuje různé potraviny (sladkosti, něco pečeného, čokoláda atp.). Tento balíček se pak věnuje někomu známému, blízkému. Je to v podstatě podobný typ rituálu, jako se v Čechách dárují dětem mikulášské balíčky, nicméně u Izraelců je pravidlo takový dárek vydat mimo svou rodinnou přízeň.

K historickým náboženským slavnostem patří rovněž Lag be-Omer, která se slaví 18. ijaru (který odpovídá 33. dni Omeru) a Tu bi-švat (tj. 15. den hebrejského měsíce švat). Omer je období sedmi týdnů od Pesachu. Jeho třicátý třetí den se nazývá pojmenováním Lag, což odpovídá číselné hodnotě písmene Lamed (30) a Gimel (3). Lag vzniká zkratkou těchto dvou slov pojmenovávající písmena hebrejské abecedy a tím pádem i číselné řady.

Lag be-omer

18. ijar – květen

Jedná se o menší svátek, připadající na 33. den Omeru, tj. 18. ijar (Putík a kol. 2005: 130). K tomuto datu se v židovské historii vztahují dvě významné události. Datum je spojováno s druhou osvobozenou válkou Židů proti Římanům (povstání Bar Kochby) ve 2. stol. obč. let., kdy zázračně ustal mor řádící mezi učedníky rabína Akivy. Na Lag be-Omer zároveň připadá výročí úmrtí rabína Šimona bar-Jochaje ve 2. století. Proto se tento den slaví svátek učenců, svátek učitelů a žáků. Jedná se o jeden den uprostřed období mezi Pesachem a Šavuot.

Období Omeru se nesmí konat svatby, veřejné zábavy, hudby, muži se neholí a nestříhají si vlasy. Jsou celkem tři dny, kdy jsou tato pravidla rozvolněna; jedním z nich je právě 33. den. Proto je Lag be-Omer v Izraeli dnem, kdy se koná mnoho svateb. Je to velmi oblíbený den pro svatby, protože je to období jarní.

Mezi Izraelci v pražském prostředí se slaví minimálně. Pokud ano, tak se dělají táboráky ve společnosti přátel. Izraelci se zvou na své zahrady.

Tu bi švat

15. švat – únor

Tu bi švat je menší svátek, který je oslavou jara a nesouvisí s historickými událostmi. Bývá označován jako „Nový rok stromů“, „Svátek stromů“ či „Slavnost plodů“ (Putík a kol. 2005: 131). Označuje začátek vegetačního období. V pražském prostředí jej nelze příliš slavit tak jako v Izraeli, neboť vychází na únor, tedy na dobu, kdy je v Praze zmrzlá půda. V Izraeli se tento den sázejí nové stromy. Součas-

tí slavnostní hostiny jsou různé druhy ovoce. V Praze se slaví minimálně. Izraelské rodiny si vysazují v menší míře květiny do květináčů a umísťují si je do oken.

Jom ha acmaut – Den nezávislosti Izraele

5. ijar – květen

V Izraeli se slaví jako státní svátek od roku 1949 (je považován za jeden z menších svátků v židovském kalendáři). Jom ha-Acmaut připomíná vyhlášení nezávislosti, k němuž došlo 5. ijaru 5708 (14. května 1948), kdy byl vytvořen Stát Izrael. Svátek začíná zapálením pochodní na Herzegově hoře v Jeruzalémě (Newman, Sivan 1992: 72). V synagogách se konají slavnostní bohoslužby. Ve větších městech v Izraeli se pořádají ohňostroje a po celé zemi pak slavnosti pod širým nebem. Tento svátek je pro Izraelce velmi emotivní. V Izraeli jsou oslavy spojeny s grilováním v parcích. Grilování je ovšem v parcích v Česku zakázáno, Izraelci se ale snaží za příznivého počasí grilování přesto uspořádat, obvykle u někoho na zahradě. V minulých letech izraelské vyslanectví organizovalo velké oslavy, ale v rámci úsporných opatření od toho upustilo; Izraelcům to chybí.

Proto Izraelci v Praze oslavují tento den společnou večeří nebo se scházejí v restauracích. V Praze existuje prostor, který vlastní Izraelci. Jedná se o hlubočepský zámeček, kde se taková setkání často konají. Jedná se o privátní akce, kterými do jisté míry vlastníci a organizátoři přispívají ke společnému komunitnímu životu. Takových akcí se v průběhu roku může v tomto místě konat více u různých příležitostí (např. oslavy narozenin, oslava Chanuky, svatby, večeře pro izraelské turisty v Praze atp.). Dni nezávislosti předchází památný den Jom ha-Zikaron (viz níže).

Památné dny

Jom ha šoa – Den vzpomínek na oběti holokaustu

27. nisan (v Izraeli), **19. duben** (v diaspoře)

Památný den obětí holokaustu za druhé světové války. Datum je stanoveno na výroční den povstání ve varšavském ghettu. Izraelci žád-

né speciální akce při této příležitosti v Praze nepořádají. Pořádají se vzpomínkové akce např. v Terezíně, kterých se Izraelci mohou také účastnit.

Jom ha zikaron – Den vzpomínek na padlé při obraně Izraele

4. ijar

V Izraeli se tento den připomíná den před Dnem nezávislosti Státu Izrael. V pražském prostředí pořádá na tento den i den následující (Den nezávislosti Izraele) oslavu izraelské velvyslanectví v Praze. Pronajme si veřejný prostor spojený s rautem a lidé se setkávají.

Další památné/postní dny judaismu jsou v povědomí pouze věřících Izraelců; ostatní je často ani neznají. Svátky *Roš chodeš*¹⁵ (každý první den v měsíci dle hebrejského kalendáře – biblický svátek), *Com Gedalja*¹⁶ (postní den), *Asara be-Tevet*¹⁷ (10. tevetu – postní den), *Taanit Ester*¹⁸ (postní den), *Tiša be-Av*¹⁹ (9. avu – postní den) však v Praze Izraelci kromě věřících neslaví a nepřipomínají si je.

Všichni dotazovaní Izraelci se shodovali na tom, že nejdůležitější svátky v roce jsou pro ně tři: jarní svátek *Pesach*, podzimní svátek *Roš ha-Šana* – tedy židovský Nový rok a zimní svátek *Chanuka*. Zároveň se shodli i na čtvrtém pro ně významném svátku, a to *Jom ha-Acmaut* – Den vzniku Státu Izrael.

15 *Roš chodeš* – doslova „hlava měsíce“, tj. začátek nového hebrejského měsíce čili novoluní.

16 *Com Gedalja* – Půst Gadaljův na památku zavraždění židovského místodržitele Judey Gedalji ben Achikama v 6. stol. př. obč. l.

17 *Asara be-Tevet* – 10. den hebrejského měsíce tevet je dnem půstu, kdy se připomíná obléhání Jeruzaléma Nebukadnezarem roku 587 př. n. l.

18 *Taanit Ester* – Půst Esterin souvisí se svátkem Purim.

19 *Tiša be-Av* je nejvýznačnější ze smutečních dnů židovského roku. Obvykle připadá na přelom července a srpna a v židovských dějinách se k němu váže několik tragických událostí. Především byly v tento den zbořeny oba jeruzalémské chrámy (586 př. n. l. a 70 n. l.) a ve stejný den padlo i poslední ohnisko odporu během povstání Bar Kochby proti Římanům – pevnost Betar. Později došlo 9. avu k vypovězení Židů (1492) ze Španělska a (1290) z Anglie. 9. avu se tedy drží přísný půst.

Oslavy Izraelců související s životními fázemi

Z významných okamžiků, které se vztahují k životu jedince a které jsou předmětem oslav připravovaných rodinou, zdůrazňovali dotázaní jako neopominutelné i v souvislostech svého pobytu v Praze rituály provázející vstup chlapce do života (obřízka) a přijetí adolescenta (chlapce i dívky) do společnosti dospělých (bar micva – u chlapce, bat micva – u dívky). Rodiny ortodoxně věřících výjimečně konaly také slavnost postřižin.

Tyto rituály, zejména obřízka, jsou pro rodiny občanů Státu Izrael neodlučitelnou součástí života. Dodržují je, i pokud žijí v Praze, bez ohledu na osobní postoj k judaismu, tedy na míru ortodoxnosti či sekularizace.

Obřízka

Téma je pro Izraelce velmi důležité. Pro všechny Izraelce (věřící či nevěřící) je to samozřejmý rituál, který se provádí každému chlapci ve věku osmi dní. Obřízka je jedním ze základních předpisů judaismu. Toto biblické přikázání vyžaduje, *aby každý Žid mužského rodu uzavřel brzy po narození „Abrahamovu smlouvu“*. Tato operace znamená odstranění předkožky zdravého dítěte, když je mu osm dní (Newman, Sivan 1992: 130). Jedná se o náboženskou obřízku. Všichni chlapci narození izraelským občanům v Praze sice obřízku mají, ale mezi rodiči existují pochybnosti, zda v souvislostech, byť i dočasného pobytu v České republice, své syny nevystavili případným konfliktům. Uvědomovali si, že budou v českém kolektivu (školce, škole) odlišní, a to si pro své děti spíše nepřáli. Nicméně nakonec se pro obřízku rozhodli všichni.

Zárok provádí kvalifikovaný mohel, vyškolený pro tento úkol a nemluvně drží na svých kolenou jeho kmotr (heb. Sandak). Sandaka vybírá otec dítěte z mužských příbuzných, známých, přátel. Během obřadu dítě dostává hebrejské jméno.²⁰ Místem vybraným k ob-

²⁰ Dívky dostávají hebrejské jméno o prvním šabatě po svém narození. Pokud narození spadá na šabat, dostává dívka jméno o šabatě následujícím. Otec je vyvolán k Tóře a po ukončení četby textu z Tóry pronese své dceři jméno.

řadu je synagoga, místnost v nemocnici případně vhodné je i domácí prostředí.²¹

V Praze existují dva mohelové, kteří mají speciální vyškolení k tomuto rituálovému úkonu. Počet provedených rituálů je determinujícím faktorem pro kvalitu mohela. Proto si pražské izraelské rodiny často zvou mohela ze zahraničí, který má dostatek zkušeností (Švýcarsko, Rakousko, Izrael).

Vždy následuje pohostění v prostoru obce, v košer restauraci, doma u rodičů. Jedná se o velmi oblíbenou akci, kam se dostaví, aniž by museli být zváni, všichni příslušníci komunitního života. Přinášejí dítěti a matce dárky.

Postřižiny (jid. apšereniš)

Jedná se o svátek spojený s prvním stříháním vlasů chlapce ve věku tří let. Svátek postřižin je záležitostí týkající se pouze komunit chasidských Židů, tedy těch, kteří se řídí přísně halachou a uznávají pravidla daná tradicí. V prostředí pražské izraelské komunity se postřižiny nedodržují. Slavnost apšereniš v Praze proběhla pouze několikrát, a to u chasidských rodin. Tyto rodiny ovšem nesplňují charakteristiky našeho studovaného vzorku, neboť nespádají do komunity pražských Izraelců. O svátku apšereniš, jeho charakteristických zvycích a tradicích, stejně jako o způsobu oslav probíhajících v minulých letech v Praze psala V. Segerová (2000).

Bar micva, bat micva (čes. syn příkazu, dcera příkazu)

Jedná se o přechodový rituál, kdy chlapec či dívka vstupují do náboženské dospělosti a od této chvíle tak nesou odpovědnost za své konání. Pro chlapce je věk rituálu stanoven na věk 13 let, u dívek na 12 let. Slavnost bar micva má obvykle dvě části. První je část náboženská, která probíhá v synagoze, druhá část je oslava spojená se setkáním s rodinnými příslušníky, s jídlem a s hostinou, na které se chlapci předávají dárky. Během náboženské části je chlapec v synagoze popr-

²¹ Některé rodiny mohou využít možnosti obřízky ve zdravotnickém zařízení bez přítomnosti mohela. U některých z nich pak byl přizván k lékařem provedenému zákroku ten, kdo tento zárok doprovodil příslušnými požehnáními.

vé vyvolán ke čtení z tóry. Stane se tak první sobotu po chlapcových 13. narozeninách podle židovského kalendáře. V tuto sobotní modlitbu přistupují k Tóře jednotlivě různí muži, kteří předčítají příslušnou, předem určenou část. Jeden z nich pak vyvolá chlapce, který přistoupí k Tóře a svou část přečte. Svoji část má chlapec nastudovanu předem. Většinou ji studuje rok, neboť se nejedná o zcela jednoduchou záležitost, zvláště pro chlapce, kteří se nepohybují v hebrejském prostředí a nemají přístup k těmto textům již od počátků svého vzdělávání. Znamená to, že izraelský chlapec žijící v Praze se musí na tento svátek připravovat. Intenzita příprav závisí na tom, jak dlouhý text bude v synagoze z Tóry předčítat, což je dáno stupněm sekularizace či náboženské horlivosti té které rodiny. Přípravu většinou domlouvá otec, který zajistí učitele. Tím je obvykle rabín. Velká většina chlapců se v Praze učí z nahrávek, a k rabínovi docházejí na kontroly textu. Text Tóry není jen obyčejným čtením, má značné množství překážek, které musí „čtenář“ překonat. Jednak se jedná o složitost zápisu hebrejštiny, jednak se jedná o hebrejštinu starověkou, komplikovaný je hlasový projev, který tenduje od mluveného projevu spíše ke zpívanému a má ustálené melodické vzorce. K Tóře tedy přistupuje chlapec po vyvolání; u Tóry nikdy nebývá sám: většinou jej doprovází otec a jsou přítomni i další muži – učitel, rabín a další představitelé obce. Matka s ostatními ženami pozoruje obřad z ženské části nebo ze dveří. Ženy přinášejí do synagogy bonbóny, které se pak rozdají ostatním chlapcům i mužům, aby je následně i se ženami házeli na chlapce, jenž dokončil svůj první obřad čtení. Co se týče dárků, dostávají chlapci věci různého charakteru: mohou to být dárky běžné, anebo se jedná o předměty, které jsou spojeny s modlením, které chlapec vstupem do náboženské dospělosti je povinen vykonávat (jad, tfilin, talit, sidur, machzor).²²

Při obřadu bat micva se jedná o rodinné setkání, které se v pražském prostředí může uskutečnit buď doma, nebo v jiném společenském prostoru, např. na Obci, v Chabadu, nebo v restauraci. Dívka

²² Jad je ozdobné ukazovátko k Tóře. Na Tóru se totiž nesmí sáhnout prstem. Toto ukazovátko slouží jako pomůcka k orientaci v textu. Tfilin jsou modlitební řemínky ve dvou kusech: jeden je na paži, druhý na hlavu. Talit je obdélníkový modlitební plášť, který nosí při modlitbách muži po bar micva. Sidur je modlitební kniha. Machzor je speciální modlitební kniha na svátky.

stejně jako chlapec dostává dárky v různých hodnotách. Dárky se dají v podstatě rozdělit do dvou skupin: dárky náboženského charakteru a dárky standardního typu (oblečení, kabelky atd.). U všech svátků jsou velmi podstatné peníze, které se chlapcům i dívkám dávají snad u každé sváteční příležitosti.

S oslavami vstupu do náboženské dospělosti je spojen Tiul bar (bat) micva. Je to rodinný výlet na zajímavé, netradiční či něčím výjimečné místo (zábavní parky v Evropě, ve Spojených státech amerických). Tato cesta je většinou doplacena z finančního obnosu, kterým je rodina při této příležitosti obdarována. Je potřeba zdůraznit, že takové peněžní dary jsou běžné u velkých přechodových rituálů, zejména u svatby, bar/bat micva.

Svatba

Podoba současného židovského svatebního obřadu slučuje dvě části: první se nazývá kidušin, případně erusin (zasnoubení), druhá se nazývá nisuín nebo obvykleji chupa (sňatek). Kidušin a nisuín následují ihned po sobě s malou přestávkou. Pro vznik židovského manželství je důležitá forma daná halachou. Podle náboženského zákona vede obřad oddávající za přítomnosti dvou edim (svědků) a za přítomnosti minjanu (minima deseti dospělých židovských mužů).

I dnes je základem obřadu, bez kterého nevznikne žádné židovské manželství, snubní akt – tj. předání symbolického daru nevěstě a vyřčení svatební formule. „Aktivním“ obřadníkem je ženich. On předá nevěstě jakoukoli věc, která má určitou hodnotu („šave pruta“) – dnes obvykle prsten a prohlásí formuli v hebrejštině: „Tímto prstenem jsi mi zasvěcena podle náboženství Mojžíše a Izraele.“ Nevěsta prsten pouze přijme a tím vyjádří souhlas se sňatkem. Tato část je nejdůležitější v celém židovském svatebním obřadu.

Součástí tradičního židovského obřadu, tak jak je zakódován v obecných zvyklostech z přelomu 20. a 21. století, je devět obřadních aktů: 1. příchod ženicha na místo konání sňatku, 2. příchod nevěsty na místo konání sňatku, 3. požehnání ženichovi a nevěstě, 4. zasnoubení – napití se z jednoho poháru, 5. předání prstenu nevěstě a přijetí prstenu nevěstou po odříkání snubní formule ženichem, 6. čte-

ní a předání svatební smlouvy nevěstě, 7. ševa brachot – žehnání nad druhým pohárem vína – následné zničení poháru symbolizující zničení chrám v Jeruzalémě, 8. separace novomanželů od ostatních, 9. svatební veselí – hostina.

Celý svatební obřad se odehrává v hebrejštině, ktuba (svatební smlouva) je však psána aramejsky a je tak také čtena. Po přípravě svatební smlouvy jsou ženich a nevěsta odvedeni pod svatební baldachýn (heb. chupa) ze dvou oddělených míst, kde byli před svatebním obřadem.

Některé součásti dnešního svatebního obřadu ale mají povahu minhagu (zvyku). Minhagy nejsou povinnou součástí obřadů, jsou-li však v rodině tradovány, obvykle se vykonají. Tak se část svatebních rituálů založených na minhagu postupně stala danými a závaznými – v určité rodině nebo dokonce komunitě. V těchto případech jsou možné odlišnosti ve svatební obřadnosti a svatebních zvyklostech jednotlivých židovských komunit, případně rodin.

Situace Izraelců žijících v Praze je různá. Jednak jsou zde tací, kteří do Prahy přicestovali již sezdáni, jednak většina Izraelců, pokud se chtějí nechat oddat, odjíždí vykonat tento obřad do Izraele za svojí rodinou. Existuje menší část Izraelců žijících v Praze, kteří svatební obřad uskutečnili v jedné z pražských synagog. Většina těchto svatebních obřadů se tedy uskutečňuje ve Staronové synagoze, někdy také v synagoze Španělské či Jeruzalémské. Takový obřad proběhl za poslední desetiletí zhruba jednou ročně. Pokud se Izraelci žijící v Praze oddávají nábožensky, tj. obvykle v synagoze dle výše popsaného rituálu, musí pak tento obřad následně ztvrdit úředně na matrice. Tam předají potvrzení církve, na základě kterého budou pro český stát zapsáni jako manželé a bude jim vydán úřední oddací list České republiky ve své normované podobě. Na obřad se nesjíždí velká široká rodina, přijíždějí pouze ti nejbližší. Svatební ceremonie se řídí pouze tím, co je podle náboženského příkazu zcela nezbytné, což určuje rabín. Na tento typ ceremonie se náš výzkum nezaměřoval, poněvadž nebylo dostatek respondentů, kteří by utvořili homogenní kompaktní vzorek²³ (Segerová 2004).

²³ Vytýčujeme si tento výzkumný úkol pro naši další práci. Výzkum byl částečně proveden v dizertační práci (Segerová 2004).

Část Izraelců žijících v Praze nebyla oddána nábožensky, nýbrž civilním obřadem, a to zejména z těch důvodů, kdy nesplňovali podmínky pro uzavření sňatku dle židovského náboženství. Podotýkáme, že v Izraeli neexistuje možnost uzavřít civilní sňatek. Vše se řídí Zákonem o rodině, který vychází jedině z náboženské příkazovosti, a tudíž nelze, aby byla tato příkazovost nějak obejitá či porušena. S tím jsou spojeny mnohé problémy, které vznikají tím, že do svazku manželského chtějí vstoupit dva lidé, z nichž jeden, nebo dokonce oba dva, nemají možnost být v Izraeli řádně nábožensky, tzn. zákonně oddáni. Z toho vyplývá, že tito jsou nuceni se obřadně sezdát na jiném místě, mimo Stát Izrael. Stát Izrael následně akceptuje takto uzavřený sňatek mimo své území i mimo svůj náboženský ritus. Uzavírání takových civilních sňatků nabízí pro Izraelce (ale nejenom pro ně) např. Česká republika. Je potřeba podotknout, že ne všechny státy Evropské unie toto umožňují. Jako konsekvence tohoto stavu vzniká fenomén svatebního turismu v Praze. Tento sňatek je pak spojen s dalšími úředními úkony, které musejí snoubenci podstoupit, aby je český stát mohl oddat (např. potvrzení o legálním pobytu na českém území atd.; český stát vyžaduje tlumočnicka u obřadu, Stát Izrael pak tlumočnickou doložku na oddacím listu a apostilu).

Způsob slavení a průběh oslav svátků

Svátky se v Izraeli slaví obvykle v rodinném kruhu, který ale bývá značně široký (kolem 20–50 osob). Tuto vazbu na výchozí rodinu jako prostředí, v němž probíhají oslavy svátků, pocítují Izraelci i v Praze. Zejména u příležitosti svátků, které vnímají jako důležité a neopominutelné; mají-li možnost, odjíždějí na oslavu s celou rodinou do Izraele. Setkávají se s příbuznými a nepřerušují zvyklosti, v nichž byli vychováni. Pokud zůstávají v Praze, spíše preferují oslavy svátků ve své vlastní rodině, příp. u příbuzných. Někdy ale slaví společně s přáteli a známými, především pokud v Česku celou rodinu nemají. Ve výjimečných případech zvolí oslavu ve velké společnosti lidí, kteří zvolili institucionálně organizované oslavy.

Oslavy pořádané náboženskými organizacemi

Izraelci, s nimiž jsem hovořila, se pouze výjimečně zúčastňují oslav, které v Praze při příležitostech významných židovských svátků obvykle organizuje náboženská organizace Chabad (např. Pesach či Roš ha Šana – Nový Rok). Konají se v pronajatých reprezentačních místnostech některého z vyhlášených velkých pražských hotelů. Na takovýchto společných „nerodinných“ oslavách se sejdou jak Izraelci, tak pražští Židé, Židé-turisté, kteří jsou v době svátku v Praze (např. Američané, Francouzi ad.), případně nežidovští návštěvníci, což jsou většinou partneři oslavujících Izraelců. Pro „pražské“ Izraelce tyto oslavy znamenají kontakt jak s českou, tak nadnárodní společností: důvodem účasti je však strávení svátku ve společnosti lidí, kteří se identifikují s jeho myšlenkovým obsahem.

Společné oslavy svátků organizované Chabadem mají již svůj ustálený scénář v rituální i zábavné části. Slavnost obvykle zahajuje ortodoxní rabín, připomene ve stručnosti význam svátku, pronese požehnání nad pohárem vína. Poté začíná společná večeře. Do průběhu večera už rabín většinou nezasahuje, hosté se baví sami. Obvyklými komunikačními jazyky jsou hebrejšтина (oficiální jazyk státu Izrael), angličtina, čeština. Případně další jazyky podle složení hostů. Při setkáních velkého počtu lidí dochází k distribuci návštěvníků podle přirozeného klíče do různých menších skupin. Tímto přirozeným klíčem, který již není dán žádným příkazem, může být rodinná příslušnost, národnostní příslušnost, jazyková schopnost komunikace, rodiny s dětmi, lidé stejné profesní orientace atp. Kromě toho se samozřejmě promíchávají a seznamují se. Je zajímavé sledovat, jak v rámci své přirozené zvědavosti se Izraelci snaží seznámit se všemi, které ještě nedokážou zařadit. Tuto zvědavost jsme u ostatních nepozorovali. Atmosféra je hlučná a v podstatě vždy souvisí s tím kterým svátkem. Oslavy netrývají dlouho, zato jsou intenzivnější. Komunitní život je pro Izraelce důležitější než intimita.

Na slavnostních hostinách se vždy dodržují tradiční pokrmy vázající se k jednotlivým svátkům. Zároveň se vždy dbá na pravidla kašrutu. Určité svátky mají dané scénáře (Pesach – čtení pesachové hagady, Chanuka – zapalování světel na svícnu chanukija), v tom případě se

postupuje podle tohoto scénáře. Lidé si povídají, různě se seznamují, hlavním tématem bývá důvod, proč jsou v České republice, co zde dělají, jaká je jejich původní profese, jakou a kde mají rodinu. Slavnostní večeře obvykle trvá tři hodiny, po jídle oslavy většinou končí. Lístky na večeři si zájemci kupují předem, pro potřebné je možný vstup zdarma. Naproti tomu Izraelci v pražském prostředí obvykle neslaví svátky na Pražské židovské obci. Zde se scházejí především místní Židé. Mají-li Izraelci několikrát za rok potřebu zajít ve svátek do synagogy, navštíví synagogu Staronovou. Avšak zatímco pražští Židé po bohoslužbě odcházejí na společné slavnostní jídlo na Obec (alespoň část účastníků), Izraelci nikoli. Necítí se tam příliš dobře; prostředí, celkové ovzduší a nálada nesplňují jejich představu oslav svátku; česká židovská Obec je pro ně neuchopitelná, neatraktivní. Společnost, která se schází při slavnostních příležitostech na Obci, se jim zdá uzavřená, a tudíž dávají přednost oslavě v rodinném kruhu. Vyhovuje jim jiná, veselejší, otevřenější atmosféra.

Oslavy v rodině

Podle svých slov se Izraelci musí v českém prostředí „více snažit“, aby si atmosféru každého jednotlivého svátku vytvořili, v Izraeli je to jednodušší. Aktivitu v Izraeli přebírají média (televize, rádio, denní tisk), vzdělávací systém (děti se o svátcích učí ve škole), obchody jsou plné dekorací a potřeb pro specifický svátek. V českém prostředí si Izraelci musí vytvořit atmosféru svátku sami. Předměty, které na svátky během roku potřebují (dekorace, tradiční potraviny, rituální předměty, další rekvizity), si mohou opatřit buď přímo na Židovské obci v Praze, nebo si je přivezou sami z Izraele, případně nechají přivést známými (nejčastější varianta). Mají-li děti, o historii a významu židovských svátků je musí učit sami, vypráví jim příběhy, pouštějí jim nahrávky písní z disku.

Pro většinu Izraelců je oslava každého svátku výročního židovského kalendáře spojena především s velkou slavnostní večeří. Večeře má obvykle čtyři chody: předkrm (ryba), polévka, hlavní chod (musí být masový), moučník. V tradičních rodinách se samozřejmě dodržují automaticky pravidla kašrutu. S každým konkrétním svátkem se

také pojí určitá tradiční jídla, která se dodržují ve všech rodinách, zároveň má však každá rodina i svoji vlastní tradici („*jak jsem to viděla u babičky*“). Tyto stravovací odlišnosti také pramení z původu Izraelců; aškenazští Židé (původ Německo, střední a východní Evropa) a sefardští Židé (původ Španělsko, severní Afrika). Na slavnostní večeri se všichni členové rodiny i jejich případní hosté slavnostně obléknou.

Většina dotázaných připustila, že se slavení svátků v prostředí mimo Stát Izrael stalo pro ně důležitější, než když bydleli v Izraeli. Prostřednictvím oslav svátků v prostředí jiné kulturní konfigurace si uvědomují svoji identitu, utvrzují se v ní. Ač to tak původně nebyvalo, např. v prvních letech pobytu neslavili téměř nic, čím déle žijí v českém prostředí, tím více jsou pro ně svátky, které slavili v zemi původu, významné. Staly se pro ně symbolickým spojením s rodinou a Státem Izrael.

Rozdíl v přístupu ke svátkům a závaznosti jejich oslav lze pozorovat mezi jedinci, kteří již mají děti a vychovávají je, a mezi těmi, kteří je zatím nemají, případně již výchovu dětí neřeší, protože jsou dospělé. Mají-li děti, všichni chtějí vychovat Izraelce, nicméně v dalších cílech se rozcházejí a diferencují: a sice na ty, kteří chtějí vychovat Izraelce a zároveň Čecha, a ty, kteří neplánují, že by v českém prostředí pobývali déle než tři až pět let, a proto pro ně česká identita není podstatná. První skupina obvykle posílá děti do českých mateřských škol a do českých státních základních škol, případně do židovské mateřské či základní školy. Druhá skupina posílá děti do mezinárodních škol, např. do Mezinárodní školy v Nebušicích. Školy a školky české či mezinárodní nevzdělávají specificky v judaismu. Žádné židovské tradice spojené s oslavami svátků si tedy z těchto škol děti nepřinášejí. Naopak Židovské (Lauderovy) školy v judaismu vzdělávají, seznamují je s historií, tradicí i způsobem oslav jednotlivých svátků.

Na oslavu českého svátku (Vánoce, Velikonoce) Izraelci obvykle pozváni nebývají, někteří se účastnili společných oslav Silvestra na horách či v pražském klubu nebo restauraci (pokud mají partnera Čecha/Češku, české svátky většinou slaví). Oslavy příchodu nového roku se v posledních letech konají i v Izraeli, nepovažují to však

za náboženský (křesťanský) svátek, a tak s jeho slavením nemají problém. Často mají pocit, že Češi se chtějí rychle opít, oni to tak necítí, nepijí tolik alkoholu a nemohou být tedy dlouho na společné vlně oslav.

Závěr

Izraelci žijící v českém prostředí se plně identifikují s identitou občana Státu Izrael, nejsou a nechtějí být jako Češi, na svůj stát jsou velice hrdí. Přesto se v České republice a v Praze cítí velmi dobře. Svátky, které slavili v zemi svého původu, v základní podobě dodržují i v Praze. Slaví svátky vycházející buď z judaismu, nebo i z historie Státu Izrael. Oboje chápou jako součást své občanské identity, tedy identity izraelského občana (a to i ti z nich, kteří jsou ortodoxní věřící a znají náboženskou příkazovost jednotlivých svátků). Po delší době strávené mimo Stát Izrael se pro ně tyto oslavy stávají důležitějšími. Vnímají je jako duchovní pojítko s výchozí rodinou a zemí původu. Přesto určité svátky, které jsou v povědomí informátorů, zde neslaví.

Svátky české společnosti tolerují, avšak slaví je pouze, mají-li českého partnera/partnerku. Domov pro ně představuje Izrael, kam se chtějí také vrátit. Ve veřejném prostoru plně splývají s většinovou společností (oblečení, chování), ale v rodinách a ve své společnosti je pro ně důležité napojení na Stát Izrael a jeho kulturní prostředí, jehož součástí jsou i osobité židovské svátky. České svátky pro Izraelce, kteří žijí v Praze, většinou nehrají roli. Homogamní izraelské rodiny nebo ti, kteří žijí single, si výjimečně zakoupí nějaký symbolický dekorativní předmět související s českým svátkem (stromek na Vánoce, pomlázka na Velikonoce), ovšem chápou ho jako předmět dekorativní, a tím si vyzdobí byt (to dělají pouze nevěřící Židé). V rodinách, kde je český partner, se české svátky víceméně slaví. Volné dny, které existují v českém prostředí na základě státních svátků, jsou pro Izraelce příležitostí k návštěvě Státu Izrael, výletů apod. Často ani nevědí, „co to Češi vlastně slaví“ (např. konec 2. sv. války, termín v Izraeli neznámý – ekvivalentem je Jom ha šoa – Den obětí holocaustu – během

dubna). Berou to jako pouze volný den. Děti, které studují na českých školách, mají k českým svátkům a každoročně se opakujícím záležitostem blíže (karneval, Velikonoce, čarodějnice, Den matek, Mikuláš, Vánoce), neboť jim jejich znalost přibližuje škola. Často je rodiče vedou k tomu, aby v české škole vysvětlovali židovské svátky (chanuka). Nespolehají tedy na školy ani na jiná média, a své svátky předávají svým dětem sami.

Židovské svátky Izraelci slaví v českém prostředí v několika variantách, které lze odvodit od jejich původu (Aškenazi, Sefardi), od jejich náboženské horlivosti/vlažnosti a od rodinné situace (původ partnera). Od přesně dodržujících všechny svátky podle židovského náboženství (rodiny obou Izraelců, věřící, s dětmi) po příležitostně se účastnící svátků, „jak to vyjde“ (žijící bez partnera, případně s českým partnerem, bez dětí).

SYŘANÉ

Festivity českých Syřanů

Petr Charvát

Festivity, tedy svátky, oslavy a výjimečné příležitosti setkávání náleží nedílně k životu Syřanů, kteří od 60. let 20. století nalézali v Československu, respektive v českých zemích svůj nový domov. Tito, v době svého příchodu vesměs mladí lidé, se úspěšně včleňovali do české společnosti. Současně si však uchovávali a stále uchovávají své rodinné vazby v Sýrii (Syrské arabské republice¹) a také vědomí svých vazeb na rodinu a příslušnost k syrské komunitě v České republice.

Mým záměrem je ukázat význam festivit v životě těchto „českých Syřanů“ ve dvou paralelních procesech, kterými prošli od 60. let 20. století do počátku druhého desetiletí století současného – tedy v cíleném udržování syrské identity a vědomé integraci s většinovou českou společností. Z tohoto hlediska sleduji a) otázku struktury festivit, které jsou součástí každodenního života „českých Syřanů“, b) otázku úlohy festivit, které čeští Syřané chápou jako osobitost své výchozí kultury při uchovávání své etnické a syrské identity, c) otázku funkce festivit při stmelování syrské komunity v ČR a d) otázku významu přijetí českých festivit při integraci do české společnosti.

Průběh výzkumu

Výzkum festivit českých Syřanů byl uskutečněn v letech 2011–2012, tedy v době počátků občanské války v Sýrii. Zaznamenal postoje syr-

¹ Syrská arabská republika byl poslední oficiální název státního útvaru Sýrie (před válkou).

ských migrantů, kteří v době výzkumu již dlouhodobě žili v České republice, integrovali se do české společnosti a svou identitu vážali jak k zemi svého původu, tak k zemi, která je přijala a poskytla nový domov. Odtud optika, s jakou přistupovali k výkladu svátků, oslav a výjimečných příležitostí setkávání, kterých se v České republice zúčastňovali v rámci své syrské skupiny. Tato optika vyjadřuje jejich stanoviska nepoznamenaná kriticky konfliktním vývojem ve válkou zmítané Sýrii a stavem současné migrační krize v Evropě.

Výzkum proběhl formou narativních a následných polostrukturovaných rozhovorů, které byly vedeny podle předem připraveného zadání, zaměřeného na výčet a popis událostí naplňujících charakter svátků, či slavení ve smyslu oddělení od běžného všedního života jednotlivých informátorů. Otázky byly zprvu zaměřeny na výčet událostí, které každý jednotlivec ve svém životě z hlediska oslavování pokládal za důležité a na následný popis, jak konkrétně je slaví, jak se v daných situacích chová, jak jedná, či jak by podle svého názoru nebo daných pravidel jednat měl.² Přes prvotní zaměření výzkumu výlučně na dění v České republice bylo v naracích a odpovědích dotazovaných stále zřejmé vědomí původu z odlišného kulturního prostředí, spojené s tendencí srovnávat. Patrná byla také jejich snaha o popis podobných událostí tak, jak probíhají, či probíhaly v zemi původu jednotlivých informátorů. Do jaké míry byla tato skutečnost vedena snahou o přiblížení a představení svojí původní „exotické“ identity, nebo preferencí mluvit raději o obecných věcech, než odhalovat osobní, soukromé záležitosti, či prostým faktem, že popisovaná skupina byla již natolik integrována v české společnosti, že hledat odlišnosti mohli jednotlivci nejlépe právě při srovnání se situací a kulturou v rodné zemi, zůstávalo v průběhu výzkumu otevřenou otázkou. Toto posouzení ponechám analýze v závěru textu.

Skupinu, na kterou jsem zaměřil svou pozornost, jsem v jednom z dříve provedených výzkumů označil jako „čeští Syřané“. Jedná se zejména o bývalé studenty ze Sýrie, kteří na základě mezistátních bilaterálních dohod studovali na vysokých školách v Československu

2 Podle situace bylo v každém z rozhovorů v zájmu udržení narace přistupováno ke kladení doplňujících či vysvětlujících otázek.

v letech 1960 až 1989, o jejich děti narozené buď v Sýrii, nebo v České republice – tedy o druhou generaci syrských migrantů, a také o příbuzné a známé, kteří využili napojení na tuto skupinu k příchodu do Čech.³

Čeští Syřané

Ke konci roku 2011, kdy jsem prováděl výzkum, žilo v České republice podle údajů MV ČR⁴ necelých šest set syrských státních občanů.⁵ Původní studenti a jejich děti, tedy ti Syřané, kterých jsem se dota-

- 3 Východní skupinu informátorů mého výzkumu vytvořili jednak vysokoškoláci, kteří vystudovali na českých vysokých školách, poté v českých zemích pracovali na místech odpovídajících jejich odborné specializaci a dnes již jsou v důchodovém věku – i když někteří v současnosti podnikají (3), jednak podnikatelé středního věku, kteří patří k druhé generaci českých Syřanů (syn), jsou v příbuzenském vztahu s předchozími (zeť), nebo přišli jako studenti v roce 1989 a studium nedokončili. **Informátoři** (údaje k roku 2011): **L.E.:** 65 let, důchodce, občan ČR, migrace do Německa 1967, poté Československo, vystudoval VŠ báňskou v Ostravě, manželka Češka, žije v Praze. **B.R.:** 68 let, podnikatel, občan ČR, migrace 1967, vystudoval VŠ zemědělskou, účast na projektu zavlažování pouště v Libyi, návrat 1982, manželka Češka, 3 děti, žije v Praze. **P.R.:** 33 let, podnikatel, migrace 1996, svobodný, matka Češka, žije v Praze. **R.I.:** 46 let, podnikatel, novinář, externí dopisovatel arabských agentur, migrace 1989, manželka Češka, 2 děti, žije v Praze. **L.I.:** 39 let, zaměstnanec ve firmě tchána (B.R.), migrace 1999, manželka ze syrsko-české rodiny, žije v Praze. **D.U.:** 70 let, důchodce, občan ČR, vystudoval právnickou fakultu UK v Praze, ženatý, 4 děti, žije v Praze.
- 4 *Cizinci v České republice* (k 31. 12. 2011). Český statistický úřad. [Online.] Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001 [cit. 8. 11. 2011].
- 5 Počet syrských státních občanů přítomných v České republice se v letech 2012 až 2015 postupně zvyšoval. Výrazný nárůst zaznamenaly roky 2013 (+155) a 2015 (+182). Podle údajů MV ČR pobývalo na území České republiky syrských státních občanů k 31. 12. 2012 celkem 670 (s trvalým pobytem 394), k 31. 12. 2013 celkem 825 (s trvalým pobytem 560), k 31. 12. 2014 celkem 889 (s trvalým pobytem 442), k 31. 12. 2015 celkem 1071 (s trvalým pobytem 448). V letech 2012 až 2015 mezi syrskými státními občany v ČR výrazně převažoval počet mužů nad ženami. [Online.] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> [cit. 1. 4. 2016]. – Statistiky, které sledovaly počty cizinců pobývajících na území ČR déle než 12 měsíců, však neznamenaly u syrských státních občanů výrazné změny: k 31. 12. 2012 jich uvedly celkem 559, k 31. 12. 2013 celkem 632, k 31. 12. 2014 celkem 651. [Online.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-s-pobytem-nad-12-mesicu> [cit. 1. 4. 2016].

zoval, byli však v době výzkumu občany ČR, nepatřili tedy do kategorie cizinců.⁶

Skupina českých Syřanů je specifická a svým způsobem zvláštní v několika rovinách. Imigranty ze Sýrie lze vzhledem k politické i ekonomické situaci v zemi⁷ najít po celém světě.⁸ Česká republika však v roce 2011 nepatřila k oblíbeným a častým destinacím ekonomických migrantů ze zemí Blízkého východu a čeští Syřané byli proto téměř výlučně spojeni s bývalými studenty, což je odlišuje od známějších a větších syrských komunit, například v Německu nebo ve Francii. Velikost této skupiny spolu s faktem, že se jednalo o studenty, kteří byli nuceni si dokonale osvojit český jazyk, vedly ke značnému stupni integrace do české společnosti. Syřané do tehdejšího Československa mířili v době, kdy většinová společnost žijící za „železnou oponou“ neměla možnost setkání s cizinci z mnoha zemí, a tudíž nebyli vystaveni negativním reakcím, ke kterým by mohlo dojít dnes. Byli vnímáni spíše jako exotické zpestření a mnohdy byli středem pozornosti v pozitivním slova smyslu. Tato reakce Čechů vyplývala zřejmě i z důvodu absence jakéhokoliv předchozího přímého střetu – možné historické negativní zkušenosti mezi českou a syrskou společností. V neposlední řadě specifika této migrační skupiny spočívají ve vnímání vlastní identity. Čeští Syřané svou identitu budují na náboženské příslušnosti (islám),⁹ na vědomí příslušnosti k několika stům milionům na světě žijících Arabů a samozřejmě na občanské sebeidentifikaci, která u některých z nich už může být spíše česká – ČR, než původní syrská – SAR.¹⁰

6 Syřani, kteří jsou občany ČR, nejsou v počtech v ČR přítomných příslušníků Syrské arabské republiky zahrnuti. – Původní studenti první generace občanství SAR často ztratili (politické důvody, možnost zůstat atd., Československo dvojí občanství neznalo). Druhá, případně třetí generace občanství SAR (před válkou) získává syrské až dodatečně po českém. Účastníci rozhovorů (jejich známí a příbuzní – děti) které zmiňují, měli občanství pouze české.

7 Zde v textu pomíjím aktuální občanskou válku, která v současnosti v Sýrii probíhá.

8 Sýrie má oficiálně cca 22 milionů obyvatel, podle neoficiálních údajů žije dalších osm milionů Syřanů v zahraničí.

9 Přestože v Sýrii (i mezi imigranty) koexistují i ostatní náboženství.

10 Syrská arabská republika.

Svátky náboženské, státní, rodina a přátelé: festivity zmíněné v rozhovorech

Festivity, o nichž informátoři hovořili v průběhu našich rozhovorů jako o svátcích a slavnostech, které patří do života komunity českých Syřanů, je možné rozdělit do tří skupin.

Jedná se jednak o *svátky náboženské* či původně náboženské, které jsou však obecně slaveny širší společností i v sekularizovaném prostředí. Mezi tyto svátky, které zasahují do života českých Syřanů, patří především Vánoce a Velikonoce, a to jak v případě tradičního křesťanského pojetí, tak i v přeneseném významu v České republice masově slavených a státem uznávaných svátků. Na druhé straně jsou tu svátky vycházející z duchovních tradic Islámu. Z nich informátoři zmiňovali postní měsíc ramadán a jeho zakončení hostinou o svátku *Id al Fitr*,¹¹ slavnost oběti *Id al Adha*,¹² pouť do Mekky – *Hadždž*,¹³ pietní oslavy dne *Ashura*¹⁴ a *příchod jara Navruz* (jarní rovnodennost).¹⁵ Všechny tyto svátky jsou svátky pohyblivé; jejich konání se řídí islámským kalendářem.¹⁶

11 *Id al Fitr* – slavnost ukončení půstu. Koná se po skončení ramadánu a trvá jeden až tři dny. *Eid al Fitr*. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Eid_al-Fitr [cit. 9. 10. 2012].

12 *Id al Adha* svátek Abrahamova (Ibrahímova) obětování syna Izáka (Izmaela) Bohu; posuvný svátek, stanovený podle islámského kalendáře; v gregoriánském kalendáři připadá *Id al Adha* na různé měsíce a dny v roce.

13 *Hadždž*. [Online.] Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hadž%C5%BEd%C5%BE> [cit. 9. 10. 2012].

14 *Ashura* je svátek paměti na Husajna ibn Ali, vnuka Mohamedova, a jeho spolu bojovníky, kteří padli v bitvě u Karbalá (680 n. l.), v níž se bojovalo za čistotu odkazu proroka Mohameda. Tato pietní vzpomínková oslava padlých bojovníků je v tradičním pojetí provázaná řadou okázalých zvykových aktivit, průvodů, scénických výjevů (včetně kulís, kostýmů, rekvizit). Srov. *Day_of_Ashura*. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Day_of_Ashura [cit. 9. 10. 2012]; Aghaie, 2004; Chelkowski, 2010.

15 *Navruz* – oslava staroperského Nového roku, *navruz* – staroperský výraz pro Nový rok. Slaví se ve většině zemí Blízkého východu a Střední Asie v den jarní rovnodennosti jako oslava příchodu jara. V roce 2009 byl zapsán na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. *Novruz*. [Online.] Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Nowruz> [cit. 9. 10. 2012]. – Mírně odlišné konotace lze sledovat v pojetí ázerbajdžánském – obecněji jako svátek jara. U Kurdů pak znamená vymezení proti útlaku ze strany Sýrie a Turecka – politický význam.

16 „*Islámský kalendář je lunárním kalendářem. Má 12 měsíců, o délce střídavě 30 a 29 dnů. Rok má celkem 354 dnů a je o 11 dnů kratší než rok gregoriánského*

Druhou kategorií svátků, které si čeští Syřané připomínali v České republice ještě v roce 2011, byly svátky spojené s identitou občana Syrské arabské republiky. Slavili tedy oficiální *státní svátky* situované do pevně stanovených dnů roku: *Den revoluce* (8. března), *Den nezávislosti* (17. dubna), *Svátek práce* (1. května), *Den mučedníků* (6. května). V českém prostředí hrály státní svátky svou roli zejména v počátcích pobytu syrských migrantů na území tehdejšího Československa. Oslavy těchto svátků bývaly organizovány oficiálními kruhy, zvláště pak ambasádou SAR, a byly vnímány jako příležitost pro vzájemné setkávání krajanů, studentů ze Sýrie. Oficiální rovina slavení státních svátků však nabízí spojení s dobově ohraničeným osobním politickým přesvědčením jednotlivých členů komunity, které se mohlo v průběhu pobytu Syřanů v zahraničí měnit. Určitým způsobem pak mohla být účast na oslavě i „povinností“, důkazem loajality k autoritativnímu politickému režimu, kterého už později nebylo z různých důvodů zapotřebí.

Poslední kategorie festivit, které čeští Syřané v České republice slaví, by se dala označit jako osobní výjimečná *setkávání rodiny a přátel*: oslavy narozenin a různých jiných významných událostí v rodině, slavnost obřizky či návštěvy příbuzných a známých. Pro tyto oslavy je charakteristická především preference každého jednotlivce a jeho bezprostředního okolí, které/á souvisí se životním stylem, náboženskou a společenskou orientací a množstvím volného času.

Osobní výjimečná setkávání při slavnostních příležitostech realizovaná v přátelském a rodinném okruhu ovlivňuje ovšem jak náboženská příslušnost, tak příslušnost k syrské komunitě v ČR. Proto oslavy realizované v přátelském a rodinném okruhu jsou spojovacím prvkem pro obě výše uvedené kategorie svátků. Lidé, kteří pravidelně navštěvují mešitu, zahrnují některé ze spoluvěřících do okruhu svých kamarádů či známých. Stejně tomu bylo i s účastníky akcí pořádaných ambasádou. V případě českých Syřanů vzhledem k poměrně malé komunitě a specifickým okolnostem jejího vzniku lze konsta-

kalendáře. Přibližně jednou za 33 let se rozdíl mezi letopočty sníží o jeden rok. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1msk%C3%BD_kalend%C3%A1%C5%99 [cit. 9. 10. 2012].

tovat, že její členové měli během svých životů možnost poznat oboje výše uvedené příležitosti kontaktů, a že se skrze krajaňské sítě, byť třeba nepřímo, většinou navzájem znají.

Prostředí, ve kterém se člověk nachází, ovlivňuje typy festivity událostí, kterých se účastní, skladbu festivit, oslavovaných v kruhu rodiny a přátel i a způsob, jakým sváteční okamžiky prožívá. Ve vzpomínkách informátorů je ukotven obraz oslav v Sýrii jako vzor, který nenalezl v ČR možnost plného uplatnění. V jejich paměti zůstává tradiční syrská rozšířená rodina, která spolu s domácím prostředím rodné země umožňuje rovněž tradiční průběh náboženských oslav muslimů *Id al Adha* nebo *Id al Fitr* i *Nového roku Nawrúz*, nebo *Vá-noc* a *Velikonoc* po způsobu syrských křesťanů.¹⁷ Zůstává i vzpomínka na veřejný prostor: na Sýrii, v níž oslavovaly celé ulice, sousedé se zvali navzájem, křesťané i muslimové.

Náboženské svátky

Islámská tradice během roku dovoluje slavit dva hlavní svátky, *Id al Fitr* a *Id al Adha*. První z těchto svátků, *Id al Fitr*, je slavností spojenou s ukončením postního měsíce ramadánu, někdy bývá označován též jako „malý svátek“ a spočívá v radosti ze splnění povinnosti půstu, který patří k pěti základním pilířům islámu. Oslavy mohou trvat i několik dní a lidé by kromě předepsaných modliteb měli především navštívit své blízké, příbuzné a sousedy, obnovit přátelské vztahy a odpustit si navzájem vše, kvůli čemu se v minulosti znesvářili. Měli by také obléknout nové šaty a obdarovat chudé. Druhý svátek *Id al Adha* je svátkem oběti, „velkým svátkem“; jeho původ je spojen s připomínkou proroka Abraháma (Ibráhíma), který byl připraven obětovat Bohu svého syna Izmaela.¹⁸ Svátek oběti *Id al Adha* se

17 Citát P. R., 33 let: „Jako takhle, když tam jsou křesťanské oslavy v Sýrii, tak si myslím, že jsou intenzivnější, protože ty rodiny tam jsou víc otevřené, teď mluvím o křesťanství, jako křesťanství v Sýrii, jako tam je to víc otevřené. To znamená, že tam ty rodiny drží víc k sobě než třeba tady v Čechách. To je co prostě vím. Jak říkám třeba můj nejlepší kamarád je křesťan, takže vím, že tam musí víc oslavovat, a je to prostě silnější. Oni to prožívají víc než tady, ty křesťanské oslavy.“

18 Podle moderní islámské tradice Abrahám (Ibráhím) měl obětovat svého prvorozeného syna Izmaela, který je považován za praotce Arabů (dvanácti arabských kmenů). Jeho matkou byla otrokyně Hagar. Korán ovšem při líčení příběhu Abra-

slaví v celém islámském světě; začíná v den ukončení pouti do Mekky¹⁹ a trvá po čtyři dny. Ten, kdo si to může dovolit, koupí a obětuje jateční zvíře, berana, kozu, krávu. Část masa si ponechá a zbytek rozdělí mezi potřebné.

Oba svátky byly zmíněny všemi účastníky rozhovorů. Výpovědi o nich byly ovšem formulovány jako vysvětlující charakteristika oslav islámských/muslimských svátků slavených v zemi původu a závazných pro všechny muslimy/Araby. Tato interpretační rovina charakterizovala všechny výpovědi informátorů.

„... ale jsou náboženský svátky a jsou dva. Půst Ramadánu – Eid al-Fitr – říkají a za šedesát, sedmdesát dnů přijde druhý svátek, svátek Eid al-Adha, jako Velikonoce tady. To znamená, že máme dva svátky jako v náboženství u vás Vánoce i Velikonoce. Tak a protože ten náš rok to je rozdíl o dvanáct dní, tak ty naše svátky se každý rok posunují o dvanáct dní. To znamená, že Ramadán sem přijde příští rok osmý měsíc a za deset roků už bude v zimě no. ... Druhý svátek. Ten svátek berana, nebo mouton (francouzsky), jak říkají ti Alžířani a Francouzi. Tak to jako jedou do Mekky, jak říkám to je jako Velikonoce – čtyři dny, pět dní taky. Lidi chodí na návštěvy mezi sebou a ten muslim chodí do Mekky. A kdo se vrací z Mekky, tak slaví deset, někdy až dvacet dnů – navštěvuje ostatní a diskutují ty otázky, co jsou tam mezi sebou. Teď jsou ty svátky, to jsou ty návštěvy – navštěvují se ti lidi, kteří potřebují pomoc“ (L. E.).

„Ale jinak svátky arabský máme dva. Jeden malý, jeden velký. Ten malý je hned po Ramadánu, asi tři dny, čtyři dny. Když skončí Ramadán, ten půst, tak začnou jídlem, jsou otevření, lidi se mezi sebou zvou s celou rodinou. Mezi sebou bratři, bratřenci, příbuzní a tak dále se navštíví. Jdou na hřbitov na začátku svátku a tam se modlí a tak dále.“

hámova „obětování“ jméno Izmael nezmiňuje; uvádí však, že Abrahám seznámil svého syna božím příkazem a ten chtěl tento důkaz Abrahámovy podřízenosti Bohu podstoupit vědomě a dobrovolně. Srov. Eid al-Adha. [Online.] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Eid_al-Adha [cit. 7. 6. 2016] – Podle Bible obětován měl být Izák, syn Abrahámovy manželky Sáry. Srov. Abrahám. [Online.] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Abrah%C3%A1m> [cit. 7. 6. 2016].

19 Poutí do Mekky je pro muslima povinná jednou za život. Pro některé může být finančně velmi nákladnou záležitostí.

A velký svátek to je doba Hadždž, jako jít do Mekky v určitý čas. Ale v téhle otázce já nejsem odborník na to, ale to je jako že jdou do Mekky a když se vrátí, tak tam stojí v určitý den a to je ten svátek, který oslavujou jako celý islámský svět²⁰“ (B. R.).

V rámci spontánně sdělovaných informací o festivitách slavených obyvateli Syrské arabské republiky někteří z dotázaných zmiňovali ovšem také další náboženské svátky: muslimské²¹ i nemuslimské, které slaví např. syrští Kurdové, Ašůrové, Arméni.²² Ve výpovědích informátorů zůstávaly vesměs vzpomínkou na kulturní prostor a společnost, v nichž vyrostli. Zůstávaly tradicí, jejíž výchozí zvykově kodifikovanou podobu obřadnosti svým odchodem ze Sýrie pozměnili nebo přerušili.

Výše naznačené vylíčení náboženských oslav popisuje ideální situaci tak, jak by podle informátorů měla probíhat v zemi původu, na místě, kde na festivitě participuje celá společnost. Po příchodu do jiného kulturního prostředí došlo k jistému zředění či zvolnění z důvodů absence širšího okolí, nedostatku času a příležitosti oslavovat, a také tlakem nově žité společnosti a jejích vlastních tradic. Slavení tradičních svátků je v ČR spojeno s vědomím, že v daný okamžik kdesi v zemi původu probíhají oslavy paralelně, „správně“ a ve větším měřítku. Při snaze o oslavu náboženských svátků tím „správným“

20 V době tohoto komentáře pana B. R. bylo spojení „islámský stát“ neznámé a neutrální.

21 „Já ti to řeknu. To je jednoduchý. Malý svátek jmenuje se a tohle po Ramadánu a velký svátek na poutí do Mekky. Ale máme svátek, když emigroval náš prorok Mohamed z Mekky do Mediny. Máme svátek dejme tomu náboženský – jmenuje se Ašura. Oni šití to mají jinak než sunité, ale proč máme svátek třeba před Ramadánem nesmí tři dny nic jíst, nic pít, jako v Ramadánu. Máme svátek třeba v šábanu, to je nepracovní den, patnáctého šábanu, to je měsíc jako leden, únor, březen a tak. Máme takové názvy i v Arabštině“ (D. U.).

22 „Máme u nás taky tři miliony Kurdů a oni mají Nawrüz, ne? A to je kdy? Třeba prvního dubna. To museli chodit na pole, kde je krásná tráva, a oni tam sedí, tancují, udělají šašlik na gril a pijou čaj, já nevím vodu – alkohol nesmí, možná smí – nevím. A to je svátek, ale Kurdský. A máme jich tři miliony. Máme Ašůry, ti mluví pozor... mluví jazykem křesťanů [aramejsky], to nikdo nemá. ... A proto Švédové berou kohokoliv z nich ihned. Protože to je skupina, která žije pořád v Damašku na horách. To jsou náboženské skupiny, křesťani – mluví řečí Krista. To nikdo nemá. A učí se to z generace na generaci. Teď to ukazovali v televizi. ... No já ti řeknu. Máme islámský svátky. Křesťani mají svoje svátky. Kurdové, Ašůrové mají svoje svátky, Arméni“ (D. U.).

způsobem mohlo v přijímající zemi docházet ke vzniku nových společenství. Místo slavení s rodinou, sousedy a blízkými byla a je zde možnost navštívit mešitu a oslavovat s ostatními muslimy. K dodržení původních tradic mohlo přispět také jejich praktikování v užším rodinném kruhu – u těch, kteří v České republice rodinu měli a mají. Dodržování mohlo posílit i spojení s domovem prostřednictvím stále dostupnějších telekomunikačních technologií.

U náboženských svátků však v pojetí dotázaných českých Syřanů záleží zejména na osobním prožitku, na tom, zdali jsou brány spíše jako pouhé zvykové tradice, nebo jsou také spirituálně prožívány. Praktikující muslimové navštěvují mešitu, a pokud jejich nejbližší – manželka či děti k islámu vedeny nejsou, mohou mít „rodiny“ dvě, rodinu souvěrců a rodinu příbuzných. A někteří z účastníků výzkumu tento dvojí rozměr a prostor, v němž prožívají sváteční a slavnostní chvíle, mají a tuto dualitu skutečně cítí.

Při výčtu náboženských svátků, které čeští Syřané slaví v České republice, byly nejčastěji zmiňovány Vánoce. Přes skutečnost, že je v Sýrii křesťanství často praktikovaným náboženstvím, jehož svátky jsou podle informátorů muslimskými sousedy poznány, respektovány a spoluprožívány,²³ hlavní výkladové rámce této preference vidím zejména v integraci do české společnosti, tedy v procesu akulturace a enkulturace. Mezi účastníky výzkumu nebyl přítomen jediný, který by se považoval za praktikujícího křesťana. Uznání Vánoc je důkazem akceptování kultury české společnosti.

„...když přijde svátek jako Vánoce například. To je tři dny, tak vím, že mají radost a člověk je oslaví. My jsme třeba tady jako nikdy nebyli v kostele, jako dohromady. Když přijdou Vánoce, tak to není jako v náboženství, ale bereme ten svátek tak jak je i se všemi pravidly k tomu. A že to držíme jako... manželka a její rodiče, pokud vím, tak tam drží takové svátky jako třeba náboženství – chodí do kostela ten den a pak další dny jako normálně tam s dětma jezdí na návštěvy, když můžou. A chodí taky do kostela a neznamena to, že se každý umí modlit. Jenomže to tam opravdu existuje – jedou tam“ (R. I.).

²³ Informátoři popisovali vzájemné navštěvování sousedů různých náboženských přesvědčení spojené se společnými oslavami náboženských svátků.

„Vánoce, tak jako je třeba zavřít krám a sedět doma a sledovat to s maminkou a dárky samozřejmě s přítelkyní a takhle ... U mě to probíhá takovým způsobem, že tady zavřu krám zkrátka dvacátého čtvrtého a jdu domů a tam mě čeká jídlo a s maminkou pak tam sedíme a debatujeme a to je všechno. ...nerad slavím z toho důvodu, že zkrátka tam jsou samý pohádky a já ty pohádky nemám rád. ... Proč? Ha.. ha.., prostě nejsem na to zvyklej. Nejsem na to zvyklej a nic mi to neříká, jako ty pohádky pořád se opakují, stejný dokola. Takže ty dva, tři dny pro mě jsou více méně odpočinkový“ (P. R.).

Participanti výzkumu, kteří přijali tradici českých Vánoc, mají buď české manželky, nebo matky. Vliv rodiny a českých příbuzných rozhodl. Jak však upozornil informátor ze střední generace imigrantů, ne všichni čeští Syřané tradici Vánoc akceptují.

„Jako já znám člověka, který má jako – neslaví vůbec jako české [svátky] a naučil děti, že se nás netýkají jako Vánoce a další svátky. Že se jich týkají islámský pravidla a islámský svátky, že budou slavit, jako co my máme. To vždycky záleží na tom člověku“ (R. I.).

Náboženské svátky jsou v původním duchovním i v přeneseném společenském kontextu pro informátory klíčové jak v Sýrii, tak v České republice. Na jejich přijetí, či odmítnutí se dá ilustrovat proces asimilace, či vnímání osobní identity.

Státní svátky

Státní svátky jsou potvrzením příslušnosti k identitě vnímané na základě obecně uznávaných pravidel a norem státu, jsou manifestací této občanské identity. Na rozdíl od svátků náboženských nemají univerzálně platný přesah. Jejich význam je politický. Napomáhají k legitimizaci zavedeného systému, či zřízení, prostřednictvím utužování jejího étosu. V autoritativních režimech, ke kterým dnešní Sýrie patří, mohou mít charakter donucení. Mohou být důkazem loajality, kterou je třeba prokázat výměnou za udělené výhody, nebo možností, jak se vyhnout sankcím. Jejich akceptování je participací na diskurzu, uznáním a spoluprací. Ve světě, který reflektuje stát jako svébytný sociální a právní subjekt, jsou státní svátky výrazným prvkem sebeidentifikace. Jsou to svátky stabilně ukotvené ve výroč-

ním kalendáři (gregoriánském). V Sýrii je státním svátkem 8. března, kdy se v roce 1963 dostala k moci dosud vládnoucí Socialistická strana arabské obrody Baas, 17. duben, který je dnem vyhlášení nezávislosti Sýrie na Francii a 6. květen, Den mučedníků, den vzpomínky na všechny, co položili své životy v boji za nezávislost Sýrie, i když datum bylo zvoleno na paměť popravu syrských nacionalistů bojujících proti Osmanské říši v roce 1916.

Z hlediska českých Syřanů jsou státní svátky spojením se Sýrií, spojením s domovem a místem původu, zároveň však i s politickým režimem, se kterým mnohdy nesouhlasí. Tyto svátky znají, registrují je v jejich politické jsoucnosti,²⁴ i když ne všechny považují za významem přiměřené.

„U nás máme třeba svátek nezávislosti od roku 1946. Máme svátek třeba kvůli našim, kteří padli v době kolem 1916, kdy Turci třeba pověsili naše chlapy, to v Damašku, ale i v Bejrútu. Máme třeba Svátek armády, máme svátky, jak jsme bojovali proti Francouzům, v roce 1920. Máme ještě svátky, no hodně, hodně. Teď tam máme svátky, jak udělal ten Asad převrat v roce 1970 a už má svátek. A má svátek ještě strana baasistů v roce 1963 a tak máme svátek, máme svátek třeba, i když se narodil syn presidenta. No hrůza“ (D. U.).

Od dob bývalého Československa až do současnosti se na organizaci a propagaci oslav oficiálních syrských státních svátků podílí Velvyslanectví Syrské arabské republiky v Praze. Přestože je podobná rovina oslavování značně zpolitizovaná, bývala zejména v minulosti významným prvkem společenského života mnoha českých Syřanů. Důvodem může být jednak skutečnost, že i v hostitelském Československu probíhaly pravidelně podobné, režimem podporované oslavy a lidé, kteří významnějším způsobem nestáli v opozici, jednoduše přijímali situaci takovou, jaká byla. Dále také, že samotné vyslání na studia do Československa bylo provedeno pod záštitou či se

24 *„Jako moje narozeniny byly sedmnáctého čtvrtý, dubna čtyřicet šest. A teď mi všichni volají kvůli tomu, všichni slaví. Protože to je Svátek osvobození. Jak odešel poslední francouzský voják. Proto mi všichni volají a všichni si to pamatují i maminka, ona přesně ví i v kolik hodin vždycky řekne.“ ... „To byl politický svátek a oslavovali to všichni. Proto vám říkám, že pro moje známé a kdy a kde, hlavní, oslava a svátky jsou hlavně pro ty malý děčka“ (L. E.).*

souhlasem politických pracovníků a vyžadovalo jistý stupeň loajality vůči režimu. Syřští studenti byli v době příchodu do Československa mladí lidé, pro které byla změna prostředí, učení nového jazyka a samotné studium náročnou zkouškou a jakýkoliv projev uvolnění, důvod pro oslavu, festivní událost znamenalo vítané zpestření. V průběhu let se situace měnila díky postupné integraci do české společnosti spojené se získáním zaměstnání, navázáním kontaktů, s lepší ekonomickou situací, s udělením trvalého pobytu v České (Československé) republice, založením vlastní rodiny a podobně.

Slavení státních svátků je úzce provázáno s vnímáním vlastní identity. Specifičnost českých Syřanů, a vlastně Syřanů obecně, spočívá v pluralitě různých identit etnických a náboženských. Oficiální státní svátky tak zde měly stále konkurenci v různých ostatních konceptech svátků. Někteří z informantů na státní svátky vzpomínají s radostí a participují na nich stále, jiní v nich vidí minulost – studentská léta,²⁵ někteří jsou k nim lhostejní,²⁶ a někteří je odmítají (zpochybňují) kvůli spojení s totalitárním syrským režimem nebo vzhledem k současné nestabilitě a občanské válce.²⁹ Rozhovory na-

25 *„No, my jsme vždycky oslavovali osvobození Sýrie. Ale to vždycky organizovalo velvyslanectví. A to jsme celkem oslavovali dohromady. Ale z důvodů politických a strany a tak dále se tu to osvobození neslavilo každý rok. Furt jednou za tři roky, jednou za čtyři roky. Podle možností velvyslanectví, finančních a tak dále, oslavovali. ... Financovalo to většinou velvyslanectví. No a jinak jsme si jako studenti dělali folklor, jako připravili si celý program. Jako to celkem bylo perfektní, ten začátek. Jako mluvím, před čtyřiceti lety, ale čím dál, tím takový akce jako málo bývala a obzvláště u Syřanů, protože Syřani neměli doma takovou stabilitu. Která by jim pomohla organizovat jakoukoliv oslavu, nebo jakoukoliv schůzku, nebo jakékoliv činnosti. ... Vždycky to bylo perfektní. Byli hosti z celého světa. A byli hosti Češi, pozvaní a tak dále. A celkem byla zábava, disko a tak dále, jídlo a všechno možný no.“ ... No když někdo zve ..., a dělají něco, třeba velvyslanectví ... a řeknou pojď, tak jako máme takový a takový výročí, nebo svátek, tak neodmítám“ (B. R.).*

26 *„Syřani jako dřív se scházeli, když byl takový nějaký svátek jako osvobození Sýrie, tak se scházeli jako s ambasádou prakticky?“ ... „jako až tak moc mě to nezajímá jako, až tak moc jako v to nevěřím. Ale dřív zkrátka byly takové oslavy. Syrská komunita přišla, jako když byl jako nějaký ten svátek, nebo ten den a tam zkrátka seděli a oslavovali. Já jsem tam nikdy nebyl...“ (P. R.).*

29 *A teď už to nefunguje? „Nevím. Teď už se půl roku, nebo osm měsíců zabijí, takže teď byla nějaká oslava, ale nevím o tom, jestli tam někdo šel, nebo nešel“ (P. R.).*

značily,²⁷ že právě zde probíhá skrytá linie mezilidských vztahů mezi těmi, co o sobě navenek hovoří jako o krajanech. Tato linie není vedena mezi znalostí a uznáváním syrských státních svátků, nýbrž mezi zapojením se a respektováním oslav, které při státních svátcích pořádá syrská ambasáda.

Pragmatictější přístup k oslavám státních svátků Syrské arabské republiky, pořádaným zastupitelskými úřady v zahraničí, naznačil informátor, který se do ČR přistěhoval v roce 1989:

„To je něco jinýho, to je politický svátek. Jako z politického příkazu. Ta ambasáda tady odpovídá v té zemi jako třeba v Česku, nebo kdekoliv na světě, tak to ukáže ten stát, že jako jaký jsou pravidla v Sýrii, protože musí. ...Takže ten stát co má ambasádu,... taky musí ukázat, co tam mají za svátky a co tam mají za kulturu. Musí opravdu trochu ukázat, jako jak co slaví. Nejenom syrská ambasáda musí na státní svátek, taky Saudská Arábie a všechny ten den plánují dopředu třeba měsíc, nebo dva“ (R. I.).

Rodina a přátelé

Kategorie festivit pořádaných v rodině a v kruhu přátel se při dotazech na příležitosti ke slavení vždy sama nabídne. Je tomu jednak proto, že v rodinách a mezi blízkými lidmi existuje mnoho možností a důvodů k oslavám, které mají význam právě a pouze pro užší skupinu přátel či příbuzných. Důvodem však je, že i v obecnějším a větším měřítku slavené svátky, zejména svátky náboženské a svátky chápáné jako specifické pro vlastní společnost, jsou slaveny především ve spojení s nejbližším okolím. Rodina a blízcí jsou těmi, kdo v praktické rovině udržují samotný rituál oslav při životě. Jsou i těmi, kdo ho inovuje, mění, modifikuje a přizpůsobuje.

Když čeští Syřané začínali přijíždět jako studenti do tehdejšího Československa, rodinný kruh jim nahradili spolužáci a spolubydlíci na studentských kolejiích. V této době byli jednou „rodinou“, která

27 S některými informátory z řad českých Syřanů jsem se setkal již vícekrát po několika letech. Doporučení dalších účastníků výzkumu pocházelo od informantů předchozích. Komunita není velká a mnozí se osobně znají.

ovšem přesahovala hranice syrských studentů. V této „rodině“ také prožívali své svátky a slavnostní chvíle.

„Tady, my jsme Arabové a nějakým způsobem držíme k sobě. A zvlášť teda jako Syřani a Libanonci, oni taky drží mezi sebou. Ale ty oslavy, jako veřejný oslavy jsme se jako vždycky zvali mezi sebou, ale jinak my jsme jako přátelé všichni. Jako bývá, že každý má z Alžíru nebo z Maroka nebo Egypta nebo Jordánska. Protože máme stejný jazyk. A když jsme studovali spolu vysokou školu, tak jsme byli skoro jako jedna rodina“ (B. R.).

Změna situace nastala po ukončení studií, kdy mnozí ze studentů založili rodiny, někteří se vrátili do vlasti, nebo odjžděli pracovat jinam do zahraničí. Tehdy ti, co zůstali v Československu, si začali budovat novou strukturu festivit svého rodinného a přátelského okruhu.²⁸

Prostředí, ve kterém se čeští Syřané v současnosti nacházejí, má vliv nejen na skladbu oslav, kterých se v rodině a zejména v přátelském kruhu účastní, ale také na způsob, jakým je prožívají. V interpretaci informantů realizaci oslav v přátelském okruhu podmiňuje a vysoce omezuje nedostatek času,²⁹ málo početná syrská komunita³⁰ a odlišný charakter mezilidských vztahů.³¹ Podobu oslav v rodině pak podle jejich názoru ovlivňuje absence širšího příbuzenského

28 *„A tady jako Syřani třeba, každý – studenti mezi studenty měli víc času na setkávání, ale pak když jsou rodina a mají děti, tak berou ten život víc česky, než syrsky. A hlavně každý nemá čas, protože hledá jak uživit rodinu a jak slavit spolu s ní. A rodina – jako děti mají kamarády, sousedy, spolužáky ve škole a berou to takhle“ (R. I.).*

29 *„Já osobně teď nemám moc času teď, protože jsem tady už nějakých osm měsíců teďka sám, ten kšeft je můj a od rána do večera jsem v práci, i víkendy. Takže oslavy prakticky bohužel jdou teďko stranou.... Všichni jsme zaměstnaní a musíme pracovat, takže se to tady ztrácí. ... každý tady má práci a zkrátka je těžký dohodnout tu práci s tou oslavou více méně. Protože ty dni jsou úplně jiný, a když je třeba nějaký svátek v týdnu, tak jako to není až tak cítit. ... Večer si třeba zavolají a sejdou se třeba na kafe, nebo takhle. ... V Sýrii ten život šel plynuleji a pomaleji zkrátka, tak jako na ty svátky bylo víc času taky. Tam pracovní doba začíná, plácnu třeba od osmi do jedny, pak jsou nějaký dvě tři hodinky pauza a pak ještě dvě tři hodinky a vrací se domů a můžou odejít z práce a doma můžou slavit. Tady zkrátka to nejde. Taky z toho důvodu, že to počasí taky hraje roli. Ta zima, protože když je zima, tak nikomu se nechce jít ven. A tam je to zkrátka věc, že ty rodiny tam drže jako a nejenom rodiny ... ten člověk drží víc s člověkem, než tady“ (P. R.).*

30 *„Proč se ztrácí, protože je slabá komunita“ (P. R.).*

31 *„A ten život tady zase není až tak otevřený...“ (P. R.).*

okruhu³² a uzavřenost českých rodin nejen sousedské společnosti,³³ ale i příbuzným.³⁴ Scénář těchto oslav pak významně určují ženy, s nimiž čeští Syřané uzavřeli manželství.

Absence tradiční syrské rozšířené rodiny spolu s vykořeněním z domácího prostředí rodné země neumožňuje rovněž realizovat tradiční průběh náboženských oslav muslimů *Id al Adha*, *Id al Fitr* i *Nového roku Nawrúz*, nebo *Vánoce* a *Velikonoc* po způsobu syrských křesťanů. Chybí společenská otevřenost a neomezující mezilidský kontakt. Podle vzpomínek českých Syřanů v Sýrii oslavují celé ulice, sousedé se zvou navzájem, křesťané i muslimové.

Moderní nukleární rodina, život ve velkém městě, nedostatek volného času, český partner nebo v České republice vychované děti působí odklon od původních tradic. Ty je možno udržet skrze pravidelné kontakty s rodinou v Sýrii, prostřednictvím dnes dostupného telefonu a internetu nebo přes přátele – „syrskou komunitu“, která však je v českém prostředí slabá. V Česku se neslaví tradiční chlapecská obrázka, na kterou se v Sýrii zvou příbuzní nebo sousedé. Ve větších městech v českém prostředí Syřané upustili od zvyklosti na Vánoce vycházet do ulic a přát všem sousedům. Na druhé straně přijali

32 „Podívejte, v Sýrii je to silnější, protože já mám jedenáct strýců, pět tet. A když navštívíte každý den jednoho, dva, tři. Ještě potom sousedy – padesát sousedů, tam soused je soused, ne jak tady že v budově neznáte souseda. Tam když soused potřebuje něco pomoci, čtyřicet sousedů musí pomoci. Soused potřebuje něco, tak musíte, soused je všechno. To byly ty náboženské otázky. Vracíme se, když Bůh říkal, že soused je soused – má přednost. Ne jak tady, okrást souseda, nebo okrást důchodce kvůli pár tisíci korun (smích...), ne, tam soused je soused“ (L. E.).

33 „Jako takhle, když tam jsou křesťanské oslavy v Sýrii, tak si myslím, že jsou intenzivnější, protože ty rodiny tam jsou víc otevřené, teď mluvím o křesťanství jako křesťanství v Sýrii, jako tam je to víc otevřený. To znamená, že tam ty rodiny drží víc k sobě než třeba tady v Čechách. To je co prostě vím. Jak říkám, třeba můj nejlepší kamarád je křesťan, takže vím, že tam musí víc oslavovat a je to prostě silnější. Oni to prožívají víc než tady, ty křesťanské oslavy“ (P. R.).

34 „Ale tady nemůžu jít třeba za švagrem a zaklepat na dveře „já jsem tady byl blízko a přišel jsem za tebou“. To už je trochu hranice. Musíš zavolat a tohle, může to být taky, není to tak špatný, ale podle tradice to není dobré... „No to je modernizace. To je moderní, to je život. To je průmyslový život. Protože ne každý má čas, jako pro koho. Ani bratr na bratra, taky si musí organizovat ten čas. Tak tím já jím to jako omlouvám. Neudělám to, omlouvám je a chápu jejich styl života. Ale náš je jiný, jako orient je orient, západ je západ. Tohle má nevýhody a tohle má svůj výhody. Není nic jen tak jako“ (B. R.).

zvyklosti nové vlasti a západní kultury všeobecně oslavovat narozeniny. Téměř všichni z účastníků rozhovorů shodně potvrdili, že narozeniny nikdy nepovažovali za důležité³⁵ a oslavují je až v České republice, více méně kvůli okolí, dětem či české rodině.

V souvislosti se svátky a oslavami na rodinné a přátelské úrovni je u českých Syřanů možné pozorovat prvky, které podporují koncepci transnacionalismu a transnacionálního habitu,³⁶ bifokální, duální orientace – příslušnosti ke dvěma místům. Čeští Syřané si vytvořili koncept rodinných oslav, který se váže k jejich životu v Praze i k místu v Sýrii, v němž žila jejich výchozí rodina. V oslavách, které realizovali v Praze, se prolínaly prvky modelu, v němž byli vychováni. V oslavách, které realizovali při návštěvách rodičů nebo příbuzných v rodné Sýrii, uplatňovali své zvyklosti z Prahy. Právě oslavy narozenin mohou být příkladem, jak sociální síť příbuzných a známých pomáhaly přenášet různé kulturní prvky přes geografické, politické a náboženské hranice. Obdobný kulturní přenos se mi nepodařilo prokázat u oslav náboženských a státních svátků. Náboženské a oficiální státní svátky mají určitou předem stanovenou strukturu a pravidla, rovina přátel a rodiny českých Syřanů jsou pak prostředím, kde dochází k jejich zhmotnění, praktikování, a také k modifikacím. Sociální síť českých Syřanů byly díky své větší flexibilitě prostředím, v němž se produkovaly změny, patrné právě v oblasti festivit.

České prostředí, přesah

Prostředí České republiky je z hlediska praktik odehrávajících se v souvislosti s oslavami svátků a významných příležitostí migrantů ze Sýrie odlišné, než je tomu v jiných evropských zemích, kde Syřané žijí. Čeští Syřané nejsou prvotně migranty ekonomickými. Jejich komunita je relativně malá, ovlivněná obdobnou zkušeností migrace a vzájemně provázaná společně prožitou minulostí. Má specifickou

35 „A potom svátky jako narozeniny no narozeniny nikdo moc neoslaví, málo, protože každá rodina dřív měla deset děcek, osm děcek, dvanáct děcek, takže oni měli jiný starosti, než svátky. Ale přemýšleli, mysleli na to a dávali malé dárky a vzpomínali, kterej den nebo v kterou minutu. Kterej doktor u toho byl“ (L. E.).

36 Tendencí spojovat „doma a v zahraničí“, neustále porovnávat (Vertovec, 2004, 38 (3): 970–998).

sociální a genderovou strukturou. Je komunitou, jejíž sociální habitus určuje zejména dosažené vysokoškolské vzdělání, délka pobytu na území českých zemí a sebedoceňování v pracovní sféře a zejména ve zdůrazňovaných obchodnických dovednostech.

Festivita je jedním z kulturních prvků, který může být interpretován také jako ukazatel vztahu menšiny k majoritní společnosti. Dodržování tradic, jejich modifikace, či přijetí tradic nových jsou indiciemi odkazujícími k míře začlenění menšiny do majority. Jsou indiciemi možnosti soužití několika etnik vedle sebe bez závažnějšího vměšování, či přijetí více modelů chápání sebe sama – k několikanásobné identitě. Spějí tedy čeští Syřané k tomu, aby byli asimilováni a vstřebáni většinou? Mohou čeští Syřané v českém prostředí své tradice uchovat v původním významu a tím obohatit, či přispět k fungování interkulturní společnosti, založené na vzájemné toleranci s vědomím odlišnosti? Mohou skutečně překročit politicky a geograficky uzavřený prostor a uznat možnost sebeidentifikace na více úrovních, být přítomni zároveň na více místech? Mohou interpretovat a reinterpretovat původní významy svých festivit v závislosti na prostředí a díky možnosti pozice odstupu, kterou dává duální orientace, překročit hranice národních identit? Jsou čeští Syřané z pozice festivit transnacionálními migranty? Dochází k jejich splynutí s většinovou českou společností?

S migrací spojený transnacionalismus je v současnosti poháněn zejména politickou a ekonomickou globalizací, rozvojem letecké dopravy a možnostmi telekomunikace. Tradiční představa migranta jako člověka, který přicestuje z jednoho národního státu do jiného, aby se tu natrvalo usadil, přijal dominantní kulturu a jeho potomci ve druhé, třetí generaci splynuli s novým prostředím, je koncepcí, která může do jisté míry fungovat. Jak je tomu však u skupin spojených rodinnými vazbami přesahujícími hranice národních států, které chápou, a participují zároveň na několika diskurzích podle toho, ve kterém prostoru se zrovna nacházejí? Kladu si otázku, jestli popis festivit u českých Syřanů může korespondovat s jedním z výše zmíněných migračních modelů. Zda je možno pozorovat prvky násob-

né identity spojené s transnacionalismem,³⁷ nebo zda se čeští Syřané v české společnosti zvolna „rozpouštějí“ – asimilují.³⁸

Festivita jako ukazatel začlenění a vztahu českých Syřanů k majoritní české společnosti se projevuje jednak ve snaze o udržení původních tradic a způsobu jejich předávání, jednak v míře a ochotě přijetí tradic české společnosti. Přijetí českých tradic pak může být ovlivněno existencí smíšených rodin. Druhá generace může mít dvojí identitu, nebo přijmout pouze identitu českou. Také dlouhodobý pobyt imigrantů v zemi může přispět k částečnému přijetí české identity – respektive identity občana ČR; např. pan D. U. se v jednom z rozhovorů ptá: „*kdy jsme to [my Češi] vlastně vstoupili do té EU?*“³⁹ Vliv může mít i respektování bezprostředního okolí, participace na jeho aktivitách, zařazení do zaměstnání, do různých občanských organizací, vznik sousedských a přátelských vztahů.

Účastníci rozhovorů zmiňovali svou představu o udržování výchozí kultury, přesněji tradic Sýrie, v přijímací zemi (České republice). Jejich názory nebyly jednotné. Rozešly se třemi směry. Jedni informátoři hovořili o nemožnosti pokračovat ve výchozích tradicích, druzí spatřovali v tradicích nástroj udržení své etnické a kulturní identity, třetí zdůraznili význam tradic při obnovování a udržování vnitřních vztahů syrských rodin v České republice.

37 Pojmy transnacionalismus, transmigrant a asimilace v textu chápu podle níže uvedené literatury: Brettell (2000: 97–137) interpretuje transmigranta spíše v nedobrovolné pozici jako jedince, který se z různých důvodů nemůže plně začlenit do přijímací společnosti. Glick-Schiller (2000: 99–129) vysvětluje transmigranta ve spojení s transnacionalismem, globálními procesy a pohyby. Podle ní migranti operují v sociálních polích, překračujících politické i kulturní hranice. Nejsou vykořenění – udržují stále styky s domovem a přináší změny domů.

38 Baršová – Barša (2005) asimilační model vysvětlují jako přijetí jedince do dominantní kultury za předpokladu, že on uzná a dodrží její vzorce a bude je veřejně deklarovat, hlásit se k nim.

39 Někteří ze starších Syřanů získali vzdělání a skutečně prožili většinu svého života v Čechách. Je otázka, do jaké míry lze stále považovat za příslušníka etnické menšiny člověka, který se aktivně účastní českého života přes čtyřicet let, tedy více než dvakrát tolik, co prožil v zemi původu. V antropologickém výzkumu zabývajícím se syrskou komunitou jistě ano. Jak by tomu však bylo například při posuzování dlouholetých členů nějakého občanského sdružení, sportovního klubu, nebo „starousedlíků“ (původních obyvatel) na některém z pražských sídlišť?

Ti, kteří hovořili o opouštění výchozích tradic, odkazovali především na kulturní prostor, na nenahraditelnost atmosféry oslav v Sýrii. „Takhle, ta tradice je hezká, ale jak už tady není tak velká komunita, tak ta tradice se ztratí. Jo tady už není tak velká komunita, aby všichni se nějakým způsobem sešli, aby to nějak oslavili, to není“ (P. R.).

„Svátek má takovou svojí atmosféru, která tady neexistuje. Tady máme atmosféru na Vánoce, nebo třeba na Nový rok, když třeba kluci jdou na disko a tam tancují a tak dále. Ale atmosféra svátků arabských, nebo orientálních, nebo muslimských to tady nemá svojí atmosféru a tak každý drží doma“ (B. R.).

Čeští Syřané střední generace však nemožnost udržení výchozích tradic spatřovali také v úpadku tradic v Sýrii v důsledku celosvětové kulturní globalizace.

„Jako v tom, že moderní svět jako dělá změny a my ty změny nejprve nepřijímáme, ale za několik let... Ted' když to vezmete deset, nebo dvacet let dozadu, tak to byl jiný svět a velký rozdíl. Mizí, jak jsme se učili my“ (R. I.).

„Tak já si myslím, že ted' všude na světě jdou ty tradice jako dolů. Jako fakt, díky televizi. Že Amerika jako dává do světa svojí televizi a programy, tak ty tradice na celém světě zkrátka více méně umírají, někde víc, někde míň, ale jako i v Sýrii je to slabší a slabší“ (P. R.).

Syřani, kteří v udržování vlastních festivit hledali oporu při uchování své identity, vycházeli z pozice primordialismu a odkazovali na kulturní reprodukci tradic jako neměnného dědictví předků:

„Jo to nemůže nikdo odstranit. Ani oni, ani jejich děti. To roste ta identita v člověku, to třeba i za sto let zůstane furt. Jako ‚můj děda a děda a děda‘ a tak dále. ... A drží i ty tradice. Tak jako to je asi něco vrozeného, nebo nedá se jako zapomenout, nebo...“ (B. R.).

Někteří z českých Syřanů zdůraznili význam původních zvyklostí, svátků a oslav při obnovování a udržování vnitřních vztahů vlastních česko-syrských rodin v České republice:

„Třeba dřív se moje manželka nestýkala s jejím strejdou jo, ale já jsem opravdu obnovil ten vztah. Protože vždy o svátek všechny zvu a oni začali zvat mě a tím ten kontakt se už rozšířil. Přesně jako naše tradice. ... přitáhnul jsem sem ten zvyk ze Sýrie. Protože dřív byli s má-

mou s bráchou sami a neviděla ani příbuzný a nic. A pak jsme začali hledat i její příbuzný i třeba mimo Prahu, začal jsem je navštěvovat. Zvat je, aby mě navštěvovali. A najednou už tu bylo tolik lidí, jako u nás v Sýrii. A všichni to hned přijmuli, nás zvu, nebo my zve me je, když přijedou do Prahy, tak je potkáme. A ten kontakt je jako, řekl bych jako v Sýrii“ (B. R.).

Čeští Syřané, s nimiž jsem hovořil, si však uvědomovali přijetí tradic a kultury české společnosti. Odkazovali na preference, prolínání a symbiózu slavených českých a výchozích syrských svátků:

„Nebo Syřani sami, většina, zvláště, kteří zůstali tady, nebo skončili studia, ted' tady pracují, mají rodinu, mají už skoro dospělé děti. Už tu bydlí, mají práci, mají všechno. Už jako patří k Čechům, více než k Syřanům.... Já vám řeknu, já jsem vychoval moje děti opravdu jako Čechy. Jako Čechy. Co se týče svátků, všeho možného třeba. Úplně do detailu. Já jsem měl manželku, která byla profesorka na vysoké škole a ona opravdu byla znalec kultury, historie a tradic. Když ona byla malá, tak hrála folklor a ty moje děti vychovala podle toho. A já jsem byl volný jako, dal jim volný vstup jako. Moje děti tedy vždycky opravdu jako každá rodina – oslavujeme do detailů opravdu svátky. ... Český svátky. Úplně jak má být. Jdeme na hřbitovy třeba při všech svatých, mrtvých jako. Až ted'ka bohužel manželka zemřela před pěti lety a moje dcera po její tradici koná všechno každý rok. Na Vánoce jsme spolu, jíme kapra, sedíme, bavíme se a potom přijdou příbuzní, jdeme za příbuznými a ke strejdovi a k rodině mojí manželky. Jako já bych řekl, já jsem od začátku jako žil, abych tak řekl, vzal všechno na sebe a žil jako Čech, než jako Arab“ (B. R.).

„Hele, poslouchejte. Jako Syřani, který tady studovali. Jako je případ můj i pana doktora, my jsme přišli jako mladí. Ano, my jsme byli více orientální. A za tu dobu, co jsme se stýkali, ať to bylo se spolužáky, nebo jako s holkama a různě, tak jsme se trochu jako recyklovali.“... „Děti spíš jsou více Češi. Jako těší se na Vánoce, no a ty naše svátky jim moc neříkají. Když řeknem, že máme svátek, tak to jako berou. Ale bydlí tady“ (přítel pana D.U., který se účastnil jednoho z rozhovorů). „Třeba Syřani tady taky slaví všechny svátky, i Vánoce a Velikonoce, dárky posunují. Já mám dceru, právničku, taky ona slaví svátky.

Mám dvě vnučky, takže slaví svátky, furt slavíme kvůli nim a všechno. Tak to jsou hezký svátky, proč ne? To není nic zakázaného. ... Tam kde žijete, tam musíte akceptovat lidi, co tam žijou. Já nemůžu být proti celý týhle a říkat, že nebudu. ... Já jsem vám říkal. Islám je opravdu nejmírnější náboženství, akceptuje všechny národy, všechno. Nelíbí se mi, nebudu to dělat, líbí se mi, udělám. Ale nebudu proti tomu, proti tomu můžu být doma. Tady nemůžu, tady akceptuju všechno. Nelíbí se mi to, tak jdu pryč a hotovo. To je celý“ (L. E.).

S ohledem na festivity jako indikátoru a ukazatele společenských procesů lze u skupiny českých Syřanů, které jsem sledoval, skutečně nalézt tendence splynout.⁴⁰ Jsou zčásti ovlivněny specifickými okolnostmi příchodu této skupiny do českých zemí. Právě tyto okolnosti ji činí výlučnou. 1) U této skupiny není možné, aby se nadále reprodukovala (fenomén syrských studentů přicházejících do ČR ustal a ze smíšených manželství pochází již „pouze poloviční“ Syřané). 2) Skupina neobsahuje kompletní kulturní vzorce chování obsažené v syrské společnosti (týká se spíše části elit – intelektuálů a podnikatelů). 3) Množina potencionálních „podidentit“,⁴¹ se kterými se může český Syřan ztotožnit, násobí možnosti pro individuální sebevímání právě ve prospěch splynutí (převládají vzorce přijaté české kultury, původní identita se partikularizuje).

Skutečností, kterou nelze pominout, jsou možnosti v současnosti nabízené lidem, kteří mají vazby na více národních států. Globalizační tendence spojené s rozvojem technologií umožňují existenci „tady a tam“. Čeští Syřané mají více identit. Mají je jak původní studenti, kteří mají rodiče, sourozence nebo jiné rodinné příslušníky v Sýrii a stále je navštěvují, tak i jejich děti, které mají možnost volby, možnost „přepínat“. Při návštěvách příbuzných v Sýrii mohou porovnávat a přenášet různé kulturní vzorce a koncepty. Nakročením do obou prostředí mají možnost určitého vhledu a reflexe, mohou být nositeli společenských změn. Pokud by byla postavena otázka, jestli splynutí nebo „transnacionalismus“, odpověděl bych, že transnacionalismus

⁴⁰ Ve smyslu přijetí majoritních modelů chování spojených s jejich další reprodukcí.

⁴¹ Například: „Syřan“, „Muslim“, „Arab“.

spočívá v situovanosti jedince, je možností volby, která mu je za určitých okolností dána. Globalizace a technologie dnes podobné možnosti nabízejí stále většímu množství lidí. Splynutí ve smyslu úplného přijetí nové kultury za svou vlastní může být podmíněno mnoha různými důvody. Dokud se ale na praktické rovině nabízí možnost realizování vlastní identity jako transnacionální, je takové splynutí v první řadě jejím odmítnutím.

Na začátku své stati jsem se mimo jiné ptal, proč je z výpovědí jednotlivých informátorů i přes původní zaměření na festivity slavené v České republice patrná snaha srovnávat, popisovat svátky a jejich průběh „doma“, v zemi původu. Je tomu tak právě kvůli vztahu k oběma výše uvedeným konceptům situovanosti etnické skupiny či menšiny v majoritě. Ve spojení s tendencí splynout se jedná o „rozvzpomnění“ na původní odlišnost, kdy je aktuální stav – úplné přijetí nové společnosti pocíťován jako běžná realita postrádající atraktivitu, exotičnost, kterou by stálo za to popsat. U transnacionálních sebeidentifikací je to důsledek reflexe. Uchopení mnohavrstevné vlastní identity zčásti vyžaduje pozici odstupů, pozici „etnografa amatéra“, který má tendence propojovat a analyzovat.

ČÍŇANÉ

Sváteční chvíle v rodinách čínských podnikatelů v ČR z pohledu integračního procesu

Miloslava Turková

Sváteční chvíle, ať už společenského či soukromého osobního a rodinného charakteru, jsou nedílnou součástí lidského života. Provázejí člověka jako jednotlivce i jako příslušníka lokální či etnické skupiny i širšího společenského celku po celou dobu existence lidstva. Svátky a slavnosti nejrůznějšího charakteru byly a jsou součástí každodennosti (zejména z toho důvodu, že „*slavnost a všední den jsou dva póly životních situací, dva přístupy, které umožňují pochopení a uchopení života*“ (Pešek 1995: 7–27). Nejrozmanitější festivity zůstávají v kolektivní paměti i v paměti jednotlivců především jako vybočení z každodennosti (Lenderová, Jiránek, Macková 2009) a jsou předávány z generace na generaci. To však neznamená, že nepodléhají proměnám. Naopak, nejenom že se v průběhu času mění jejich forma, obsah či funkce, ale některé z nich zcela zanikají a jiné se nově vytvářejí. K těmto změnám v posledních letech výrazně přispívají zesilující migrační proudy a svou roli hraje i překotný rozvoj nejrůznějších druhů masmédií.

A tak se v řadě zemí, které byly dlouhá desetiletí etnicky homogenní,¹ setkává – či může setkávat – většinová společnost s různými prvky svátečního života těch „jiných“, ať už z blízkého a nepříliš odlišného kulturního okruhu, nebo naopak z teritoriálně velice vzdáleného a kulturně značně odlišného prostoru. A Česká repub-

1 Česká republika je typickým představitelem takových zemí.

lika není v tomto ohledu výjimkou. Postupně a relativně rychle se po roce 1989 začaly i u nás usazovat skupinky cizinců z nejrůznějších koutů světa a přinášely si sebou nejen své pracovní dovednosti, ale i svůj životní styl a spolu s ním i „své“ svátky. A tento trend zvyšování počtu cizinců na našem území nejen stále pokračuje, ale nabírá na intenzitě. Ve srovnání s předchozím sčítáním lidu v roce 2001 žije v současnosti podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 v České republice o 261 % více cizinců než o deset let dříve a jejich celkový počet se blíží k půl milionu osob. Tato situace působí na řadu společenských jevů, popřípadě i problémů, které jsou ovlivňovány mimo jiné tím, jakým způsobem probíhá společné soužití přistěhovalců s majoritní společností. V rámci procesu integrace nejrůznějších skupin přistěhovalců se dnes v evropském prostoru zdůrazňuje na jedné straně důležitost jednoty v zásadních oblastech, jako jsou jazyk a liberálně demokratické principy a na straně druhé zároveň respekt k odlišnostem v oblasti kulturní (Baršová, Barša 2005).

Začleňování nově příchozích do majoritní společnosti je složitý mnohvrstevnatý proces, na kterém se podílejí jak migranti, tak i většinová společnost, a to na všech úrovních společenského spektra (Rákoczyová, Trbola 2009: 23–34). V souvislosti s předmětem našeho zájmu (sváteční chvíle a jejich prožívání v několika u nás žijících čínských podnikatelských rodinách) hrají v rámci integračních procesů do hostitelské společnosti roli především kulturní a interaktivní dimenze sociální integrace.² A obě tyto dimenze se mimo jiné projevují právě v prožívání svátečních okamžiků jednotlivců, ale hlavně rodinných a příbuzenských skupin jak v prostředí minorit, tak i v majoritní společnosti.

Ještě na konci osmdesátých let 20. století představovali migranti z Číny v prostoru dnešní České republiky (a také v řadě dalších středoevropských zemí) naprosto neznámý fenomén. Rozsáhlá a početná migrace z Čínské lidové republiky, nejlidnatějšího státu světa, který se podílí na celosvětovém počtu obyvatel více než dvaceti pro-

2 I když i další dvě dimenze sociální integrace, tj. strukturální a identifikační dimenzi, nelze v těchto souvislostech zcela opomíjet (Rákoczyová, Trbola 2009: 23–34).

centy,³ směřovala v jednotlivých vlnách tradičně na americký kontinent a do západní Evropy. Na počátku 21. století sice stále zůstává nejčastějším cílem čínských migrantů severoamerický kontinent, dále Nový Zéland a Austrálie, v podstatně menším měřítku pak Evropa jako celek a „pro ty dobrodružnější střední Evropa“ (Obuchová 1999: 104), včetně České republiky.⁴ A tak se vedle zavedených čínských podniků v „tradičních“ čínských čtvrtích amerických, australských a západoevropských měst postupně objevovaly čínské restaurace a čínské obchody i ve středoevropském prostoru. A naše země nebyla a není výjimkou. Výrazný nárůst restaurací „čínského typu“ a čínských obchodů s nejrůznějším zbožím, a to nejen v Praze a dalších velkých městech, ale postupně i v menších městech či malých městečkách, zaznamenal jistě každý obyvatel České republiky.

O narůstajícím počtu u nás žijících a pracujících Číňanů (ať už jsou to zaměstnanci či osoby samostatně výdělečně činné), v souladu s trendem zvyšování počtu cizinců souhrnně, svědčí vedle očima pozorovatelných skutečností i konkrétní statistická data. Během první poloviny prvního desetiletí 21. století se počet osob se státním občanstvím ČLR žijících na území České republiky zvýšil z 3 309 v roce 2001 na více než tři a půl tisíce v roce 2005.⁵ A ke konci roku 2008 vzrostl tento počet ještě výrazněji, a to již na více než pět tisíc osob.⁶ Na počátku druhého desetiletí tohoto století pak (konkrétně k datu 31. 12. 2011) převýšilo zastoupení osob s čínským státním občanstvím v ČR počet pět a půl tisíce jednotlivců.⁷

Čínská menšina u nás představuje velmi svěbytnou skupinu, jejíž kulturní a etnická východiska jsou od většinové společnosti diamet-

3 Počet obyvatel ČLR činí 1,3 miliardy, a k tomu je třeba přiřadit ještě 22 milionů Číňanů na Tchaj-wanu a na 40 milionů tzv. zahraničních Číňanů, tj. těch, co žijí mimo historická čínská území, ale jsou držiteli čínských dokladů. *Demografie.info*. [Online.] Dostupné z: www.demografie.info. [cit. 8. 12. 2011].

4 A k těm „dobrodružnějším“ by bylo možné zařadit i první protagonisty podnikatelských aktivit mezi rodinnými příslušníky z oslovených čínských rodin.

5 *Český statistický úřad*. [Online.] Dostupné z: www.czso.cz/csu [cit. 14. 12. 2011]. Údaje se vztahují vždy k 31. 12. příslušného roku.

6 A narostl i počet osob s trvalým pobytem (Drbohlav 2010: 40).

7 *Český statistický úřad*. [Online.] Dostupné z: www.czso.cz/csu [cit. 10. 9. 2012]. Stať vznikla v roce 2012. K tomuto roku se také vztahují veškeré údaje získané terénním etnografickým výzkumem.

rálně odlišná. Jedná se o výraznou tzv. odlišnost přicházející zvenčí (Sartori 2005). Jednotlivé prvky způsobu života čínské komunity jsou majoritní části obyvatel nejen vzdálené, ale v mnoha ohledech i neznámé či nesrozumitelné. Navíc čínská komunita je stále poměrně uzavřená vůči svému okolí, a to nejen kvůli zásadní jazykové bariéře. U nás pobývající Číňané, ať už samostatně podnikající či v zaměstnaneckém poměru a jejich rodinní příslušníci žijí svým specifickým životním stylem v kruhu vlastní rodiny či příbuzenské, popřípadě přátelské skupiny, tedy podle etnických východisek a podle jazyka „mezi svými“. Určitou výjimku představují někteří příslušníci mladé generace, pokud již prošli českým vzdělávacím systémem a jazyk tak pro ně není tou hlavní a podstatnou bariérou. Nicméně stále v podstatě lze říci, že tak jako v jiných oblastech světa, působí Číňané také u nás jako „neviditelná“ komunita (Obuchová 2001: 313–316) a „neviditelná“ minorita.⁸ A podobně „neviditelné“ a většinové společnosti neznámé jsou i jejich sváteční chvíle, a to zejména z toho důvodu, že pro Číňany jsou nejrůznější svátky (státní i tradiční) především příležitostí pro rodinná setkání a návštěvy příbuzných a známých. To platí obecně v zemi původu, a tím spíše i tam, kam přesídlili. V posledních letech je ovšem určitou výjimkou „čínský lunární nový rok“, kdy v období, na které ten který rok tento svátek připadá, je na jeho oslavu upozorňováno i v českých sdělovacích prostředcích.⁹

Základním cílem provedeného kvalitativního výzkumu¹⁰ bylo zmapovat ty festivity, které u nás žijící zástupci z řad čínských podnikatelských rodin považují obecně za více či méně významné, a které oslovení informátoři zmiňovali (některé většinově, jiné méně často

8 I když v posledních letech, mimo jiné v souvislosti s pořádáním 29. letních olympijských her v čínském Pekingu v září 2008 a především se stále sílícím hospodářským růstem Číny, se přece jenom zájem české společnosti o dění v obyvatelstvem nejpočetnější zemi světa a o její zástupce u nás, poněkud zvýšil. Svědčí o tom mimo jiné na jedné straně zájem médií a na druhé straně nárůst počtu odborných i populárních publikací na téma „čínský fenomén“, „čínský drak“ (Hubička 2008), „čínské století“ (Rampini 2008; Blažková, Ptáček 1999) a další.

9 Rozhovor s Martinem Křížem na Radiožurnálu dne 3. února 2011 v pořadu „Host Lucie Výborné“.

10 Takto zaměřený výzkum byl součástí širšího výzkumu o způsobu života migrantů a jejich začleňování do většinové společnosti (Bittnerová – Moravcová 2009, 2012).

a některé i ojedinelé) a zařazovali je do „svých, respektive rodinných“ kalendářních svátků. Paralelně byla sledována role festivit v integraci představitelů čínské menšiny do české většinové společnosti.

Výzkumný soubor

K rozhovorům na téma prožívání svátečních okamžiků v rodinách u nás působících čínských podnikatelů bylo osloveno celkem pět různě početných rodin, jejichž první členové přišli do České republiky přibližně v polovině devadesátých let 20. století. Postupně přicházeli ze země původu další členové, naopak někteří se zase do Číny trvale či na nějakou dobu vraceli. Rodištěm příslušníků nejmladší generace se v některých případech stala už naše republika jako místo úspěšného podnikatelského působení rodičů. Podnikatelské aktivity tří rodin se týkají provozování restauračních zařízení, jedna rodina se věnuje výhradně obchodní činnosti a jedna rodina se pohybuje na pomezí mezi provozováním restaurace a obchodem.

Čínští podnikatelé jsou pracovní velmi vytíženi, zejména ti, provozující restaurační zařízení, pobývají ve svých podnicích od rána do večera a od pondělí do neděle, nepřetržitě bez zavíracích dnů, v podstatě po celý rok.¹¹ Prostor pro trávení volného času a budování případných kontaktů s okolím je minimální. Navázat proto s touto skupinou, respektive s alespoň několika jednotlivci, takový kontakt, jenž by posléze umožnil realizovat rozhovory, které by směřovaly k nahlédnutí do jejich způsobu života u nás, je velmi nesnadný a hlavně zdoluhavý proces. Vlastním rozhovorům předcházela, vlastně musela předcházet, řada neformálních kontaktů. Teprve poté bylo možné uskutečnit opakované rozhovory s jednotlivými představiteli rodinných kolektivů, samozřejmě při zaručení naprosté anonymity

11 Volno obvykle mívají jenom jednou za celý kalendářní rok, a to na Štědrý den, kdy se většinová společnost schází u rodinného stolu a žádná restaurační zařízení (až na osamělé jedince) nevyhledává. *National Geographic*, zvláštní vydání – Čína drak zblízka, květen 2008, s. 34.

a – na jejich výslovné přání – bez použití jakéhokoliv záznamového zařízení.¹²

Charakteristika¹³ jednotlivých podnikatelských rodin

Rodina A – podnikala po několik let v pronajatých restauračních prostorech v jedné (nikoliv centrální) části Prahy. Jedná se o manželský pár Teng a Tej, mladé lidi ve věku okolo třiceti pěti let. Teng se do ČR dostal ze země západní Evropy,¹⁴ kde pracoval u svých příbuzných. Pochází z oblasti Šanghaje, jeho partnerka oblast původu neupřesnila. V ČR, kde se oba poznali¹⁵, a v r. 2012 žili přibližně patnáct, šestnáct let, se jim v roce 2000 narodil syn Den. Jeho výchovu převzali ve věku okolo dvou tří let prarodiče v Číně. Hlavním důvodem tohoto uspořádání rodinných vztahů¹⁶ bylo, aby se chlapec naučil dobře čínsky slovem i písmem. Po nabytí těchto znalostí plánovali od počátku rodiče návrat syna do ČR. K tomu následně došlo, chlapec žil společně s rodiči v Praze a od školního roku 2011/2012 zde navštěvoval základní školu. Další příslušníci širší rodiny se postupně přemístili s podnikáním do jiných evropských zemí, takže hlavní tíha provozu restaurace ležela několik let pouze na obou manželech a jejich zaměstnancích, kteří byli všichni původem z Číny. V době výzkumu už oba partneři provoz pronajaté restaurace opusti-

12 Rozhovory byly vedeny ve všech etapách výzkumu (tedy i při rozhovorech nad průběhem slavností i osobním prožívání svátečních chvil) v českém jazyce a v prvních fázích i za účasti zprostředkovatele kontaktu, který znal detailněji konkrétní situaci a pomáhal při případných neporozuměních, ať už po stránce jazykové nebo věcné. Po ukončení rozhovorů byl pořízen rekonstruovaný písemný záznam.

13 Jedná se pouze o základní údaje, které nemohou vést k identifikaci ani jednotlivých zařízení ani jednotlivých osob. Z těchto důvodů jsou rovněž všechna osobní jména nahrazena pseudonymy.

14 Tengova širší rodina (podobně jako rodina C) představuje určitý charakteristický příklad multipolárnosti migračních systémů, kdy je do tohoto systému z důvodů diverzifikace rizika zapojeno více cílových zemí (Uherek 2008: 76).

15 Svatba se ovšem konala v Číně.

16 Rodiče opakovaně střídavě za synem do Číny jezdili a syn o prázdninách pobýval v ČR.

li, respektive postoupili dalším čínským provozovatelům, a věnují se již jen obchodní činnosti.

Rodina B – ústřední postavou této rodiny je úspěšná podnikatelka v oblasti restaurátérství. Tato žena, kterou budeme nazývat Enie, přijela na území České republiky již na počátku devadesátých let 20. století se svým přítelem. Nejednalo se však o migranty, oba tehdy mladí lidé navštívili naše území jako turisté. Enie už v té době měla ukončené vysokoškolské vzdělání¹⁷ a plánovala, respektive předpokládala, že bude po návratu z cest po Evropě působit v Číně v provincii S'čchuan¹⁸ jako učitelka, stejně jako oba její rodiče. Shodou okolností se však její životní i profesní dráha začala ubírat zcela jiným směrem. Enie totiž při svém turistickém pobytu měla problémy se stravováním. Osobně jí nevyhovovala evropská, potažmo česká strava. Nejenže jí vůbec nechutnala, ale měla v souvislosti s konzumací „našich“ pokrmů i určité zdravotní problémy. A právě tato specifická osobní situace se stala prvním impulsem k tomu, že začala uvažovat o tom, že by u nás, konkrétně v Praze, vybudovala restaurační zařízení čínského typu.¹⁹ Rozjezd restauračního provozu zahájeného v roce 1993 byl hned zpočátku slibný. Jednalo se o dobu, kdy čínští podnikatelé v této oblasti začali Prahu a posléze i další větší a nakonec i menší města v celé České republice²⁰ jako prostor pro své podnikání teprve „objevovat“, nicméně konzumenti a potenciální zákazníci z většinové české společnosti již tato zařízení cíleně vyhledávali. A tak se v průběhu 90. let 20. století a na jeho přelomu do století 21. poměrně rychle počet asijských, především pak právě čínských restaurací zvyšoval a poptávka byla stále větší. Do počátku tohoto boomeru se zařadila velmi úspěšně i Enie se svými rodinnými spolupracovníky a z Číny pocházejícími pomocníky a zaměst-

17 Vystudovala vysokoškolský obor čínská literatura.

18 Enie z této provincie stejně jako celá její výchozí rodina pochází.

19 V té době v českém prostředí, ale ani v samotném hlavním městě, téměř žádné čínské restaurace nebyly, a tak se po dlouhém a nelehkém zvažování a po konzultacích s rodinou rozhodla, že využije tuto mezeru na „gastronomickém podnikatelském trhu“ a pokusí se u nás v oblasti restaurátérství podnikat.

20 V současnosti lze již nalézt čínskou restauraci nebo i čínské restaurace v každém (i malém) městě Čech, Moravy i Slezska.

nanci. Po několikaletém úspěšném²¹ provozování čínské restaurace v pronajatých nebytových prostorách v domě soukromého majitele v Praze se Enie v prvních letech třetího tisíciletí rozhodla z našeho hlavního města přestěhovat, „protože už nechtěla žít a podnikat v pronájmu a bydlet v hlučném prostředí“ české metropole. Během relativně krátké doby vybudovala v zakoupených prostorách někdejší prodejny potravin v jedné obci nedaleko Prahy novou nevelkou čínskou restauraci, která se brzy stala známou, oblíbenou a hojně navštěvovanou.²² Toto rozhodnutí souviselo i s osobním životem Enie, který byl ve srovnání s přímočarým podnikatelským růstem poněkud komplikovanější. Její partnerský vztah s přítelem, se kterým přijela z Číny do Evropy, prožila s ním první podnikatelské kroky i roky a přivedla na svět syna, se rozpadl. Později uzavřela smíšený sňatek²³ a narodil se jí druhý syn. V nové rodině vychovává oba syny a úspěšně provozuje i svoji po celém okolí nového místa působiště vyhlášenou čínskou restauraci.

Rodina C – je rozvětvená rodina, která u nás začala podnikat již na počátku 90. let minulého století. Část jejich členů přišla z předchozích většinou zaměstnaneckých působišť v okolních zemích, část přímo z Číny z oblasti v okolí Pekingu. Čínskou restauraci provozují v podstatě společně na jednom pražském sídlišti. Základ tvoří bezdětný manželský pár středního věku a na provozu podniku se podílejí jejich příbuzní z obou stran. Jedná se jak o vrstevníky manželů (bratrance), tak o mladší generaci – synovce, neteře a děti bratrance. Nepříbuzné osoby většinou v restauraci nezaměstnávají. Prostory pro podnikání nevlastní, mají je pronajaté. Svůj podnik udržují již řadu let na přibližně stále stejné úrovni.

21 Úspěšný start a hlavně další období prosperity podnikání se zdařil i díky finanční a osobní pomoci rodinných příslušníků, zejména odborně zdatného otce a prakticky založeného bratra, ale i díky ochotné pomoci matky, která vypomáhala zejména v péči o rodinu a děti.

22 O tom svědčí i skutečnost, že se i v omezených stavebních prostorech a možnostech restaurace postupně rozšiřuje o další místa pro zákazníky. Navíc se návštěvníci čínské restaurace rekrutují nejen z místních obyvatel a nejbližšího okolí, ale přijíždějí i zákazníci z Prahy.

23 Manžel působí rovněž v oboru gastronomie.

Rodina D – náleží k prosperujícím pražským provozovatelům čínských restauračních zařízení. Počátky jejich činnosti spadají do druhé poloviny 90. let 20. století, kdy do ČR přicestoval z jižní oblasti Číny otec rodiny. Volba našeho území byla více méně náhodná, získal souhlas k vycestování za prací právě k nám. Postupně za ním přijeli další členové rodiny, manželka a tři děti – dva synové a jedna dcera. Rodina začala podnikat v pronajaté restauraci na jednom pražském sídlišti a brzy se toto zařízení stalo oblíbeným zejména u mladší generace návštěvníků. Úspěch podnikatelských aktivit se po letech potvrdil expanzí do samotného centra Prahy, kde si pronajal restaurační prostory nejmladší syn Čin, který zde s pomocí staršího bratra Rina a čínskými zaměstnanci již samostatně podniká. Provoz původní rodinné restaurace na sídlišti řídí v současnosti především matka rodiny.

Rodina E – patří k úspěšným u nás působícím rodinám obchodníků s textilem. Iniciátorkou rozhodnutí usadit se a podnikat v České republice byla již na počátku 90. let 20. století matka rodiny, která měla zkušenosti s obchodními aktivitami z různých zemí světa. Obchodovala v USA, západní Evropě i v Austrálii. U nás si jako místo působiště zvolila menší město poblíž Prahy, kde zakoupila rodinný dům. Matku následoval do ČR otec, syn Bin zůstal až do ukončení základní školy v Číně u prarodičů. Mladší syn Lin se narodil v České republice a bylo mu v době výzkumu přibližně sedm let. Starší syn přijel za rodiči v roce 2006, absolvoval v místě bydliště rodičů gymnázium a poté se stal studentem Univerzity Karlovy v Praze. Mluví výborně česky, zatímco oba rodiče mají s českým jazykem velké problémy. Veškerá úřední jednání, kde je nezbytná dobrá znalost českého jazyka, tak vyřizuje právě Bin.

Svátky v zemi původu

Tradiční svátky dodnes slavené v Číně vycházejí ze starých zvyklostí a obřadů. Přestože jsou v současnosti v mnohém ohledu zkomercionalizované, mají svůj půvab. Data konání tradičních svátků jsou určo-

vána lunárním kalendářem,²⁴ a tak se neodehrávají každý rok v úplně přesně stejnou dobu, nýbrž jsou pohyblivé jako u nás například Velikonoce. Vedle svátků tradičního typu, jejichž oslavy probíhají v termínech podle lunárního kalendáře, jsou součástí čínského výročního cyklu oslav i některé svátky podle kalendáře gregoriánského (solárního). Následující přehled svátků v období kalendářního roku obsahuje ty nejvýznamnější čínské svátky a ty, které informátoři zmiňovali,²⁵ a to z obou systémů.

Lunární nový rok

K nejvýznamnějším v Číně praktikovaným svátkům patří tradiční lunární nový rok, který podle čínského lunárního kalendáře připadá na období mezi 21. lednem a 20. únorem.²⁶ Tento největší tradiční čínský svátek se nazývá „Svátky jara“ nebo „Jarní svátky“ či „Jarní svátky“, aby se terminologicky odlišil od oficiálního Nového roku podle gregoriánského kalendáře (Obuchová 1999: 259). Tradice oslav jarních svátků je stará přes 4 000 let. Původ oslav čínského nového roku je opředen mnoha legendami a pověstmi. Jednou z nejznámějších

24 Čínský kalendář je jedním z nejstarších datovacích systémů na světě. Dosud se užívá v Číně, Koreji a Vietnamu. Jedná se o kalendář lunární. Rok čínského kalendáře se skládá z 12 měsíců o 29 nebo 30 dnech a má tedy 354–355 dnů. Pro vyrovnání kalendáře se solárním rokem jsou vkládány doplňkové měsíce. Doplňkový měsíc se vkládá za některý z pravidelných měsíců a označuje se stejným číslem. Takový rok má 384–385 dnů. V současné době je používán společně s gregoriánským kalendářem, který je označován jako západní nebo jangový kalendář. Tradiční čínský kalendář je nazýván zemědělský nebo také jinový kalendář. *Čínský kalendář*. [Online.] Dostupné z: <http://cina.yin.cz/cinsky-kalendar/> [cit. 15. 10. 2011].

25 Informátoři v rozhovorech na téma festivit reagovali při charakteristice jednotlivých svátků na otázky typu „Co se slaví v Číně, na jaké svátky si vzpomínáte, které svátky a oslavy jsou významné“ a podobně. Otázky nebyly vztahovány k jednotlivým konkrétním svátkům a oslavám, ani informátorům nebyl předkládán nějaký seznam svátků, o kterých by měli hovořit. To znamená, že se jednalo o pohled dotazovaných jako aktérů.

26 Konkrétní datum je určeno astronomicky – nový rok nastává s druhým novým měsícem po zimním slunovratu (případně s třetím, obsahuje-li končící rok vložený třináctý měsíc). [Online.] Dostupné z: <http://cs.wikipedia> [cit. 29. 12. 2011]. V roce 2012 připadl tento den na 22. ledna.

je ta o krutém a divokém zvířeti Nienovi,²⁷ které na nový rok škodí lidem. Odehnat ho lze červenými lampiony a červenými stuhami, protože se červené barvy, ohně a také hlasitých zvuků bojí. Proto se na tento svátek zdobí obydlí červenou barvou, na obloze září ohňostroje a celou noc se odpalují petardy. Tradiční oslavy čínského nového roku začínají tzv. novým měsícem, tedy prvním dnem nového roku a končí o 15 dní později Svátkem lampionů, kdy všude září světla lampionů rozvěšených v ulicích a na domech, i těch, které nesou děti v průvodu (Šímová, b.r.).²⁸ Vlastní čínský nový rok, respektive jeho předvečer je srovnáván s evropským Silvestrem, nicméně průběh večera není tak „bujarý“, ale více komorní.²⁹ Světelné efekty se tento večer nekonají na ulicích, ale spíše v soukromí. Je to událost nikoliv společenská, ale především rodinná.³⁰ A důležitou roli hraje, tak jako u všech svátků (Šímová, b.r.),³¹ jídlo podávané u rodinného stolu, které symbolizuje zejména rodinu jako celek a její soudržnost, ale také štěstí a prosperitu. U svátečního stolu, ke kterému se sjíždí pokud možno celá rodina často z velmi vzdálených oblastí, se podávají tradiční taštičky (různě plněné) a kuličky nebo knedlíčky /knedlíky/ z lepkavé rýžové mouky.³² V období před oslavami nového roku se po rozsáhlém čínském území nejvíce cestuje. Především je důležité přijet za starými rodiči. Pospolitost rodiny je v Číně velice důležitá³³ a jedná se o uznávanou a dodržovanou zvyklost, která má vysokou a všemi respektovanou hodnotu. Proto je třeba ze strany dětí, popří-

27 V čínštině „nien“ znamená rok. Období od 23. do 30. dne 12. lunárního měsíce Číňané nazývají „malý nien“. V těchto dnech by měla každá rodina uklidit a vyzdobit své obydlí a připravit se tak na přijetí Nového roku. *Čínský nový rok*. [Online.] Dostupné z: <http://www.velkaepocha.sk/2000801314622/Tradicni-cinske-festivity-ICinsky-novy-rok> [cit. 1. 1. 2012].

28 ŠÍMOVÁ, N.: *Patnáct dní oslav čínského Nového roku*. [Online.] Dostupné z: <http://www.taiwanembassy.org/fp.asp?xltem> [cit. 8. 1. 2012].

29 Rozhovor s Martinem Křížem (pozn. 9).

30 Tamtéž.

31 ŠÍMOVÁ, N.: *Patnáct dní oslav ...*, c. d. (pozn. 28).

32 Čínské slovo pro knedlík „t'iao“ a čínské slovo „společně“ mají stejný zvuk, a tak kulaté knedlíčky symbolizují, že je rodina šťastná a že je spolu. Zároveň „t'iao“ znamená i příchod nového roku. [Online.] Dostupné z: <http://www.velkaepocha.sk/2000801314622/Tradicni-cinske-festivity-ICinsky-novy-rok> [cit. 1. 1. 2012].

33 Rozhovor s Martinem Křížem (pozn. 9).

padě manželů absolvovat i dalekou cestu za svými blízkými v podstatě „za každou cenu“.

První den nového roku je zvykem si obléknout nové šaty a přát šťastný nový rok rodičům a prarodičům. Když děti přejí starším, většinou dostanou v obálce červené barvy³⁴ nějaké peníze do nového roku.³⁵

Svátky jara představují podle lunárního kalendáře začátek roku a v dřívějších dobách se slavily celý měsíc.³⁶ Ve staré Číně téměř neexistovaly nepracovní dny, pravidelně se opakující neděle byla neznámá (Böttger 1984: 126). Jediné období, kdy každý měl čas jen pro sebe, byly dny kolem počátku roku. Tradice předepisovala na každý den konkrétní akce a obřady. Pro rodinu znamenala taková velkolepá oslava obvykle velké finanční náklady. Dnes jsou oslavy jednodušší, ale řada tradičních zvyků se stále ještě odehrává, a to zejména na venkově a v oblastech různých menšinových národností. Patří k nim zejména různé jarmarky, „veletrhy“, které se konají na prostranstvích před chrámy, a také tradiční představení ve zvířecích převlecích, přičemž lví a dračí tance patří k nejoblíbenějším (Obuchová 1999: 259).

Den výsadby stromů

V měsíci březnu je obvyklé a oblíbené v čínských městech trávit čas pracovního volna³⁷ návštěvou sadů a parků, jejichž zelené plochy se v posledních letech v čínských městech výrazně rozšířily. V duchu tohoto trendu – výstavby tzv. zelené čínské zdi se každoročně 12. března slaví den výsadby stromů. V parcích se nachází jak tichá zákoutí s typickými besídkami, tak i dětská hřiště a pavilony s upomínkovými

34 Tento zvyk jednoznačně potvrzovali i informátoři.

35 *Epoch Times*. [Online.] Dostupné z: <http://www.velkaepocha.sk/2000801314622/Tradici-ni-cinske-festivaly-ICinsky-novy-rok> [cit. 1. 1. 2012].

36 Nepracovalo se asi dva tři dny, obchody bývaly zavřené až do pátého dne nového roku. Státní úřady pak slavily od 19. dne posledního měsíce starého roku až do 19. dne roku nového (Böttger 1984: 126).

37 Tyto chvíle nejsou ve velkých městech z praktických důvodů pro všechny zaměstnance ve stejnou dobu, tedy v neděli či o víkend, nýbrž jsou rozprostřeny rovnoměrně do různých dnů v týdnu, aby se všichni vystřídali a jednorázové volno nenarušovalo provoz zejména velkoměst s ohromným počtem obyvatelstva (Obuchová 1999: 255–256).

mi předměty a časopisy. Nechybí ani možnost nákupu drobného občerstvení – čaje, pečiva, zákusků, zmrzliny atd. Součástí parků jsou často i jezírka a půjčovny loděk. V parcích lze ve chvílích volna realizovat řadu nejrůznějších aktivit, cvičení, běh, skákání, čínské šachy, amatérské divadlo atd. (Obuchová 1999: 255–256).

Svátky čistoty a jasu

K tradičním svátkům celočínského významu se řadí svátky čistoty a jasu označované jako „čínské dušičky“. Konají se 5. dubna. Slavily se tradičně vždy třetí den třetího lunárního měsíce. V posledních letech bylo pro tento svátek pevně stanoveno datum 5. dubna podle gregoriánského kalendáře.³⁸ Tento svátek je označován jako svátek duší předků (Qingming – Čching ming) a někdy se též nazývá svátkem studeného jídla (Chan s tie), protože mnoho Čiňanů jí v tento den pouze studené pokrmy.³⁹ Stěžejní osou tohoto svátku je vzpomínka na zemřelé, zejména z okruhu blízké rodiny, a s tím související čištění a úprava hrobů a mohyl předků. Na upravené hroby se pak pokládají různé oběti. V současnosti se ve stejný den, na který připadají „čínské dušičky“, připomíná v Číně také památka hrdinů padlých v protijaponských bojích a občanských válkách (Obuchová 1999: 255–256).

Svátek práce

Tento celosvětově slavený svátek dne 1. května podle gregoriánského kalendáře se slaví i v Číně, a to obvykle jedním dnem pracovního klidu.

Svátek dračích člunů

Oblíbený je svátek dračích člunů nazývaný také „Letní festival“ především na jihu Číny a v čínských enklávách Hongkongu, Tchaj-wanu a dalších. Slaví se pátý den pátého lunárního měsíce, a to na počest vlasteneckého básníka Čchü Jüana /Qu Juana⁴⁰/ z 3. století před

38 Tamtéž, s. 260.

39 *Čínská encyklopedie (Folklor)*. [Online.] Dostupné z: <http://czech.cri.cn/270/2011/02/17/1s119511.htm> [cit. 25. 12. 2011].

40 *Svátek dračích člunů*. [Online.] Dostupné z: <http://cina.blog.cz/1001/svatek-dra-cich-clunu> [cit. 14. 1. 2012].

naším letopočtem. Ten svým sebevražedným činem, při kterém se utopil v řece Mi-luo, varoval panovníka před zkorumpovanými vládci a nepřáteli země. Na jeho počest se tak každoročně konají závody veslařů na podlouhlých lodích zdobených vyřezávanými dračími hlavami. Na těchto „dračích závodech“ si diváci dopřávají tzv. *cung-c' /zongzi⁴¹*. Jedná se o ochucenou lepkavou rýži, která se balí do listů rákosy nebo bambusu ve tvaru trojhránku a připravuje se v páře (Obuchová 1999: 260). Vysvětlení účelu tohoto každoročně opakovaného zvyku zdůraznil jeden z informátorů⁴² s tím, že se realizuje na památku člověka, který obětoval svůj život kvůli státu, a proto se tyto „rýžové trojhránky“ vhadzují do vody, aby ryby nesnědly tělo, ale právě onu rýži.

Noc dvojité sedmičky

Tento svátek připadající na sedmý den sedmého lunárního měsíce souvisí s legendami o nadpozemských bytostech. Této letní noci, podle Čiňanů „noci všech nocí“, se týká příběh o „Nebeském pasáčkovi a Nebeském přadleně“. Jedna ze sedmi dcer krále nebes se zamilovala do pozemského člověka, uzavřeli manželství a měli děti. Když se po sedmi letech nebeská přadlena nevrátila k otci, ten se rozhněval a rozkázal nebeským vojákům přivést dceru zpět. Pasáček s dětmi se za ní vydal na lodi z buvolího rohu, ale otec jim zahradil cestu mléčnou řekou. Hejno strak však přes ni postavilo nebeský most a nebeský král byl nucen dovolit, aby se přadlena a pasáček scházeli, ale jenom v noci na sedmý den sedmého lunárního měsíce. Oba hrdinové legendárního příběhu se tak stali ochránci čínských milenců.⁴³ V tomto duchu někteří mladí informátoři⁴⁴ označovali tento svátek slovy „*to je taková čínská Valentina*“.

41 Ibid.

42 Informátor Bin z rodiny E.

43 *China ABC – CRI*. [Online.] Dostupné z: <http://czech.cri.cn/chinaabc/chapter18/chapter180102.htm> [cit. 14. 1. 2012].

44 Např. informátoři Čin z rodiny D, Bin z rodiny E a nejmladší příslušníci široké rodiny C.

Svátek středu podzimu

Svátek středu podzimu nebo také svátek středního podzimu, popřípadě svátek měsíce se slaví 15. den osmého lunárního měsíce – tedy o úplňku ke konci září, kdy se říká, že je úplněk nejkrásnější, to znamená zářivější, jasnější a plnější než kdy jindy (Obuchová 1999: 260). Tradice spadá do dávné minulosti. Měsíc měl vždy pro Čiňany hluboký význam. Nevázal se na něj jen kalendář, ale i zemědělské práce a celý způsob života. Proto je svátek středu podzimu oslavou celistvosti, hojnosti a sjednocení rodiny. Ve staré čínské kultuře byl měsíc opředen mnoha tajemstvími a byl předmětem mnoha mýtů i poezie. I při současných oslavách tohoto svátku pozorují Čiňané měsíční úplněk buď venku na vyvýšených místech, nebo z domova otevřeným oknem. Obdivují krásu zářícího měsíce a posílají modlitby a přání k bohyni měsíce.⁴⁵ Měsíční úplněk symbolizuje v Číně rodinný kruh, proto se rodina schází a „obětuje měsíci“. Svátek středu podzimu si Čína připomíná v době úplňku, který nastává přibližně v čase podzimní rovnodennosti. Podle čínské tradice je *Svátek Měsíce* považován především za svátek rodinný. Jeho nejdůležitější součástí je večerní setkání celých – často velmi rozvětvených – rodin (Hubička 2008). Zapalují se kadidlové tyčinky a slaví se společně u bohatě prostřeného stolu. Typické pokrmy jsou kulovitého tvaru („kulatá jídla“) – hrozny, sušené rozinky, různé druhy ovoce, semínka, vajíčka, oříšky, ale především „měsíční koláčky“ zdobené mytologickými výjevy (měsíční palác, nefritový zajíc, skořicovníkové větvičky), ale i různými průpovídkami a nápisy pro štěstí (Obuchová 1999: 260). Vrcholem posezení u dobrého jídla a pití je vzájemné předávání dáreků. Těmi jsou především právě měsíční koláčky ve tvaru kulatých bochánků o průměru pěti až deseti centimetrů. Uvnitř každého z nich je zapečena náplň z různých druhů ovoce (Hubička 2008), ale může se jednat i o náplň slanou.⁴⁶

Minimálně dva týdny před samotným svátkem velké supermarkety, ale stejně tak malé krámky nabízejí v ohromném množství tyto

45 *Tradiční čínské svátky III*. [Online.] Dostupné z: [mhtml:file://tradiční čínské svátky \(III\)](mhtml:file://tradiční%20čínské%20svátky%20(III)) [cit. 1. 1. 2012].

46 Podle výpovědi informátorů.

měsíční koláčky, které jsou typickou rekvizitou Svátku Měsíce. Bývalo – a na venkově stále je – zvykem péct tyto koláčky doma, přičemž ctižádostí každé hospodyně bylo – popřípadě je – projevit vynalézatost při přípravě náplně. Městský člověk však už dnes dává přednost profesionálním pekařským výrobkům.⁴⁷ Měsíční koláčky lze koupit po jednom či po celých kolekcích nejrůznějších velikostí. Každý koláček je zvlášť zabalen do celofánu a vložen do malé krabičky, ta pak s dalšími do ještě větší krabice a to celé je pojednáno v tradiční čínské červené s výraznými nápisy, jež přejí obdarovanému štěstí. Rozvoj moderních médií zasahuje však i do čínských tradic. Zdejší mladá generace – alespoň ta městská – zcela propadla internetu, a proto posílá svým blízkým měsíční koláčky s přáním už jen po síti, virtuálně (Hubička 2008). Tuto internetovou možnost – a v řadě případů i její osobní realizaci – potvrzovali i zástupci mladé generace informátorů.

Mnohem větší smysl pro původní poslání Svátku Měsíce si uchovali obyvatelé na jihovýchodě Číny. K tamější podobě měsíčního svátku patří posílání plovoucích přání. Do lodičky z voskovaného papíru, která má tvar lotosového květu, zasadí hořící svíčku a vypustí ji za večera na hladinu jezera.⁴⁸

Státní svátek Čínské lidové republiky

Státní svátek na počest vzniku Čínské lidové republiky byl uzákoněn 1. října roku 1949. Samostatnost byla vyhlášena na náměstí Tchien-an-men Mao Ce-thungem. U příležitosti tohoto výročí se každoročně vznik státu veřejnosti připomíná. Jedná se o oficiální veřejný svátek, který se obvykle slaví dva dny. Pracovní volno připadá většinou na 1. a 2. října (Obuchová 1999: 261).⁴⁹

47 Takové kupované koláčky jsou tvarově dokonalé, střížené podle stejného vzoru. Vybrat si můžete z řady různých náplní i ozdobných znaků. Ale, jak uvádí Jiří Hubička, „co naplat, je to podobné jako u nás v případě vánočního pečiva: koupit si můžete bezpočet druhů. Ale není nad chuť toho, které pochází z domácí kuchyně“ (Hubička 2008).

48 Toto naplnění svátku zasvěceného Měsíci si uchovává neobyčejně poetickou atmosféru. Podle J. Hubičky určitě silnější než záplava prefabrikovaných měsíčních koláčků na pultech obchodníků (Hubička 2008).

49 Informátoři ovšem hovořili až o týdnu volna.

Svátek dvou devítek

Tento svátek připadá na devátý den devátého lunárního měsíce. Připomíná se podle tradice starých čínských vzdělanců, kteří vycházeli na podzim na vyvýšená místa popíjet víno a obdivovat se bohatým květům chryzantém nebo něžné vůni květů skořicovníku a psát melancholické (podzim) verše. Dnes je tento svátek chápán jako tělovýchovný svátek, kdy na hory vystupují i nejvyšší čínští státní představitelé, aby dali příklad k udržování dobré fyzické kondice. V této době se pořádají i výstavy chryzantém a jiných podzimních květů (Obuchová 1999: 260–261). O zvyklosti zdobit na tento svátek i obydlí a jeho okolí květinami se zmínil i Bin z rodiny E, který uvedl, že kolem domu je o tomto svátku zvykem dávat „žluté kytičky“.⁵⁰

Čínské oficiální svátky

Oficiálně se v Číně slaví pouze čtyři „veřejné svátky“ – Nový rok podle gregoriánského kalendáře, tedy 1. ledna (jeden den volna), Svátek práce 1. května (jeden den volna), státní svátek 1. a 2. října na počest vyhlášení vzniku ČLR v roce 1949 a Svátky jara (čínský nový rok), které se konají druhý, respektive třetí⁵¹ nový měsíc po zimním slunovratu. „Západní svátky“ jako Vánoce a Velikonoce nemají oficiální status a v určité míře se v Číně připomínají jen ve velkoměstech (Obuchová 1999: 261). Města jsou vyzdobena „vánočními stromy“, světly, ale do čínských rodin tyto svátky v zásadě nepronikly, jak potvrdila i většina informátorů.

Festivity v čínských rodinách žijících v českém prostředí

Všichni informátoři bez ohledu na genderový i generační faktor vyprávěli, že naprosto shodně jako v zemi původu, tak i v českém prostředí se slaví a mají pro členy zde žijících čínských rodin největší význam dva tradiční svátky, a to oslava čínského (lunárního) nového roku a oslava měsíčního svátku (svátku středu podzimu). V obou případech jednomyslně zdůrazňovali symbolický význam těchto svátků,

50 Pravděpodobně z důvodu neznalosti českého botanického názvosloví neuvedl konkrétní název květiny.

51 Srov. poznámku č. 17.

a to důležitost společné oslavy u svátečního bohatě prostřeného stolu ve smyslu rodinné soudržnosti a celistvosti.

Důležitost setkání celého rodinného kolektivu a princip jeho fungování v den čínského nového roku vysvětloval Čin z rodiny D na hypotetickém příkladu. „*Představte si, že kdyby byl táta na Moravě [Morava měla v tomto přirovnání symbolizovat vzhledem ke své vzdálenosti od Prahy nutnost překonávání dalekých⁵² cest v realitě Číny při sjíždění se za účelem oslav Nového roku], tak by prostě musel přijet. Aby byl tady [v Praze] na oslavu s námi, se mnou, s mámou, bratrem, sestrou a vnoučaty. To prostě jinak nejde*“. V tomto duchu hovořili v podstatě všichni. Obdobně se všichni shodovali i na přípravě a konzumaci tradičních novoročních pokrmů, které tvoří nedílnou součást novoročních oslav čínských komunit nejen u nás, ale všude tam, kde žijí. Většina zmiňovala tradiční novoroční pokrm – plněné knedlíčky (taštičky) „*t'iao*“. A tento sváteční novoroční pokrm je v případě rodiny D u příležitosti čínského nového roku zhotovován nejen pro vlastní rodinu a příbuzné, ale i pro pozvané hosty z řad většinové společnosti při společné oslavě u svátečního stolu.

Svátek středu podzimu opět zcela jednoznačně zástupci všech pěti oslovených rodin popisovali jako svátek rodinného charakteru, jako prostor pro významnou příležitost a více méně i nezbytnost rodinného sekání. Zmiňovali i měsíční koláčky a další „kulatá jídla“.

Na rozdíl od jasné shody všech informátorů v reflexi oslav čínského nového roku a svátku středu podzimu se určitá rozpornost ve výpovědích představitelů jednotlivých rodin projevila u svátků čistoty a jasu (čínských dušiček). Na jedné straně někteří z nich (zejména Teng z rodiny A) zdůrazňovali význam tohoto svátku a velmi těžko nesli, pokud nebylo možné v této době hroby svých předků navštívit a osobně se postarat o jejich náležitou úpravu. Jiní sice také zdůrazňovali významné místo tohoto svátku ve škále ostatních,⁵³ ale osobně si tuto situaci vyřešili tím, že starost o hroby svých zesnulých blízkých osob svěřili těm členům rodinného kolektivu, kteří zůsta-

⁵² Samozřejmě ve zcela jiných dimenzích než na území naší republiky.

⁵³ V pořadí důležitosti hned za oslavou nového čínského roku a svátkem středu podzimu.

li v Číně a mohou bez větších problémů povinnosti potomků v době svátků čistoty a jasu naplnit. Sami vzpomínají buď „v srdci“⁵⁴ nebo prostřednictvím oltářičků s fotografiemi svých blízkých zesnulých, kde v době „čínských dušiček“ (a také ve výročních dnech úmrtí konkrétního zesnulého) zapalují svíčky, vonné tyčinky, popřípadě pokládají k oltářičku různé drobné „oběti“. Často se jedná o jídlo a alkohol. Tito informátoři se se svou osobní nepřítomností u hrobů předků v době čínských dušiček již vnitřně „sami v sobě“ vyrovnali. Tato určitá rozpornost ve výpovědích ohledně významu a charakteru oslav svátků čistoty a jasu nesouvisí vzhledem k přibližně stejnému časovému úseku pobytu všech rodin u nás s časovým faktorem, ale spíše s osobnostním profilem jednotlivců, rodinnou tradicí a také příbuzenskou blízkostí a délkou doby, která od úmrtí těch kterých rodinných příslušníků uplynula.

O dalších výše uvedených čínských svátcích, které se slaví v zemi původu, hovořili jednotliví informátoři více či (nebo spíše) méně podrobně. V každém případě byli na jejich slavení (či nemožnosti slavení v čínském prostředí) mnohem méně osobně citově zainteresovaní než na oslavách čínského nového roku, svátku středu podzimu a na čínských dušičkách, většinově informátory považovaných za ty významnější svátky. Pouze Teng z rodiny A na otázku „jaké svátky jste slavili v Číně?“ uvedl podstatně širší škálu než ostatní oslovení a zmínil i mezinárodní den žen slavený 8. března, svátek mládeže připadající na 4. května a svátek učitelů, který se koná 10. září.⁵⁵ Je ovšem třeba dodat, že k tomuto výčtu použil pohotově pomůcku – čínský kalendář.⁵⁶

Postoj k českým svátkům

Z našich významných tradičních svátků zaznamenali informátoři především svátky vánoční a velikonoční. Většinově je určitým způsobem oslovily zejména *Vánoce*, a to na jedné straně především vsu-

⁵⁴ Takto se vyjádřil a svá slova doprovodil poklepáním na srdce Čin z rodiny D.

⁵⁵ Tyto svátky, stejně jako např. svátek práce, jsou slaveny podle gregoriánského (západního) kalendáře.

⁵⁶ Šlo o kalendář ve formě malé papírové knížečky. I někteří další informátoři sahali pro konkrétní datové informace (např. na jaký den připadne v roce 2012 čínský nový rok) k pomůckám, konkrétně k internetu (např. Čin z rodiny D).

de přítomnou vánoční výzdobou, zejména tou světelnou. Na druhou stranu, pokud se informátoři s vánoční atmosférou seznámili prostřednictvím přátel a získali určitý obraz o průběhu vánočních svátků v rodinném prostředí, pak je jim blízká právě ona rodinná charakteristika Vánoc, kdy se u vánočního stromku schází celá rodina, a navštěvují se příbuzní. Neodmyslitelný atribut současných vánočních svátků v českých rodinách – zdobení vánočního stromku však v zásadě⁵⁷ nepřijali. Svítícími umělými stromky či podobnými dekoracemi, obvykle nejrůznějšími světelnými řetězy, ale zdobí v předvánoční a vánoční době své podniky. Do vlastních domácností a intimního rodinného prostředí u nás žijících čínských podnikatelů ze zkoumaného souboru tento zvyk ovšem dosud nepronikl. Pokud jsou v rodinách děti školního či předškolního věku, obvykle dostanou od rodičů či starších sourozenců nějaké dárky, „aby se mohly pochlubit kamarádům“. Tradiční česká štědrovečerní večeře – smažený kapr a bramborový salát se v rodinách (s výjimkou smíšené čínsko-české rodiny B) nepřipravuje. V těch rodinách, které provozují čínské restaurace, se jako svým způsobem svátek projevuje Štědrý den tím, že se jedná zpravidla o jediný den, kdy mají tato restaurační zařízení na rozdíl od všech ostatních dnů v roce zavřeno.

Velikonoce sledované rodiny většinou pouze registrují jako svátky s pondělním pracovním volnem většinové společnosti. Původ a význam velikonočních svátků neznají, velikonoční vajíčka nebarví, tradiční velikonoční pokrmy jsou pro ně zcela neznámé. Chození s pomlázkou na koledu vnímají „jako podivný zvyk“. Pouze Bin z rodiny E, který se v době středoškolského studia stal v rámci své školní třídy členem přátelské skupiny, se pravidelně se skupinou několika kamarádů koledování účastní. Vykoleďovaná barevná vajíčka přinese domů a podle jeho slov „*si je rodiče vždy se zájmem prohlížejí*“.

Z *rodinných svátečních okamžiků* většinové české společnosti mají informátoři určité povědomí o slavení narozenin a svátků (jmenin), ojedinele se někteří takové oslavy na bázi bližších přátelských vztahů i účastnili. V jejich rodinách a v jejich zemi původu je obvyk-

57 Výjimku představuje smíšená rodina B.

lé slavit pouze narozeniny, a to většinou jen u malých dětí nebo naopak u starších osob (zejména tzv. kulatá výročí). Jmeniny se u nich nikterak neslaví, protože čínská osobní jména jsou zcela individuální.

Závěr

Prožitek svátečních okamžiků při tradičních čínských oslavách realizovaných v českém prostředí se z pohledu informátorů v zásadě neliší od jejich slavení v zemi původu. Pouze vzhledem k tradičnímu čínskému důrazu na soudržnost rodiny, který představuje základní osu⁵⁸ zejména těch dvou nejvýznamnějších čínských svátků (nový rok a střed podzimu), ale i některých dalších (např. čínské dušičky), se více vzpomíná na ty členy rodiny, kteří žijí v Číně a nemohou proto slavit pospolu. Na druhou stranu tuto z hlediska prožitku významných svátečních chvil v kruhu rodiny poněkud problematickou záležitost řeší některé rodiny, respektive často pouze jednotliví členové těchto rodin, cestami do země původu právě v čase důležitých svátků. Pro občasně návštěvy příbuzných v Číně tedy cíleně volí období významných svátků, období jak pro ně osobně, tak i pro jejich rodiny důležité. Zejména se to týká oslav nového čínského roku, svátků středu podzimu a čínských dušiček.

Slavení nejrůznějších svátků je nedílnou součástí lidského života. Lidé všech dob a všech kultur dělí svůj čas periodicky na čas všední a sváteční, přičemž v každém z nich se oddávají již na první pohled zcela odlišným aktivitám. Pro všechny svátky platí, že po dobu jejich trvání se zúčastnění chovají způsobem, který je v protikladu k jejich každodenním zvyklostem (Sokol 2004: 38, Keller 2003: 66). A toto vybočení z všedních dnů může hrát i jinou roli než jenom vlastní slavení, respektive než jenom protiklad ke všemu obyčejnému a běžnému v životě každého jednotlivého člověka. Prožívání těchto svátečních okamžiků se může za příznivých okolností stát součástí principu tzv. občanské integrace (Baršová, Barša 2005: 66), kde při začleňová-

58 A to obecně i z konkrétního pohledu oslovených.

ní příslušníka menšiny do většinové společnosti záleží na postojích a aktivitách jednotlivých konkrétních osob. A to i v případě relativně velmi uzavřené čínské menšiny u nás. To se projevilo např. u oslav čínského lunárního nového roku v případě rodiny D, kdy si příslušníci mladé generace této rodiny (oba dva synové) zvou na oslavu tohoto čínského novoročního svátku v českém prostředí některé české vrstevníky, s nimiž si vytvořili přátelský vztah. Jedná se podle Čina z této rodiny o přátele, kteří jsou v podstatě všemi členy rodinného kolektivu vnímáni už „jako jejich rodina“. Jsou proto pravidelně na novoroční oslavu a hostinu u „rodinného“ stolu zváni.

Podobně lze na platformě více či méně aktivní účasti migrantů (v našem souboru např. Bina z rodiny E, který se spolužáký z gymnázia chodil pravidelně o Velikonocích koledovat) na svátcích a zvycích většinové společnosti demonstrovat onu požadovanou ideální obousměrnost procesu integrace (Drbohlav 2010: 83). Vzájemné prožívání svátečních chvil poskytuje prostor pro sjednocování domácího obyvatelstva a migrantů – ať už jakýchkoliv etnických východisek či kulturních okruhů – do jedné společnosti, respektive do společnosti jako jednoho pro všechny společného (a také jako společný všemi dílčími částmi vnímaného) celku.

Oba uvedené příklady se týkají mladé generace, která ovládá bezproblémově český jazyk, takže za této situace nehraje jazyková bariéra v kontaktech s většinovou společností žádnou roli a navazování přátelských vazeb s vrstevníky může probíhat stejným způsobem jako u majoritní populace. Tedy může probíhat na základě blízkosti lokální, sociální, studijní, profesní, zájmové a podobně nebo jen podle sympatií či náhodných setkání – ve všech případech pak bez limitu případného jazykového neporozumění a v této souvislosti i bez ohledu na rozdílná etnická a kulturní východiska. A právě tyto konkrétní příklady potvrzují jednoznačně tu skutečnost, že mezi nejvýznamnější sféry kulturní dimenze sociální integrace migrantů náleží jazyková kompetence, tedy zvládnutí jazyka majoritní společnosti (Rakoczyová, Trbola 2009: 23–34).

Nejrůznější festivity, jejichž znalost a praktikování si členové oslovených čínských podnikatelských rodin přenesli do svého nové-

ho působiště, hrají v jejich životě u nás dvojí roli. Na jedné straně se jedná o potvrzování jejich původní „čínské“ identity (Jeřábková 2005: 304), kdy udržováním původních svátků i ve zcela odlišném prostředí reprodukuje způsob života z výchozího prostředí či reprodukuje životní styl svých původních rodin, respektive obecně svých předků. Na druhou stranu, pokud se v některých případech čínské rodiny otevírají většinové společnosti a zvou příslušníky majoritní společnosti k účasti na „jejich svátcích“, fungují tyto festivity jako sice dílčí, nicméně iniciativní a aktivní prvky v procesu tzv. žádoucí integrace (Drbohlav 2010: 83) příslušníků menšiny do širší lokální skupiny i do většinové společnosti jako celku. Samotný pojem integrace přizpůsobení chování a zvyků (tedy i slavení svátků) jednoznačně neimplikuje. Jde spíše o to, aby cizinec byl schopen s konkrétní společností koexistovat a začlenit se do společenského celku, který má již vytvořenou určitou strukturu, hodnoty a normy (Uherek 2012). V každém případě jsou tyto dílčí osobní (popřípadě i rodinné) iniciativy jednou z cest k začleňování a k vytváření fungujících sociálních sítí bez ohledu na etnická a kulturní východiska. A jak bylo demonstrováno zejména na příslušnicích mladé generace z osloveného souboru, fungující sociální síť lze budovat oběma směry. Na jedné straně se jedná o účast členů minority na festivitech většinové společnosti, na druhé straně jde o seznamování představitelů majority se svátečními zvyklostmi konkrétní menšinové skupiny.⁵⁹ Konečně „sama integrace a integrovanost do společenských dějů je otázkou stejně tak majoritního obyvatelstva jako cizinců“ (Uherek 2003: 327).

⁵⁹ I když samozřejmě se zejména v počátečních fázích jedná v případě jak většinové společnosti, tak i v případě jednotlivých menšin pouze o jednotlivce.

Festivity druhé generace Číňanů žijících na území ČR: případová studie

Anna Matějovská

Čínská imigrační skupina patří v České republice k etnickým skupinám mladým a odbornou literaturou méně zmapovaným. Poslední ucelené výzkumy mezi čínskou etnickou skupinou v ČR byly provedeny na přelomu milénia. Zaměřovaly se především na motivaci odchodu z Číny, na důvody pro výběr České republiky jako cíle migrace, na rodinnou a obchodní situaci čínských migrantů a jejich vztah k majoritě (Obuchová 2002, Moore 2002).

Čínská etnická skupina je dle dosavadních výzkumů vnímána většinou společností v ČR spíše jako skupina uzavřená a izolovaná (např. Jeřábková 2005: 297–304), s níž lze jen nesnadno navázat kontakt (Turková, 2009: 243). Obecné povědomí Čechů o Číňanech je pak stereotypní, nezakládá se na vlastních zkušenostech, a to pravděpodobně proto, že v každodenním kontaktu k interakcím Čechů a Číňanů dochází spíše zřídka.

Poznatky o uzavřenosti a izolovanosti čínské imigrační skupiny v ČR byly formulovány vzhledem k první generaci čínských imigrantů, tedy k těm, kteří se usazovali v ČR před a kolem zlomu druhého a třetího tisíciletí. Během posledních čtrnácti let však došlo k proměnám této skupiny i jejího vztahu k většinovému obyvatelstvu.

První významnější vlna čínské migrace do ČR probíhala v první polovině 90. let 20. století. V současnosti jsme svědky dospívání příslušníků druhé generace Číňanů žijících v ČR.

Existence druhé generace čínských migrantů poskytuje nový prostor pro komunikaci majority s přítomnými Číňany již díky samotné-

mu faktu, že mladí Číňané jsou do značné míry českým prostředím ovlivněni. Vyrůstali v ČR, chodili zde do školy a ovládají český jazyk.

Jedním z prvních provedených výzkumů na téma druhé generace čínské etnické skupiny v ČR byl výzkum *Identita a sebeidentifikace druhé generace Číňanů žijících na území České republiky*, který jsem provedla na jaře 2014 (Matějovská 2014). Pracovala jsem zde s osmi informátory, příslušníky druhé generace Číňanů žijících v ČR. Pět z nich byly dívky, tři chlapci. Splňovali¹ následující podmínky definice druhé generace² migrantů: měli čínskou etnickou příslušnost, byli potomky Číňanů dlouhodobě nebo trvale usazených v ČR, byli ve věku 15–22 let, narodili se v ČR nebo přišli do ČR nejpozději v šesti až sedmi letech věku, tedy před započítáním školní docházky. V době výzkumu byli všichni dotázaní studenty středních nebo vysokých škol.

Ve výzkumu³ jsem sledovala otázku, jak mladí lidé z řad druhé generace čínských migrantů vnímají svou kulturní a etnickou identitu a čím ji definují. Ukázalo se, že mezi prvou a druhou generací Číňanů existují značné odlišnosti, a to především v oblasti kulturní identity a jazykové vybavenosti. Mladí Číňané pracovali s koncepty jak čínské, tak české (popř. širší evropské) kultury, a všichni plynule ovládali český jazyk v kombinaci s minimálně dalšími dvěma jazyky, byli tedy multilingvální. V postojích k majoritní společnosti byli zcela otevření. V interakci vytvářeli sociální sítě s Čechy a s „mezinárodní“ komunitou, za své přátele označovali Číňany méně často v porovnání se dvěma předchozími skupinami. Z výzkumu vyplynulo, že z důvodu značné míry enkulturace se tito mladí příslušníci druhé generace vztahují situačně jak k identitě Čecha, tak k identitě Číňana, přičemž

- 1 Z definice vybočoval pouze jeden informátor, který do ČR přišel až v devíti letech a nastoupil zde do 3. třídy ZŠ. Svými postoji a názory se však od ostatních informátorů nelišil. Do výzkumu jsem jej zařadila proto, že v odborné literatuře se objevují různá věková vymezení druhé generace (některá zahrnují do ní i děti, které migrovaly do deseti let svého věku).
- 2 Vycházím z definice druhé generace autorů R. Alby a M. C. Waters (2011), shodně s Van Ours a Veenman (2001).
- 3 Vycházím zde ze svého výzkumu analyzovaného v práci: *Identita a sebeidentifikace druhé generace Číňanů žijících na území České republiky* (Matějovská 2014).

se všichni vymezovali proti ‚čínským Číňanům‘, tedy Číňanům žijícím na území Číny. Svůj postoj odůvodňovali odlišným životním smýšlením, společenským chováním, vzděláváním apod. Svoje ‚číňanství‘ neztrácejí především díky třem skutečnostem, které si uvědomovali a na něž v rozhovorech sami odkazovali: a) jejich fyziognomické rysy odpovídají těm čínským, b) jejich rodiče jsou Číňané a c) jejich mateřským jazykem je čínština. V jejich výpovědích nezazněly naopak odkazy na odlišnou mentalitu, rozdílné hodnoty a vzorce chování. Nezmíněny v této souvislosti zůstaly i v čínských rodinách a v čínské společnosti ukotvené zvyklosti a aktivity (včetně svátků, oslav a slavností), kterým je přiznávána schopnost symbolicky vtahovat jedince do kulturního prostředí vlastní skupiny a upevňovat její sebeidentifikaci s touto skupinou (Hobsbawm – Ranger, 1983).

První generace Číňanů se na přelomu tisíciletí ukázala jako skupina, která v ČR dodržuje značné množství čínských tradičních svátků, aktivně se stmeluje při čínských oslavách a svoje ‚číňanství‘ udržuje především skrze jazyk, tradiční stravu, zvyky a tradice (Jeřábková 2005: 304). První generace Číňanů usídlených v ČR vnímala festivity jako významný symbol zpřítomňování své čínské identity ve většinové české společnosti. Proto bude cílem tohoto textu přiblížit pozici festivit v životech příslušníků druhé generace.

Položila jsem si následující otázky: a) jaký vztah mají příslušníci druhé generace Číňanů k festivitám, b) jaký mají festivity pro ně význam, c) jak ovlivňují jejich pozici v migraci, d) do jakých sociálních sítí se prostřednictvím festivit Číňané z druhé generace zařazují, e) jak s festivitami pracují při konstruování své identity?

Mým záměrem je detailně popsat a analyzovat dva konkrétní případy a přispět tak na příkladu postojů mladé ženy a mladého muže k pochopení role festivit u příslušníků druhé generace čínských migrantů v ČR.

Výzkum zaměřený na toto téma proběhl v srpnu 2014. Byl proveden kombinací primárního narativního rozhovoru a následného polostrukturovaného rozhovoru. Narativní rozhovor sledoval téma osobního prožívání festivit a osobního posouzení jejich významu při začleňování informátorů do sociálního prostoru, v němž se pohybují.

Rozhovor polostrukturovaný směřoval k doplnění a ujasnění získaných informací, mapoval škálu festivit, jichž se informátoři účastní, a sledoval jejich hodnotící postoj k nim. Vycházel z mnou sestaveného seznamu tradičních svátků slavených v Číně⁴ a České republice.⁵ Rozhovory probíhaly v češtině,⁶ pouze doplňkově v čínštině.⁷

Oba účastníci výzkumu pocházeli z rodin ekonomicky dobře postavených čínských podnikatelů, ovšem dvou odlišných profesních zaměření: podnikatele v gastronomii a podnikatele v zahraničním obchodu. Rodiny se různily i regionálním původem, tedy hlediskem v Číně významným. Jedni před migrací do ČR žili v rurální oblasti na jihu Číny, druzí v Pekingu. Tyto odlišnosti, které skýtaly možnost komparace vlivu rozdílného rodinného zázemí na zastávané postoje, byly zohledněny při analýze a vyhodnocení získaných informací. Oba informátoři se účastnili již mého předešlého výzkumu, pro který byli kontaktováni přes mojí gatekeeperku.⁸

Huang Jiachen⁹ je žena narozená roku 1996. První roky života prožila s prarodiči v Číně a do ČR přijela ve věku šesti let. Rodiče pocházejí z jižní provincie Zhejiang, která je již tradiční provincií původu čínských migrantů, kteří v ČR působí v oblasti gastronomie. Jiachen je tak zástupkyní potomka čínských migrantů z rurálnější oblasti, díky čemuž její rodiče spolu hovoří místním dialektem. Jiachen sama již však díky svému vzdělání hovoří spisovnou čínštinou *putonghua* (mandarínštinou). Má jednoho mladšího bratra a bydlí v bytě v Praze s ním a s rodiči. Rodiče podnikají společně, provozují čínskou restauraci v centru Prahy. Jiachen studovala na pražském

4 Seznam jsem sestavila na základě soupisu tradičních čínských svátků, který uveřejnila Obuchová (2000) a doplnila o dva základní státní svátky Čínské lidové republiky.

5 Seznam jsem sestavila na základě kalendáře svátků slavených v ČR.

6 Čeština byla i v mém předchozím výzkumu informátory upřednostňovaným jazykem. Při popisu specifických pokrmů nebo oslav jsme však používali čínský jazyk.

7 V textu používám oficiální zápis čínštiny v latině, tzv. pinyin, nikoliv českou transkripci.

8 Mojí gatekeeperkou se stala dívka, ke které jsem chodila na hodiny čínské konverzace.

9 Použila jsem fiktivní čínská jména u obou informátorů z důvodu zachování anonymity. Huang je zde příjmení, Jiachen pak dvouslovné křestní jméno.

Obr. 1. Oslava Vánoc. Dengming se skupinou přátel. Foto poskytl Denming

českém veřejném výběrovém gymnáziu. Základní školu absolvovala od druhé třídy na české škole, třídu první však navštěvovala ve škole čínské. Na odpolední výuku v čínské škole pak docházela paralelně až do sedmé třídy.

Liu Dengming¹⁰ je muž, který se narodil roku 1995 v ČR. Oproti Jiachen žil Dengming od narození v ČR, kde byl v dětství vychováván českou rodinou – matkou zaměstnankyně jeho rodičů. Rodiče pocházejí z hlavního města Pekingu a v ČR podnikají v oblasti exportu biohnojiv do ČLR. Oproti Jiachen je tak Dengming zástupcem potomka čínských migrantů z velkoměstského prostředí a nositelem dialektu *putonghua* (mandarínštiny), tedy spisovné čínštiny. Dengming má starší sestru, která kromě jednoho roku v raném dětství vyrůstala a následně žila s prarodiči v Číně a posléze studovala v zahraničí. Dengming úspěšně maturoval na střední škole – mezinárodním anglickém gymnáziu v Praze, kde studoval od sedmé třídy;

10 Srov. pozn. 9. Liu je zde příjmení, Dengming pak dvouslovné křestní jméno.

v roce 2015 nastoupil na vysokou školu do Velké Británie. V dětství navštěvoval českou mateřskou školu. Od první do šesté třídy základní školy chodil souběžně do české a (odpoledne) do čínské školy.

Festivity z pohledu mladých Čiňanů

Festivity ve svém výkladu chápu v obecném slova smyslu jako svátky, slavnosti a významné společenské události. Přijímám pojetí Jana Sokola, podle něhož festivity jsou kulturní zvyklosti společností či skupin, které se vyznačují vybočením z toku všedního života (Sokol 2004: 38). Z tohoto pohledu v následujícím textu do kategorie festivit řadím nejen sváteční a slavnostní aktivity, které vycházejí z kulturní „tradice“ země původu a jsou předávány mezigenerační výměnou. Řadím mezi ně i ty, jež jsou převzaty od přijímací společnosti, osvojeny v kontaktu s vrstevnickou skupinou, a také ty, které jsou přijaty jako svátky a slavnosti nadnárodní, ovlivněné globálními kulturními proudy.

Oba mladí Čiňané přiznávali, že v jejich osobním životě zaujímají určité místo festivity čínské, české a také ty, které označili za obecně evropské. Současně ovšem svou účast na všech těchto festivitech vázali na určitou sociální síť (rodinnou, přátelskou, zájmovou), na konkrétní prostředí a kontaktní situace, do nichž vstupují a k nimž mají přístup.

Huang Jiachen i Liu Dengming se v průběhu roku zúčastňují především oslav svátků, které vycházejí z tradic čínské společnosti, ovšem ne vždy jim v rozhovoru přikládali největší význam. Početní převaha čínských festivit přirozeně spočívá v tom, že jsou časem rodinného shledání. Podle informátorů jsou mnohé čínské tradiční svátky považovány především za čas, kdy se rodina sejde u společné slavnostní bohaté večeře. Společné večeře oba mladí Čiňané vysvětlovali jako ústřední „rituál“ a zároveň sjednocující prvek všech oslav svátků v čínských rodinách v Praze. Při těchto příležitostech se primárně nejedná o přesné zachování čínských tradic a zvyků. Ty nejsou, ve srovnání s oslavami na území Číny, dodržovány buď vůbec, nebo

jen ve zcela základní formě.¹¹ Jedná se právě o čas strávený společně v kruhu rodiny a o uchování povědomí o existenci daných svátků. V rodinách obou mladých lidí tradiční čínské festivity získaly především charakter rodinných svátků a setkání (konaných ovšem s podtextem etnické sebeidentifikace a kulturní vazby k zemi původu).

Rodiny dotazovaných oslavují také některé české tradiční svátky: shodně Vánoce a Silvestra. Respektují čas jejich konání, nikoli však místní zvyklosti. Ani jedna rodina Vánoce neslaví „po česku“.¹² Skutečnost, že české Vánoce časem konání navazují na čínský svátek zimního slunovratu, informátoři nevyslovili.

Angažmá na výročních festivitech

Východiskem úvah informátorů o vlastním angažmá na festivitech, které jsou součástí výročního kalendáře, bylo odlišení festivit čínských, českých a evropských. Proto jsem ve svém výzkumu pracovala se dvěma seznamy svátků slavených v průběhu roku: se soupisem tradičních svátků slavených v Číně,¹³ doplněném o státní svátky České republiky,¹⁴ a soupisem státem uznaných i živelně respektovaných svátků, k nimž se vztahuje současná česká společnost.¹⁵

11 Podobou oslav se zabývá samostatná podkapitola.

12 O průběhu oslav podrobněji v podkapitole Podoba oslav.

13 Seznam, s nímž jsem pracovala, jsem sestavila na základě informací o tradičních čínských svátcích, který uveřejnila Obuchová (2000: 124–143). Nerespektovala jsem obsáhlejší seznam čínských tradičních svátků, který vypracoval Důbrava (2014: 12, Tabulka č. 1).

14 Seznam vypracovaný Ľ. Obuchovou jsem doplnila o dva základní státní svátky České lidové republiky (Svátek práce, Státní svátek ČLR). – Dotazovala jsem se na následující svátky: *Čínský (lunární) Nový rok* (Chunjie) – pohyblivý (leden–únor) – 1. den 1. lunárního měsíce, *Den výsadby stromů* (Zhishujie, od 1981) – 12. březen, *Svátky čistoty a jasu* (Qingmingjie) – 4. duben (podobný českým dušičkám), *Svátek práce* – 1. května, *Svátek dračích člunů* (Duanwujie) – pohyblivý (červen) – 5. den 5. lunárního měsíce, *Noc dvojité sedmičky* (Qixi) – pohyblivý (červenec–srpen) – 7. den 7. lunárního měsíce, *Svátek středu podzimu* (Zhongqijie) – pohyblivý (srpen–září) druhý nejvýznamnější čínský svátek, oslava konce sklizně, *Státní svátek České lidové republiky* – říjen 1, *Svátek dvou děvčete* (Chongyangjie) – pohyblivý (říjen) – 9. den 9. lunárního měsíce.

15 Ve svém výzkumu jsem se mladých Čiňanů dotazovala na v Praze transparentně oslavované státní svátky ČR, na tradiční české zábavy, a také na oslavy, které

Obr. 2. 3. Oslava v rodině Jiachen. Foto poskytl Jiachen

V narativním rozhovoru uvedli oba informátoři odlišné svátky a oslavy, které slaví. Rozdílný byl i jejich přístup k naraci. Jiachen se rozhodla popsat oslavy chronologicky; jmenovala postupně tyto oslavy: *Silvestr a 1. leden, Čínský nový rok, Yuanxiaojie (tj. poslední den oslav Čínského nového roku, 15. den), Duanwujie (Svátek dračích člunů), „svátky typu den matek a otců“, Zhongqiujiie (Svátek středu podzimu), Vánoce*. Naproti tomu Dengming uvedl jako první festivity soukromého charakteru – a sice ty studijní. Následně nejmenoval konkrétní svátky, ale zahrnul je pod souhrnný název „čínské tradiční svátky“. Jmenoval tyto oslavy: „*studentské oslavy různého druhu, svátky české a čínské – třeba Vánoce, Čínský nový rok, tradiční čínské svátky – třeba Zhongqiujiie (Svátek středu podzimu)*“.

Uvedené svátky jsou festivitami, o kterých vypověděli informátoři spontánně. Ačkoliv jsem se v další části rozhovorů doptávala i na ostatní svátky, výše uvedené svátky byly jmenovány jimi samými; jim tudíž přikládali větší váhu oproti těm, které nejmenovali.

Češi v současnosti přijali z anglosaské kulturní tradice. Mnou sestavený kalendář výročních festivit, který se stal podkladem pro polostrukturované dotazování, byl následující: *Silvestr/Nový rok (31. 12. a 1. 1.), tříkrálová obchůzka (6. 1.), sv. Valentýn (14. 2.), sv. Patrik (17. 3.), masopust (konec masopustního období/masopustní průvody), MDŽ (8. 3.), Velikonoce, pálení čarodějnic (30. 4.), Svátek práce (1. 5.), Den vítězství (8. 5.), Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje (5. 6.), Den upálení mistra Jana Husa (6. 6.), Den české státnosti/sv. Václav (28. 9.), Den vzniku samostatného československého státu/28. říjen (28. 10.), Halloween (31. 10.), Dušičky (2. 11.), sv. Mikuláš/mikulášská nadílka, obchůzka (6. 12.), Vánoce (24. – 26. 12.)*.

Významným shodným rysem pak bylo, že ani jeden z informátorů neslaví Velikonoce, svátky v českém a evropském prostoru důležité, obecně slavené a respektované i dny pracovního volna. Naopak Vánoce oba slavili i s celou rodinou. Nepovažovali je za čínský svátek, zároveň je ale neslavili v duchu, v jakém je většina Čechů slaví, což si oba uvědomovali.

Ačkoli Jiachen v porovnání s Dengmingem festivity popisovala podrobněji a popisovala jich více, používala v průběhu rozhovoru nejčastěji obraty „slaví se / jí se / dělá se“, případně „Čiňané slaví“ nebo „oni to slaví“ ve smyslu *rodiče to slaví*. Tyto obraty Jiachen používala i k popisu oslav a svátků, kterých se sama účastní. Jak z průběhu rozhovoru vyplynulo, toto vyjadřování u ní značilo osobní odstup k některým oslavám. To nakonec Jiachen přímo vyjádřila v odpovědi na otázku, jaký pro ni mají festivity význam: „*Svátky jsou pro mě úplně jedno*.“ [Zdvihá obočí. Kroutil hlavou.] Také Dengming se explicitně vyslovil, že na oslavy svátků „*moc není*“ a v oslavách není příliš aktivní.

U obou informátorů se ukázal stejný model přístupu k opakujícím se výročním svátkům: čínské tradiční svátky jsou slaveny především z iniciativy rodičů a české svátky se doma neslaví – kromě Vánoc a Silvestra (které byly považovány za svátky nejen české, ale i mezinárodní). Neukázalo se, že by oba mladí lidé a jejich rodiny oslavovali jakékoliv státní svátky – čínské ani české.

Oslavy rodinného a přátelského okruhu

Kromě tradičních svátků zmiňovali oba informátoři jen poskrovnu soukromých příležitostných festivit, které by slavili.

Jiachen uvedla, že v rodině

„*(...) slavíme třeba úspěchy, když se někomu něco podaří. Ale slavíme jen trochu. Většinou je to společná večeře. (...) A právě mi přijde, že máme každou neděli takovou malou oslavu, že jíme spolu večeři. (...) Běžně když se vracím ze školy, tak se táta vrací pozdě, takže se přes týden nevidíme. To jsou naši v restauraci. A v neděli máme zavřeno, takže neděle trávíme spolu. Tak mi to přijde takové sváteční*“ (Jiachen).

Jiachen také slavila s rodinou svoje narozeniny, které jsou v období vánočních svátků, a se spolužáky konec školního roku.

Dengming naopak s jistou dávkou humorného nadhledu sdělil, že pravidelně slaví narozeniny svého psa, a sice tím, že mu uvaří neobvyklý pokrm. Dengming oproti Jiachen přikládal „studentským oslavám“ s přáteli ze školy¹⁶ větší význam, slavil jich více a věnoval jim v průběhu roku více energie a času.

„Po maturitách se všichni rozprchli, takže jsme poslední půlrok před maturitami slavili skoro každé prázdniny, i když byly třeba jednodenní. Protože nám zbyly peníze z plesu, hledali jsme důvody k tomu, abychom je mohli nějak všechny utratit“ (Dengming).

Dengming zaujal k příležitostným soukromým oslavám vázaným na významné události rodiny a přátelské skupiny dvojí postoj. Pokud byl dotázán na svůj vztah k případným oslavám rodinných událostí, ignoroval je nebo volil satiru, v níž zesměšnil tradice i sama sebe. V případě, že vyprávěl o oslavách pořádaných kolektivem spolužáků, hovořil věcně a bez zpochybnění. Přiložil jim význam prostředku společenské komunikace generační skupiny. Příležitostné oslavy tedy respektoval ve skupině vázané na víceetnické školní prostředí a nikoli na vlastní čínskou rodinu.

Oslavy narozenin a jmenin nevystupovaly ani u jednoho z informátorů a jejich rodin ve významné roli. Dengming měl jako chlapec více možností chodit s přáteli ven, proto uváděl četnější oslavy narozenin přátel. Vlastní narozeniny ale oba informátoři slavili spíše skromně – blízcí jim popřáli a strávili čas s rodinou. Na tom se mohl podílet i fakt, že oba mají narozeniny v období jiných svátků: Jiachen na Vánoce, z toho důvodu případná oslava splývá právě s vánočním rodinným posezením, Dengming dva dny po svých jmeninách a navíc v létě, kdy jezdí pravidelně do Číny k babičce, která má ve stejném období svoje narozeniny. Slaví je tak společně vycházkou a dorazem. Rodiče obou informátorů narozeniny spíš neslaví, a když ano, tak v podobě společné večeře.

¹⁶ Tj. s mezinárodními přáteli a přáteli Čechy, ne s Čiňany.

Postoj k čínským a českým festivitám

Jak Jiachen, tak Dengming znali převážnou většinu svátků uvedených v seznamech, které jsem jim předložila.¹⁷ Ačkoliv každý navštěvoval jinou školu, Jiachen české gymnázium a Dengming anglické gymnázium, a ačkoli vstupovali do kontaktu s jinými skupinami svých vrstevníků, znalosti o českých a čínských svátcích měli oba vesměs totožné – znali datum konání svátků a věděli, proč se slaví. Méně ovšem znali tradiční zvyklosti, které k oslavám patří – jak u českých, tak u čínských svátků. Vědomosti o čínských svátcích a tradicích jim téměř výhradně předávali rodiče, nikoliv čínská škola, kterou oba navštěvovali souběžně s českou základní školou. Také předávání znalostí tradičních zvyklostí při oslavách čínských svátků se ukázalo být především doménou rodiny; na oslavy jakéhokoli druhu v rámci čínské školy si informátoři nevzpomínali.

Z čínských svátků, na které jsem se dotazovala, znali oba informátoři všechny kromě *Dne výsadby stromů*, o kterém ani jeden z nich neslyšel, případně váhali.¹⁸ Ze zkušenosti s životem v Číně však mohu potvrdit, že Den výsadby stromů není nikterak plošnou či viditelnou oslavou. Velmi malý význam přikládali informátoři za sebe i za rodiče čínským státním svátkům – ať už svátku práce nebo svátku Čínské lidové republiky.

České svátky, na něž jsem se ptala, znali informátoři všechny, a oba shodně vypověděli, že svátky sv. Valentýna, sv. Patrika a Halloween řadí mezi zahraniční svátky a nepovažují je za české. Oba k nim měli skeptický postoj. Namísto „Valentýna“ oba informátoři slavili svátek „zamilovaných“ v létě na Den dvojité sedmičky (Qixi), který hodnotili jako podařenější ekvivalent „Valentýna“. Dengming navíc označil Halloween za komerční záležitost a za pouhou obchodní příležitost pro firmy.

V mém výzkumu z května 2014 se informátoři identifikovali se širším konceptem „evropské kultury“, který stavěli do kontrastu s kulturou čínskou. Samostatná kultura česká v jejich výpovědích nebyla

¹⁷ Srov. pozn. 14 a 15.

¹⁸ Jiachen uvedla, že o tomto svátku možná někdy četla v učebnici.

zmiňována. Spíše negativní postoj Dengminga a Jiachen k „západním“ svátkům přesto značí, že ač sami sebe řadí do „evropské kultury“, mezi různými „evropskými“ festivitami rozlišují festivity české a jiné zahraniční.

Čínské svátky

Dengminga a Jiachen jsem požádala, aby mi řekli něco o průběhu oslav svátků, které jsem ze své etické pozice vyhodnotila jako významné pro čínskou společnost. Tázala jsem se, kdy se konají, zda/jak je slaví a co se jim k nim vybaví.

Čínský nový rok je svátek, o kterém byli oba informátoři dobře informováni. Znali podobu oslav v Číně a věděli, kdy a proč se svátek slaví. Jako u jediného z čínských svátků dokázali oba popsat širokou škálu tradic. V oblasti slavnostních pokrmů dokonce Dengming vypověděl, že se jeho rodina dle „tradice“ stravuje celých 15 dní oslav.

V rodinách obou mladých lidí je Čínský nový rok velmi významným svátkem, ale pro Dengminga a Jiachen ne svátkem nejdůležitějším. Za nejvýznamnější svátek označili Vánoce, a to přesto, že nepřekračovaly rámec úzké rodiny. Oproti Vánocům při oslavě čínského Nového roku kladli jejich rodiče velký důraz na kontaktování se i se vzdálenější rodinou (v Číně, v zahraničí). Dengming a Jiachen tak chápali jako svou povinnost zavolat všem příbuzným a popřát si vše dobré do dalšího roku. Nový rok přijali jako záležitost širšího příbuzenského okruhu. Naproti tomu Vánoce vnímali jako svátek nukleární rodiny, kdy zavolat si a navázat kontakt s příbuznými nebylo nutností.

Den výsadby stromů (Zhishujie).

„To jsem v životě neslyšela, možná jsem o tom jednou četla v učebnici, ale nejsem si jistá“ (Jiachen). „Neznám. Možná jsem o tom někde slyšel“ (Dengming).

Svátky čistoty a jasu (Qingmingjie) je informátoři chápán jako alternativa českých dušiček. Tradiční podoba tohoto svátku v Číně, sice

čištění hrobů, byla v dnešní Číně – především ve městech – velmi zjednodušena. Mnozí dnes nosí na hroby pouze květiny. Jiachen doposud nemá důvod tento svátek slavit, o žádného člena rodiny nepřišla. Dengmingovi zemřel nedávno v Číně dědeček.

„Qingmingjie, to jsou dušičky. Tak vlastně teď už dušičky slavíme. [Pomlka]. Loni jsme stěhovali dědu do rodného města, takže jsme to slavili tímhle způsobem. Ale většinou se to moc neslaví. Když je důvod, tak se to slaví, když není důvod, tak se to neslaví“ (Dengming).

Svátek práce

„To mám hrozně spojený s komunismem. Vůbec to neslavíme“ (Jiachen).

Ani Dengming a jeho rodina svátek neslaví.

Svátek dračích člunů (Duanwujie) patří v Číně k těm nejvýznamnějším. Slaví se již přes 2000 let jakožto vzpomínka na patriotického básníka Qu Yuana.¹⁹ Nejčastěji připadá na červen nebo na poslední dny května gregoriánského kalendáře. O tomto svátku se informátoři nerozhovořili a tradiční vzpomínku na básníka nezmínili. Oba měli tento svátek spojený pouze s tradičním pokrmem *zongzi* (rýžové kuličky ve tvaru trojúhelníku balené v rákosovém nebo bambusovém listu), který doma s rodiči jedí. Jiachen dokonce uvedla, že tento svátek není spojen s dračími čluny – tedy nevěděla přesně, o jaký svátek se jedná a kdy se koná.

Noc dvojité sedmičky (Qixi) byl oběma informátory označen za čínský „Valentýn“, který upřednostňovali před sv. Valentýnem (14. 2.) – vzhledem k vlastní tradici a romantické legendě, která se k *Noci dvojité sedmičky* váže.²⁰ Jiachen legendu nazvala příběhem s krásným významem; se zánícením mi ho vyprávěla. Dengming tento svá-

19 Podle legendy se oslavovaný básník utopil v řece, po které okamžitě začali plout rybáři, aby odlákali lidi a jiné tvory od básníkovy těla a házeli do vody pokrmu včetně *zongzi*. Odtud tradice „dračích“ člunů.

20 Legenda o Niu Langovi a Zhi Nu. Srov. kap. Turková, Sváteční chvíle v rodinách čínských podnikatelů v ČR z pohledu integračního procesu, s. 344 (legenda „Nebeském pasáčkovi a Nebeské přádelně“).

tek preferoval i z „praktických důvodů“: odkázal na dobu jeho konání za letního počasí. Oba ho shodně spojili s romantickým vztahem dvou lidí, kdežto „západní Valentýn“ označili za více méně komerční záležitost.

Svátek středu podzimu (*Zhongqiujie*) je v Číně považován za druhý nejvýznamnější hned po oslavách Čínského nového roku. Jedná se o oslavu Měsíce, protože v období 15. dne 8. měsíce je Měsíc nejjasnější a nejvýraznější. Tento svátek oba dva informátoři přesně datovali a měli jej spojený opět s tradičním pokrmem – *yuebing* (měsíční koláčky).²¹ Koláčky si darují vzájemně se známými nebo je kupují, protože je technicky příliš náročné připravit je doma. Spojení s oslavami Měsíce nejmenoval ani jeden z nich. V Praze je Svátek středu podzimu podle Jiachen spíše oslavován mimo rodinu – ve spolcích jako je Česko-čínská společnost, kde se organizují společné oslavy. Nicméně pokud se její rodina takové oslavy neúčastní, posedí u společné večeře. Dengming pouze zmínil, že v této době pravděpodobně v Praze probíhají nějaká tradiční vystoupení. Ani jedna rodina neprovozuje na tento svátek žádné specifické aktivity.

Státní svátek Čínské lidové republiky se ukázal jako svátek, o kterém informátoři vědí, ale ani oni ani jejich rodiny jej v ČR neslaví. Pro Dengmingovu rodinu však znamená čas intenzivních návštěv z Číny: „*Lidé v Číně mají týden si konečně odpočinout. Projevuje se to u nás tím, že máme u nás doma hrozně moc hostů z Číny, protože mají volno a letí k nám. A letos přiletí na ten státní svátek sestra*“ (Dengming).

Svátek dvou devítek (*Chongyangjie*) je dnem oslav horstev a kopretinového vína. Je založen na legendě o Hengjingovi, který porazil ďábla. Jiachen ani Dengming svátek neznali.

„*Já se za to hrozně stydím, ale já ty svátky už neznám* [směje se], *ale myslím, že to bylo v nějaký básniče, co jsme se učili*“ (Jiachen).

²¹ Měsíční koláčky: obřadní pečivo pečené ve formičkách různých tvarů. Je připravované z nekynutého těsta, plněné ovocem, ořechy, masem, vejcem.

„*Vůbec neznám. Neznám. Já znám jenom svátek dvou desítek. To je taiwanský státní svátek Kuomintangu*“ (Dengming).

Svátky současné české společnosti

Ke svátkům, které jsou slaveny v současné Praze, je třeba uvést, že oba informátoři při pohledu na poměrně dlouhý seznam těchto svátků uvedli, že mají pocit, že ani Češi je všechny neslaví a oslavy nejsou viditelné. Řadili tak sami sebe k ostatním Čechům, kteří dle nich zkrátka také některé svátky pomíjejí. Mezi svátky, jež označovali více méně obraty „*vůbec neslavíme*“, patřily: *Tři králové, Sv. Patrik, Masopust, Velikonoce, pálení čarodějnic, 8. květen, sv. Cyril a Metoděj, Jan Hus, 28. září (sv. Václav), 28. října, Dušičky, Halloween, sv. Mikuláš.*

Pouze Dengming, který vyrůstal v raném dětství s českou rodinou, uvedl, že má vzpomínky na oslavy Velikonoc, pálení čarodějnic a Dušiček, kdy tyto svátky prožíval právě po boku české „tety“. Ani on sám, ani jeho rodina ale tyto svátky v současnosti neslaví. Na rozdíl od Jiachen, Dengming překvapivě dodržoval tradici oslav 1. máje i přesto, že již od sedmé třídy navštěvoval anglické gymnázium. Přijal ji ovšem nikoli jako oslavu svátku práce, ale jako pražskou tradici zamilovaných, kteří přicházejí k pomníku Karla Hynka Máchy na Petřín. Zakódoval si ji jako oslavu iniciovanou učitelkou češtiny, která každoročně přicházela 1. května na Petřín, kde společně se svými žáky, známými a kolemjdoucími předčítala Máchův Máj. Dengming tam docházel, pokud byl na tento den v ČR a měl čas.

„*Každý si přinese svojí kopii Máje, a když ji nemá, čte s někým jiným. Každý přečte kousek a tak se to střídá. A vždycky po každém zpěvu tam má třeba studenty muzikanty, kteří zahrají, s nimi se zazpívá a pak se čte další zpěv*“ (Dengming).

Kontext ostatních zmíněných výročních svátků, realizovaných ve veřejném či soukromém prostoru současné Prahy, Jiachen i Dengming znali. Znalosti nejčastěji načerpali na základní škole a v průběhu dalšího vzdělávání.

Oslavy Vánoc, Čínského nového roku a Silvestra

Oba mladí Čiňané postavili na prvé místo svého hodnocení důležitosti svátku soustředěné kolem zimního slunovratu a počátku Nového roku – českého a čínského. Oba poukázali v prvé řadě na Vánoce. Následně to byl u Dengminga Čínský nový rok, jakožto jasně nejdůležitější oslava celého roku. Jiachen oproti Čínskému novému roku jmenovala Silvestr. Na otázku, který svátek je pro ni nejdůležitější, odpověděla, že Vánoce a „...a pak ten Nový rok – ten normální, ten Silvestr, ne ten čínský“²² (Jiachen).

V rámci hodnocení důležitosti se ukázalo více rovin. Pro rodiče byl důležitější Čínský nový rok, který slavili kdysi v Číně mnohem více, a který je rodinám kulturně bližší. Pro rodinu jako celek jsou naopak důležitější Vánoce – z pohledu Jiachen i Dengminga. Důvod, proč dle informátorů Vánoce předčily významem oslav Čínský nový rok, spočíval v praktičnosti oslav – sice na Vánoce mají čínští extrémně pracovití podnikatelé volno, na rozdíl od období Čínského nového roku, který je v ČR běžným pracovním dnem. Oba mladí Čiňané uvedli, že Čínský nový rok zde postrádá atmosféru, protože se neslaví v ulicích, a rodiče musí pracovat. Rodiče již od svého příchodu do ČR slavili Čínský nový rok především telefonickým přáním příbuzným, ale další slavnostní aktivity nepodnikali. Tedy kulturní důležitost Čínského nového roku byla zachována a zůstává v povědomí, nicméně sváteční „pocit“ je dle informátorů přítomný právě na Vánoce, kdy je rodina pospolu hned několik dní.

V případě obou informátorů jsem zachytila dva modely oslav **Vánoc**. První model byl ten, kdy se rodina sejde v jejím pražském domově (v případě Jiachen v bytě, u Dengminga v domě) u tradiční čínské večeře a tráví spolu čas, k čemuž nemá během zbytku roku podobnou příležitost. Druhý model byl pak ten, kdy rodina společně cestuje do zahraničí právě během volna v období vánočních svátků.²³

22 O konceptu „normální“ a jeho protikladu viz další text.

23 V roce 2015 Dengmingova rodina plánovala strávit Vánoce v Číně, kde prastrýc měl oslavit osmdesáté narozeniny, na které mělo přijet asi 100 členů rodiny z celého světa. Chtěli tuto oslavu spojit s vánočními svátky.

Ani u jednoho informátora Vánoce nemají význam duchovní nebo kulturní, jedná se z jejich pozice čistě o svátek rodinný.

„Duchovní význam to nemá, spíš to má význam, že jsme všichni spolu doma. Klidně by to mohly být Velikonoce, kdyby to byl největší svátek v Česku a měli bychom zavřenou restauraci“ (Jiachen).

Rodina Jiachen oslavuje Vánoce počínaje 23. 12. večer (tedy den před Štědrým dnem).

„To se jí v restauraci [rodičů] velká večeře. Musí se totiž vyklidit lednice. [Protože další dny bude zavřeno.] Suroviny se kupují většinou v Makru, asi... Většinou, když máme takovou večeři jako u jakéhokoli jiného svátku, tak se jí dražší jídlo jako humr, krevety, krab... To jsou jídla, o kterých vím, že vždycky jsou. Pak takové nudle – nevím, jak se jim říká. Ne rýžové, ale... batátové? Ty jsou takové průhledné, skleněné. Pak nějaký speciální druhy zeleniny. O Vánocích je těžší to sehnat, ale většinou jako sváteční zelenina pro nás je kongxincai.²⁴ Večeře se jí asi [v] 10 nebo [v] 11 hodin večer. (...) Většinou je tam celá rodina. A potom se dospělí shromáždí a hrají karty. No. A já se tam nudím“ (Jiachen). [Celou rodinou měla Jiachen na mysli rodinu vlastní a rodiny svých tet, matky sester.]

Další dny Vánoc, sice 24. 12. a 25. 12. trávila rodina Jiachen buď doma, a na večeři chodili střídavě k tetám, případně rodiny tet k nim, anebo cestovali pouze jako nukleární rodina do zahraničí – před dvěma lety do Vídně, minulý rok do Španělska. Tam strávili několik dní a vrátili se zpět do ČR na první pracovní den, aby navázali na pracovní rutinu.

„Ty další dny vůbec nijak nerozlišujeme, každý den je stejný. Akorát toho 23. 12., poslední pracovní den, děláme tu velikou večeři“ (Jiachen).

Během Vánoc rodina Jiachen nedodrhuje žádné tradice. Nemají ani vánoční stromeček, ani si nedávají dárky. Jiachen se sice v minulosti snažila na Vánoce zavést doma „českou tradici“ předávání alespoň „malých dáreků“ a vánoční výzdobu, ale doma se tento pokus

24 Povíjnice vodní (Ipomoea aquatica) označovaná také jako vodní špenát, říční špenát, vodní svlačec, čínský špenát.

neujal, rodina ho odmítla.²⁵ Nepřistoupila ani na zvyklost svátečního oblečení, výzdoby sváteční tabule, zasedacího pořádku ani neprovozuje jiné nejmenované aktivity. Jídlo rodiny je vždy čínské s tím, že nejsou určené žádné „povinné“ pokrmy – nicméně Jiachen uvedla, že si vzpomíná, že vždy konzumovali dražší suroviny. Ostatní suroviny používané na přípravu slavnostní večeře popisovala Jiachen jako „normální“ (jmenovala mrkev, celer a zeleninu) a „čínské“ (konkrétně čínskou zeleninu).

Vyskytuje se u nich jediná obliba: společné hraní karet, přičemž dospělí 26. 12. jdou někdy společně do kasina. Podle Jiachen jsou ve dnech Vánoc všichni doma, ale kromě večeře si každý dělá něco svého. Dveře do vedlejší domácnosti k tetě jsou otevřené a děti (bratřenci a sestřenice) „běhají sem tam“.

Dengmingova rodina slaví Vánoce pouze 24. 12. Závazné pro ni je sejít se a trávit tento den společně. *„U nás Vánoce probíhají opravdu jen ten den, toho 24. ... To se sejdem, a když se nesejdem, tak jsem doma třeba aspoň s mamkou. Řekneme si, že si uděláme hezkou večeři, a když je doma i ségra, tak každý něco uvaří a cele odpoledne trávíme spolu třeba v kuchyni“* (Dengming).

Odlišnosti jsem ovšem zaznamenala ve způsobu oslavy a v průniku českých zvyklostí do sváteční atmosféry Dengmingovy rodiny. Dotýkaly se symbolické dekorace (vánoční stromeček, ad.), předávání dárků, sledování českých pohádek a poslechu českých koled. V průběhu Štědrého dne rodina společně vaří, povídá si, poslouchá vánoční koledy v rozhlase a po večeři se dívá na českou televizi a především na české pohádky.²⁶ Zejména koledy a pohádky jí zpřítomňují náladu českých Vánoc.

„Mamka má ráda české koledy a ráda si je pouští“ (Dengming).

Naproti tomu vánoční stromeček, symbol českých Vánoc, nezískal závaznost. Jeho „stavění“ ovlivňuje přítomnost otce rodiny, který

25 *„Vlastně ty dárky máme, ale není to žádná tradice. Třeba naposledy jsem potřebovala mobil, tak jsem to řekla. Rodiče řekli, že tedy ano a prostě mi ho koupili“* (Jiachen). V roce 2014 trávila Jiachen poprvé vánoční čas i s českou kamarádkou, kdy společně zdobily stromeček a pekly – nikoli však doma u rodiny Jiachen.

26 Matka Dengminga ovládá češtinu na úrovni, že *„si je schopná vyřídít, co potřebuje.“*

velmi často obchodně cestuje. Když je Dengming doma jen s matkou, někdy si stromeček postaví. Pokud je doma i sestra, „nejspíše ho postaví“, a je-li doma i otec nastaví rodina stromeček určitě.

Průnik českých vánočních zvyklostí mohl být způsoben větší otevřeností Dengmingových rodičů, s níž přijímali české známé a přátele. Vliv mohla mít i skutečnost, že Dengming vyrůstal v dětství s českou rodinou. Přestože celkový koncept Vánoc této rodiny byl shodný s rodinou Jiachen a opět budoval na čínské zvyklosti posezení a trávení času rodiny u společného svátečního stolu, Dengming si uvědomoval vazbu vánočních oslav své rodiny na české kulturní prostředí.

„Vánoce neslavíme sice ne úplně česky, ale slavíme to ve stejném duchu. Sice že se sejde celá rodina, uděláme si večeři – sice ta není česká, je čínská, ale uděláme si zkrátka pořádnou večeři a spolu to oslavíme, když jsou všichni v Praze a když je to možné“ (Dengming).

Při štědrovečerní večeři nemá Dengmingova rodina žádná pravidla v zasedacím pořádku, v oblečení nebo ve skladbě jídelníčku. Podle Dengmingových slov dodržují pouze klasická pravidla sezení u stolu, kdy otec (je-li doma) sedí v čele stolu. Večeře je většinou čínská, ale protože Dengming rád vaří a je znalým kuchařem, občas uvaří i něco „evropského“. Ovšem vždycky se jedná o stolování tzv. family style – jídlo je naporcováno uprostřed stolu tak, aby se mohlo konzumovat po čínsku.

Dengming ani Jiachen nezmínili časovou shodu data českých Vánoc a oslav Zimního slunovratu v Číně (21. – 23. 12.). Tyto dva cykly nesrovnávali, o oslavě Zimního slunovratu nehovořili – a to ani Jiachen, jejíž rodina vánoční večeři situuje na 23. 12.

Druhým nejdůležitějším svátkem v pohledu obou mladých Číňanů byl **Čínský nový rok**. Od Vánoc se jasně lišil tím, že rodinné oslavy je prakticky nemožné uspořádat, protože je v ČR běžný pracovní den. Oslava opět spočívá ve velké slavnostní večeři, v případě Dengminga i Jiachen jen pro nejužší rodinu (rodiče a děti). Přestože v ČR není během oslav Čínského nového roku čas volna, každý má zájem strávit večer se svojí rodinou. Rodiny příbuzných se tak podle Jiachen navzájem mohou pozvat, ale nejčastěji se tento den na večeře

nezvou. Oba mladí lidé se shodovali, že k oslavě patří sledování již tradičního televizního programu vysílaného na CCTV.

„Den před tím novým rokem – 30. prosince v lunárním kalendáři, spolu celá rodina děláme jiaozi.²⁷ Pak se navečeříme a koukáme – nebo jak je ten časový posun, koukáme už odpoledne. Pak to večer opakují pro ty zahraniční Čiňany“ (Dengming).

Dengmingova rodina pak následující dva týdny každý den připravuje tradiční jídlo, které se má v ten který den vařit až do 15. dne prvního měsíce oslav lunárního kalendáře zvaného Yuanxiaojie,²⁸ kdy se podává sváteční pokrm yuanxiao.²⁹ Oslavy jsou opět zaměřeny na sváteční jídlo:

„Nijak Yuanxiaojie neslavíme, prostě si dáme yuanxiao a tím to končí“ (Dengming).

V rodině Jiachen se Čínský nový rok oslaví také večerí. Následující čtrnáct dní se však nijak neslaví. Na Yuanxiaojie patnáctého dne oslav matka pouze udělá yuanxiao, které rodina společně konzumuje.

„Yuanxiao je většinou normální den [ve smyslu pracovní den], takže většinou mamka udělá yuanxiao, což jsou rýžové kuličky a pak to všichni sníme. Ani neříkáme yuanxiao kuaile.³⁰“

Silvestr Jiachen označila ve svém vyprávění za „dřív pro mě jeden z nejdůležitějších svátků“ (Jiachen). Dříve se podle ní jednalo o „hodně rodinný“ večer, kdy se asi patnáct členů rodiny sešlo na večerí a případně šlo večer do centra Prahy. Tento rodinný večer se ale v poslední době stejně jako Vánoce proměnil – Jiachen naposledy nebyla doma a slavila Silvestr s přáteli (českými a čínskými), a stejně tak její bratr. To ji dle jejích slov překvapilo. Silvestr už jí nyní nepříjde tak důležitý, když ho netráví s rodinou a když ji rodiče „pouštějí

27 Tradiční čínské taštičky-knedlíčky tvaru půlměsíce. Taštičky z tenkého těsta plněného zeleninovou nebo masovou směsí se vaří ve vodě a podávají se sojovou omáčkou.

28 V angličtině zvaného Lantern Festival čili Svátek lampiónů.

29 Pokrm vyrobený z lepkavé rýžové mouky smíchané s malým množstvím vody; vytvořené koule naplněné různými náplněmi (mletý sezam, cukr, mandarinková kůra, mleté maso, zelenina a další) se vaří. Podávají se buď ve slané, nebo sladké polévce. V jižní Číně je tento pokrm označován také tangyuan.

30 Yuanxiao kuaile znamená v překladu přání „šťastné Yuanxiao.“

ven“. V postoji Jiachen došlo ke zlomu: osobní participace na silvestrovské oslavě české kamarádké skupiny znamenala ztrátu hodnoty svátku.

Dengming Silvestr ve svém narativním vyprávění vůbec nejmenoval a popsal ho až jako reakci na můj dotaz.

„Silvestr slavíme s jednou rodinou. Je to česká rodina, čeští známí. Většinou se sejdem u nás doma, spolu povečeříme a pak u nás v ulici je tradice, že jdou všichni ven s flaškou a se skleničkou, sejdou se uprostřed ulice a povídají si“ (Dengming).

Stejně jako u Vánoc i při oslavě Silvestra Dengming naznačil prvky interakce s Čechy nebo českými zvyky. V případě silvestrovských oslav se tato interakce vztahovala na přímý kontakt s Čechy, a to v prostředí čínské rodiny. Ta zvala hosty a počítala s jejich přítomností. Dengming připojil, že i když nastane v oslavě Silvestru změna, chce jeho otec, aby byl doma, protože tam vždy jsou nějací známí. Zůstat na Silvestra doma přijal jako závazek, a to i pro případ, že by jeho otec byl v době přelomu roku na služební cestě. Nechtěl by nechat matku doma samotnou nebo ji poslat k nějaké čínské rodině slavit samu; strávil by večer s ní.

Oslavy ostatních svátků

Jiachen kromě výše zmíněných významných svátků hovořila o dalších jednodenních oslavách, o několika svátečních dnech menšího významu, které slaví: a sice *Den matek*, *Den otců*, *Den dvojité sedmičky (Qixi)* a také *Den nezadaných (Guanggunjie)*, který v seznamu, s nímž jsem pracovala, uveden nebyl. Oslava prvních dvou svátků spočívá v tom, že rodičům daruje malý například ručně vyrobený dárek nebo přání. Čínští rodiče toto přání očekávají. V rozhovoru Jiachen přiznala, že letos rodiče zklamala: nic jim nedarovala. Vyslechla si vyčítavé poznámky a pocítila špatnou náladu či zlobu ze strany rodičů. Dle jejích slov si čínští rodiče na čínských sociálních sítích ukazují dárky od svých dětí a vzájemně si děti chválí.

„... mně přišlo, že rodiče chtěli vypadat dobře. Před kamarády používají ty čínské Sítě jako Weixin a když viděli ty sítě kamarádů a ne-

měli co postovat³¹, tak to bylo hrozné. (Směje se, kroutí hlavou). Táta říkal, že to je hrozné, co si to dovoluju, jaktože nemyslím na svojí rodinu, jaktože nejsem vděčná. Z toho jsem byla celkem v šoku, přišlo mi to divné. Mně to nepřišlo tak hrozné jim nic nedat“ (Jiachen).

Zde z vyjádření Jiachen opětovně vyplynulo, že svátky jsou převážně slaveny z iniciativy rodičů. Ukázalo však i akulturační trhlinu: Jiachen přijala postoj české vrstevnické skupiny, pro niž tyto svátky nemají závaznost.

Den dvojité sedmičky a také *Den nezadaných* tráví Jiachen s čínskými přáteli, s kterými jde společně ven strávit čas a užít si legraci. Přičemž běžně se vyskytuje převážně v české společnosti a s českými kamarády. Při těchto svátcích se zařazuje do své krajanské skupiny, do skupiny mladých Číňanů žijících v ČR.

Dengming vícekrát deklaroval, že na oslavy a svátky „moc není“. Další svátky nepopisoval. Díky faktu, že vyrůstal s českou rodinou, měl možnost zažít pálení čarodějnic na české vesnici. K tomu uvedl, že byly „super“, nyní nemá čas jezdit tak daleko, ale kdyby jej měl, znovu by se pálení čarodějnic zúčastnil.

Subjektivní hodnocení festivit

Výčet ani podoba zásadních svátků se u obou mladých Číňanů významně nelišily. Popis oslav i přístup k nim byl podobný snad s tím rozdílem, že Jiachen měla jasnější představu svátků, které chce slavit v budoucnu, kdežto Dengming zůstal neutrálnější. Jiachen vypověděla, že chce v budoucnu určitě slavit intenzivněji narozeniny.

„Pak ty Vánoce – určitě chci stromeček, určitě chci dárky. Velikonoce asi úplně ne [ve smyslu slavit]. Ale Silvestra budu slavit... (přemýšlí). A pak ten Čínský nový rok – to asi budu slavit trochu míň, protože si nejsem jistá, že jsem schopná uvařit tolik jídla (usmívá se). A pak ty další čínské svátky jako Duanwujie a bla bla bla, to budu slavit asi úplně stejně – jen uvařím to jídlo, aby moje děti věděly, že je nějaký čínský svátek a že je tam nějaká tradice“ (Jiachen).

31 Z anglického slova post (poslat, být poslán, sloupek) používaného pro vyjádření sdílení fotky nebo textu na sociálních sítích.

K svátkům jako Mezinárodní den žen a Den dětí spontánně uvedla, že je chce slavit například rodinnými výlety. V případě vyjádření Jiachen bylo zajímavé sledovat její příklon k svátkům slaveným v Čechách – k Vánocům a Silvestru. Z jejího vyjádření bylo patrné, že je pro ni velmi důležité zachovat tyto uvedené festivity a oslavy také v rámci její vlastní budoucí rodiny.

U Dengminga jsem zaznamenala více prvků české kultury při oslavách svátků (viz Vánoce, oslavy Silvestra se sousedy v ulici, 1. máj, zkušenost s pálením čarodějnic). Naproti tomu u Jiachen jsem zachytila odlišnou situaci. Na rozdíl od Dengminga, který ve svojí rodině české tradice do určité míry zažíval, Jiachen se snažila ve své rodině zavést českou tradici Vánoc, ale neuspěla. Nahrazení oslav Silvestra v rodině oslavami v české kamarádské skupině pro ni znamenalo oslabení symbolického významu tohoto svátku, který od dětství považovala za symbolický den rodinné sešlosti. Jiachen také jasně odlišovala festivity slavené v čínské a české skupině vrstevníků. Inklinovala k přisvojení si českých svátků, případně zvyků českých přátel a současně lpěla na kulturním prostředí čínské rodiny a čínské vrstevnické skupiny.

Informátoři shodně vypovídali, že pro ně festivity nemají význam. Přitom každý z nich absolvuje za rok několik oslav svátků a aktivně se jich účastní. Přesto jejich vědomé vyjádření o nevelkém významu festivit, případně jejich neutrální postoj k nim má svoji váhu.

Informátoři si uvědomovali, že některé čínské svátky neznali a ačkoli Jiachen uvedla, že se za to stydí (u čehož se však smála), nevyjadřovala ohledně své neznalosti žádné další negativní emoce. Zde se hodí pro srovnání uvést, jaké postoje měli mladí Číňané k nedokonalostem svých čínských jazykových schopností ve výzkumu z května 2014: na čínském jazyce konstruovali značnou část svojí identity a skrze jazyk se jako s jedním z hlavních faktorů identifikovali jako Číňané. V případě, že si během rozhovorů nevzpomínali na čínské výrazy, nebo pokud nedokázali své jméno zapsat správně v čínských znacích, své schopnosti komentovali slovy, že se stydí. Byli na rozpacích, uváděli, že znaky zapomínají a čínsky mluví málo. Navzdory tomu dle jejich ostatních aktivit a každodenní komunikace s rodiči

v čínštině byla jejich čínština naprosto v pořádku. Subjektivně pro ně tedy ztráta výchozího jazyka byla nepřijatelná. Na téma mateřského jazyka se všichni emotivně rozhovořili a měli tendence se sami sobě posmívat a omlouvat se za nedostatky. Znalosti čínského jazyka přikládali signifikantní význam, významu festivit a tradic však nikoli.

Ani u jednoho informátora jsem při rozhovoru o festivitách nezažnamenala neverbální projevy nadšení, radosti nebo nostalgie. Oba dva v průběhu narativního rozhovoru explicitně sami vyjádřili svůj ambivalentní postoj k svátkům a jejich oslavám:

„Já na ty oslavy svátků moc nejsem. (...) Slavíme to s rodinou, ale já ve svátcích nejsem moc aktivní“ (Dengming).

„... ostatní svátky [kromě Vánoc] jsou jen jako – je prostě nějaký svátek, dám si nějaké speciální jídlo a to je tak všechno“ (Jiachen).

Na otázku, jaké svátky je pro ně důležité zachovat, odpověděli:

„Svátky jsou pro mě úplně jedno. [Zdvihá obočí. Kroutí hlavou.]“ (Jiachen).

„... [jen tak, abych je] udržel v povědomí ... kdybych pak měl rodinu, aby se o tom vědělo. Nevím, jestli bych slavil něco víc. Spíš jen tak, aby o tom ty ostatní generace věděly“ (Dengming).

Na otázku, jaké svátky by měli jeho potomci znát, řekl:

„Kdybychom byli v Číně, tak české, když v Čechách, tak čínské, a kdyby to byla jiná země, tak české i čínské“ (Dengming).

K Vánocům, které Jiachen považovala za nejdůležitější, uváděla, že jsou nejvíce slavnostní proto, že se vidá několik dní doma i s otcem: *„Normálně se dítě vidá s tátou hodně, ale my to máme jen o Vánocích. Tak je to takové, že to víc cítíš ty Vánoce“* (Jiachen).

V případě Jiachen bylo užití slova „normálně“ poměrně časté. Slovo normální v jejích vyjádřeních stojí jako ekvivalent ke slovu český a zároveň jako opak k čínskému – *normální* nový rok (ve smyslu Silvestr) a oproti tomu Chunjie jakožto Čínský Nový rok; *normální* zelenina versus čínská zelenina; *normálně* se dítě vidá s otcem, ale *já ne* a podobně. V konstruování identity stojí tak v případě Jiachen slovo „normální“ po boku se slovem „český“.

Závěr

Dengming a Jiachen, reprezentanti teenagerů z druhé generace čínské etnické skupiny v ČR, v době výzkumu slavili početně více festivit čínských než českých. Zároveň však Vánoce označili za nejdůležitější svátek roku, popřípadě druhý nejdůležitější společně se Silvestrem nebo Čínským novým rokem.

Oslavy čínských tradičních svátků rodin obou mladých Čiňanů mají odlišnou podobu nežli oslavy v Číně. Rodiny dodržují tradice a zvyky čínských svátků jen ve velmi malé nebo žádné míře. Oslavy se tak zúžily pouze na bohatou společnou (převážně čínskou) večeři. Neprokázalo se, že by oslavy čínských svátků nemohly obsahovat české prvky, nebo že by měly striktně daný řád (dekoraci, oblečení či jídelníček), ačkoli čínské pokrmy zřetelně převažovaly.

Postoj obou informátorů, Dengminga i Jiachen, k festivitám byl spíše neutrální. Největší subjektivní význam přikládali Vánocům a Čínskému novému roku, tedy svátkům zimního období, z nichž každý vychází z jiné kulturní tradice.

Oba dva mladí Čiňané by si chtěli svátky, které aktuálně oslavují – svátky čínské, české a mezinárodní – udržet „v povědomí“ a předat i svým potomkům, ať už s menšími změnami, či beze změn. U Dengminga, zástupce potomků Čiňanů z metropolitního velkoměsta, se ukázalo, že jeho rodina je skrze festivity více v interakci s Čechy, potažmo s českou kulturou. Dengming měl více osobních zážitků z oslav českých svátků: jak s ohledem na otevřenost rodiny k Čechům, tak z pozice mladého muže. Měl zkušenosti i z přítomnosti Čechů při rodinných oslavách. Oproti tomu Jiachen, původem z rurálního jihu Číny, přestože osobně otevřená české kultuře a společenským zvyklostem, kladla větší důraz na oslavy realizované v rámci čínské rodiny: nukleární i rozšířené. Festivity, které pozbyly ráz rodinné oslavy a rodinného svátku, ztrácely pro ni na významnosti, přestože se jich účastnila.

Dengmingovo vyjádření o významu svátků jasně ilustruje pozici obou respondentů: *„Svátky pro mě znamenají prostě volno a taky to, že některé svátky pomůžou k tomu, že se všichni můžou sejít“* (Dengming).

Toto vyjádření demonstruje, že festivity jakéhokoli druhu jsou pro příslušníky druhé generace Číňanů příležitostí, jak trávit čas s rodinou. Rodinné sešlosti jako hlavní znak festivit tak v sobě nesou „svátečnost“ v protikladu k rutině všedního dne. Festivity se ukázaly být časem pro rodinu a neměly duchovní význam.

Festivity v životech obou mladých Číňanů patrně nejsou primárním faktorem v jejich kulturní a etnické sebeidentifikaci. Ani jeden z nich nevyjádřil jakékoli preference v oblasti skladby festivit a proti žádným se výslovně nevymezoval. Oba znali kontext svátků čínských i českých, přičemž k čínským svátkům znali i legendy a příběhy (především od rodičů), které se jim líbily, ale nelze říci, že by se s nimi ztotožňovali. V migraci přijímají svátky oslavované čínskými rodiči, které chtějí slavit i v dospělosti. Významné české svátky slaví taktéž, nicméně ve vlastní formě přizpůsobené rodinné sešlosti. Oslavami čínských svátků není na základě výpovědí posilován pocit sounáležitosti s Čínou nebo Číňany, jelikož se jedná čistě o rodinnou záležitost. Čínské festivity v žádném případě neizolují informátory od majoritní společnosti, naopak jsou v jejich migrační pozici jakousi oázou, okamžikem, kdy se mohou zastavit, vystoupit ze stereotypu pracovního či studijního života po boku majority a strávit společně čas vyhrazený pouze na rodinu.

Skrze festivity nebudují mladí Číňané žádné nové sociální sítě. Českých festivit se účastní pouze na úrovni soukromé v rámci již existujících kamarádských skupin (oslav y narozenin, konec školního roku). Tyto kamarádské skupiny jsou v našem případě české nebo mezinárodní (pouze během dvou ojedinelých dní v roce v případě Jiachen byli zmiňováni čínští kamarádi). Obecně mladí Číňané české svátky neslaví a ty největší, sice Vánoce, jsou čistě rodinným svátkem bez duchovního nebo kulturního podtextu. Vánoce jsou tak spojeny s jejich rodinnou migrační strukturou. V případě obou informátorů jsme zaznamenali, že s vzrůstajícím věkem rodiče připouštějí možnost, že jejich děti během oslav vystoupí z rodinného kruhu a svátky stráví po svém. V případě Čínského nového roku si však rodiny potrpí na intenzivní telefonický kontakt s příbuznými a vyžadují je i po svých dětech.

Festivitami se mladí Číňané nevztahují k Číně jako k vlastnímu teritoriu; tradiční čínské svátky přebírají více „pasivně“ od rodičů. Oslavy čínských státních svátků absolutně chybí. V oblasti kultury a tradic se oslavy svátků ukázaly zjednodušené. Neprokázano se, že by festivity hrály roli v konstruování etnické identity – dokonce ani při vzdělávání na čínské základní škole nedocházelo k užití festivit jakožto prostředku upevnění čínské identity. I samotný fakt, že již rodiče reprezentantů druhé generace upustili v českém prostředí od tradičních rozsáhlých oslav čínských svátků, značí, že festivity hrají svou roli především v rodinném kruhu.

Výroční svátky dnešní Číny

Anna Matějovská, Miloslava Turková

Výroční kalendář dnešní Číny slučuje dva kalendářní systémy: lunární a obecně světově respektovaný gregoriánský (solární). Podle prvního kalendářního systému se v Číně v průběhu roku opakovaně slaví svátky, které jsou ukotveny staletou tradicí, dle legend dokonce tradicí tisíciletou. Čas jejich konání se řídí čínským lunárním kalendářem;¹ vzhledem k světově přijatému kalendáři jsou tedy tyto svátky pohyblivé. Podle druhého kalendářního systému (světově respektovaného, v Číně nazývaného *jangovým* kalendářem) se slaví svátky, které se váží k historii a společenskému vývoji Číny 20. století. Svátky, vzniklé v průběhu moderní a postmoderní doby, jsou spojeny vždy s určitým datem roku. Jejich konání je tedy v kontextu světového kalendáře stabilní, nemění se. Každoročně v Číně vycházejí aktuální kalendáře s daty konání jednotlivých svátků.

Následující přehled výročních svátků dnešní Číny, který uvádíme, je sestaven na základě zdrojů různé provenience: oficiálních stránek čínské vlády, vědecké a populárně-vědecké literatury, cestopisných črt, textů propagujících kulturní osobitost současné

1 Čínský kalendář je jedním z nejstarších datovacích systémů na světě. Dosud se užívá v Číně, Koreji a Vietnamu. Jedná se o kalendář lunární. Rok čínského kalendáře se skládá z 12 měsíců o 29 nebo 30 dnech a má tedy 354–355 dnů. Pro vyrovnání kalendáře se solárním rokem jsou vkládány doplňkové měsíce. Doplňkový měsíc se vkládá za některý z pravidelných měsíců a označuje se stejným číslem. Takový rok má 384–385 dnů. V současné době je používán společně s gregoriánským kalendářem, který je označován jako západní nebo *jangový* kalendář. Tradiční čínský kalendář je nazýván zemědělský nebo také *jinový* kalendář. *Čínský kalendář*. [Online.] Dostupné z: <http://cina.yin.cz/cinsky-kalendar/> [cit. 15. 10. 2011].

Číny.² Jsme si vědomy, že přehled není vyčerpávající. Podle informací, publikovaných čínskou vládou, existují v Číně i výroční svátky etnických minorit a regionálních společenství. Ty jsme nezachytily; zůstaly nám neznámy.³ Stejně tak víme, že v současnosti jsou svátky, zahrnuté do přehledu, přijímány a slaveny s nestejným ohlasem a intenzitou, a to nejen ve městech, ale i na čínském venkově. Některé z námi uváděných svátků jsou pak zřejmě již posouvány do okruhu tradic minulosti a kulturního dědictví (např. *Svátek boha kuchyně*). Přesnější informace se nám však nepodařilo zjistit.

Soupis výročních svátků dnešní Číny, který zde předkládáme, začíná 1. lednem a končí 31. prosincem světového kalendáře. Výjimkou jsou *Svátek Laba* a *Svátek boha kuchyně*, které připadají na 12. měsíc čínského lunárního kalendáře, tedy na běžný měsíc leden. Zde jsme se podřídily logice výkladu o tradičních čínských svátcích a ponechaly je na místě vyvrcholení kalendáře čínského lunárního roku.

Nový rok – Xinnian – 1. 1. podle gregoriánského kalendáře
Státní svátek, den volna.

Lunární nový rok – Čínský nový rok – Svátky jara – Chunjie

1. den 1. lunárního měsíce /leden–únor

Lunární nový rok, který připadá na období mezi 21. lednem a 20. únorem,⁴ je největším tradičním svátkem v dnešní Číně (Obuchová 1999: 259). Oslavy trvají 15 dní a končí Svátkem lampionů (Šimová 2012). K významným zvyklostem patří návštěvy rodičů konané i na velké vzdálenosti, trhy a scénická představení zvířecích masek situovaná do veřejného prostoru (Obuchová 1999: 259).⁵

² Odkazy na tyto zdroje jsou uvedeny buď v textu, nebo v poznámkách pod čarou.

³ Čínská vláda na svých stránkách sděluje, že existují svátky etnických minorit; jejich přesný vyčerpávající seznam však neuvádí.

⁴ Konkrétní datum je určeno astronomicky – nový rok nastává s druhým/dalším novým měsícem po zimním slunovratu (případně s třetím, obsahuje-li končí rok vložený třináctý měsíc). *Čínský kalendář*. [Online.] Dostupné z: <http://cs.wikipedia>. [cit. 29. 12. 2011].

⁵ Tradiční čínské svátky jsou zachyceny v: *Čínská encyklopedie (Folklor)*. [Online.] Dostupné z: <http://czech.cri.cn/270/2011/02/17/1s119511.htm> [cit. 25. 9. 2016].

Svátek lampionů – Yuanxiaojie

15. den 1. lunárního měsíce⁶ /leden–únor

Svátek lampionů je posledním dnem oslav Lunárního nového roku, není odděleným samostatným svátkem. Slaví se v den prvního úplňku po Čínském novém roce.⁷ V současnosti symbolizuje setkání, radost, harmonii a štěstí. V podvečer a v noci lidé rozsvěcují lampiony, rozvěšují je u vchodu domů, chodí s nimi po ulicích, pořádají lampionové průvody.⁸

Den jarního draka – Zhonghejie

2. den 2. lunárního měsíce /únor

Oslava příchodu deště,⁹ den, kdy by dle tradice měly být zahájeny zemědělské práce (Kamenarovič 2001: 145). V současnosti se konají různé obřady určené dračím bohům. K nim patří i dračí tance pořádané na ulicích. Mají odehnat zlo, přivolat štěstí a zajistit úrodu. Zejména děti si zdobí šaty i pokrývky hlavy „dračími ocasy“ – závěsy z různobarevných pruhů látky.¹⁰

⁶ *Tradiční čínské svátky II: Lampionový festival*. [Online.] Dostupné z: <http://www.epochtimes.cz/200802214621/Tradicni-cinske-svatky-II-Lampionovy-festival.html> [cit. 10. 10. 2016].

⁷ Podle čínské tradice se v této noci na zem vrací jaro. Svátek je doložen již za dynastie Západní Han (206–6 před n. l.). Nejuznávanější legenda klade vznik Svátku lampionů do let 179–156 před n. l. Spojuje ho s vítězstvím císaře Wen Di nad vzbuřenci, kterého dosáhl právě 15. dne prvního lunárního měsíce. V tento den prý císař každoročně opouštěl palác, aby své vítězství oslavoval s lidmi ve veřejném prostoru.

⁸ V tento den se připravuje pokrm „yuan xiao“ z lepkavé rýže. „Yuan xiao“ může být bez náplně i s náplní (slazená fazolová pasta, bílý cukr, hloh, ovoce). Může se vařit, smažit i připravovat na páře. „Yuan xiao“ se také často nazývá „tang yuan“, což je blízké „tuan yuan“ (neboli „opětovně shledání“).

⁹ Podle legendy v tento den dračí král tím, že „zvedne hlavu“, sešle na zem dešť. Pokud ji nezvedne, neprší.

¹⁰ *Když drak pozvedne svou hlavu*. [Online.] Dostupné z: <http://www.epochtimes.cz/2014032821991/Kdyz-drak-pozvedne-svou-hlavu.html> [cit. 19. 10. 2016].

Mezinárodní den žen – Laodong funujie – 8. 3.

Ženy mají půl pracovního dne volno.¹¹

Den výsadby stromů – Zhishujie – 12. 3.

Svátek, který Číňané slaví v parcích. Pořádány jsou různé sportovní akce (Obuchová 1999: 255–256).

Svátky čistoty a jasu – Qingmingjie

3. den 3. lunárního měsíce – v současnosti stanovený na 5. dubna
Svátek vzpomínky na zemřelé – „čínské dušičky“. V současnosti je také pietním připomenutím památky válečných hrdinů (Obuchová 1999: 255–256, 260).

Svátek práce – Laodongjie – 1. 5.

Tento mezinárodní svátek připadající na den 1. května podle gregoriánského kalendáře se i v Číně slaví, a to obvykle jedním dnem pracovního klidu.

Svátek mladých – Qingnianjie – 4. 5.

Studující mladí lidé nad 14 let mají půl dne volno.¹²

Svátek dračích člunů – Duanwujie

5. den 5. lunárního měsíce / květen-červen
Svátek označovaný také jako „*Letní festival*“, při kterém jsou na řekách (zejména v povodí středního a dolního toku řeky Jang-c'-ťiang) pořádány závody veslařů v tradičních člunech zdobených na přídí dračími hlavami (Obuchová 1999: 260).

Den zdravotních sester – Hushijie – 12. 5.¹³

11 Oficiální stránky vlády Čínské lidové republiky. *Zhongguo de jieri*. 2016. [Online.] Dostupné z: http://www.gov.cn/test/2005-06/16/content_6859 [cit. 10. 12. 2016].

12 Ibid.

13 Ibid.

Den dětí – Ertongjie – 1. 6.

Děti do 14 let věku mají jeden den volno ve škole.¹⁴

Den vzniku komunistické strany ČLR – Gongchandang dansheng jinianri – 1. 7.¹⁵

Strana byla založena v roce 1921.

Noc dvojité sedmičky – Qixi

7. den 7. lunárního měsíce / červenec – srpen
Svátek zamilovaných, obdoba svátku sv. Valentýna.¹⁶

Svátek poloviny roku – Den duchů – Zhongyuanjie

15. den 7. lunárního měsíce
Tímto svátkem vrcholí cyklus vzpomínání na zemřelé, který je situovaný do dnů 7. měsíce lunárního kalendáře. Dle lidových představ se v průběhu těchto dnů duše mrtvých navracejí mezi živé.¹⁷ I v současnosti je zvykem veřejně na ulicích, soukromě i virtuálně prostřednictvím stránek internetu přinášet „*duchům*“ obětiny s cílem si je usmířit a zabránit, aby neškodili.¹⁸

14 Ibid.

15 Ibid.

16 *Svátek dvou sedmiček*. [Online.] Dostupné z: <http://czech.cri.cn/chinaabc/chapter18/chapter180102.htm> [cit. 14. 1. 2012].

17 Srov. *Den duchů*. [Online.] Dostupné z: <http://www.laoma.cz/blog/2013/08/21/den-duchu/> [cit. 19. 10. 2016]. – Obřady, prováděné na *Svátek poloviny roku* (*Den duchů*), zahrnují v tradičním pojetí tři úkony: přivítání duchů, jejich pohostění a jejich vyprovázení (pálení peněz, šatstva atd.). Srov. *Čínské svátky*. [Online.] Dostupné z: <http://kscmuni.blog.cz/0910/cinske-svatky-4-hodina> [cit. 19. 10. 2016].

18 *O Dni duchů* by podle současné pověrečné tradice člověk neměl: 1. Cestovat v noci. 2. Věšet si na postel zvonečky. 3. Krást a jíst obětiny určené duchům zemřelých. 4. Večer sušit prádlo. 5. Zůstat vzhůru dlouho do noci. 6. Opírat se o zeď. 7. Sbírat peníze z ulice. 8. Směřovat pantofle k posteli. 9. Večer fotografovat. *Den duchů*. [Online.] Dostupné z: <http://www.laoma.cz/blog/2013/08/21/den-duchu/> [cit. 19. 10. 2016].

People's Liberation Army Day – Renmin jiefangjun jian jun jinianri – 1. 8.

Čínská lidová osvobozenecská armáda byla založena v roce 1927. Den armády získal status státního svátku v roce 1933. Slaví se i na zahraničních zastupitelstvích Číny (včetně Prahy).¹⁹

Den učitelů – Jiaoshijie – 10. 9.

K zvyklostem náleží obdarovat učitele malými dárky (květiny, přání). Činí tak i bývalí studenti středních a vysokých škol; navracejí se na školy, které navštěvovali.²⁰

Svátek středu podzimu – Svátek Měsíce – Zhongqiujie

15. den 8. lunárního měsíce / srpen-září

Svátek středu podzimu je oslavou integrity, hojnosti a soudržnosti rodiny, svátkem, při kterém dochází k setkání širšího okruhu příbuzných. Symbolem jsou tzv. měsíční koláčky, v současnosti posílané i virtuálně e-mailovou korespondencí (Hubička 2008). Jedná se o druhé nejdlejší svátky v roce, kdy se mnozí Číňané vydávají na cesty přes celou Čínu, aby navštívili své blízké příbuzné.

Státní svátek Čínské lidové republiky – Guoqingjie – 1. 10.

Čínská lidová republika vznikla 1. října 1949.²¹

19 Oficiální stránky vlády Čínské lidové republiky. *Zhongguo de jieri*. 2016. [Online.] Dostupné z http://www.gov.cn/test/2005-06/16/content_6859 [cit. 10. 12. 2016]. – *Army Day in China* (formation of People's Liberation Army). [Online.] Dostupné z: <http://www.advantour.com/china/holidays/army-day.htm> [cit. 10. 12. 2016].

20 *Den učitelů*. [Online.] Dostupné z: <http://sharka-ali.blog.cz/1305/den-ucitelu-teacher-s-day> [cit. 20. 12. 2016]. – Oficiální stránky vlády Čínské lidové republiky. *Zhongguo de jieri*. 2016. [Online.] Dostupné z: http://www.gov.cn/test/2005-06/16/content_6859.htm [cit. 10. 12. 2016].

21 Ibid.

Svátek dvou devítek – Chongyangjie

9. den 9. lunárního měsíce / září-říjen

Dnes je tento svátek chápán jako tělovýchovný svátek. Pořádají se výstavy chryzantém a jiných podzimních květů (Obuchová 1999: 260–261).

Den tisku/médií – Jizhejie – 8. 11.

Zimní slunovrat – Dongzhi – 21. – 23. prosince

Zimní slunovrat patřil k nejvýznamnějším čínským svátkům. Jeho původ spočívá v čínské představě o nedílné koexistenci tmy a světla – ying a yang. Je chápán jako počátek oslabování jing (tmy, *ying*) a počátek nástupu jang (světla, *yang*). Je časem oslav a hodování. Číňané se oblékají do nových šatů, navštěvují se, přinášejí si dárky.²²

Svátek Laba – Labajie

8. den 12. lunárního měsíce / leden

Svátek poděkování za úrodu. Rituálním pokrmem je rýžová kaše,²³ symbol Buddhova osvícení.²⁴ V buddhistických chrámech se v tento den kaše rozdává – s důrazem právě na symbol osvícení.

Svátek boha kuchyně – Xiaonian

23. den 12. lunárního měsíce

Bůh kuchyně je symbolem domova. Patří k nejstarším čínským bohům. Dle lidové víry ve 23. den posledního měsíce lunárního kalen-

22 *Čína – svátky a festivaly*. [Online.] Dostupné z: <http://cina.sletenkou.cz/cina-svatky-festivaly.html> [cit. 1. 9. 2016].

23 Kaše se připravuje z rýže, fazolí, fazolek oříšků, tofu, masa, přidávají se melounová a lotosová semínka, cukr, sušené ovoce. Kaši konzumuje rodina společně; zbytek kaše se ponechává na dně misek pro dobrou úrodu v budoucím roce. V některých oblastech Číny se z tétož důvodu dává k ovocným stromům.

24 Mezi různými legendami o původu svátku je výrazná legenda spojující vyvrcholení Buddhovy cesty za osvícením s konzumací rýžové kaše, kterou mu, vysláblému, podala vesnická dívka. Po šesti dnech, 8. dne 12. lunárního měsíce, Buddha osvícení dosáhl. *Svátek Laba – ve znamení rýžové kaše a osvícení* (2014). [Online.] Dostupné z: <http://www.asianstyle.cz/kultura/11087-svatek-laba-ve-znameni-ryzove-kase-a-osviceni> [cit. 22. 11. 2016].

dáře (tzv. malý Nový rok) odchází Bůh kuchyně na nebe podat Nefritovému císaři informaci o rodině. (Thompson 2003: 85). Rodina se s Bohem kuchyně loučila slavnostní večeří. Aby mu cestu na nebe usnadnila, měla podle tradice po večeři zapálit před domem jeho portrét (nebo jeho jméno napsané na papíře), a také makety peněz, papírová nosítka nebo papírového koně.

VIETNAMCI

Festivity vietnamských vysokoškolských studentů v Liberci

Petra Burešová

Studium mladých lidí na zahraničních vysokých školách patří k výrazným fenoménům dnešní doby (Bhandari, Blumenthal 2009: 1–15). Kromě odborných znalostí, které jsou primárním cílem studia v zahraničí, získávají studenti zkušenosti z kontaktů s různými skupinami lidí země, v níž studují, i se skupinami migrantů původem z vlastního i jiných států. Významnou součástí těchto kontaktů je prožívání „svátečnosti“, přesněji svátků a slavností, které vycházejí z tradic vlastní i přijímací společnosti. „Svátečnost“ je pak dobrým ukazatelem společenského „průniku“ do přijímací země i skupinové „izolace“ migrujících studentů.

Cílovými vysokoškolskými institucemi, kam mladí lidé přicházejí v rámci zahraničních stáží, jsou tradičně také české vysoké školy. Za vzděláním přijíždějí do ČR i studenti z Vietnamské socialistické republiky; doplňují tak počty studentů pocházejících z vietnamských rodin, které dlouhodobě v ČR žijí. V roce 2012, kdy jsem prováděla výzkum, představovali vietnamští státní občané pátou nejpočetnější skupinu zahraničních studentů na českých vysokých školách. Studovalo jich zde celkem 865.¹

Svůj zájem o „svátečnost“ zahraničních vysokoškolských studentů jsem zaměřila na studenty z Vietnamu. Cílovou skupinou mého výzkumu se stali ti, kteří do České republiky přijížděli na dlouhodobé studijní pobyty, zařadili se mezi řádné studenty českých vysokých škol a současně neměli v ČR předchozí rodinné zázemí a počítali s návratem do rodné země po absolvování studijních programů.

¹ *Studenti VŠ – cizinci podle státního občanství.* [Online.] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_vzdelavani [cit. 3. 4. 2016].

Orientovala jsem se na tu skupinu vietnamských vysokoškoláků, pro kterou studijní pobyt v ČR byl ve výchozím bodě časově omezen dobou vzdělávání na zvolené vysoké škole. Položila jsem si otázku, jaký význam tito vietnamští vysokoškolští studenti připisují slavnostem, svátkům a výjimečným chvílím společenských setkání v průběhu svého pobytu v ČR a jak se jejich prostřednictvím zařazují či vylučují z vrstevnických skupin spolužáků české lokální společnosti a vlastní krajské skupiny žijící v ČR.²

Otázku jsem sledovala u skupiny studentů Technické univerzity v Liberci, a to jednak u studentů Strojní fakulty, kteří přijeli v rámci specializovaného stipendijního programu, jehož garantem byl profesor ing. Petr Louda,³ jednak pro srovnání u studentů téže fakulty, kteří však stáli mimo tuto studijní specializaci sevřenou skupinu.⁴

- 2 Sledovala jsem otázky: 1) Jaký je aktuální repertoár festivit, které slaví vietnamští vysokoškolští studenti za svého pobytu v Liberci. 2) Jaká je funkce těchto festivit: a) při udržování a posilování etnické identity vietnamských studentů, b) při stmelování vlastní studentské skupiny, c) při integraci do vietnamské komunity v Liberci, d) při udržování transnacionálních vazeb se zemí původu a rodinou, e) při integraci do české společnosti, respektive do vrstevnické skupiny stejně starých Čechů. 3) Jaká je podoba těchto festivit: zda si sledovaná skupina vietnamských studentů vytváří osobitou podobu festivit, v níž se prolínají vietnamské a české kulturní prvky.
- 3 V roce 2006 ing. Petr Louda, profesor Strojní fakulty Technické univerzity v Liberci, podal návrh na obnovení spolupráce mezi ČR a Vietnamem při vzdělávání studentů. Na projekt získal finanční podporu Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Jedním z cílů bylo posilovat obchodní vazby ČR s Vietnamem. Projekt realizovala Strojní fakulta TU v Liberci s univerzitou v Nha Trangu (hlavní město provincie Khanh Hoa, přímořské město v jihovýchodní oblasti Vietnamu). Zprvu byli přijímáni studenti doktorského studia a poté i studenti bakalářského studia, kterým se postupně připravovaly podmínky pro studium magisterské a doktorské. Studovali díky stipendiu, které z projektu získávali.
- 4 Šest informátorů do ČR přišlo na základě stipendijního programu profesora Loudy. Jejich věk se pohyboval mezi 24–32 roky. Pět studovalo na bakalářském stupni (doba pobytu dva až tři roky, věk 24–28 let), jeden na doktorském (koordinátor vietnamských studentů v Liberci, jediný ženatý s dokončeným vysokoškolským vzděláním ve Vietnamu, doba pobytu čtyři roky, věk 32 let). Čtyři byli buddhisty, dva ateisté. Různili se i s ohledem na místo narození: dva se narodili v severním, tři ve středním a jeden v jižním Vietnamu. Další dva informátoři byli sice studenty TU v Liberci, stáli však mimo studijní program prof. Loudy. Vybrala jsem si je pro srovnání vlivu délky pobytu v ČR na podobu oslav svátků. V ČR pobývali pět a devět let, měli zde rodinné zázemí. Byli ve věku 23 a 24 let. Jejich výpovědi v této stati nezohledňuji.

Všichni účastníci výzkumu žili v ČR minimálně dva roky, vstoupili do vlastních i širších vietnamských sociálních sítí v Liberci a navázali také, byť minimální, kontakty s českým fakultním a lokálním prostředím. Skupinu stipendistů specializovaného studijního programu jsem si zvolila proto, že byla z hlediska Liberce viditelná, spojovalo ji vzdělání, profesní orientace, důvod migrace do ČR, a ve většině případů i věk, gender,⁵ ekonomická situace jejich rodičovských rodin, a síla vazeb k Vietnamu.⁶

Festivity – přiznáváné významy

Slavnosti, svátky a výjimečné slavnostní okamžiky jsou v odborné literatuře pojímány primárně jako odklon od každodenní rutiny (Keller 1996: 1253; Pešek 1995: 8). Je na ně nahlíženo jako na součást každodennosti, v níž svátečnost stojí ve vzájemném protipólu k všednosti a je přerušením či vybočením z této všednosti (Lenderová, Jiránek, Macková 2009).

Festivity jsou důležitým prvkem sociálního života společnosti, jímž lze zasahovat do jejího chodu a ovlivňovat směřování jejích různě definovaných skupin (sociálních, profesních, náboženských, ad.).

- 5 Ve studované skupině byla pouze jediná žena.
- 6 Informátoři (k roku 2014): **Adam**: 32 let, migrace 2008, doktorand VŠ, ženatý (manželka ve Vietnamu), inženýr, výchozí povolání učitel technických předmětů, střední Vietnam, Nha Trang; **Bedřich**: 25 let, migrace 2009, bakalářské studium, svobodný, ateista, střední Vietnam, provincie Phu Yen; **Camila**: 28 let, migrace 2010, bakalářské studium, svobodná, výchozí povolání elektrikářka, střední Vietnam, město Nha Trang; **David**: 26 let, migrace 2009, bakalářské studium, svobodný, ateista, menší město nedaleko Hanoje, severní Vietnam; **Erik**: 24 let, migrace 2009, svobodný, buddhista, severní Vietnam, provincie Quang Ninh; **Filip**: 24 let, migrace 2009, bakalářské studium, svobodný, buddhista, jižní Vietnam, provincie Tay Ninh; **Gustav**: 24 let, migrace 1997, bakalářské studium, svobodný, ateista, střední Vietnam, provincie Nghe An, migroval s matkou jako patnáctiletý, střední školu absolvoval v ČR, otec žije ve Vietnamu; **Honza**: 23 let, migrace 2007, bakalářské studium, svobodný, ateista, severní Vietnam, provincie Thanh Hoa, migroval s otcem, maturita na střední škole v ČR, matka a sestra žijí ve Vietnamu. Uvedená jména jsou pseudonymy. – Cenné informace mi poskytli Prof. Ing. Petr Louda, CSc., který působil na Strojní fakultě Technické univerzity v Liberci, a Petra Sovová, DiS, která působila jako vedoucí Centra na podporu integrace cizinců v Libereckém kraji.

Jsou významné také v dalších souvislostech. Jsou ukazatelem kulturní odlišnosti v rovině etnické, sociální, náboženské, postojové a politické. Jsou ukazatelem identity jedince, skupin i širších societ. Jedinci pak dávají možnost posílení a nalezení vlastní identity. Utvrzují jeho vazby s rodinou, skupinou, národní společností, státem.

V souvislosti s výzkumem festivit vietnamských studentů, zařazených do projektu prof. Petra Loudy, chápu slavnosti a svátky jako kulturní zvyklosti uznávané společností/skupinou, jako vybočení ze všedního života, jako zvyklosti, které jsou nesené a svázány s určitou myšlenkou, mají formalizovanou podobu a vymezené místo v průběhu ročního cyklu dvanácti měsíců.

Přestože vietnamští studenti svátkům a oslavám, které slavili v Liberci, nepřipisovali důležitost a důraz kladli na studium a přípravu své odbornosti, oslavy byly součástí jejich života. Na nich bylo lze ukázat uchopení vietnamské identity, vazby k Vietnamu, k vietnamské komunitě v Liberci (a ČR), postoj k adaptaci na české prostředí, a také k separaci, izolaci či integraci do české společnosti.

Svátky reálně slavené rodinami studentů ve Vietnamu

Vietnamští studenti přijížděli do Liberce se znalostí svátků a slavností, které slavili ve svých rodinách ve Vietnamu. Počet těchto festivit byl vzhledem k „obecnému“ výčtu vietnamských svátků a slavností výrazně snížen (Burešová 2012). Redukci ovlivňovala náboženská příslušnost, společenské postoje, míra laicizace rodiny, a z pozice mladých lidí také příslušnost k vrstevnické skupině. Některé z tradičních svátků byly dokonce řadou studentů již zapomenuty (například Den zbloudilých duší).

Živá tradice obecně sdílené svátečnosti ve Vietnamu se v postojích studentů vázala především ke státním svátkům, rodinné pietě a oslavě studijních úspěchů. Jako uchovávanou a předávanou tradici vlastní rodiny zmínili všichni pouze *Lunární Nový rok/Tet*, *Svátek středu podzimu (Podzimní festival/Den dětí)*, *Den vítězství*, *Svátek práce a Narození Ho Či Mina*. Z výjimečných dní vázaných na okruh členů

rodiny si vzpomněli na *Výročí úmrtí přímých příbuzných* a *Ukončení studia*. Jako tradici své vrstevnické skupiny pak všichni uvedli svátek sv. *Valentýna a Oslavu ukončení studia*. Povědomí o oslavách ostatních svátků bylo vlastnictvím pouze některých. Vietnamští studenti přijížděli do ČR s rozdílným přístupem k tradiční svátečnosti a naopak jednotným vědomím o významu, obsahu a závaznosti státních svátků.

Za hlavní atributy prožitku svátečnosti ve Vietnamu označili pracovní volno, setkání rodiny provázané konzumací pokrmů, pietu k předkům, srazy přátel a vycházky.

Od tohoto povědomí o živé, vlastní rodinou a vrstevnickou skupinou prožívané svátečnosti ve Vietnamu se odvíjela struktura svátků a slavností slavených studenty v Liberci.

Svátky a oslavy vietnamských studentů v Liberci

Inspirace pro vlastní model oslav

Významným zásahem do svátečnosti migrujících studentů byla ztráta přímých kontaktů s vlastní rodinou, vrstevnickou skupinou a lokální společností. Někteří přímo přiznali, že svátky ve Vietnamu slaví hlavně kvůli své rodině a v ČR tento důvod odpadá. Ovlivňujícím činitelem jejich „nové“ pozměněné svátečnosti se pak stalo prostředí a společnost, do níž vstoupili.

V Liberci se studenti postupně začlenili nejen do skupiny vietnamských stipendistů a dalších vietnamských studentů Strojní fakulty TU. Navázali kontakty také se třemi lokálními skupinami obyvatel Liberce: skupinou Vietnamců dlouhodobě žijících v Liberci, skupinou ne-vietnamských vysokoškoláků z koleje a částečně i s vrstevnickou skupinou Čechů. Tyto skupiny ovlivnily nejen podobu svátečnosti vietnamských studentů, ale také jejich přístup k ní. Ve svátečnosti skupiny vietnamských stipendistů, kteří v Liberci byli na časově vymezeném studijním pobytu, se začaly prolínat tři modely: model vlastní vietnamské rodiny, model svátečnosti, který si vytvoři-

li Vietnamci žijící v Liberci a model české společnosti (nahlížený vrstevnickou skupinou a medializovanou komercí).

Vietnamská komunita v Liberci a libereckém okrese znamenala pro příchozí studenty dobré sociální zázemí. A právě u libereckých Vietnamců se studenti setkali s jiným přístupem k tradicím vietnamské svátečnosti. Tyto inovace ovlivňovalo vysoké pracovní nasazení a kalendářní cyklus svátků české společnosti s přiznanými dny volna, kterému se Vietnamci přizpůsobili; většinou z ekonomických důvodů. Inovaci ovlivňovala ovšem i působivost svátků českých.

Struktura oslav svátečních a výjimečných dní, kterou si dotázaní studenti v Liberci vytvořili a přijali, doznala průnikem tří modelů svátečnosti další redukce a obměny. Navíc tato struktura nikdy nebyla pochopena jako závazná – s výjimkou oslav *Nového roku*, *Dne vítězství* (30. 4.), *Mezinárodního svátku práce* (1. 5.), *narozenin* a *českých Vánoc*. Všechny ostatní festivity, které studenti ve Vietnamu slavili, si připomínali individuálně a selektivně, a to účelově ve vazbě jednak na existující osobní vztahy – *sv. Valentýn*, *Den dětí* (srpen), *vietnamský den žen* (říjen), a jednak na aktuální životní situace – *Vietnamský Den učitelů* (listopad), *výročí úmrtí člena rodiny*. Studenti v prostředí Liberce tedy odlišili svátky, které slavili v kolektivu přátel a svátky, které prožívali sami v souvislostech přijatých hodnot – rodinných i náboženských.

Skupinové oslavy

V roce 2012 žilo v okrese Liberec celkem 894 Vietnamců.⁷ Z nich přímo v Liberci přibližně 500.⁸ Studenti Technické univerzity v Liberci představovali v tomto počtu zanedbatelné procento. Měli však již

7 V Libereckém kraji jich pobývalo celkem 2 111. Srov.: Český statistický úřad. Cizinci: Počet cizinců. R06 Nejčastější státní občanství cizinců podle oblasti, kraje a okresu v letech 2004–2015 (k 31. 12.) – bez azylantů. [Online.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/> [cit. 3. 4. 2016].

8 Údaj mám ze setkání partnerů regionální platformy zabývající se problematikou integrace cizinců v Libereckém kraji. Program setkání: Vietnamci v ČR. Informace zprostředkovala Petra Sovová, DiS – vedoucí Centra na podporu integrace cizinců v Libereckém kraji.

v okamžiku svého příjezdu vytvořené dobré zázemí vlastní krajské skupiny, i když zázemí neformální.

Na počátku druhého desetiletí 21. století nezakládali Vietnamci v Liberci oficiální krajské spolky s lokální „libereckou“ působností. Sdružovali se ve Svazu Vietnamců v Liberci, jehož kompetence zasahovala celý Liberecký kraj. V Liberci neměli ani oficiální místo pro své schůzky. Nejčastěji se scházeli v restauracích u některého z Vietnamců. Přesto se podíleli na přípravě vlastních společenských setkání. Společně se Svazem Vietnamců v Liberci pořádali několikrát do roka velké akce, jejichž účelem bylo stmelit vietnamskou komunitu v okrese a seznámit navzájem Vietnamce z různých koutů Libereckého kraje. Největší akcí byla oslava lunárního Nového roku, která se každoročně konala v areálu Kolosea v Liberci.⁹ Koloseum nabízelo relativně levný pronájem velkého sálu, kam se velmi početná skupina (asi 200 lidí) snadno vešla. Všechny tyto akce byly otevřeny i vietnamským studentům.¹⁰

Prostředí a účastníci kolektivních/skupinových oslav

Svátky, při nichž se vietnamští studenti scházeli ve své skupině a které chápali jako součást svého života v ČR, slavili nejčastěji ve čtyřech různých prostředích se třemi typy lidí:

- 1) na koleji – sami nebo s vietnamskými přáteli v rámci koleje
- 2) v klubech/hospodách, prostoru hřišť, parků – s vietnamskými přáteli a kamarády

9 Koloseum. Gen. Svobody 83, 460 01 Liberec XIII-Nové Pavlovice. Budovu vlastní společnost MCU Koloseum, která se orientuje na pomoc a aktivity pro zdravotně postižené, provozuje chráněné dílny a poskytuje různé sociální služby. Provozuje také pohostinství a pronajímá taneční sál pořadatelům zábav a dalších společenských akcí.

10 Takovéto akce nezbuzovaly velký zájem u české veřejnosti také z toho důvodu, že Vietnamci místní Čechy nezvali. Bývali tak přítomni pouze zástupci různých institucí (např. z Centra na podporu integrace cizinců v Liberci apod.). Údaje mám ze setkání partnerů regionální platformy zabývající se problematikou integrace cizinců v Libereckém kraji. Program setkání: Vietnamci v ČR. Informace zprostředkovala Petra Sovová. Srov. pozn. 8.

- 3) v bytě vietnamských hostitelů – s vietnamskými přáteli, rodinou hostitele
- 4) v sále MCU Koloseum – s vietnamskou komunitou v Liberci.

Příznačným rysem těchto setkání bylo ohraničení ve vlastní vietnamské lokální skupině. K průniku do českého prostředí Liberce docházelo pouze v klubech a hospodách; i zde však primárním centrem oslavy a zábavy zůstávala vietnamská skupina.

Průběh oslav

Počet kolektivních/skupinových oslav, jichž se studenti účastnili, nebyl rozsáhlý (Nový rok, Den vítězství a Mezinárodní den práce, Vietnamský den učitelů, Vánoce, narozeniny jednotlivých studentů). Přestože podoba těchto oslav měla některé společné rysy, nesla i rysy osobitosti dané slavnosti.

Příchod **Nového roku** zůstával pro studenty důležitým a nezapomenutelným svátkem. Tradice významu vietnamského *Tetu* nebyla zapomenuta. Oslavy v Liberci však získaly novou podobu, přesněji rozdvajily se. Většina respondentů slavila příchod Nového roku již večer 31. prosince a v oslavě pokračovala 1. ledna – s odůvodněním, že je jednodušší oslavovat Nový rok ve stejné dny, kdy Češi mají volno. Oslavu respondenti pojali jako dvoudenní svátek setkávání s vietnamskými přáteli a známými v různém prostředí Liberce. V době oslav *Lunárního Nového roku/Tetu* ve Vietnamu pak všichni volali svým rodinám; někteří slavili i toto datum – slavili tedy Nový rok dvakrát. Druhá oslava byla menší, v úzkém kruhu nejbližších přátel, většinou pojatá pouze jako slavnostní večeře.

Dvoudenní oslavy příchodu Nového roku situované na 31. prosince a 1. ledna studenti prožívali jako sled na sebe navazujících a vzájemně se prolínajících akcí, jichž se společně se svými přáteli mohli, ale nemuseli zúčastnit. K významným patřila velká oslava s vietnamskou komunitou v Koloseu, pořádaná každoročně 31. prosince koordinátorem vietnamské komunity v Liberci.¹¹ Nezůstala však jedi-

¹¹ Jsou přítomni převážně Vietnamci a z Čechů pouze lidé z úřadu či Centra na podporu integrace cizinců (všechny informace mi poskytl během rozhovorů in-

ná. Oslavy v kruhu vietnamských přátel pořádali studenti i na koleji, společně se chodili dívat na ohňostroj, navštěvovali kluby, kde tančili a „pili“. Pro všechny bylo důležité setkávání s přáteli, na ně se především upínali a těšili.

Určitou vlastní podobu dali oslavám pořádaným na koleji. Pojali je jako týmovou akci přátel z koleje. Během 31. prosince společně nakupovali suroviny na přípravu vietnamských pokrmů a poté na koleji společně připravovali sváteční hostinu (většinou polévku, kuřecí nebo vepřové maso se zeleninou). Slaný koláč „*Bánh Chung*“, který patří k tradičním pokrmům Tetu ve Vietnamu, kupovali.¹² Scházeli se zpravidla v 10 lidech v pokoji u „hostitele“. Zde se bavili: hráli karty, šachy, zpívali karaoke, vyprávěli si, diskutovali a pili pivo, víno i tvrdý „vietnamský“ alkohol z rýže.

Příznačným rysem prožívání dvoudenních novoročních oslav pak byla komunikace s rodinou ve Vietnamu, přestože ta v té době svátek neslavila. Respondenti zdůrazňovali „délku“ rozhovoru a svou snahu hovořit se všemi dostupnými členy rodiny. Potvrzovali si svou rodinnou integritu. Pro některé z nich pak zůstaly závazné i určité rodinné zvyklosti provázející přípravu a oslavy Lunárního Nového roku, i když nově situované do konce prosince: zvyklosti vázané na oblast duchovní (modlitby, zapalování vonných tyčinek, přemýšlení o nadcházejícím roce) i praktickou vázanou na pověry (úklid pokoje, pořízení nového oblečení: triko, džíny apod.).

Den vítězství (30. 4.) a **Mezinárodní svátek práce** (1. 5.) vnímali všichni jako dvoudenní sváteční volno, které tráví se svými vietnamskými kamarády-studenty. Oslavu *Dne vítězství*, které se účastnil relativně vysoký počet studentů (kolem 25), pojali jako kamarádkou záležitost vrstevnické skupiny Vietnamců, jako záležitost společné zábavy. V průběhu dne šli na fotbalové utkání, které pravidelně po-

formátoři). V Koloseu bývá i 300 lidí a respondenti uvedli, že tam chodí se svými vietnamskými kamarády. Studenti vyzdvihovali zejména možnost zatančit si jak moderní, tak tradiční vietnamské tance; zmiňovali i doprovodný hudební program.

¹² Příprava koláče je velmi pracná. Studenti ho kupovali v pražské tržnici Sapa (kam dojížděli jednou za rok právě při této příležitosti). Často koláč dostávali i od vietnamských přátel, kteří ho vyráběli.

řádala „liga“¹³ založená vietnamskými studenty na kolejích, večer pak participovali na pikniku s grilováním a konzumací piva. V pozdních hodinách navštěvovali různé kluby, kde popíjeli a tančili – někdy až do ranních hodin. *Mezinárodní svátek práce* vnímali v návaznosti na Den vítězství jako další den volna a oddechu. Přestože si byli všichni vědomi, proč se tento svátek slaví, nepřipisovali mu jiný význam. Buď odpočívali, nebo podnikali s přáteli výlet do přírody.

Pravidlem oslav těchto dnů opět byla telefonická komunikace s rodinou a vzájemné blahopřání k těmto svátkům.

Vietnamský Den učitelů, připadající na listopad našeho kalendáře, pochopili dotázaní studenti v rámci své tradice jako příležitost k poděkování učitelům. V tento den kontaktovali své učitele, děkovali za pomoc ve studiu a někteří předávali i malý symbolický dárek. K tradicím vietnamských studentů v Liberci patřila i organizovaná setkání s učiteli v klubu, hospodě, a také pozvání na „malou party“ s vietnamskými pokrmy, uspořádanou na koleji v jednom z pokojů obývaných Vietnamci.

Vánoce jako dny významných českých svátků přijali do svého repertoáru oslav všichni informátoři. Líbily se jim a slavili je rádi, a to přesto, že je ve Vietnamu neslavili a jejich křesťanský obsah se míjel s jejich náboženstvím a ideologií (buddhisté a ateisté).

Štědrý večer respondenti trávili spolu s přáteli a kamarády v rodinách vietnamských známých, přátel, případně příbuzných, kteří je při této příležitosti pozvali. Oslavovali v domácím prostředí, ve kterém se sešla početná skupina 10–15 Vietnamců ke společné večeři a následné zábavě. Hostitelé podávali vietnamské pokrmy i ochutnávky českých jídel (kapr, cukroví); po večeři se přítomní bavili zpěvem (společné karaoke), tancem a vyprávěním. Atmosféru českých Vánoc ve většině rodin, kam byli respondenti pozváni, připomínal vánoční stromek a vánoční výzdoba.

Pro dotázané studenty vánoční svátky znamenaly především společně strávené chvíle s přáteli a hostitelskou rodinou v podvečer a večer Štědrého dne. Důležitým aspektem byl pro ně společenský

¹³ „Liga“ není oficiální vietnamský spolek. Studenti si tak pouze říkají, když pořádají fotbalová utkání.

kontakt u dobrého vietnamského jídla. Studenti však zdůrazňovali i atmosféru „jinakosti“ a „osobitosti“, vyvolanou typicky českými vánočními prvky (ozdobený vánoční stromek, cukroví a kapr). Další dny Vánoc je míjely. Znamenaly pouze prázdniny. Pro některé pak přípravu kapra s rýží.¹⁴

Narozeniny dávaly informátorům významný prostor pro společnou oslavu. Jubilant ji pořádal většinou na koleji ve svém pokoji, kam zval vietnamské kamarády. Stěžejní byla hostina. Jubilant spolu s přáteli uvařil vietnamské pokrmy, koupil dort a pivo. Po jídle se oslava přesouvala do nějakého klubu, kde zábava pokračovala a kde se tančilo. Důležitá byla blahopřání od rodiny a vietnamských kamarádů z Čech i z Vietnamu. Jim každý jubilant věnoval obzvláštní pozornost.

Intimní oslavy – tradice partnerských a příbuzenských vazeb

Svátek sv. Valentýna, Vietnamský den dětí, Vietnamský den žen respondenti vnímali jako ryze soukromou záležitost vztahů partnerských a rodinných. Jejich připomínání je spojovalo spíše s domovem, z něhož migrovali. Tam především směřovala jejich telefonická či písemná blahopřání.

Významným intimním svátkem, který dotázaní studenti prožívali v Liberci, byla **výročí úmrtí** členů rodiny. V tyto dny většinou zapalovali ve svém pokoji na koleji vonnou tyčinku, přemýšleli o životě zesnulého a o svém vztahu s ním, případně se modlili za jeho klidný odpočinek (buddhisté). Zdůrazňovali chvíle strávené o samotě meditací. Tento svátek byl pro dotázané studenty niterným poutem k domovu. Telefonovali rodině do Vietnamu a hovořili společně o zesnulém a vzpomínali na něj.

Význam festivit z pohledu studentů

Dotázaní studenti uvedli, že v Liberci slaví svátky hlavně kvůli chvílím stráveným s přáteli při společné oslavě. Pocit svátečnosti jim

¹⁴ Kapr je ve Vietnamu známá ryba a jí se kdykoli během roku, proto většina Vietnamců ví, jak ho připravit. Přípravu kapra „na český způsob“ respondenty většinou naučili čeští kamarádi nebo učitelé.

dávala nejen společná příprava a konzumace tradičních vietnamských a přijatých českých pokrmů a nápojů. Naplňovaly jej především „uvolněné“ rozhovory a zvolená zábava. Důležité pro studenty bylo i volno, tedy „oficiální“ zproštění povinnosti návštěvy přednášek a studia. Někteří ovšem přiznali, že slaví svátky hlavně proto, že je slaví ostatní studenti kolem nich.

Oslavy vietnamských svátků, které studenti zařadili do svého repertoáru festivit, znamenaly pro ně zachovávání vietnamské tradice. Pro většinu z nich zůstaly povinností, součástí vědomí, že jsou Vietnamci a že neztratili kontakty se svou zemí a rodinou. Patřily k jejich identitě.

Oslavy českých svátků pak studenti vnímali jako své začleňování do přijímací společnosti, i když přiznávali, že kontakty s touto společností měli minimální, a tedy i její poznání bylo torzovitě.

České inspirace

Základním rysem oslav svátků a významných chvil v životě sledovaných vietnamských studentů v Liberci bylo jejich uzavírání se ve vlastní vietnamské skupině – studentské a lokální. Již tato skutečnost omezovala možnost větších inspirací českou kulturou. Přesto k ní docházelo: především vlivem medializované komerce (Vánoce), nabídky českého potravinářského trhu (pivo¹⁵, dorty), vietnamských rodin v Liberci (vánoční výzdoba bytu, stromeček, cukroví), návštěv klubů a hospod (taneční hudba, moderní a společenský tanec). Pouze výjimečně však do svých oslav přijali studenti některé aktivity českých vrstevníků (grilování, poslech české taneční hudby, moderní tanec) a některé zvyklosti potvrzující vztah k druhému (dárky – Vánoce, sv. Valentin, narozeniny). Přijetí českých kulturních prvků pak všichni zdůvodňovali jejich „běžností“ v lokálním prostředí a ve vlastní vrstevnické skupině Liberce.

Inspirace českou kulturou neovlivnila ani účast Čechů na některých oslavách vietnamských studentů. Z iniciativy studentů byli čeští přátelé někdy zváni na narozeniny,¹⁶ čeští učitelé na setkání při příle-

¹⁵ Nejoblíbenější značkou je Gambrinus.

¹⁶ Někteří studenti se účastnili narozenin českého kamaráda.

žitosti *Vietnamského dne učitelů*. V obou případech z pozice studentů šlo nikoli o implementaci české kultury, nýbrž o potvrzení osobního vztahu v rámci pravidel vietnamské tradice.

Prolínání českých a vietnamských festivit brzdila jazyková bariéra. Většina respondentů byla v ČR krátkou dobu a měla vlastní studentské zázemí na kolejích mezi ostatními vietnamskými studenty. Čechy příliš nepotřebovala.

Závěr

Vietnamští studenti, stipendisté Strojní fakulty Technické univerzity v Liberci, si vytvořili osobitý soubor festivit, který v průběhu svého pobytu v Liberci dodržovali, a způsob jejich oslav, který opakovaně prováděli.

Počet festivit, které slavili, byl významně redukován vzhledem k repertoáru svátků a slavností jejich rodin ve Vietnamu. Redukci doznaly jak svátky výroční, tak rodinné. Zjednodušením prošel i scénář oslav realizovaných v Liberci, a také skladba svátečních pokrmů. Naopak vietnamští studenti začali v Čechách slavít Vánoce, dle jejich interpretace „kvůli Čechům“. Jejich oslava Vánoc byla ovšem „novotvarem“, směsí vietnamských a českých kulturních prvků (např. vietnamské pokrmy, způsob zábavy).

Dotázaní studenti uvedli, že vietnamské svátky slaví proto, že si snaží zachovat svou vietnamskou identitu a udržet vztah s rodinou a rodnou zemí. Svátky, které slavili, jim pomáhal udržovat vazby se zemí původu a s rodinou. Během všech vietnamských svátků docházelo k intenzivní komunikaci s rodinou. Studenti telefonovali do Vietnamu a snažili promluvit se všemi členy rodiny. V průběhu některých svátků pak posílali domů také malé dárky a přání (např. o sv. Valentýnu přítelkyni, o svátku Thrung Thu dětským členům rodiny).

Důležitým důvodem oslav pro studenty bylo stmelování vlastní studentské skupiny na kolejích. Svátky slavili především v tomto svém studentském kolektivu jako týmovou záležitost příprav (nejčastěji vaření pokrmů), sváteční hostiny a společných zábavních aktivit

(tančení v klubu, popíjení piva, hraní her atd.). Důvodem sebe-ohraničování a izolace byl i malý počet českých kamarádů (především s ohledem na jazykovou bariéru).

Integraci studentů do vietnamské komunity v Liberci zprostředkovávala pouze oslava Nového roku-Tetu, pořádaná každý rok místními Vietnamci. Vietnamští studenti v průběhu těchto oslav navazovali a posilovali vazby se členy vlastní lokální komunity; tak také interpretovali svou účast na nich.

Nepodařilo se mi naproti tomu prokázat, že by se studenti prostřednictvím festivit začleňovali do české společnosti. Vytvořili si zázemí ve své vlastní vietnamské studentské skupině a Čechy nepotřebovali.

Na druhou stranu dotázaní studenti prohlašovali, že chtějí poznat českou kulturu i prostřednictvím festivit. Proto začali slavit např. Vánoce a nevytěsnili z nich typicky české prvky (kapr, cukroví), i když je obohatili prvky své kultury (pokrmu, způsob zábavy).

Prolínání vietnamských a českých kulturních prvků v rámci oslav svátečních dní se dělo „samovolně“, bez většího úsilí. Vlivem českého prostředí si studenti modifikovali oslavy vietnamských svátků: vkládali do nich české zvyklosti. Např. navštěvovali české kluby, poslouchali české písně, vařili z českých surovin (někdy i podle českých receptur), pili české nápoje a především pivo – a to i při ryze vietnamských svátcích, např. při oslavách Dne nezávislosti. Průnik českých podnětů do vlastní svátečnosti byl jimi vnímán jako samozřejmý proces.

Vietnamští studenti si na koleji vytvářeli osobitou podobu oslav, podobu, která byla ovlivněna zemí pobytu, jejich věkem, studentskými povinnostmi, finančními možnostmi a studentskou skupinou, do které patřili.

Všichni dotazovaní věděli, proč se daný svátek slaví a k čemu odkazuje. Většinou si byli rovněž vědomi toho, že je důležité danou festivity udržovat kvůli zemi původu i kvůli rodině. U všech festivit prožívaných v ČR ovšem zdůrazňovali především volný čas a okamžiky společně strávené s přáteli, s těmi, se kterými jim je dobře.

Soubor informátorů z řad studentů, kteří přijeli v rámci specializovaného stipendijního programu studovat na Technickou univerzitu v Liberci z Vietnamu, jsem záměrně obohatila o dva studenty, kteří mají v ČR rodinu, žijí zde delší dobu a nejsou stipendisty. Souvislost přítomnosti rodiny měla vliv na repertoár svátků i podobou oslav (oltář předků, pietní úcta zemřelým atd.). Naproti tomu vliv doby pobytu v ČR se mi nepodařilo prokázat.

Svátky a slavnosti Vietnamu

Petra Burešová

Vietnamská společnost přikládá velký význam udržování tradic svátečnosti (Jirasová 2005: 381). Je téměř povinností všech členů rodiny tyto tradice zachovávat, i když mladá generace svůj vztah k nim pomalu oslabuje.

Vietnam je zemí, kde se prolínají různé duchovní/náboženské a filosofické směry. Kromě buddhismu, taoismu, konfucianismu a hinduismu ovlivňuje Vietnam i islám, křesťanství, různé sekty a různé moderní myšlenkové směry přicházející ze západu. Vietnamci doposud uchovávají víru v moc zemřelých předků. Věří, že předci dokáží zasahovat do jejich životů; proto rituální úcta k nim (Pechová 2006: 56). Podoba vietnamských festivit je tedy silně ovlivňována různými druhy náboženství, vírou v zemřelé předky i tradicemi okolních zemí (hlavně čínskými, indickými a dnes už ve velké míře také zvyky a tradicemi západní kultury).

Vietnamci jsou zvyklí slavit své svátky převážně v rodinném kruhu. Tradicí jejich svátečnosti je pak pieta k rodinným předkům; proto i význam mnoha vietnamských svátků je spojen s prosbami o jejich ochranu a přízeň (Pechová 2006: 64).

Vietnamci se řídí čínským lunárním (lunisolárním) kalendářem, podobně jako jiné národy na Dálném východě.¹ Podle tohoto kalen-

¹ Díky solárnímu aspektu je rok rozdělen na měsíce, kdy má každý 29–30 dní. První den měsíce je den, kdy je měsíc ve fázi novu. Vietnamci přidávají jednou za asi tři roky k dvanácti normálním měsícům ještě jeden přestupný, jelikož v solárním systému má rok 365 dní, ale v lunárním systému pouze 355. Některé vietnamské svátky se vzhledem ke kalendáři evropskému „posouvají“ (například Tet) a nelze je označovat naším způsobem. Například 3. března není ve vietnamském kalendáři totéž jako třetí den třetího měsíce lunárního kalendáře (i když rozdíl není příliš velký, časově se jedná asi o 14 dnů).

dáře jsou stanoveny dny konání všech tradičních svátků (svátky pohyblivé). Naproti tomu data svátků a slavností státních a civilních (obdobně jako většina běžných každodenních činností) jsou stanoveny podle kalendáře celosvětového (svátky nepohyblivé).²

Výroční cyklus vietnamských svátků

Nový rok (Tet Duong Lich) – 1. 1.

Oficiální státní svátek vázaný na globální světový prostor.

Lunární Nový rok (Tet Nguyen Dan / Tết Nguyên Đán)

1. den 1. měsíce lunárního kalendáře (mezi 21. lednem a 20. únorem) Pro Vietnamce je lunární Nový rok (zkráceně Tet) největším a nejvýznamnějším svátkem v roce (Uhlířová 2008: 30). Je přechodem mezi starým a novým rokem podle lunárního kalendáře; symbolizuje také začátek jara.³ Pro jedince znamená očistění: splacení dluhů, vyřešení rozporů, fyzické očistění (Uhlířová 2008: 30), a čas rodinných a přátelských setkávání.⁴ Jeho oslavy trvají týden, který je oficiální dobou volna. Tradičním pokrmem je **slaný koláč** *Bánh chưng*.⁵ Sedm dní

2 Státní svátky. [Online.] Dostupné z: <http://www.vietnam1.estranky.cz/clanky/svatky.html> [cit. 19. 9. 2016]; srov. též: Státní svátky. [Online.] Dostupné z: <http://vietnam.asean.cz/fakta/svatky/> [cit. 19. 9. 2016]. 1. leden: *Nový rok*; leden – únor *Tet*; 3. únor: *založení Komunistické strany Vietnamu*; 30. duben: *Den osvobození*; 1. květen: *Svátek práce*; 19. květen: *narozeniny Ho Chi Minha*; 28. květen: *Buddhovo narozeniny*; 2. září: *Národní den*; 25. prosinec: *Vánoce*.

3 Symbolem jsou malé stromky nebo větve broskvoně, meruňky a kumkvatového stromku, jimiž si Vietnamci zdobí příbytky.

4 Pro Vietnamce je významná první návštěva o Tetu. Ona předurčuje osud rodiny v příštím roce. Proto tuto návštěvu mají vykonat vážení lidé a přijít s dobrými úmysly (nevítanými jsou např. neprovdané ženy, nemocní lidé, kterým v předšlém roce zemřel někdo z rodiny). *Tet svátek lunárního Nového roku*. [Online.] Dostupné z: <http://www.dovietnamu.cz/products/tet-svatek-noveho-lunarniho-roku/> [cit. 19. 9. 2016].

5 Koláč se připravuje z rýže, fazolí, soji a vepřového masa; hmota se zabalí do zelených banánových listů a koláč se obmotá tenkými bambusovými třískami. Má čtvercový tvar. Vaří se mnoho hodin, *Bánh chưng* se připravuje několik dní dopředu. Dalšími novoročními pokrmy jsou murt (kandované ovoce a zelenina), *thịt đông* (maso v rosolu), dušené maso s bambusovými výhonky, vařené kuře, *giò* (vepřová dušená šunka) a miska lepkavé rýže. Tamtéž. *Tet svátek lunární-*

před Novým rokem je vyhrazeno návštěvám hřbitovů. Podle lidové víry tehdy předkové odcházejí, aby vydali svědectví o rodině; navracejí se v den Nového roku (Pechová 2006: 60–61).

Výročí založení Komunistické strany ve Vietnamu (Thành lập Đảng) – 3. 2.

Státní svátek. Založení strany roku 1930.

Střed ledna (Rằm tháng Giêng)

15. den 1. měsíce lunárního kalendáře

Oslava prvního úplňku v roce, příležitost k hodování.

Svátek sv. Valentýna – 14. 2.

Tradice přijatá ve Vietnamu v prvním desetiletí 21. století od euroamerické společnosti.

Svátek studeného jídla

3. den 3. měsíce lunárního kalendáře

V tento den lidé nejedí nic, co je připravováno na ohni. Ve Vietnamu je zvykem připravovat specifické koláčky, které obětují předkům. Vietnamci na tento den pozorovali hladiny řek a potoků, pravděpodobně aby zajistili úrodu na další rok (Pechová 2006: 62).

Den zemřelých (Thang Minh)

5. den 3. měsíce lunárního kalendáře (březen)

Rodiny navštěvují hroby svých zemřelých, zapalují vonné tyčinky na oltáři předků.

Buddhovo narození (Phat Dan/ Phật Đản)

8. den 4. měsíce lunárního kalendáře (obvykle v červnu)

Největší buddhistický svátek v zemi. Slaví se Buddhovo narození, osvětlení a smrt. Oslavy probíhají v buddhistických chrámech a pagodách, kam směřují procesí věřících.

ho Nového roku. [Online.] Dostupné z: <http://www.dovietnamu.cz/products/tet-svatek-noveho-lunarniho-roku/> [cit. 19. 9. 2016].

Den vítězství (Giải phóng Sài Gòn) – 30. 4. – státní svátek
Státní svátek. Vietnamci si připomínají výročí kapitulace vlády Jiho-vietnamské republiky a „osvobození“ Saigonu (dnešní Ho Či Minovo město) dne 30. 4. 1975.

Svátek práce (Ngày quốc tế lao động) – 1. 5.
Mezinárodní/státní svátek. Vietnamci mají tento den volno.

Narození Ho Či Mina (Sinh nhật bác Hồ) – 19. 5.
Vzpomínka na prvního prezidenta a na jeho skutky. Pro většinu Vietnamců je Ho Či Min hrdinou, kterému jsou za mnoho vděční, což ukazuje i název největšího města ve Vietnamu, které je po něm pojmenováno.

Oslava letního slunovratu (Doan Ngo/Lễ Đoan Ngo) –
5. den 5. měsíce lunárního kalendáře
Svátek symbolizuje příchod léta. Dříve se v tento den různými rituály zaháněli zlí duchové a nemoci (zabíjel se hmyz a jiní živočichové, kteří mohli ohrozit lidské tělo, konzumovaly se jen hořké, kyselé a pálivé pokrmy a nápoje). Dnešní oslavy provází pálení lidských figurín (symbol naplnění počtu duší v boží armádě smrti), přinášení oběti bohům a duchům zemřelých (cíl zabránit vzniku epidemií).

Den zbloudilých duší (Vu Lan – Trung Nguyên) –
15. den 7. měsíce lunárního kalendáře – Buddhistický svátek
Třetí nejvýznamnější po oslavách *Nového roku* a *Svátku středu podzimu*. Podle lidové víry se v tento den navracejí na zem duše zemřelých. Je zvykem obětovat jim na domácím rodinném oltáři pokrmy (koláčky, sladké brambory, ovoce) a další dary, aby dosáhly klidu. Důležité je osvobodit zejména duše předků, kteří zemřeli buď nepřirozenou smrtí, nebo bez mužského potomka, který by udržoval rodinný oltář (Pechová 2000: 62). Věří se, že tyto duše jsou odsouzeny žít v nepokoji, bloudit a škodit lidem.

Národní den (Quốc khánh) (Ngày Quốc Khánh) – 2. 9. – státní svátek
Oslava vyhlášení Deklarace nezávislosti Vietnamské demokratické republiky prezidentem Ho Či Minem v roce 1945.

Den dětí / Podzimní festival / Svátek středu podzimu (Tết Trung Thu)

15. den 8. měsíce lunárního kalendáře
Důležitý rodinný svátek situovaný do rodinného soukromí i do veřejného prostoru obcí. Děti se účastní lampiónových průvodů, zpívají a tancují, oblékají se do nejrůznějších kostýmů. V rodinách se připravují speciální sladkosti ve tvaru měsíce,⁶ děti dostávají ovoce, oříšky a další pochutiny. V tento den se předpovídala úroda a přinášely oběti předkům.

Narození Konfucia
28. den 9. měsíce lunárního kalendáře

Vietnamský ženský den – 20. 10.
Vietnamci slaví jak Mezinárodní den žen 8. března, tak rovněž svůj den žen. Rodinné oslavy trvají dva dny a jsou věnovány nejen všem žijícím ženám v rodině, ale i zemřelým ženským předkům. Ženy většinou dostávají květinu nebo nějaký dárek.

Den učitelů – 20. 11.
Den, kdy současní i bývalí žáci děkují učitelům dárkem či květinou. Není také výjimkou, když učitel uspořádá oslavu, kam své žáky pozve a společně si pak povídají a popíjí.

Svátek ducha rodinného krbu (Ông Táo chầu trời)
23. den 12. měsíce lunárního kalendáře (leden)
Podle lidové víry v tento den odchází rodinný duch do nebe k Ne-fritovému císaři (nejuctívanější bytost taoismu), aby ho informoval o skutecích rodiny (Pechová 2006: 62). K duchovi se proto celá rodina

⁶ Koláčky se připravují z lepkavé rýže a jsou plněny lotosovými semínky. Bývají sladko-slané chuti a symbolizují dostatek a prosperitu.

modlí, prosí ho, aby zpráva byla co nejlepší, a obětuje mu různé pochutiny. Obřad vede podle tradice otec nebo nejstarší syn v domácnosti (pokud otec není přítomen nebo zemřel) a prosí při něm také o dobrou úrodu, zdraví a blahobyt rodiny v příštím roce. Zapalují se vonné tyčinky, které se musejí nechat celé dohořet. Vietnamci věří, že s jejich dýmem přecházejí do nadpozemského světa přání a modlitby rodiny.

Vánoce (Giang Sinh) – 25. 12.

Vánoce ve Vietnamu nemají význam, i když Vietnamci tyto křesťanské svátky reflektují. Hlavně ve velkých městech jsou lidé vystavováni tlaku komerce. Větší města také pořádají pro děti zábavný program. Některé rodiny (převážně křesťanské) připravují slavnostní večeři, jdou se podívat do města a o půlnoci na mši. Jiné ovšem Vánoce neslaví vůbec.

Silvestr – 31. 12.

Ve Vietnamu je slaven až v poslední době, hlavně vlivem komercializace.

Pieta a oslavy členů vietnamské rodiny

Výročí úmrtí

Připomínka výročí úmrtí člena rodiny patří k nejvýznamnějším rodinným svátkům. Na den, kdy zemřel určitý příbuzný, se připraví jídlo, sejde se celá rodina i se vzdálenějšími příbuznými. Probíhá pietní „vzpomínka“ (Pechová 2006: 64).

Pietní vzpomínka na rodinné předky

Kult předků je ve Vietnamu stále živou tradicí.⁷ Vzpomínání jsou zemřelí většinou do čtvrté generace (Pechová 2006: 64). Vietnamci

⁷ Kult předků ve Vietnamu „... je založen na víře, že duše zemřelých žijí a vracejí se na zem, aby chránily své potomky. Smrt je ... považována za povinnost na konci ... pozemského života, za odchod a připojení se k předkům velké rodiny. ... je po-

věří, že duchové mrtvých předků neustále dohlíží nad jejich rodinou. Jsou proto uctíváni při každé větší oslavě a také dvakrát do měsíce: ve 14. a 30. den příslušného lunárního kalendáře. Tyto dny rodiny zapálí vonné tyčinky na oltáři předků, protože věří, že se k nim duchové 14. dne vrátí a 30. dne zase odejdou. Pálením vonných tyčinek je přivolávají.

Oltář předků

S kultem předků souvisí i oltář předků, který vlastní každá rodina nejméně jeden.⁸ Na výročí úmrtí, Tet, Den zbloudilých duší i během dalších svátků se na oltáři předků pálí vonné tyčinky, pokládají obětiny. Při prosebném obětním rituálu se rodina před oltářem předků společně modlí a prosí o ochranu a zajištění spokojeného života.⁹ O ochranu žádají Vietnamci své předky i v důležitých okamžicích života (svatba, narození dítěte, zkoušky ve škole atp.).

Narozeniny

Oslava dne narození je ve Vietnamu relativně novým fenoménem. Zejména starší občané byli zvyklí slavit narozeniny v den začátku lunárního Nového roku; v každém byli o rok starší. V současnosti slaví (hlavně mladí lidé) své narozeniny na den, kdy se skutečně narodili, většinou oslavou s přáteli mimo domov.

dle Vietnamců samotných nejdůležitějším rituálem v životě rodiny i společnosti vůbec“ (Müllerová 2004: 35). Vietnamci věří, že zemřelý má ve světě, do kterého odchází, stejné potřeby.

- 8 Oltář předků se obvykle skládá z pozlacené nebo červené desky, na které jsou umístěny fotografie mrtvých a různé nápisy s informacemi o nich. Jsou zde také porcelánová miska s popelem, který představuje mrtvé předky a kam se zapichují vonné tyčinky, a také další předměty, sloužící k provádění rituálu, např. misky s obětinami (s rýží, pálenkou, oříšky). Na oltáři je většinou ještě váza s květinami a dvě olejové lampy nebo svícny.
- 9 Rodina nejprve umístí na oltář oběť, která oznamuje přání rodiny, poté oběť jako dík za pomoc předků (čerstvé květiny, napodobeniny pravých peněz, které se po obřadu spálí, aby je kouř přenesl do světa mrtvého, a další artefakty). Po prvním obětování zapálí otec nebo nejstarší syn vonné tyčinky, třikrát skloní hlavu před oltářem k sepatým rukám, vyřkne modlitbu, čtyřikrát se ukloní a zase se třikrát ukloní. Když dohoří vonné tyčinky, rodina poděkuje a odstraní obětiny z oltáře.

Oslavy spojené s úspěchem ve studiu

Jelikož Vietnamci kladou na vzdělání velký důraz, věnují pozornost i oslavám úspěchů ve studiu. Rodina často vynaloží nemalé finance na to, aby dítě dostudovalo a pokud se to podaří, je za to také odměněno. Jedinec často dostává hodnotné dary nebo se mu zlepšuje sociální status v rodině. Najednou je na něj nahlíženo jinak a jeho slovo dostává větší váhu. Oslavují se (pravděpodobně více než u nás) i menší úspěchy ve studiu než jen dokončení studia. Často se stává, že mladým Vietnamcům studujícím v zahraničí, kteří úspěšně ukončili ročník nebo celé studium, rodina zaplatí výlet do Vietnamu. Společně pak celá rodina jeho úspěch oslaví.

ROMOVÉ

Oslava jako prostředek společenské komunikace

Oslavy a rituály v několika rodinách olašských Romů v Roudnici n/Labem

Michael Rádl

*„Život bez svátků je jako dlouhá cesta bez hospod.“
(Démokritos)*

Při představení výzkumu festivít a jejich funkce v romských rodinách bude nejprve nutné blíže vysvětlit, čeho si vlastně chci v souvislosti s oslavami všimnout a proč se mi to jeví důležité. *Festivita* (společná oslava, případně jiné jednání, které má slavnostní, skupinový a rituální charakter) se obvykle popisuje jako kulturní projev určité skupiny, resp. jedinců, z nichž se tato skupina skládá, přičemž tyto jedince nějakým způsobem spojuje. Je pravda, že například na oslavu narozenin nebo Vánoc se dnes často pohlíží jako na víceméně soukromý akt, který nijak nezasahuje do veřejné sféry a nijak ji neovlivňuje. Ale již sama skutečnost, že takové oslavy jsou obvyklé u většiny příslušníků jakékoliv společnosti, a také to, že u každé specificky definované skupiny mají oslavy určitý průběh i aranžmá, z nichž dělá něco, co jednotlivé příslušníky této skupiny¹ spojuje do organického celku a posiluje jejich vědomí sounáležitosti, stejně jako skupinovou identifikaci s tímto celkem. Společnost můžeme v této souvislosti

¹ Skupinou může být v tomto případě jak užší okruh jedinců uvnitř nějaké větší společnosti, které spojuje vědomí společné příslušnosti k tomuto uskupení (typicky např. rodina), tak i společenství, zahrnující velký počet individuů – například společenství národní nebo státní, případně nadnárodní – takovým větším celkem je potom „společenství společnosti“ – civilizace.

nahlížet ze dvou perspektiv – jednak jako větší celek (např. společnost národní), anebo jako menší uskupení jedinců (např. společnost lokální nebo nějaká minorita – etnická, náboženská atp.). Oslavy, zvláště ty společné, pak pro jedince představují možnost jak se identifikovat s danou skupinou, za jejíhož příslušníka se jedinec pokládá, ať se již jedná o velkou společnost, jakou je třeba národ v rámci nějakého státního útvaru nebo o společnost malou (tedy spíše společenství nebo komunitu), kterou může být třeba obec nebo etnická či náboženská minorita. Oslavy, které slaví společně s majoritou, pak mohou takové skupině pomáhat i v integraci do majoritní společnosti (pokud příslušníci dané minority mají o takovou integraci zájem). Domnívám se však, že v případě oslav, které jsou předmětem mého výzkumu, tedy oslav, o kterých jsem hovořil s informátory z romských rodin, usazených v Roudnici, je primárním cílem identifikace s užší skupinou, tedy s ostatními Romy žijícími v tomto místě.

Každá slavnost vyžaduje od účastníků se aktérů zvláštní druh jednání, které je odlišné od běžného každodenního chování a většinou bývá podřízeno určitým pravidlům, která jsou těmito aktéry chápána jako víceméně závazná. Lidé se během oslavy chovají jinak než obvykle, můžou se konzumovat slavnostní nebo rituální pokrmy a nápoje, člověk se může obléci do speciálního, pro ten účel určeného oděvu, něco zvláštního dělat nebo se naopak nějakého jednání zdržet. Tím, že si uvědomujeme tuto jinakost daného okamžiku a svým jednáním se na ní podílíme, podporujeme prostřednictvím oslav oddělení všedního od svátečního, každodenního od výjimečného (Sokol 2004: 23–31). Festivity mají obvykle průběh, který je do značné míry ustálený. Proto při jejich popisu můžeme vycházet z rozdělení na *příležitostné a situační*, vykonávané nepravidelně při nějaké příležitosti nebo za určitých okolností; *cyklické*, pravidelně opakované v určitých, předem daných časových intervalech; a *nakonec přechodové a iniciační*, které se odehrávají při příležitostech přechodu z jedné fáze životního cyklu do fáze následující. Ucelený přehled a popis takových přechodových rituálů přináší např. Arnold van Gennep (1997), nebo Victor Turner, který se však zabývá spíše význa-

mem takovýchto rituálů a jejich vlivem na kohezi společnosti, která je praktikuje (Turner 2004).

Cílem této stati však není obecný popis festivit, ale rozprava o způsobu, jakým je prožívají příslušníci romské minority v jednom menším severočeském městě. Záměrem je tedy odhalit osobitosti v přístupu k oslavám, k jejich smyslu a společenskému významu, a interpretovat vlastní emický pohled příslušníků této romské lokální minority na oslavy, které sami organizují a jichž se zúčastňují, a také na rituály, jež v rámci oslav praktikují a zachovávají.

Představení místa výzkumu, konverzačních partnerů a použitých metod analýzy

Výzkum spojený s problematikou festivit probíhal v roce 2011/12 v Roudnici n/L v rodinách místních Romů. Roudnice nad Labem je město v Ústeckém kraji vzdálené asi 50 km od Prahy, ve kterém žije přibližně 13 000 obyvatel (Anon 2011). V současnosti žije v tomto městě odhadem 450 Romů (Grygar, Ripka, Zemanová 2009: 6), ačkoliv se oficiálně k romské národnosti při sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 přihlásilo pouhých 11 osob (Anon 2011). Proto, když jsem vybíral informátory, se kterými jsem zamýšlel provádět rozhovory, přihlížel jsem především k sebeidentifikaci – tedy zda se tento jedinec sám považuje za Roma a teprve potom částečně i k tomu, zda je jako Rom rozpoznáván také svým okolím (Cviklová 2011: 58). Skutečnost, zda se dotyční také úředně hlásí k romské národnosti, jsem pro účely výzkumu nepovažoval za relevantní, a proto jsem ji vůbec nebral v potaz, ani se na ni svých konverzačních partnerů neptal. Rozhodující byla zejména okolnost, zda se oslovený Romem sám cítí – bez ohledu na to, zda svou romskou identitu deklaruje také úředně tím, že by se oficiálně hlásil k romské národnosti.

Výzkum byl prováděn metodou polostrukturovaných a neformálních rozhovorů s vybranými informátory.² Vzhledem k tomu, že

2 Informátoři (stav k roku 2012): **Radoslav**: 45 let, olašský Rom, ženatý, 6 dětí, 4 žijí ve společné domácnosti, bydliště: obecní byt na sídlišti; **Markéta**: 48 let,

Romka, manželka Radoslava, s nímž žije ve společné domácnosti; **Jaroslav**: 54 let, olašský Rom, ženatý, 3 děti, 2 žijí ve společné domácnosti, bydliště: byt v ubytovně na periferii města; **Vlasta**: 46 let, olašská Romka, manželka Jaroslava, s nímž žije ve společné domácnosti; **Monika**: 43 let, olašská Romka, vdaná (resp. žijící s druhem), 2 děti žijí ve společné domácnosti, bydliště: obecní byt ve starší zástavbě v centru města; **Mojmír**: 58 let, Rom, druh Moniky, žije s ní ve společné domácnosti.

Obr. 1–3: Oslava narozenin. Roudnice nad Labem, 2012. Foto Michael Rádl.

z každého rozhovoru vyplynuly další otázky, které si žádaly odpověď nebo vysvětlení, byly tyto rozhovory podle potřeby opakované. Jako podpůrný prostředek mi sloužily i mé vlastní vzpomínky na zúčastněné pozorování křtin dítěte jednoho z informátorů, na které jsem byl před několika lety pozván.³

Hlavní výzkumný vzorek tvořili informátoři ze tří roudnických rodin olašských Romů, se kterými se znám již z předchozích terénních akcí v tomto městě. Rozhodujícím důvodem pro tento výběr však nebyla předchozí známost s informátory, ale předpoklad výraznějších projevů romských tradic a celkově „tradičnějšího“ chování i postoje k životu. Tento předpoklad jsem opíral o předběžnou znalost prostředí i některých zvyklostí v rodinách, se kterými jsem se blíže seznámil při dřívějších výzkumech. Doplňkové informace pak byly získávány i od dalších romských obyvatel města v krátkých neformálních rozhovorech. Ty však sloužily spíše pro ověření některých údajů nebo pro prohloubení a doplnění všeobecného přehledu a mé orientace v dané problematice.

Veškeré závěry učiněné v tomto textu vycházejí z výpovědí těchto informátorů a v žádném případě se nedají zobecnit a vztáhnout na romskou populaci jako na nějaký homogenní celek v rámci celého státu, města nebo jakéhokoliv regionu. Stejně tak tyto poznatky neplatí plošně ani pro všechny romské obyvatele města, v němž byl prováděn výzkum. Zvyklosti jednotlivých rodin se mohou velmi lišit jak podle subetnického členění, tak podle individuální míry integrovanosti do většinové společnosti.

* * *

Pokusím se zde nejdříve přiblížit oslavy, které zmínění informátoři slaví periodicky – tedy oslavy cyklické opakující se jednou za rok. Je jistě zajímavé, že prožívání těchto oslav a pohled na ně se u všech mých informátorů nápadně shoduje. Až na drobné odchylky v názo-

³ V tomto případě se jedná spíše o rekonstrukci vzpomínek, protože zmíněná akce se odehrávala již před několika lety, tedy v době, kdy jsem ji nespojoval s žádným výzkumem – zúčastnil jsem se jí jako host a ne jako pozorovatel a ani jsem neplánoval, že se její organizátor nebo účastníci stanou někdy v budoucnu mými informátory ve výzkumném projektu.

rech je popis oslav i vnímání jejich významu velmi podobné. Mimo to se všechny výroční cyklické svátky, o kterých moji informátoři hovořili, časově shodují se svátky, jež se dodržují ve většinové společnosti. Z toho by se s jistou opatrností dalo vyvodit, že Romové, ať již záměrně nebo pod vlivem určitého tichého kulturního nátlaku, převzali většinu tradic většinové společnosti, v níž žijí. Jak ale uvidíme, mnoho svátků, ač je romští aktéři slaví ve stejném termínu a pod stejným názvem jako majorita, má pro ně nejen mírně odlišný obsah, ale často i poněkud jiný význam. Proto kromě výše uvedeného dělení na oslavy *cyklické, přechodové a příležitostné (situační)* dále v textu nabídnu ještě rozdělení jiné – takové, které je podle mého názoru pro zkoumanou skupinu vhodnější.

Kalendárium svátků a oslav

Leden

Silvestr a Nový rok

Rozlišování Silvestra a Nového roku je obvyklé pro příslušníky většinové společnosti i romské minority, přičemž první svátek je spojován spíše se silvestrovskou oslavou, k níž patří půlnoční přípitek při vítání Nového roku, druhý pak s konzumováním určitých jídel a také s případnými „povinnými“ návštěvami příbuzných. Přesto moji romští informátoři oba tyto svátky oddělovali daleko výrazněji a přikládali jim z hlediska koheze rodiny odlišný význam. Zatímco pro majoritu jsou tyto dva sváteční dny často odděleny spíš jen mlhavě a víceméně často splývají v jeden, pro Romy, se kterými jsem hovořil, jsou oslavy Silvestra a Nového roku naprosto odlišené nejen způsobem slavení, ale také svým významem. Oslavě Silvestra spojené většinou se společnou konzumací alkoholu, noční zábavou s případným půlnočním ohňostrojem se rozhodně nijak nevyhýbají, ale jako „opravdový“ svátek vnímají především den následující – Nový rok.

„*Na Silvestra normálně piješ, bouchneš si, a tak všechno, to jo... Ale Novej rok je u nás takovej, že se sejde pokaždý celá rodina, a po-*

Obr. 4: Oslava křtin. Začátek oslavy. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

píjí se prostě. ... sejdeme vždycky u jednoho člena rodiny – většinou to bývá u nejstaršího v té rodině. A přineseš tam flašku a piješ. Tam si od rána. Dáš si u něho oběd. No prostě všechno. Ne na Silvestra – já říkám na Novej rok“ (Radoslav).

Zatímco Silvestr je podobně jako ve většinové společnosti romskými informátory popisován jako čas oslav, popíjení, zábavy nebo ohňostroje, Nový rok má pro ně podle jejich vyjádření mnohem hlubší význam, neboť je spojován s přípravou tradičních jídel a se závazným zvykem vzájemných rodinných návštěv. Z jídel, která vaří na Nový rok, se zmiňovali zejména o čočce a také o zahuštěném zelí s rýží a masem, kdy se v jednom hrnci vaří zelí a přímo do něj se potom přidá rýže a maso, většinou vepřové, které může být i předem upečené v troubě. Sami o tomto pokrmu hovoří jako o „zelí na husto“ („širin šach“). Dalším oblíbeným slavnostním pokrmem je „reiteška“ – závin z tenkého těsta, který se obvykle připravuje jako sladký s různou náplní, jejímž základem je tvaroh, máslo, cukr, rozinky atp., není

Obr. 5: Oslava křtin. Počáteční fáze oslavy. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

však vyloučená ani jiná sladká náplň (alternativně i slaná). Vzhledem k tomu, že název tohoto pokrmu, jak kořen slova napovídá, pochází z maďarštiny (pozn.: označení *rétes* se v Maďarsku obecně používá pro jakýkoliv závin, štrůdl), může tato skutečnost svědčit i o původu mých informátorů z maďarského prostředí nebo alespoň o jejich jisté spojitosti s tímto prostředím.

„Jídlo se dělá speciální, dělá se...vždycky na Novej rok se u nás dělá. Jak bych to vysvětlil...popéct si dáš čočku, ale k tý čočce si dáš zahuštěný zelí – tak to je ta specialita... No, a k tomu se dělá takovej speciální chleba, vypadá to jako placka škvarková, no, a to je k tomu. A polívka musí bejt, na Nový rok musí bejt polívka, to je základ, ta tam je furt“ (Radoslav).

Březen

Velikonoce

Všichni informátoři, se kterými byly vedeny rozhovory, popisovali Velikonoce jako jeden z nejdůležitějších svátků v roce.

„...a pak přicházej Velikonoce, ...a Velikonoce, to je u nás víc než Vánoce...protože my jsme věřící, víš? A každé věří, že je prostě ten Ježíšek a Kristus a tak ...ty Velikonoce jsou pro nás prostě víc...“ (Radoslav).

Romové, se kterými jsem hovořil, se většinou deklarují jako věřící a Velikonoce považují daleko více za duchovní svátek – ne snad ve smyslu náboženském, ale spíše takovém, že mnohem více kontrolují vzájemné jednání a snaží se chovat k lidem, s nimiž jsou ve styku, s láskou a úctou. Těmito projevy, kdy se záměrně vyhýbají jakýmkoliv hádkám, sporům a rozepřím, vlastně potvrzují svou sounáležitost a obnovují dobré vztahy nejen v příbuzenské, ale i v širší skupině v rámci roudnické romské komunity.

Radoslav, olašský Rom, považuje Velikonoce za nejdůležitější svátek v roce a interpretuje je jako svátky, v nichž důraz je položen na duchovní a nikoli materiální stránku oslavy. Duchovno pak spatřuje v navození výjimečné atmosféry klidu, tolerance a smíru. Podle vlastního vyjádření je věřící křesťan, i když se jeho religiozita projevuje způsobem, který je pro praktikující členy jakékoliv církve poměrně těžko přijatelný. U tohoto muže se víra vyznačuje přísně v osobní rovině, jedná se jen o jeho pocit, že existuje někdo vyšší, komu by měl člověk skládat úcty. Žádné další projevy náboženského vyznání však nepraktikuje ani nepocituje jejich potřebu, sám se vyjadřuje v tom smyslu, že například do kostela chodí pouze několikrát ročně, a to spíš z osobních pohnutek a v čase, který nijak nekoresponduje s obvyklým načasováním bohoslužeb.

Monika ze své pozice olašské ženy pak v rámci respektovaného duchovního rozměru Velikonoc zdůraznila ještě další aspekt – úctu. Když se snažila popsat rozdíly, jak tyto svátky prožívají oni a Nero-mové, zdůraznila především podle ní odlišný způsob koledování, tedy kontaktní situaci, v níž pevné místo má právě žena. Odlišnost spatřovala zejména v tom, že u nich [u Romů] je to spíš vážná zále-

žitost dospělých než dětí, které podle jejich zkušeností dominují ve velikonoční tradici většinové společnosti, a pro které je to koledování spíš hra, zábava a povyražení. Také k nim přicházejí koledníci, ale smysl koledy je úplně jiný. Romští koledníci podle ní obvykle spojují své vystoupení s požeňáním, přáním prospěchu a štěstí, a jejich návštěva v rodině je chápána jako výraz úcty muže k ženě, dospělého člověka k člověku.

„...ale prostě, jo, chodí se u nás s pomlázkou, polejvá se, vajíčka jsou... Ale oni třeba vejdu a ty ženský žehnaj!... Víš, ty chlapi, žehnaj, no, to jako víš co... Třeba přijde a... já nevím, jak to přeložit do češtiny, ty umíš víc česky než já... Prostě ...aby jako... prostě abych byla hodně zdravá...zdravá, šťastná – měla hodně peněz – a lásky – hodně lásky a všechno...“ (Monika).

Květen

1. máj (a další svátky podobného typu)⁴

Všichni dotazovaní svorně tvrdili, že žádné oficiální státní svátky neslaví, takové dny prostě vůbec nepovažují za slavnostní a nemají pocit, že by se měli chovat jinak než v kterýkoliv jiný den, jinak se oblékat, připravovat jiné než obvyklé jídlo nebo se snad někde scházet ke společným oslavám. Není to však úplně přesné, protože při dalším dotazování se projevily určité skutečnosti, které dovolují zařadit mezi festivity i takové, pro moje informátory zdánlivě bezvýznamné dny. Společným jmenovatelem je především volný pracovní den a formální slavnostní atmosféra, zajištěná obvykle provozovatelem takové akce, tedy městským úřadem. Spíše než mezi *cyklické*, daly by se tedy tyto svátky řadit mezi oslavy *příležitostné (situační)*, neboť je to právě zvláštnost nebo neobvyklost situace, co přiměje účastníky k chování, které se liší od běžného každodenního projevu. Do této skupiny se dají zařadit nejen oficiální státní svátky, ale například také „pálení čarodějnic“ 31. dubna, vinobraní, halloweenský rej strašidel spojený s lampiónovým průvodem nebo třeba

⁴ Do této skupiny se dají zahrnout především nejrůznější státní svátky nebo oficiálně slavená lokální výročí atp.

silvestrovský městský ohňostroj.⁵ Na všech těchto oslavách se totiž město nějakým způsobem podílí a zajišťuje prostor a aranžmá, někdy i hudbu, jindy zase atrakce pro děti, stánky s občerstvením, slavnostní výzdobu nebo např. hranici dřeva na oheň v městském parku. A na těchto akcích jsou přítomni také roudničtí Romové, i když především v pozici diváků. Příznačně však žádnou z těchto akcí neinterpretují jako výjimečnou chvíli nebo jako příležitost, při níž by cokoli „slavili“.

Listopad

Svátek památky zesnulých – „Dušičky“

První reakce na dotaz „*jak slavíte Dušičky?*“ byla podobná, jako když jsem se ptal na jakékoliv jiné cyklické oslavy – informátoři měli většinou tendenci připodobňovat svoje svátky i způsob jejich slavení k tomu, co znají (nebo co se domnívají, že znají) z většinové společnosti, jež je obklopuje. Obvyklá odpověď na průběh nějakého svátku, který se slaví víceméně napříč celou českou společností, tedy byla: „*no jak bysme to slavili, prostě stejně jako vy...*“ I když se ve způsobech oslav samozřejmě nachází hodně podobností a styčných bodů, při bližším pohledu jsou zaznamenatelné i některé podstatné rozdíly. Ty se však většinou netýkají samotného průběhu, který je opravdu velmi často – alespoň na první pohled – podobný, jak jej známe z prostředí většinové společnosti, ale spíše významu, který mu praktikující aktéři připisují a jaký v něm tedy spatřují.

Všichni moji romští informátoři připisují tomuto svátku, který připadá na druhého listopadu (svátek *Památky zesnulých*, „*Dušičky*“), velký symbolický význam. Pokud se nějaké zavedené rituály spojené se svátkem zesnulých dodržují napříč celou společností, pak u Romů to platí téměř bez výjimky. Záležitosti spojené nějakým způsobem se smrtí a zvláště se smrtí blízkých berou velmi vážně. V prostředí většinové společnosti je samozřejmě také obvyklé

⁵ Městský „silvestrovský“ ohňostroj se v Roudnici nad Labem nekoná, jak by se dalo podle názvu předpokládat, o půlnoci na silvestra, ale až následující den, tedy na Nový rok v podvečer.

vzpomínat na své zemřelé příbuzné, ale toto vzpomínání je zpravidla úzce spjaté s návštěvou hřbitova, úpravou a uklizením okolí hrobu a zapálením svíček. Vzpomínkový rituál je tak zhmotněn prováděním praktických operací, které jsou pokládány za nezbytné, má se za to, že k „Dušičkám“ prostě patří. Duchovní rozměr, tedy samotné připomenutí zemřelého může být vedle toho přítomno a může mít i explicitní projevy, ale je to něco, co není ke „správnému“ provedení vzpomínkového rituálu bezpodmínečně nutné. U Romů – dle jejich výpovědí, je tomu právě naopak – cesta na hřbitov a zapálení svíček je jen doprovodným (a ne nezbytně nutným) dějstvím samotné vzpomínky, která je zpřítomněna v rámci rodinné sešlosti. Doma se zapálí svíčky a na mrtvého se skutečně vzpomíná explicitním připomínáním jeho životních příběhů, dobrých vlastností a společných zážitků. Právě ta intenzivní vzpomínka, resp. vzpomínání pozůstalých je aktem, na který kladou prvořadý důraz. Případnou návštěvu hřbitova pokládají za samozřejmost, ale nikoliv za povinnost. Pokud mají své blízké na hřbitově ve vzdálenějším městě, není neobvyklé, že za ně zapálí svíčku doma nebo u centrálního kříže místního hřbitova. Pokud mají hrob svých blízkých v místě, zapálí zde svíčky, přinesou květiny nebo i nějakou maličkost k jídlu a k pití.

„*Já tam chodím za tátou často, nejen na Dušičky... třeba zrovna teď na Vánoce, to jsem tam vzala jídlo, pití, bonbóny, ovoce... a taky stromček takovej malej... celý šampaňský jsem tam měla, trochu jsem mu tam vylila, aby se taky napil, no, a pak tam sedíme, já si třeba s tátou normálně povídám... No a pak se jde domů... To jídlo a tak, to se tam normálně nechá na tom hrobě...*“ (Markéta).

Při svých dotazech – zejména na téma prožívání svátku Památky zesnulých (ale vlastně i všech ostatních svátků a dalších zvyklostí) jsem byl svými informátory několikrát důrazně upozorňován na skutečnost, že v žádném případě není možné provádět jakékoliv generalizace typu „*Romové (případně Olaši) jednají v té které situaci takovým a takovým způsobem nebo slaví určité svátky tak a tak*“. Právě naopak, informátoři mi mnohokrát připomínali, že jednání, které během naší konverzace popisují, patří k jejich rodinné tradici a že

Obr. 6: Oslava křtin. Děti. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

je klidně možné, aby jiná rodina měla své vlastní zvyklosti, které sice mohou být podobné, ale také se mohou velmi lišit.

Prosinec

Mikuláš

Nikdo z dotazovaných nepovažoval tento den za svátek v pravém smyslu, postavy převlečených Mikulášů s čerty potulující se po ulicích města jim připadaly spíše směšné. Zato pro jejich děti, zvláště pro ty mladší, to v podstatě svým způsobem oslava je – alespoň v takovém smyslu, že je to jisté vybočení z každodennosti. Děti mých informátorů se důrazně ozývaly v tom smyslu, že doprovázet po ulicích tyto převlečené postavy považují za velkou legraci a trochu i dobrodružství. Vzhledem k tomu, že takový doprovod mikulášských postav nikdy netvoří jen děti z jedné rodiny, ale potkávají tam i své kamarády a příbuzné, dá se i pátý prosinec, kdy se slaví příchod Mi-

Obr. 7: Oslava křtin. Stůl dospělých. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

kuláše, považovat za výjimečnou zábavu, jíž se určitým způsobem účastní i Romové.

Podle informací, které jsem od svých komunikačních partnerů dostal, byl tento svátek v minulosti spíše přehlížen a roudničtí Romové neměli ve zvyku se mikulášských oslav nijak zúčastňovat. To se však v posledních letech změnilo, pravděpodobně právě zásluhou dětí, které ve městě mikulášské postavy potkávaly a doprovázely ulicemi. Tento zvyk byl pak postupně přijat i dospělými a tak časem došlo k jeho rozšíření v místní romské komunitě. Dá se tedy hovořit o postupném přijetí určitého kulturního prvku, který jim údajně dříve nebyl vlastní. Podle vzpomínek informátorů se v tomto případě jedná o období přibližně posledních deseti let, kdy se romská mládež v Roudnici nad Labem převléká za Mikuláše a čerta a chodí nadělovat dárky v romských rodinách. Tyto návštěvy jsou zpravidla předem domluvené a také dárky, které tam mají odevzdat, dostanou obvykle jeden nebo dva dny před vlastní návštěvou v kostýmech. Z převzaté

zvykové zábavy vytvořili novou příležitost pro vnitřní stmelení romské komunity v Roudnici nad Labem a její paralelní fungování v lokální společnosti města. Přiblížili se sice kulturním tradicím většinové společnosti, potvrdili však současně svou společenskou separaci.

Vánoce

Také Vánoce byly jedním ze svátků, v jejichž způsobu slavení nespatořovali informátoři téměř žádný rozdíl oproti většinové společnosti:

„...my máme taky stromeček, slavnostní večeri, dáváme si dárky, to je úplně stejný jako u vás...“

Teprve při podrobnějším dotazování vyplynulo, že rozdíly ve způsobu oslav přece jen existují. Přibližně by se daly popsat dvěma pojmy: speciální pokrmy a závaznost vzájemných návštěv.

„... Ryby taky jíme, to jo. Ale to už je po vašem, dřív to nebylo. Ale my třeba vaříme na Vánoce úplně jiný jídla než vy. Třeba ta zelňačka se vaří... To je... jak bych ti to vysvětlil... Vezmeš kus zelí a dáš to vařit a dáš to toho dva nebo tři sáčky kyselého zelí. A to vaříš asi pět hodin.⁶ Do toho hodíš feferónku. ...No, ale pak se dělá ještě jiný zelí, zelí „na husto“ a to se dělá s rýží. A to se jí s tím bučkem a k tomu se ještě dává ta škvarková placka, co jsem ti říkal“ (Radoslav).

Podle toho, jak informátoři popisovali průběh Štědrého večera a jejich zvyklostí, je jejich způsob slavení tohoto svátku víceméně shodný se způsobem, jakým oslava probíhá v majoritní společnosti – po společné rodinné večeři se u stromečku rozdají dárky, potom si dospělí nalijí třeba víno a tím oslava končí. Nekoná se ovšem nic, co by sváteční atmosféru umocnilo, případně propojilo svět dětí a dospělých. Právě naopak, důraz je položen především na kontakty dospělých. K tomu se váže i závazek navštívit na Štědrý večer nejstaršího člena rodiny.

„Pozor: máš Vánoce a Vánoce. U nás jsou jiný Vánoce. ... Tak u nás po večeři, teda jako u olašskejch, ne že je to povinnost, jo, ale mělo by se navštívit staršího člena rodiny. Jako třeba když brácha bude starší, nebo ségra. Takže mojí povinností je, navštívit je“ (Jaroslav).

⁶ Radoslav chtěl zdůraznit, že se pokrm vaří dlouho; údaj o počtu hodin byl symbolický.

V tomto úryvku rozhovoru se v jedné výpovědi dostávají do střetu dva pohledy – zatímco v úvodu informátor podotýká, že návštěva není povinná, ale spíše se jedná o určitý tradiční vzorec chování, který se snaží dodržovat „protože se to tak patří“, v druhé části výpovědi se však už spíše přiklání k tomu, že to vlastně povinnost je. Nikdo jej sice k návštěvě nenutí, ale z jeho postoje v této věci jasně vyplývá, že když takovou návštěvu opomene vykonat, bude mít takové opomenutí pro něj určité (negativní) společenské důsledky.

Ty právě „Vánoce“ potom podle mých informátorů nastanou až další den – 25. prosince, na první svátek vánoční (Boží hod vánoční). Stejně jako v případě oslav Nového roku nebo Velikonoc informátoři zdůrazňují především dva aspekty – vzájemné návštěvy příslušníků rodiny a povinnost připravit pro tyto příležitosti zvláštní druhy pokrmů.⁷ Vzájemné návštěvy příbuzných se většinou odehrávají podle pevného scénáře, který vyplývá z rodinných tradic a zvyklostí. I v současnosti přikládají informátoři těmto zvyklostem zásadní význam a hovoří o nich jako o „tradičních“. Na rozdíl od měnicích se zvyků většinové společnosti Roudnice nad Labem zůstávají tedy pro romské rodiny příbuzenské návštěvy závazkem a normou. Při rozhovorech s informátory jsem zjistil, že udržují nejen zvykově daný rozvrh návštěv určovaný vnitřní hierarchií příbuzenské skupiny, ale i jejich základní scénář, byť modifikovaný podle aktuálních poměrů jednotlivých rodin.

Je velmi těžké hledat nějaké zobecnění oslav a prožívání „vánočních svátků“ roudnických olašských Romů, protože s výjimkou příbuzenských návštěv a připravovaných pokrmů jsou zvyky dodržované v tomto období v jednotlivých rodinách velmi proměnlivé, jak sami informátoři neopomněli několikrát zdůraznit. Přesto je patrné, že zatímco česká (majoritní) společnost tenduje spíše k individualizaci, pro Romy je kolektivní rozměr širší příbuzenské skupiny,

⁷ Tyto sváteční pokrmy (např. „zelí na husto“, „reiteška“, domácí chlebová (škvarková) placka nebo speciální zelná polévka) se někdy připravují i během roku, ať už v jiných svátečních nebo i všedních dnech, ovšem u příležitosti určitých svátků (např. Vánoce) nesmí tato tradiční jídla na stole chybět.

tedy vzájemné návštěvy a setkávání s příbuznými, tím nejdůležitějším momentem vánočních oslav.

Alternativní typologie festivit

Následující rozdělení oslav, které v této kapitole nabízím, je poněkud odlišné od toho, které jsem uvedl na začátku své práce, ale pro danou skupinu informátorů se mi jeví v určitém smyslu vhodnější. Ačkoliv i v tomto způsobu dělení festivit je možné rozpoznat určitou periodicitu (čili to, zda se jedná o festivitu cyklickou, přechodovou nebo příležitostnou), četnost opakování nebo definovaná příležitost zde není důležitá. Podstatné kritérium tohoto dělení spočívá ve významu jednotlivých typů festivit pro společenství, jež je praktikuje – tedy podle toho, jakou má pro danou komunitu důležitost. Z hlediska angažovanosti účastníků můžeme pak oslavy rozdělit přibližně do třech odlišných typů: 1) „romské“ festivaly, 2) „převzaté svátky a obecné příležitosti“, 3) „soukromé oslavy“.

„Romské“ festivaly

Romské festivaly představují takový druh festivit, resp. výjimečných slavnostních příležitostí nebo aktivit, kde je označení „romský“ často jen součástí jejich názvu – adjektivem, které přidávají pořadatelé a které má informovat návštěvníky i potenciální protagonisty o zaměření této akce. Romové se jich sice často aktivně účastní, ať již jako účinkující nebo jako diváci, je však nutno si uvědomit, že podobné akce jsou jen málokdy zaměřeny primárně na Romy samotné, ale spíše na širší okruh zájemců z řad majority. Ti potom obvykle chápou takový „Romský“ festival jako folklorní akci, od níž mimo jiné očekávají přiblížení nebo zprostředkování určitého druhu kultury, kterou apriori považují za „romskou“. Takový přístup pořadatelů naznačuje i propagace zmíněného typu akcí, která je většinou v režii regionálních nebo – v případě významnějších festivalů – celoplošných sdě-

lovacích prostředků. Festivaly jsou zpravidla pořádány se souhlasem nebo pod přímým patronátem kompetentních centrálních úřadů, zaměřených na podporu kultury, případně na integraci etnických minorit. Skrytým, nebo naopak zdůrazňovaným posláním těchto akcí je obvykle předvedení „romské tradiční kultury“ (případně toho, co je za ni obecně považováno), písní, tanců, hudby a někdy i různých řemesel. Typickým zástupcem této kategorie je např. světový romský festival Khamoro, Karvinský romský festival (také známý jako karvinský Romfest), stejně jako další regionální festivaly označované adjektivem „romský“. K jejich charakteristickým znakům patří, že jsou většinou organizovány shora – u nás buď přímo Ministerstvem kultury, nebo různými regionálními úřady. Účast účinkujících tak podléhá určité kontrole, tyto akce bývají někdy podporovány nebo přímo zaštiťovány různými politiky, kteří zde sbírají politické body a jejich hlavní smysl je spíše propagační, než že by měl nějaký zvláštní význam pro zúčastněné protagonisty a aktéry (Cviklová 2009: 19–29).

K těmto „festivalovým akcím“ se v jistém smyslu dají zařadit i „romské zábavy“. Na první pohled by se mohlo zdát, že je to pouze jedna z variant výše popsaného typu aktivit, přesto však „romské zábavy“ obsahují jeden prvek, kterým se od předchozích významně odlišují. Jsou totiž obvykle nejen pořádány samotnými Romy, ale také jsou primárně pro ně určeny. Neznamená to, že by se těchto zábav nemohl zúčastnit ne-Rom, ale spíše se počítá s tím, že většina účastníků budou právě Romové. Ti se na „romské“ taneční zábavě obvykle cítí mnohem lépe než na podobné akci – standardní vesnické zábavě, která je pořádána majoritní společností. Podle vyjádření informátorů mají na těchto zábavách Romové často pocit, že jsou spíš trpěni než vítáni, nemluvě už o tom, že jim někdy není pořadatelů vůbec umožněn vstup – s obecným odkazem na nějakou negativní zkušenost nebo údajně nevhodné chování „romských návštěvníků“. S takovým jednáním se na akci pořádané Romy (a pro Romy) nesetkávají, naopak mohou se projevovat svobodně a nemají přitom pocit, že jsou svým okolím neustále posuzováni a podezíráni nebo ponižováni ani nemají problémy s restrikcemi při vstupu. Proto mají „romské zábavy“ poměrně slušnou návštěvnost (i přes někdy trochu vyšší

vstupné) a jsou místními Romy vyhledávány jako příležitost k aktivnímu odpočinku i k setkávání se známými nebo příbuznými z blízkého i vzdálenějšího okolí.

Převzaté svátky a „obecné příležitosti“

K těmto svátkům a festivitám, které zde označuji jako „převzaté“, patří zejména organizované oslavy prvního máje a dalších státních svátků, různé druhy městských oslav, vinobraní atp. V jistém smyslu by sem (s určitou opatrností) mohly být zařazeny i některé akce konané ve veřejném prostoru v čase tradičních svátků, např. vánoční a velikonoční trhy, novoroční ohňostroj...atp. Jejich společným rysem je, že nepatří k původní kultuře romské menšiny, ale Romové je, vzhledem k místu dlouhodobého pobytu, kde jsou usazeni, oslavují společně s majoritou, se kterou společně žijí a sdílejí společný veřejný prostor. Tyto svátky a veřejné zábavy – převážně *příležitostné* a *situační* – jsou pak příležitostí k chování a jednání, které je mírně odlišné od každodenního; někdy i k slavnostnímu jídlu, a zvláště pak k náhodnému nebo i plánovanému setkávání rodin žijících v okolí, blízkých i vzdálenějších příbuzných a spřízněných osob. Někdy vedou i k zavedení vlastních tradic, které nemají původ v majoritní společnosti a jsou od jejích tradic mírně odlišné.

Takové „obecné příležitosti“, k nimž se dají zařadit zejména akce konané ve veřejném prostoru (např. obecní nebo městské oslavy, poutě, atd.), pak poskytují příslušníkům romské minority příležitost k setkávání „někde venku“ a k posilování nebo udržování vztahů mezi jednotlivci i rodinami. Informátoři se o těchto akcích vyjadřovali v takovém smyslu, že jejich hlavním přínosem a zároveň charakteristickým rysem je právě setkávání a interakce s ostatními.

Tyto svátky – zejména typ tzv. státních svátků a oslav Romové podle svých slov nijak neslaví, protože je nepovažují za „pravé“ svátky. Na druhou stranu však je nutno uvážit, že součástí státních svátků obvykle bývá také pracovní volno, které všichni – tedy jak příslušníci majoritní společnosti, tak i Romové tráví po svém a podle svého uvá-

žení. To nakonec připustili i romští informátoři, kteří dle svého vyjádření obvykle využívají volna k tomu, aby se setkali se svými příbuznými, přičemž takové období volna (den, případně více dní) je ideální například k návštěvě příbuzných, kteří žijí ve vzdálenější obci, do níž by se za normálních okolností všedního dne nevypravili.

Další možností k setkávání s ostatními jsou různé příležitosti, které jsou spíše *situační* a nejsou původně Romy vnímány jako festivity, ale souhrou okolností se situace vyvine takovým směrem, že nakonec dojde k nějakému druhu oslavy, protože se sejdou lidé, kteří k sobě mají určitým způsobem blízko a které spojuje nějaký společný zájem. Tudíž i když se Romové vědomě nezapojí do organizovaných státních nebo městských (obecních) oslav, přesto mohou využít možnosti zúčastnit se například diskotéky, koncertu nebo taneční zábavy, které se konají při nějaké příležitosti a mohou být součástí oslav.

Soukromé (rodinné a komunitní⁸) festivity

Podle toho, jak se o tomto typu festivit vyjadřovali oslovení informátoři, pouze tyto oslavy se dají z jejich hlediska považovat za „pravé“ a autentické, jinými slovy za takové, které jsou pro ně důležité a na nichž jim záleží. Patří sem především příležitosti svázané s jejich kulturou a vycházející z tradic, tradičních zvyků a obyčejů. Jejich průběh má obvykle svůj řád, který je víceméně pevný a opírá se o zavedené zvyklosti, jež přecházejí z generace na generaci. Jedná se například o oslavy při příležitosti křtin a romské (resp. olašské) svatby, která nemá žádnou souvislost s oficiální svatbou na úřadě nebo v kostele. Olašská svatba je obvykle spojená se stanoveným průbě-

8 Pojem *komunita* zde používám ve smyslu volného společenství navzájem známých lidí, mezi kterými se mohou vyskytovat vztahy příbuzenské nebo vztahy vzájemné náklonnosti a blízkosti, ale tmelem takového společenství je především pocit sounáležitosti založený na „společném osudu“. Její hranice jsou poměrně neostře a prostupné jak směrem dovnitř, tak i ven. I když často jde o skupinu provázanou příbuzenskými svazky různé úrovně, nejedná se primárně o uzavřenou společnost lidí, kde by příbuzenství hrálo roli nějakého arbitrárně stanoveného atributu, který členství v takové skupině jednoznačně zakládá nebo vylučuje.

hem námluv nebo předsvatebním vyjednáváním zahrnující případně i platbu za nevěstu nebo únos nevěsty.

Do této skupiny, tedy do kategorie rodinných (a komunitních)⁹ festivit, patří také pevně daný a ritualizovaný postup při pohřbu nebo oslavy jubilejních narozenin a jiných soukromých výročí (soukromé výročí jedince se týká celé rodinné sítě, případně i dalších osob v celé komunitě). V určitém smyslu má ceremoniální průběh i „romský soud“, který sice nemá žádnou oporu v oficiálních zákonech, ale v romských komunitách má velkou vážnost. I když je tato instituce neformální a nedisponuje žádnými donucovacími prostředky, přece se ti, jichž se vyneseno rozsudek týká, podvolují rozhodnutí „soudu“ a nesnaží se jej zpochybňovat.

Protože právě oslavy a slavnosti třetího typu (tj. rodinné) hrají v životě Romů nejdůležitější úlohu, rozhodl jsem se podat alespoň jejich přibližný výčet a zabývat se jimi poněkud hlouběji. Jejich důležitost pro aktéry spočívá především v tom, že v sobě propojují dvě základní funkce. Jednak je to oslava samotná – jednání, které je neobvyklé a nevšední, určitá performance, zábava a relaxace, která má smysl sama o sobě. Oslava tedy má pro komunitu, k níž náleží moji informátoři, smysl jako určité vybočení ze stereotypu všedního dne, jako něco, co se odlišuje od rytmu rutinních každodenních povinností. Druhá funkce oslavy je spíše skrytá a souvisí s posilováním koheze dané komunity, s potřebou projevat tímto způsobem vzájemnou solidaritu a soudržnost (Cviklová 2011: 57–58). Z toho také plyne důležitá společenská povinnost každého jednotlivce: pokud chce do nějaké komunity patřit, identifikovat se s ní a považovat se za jejího příslušníka, je nutné, aby se také důsledně zúčastňoval jejich rituálů. Tato důležitá funkce oslav, tedy posilování soudržnosti skupiny,

⁹ Téměř nikdy se nestává, že by oslava tohoto typu byla pouze záležitostí úzké (nukleární) rodiny. Obvykle se takové akce zúčastňuje i širší příbuzenstvo, které často může zahrnovat i osoby žijící v daném místě – v sousedství, jejichž příbuzenský vztah je (pro vnějšího pozorovatele) velmi mlhavý a někdy až neurčitý. Účastníky mohou být i osoby nepříbuzné, ale považované z rozličných důvodů za blízké. Vzhledem k tomu, že participace se netýká jen rodinných příslušníků, je podle mě vhodnější používat pro tento typ festivit označení „rodinné a komunitní“.

je účastníky vnímána spíše podvědomě; to, že o ní nemluví a nezdůrazňují ji, ovšem neznamená, že si tento význam oslav neuvědomují vůbec. Jedná se vlastně o dvě vzájemně propojené funkce, které R. K. Merton definuje jako *manifestní a latentní funkci rituálu* (Merton 2007: 116–131). *Manifestní funkci* interpretuje jako viditelnou a uvědomovanou, jako takovou „*kvůli které se rituál pořádá*“ – například v případě narozenin je to připomenutí a oslava skutečnosti, že dotyčný dosáhl určitého věku – může se navenek projevat všeobecným veselím, konzumací určitých pokrmů a nápojů, přípitkem, předáním darů atd. *Latentní funkce* je potom podle Mertona taková, která je přítomna, aniž by byla vidět a aniž by si ji účastníci oslavy (nebo obecně jakéhokoliv rituálního jednání) museli plně (nebo případně vůbec) uvědomovat. Při každé takové akci dochází ke kolektivnímu ritualizovanému jednání nebo k úkonům, které sice nemusí být plně synchronizované s ostatními, které ale dělají všichni v jistém smyslu podobně nebo jim přinejmenším všichni rozumí a všichni stejně chápou jejich význam. A právě toto společné jednání (nebo aspoň společné rozumění) je prvek, který má silný kohezivní potenciál a pomáhá udržovat danou společnost pohromadě (Merton 2007: 116–131).

Některé z oslav důležitých pro soudržnost popisované komunity byly již popsány v rámci cyklických rituálů (viz Kalendárium svátků a oslav), proto se dále soustředím především na oslavy přechodové a příležitostné.

Řípská pouť

Jedná se o tradiční pouť, která probíhá pod Řípem o víkendu kolem sv. Jiří. I když se pouť opakuje každý rok (a jedná se tedy o cyklickou festivit), vzhledem k určité její specifičnosti by se dala v souvislostech života informátorů považovat spíše za příležitostnou nebo situační. Zejména proto, že ačkoliv se tato pouť koná každoročně, nikdo z dotazovaných se jí pravidelně neúčastní, nemá-li k tomu nějaký zvláštní důvod. Tímto důvodem bývají v první řadě děti, které se do určitého věku účasti dožadují; a potom také zvláštní fenomén, který by se dal nazvat „*příležitost setkání*“. Právě to je velmi významný dů-

vod, který z této pouti činí festivitou, která je pro Romy velmi důležitá, přestože na dotaz, zda Řípskou pouť považují za významnou sváteční příležitost, odpovídali zprvu velmi neurčitě, spíše v tom smyslu, že to žádný svátek není, a když, tak spíš pro děti. Po dalším dotazování však vyšlo najevo, že se při této příležitosti setkávají se známými a příbuznými, kteří jsou mnohdy i z větší dálky, a že tato setkání jsou často předem domluvená, dříve například dopisem nebo telegramem, dnes spíše mobilním telefonem. Nejedná se potom jen o setkání na pouti na jedno odpoledne – při takové návštěvě příbuzných ze stokilometrové nebo větší dálky je samozřejmostí i jejich ubytování a poskytnutí komplexního pohostinství i na několik dní. Poutě je tedy velmi významná z hlediska udržování sociálních kontaktů, zejména s příbuznými, s nimiž je setkání u jiné příležitosti sporadické, obtížně proveditelné nebo jen méně obvyklé.

Narozeniny

Slavení narozenin má u mých informátorů – a na tom se shodli všichni – zcela specifický průběh, který spočívá zejména v tom, že podle jejich odpovědí narozeniny „obvykle moc neslaví“. Přitom je to však u nich – podle dalších výpovědí – jeden z nejdůležitějších svátků. Tento zdánlivý paradox má jednoduché vysvětlení: slaví se sice narozeniny u dětí, které při této příležitosti dostávají dárky, tak jak je běžné ve většinové společnosti, ale narozeniny dospělých se téměř neslaví, většinou se odbydou gratulací nebo jiným nenápadným způsobem. Poněkud zvláštní pozici, především v případě chlapců, zaujmají patnácté a osmnácté narozeniny. U těchto narozenin se zdůrazňuje především jejich symbolický význam v souvislosti s přechodem z dítěte na mladého muže. Výraz „*terno char*“, který se pro chlapce takového věku (tedy přibližně mezi čtrnácti a sedmnácti lety) někdy používá, znamená v olašském dialektu romštiny přibližně „*mladý, dosud svobodný pán*“, což dostatečně výmluvně charakterizuje nejen změnu jeho postavení v rodině, ale také to, že se od něj již očekává zahájení vážnějších interakcí s příslušníky opačného pohlaví. V souvislosti s patnáctými narozeninami hovořila informátorka Monika o zajímavém zvyku, který se praktikuje v její rodině, a který

spočívá v požehnání občanského průkazu, právě v tomto věku získaného. Ten je během oslavy pokropen šampaňským, aby svému nositeli nepřinesl smůlu nebo aby dotyčný neměl problémy se zákonem a se státními institucemi, před kterými od této chvíle již vystupuje jako odpovědný, samostatně jednající subjekt. V případě osmnáctých narozenin se potom oslavuje nejen osamostatnění v rámci rodiny (k faktické emancipaci a nezávislosti na rodičích však může dojít i dříve), ale i osamostatnění z hlediska platných českých zákonů.

Z tohoto úhlu pohledu se narozeniny a jejich oslavy dají rozdělit na „významné“ a „běžné“. Běžné narozeniny jsou takové, kdy oslavenec nepřekračuje žádnou významnější životní fázi, a proto obvykle nebývá při příležitosti jejich oslavy pořádána žádná větší akce. Pokud se týká dětí, jsou takové „běžné“ narozeniny zpravidla slaveny jen v úzkém rodinném kruhu v domácím prostředí, kdy vlastně dojde jen ke gratulaci a předání dárku; u dospělých se slaví velmi málo a dokonce není neobvyklé, že se jejich „běžné“ narozeniny neslaví vůbec.

Velmi důležité jsou však „kulaté“ narozeniny – a to nejen dětí překračujících „magickou“ věkovou hranici patnácti nebo osmnácti let, ale snad ještě významnější jsou oslavy životního jubilea starších osob – v této souvislosti všichni hovořili především o důležitosti uspořádání oslavy padesátin. Přitom ale může oslava narozenin (což je typicky cyklická událost) najednou změnit svůj charakter cyklického svátku a přinejmenším částečně se proměnit v přechodový rituál, případně reprezentovat kombinaci obou zmíněných typů oslavy. V každém případě je oslava vybraných životních výročí vnímána účastníky úplně jinak než oslava běžných narozenin – zatímco ty jsou obvykle nahlíženy tak, že se každoročně opakují a proto není třeba se jimi zvlášť zabývat, potom dosažení určitého věku si zasluhuje daleko větší pozornost – oslovení informátoři se shodovali v tom, že výjimečnosti takové situace by měla odpovídat i příslušná oslava. To platí především v případě patnáctých, osmnáctých a padesátých narozenin. O typickém průběhu takové „jubilejní“ oslavy hovořil podrobně zejména Jaroslav (54 let), který toto své životní jubileum oslavil před několika lety. Vše začíná přípravou a zvaním hostů. Hosté se podle určitého charakteru vztahu k oslavenci dělí do třech skupin –

první skupinu musí pozvat oslavenec sám (vzdálenější příbuzenstvo, se kterým udržuje nebo chce udržovat dobré styky); druhou skupinu pozvat může – pokud chce (sem patří především kamarádi a známí); a třetí skupinu nezve, ale naopak je povinností těch, kteří do ní patří, aby nezapomněli přijít (do této skupiny patří především sourozenci a nejbližší příbuzní). Podle odhadovaného počtu hostů je pak na oslavenci, aby zajistil vhodné prostory, dostatek jídla a pití, a také vhodný program včetně hudby. Oslava je většinou poměrně velká – jak podle počtu pozvaných osob, tak i svým průběhem a trváním. Jako přiměřený prostor je tedy většinou objednan sál nějaké restaurace, protože konání v bytě není s ohledem k výše popsaným důvodům obvykle možné. Organizátor (většinou s pomocí rodinných příslušníků) zde objedná jídlo a pití – někdy je s majitelem pronajatého prostoru možná i taková domluva, že je obojí částečně (nebo zcela) dodáno z vlastních zdrojů, zajistí přiměřenou výzdobu sálu a hudbu – obvykle živou. Zajímavá je i participace hostů – nikdo nepřichází s prázdnýma rukama, jako „dárek při příchodu“ se oceňuje především alkohol nebo jídlo – například dort. Potom, když je hostů dost (další však mohou postupně přicházet), začíná vlastní oslava – začne hrát hudba, pije se, přičemž obvyklé a velmi časté jsou přípitky oslavenci a pronášení oslavných řečí a přání oslavenci i dalším přítomným. Ve „vhodnou dobu“ se začne průběžně¹⁰ podávat jídlo, které je potom stálou součástí celé oslavy.

Když se všichni dostatečně najedí, napijí a uvolní, začne se s předáváním dáreků. Způsob obdarování, resp. povaha dáreků je na celé věci nejzajímavější – pro tuto skupinu roudnických olašských Romů jsou podle olašských tradic jako dárky vhodné výhradně předměty, které nejsou „praktické“ a které mají vysokou hodnotu samy o sobě.

¹⁰ Obvykle se na takové oslavě ani první jídlo (většinou je několik dalších chodů nebo druhů jídla) nejí tak, že by všichni účastníci dostali svou porci a začali jíst najednou. Talíře se roznáší postupně podle možností kuchařek a podle množství volného (průběžně umývaného) nádobí a příborů. V průběhu oslavy jsou potom další jídla podávána v různém čase, podle toho, kdo má o co zájem. Je sice jakýsi volný plán, jak by měly jít jednotlivé chody po sobě, ale jejich pořadí ani načasování se nijak striktně nedodržuje a každý dostane to, na co má chuť, tehdy kdy o jídlo požádá nebo se obslouží sám.

Když jsem se ptal podrobněji, bylo mi vysvětleno, že za vhodný dárek se považuje téměř výhradně zlato v jakékoliv podobě a množství podle ekonomických možností dárce. Tím vlastně dochází k jakési kompenzaci – vzhledem k tomu, že náklady na uspořádání podobné akce jsou s ohledem na počet hostů a jejich konzumaci velmi vysoké, zlaté šperky, které oslavenec dostane jako dárek, můžou pro něj být (po jisté časové prodlevě) něčím, co mu aspoň zčásti může nahradit vynaložené prostředky spojené s uspořádáním celé akce.¹¹ Zvykem, který také patří k oslavám tohoto typu, je „vybírání do talíře“. V průběhu oslavy vezme oslavenec polévkový talíř a vydá se mezi hosty, kteří do talíře vkládají peníze. Částka není nijak přesně určena, ani nikdo nekontroluje, kdo kolik dal – výše příspěvku závisí jen na dárci, jeho možnostech a vůli přispět. Patří však k dobrému tónu dát opravdu tolik, kolik si může dovolit, je to otázka prestiže dotyčného dárce a prestiž je pro účastníky velmi důležitá – nikdo se nechce dát zahánbit, že snad dal méně, než by mohl podle svého postavení a své momentální ekonomické situace. Takto vybrané peníze, i když jsou prezentovány jako součást „darů“, jsou pak v podstatě příspěvkem na hostinu a slouží ke kompenzaci nákladů s přípravou oslavy.

Velmi podobná je situace také u jiných oslav analogického charakteru – tedy např. u svatby nebo křtin. Z určitého úhlu pohledu se tedy vlastně může zdát, že se jedná v jistém smyslu o jakousi výměnu darů (resp. o výměnu finančních prostředků). Cílem této „výměny“ však není obohacení ani zchudnutí některé ze zúčastněných stran, ale společná oslava a společný prožitek – tedy manifestace a opětne

¹¹ Zlaté šperky, které v těchto případech figurují jako dar zdaleka nejčastěji, rozhodně neslouží novému majiteli k tomu, aby je bezprostředně po oslavě zpeněžil a tím vykompenzoval své náklady, které do příprav oslavy musel investovat. Na druhou stranu ovšem všichni, kterým jsem tento dotaz položil, připustili, že zlato pro ně představuje jistotu a trvalou hodnotou, kterou můžou v případě nouze a potřeby směnít za peníze. Málokdy však taková směna proběhne formou přímého prodeje – daleko častěji slouží zlato jako zástava, na kterou je poskytnuta půjčka. V případě, že dlužník nesežene do určité doby peníze na vyplacení, zastavený předmět se stane majetkem poskytovatele půjčky. Podstatný rozdíl oproti přímému prodeji spočívá v tom, že ten, kdo si půjčil, „neměl v úmyslu“ tento předmět prodat, chtěl si přece jen půjčit. To mu pomáhá „zachovat si tvář“ nejen před svým okolím. Protože je o svém deklarovaném úmyslu půjčku vrátit sám přesvědčen, může tak zabránit i ztrátě nebo snížení sebeúcty.

Obr. 8: Oslava křtin. Stůl mládeže. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

potvrzení pocitu vzájemné sounáležitosti všech zúčastněných – a to je také jejím skutečným a podstatným přínosem. Takový, z našeho pohledu poměrně instrumentální přístup k dárkům připomíná spíše skrývanou směnu. Popisovaný postup při předávání darů i další okolnosti zmiňované informátorem celkem přesně odpovídají tomu, jak Marcel Mauss popisuje průběh směny darů v archaických společnostech i ekonomické pozadí těchto darů a jejich funkci (Mauss 1999). Vlastně by se dalo hovořit o jakési „zdvojené“ reciprocitě – jednak obdarovaný, tedy příjemce určitých hodnot zároveň vrací dárčům část jejich nákladů ve formě pohoštění (jehož součástí je i zajištění a zaplacení místa oslavy i zábavy), a jednak je díky zavedeným a dodržovaným zvyklostem zaručeno, že současný oslavenec bude pozván na každou oslavu, kterou v budoucnosti uspořádá kterýkoliv ze současných hostů.

Obr. 9: Oslava křtin. Oslavenec, pokřtěný chlapec. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

Kazuistika: Průběh oslavy jubilejních narozenin

Při svém dotazování na průběh narozeninové oslavy jsem dostal nabídku, abych se takové akce sám zúčastnil. Blízká příbuzná mé informátorky Moniky (43 let) se právě chystala oslavit své šedesáté narozeniny, takže jsem pozvání s radostí přijal.

Příprava takové akce začíná již několik dní před naplánovaným termínem. V první řadě je potřeba zajistit vhodný prostor a potom se musí sehnat dostatečné množství nádobí – hrnců, příborů, talířů, skleniček a vůbec všeho potřebného. Za tímto účelem objíždějí ženy, které mají přípravy na starosti (většina příprav je záležitostí žen) všechny příbuzné a známé ve městě a okolí a vypůjčují si potřebné vybavení. Totéž platí o nábytku – pokud není dostatek židlí nebo stolů, musí se rovněž někde vypůjčit.

Další fáze příprav je nákup surovin, ze kterých se bude připravovat jídlo a pochopitelně také nákup alkoholických i nealko nápojů, kávy atd. Jídla i pití musí být dostatečné množství. Počet pozvaných hostů je poměrně značný a kromě toho je vítán každý, kdo přichází s gratulací, takže výsledné množství účastníků se téměř nedá předem odhadnout. Přitom najíst i napít musí dostat každý bez výjimky, nikdo nesmí zůstat s prázdným talířem nebo skleničkou. Když jsou všechny potřebné věci pohromadě, může se přistoupit ke konečným přípravám, které jsou vlastně již součástí oslavy samotné. Celá akce začíná již v podvečer dne předcházející oslavě – sejdou se ženy a začínají vařit a připravovat jídlo.

Zde pokládám za vhodné vložit malou poznámku týkající se otázky příbuzenství. Není sice explicitně vyjádřeno, že tato akce je primárně záležitostí příbuzných a nikdo takovou okolnost nezdůrazňuje, přesto je aspekt příbuzenství poměrně důležitý a všudypřítomný. Ale i když není výslovně řečeno, že oslava je příbuzenská akce, a dokonce je zván každý bez ohledu na příbuzenský poměr, přesto je naprostá většina hostů v příbuzenském poměru s tím, kdo oslavu pořádá, a pochopitelně také mezi sebou navzájem. Někdy je těžké určit stupeň příbuzenství, příbuzenskou blízkost nebo takový příbuzenský poměr nějak pojmenovat, ale určité příbuzenské svazky lze identifikovat mezi všemi zúčastněnými. Když jsem v doprovodu své průvodkyně Moniky a jejího manžela (druha) dorazil na místo, oslava již byla v plném proudu. Akce probíhala v bytě oslavenkyně v domě, který tvoří vyloučenou (resp. spíše „distancovanou“) lokalitu na předměstí Roudnice nad Labem. Byt sestává vlastně jen z jedné poměrně větší místnosti, v době našeho příchodu přeplněné lidmi, stoly a židlemi. Povrch stolů ani není vidět a spíše se dá tušit – stoly se prohýbají pod množstvím lahví s nápoji, talíři a mísami s jídlem a polévkou, popelníky a skleničkami a mnoha dalšími věcmi.

Všechno přinášené jídlo a pití se pokládá na stůl, ale prázdné láhve, skleničky, mísy a další věci se odnáší až tehdy, když je potřeba udělat místo pro další. Celkový obraz stolů zaplněných po celé ploše pak vyvolává dojem, že tyto předměty jsou ponechané na místě záměrně, aby jako němi svědkové podávaly důkaz dostatku a hojnosti. Sto-

ly jsou uspořádané do tvaru písmene „U“ a židle stojí podél vnějších stran stolů, takže uprostřed je něco jako malý taneční parket – prostor, který je téměř neustále zaplněn tanečnicemi účastnicemi oslavy, jejichž věkové složení je velmi pestré – tančí všichni od malých dětí až po ty nejstarší.

V rohu místnosti upoutá mou pozornost mladý muž s videokamerou. Je to jeden z příbuzných oslavenkyně (ostatně jako valná většina přítomných hostů) a kamerou pořizuje záznam celé akce. Stojí přitom na židli, aby měl přehled a mohl obsáhnout celý prostor. Kameru má zapnutou téměř po celou dobu mé přítomnosti a neúnavně zaznamenává úplně všechno, co se v místnosti děje. Po chvíli zjišťuji, že tento „kameraman“ není sám – mladíků natáčejících průběh narozeninové oslavy je tu dokonce několik a věnují se této své činnosti s natolik velkým zaujetím, až vzbuzují dojem, že veškeré dění v místnosti vnímají spíše jako divadelní představení, v němž jsou daleko více diváky než činnými aktéry.

Při příchodu a přivítání s přítomnými předávám oslavenkyni dárek a je mi nabídnuto místo. Téměř okamžitě přichází nabídka jídla a pití – dostávám čistý talíř na polévku, která je v míse na stole přede mnou (slepičí vývar, maso je po uvaření z polévky vyjmuté a je k dispozici zvlášť na talířích vedle mísy s polévkou), dále perkelt s chlebem a později ještě vepřovou pečení s knedlíkem a se zelím, dezerty jsou nabízeny průběžně. Nápoji se mám obsloužit sám, přičemž výběr je ponechán zcela na mém uvážení – na stole jsou téměř všechny myslitelné nápoje a každý konzumuje to, na co má zrovna chuť. V pokoji panuje uvolněná neformální atmosféra, všichni přítomní se spolu navzájem baví, lehce popíjejí a konzumují to, co je k dispozici nebo na co mají chuť, někteří tančí nebo se procházejí po chodbě. Ve vedlejší místnosti (která už k bytu nepatří a slouží jako společný kuchyňský prostor pro několik bytů situovaných na společné chodbě) je neustále několik žen, které se starají o přípravu a servírování jídel. Udržují jídlo teplé, nakládají je zájemcům na talíře a z místnosti, kde se jí, odnášejí použité nádoby k umytí a k dalšímu použití. Jí se obvykle tam, kde probíhá oslava – v hlavní místnosti u stolů po jejím obvodu, ale ne v nějakou předem pevně stanovenou dobu – prostě tak, jak kdo přijde a jak

má kdo hlad nebo chuť. Podobně jako není přesně určený čas na jídlo, i předávání dárků a gratulace probíhá průběžně, tedy jak kdo na oslavu přichází.

Oslava byla ještě v plném proudu, když jsem odpoledne kolem páté musel společnost opustit. Rozchod účastníků je stejně neformální, neorganizovaný a rozvleklý jako jejich příchod, tudíž o nějakém „zahájení“ nebo „ukončení“ oslavy se dá hovořit jen velmi těžko. Oslava prostě začíná tehdy, kdy přijde několik prvních hostů a končí tehdy, když odejdou poslední z nich, přičemž hodina (a dokonce ani den) odchodu není přesně stanoven. Pokud jsou hosté místní, zpravidla odcházejí dříve, zatímco ti, kteří přijeli z větší dálky, zpravidla využívají pohostinství déle, nezřídka zde mohou i přespát nebo se zdržet několik dní.

Po ukončení oslavy a odchodu všech hostů ještě zbývá vrátit vypůjčený nábytek, hrnce a další nádoby a uvést prostory do původního stavu. To se obvykle řeší ještě několik následujících dní, protože s odvozem nábytku ani s vrácením vypůjčených věcí nikdo příliš nespěchá. Navíc se občas vyskytnou drobné spory o to, komu přesně co z vypůjčených věcí patří nebo kdo má komu co odvézt – takové spory však nebývají nijak zásadní a obvykle se je podaří zažehnat během krátké doby, takže do příští oslavy je vše vyřešeno. Ostatně musí být, protože pořádání podobných akcí (tedy „rodinných a komunitních“ festivit) je na vzájemné výpomoci naprosto závislé a bez ní se nemůže uskutečnit.

Svatba

Když se informátoři zmiňovali o svatbě, striktně rozlišovali, o jakou „svatbu“ se vlastně jedná – zda o romskou „tradiční“ svatbu, nebo o svatbu oficiální, která probíhá na úřadě. Zatímco ta první je sice velmi výpravná a nemá vůbec žádnou souvislost se svatbou oficiální (úřední), také není tak častá a v dnešních podmínkách ji sami Romové označili jako něco, co „už tady léta nepamatují“. Druhá, oficiální svatba na úřadě může být naprosto tichá a bez oslav, nebo naopak doprovázená velkou oslavou s mnoha hosty především z blízkého i vzdálenějšího příbuzenstva, ale také z řad známých a přátel. Informátoři sami ve způsobu oslavy a tedy v otázce zda slavit nebo neslavit státem uznávané uzavření manželství, neviděli žádné pravidlo

– shodovali se v tom, že rozhodnutí závisí na rodinách, které se svatba týká. Snad vzhledem k tomu, že všichni hlavní informátoři patřili k olašským Romům, uváděli, že „u nich“ se úřední svatba spíše neslaví. Dalším velmi často praktikovaným „modelem“ je, že ke svatbě (úřední ani neoficiální) vůbec nedojde – dva lidé spolu začnou žít, bydlet spolu, po čase se jim narodí dítě a od té doby jsou svým romským okolím považováni za manžele a rodinu.

Pohřeb

Když jsem se začal blíže zajímat o téma úmrtí a pohřbu a ptát se na rituály a zvyklosti spojené s těmito událostmi, moji partneři zpočátku nejevili velkou ochotu probírat se mnou dané téma příliš do hloubky. Spíš jen váhavě odpovídali na položené otázky a své odpovědi nijak aktivně nerozvíjeli. Teprve v průběhu rozhovoru se uvolnili, ztratili prvotní zábrany a rozhovořili se. Začali mi postupně sdělovat nejen různé podrobnosti o uspořádání praktických úkonů od okamžiku úmrtí do pohřbu, ale odkrývali i příběhy, které souvisely s problematikou nadpřirozených událostí nebo s možným návratem zemřelých a jejich působení ve světě živých. I když se jim samotným údajně nic z toho nestalo a příběhy znali většinou pouze z doslechu, přesto je pokládali za pravdivé a jako takové mi je předkládali.

Hned zpočátku rozhovoru potvrdili obecně sdílenou domněnku o tom, že Romové přikládají rozloučení s mrtvým velký význam. Úzkostlivě dbají na zachování tradičních zvyklostí, kterými prokazují zemřelému úctu a usnadňují mu přechod „na druhý břeh“, ale zároveň se sami zabezpečují proti návratu mrtvého a jeho případnému negativnímu působení,¹² které by hrozilo v případě, že neprovedou správně všechny rituální úkony: hlídání mrtvého, pláč, určitý způsob zacházení s věcmi zemřelého, zakrývání zrcadel atd.

Ritualizované úkony spojené s událostí úmrtí a pohřbu, stejně jako jednání pozůstalých a ostatních účastníků mají daný řád a po-

12 Pro bližší pochopení této problematiky srov. studii Lucie Kvízové, která se ve svém článku „Mulové v tradici a víře romské elity“ poměrně do hloubky zabývá představami Romů o možném návratu mrtvých, a také praktikami, o nichž Romové věří, že návratu mrtvých a jejich negativnímu působení na svět živých mohou účinně zabránit (Kvízová 1999: 104–114).

Obr. 10: Oslava křtin. Společnost mužů. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

měrně přísná pravidla, přičemž tato pravidla jsou obvykle všemi akteři akceptovaná a považovaná za závazná. Jedná se zejména o dodržování určitých zvyklostí, které se mohou v detailech lišit, a které každá rodina, z nichž pocházeli mí informátoři, pokládá za tradiční, správné a víceméně nevyhnutelné, takže se bez nich pohřeb nemůže obejít. Žádný z informátorů se při popisu pohřebních zvyklostí nepokoušel popsat nějaký „univerzální“ model, kterému by připisoval obecnou platnost – všichni si byli velmi dobře vědomi rodinných i skupinových odlišností. Zdá se, že samotní informátoři si jasně uvědomují, že podstata romské kultury, kterou se mnoho badatelů pokouší marně hledat a popsat, spočívá právě v tom, že je heterogenní a že se zvyky v jednotlivých rodinách méně nebo více liší. Právě u otázek na aktivity a zvyklosti spojené s úmrtím a pohřbem byly odpovědi nejčastěji provázené poznámkami typu:

„...No, tak takhle to probíhá u nás, ale každý Cigáni dělají jinak...“
 „...Takhle to máme u nás, to je naše tradice, já nevím, jak to dělají jin-

Obr. 11: Oslava křtin. Zábava eskaluje. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

de...“ „...Tehle zvyk se drží v naší rodině, jiný to mají třeba jinak, to nemáš všude stejný...“ atp.

Monika, se kterou jsem o tématu úmrtí a pohřbu hovořil, brala všechno, co bylo spojeno s tímto tématem, velmi vážně. Hovořila o zvyklostech, na které si vzpomínala ze svého dětství a které se podle jejích slov ještě dnes poměrně striktně dodržují na Slovensku, odkud její rodina pochází. Jedním z úkonů je například „stráž u mrtvého“. Tento zvyk probíhal dříve tak, že zemřelý byl uložen do rakve ve svém domě a každý večer až do pohřbu se v pokoji, kde ležel, scházela skupinka pozůstalých, příbuzných a známých, kteří zde seděli asi do půlnoci nebo déle, aby tu „byli s ním“ a povídali si o jeho životě. Přestože předpisy nyní nedovolují vystavování mrtvého těla v domácím prostředí, dodržuje se tento zvyk podobně jako dřív, ovšem již bez zemřelého. Lidé se v období od úmrtí do pohřbu scházejí v jeho domě a chovají se úplně stejně, jako by tam ležel. Zemřelý je obvykle zpřítomněn fotografií v rá-

mečku,¹³ která je zpravidla vystavena na stole, umístěném ve středu místnosti. Okolo fotografie jsou většinou rozmístěny zapálené svíčky, případně i květiny nebo další menší smuteční výzdoba. Někdy jsou na stole rozloženy i drobné předměty, které zemřelému patřily nebo jsou s ním určitým způsobem spojovány. Smyslem shromáždění pozůstalých je projevit zemřelému úctu, proto je velmi důležité, aby se přítomní chovali důstojně a vyvarovali se takových projevů, které by mohly být považovány za neuctivé a pohoršující. Povídá se – tématem hovoru jsou většinou vzpomínky na život a skutky zemřelého, pije se káva a v malém množství i alkohol, zatímco požívání jakéhokoliv jídla v „přítomnosti“ zemřelého by se považovalo za neuctivé chování, přičemž tato restrikce platí i pro děti. Pokud má někdo hlad, může se pochopitelně jít najíst, ale neměl by jíst v pokoji se zemřelým (a to i když tam – podle dnešních předpisů – není). V jiných rodinách se ovšem mohou zvyklosti týkající se jídla různě lišit.

„...to i těm dětem, když jsme chtěli dát najíst, tak to musely ty děti jíst potají, aby je nikdo neviděl...no prostě to je úcta k tomu člověku. Prostě někdo má tradici, že se třeba nakrájí salám nebo něco se dá na stůl. Ale u nás konkrétně to není, jíst tam, to se nehodí, to prostě neexistuje...“ (Monika).

Všichni oslovení vnímali stráž u mrtvého jako svou povinnost, ale zároveň i jako naprostou samozřejmost, o které by je samé ani nenapadlo mluvit jako o „povinnosti“, ke které je někdo nebo něco nutí. „Vartování“, jak stráž u mrtvého v rozhovorech nazývají sami informátoři, se účastní především příbuzní zemřelého, ale obvyklá je i přítomnost dalších nepřibuzných osob, které se s dotyčným znaly a chtějí mu tímto způsobem vzdát úctu. Pokud je to s ohledem na velikost a uspořádání prostoru možné, sedí muži a ženy odděleně, stranou sedí většinou také příslušníci nejbližší rodiny, kteří drží smutek a není proto vhodné, aby seděli pohromadě s ostatními. Je zvykem držet stráž od úmrtí až do pohřbu, což je obvykle několik dní. Hosté začínají přicházet odpoledne nebo v podvečer a posedí zde asi

13 Rámeček může být ozdoben případně proužkem z černé stuhy.

do jedné nebo dvou hodin v noci, kdy se rozcházejí a s nebožtíkem (resp. dnes spíš s jeho zástupným symbolem – nejčastěji v podobě vystavené a ozdobené fotografie, jejímž prostřednictvím je zemřelý zpřítomněn) pak zůstávají do rána již jen nejbližší příbuzní. Poslední noc před pohřbem je shromáždění formálně ukončeno uctěním nebožtíka minutou ticha, ke které o půlnoci vyzve přítomné jeden z jeho nejlepších přátel nebo někdo z příbuzenstva.

Pohřeb se obvykle koná podle možností asi do týdne od úmrtí tak, jak pozůstalí stačí vyřídit formality a zařídit přípravu hrobu a případně další praktické nebo úřední záležitosti. Kromě blízkých i vzdálenějších příbuzných se na pohřbu počítá i s účastí dalších osob, především známých a přátel nebožtíka. Zvláštní kapitolu tvoří předměty, kterými je zapotřebí vybavit zemřelého, aby byla usnadněna jeho cesta na druhou stranu. Do rakve se mu proto dává nejen to, co je k takové poslední cestě potřeba, ale i věci, které měl rád nebo které k němu patřily, aby se pro ně snad nemusel vracet.¹⁴ Především se všichni shodli na určitém menším peněžním obnosu, nejlépe v drobných mincích, které bude potřebovat pro převozníka v podsvětí, dále pak zmiňovali třeba cigarety a zapalovač, láhev alkoholu, který měl dotyčný rád, nějaký zlatý šperk, který nebožtík rád nosil nebo byl pro něj charakteristický, karty, pokud je rád hrál, když chodil o holi, tak *„hůl musí jít pochopitelně s ním“*. Je možné dát mu s sebou ještě další věci, spíše drobnosti, které mají nějakou souvislost s životem zemřelého. Nedává

14 Všichni informátoři byli přesvědčeni, že definitivní odchod nebožtíka se v žádném případě nekryje s okamžikem jeho úmrtí, ale že možnost jeho návratu na tento svět trvá ještě nějaký (ne úplně přesně určený) čas po smrti. Po pohřbu se pravděpodobnost jeho zjevování sice snižuje, ale přesto ještě není úplně vyloučena možnost návratu. Případné návštěvy zemřelých ve světě živých, resp. znamení, kterými se takové události mohou projevat, pozůstalí obvykle považují za negativní, potenciálně nebezpečné a velmi se jich obávají. Aby snížili pravděpodobnost návratu nebožtíka na minimum, pokládají za nutné provést správné všechny rituály – stráž u mrtvého před pohřbem, správně provedený pohřeb, odpovídající projevy smutku v určitém období po pohřbu. V souvislosti s pohřbem je tedy velmi důležité, aby pozůstalí nezapomněli dát zemřelému do rakve takové předměty, které by mu mohly chybět a pro něž by se mohl vracet. K tématu možného návratu zemřelých a praktik, které takovému návratu mohou zamezit, srov. studii Lucie Kvízové: *„Mulové v tradici a víře romské kultury“* (Kvívová 1999: 104–114).

Obr. 12: Oslava křtin. Podvečer. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

se do rakve kytka, což bylo zdůvodňováno tím, že „kytka schne rychleji než člověk“ a pokud by mu ji přidali do rakve, mrtvý by se mohl přizpůsobit kytici a uschnul by rychleji, než je obvyklé. Někdy se také mrtvému nedávají boty, aby se nevracel a aby nebloudil po světě.

Také další zvyklosti, které se vážou k pohřbu, resp. úmrtí, souvisí s úctou k zemřelému nebo vzpomínkou na něj, která přetrvává ještě dlouho po pohřbu a poměrně významně zasahuje do života pozůstalých. Je to například zahalování zrcadel v domě pozůstalých v období mezi úmrtím a pohřbem, protože panuje obava, že zemřelý se v nich může zjevovat a negativně působit na pozůstalé.

„... A do pohřbu se člověk ani nekouká do zrcadla. U nás se zrcadla zakrývají... Protože jak se říká, že když mrtvý umře ... tělo umře, ale duše žije... a ten člověk by se ti tam mohl ukázat. Tak já nevím, já to znám podle svojí tradice... když prostě někdo umře a není pohřbený v zemi, tak prostě nesmíš kouknout do zrcadla, protože bys tam mohl toho člověka vidět, a mohl bys ho vidět i ve špatným světle a on by tě

Obr. 13: Oslava křtin. Tanec patří k oslavě. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

mohl stáhnout k sobě, chápeš to... prostě když tě bude chtít strašit, tak tě bude strašit... A co je důležité – on ještě není vysvěcenen tím farářem“ (Monika).

Téma návratu zemřelých a jejich případné negativní působení ve světě živých zaujímal v rozhovorech rovněž nezanedbatelný prostor. Informátoři o tom sice nezačínali hovořit sami, ale když jsem téma otevřel a přímo se na fenomén možného návratu zeptal, po chvíli se téměř předháněli ve vyprávění příhod, jichž byli údajně svědky nebo je znali aspoň z doslechu. Takové příhody se většinou předávaly ústně v rámci širší rodiny nebo příbuzenské sítě, ale některé z nich pocházely i „z druhé ruky“ a týkaly se nějakých blíže neurčených známých. Příběhy o návratu nebo zjevování zemřelých a jejich působení často nabývají zvláštní magické podoby, neboť vypravěč si vždy něco přidá a s každým dalším vyprávěním tak příběh nabývá strašidelnosti a jeho nadpřirozený charakter vzrůstá. Tyto příběhy utvrzují vypravěče i posluchače ve víře, že smrt neznamená okamžitý a definitivní

odchod člověka, ale spíše to, že nebožtík je určitý čas po smrti ještě někde na cestě mezi naším a jiným světem, že se může zjevovat, vracet a různě se projevat tam i tady. Protože v této době už vlastně není člověk, pochopitelně také disponuje různými nadpřirozenými schopnostmi, které může užívat ke škodě pozůstalých nebo k tomu, aby jim dával různá znamení. Vyslechl jsem takových příběhů několik, a i když je jejich obsah poměrně zajímavý, daleko více mě zaujala skutečnost, že dotyční vypravěči jsou opravdu skálopevně přesvědčeni o tom, že příběh se opravdu udál tak, jak jej popisují.

„...tomu nebudeš věřit, třeba člověk umře a pak se probere. Třeba vnuk starýho X. On se šel koupat a nějak...se snad utopil nebo co. Nebo měl to...jak se to u vás říká? ...jo, klinickou smrt. Umřel a už byl tejen v márnici, pak k němu přišel děda, kterej tu jeho smrt nemohl přijmout, otevřel rakev a mlátil do něj, aby se probudil. Kluk si často hrával s plyšovým medvídkem a děda se začal ptát, jak to, že ho nemá u sebe... Tak mu ho přines, dal mu ho do ruky a on se najednou probudil...a ten kluk normálně žije, dodneška žije!! ...takový věci se prostě stávají, no...“ (Monika).

„...a už jsi slyšel někdy tady to ? Teď se normálně podrž za hlavu, bába, když žila – a to je ve skutečnosti pravda – tak její přítel neměl nohu. Normálně jí měl uřízlou, prostě neměl nohu. A dostal se k němu takový člověk, který mu řekl: ‚Já ti tu nohu vrátím...nesmíš o tom nikde mluvit...a tu nohu budeš mít! No, a on ráno vstal a tu nohu prostě měl, je to pravda, on ji opravdu měl !! A ten člověk, představ si, von snad ještě žije, je z Prahy, bydlí někde tam v Nuslích...normálně ráno vstal a měl tu nohu...když to viděli ty Cikáni, co tam bydlej, tak z toho měli šok, jak to, že on má nohu ? Takže on jim prostě řek, že šel spát a ráno se probudil a měl nohu...to je jak pohádka...No, možná to vypadá jako pohádka, ale tyhle věci se prostě normálně dějou, každej ti to potvrdí... A víš, kdo se mu objevil ? Objevil se mu Satan. Byl celý v červeném...Satan se mu objevil a řekl mu: ‚Já ti tu nohu dám...ale nesmíš to říct, že jsem ti dal tu nohu...a von se ráno probudil a měl tu nohu...‘“ (Jaroslav).

Do pohřbu se pozůstalí nemají ani česat nebo holit. Naopak za velký projev úcty se považuje, když si žena odstříhne vlasy. Také se dodržuje období povinného smutku, podle nestejně interpretova-

ných tradic může však trvat různě dlouho; uváděné rozmezí se lišilo od šesti neděl asi do jednoho roku po pohřbu. Osoba, která drží smutek, nechodí po celou dobu do restaurace nebo do míst, kde hraje hudba nebo se pořádá nějaká zábava. Hudbu si nepouští ani doma, stejně jako televizi, ani se neúčastní žádných oslav nebo zábavných akcí, jako jsou narozeniny, Vánoce a další. Po ukončení smutku se dotyčný musí zbavit věcí, které v té době nosil, tím přeruší své spojení se zemřelým a může se vrátit k normálnímu životu.

„...a po pohřbu se nosí ‚černý smutek‘...někdo ho nosí rok. Někdo šest neděl. Jak kdo...záleží, jak dlouho ten smutek na sobě sneseš. Ono se to jinak nosí, když se oblíkneš z frajeřiny do černýho a jinak se nosí smutek. To je prostě o něčem jiným. To není jako černá s černým. Prostě ten smutek tíží toho člověka. Někdo to nesnese. A když se odhodí ten smutek tak se to musí spálit. Všechno“ (Monika).

Křtiny

Křtiny jsou v očích všech informátorů, s nimiž jsem hovořil, nepochybně jednou z nejdůležitějších oslav, a to nejen pro jejich velmi ceremoniální průběh, ale zejména pro význam, který pro příslušníky romské komunity mají. Dalo by se očekávat, že křtiny jako původně církevní rituál budou nějak svázány s vírou, případně silným náboženským cítěním zúčastněných – to však v tomto případě odpovídá pravdě jen částečně. Z rozhovorů s informátory obvykle vyplynulo, že jejich postoj k víře se projevuje spíš manifestací navenek, a i když v bytě téměř každé rodiny stojí na polici nějaká madonka nebo křížek, o opravdové hluboké víře v katolicko-křesťanském smyslu nebo o principu života striktně založeném na křesťanské etice se dá těžko hovořit. Výpovědi informátorů spíše vzbuzují dojem, že se jedná o jakousi synkrezi křesťanství, pověr, magických praktik a různých rituálů zejména ochranné povahy. V této souvislosti se křtiny dají chápat daleko více ve společenském a kulturním kontextu, mnohem víc se zde uplatňuje společenský než náboženský význam. Křtiny také nejsou nutně spojeny s určitým věkem dítěte,¹⁵ i když je v této komuni-

¹⁵ V rámci katolického náboženství bylo dříve obvyklé křtít novorozeně co nejdříve (přibližně třetí den po narození) z důvodu zajištění spásy pro případ úmrtí. Ten-

tě preferována idea uspořádat křtiny v raném věku, je možné dítě pokřtít a křtiny oslavit i mnohem později. Ideální sice je, pokud křtiny proběhnou v prvním roce života, ale není to nutná podmínka. Přesto rituál pokřtění považovali informátoři za nutnost a dbali o to, aby dítě bylo pokřtěno dříve, než půjde do školy. Odklad je většinou způsoben tím, že oslava spojená s křtinami je poměrně nákladná, takže rodina čeká na vhodný okamžik, kdy na tom budou ekonomicky lépe – a nejen oni, ale i případní hosté, protože finanční toky by se zde (stejně jako například při oslavě „jubilejních“ narozenin) daly označit jako reciproční – ten, kdo pořádá hostinu, musí také zaplatit náklady s ní spojené, hosté mu zase část peněz vrátí ve formě finančního daru, který je pojímán jako příspěvek na dítě.

„...Tak jako třeba, když se jde křtít do toho kostela, jo ... tak zákonitě se dávají dítě do peřinky peníze. Buď peníze, nebo zlato, jak je kdo na tom. Jak moc může. Podle toho. Ale většinou to bývá tak, že se ti cikáni nechtějí dát zahanbit, tak to dělají tak, že i z toho posledního prostě dají. Protože v hanbě nechce zůstat ani jeden“ (Monika).

Celý proces křtin začíná výběrem vhodného ochránce – kmotra a kmotry dítěte.¹⁶ Rodiče se spolu domluví a po vzájemné dohodě, které předchází vážná diskuse, spolu vyberou člověka ze středu své komunity, který jim připadá vhodný pro tuto funkci.

„...U nás je třeba takový zvyk, že když někdo chce ... nebo ti rodiče se dohodnou, že chtějí, aby to tady ten člověk pokřtil, tak musí zákonitě jít s flaškou k tomu člověkovi. Společně s manželkou, že jo. A musí ho o to požádat, jo. Prostě naliže se štamprle a požádá se o to. A ti kmotři, kteří půjdou křtít, tak ti musí taky souhlasit. No, a pak se to zapíše...“ (Monika).

Vybraný kandidát může být s touto rodinou příbuzensky svázán, může tedy jít o vzdáleného strýce/tetu nebo bratrance/sestřenici, ale není to nezbytná podmínka. Nejdůležitějším kritériem výběru je po-

to zvyk se však již ani v majoritní společnosti nedodrzuje (novorozenecká úmrtnost je dnes ve srovnání s obdobím středověku a raného novověku mnohem nižší) a pokud se někdo rozhodne pro křest, není neobvyklé křtít dítě i v pozdějším (více méně jakémkoliv) věku.

16 Informátorka Monika hovořila v této souvislosti o nutnosti zastoupení obou pohlaví, protože „teprve žena s mužem tvoří celek“ (Monika).

dle slov informátorky váženost dotyčného, jak se v rámci komunity projevuje a jaké má v ní postavení. Pokud je bohatý, je to jistě příznivá okolnost, ale daleko víc je ceněno jeho posuzování jako „chytřejšího“ člověka, který si ví rady v životních situacích a dokáže poradit nejen sobě, ale i ostatním. Právě tyto vlastnosti jsou základním kritériem výběru, protože se očekává, že kmotři budou svému kmotřenci v životě oporou zejména radou a pomocí v nejrůznějších obtížných situacích. Vybranému adeptovi na funkci kmotra, který již z podstaty představuje úctyhodného člověka, což je také důvodem, proč je o kmotrovství žádán, je také od té chvíle, kdy se obě strany s konečnou platností dohodnou, kmotrovi (kmotře) prokazována výrazně větší úcta, což se v chování může projevat mimo jiné například vykááním, a to i takové osobě, které žadatel po léta tykal.

„...Tím pádem už si ... už třeba... já nevím, když ti třeba někdo pokřtí to dítě a třeba do dnešní doby si tykáte, ale jakmile ti pokřtí to dítě, tak tam už je konec tykáání. Tam už musí být úcta k tomu kmotrovi i ke kmotře...“ (Monika).

Závěr

Slavnosti, oslavy a rituály mají v životě olašských Romů, kteří žijí v Roudnici nad Labem, nezastupitelné místo. Z popisu slavností i ze způsobu, jakým o nich hovoří, vyplývá, že jim pomáhají udržovat a posilovat pocit sounáležitosti a jako určitý specifický kulturní prvek rovněž slouží k posílení etnické identity. Společný prožitek při oslavách a jiných analogických příležitostech působí jako silné pojítko mezi jednotlivými členy komunity. V tomto smyslu hrají hlavní roli právě oslavy posledně popisovaného typu – tedy oslavy rodinné a komunitní. Dalším významným průvodním jevem oslav je princip reciprocity darů a pohoštění. I když zde vlastně nemůže dojít k tomu, že jeden dostává víc, než dává (protože bilance přijímání a oplácení darů je z dlouhodobého hlediska z principu vyrovnaná), přesto mají všichni zúčastnění pocit, že spíše něco dostávají. Za poměrně důležité lze považovat také strukturování času aktérů s ohle-

dem na oslavy – jednotvárný běh života se podstatně lépe snáší, je-li čas od času přerušen oslavou. V tomto smyslu chápou oslavy i moji informátoři. Pokud jsou tyto oslavy předvídatelné a naplánované nějakou dobu dopředu, pak tím, že obrazejí myšlenky aktérů k budoucí oslavě, je pozitivní vliv na jejich psychiku ještě významnější.

Při oslavách svátků jde o jedinečnou situaci v lokalitě a skupině informátorů. Na tomto místě je ovšem nutné znovu důrazně připomenout, že každý pokus o nalezení univerzálního obrazu romské kultury je – jak jsem již výše naznačil – předem odsouzen k nezdaru. Nelze podlehnout na první pohled svůdné myšlence, že skupina, která se z pohledu většinové společnosti jeví jako odlišná, bude ve své odlišnosti zároveň také homogenní. Při každém takovém pokusu o sjednocení romské kultury získáváme obvykle pokrivený, nereálný, uměle vytvořený obraz, který pokládáme za pravdivý vždy jen do té doby, než někdo další přijde s obrazem úplně jiným. Úporná snaha klasifikovat subjekt zájmu a určit aspoň nějaké jeho „univerzální vlastnosti“ má pak za následek, že konečný výtvar je ve výsledku složený z vlastností a charakteristik různých příslušníků zkoumané skupiny, s nimiž se badatel setkal, a jejichž význačné vlastnosti se teď pokouší za každou cenu sjednotit. Taková „snaha o nemožné“ pak velmi připomíná situaci, kterou popisuje Jean Bazin v článku *„Každému svého Bambaru“* (Bazin 1999: 6–33). Podle jeho výkladu každý badatel, který se setkal s někým, koho pokládal za příslušníka určitého (avšak víceméně vykonstruovaného) etnika, přidal vlastní charakteristiku založenou na jeho osobních zkušenostech a na tom, co v souladu s vlastním poznáním pokládal za pravdivé. Výsledný obraz byl nakonec tak roztříštěný, že o subjektu, který se pokoušel popsat, nemohl vypovědět vůbec nic.

Proto všechny informace, jakož i závěry z těchto informací vyplývající, jsou platné pouze pro jednotlivé informátory, s nimiž byly vedeny rozhovory a nedají se nijak zobecnit na další romské rodiny nebo skupiny. Není nikterak vyloučené, že zde popsané festivity, zvyky a tradice mohou být v některých dalších romských rodinách podobné nebo stejné. Z takového faktu ovšem ještě nevyplývá, že případná podobnost je něco, co je nutné, samozřejmé nebo oče-

kávatelné. Sami informátoři prohlašují, že se v mnoha zvyklostech a přístupech k festivitám liší od většinové společnosti. Zároveň si ale uvědomují, že podstata současné romské kultury, kterou se mnoho badatelů pokouší marně hledat a popsat, spočívá právě v tom, že je v této své odlišnosti heterogenní a vázaná na tradice předávané mezigenerační výměnou v jednotlivých rodinách.

„My to děláme jinak než vy, ale každá rodina má prostě svoje zvyky, ...já nevím, jak to dělaj jinde, já tu tradici držim po svý mámě...to co držela její máma, držela moje máma...a já jdu tou tradicí taky“ (Monika).

Na samý závěr bych rád vyjádřil svou vděčnost všem informátorům, kteří se zúčastnili výzkumných rozhovorů, a poděkoval jim za vstřícnost a trpělivost, s jakou při mých návštěvách odpovídali na nesčetné otázky a vysvětlovali vše, co si vysvětlení žádalo. Bez jejich ochoty by tento článek nemohl vzniknout.

PERFORMANCE ČESKÝCH INICIATIV

Oslava Nového lunárního roku: inscenovaná kulturní akce pohledem účastníků

Tereza Vrbková

Dnešní globalizovaný svět otevřel cestu mezinárodní migraci. Také v České republice se neustále zvyšuje počet lidí odlišných kultur, kteří se chtějí uplatnit na českém pracovním trhu a zapojit se do struktur české společnosti. Jejich integrace je cíleně podporována z české strany. Příspěvek k začleňování migrantů mají i kulturní akce zaměřené na poznávání kultury migrantů a na posilování jejich interakce s českým obyvatelstvem. Jednou z takovýchto akcí byla oslava Nového lunárního roku pořádaná v roce 2013 Integročním centrem Praha o.p.s. (dále jen ICP).¹

Kulturní akce ICP jsou založeny na prezentaci kultur migrantů, kteří žijí v Praze, a recipročně i kultury české. Migranté mají příležitost představit svou tradiční kulturu a připomínat si její hodnoty, posilovat pocit sounáležitosti se zemí původu, utužovat vazby v rámci své migrační skupiny. Zároveň však mají možnost rozšiřovat své sociální síť, navazovat kontakty s příslušníky jiných migračních skupin, a také s přítomnými Čechy. Mohou si osvojit interaktivní formou nové kulturní prvky, povzbuzovat vědomí sounáležitosti s českou společností. Vzhledem k tomu, že tyto akce jsou pořádány jako zacílené akce lokální, vytvářejí důležitou příležitost pro upevnování lokální identity, a také pro poznávání kulturní rozmanitosti místních obyvatel.

Proces integrace chápou pracovníci ICP jako oboustranný proces mezi migranty a přijímací společností, při němž migrant získává pří-

¹ Integroční centrum Praha o.p.s. (ICP) je obecně prospěšnou společností působící v oblasti integrace migrantů na území hl. m. Prahy. [Online.] Dostupné z: (<http://www.icpraha.com>) [cit. 11. 11. 2013].

stup ke klíčovým institucím této společnosti, začleňuje se do jejích sociálních sítí, osvojuje si její jazyk a kulturu a buduje si pocit sounáležitosti s ní (Bosswicka – Heckmann 2006: 9).²

ICP klade důraz na rozvíjení *diasporické identity* migrantů. Vychází z premisy, že současná migrace je migrací transnacionální; opuštěním domova migranti svou původní identitu a vazby s domovem neztrácejí, jsou však schopni přijímat identitu novou (Szaló – Hamar 2007: 72). Většina migrantů se dokáže vypořádat s množstvím mnohdy vzájemně neslučitelných hodnot, znaků a postojů. Migranti tedy nemusí zažívat po příchodu do nové země konflikt identit (Eriksen 2007). Tyto teoretické koncepty se projevovaly i v rámci konkrétní kulturní akce pořádané ICP, kterou jsem sledovala.

Inscenovanou oslavu Nového lunárního roku uskutečnilo ICP 6. února 2013 v Modřanském biografu. Na této akci jsem působila jako dobrovolník při její organizaci, takže jsem měla příležitost sledovat celý její průběh, mluvit s migranty i Čechy a komunikovat s vystupujícími, kteří na podiu prezentovali kulturu svých zemí.

Data, která jsem využila v analýze, jsem získala nestrukturovaným pozorováním³ v průběhu akce a polostrukturovanými rozhovory⁴ po jejím skončení v průběhu jednoho měsíce.⁵ Rozhovory jsem

- 2 Podle Bosswicka a Heckmanna (2006: 9) je totiž integrace *oboustranným procesem*, který se skládá ze čtyř dimenzí: *strukturální, interaktivní, kulturní a identifikační*. *Strukturální dimenze* integrace odpovídá činnost ICP: nabízí migrantům sociální a právní poradenství, seznamuje je se vzdělávacím systémem ČR, pomáhá jim řešit problémy s bydlením, vyřizováním víza, v otázkách pobytů na území ČR a seznamuje s českým zdravotnickým systémem. Pro snazší zvládnutí *interaktivní dimenze* pořádá aktivity různého druhu. Efektivně věnuje *dimenzi kulturní a identifikační*. Organizuje bezplatně kurzy českého jazyka na různých znalostních úrovních, kurzy sociokulturní orientace v politickém, sociálním, právním a zdravotnickém systému ČR. Připravuje také tematické exkurze po Praze.
- 3 Nestrukturované pozorování jsem zvolila proto, že jsem se po dobu celé akce pohybovala v místě jejího konání a pomáhala s organizací, takže jsem se dostala do všech prostor. Zapisovala jsem si heslovité poznámky a v průběhu večera jsem využívala možnosti neformálních rozhovorů s Čechy i migranty na téma mého výzkumu.
- 4 České informátory jsem získala na základě kontaktu, který uvedli v listě hostů.
- 5 Udělala jsem s informátory přibližně hodinové polostrukturované rozhovory, které jsem s jejich souhlasem nahrávala na diktafon. Zároveň jsem se s nimi také

uskutečnila se třemi návštěvníky z řad migrantů⁶ a se čtyřmi Čechy, kteří přišli na kulturní akci a nebyli ve spojení s ICP.⁷ Další potřebné informace jsem získala od zaměstnanců ICP, kteří akci organizovali.⁸

Program a průběh oslavy Nového lunárního roku

Proklamovaným cílem kulturní akce pořádané v Modřanském biografu bylo inscenovat oslavu **Nového lunárního roku** podle vietnamských tradic, protože zde díky obchodnímu a kulturnímu centru SAPA žije početná vietnamská komunita.⁹ Do programu však byla zařazena i vystoupení jiných etnických skupin žijících v ČR. ICP tak vytvořilo multikulturní prostor, ve kterém migranti z různých zemí prezentací zvyků, hudby a tance ukázali svou kulturní osobitost, sblížovali se s přítomnými Čechy a nalézali společné zájmy a hodnoty. Téma Nového lunárního roku se ovšem prolínalo celým programem a respektovalo skutečnost, že Nový lunární rok slaví všechny země jihovýchodní Asie, které se řídí podle lunárního, přesněji lunisolárního kalendáře.¹⁰

Pro inscenovanou oslavu byl vyčleněn hlavní sál Modřanského biografu. Společenská místnost s barem byla využita pro nabídku různých etnických kuchyní. Ochutnávku tradičních jídel nabízeli

- dohodla, že uveřejním pouze zemi jejich původu, aby nemohli být ve výsledném textu rozpoznáni.
- 6 Uskutečnila jsem rozhovory: s *Vietnamkou*, která přišla na akci na základě doporučení přátel, s *Rusem*, migrantem, jenž vystupoval na podiu a s migrantem z *Ázerbájdžánu*, který zároveň pomáhal s přípravami.
- 7 Provedla jsem rozhovory se třemi *Češkami*: s informatorkou, kterou přilákala upoutávka na tuto akci a která ICP dříve neznala, s informatorkou, která se již zúčastnila několika akcí této organizace a rozhodla se jít na další, s pracovnící jiné neziskové organizace a se zaměstnankyní úřadu městské části Prahy 12, v jejíž lokalitě se akce konala.
- 8 Transkripty rozhovorů a přepsané terénní poznámky jsem v rámci závěrečné analýzy okódovala v programu Atlas.ti a data tak snáze interpretovala.
- 9 Oslavit podle tradičních vietnamských pravidel by Nový lunární rok podle mé vietnamské informatorky tímto způsobem ani nešlo, protože je to oslava, která klade důraz hlavně na rodinné a náboženské aspekty.
- 10 Pojetí oslav může být v každé zemi odlišné; společným rysem je akceptování dvanácti zvířecích znamení (i když rozdílných). Každý rok je ve znamení určitého zvířete z této zvykově ustálené škály. Svátek Nového lunárního roku je pro Vietnamce svátkem nejdůležitějším, má rodinnou i náboženskou povahu.

migranti z Konga, Vietnamu, Bosny a Hercegoviny a Afghánistánu. Prodávaly se tu vietnamské a pákistánské šperky a nabízelo afgánské tetování henou. Celý program byl překládán do vietnamštiny a angličtiny, aby co nejvíce návštěvníků mohlo porozumět obsahu jednotlivých performancí.

Program zahajovalo vyhlášení výsledků výtvarné soutěže žáků základních škol v městské části Prahy 12 na téma *Oslava Nového roku s kamarády „cizinci“*. Poté vystoupil etnicky smíšený dětský sbor,¹¹ který vedla vietnamská umělkyně.

Obr. 1: Dračí tanec. Foto Pavel Albrecht.

Následovala vystoupení, která představila rozličné kulturní tradice migrantů. Tuto část programu zahájili vietnamští umělci „dračím tancem“. Hudební kapela Jagalmay, jejíž členové pocházejí ze země střední Asie, prezentovala tradiční písně z Afghánistánu, Kyr-

¹¹ Sbor patří do projektu NZDM Rozhledna neziskové organizace Lače Čhave o.s., která si klade za cíl podporovat aktivity dětí a mládeže z Prahy 4 a 12, jejich rodiny a přátele. [Online.] Dostupné z: <http://www.lache-chave.cz> [cit. 11. 11. 2013].

gyzstánu, Kazachstánu, Turkmenistánu, Mongolska a severní Číny. Poté český novinář a cestovatel přednášel o svých cestách do Vietnamu s akcentem na popis tradičních festivit a Nového lunárního roku. V následujícím bloku předvedla irácká skupina Annas Ekvátor za doprovodu bubnů a zpěvu tanec dvou břišních tanečnic. Skupina Vietnamek zařadila do programu lotosový tanec, který býval tradičně uváděn na císařském dvoře. Zaujala i česko-americká hudební skupina Marimba Mama s vystoupením 16 „marimb“, afrických dřevěných bicích hudebních nástrojů. Sérii prezentací kultur zakončil ruský zpěvák Igor Rubinovič ze sdružení PRAGmatiki,¹² které pomáhá v integraci ruský mluvícím migrantům.

Návštěvníci a interakce v průběhu oslavy

Inscenované oslavy Nového lunárního roku se zúčastnilo podle prezenční listiny asi 250 návštěvníků, z nichž přibližně polovina byli Češi a polovina migranti. Velkou část českých návštěvníků tvořily rodiny s dětmi, které přišly primárně na vyhlášení dětské soutěže.

Další velmi početnou skupinu představovali samotní účinkující, kteří s sebou přivedli své přátele a příbuzné hlavně z řad migrantů. Nejpočetnějšími návštěvníky byli Vietnamci. Přicházeli ve větších skupinkách s dětmi, často oblečenými do tradičních vietnamských krojů „*Áo Dài*“. V průběhu oslavy se Vietnamci bavili hlavně mezi sebou a působili dojmem uzavřené skupiny. Akci navštívilo také mnoho ruský mluvících migrantů, kteří přicházeli v doprovodu českých přátel, manželů nebo manželek. Další skupinou návštěvníků byli Češi a migranti, kteří bydlí v městské části Praha 12 a jsou zvyklí trávit některé páteční či víkendové večery v tomto kulturním domě.

Největší prostor pro navazování kontaktů poskytovala místnost, kde migranti nabízeli vlastní tradiční pokrmy a na požádání vysvětlovali, z čeho je jídlo vyrobeno a při jakých příležitostech je konzumováno. Všimla jsem si interakcí mezi migranty, mezi Čechy i mezi mi-

¹² Více o PRAGmatiki viz [Online.] Dostupné z: <http://www.pragmatiki.org/cesky> [cit. 11. 11. 2013].

granty a Čechy. Neaktivněji navazovali hovor rusky mluvící migranti, kteří se zajímali jak o kulturu cizinců nabízejících jídlo, tak o přítomné Čechy. České návštěvnický naproti tomu oslovovala především vietnamská kultura. Pozorovali a fotografovali vietnamské děti v krojích „Áo Dài“ a jejich rodičů se ptali na význam tohoto oděvu.

Sál, kde se nacházelo pódium, byl přibližně zaplněn ze tří čtvrtin. Nebyl vnímán jako místo mezigetnické komunikace návštěvníků. Pokud zde lidé vzájemně hovořili, tedy v rámci skupiny, se kterou přišli.

Obr. 2: Lotosový tanec. Foto Pavel Albrecht.

Pohled návštěvníků na integraci obecně

Ke smysluplnější analýze názoru informátorů na vliv akce na identitu migrantů, jejich integraci do české společnosti a vzájemné sblížení bylo nejdříve nutné zjistit, jak dotázaní chápou proces integrace. Zjistila jsem, že na tento fenomén Češi a migranti nahlíží rozdílně.

Čeští informátoři hodnotili integraci jako oboustranný proces, do kterého se zapojují jak migranti, tak Češi, jako proces nevyhnutelný,¹³

13 „Migranti přicházejí a přicházet budou“ ... „Už přece nejsme komunistická země, takže bychom si měli na migranty zvyknout a přijmout je. Ale ne je jen tak strpět, ale přijmout je mezi sebe.“ Rozhovor dne 18. 3. 2013 (Češka).

pro Čechy výhodný, protože pokud bude majorita k cizincům otevřená, může být obohacena. Obohacení vnímali čeští informátoři hlavně v rovině kulturní. Všichni tematizovali oboustranné pochopení kultur. „...není možné migrantům dát pouze prostor svou kulturu pořád dokola prezentovat, musí být vysvětlen její význam, jinak se z ní stane jak pro migranty, tak pro majoritu fraška“.¹⁴ Zdůraznili, že pochopení české kultury a životních norem je pro migranty nesnadné „... musí ctít pravidla té společnosti, ve které žijí, nicméně si nějak zachovávají tu svojí kulturu, což je dobře... Ale je to pro ně asi hodně těžké, ... česká kultura je úplně jiná a ještě musí často bojovat s odporem Čechů k jejich zvykům.“¹⁵ Podle českých informátorů tedy migranti integraci svou kulturu neztrácejí.

Informátoři z řad migrantů vnímali naopak integraci jako úkol, který leží na jejich bedrech, tedy jako proces jednostranný.¹⁶ V této myšlenkové konstrukci hodnotili i oslavu. Zdůrazňovali, že jejím hlavním úkolem bylo kulturu migrantů prezentovat Čechům, aby pochopili, že se jí mohou nechat obohatit.

Smysl a cíl akce: interpretace informátorů

Za základní cíl inscenované oslavy Nového lunárního roku čeští informátoři označili integraci cizinců do české společnosti. Někteří o tomto jejím významu začali přemýšlet až po mém dotazu; pak téma jejího cíle rozvinuli v souvislosti programové skladby akce, které zprvu nerozuměli, protože překročila jimi očekávanou oslavu Nového lunárního roku. Přiznali však, že měli možnost poznat cizí kulturu v podání samotných migrantů a hovořit s migranty, které jinak nevyhledávají a u nichž mají pocit, že se jim záměrně uzavírají. Při této

14 Rozhovor dne 20. 3. 2013 (Češka).

15 Rozhovor dne 20. 3. 2013 (Češka).

16 „No aby se cizinec stal součástí této společnosti, tak se musí začít pomalu měnit, mění i svou povahu. Prostě mění to, co si myslí, že je potřeba změnit. To se stává většinou, když stráví mnoho času s místními a tak je k tomu možná i trochu donucen.“ Rozhovor dne 27. 3. 2013 (Ázerbájdžánek).

akci se mohly obě strany vzájemně sblížovat, což někteří informátoři označovali jako integraci.

„Podle mě to bylo připraveno tak, aby to bylo pro každého, pro obě stany, jak pro migranty, tak pro Čechy, aby si mohli popovídat, ale hlavním záměrem bylo asi tak nějak představit a přiblížit asijskou kulturu mezi Čechy a ukázat jim, že mají také pozitivní stránky své společnosti. Důvod je jasný, Češi reprezentují majoritu a nepouští si migranty příliš k tělu, a tak migranti žijí v komunitách, někdy bez kontaktů na majoritu a nemohou si tak s nimi vyměňovat názory. Takže na této akci se sešli všichni, aby tak mohli vzájemně ukázat, jací jsou a hlavně, aby vzájemně ukázali svou pozitivní stránku“ (Češka).¹⁷

Informátoři z řad **migrantů** akci naproti tomu vnímali spíše jako důvod pro setkání lidí různých národností,¹⁸ při kterém migranti představí svou kulturu Čechům a přímou komunikací přispějí ke vzájemnému sblížování.¹⁹ Chápali ji jako příležitost, při níž se musí snažit spíše oni než česká společnost. Té chybí otevřenost ke kulturní diverzitě, na kterou oni jsou zvyklí. Naznačovali, že díky jejich kulturním vystoupením si začíná majorita alespoň pasivně zvykat na jejich přítomnost v České republice. Integraci tedy chápali jako proces, kdy migranti dávají a majoritní společnost se musí naučit přijímat.

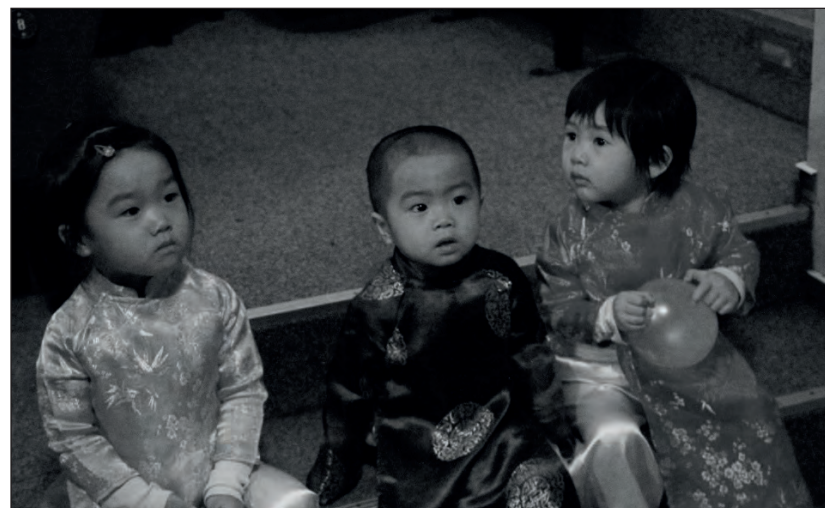
„Podle mého názoru potřebuje česká společnost umět těžit z nových kultur zde. Kdyby ta kulturní diverzita, která už existuje (a zvláště v Praze), byla lépe využita pro rozvoj společnosti, kultury a dalších věcí, tak by netolerance konečně mohla zmizet. A na téhle akci ti cizinci měli možnost tu kulturu ukázat, tak snad se díky tomu Češi poučí, jak díky vztahům s cizinci tu diverzitu využívat.“²⁰

¹⁷ Rozhovor dne 21. 3. 2013.

¹⁸ „To základní bylo asi ukázat, že je tady někdo, kdo něco umí a umí to předvést a ukazuje těm lidem, že jsou tady cizinci, a že jejich kultura není tak vzdálená a může to být i něco hezkého.“ Rozhovor dne 14. 3. 2013 (Vietnamka).

¹⁹ „Ta neziskovka chtěla všechny pozvat na jednu akci, kde by se sešli, a měla to být nějaká akce, která by něco říkala každému, což je tedy ta oslava Nového lunárního roku. To je vietnamský svátek, který Čechy podle mne hodně zajímá. Takže stačilo, aby lidé přišli a viděli cizí kultury a ukázali o ně zájem a pak si o tom povídali.“ Rozhovor dne 27. 3. 2013 (Ázerbájdžánek).

²⁰ Rozhovor ze dne 18. 3. 2013 (Rus).

Obr. 3: Děti v tradičním vietnamském kroji „Áo Dài“. Foto Pavel Albrecht.

Otevřenost české společnosti k migrantům a migrantů integrovat se

Z výpovědí většiny informátorů vyplývá, že jednou z podmínek integrace migrantů je schopnost české společnosti nové kulturní prvky akceptovat. Čeští informátoři byli poznávání cizích kultur nakloněni, většinou to byl i důvod, proč na akci přišli. Čeští účastníci projevili velký zájem o kulturní představení i o exotická jídla. Na základě jejich přístupů nelze ovšem hodnotit otevřenost všech Čechů ke kulturám migrantů. Přišli převážně lidé, kteří tyto akce vyhledávají a o tyto kultury se aktivně zajímají.

Obecně se moji informátoři shodli, že pomineme-li návštěvníky oslavy, není česká společnost migrantům příliš otevřená. V rámci této reflexe se ovšem názory informátorů Čechů a migrantů rozešly. Čeští informátoři hodnotili českou majoritu jako více uzavřenou entitu, která migranty spíše trpí, než aby se o ně zajímala a umožňovala jim integraci. Někteří dokonce tvrdili, že se postoje Čechů k migrantům postupem času ještě zhoršují. Jako jeden příklad uvádím odpo-

věd české informátorky na otázku, zda si myslí, že jsou Češi k migrantům otevření:

„To je hodně těžké se na tohle zeptat Pražáka, který není vřelý ani ke svému sousedovi! Ale obecně, co vidím, asi záleží podle toho, z jaké země. Jsou spíš tolerovaní, nic moc vřelý vztah. U hodně kultur se setkávám s názory, že jim berou práci...“ (Češka).²¹

Informátoři z řad **migrantů** také připustili jisté náznaky netolerance Čechů k migrantům a jejich kultuře, vždy ale situaci zlehčovali a dodávali, že se vztahy mezi nimi a Čechy spíše zlepšují, než aby směřovaly k horšímu.²² Naznačovali, že mladší lidé již bývají k migrantům vstřícnější, a díky znalosti angličtiny mohou více komunikovat a lépe se sblížovat. Kulturní akce tohoto typu by podle názoru většiny mohly podporovat otevřenost Čechů k cizím kulturám. Měly by však oslovovat i Čechy, kteří o této tematice mnoho neví.

Další podmínkou k úspěšné integraci je **ochota migrantů integrovat se**. Všichni informátoři z řad **migrantů** vnímali začlenění do české společnosti jako velmi důležitou podmínku svého života.²³ **Jazyk** považovali za základní podmínku integrace a ti, se kterými jsem hovořila, mluvili celkem plynne česky (kromě informátora z Ázerbajdžánu²⁴). Přiznali, že se snažili dělat vše, aby se hodnotám české společnosti přiblížili a postupem času se s nimi prý i sžili. Neodkazovali přítom na integraci jako na obousměrný proces.

Stejně tak byli **čeští** informátoři přesvědčeni, že je pro migranty integrace do české společnosti velmi důležitá, zdůrazňovali však aktivní roli české společnosti v tomto procesu.²⁵ Oceňovali snahu mig-

21 Rozhovor ze dne 21. 3. 2013.

22 *„Podle mě je míra tolerance českých lidí docela vysoká. Někteří z nich se zajímají o cizí kultury, ostatní mají svou oblast zájmu jinde, což je ale normální. Výjimečně jsem jako Žid a ruský mluvící nějaké problémy a diskriminaci cítil, ale za 6 let pobytu zde toho bylo minimálně.“* Rozhovor ze dne 18. 3. 2013 (Rus).

23 *„Migranti se rozhodně potřebují začlenit do společnosti, ve které žijí, jinak by to pro ně byla katastrofa. Představte si, že nechcete znát jazyk nebo se vůbec nechcete bavit s místními, jaký by to byl život?“* Rozhovor ze dne 27. 3. 2013 (Ázerbájdžánek).

24 Rozhovor probíhal v angličtině.

25 *„Mně připadá, že ti cizinci se chtějí integrovat, ale ti Češi jsou laxní. Ne, že by třeba nechťeli, ale jsou líní tomu nějak pomáhat.“* Rozhovor ze dne 20. 3. 2013 (Češka).

rantů pochopit kulturu české společnosti, která pro ně může být podle jejich slov složitá. Zaznělo i konstatování, že Češi nutí migranty českou kulturu přijmout, ale nesnaží se jim v tomto procesu pomoci.

Obr. 4: Ochutnávka afgánské kuchyně. Foto Pavel Albrecht.

Význam akce

České informátory ukázky kultur migrantů inspirovaly k dalšímu zájmu o migranty a jejich festivity. Dotázaní Češi říkali, že čím více se bude majorita díky takovýmto performancím dozvídat o kulturách migrantů, tím pochopitelnější pro ni bude jejich chování, a bude k migrantům více otevřená.²⁶

Informátoři z řad **migrantů** také zdůrazňovali pozitivní účinky akce pro českou majoritu, avšak v jiné interpretaci než Češi. Kulturní vystoupení sice chápali jako snahu přiblížit jim kulturu migrantů, tento akt by však měl vést k následným interakcím mezi Čechy a mi-

26 *„Já to vidím tak, že jedna akce člověka moc neovlivní, ale může ho nějak nakopnout. Ale pak během života, když jich navštíví víc, tak posunuje nějak ten svůj stereotyp, nebo třeba už ví, co znamená to, co se tam děje a ty migranty pak bere úplně jinak než jenom jako cizince.“* Rozhovor ze dne 18. 3. 2013 (Češka).

granty.²⁷ Z akce si odnesli hlavně nové kontakty a to jak z řad cizinců, tak i Čechů.

Vliv akce na udržování kulturní identity migrantů

Na podiu bylo prezentováno celkem osm kulturních performancí, z nichž drtivá většina představovala prvky kultur samotných migrantů, v programu zaznělo jen několik písní, které zpívaly děti česky. Prezentace české kultury tedy neměla velký prostor. Jedinou možností seznamovat se s prvky české kultury zprostředkoval poslech češtiny, jak zhodnotil ázerbájdžánský informátor.

Představení kultury migrantů se podle informátorů povedlo. Působila však tato představení také na udržování kulturní identity migrantů, kteří na tuto událost přišli? Všimla jsem si například Vietnamců a jejich velkého zájmu při prezentaci vietnamské kultury. Na druhou stranu je však také nutné si uvědomit, že tito migranti nepřišli **oslatvit Nový lunární rok**, ale **podpořit prezentaci své kultury** směrem k Čechům. Na místě se sešlo mnoho vietnamských migrantů, kteří zde svátek neslavili, ale navazovali či utužovali vztahy v rámci vietnamské komunity. Naproti tomu migranti dalších národností, kteří si přišli užít večer, či podpořit kulturní prezentace, konverzovali mimo svou etnickou skupinu. Akce výrazně nepomohla k udržování původní kulturní identity migrantů, ale vedla spíše ke sblížení místních obyvatel různého etnického původu, tedy k formování nové lokální společnosti.

Udržování původní kulturní identity migrantů je podle rozhovorů důležité jak z pohledu migrantů samotných, tak z pohledu českých informátorů. Čeští informátoři se shodovali, že by si migranti měli svou původní kulturu a identitu zachovávat, ale zároveň by si měli osvojovat kulturní hodnoty a normy české společnosti. Podle jedné

27 „Všiml jsem si, že tam bylo plno lidí různých národností, kteří se mezi sebou bavili hlavně o té kulturní události, o těch vystoupeních. Nezáleží na tom, že to byla jen krátká konverzace, mohl to být začátek přátelství.“ Rozhovor ze dne 27. 3. 2013 (Ázerbájdžánc).

české informátorky je dokonce možná implementace jejich původních kulturních hodnot do hodnot české společnosti.²⁸ Totéž stanovisko vyslovil i mladý Ázerbájdžánc.

Obr. 5: Tradiční vietnamská dekorace při oslavách Nového lunárního roku. Foto Pavel Albrecht.

„Myslím, že je to správně, že by to tak migranti měli dělat, protože každý by měl být součástí nějaké kulturní rodiny, protože člověk nemůže jen tak zapomenout svou minulost, nebylo by to ani správné. Například tak to mám já. Mluvíím pořád svým původním jazykem, jím typické ázerbájdžánské jídlo a slavím naše svátky. Zároveň se však učím česky, zkouším i česká jídla a s českými kamarády slavím jejich svátky, do toho však dělám vše skoro stejně, jako jsem to dělal doma“ (Ázerbájdžánc).²⁹

28 „Migranti mohou klidně žít v tomto novém prostředí s tím, že sem mohou aplikovat něco ze své kultury, pokud to ale není spolu v rozporu. Ti migranti se učí ty své prvky implementovat do té nové kultury, do které přicházejí, ale nesmí to být v rozporu. Tak si ponechají něco od sebe a přijmou něco od nás.“ Rozhovor ze dne 21. 3. 2013 (Česka).

29 Rozhovor ze dne 27. 3. 2013.

Závěr

Položila jsem si otázku vlivu inscenované oslavy Nového lunárního roku na integraci migrantů do české společnosti a na udržování jejich kulturní identity. Současně jsem sledovala, jak návštěvníci oslavy, tedy lidé vstřícní mezietským kontaktům, hodnotí vzájemné soužití Čechů a migrantů.

Čeští informátoři chápali integraci jako *obousměrný proces* (Boss-wick, Heckmann, 2006). Proto oslavu vnímali jako akci pro migranty i pro Čechy; za klíč k úspěšné integraci považovali vzájemné poznávání kultur.

Migranti nahlíželi na integraci spíše jako na jednosměrný proces; aktivní musí být oni, od nich se očekává přizpůsobení a přijetí hodnot společnosti, která je přijala. Počítali dokonce s osobní kulturní změnou. Oslava byla podle nich primárně zaměřena na cizince. Oni měli představit české majoritě své kultury a pomoci Čechům uvědomit si kulturní diverzitu a dokázat ji přijímat.

Záměrem organizátorů oslavy nebylo slavit Nový lunární rok, ale podpořit integraci migrantů do české společnosti. Tento cíl byl v průběhu rozhovorů tematizován spíše migranty. Ti jeho naplnění viděli v nalezení společných témat k hovoru s Čechy i ostatními migranty – díky programu a doprovodným aktivitám. Češi považovali akci hlavně za prezentaci kultur migrantů. Migranti jsou tak podle nich schopni žít v prostředí různých kulturních vlivů.

Inscenovaná oslava Nového lunárního roku neměla v zásadě vliv na udržování původní kulturní identity migrantů, ale přispěla k utužování vazeb v rámci vlastních komunit a k navazování nových kontaktů s Čechy i dalšími migranty.³⁰

³⁰ Tento výzkum vznikl za laskavé podpory Integračního centra Praha, o.p.s. a jeho zaměstnanců pobočky na Praze 12, Alžběty Smith Kigandy a Trãn Vù Vãn Anh.

Festivity migrantů v České republice: mezi sebeidentifikací a integrací

Shrnutí poznatků

Mirjam Moravcová

V závěrečném přemýšlení shrnujeme naše dosavadní poznatky o festivitech příslušníků nových etnických diaspor, imigračních skupin a zahraničních studentů na víceletých studijních pobytech v ČR.

Východiskem našeho přemýšlení jsou společenské souvislosti a společenské dopady festivit, tedy významné interpretační rámce uplatňované při výkladu festivit v antropologické a etnologické literatuře – jak jsme již naznačili v úvodní kapitole této publikace (srov. s. 9–26).

V souvislostech našich úvah spojujeme, v souladu s antropologickou a etnologickou literaturou, základní společenské charakteristiky festivit migrantů v ČR s *reprodukcí* společenských systémů a hodnot, se *stvrzováním a prožíváním* identity a společným odlišením se od druhých, se *zprostředkováním* názorových změn a *prosazováním* nových postojů, s *verifikací a legitimací* zaujatých sociálních statusů a *modelováním* vzájemných vztahů uvnitř diaspory, skupiny i diaspor a skupin migrantů s většinou společností (srov. s. 21–24).

Své závěrečné přemýšlení opíráme o texty autorů této publikace, v nichž sledovali a interpretovali postoje informátorů z různě sociálně a generačně definovaných skupin migrantů, příslušníků: anglicky hovořících expatriotů, Arménů, Bělorusů, Bulharů, Číňanů, občanů Státu Izrael, Rusů, Syřanů, Vietnamců a také Romů (srov. s. 27–476). Budujeme ovšem i na výzkumech svátečnosti dalších skupin migrantů-cizinců, v letech 2011 až 2017 realizovaných D. Bittnerovou, M. Moravcovou a studenty jejich seminářů (Maďari, Mongolové, Po-

láci, Rusové, Řekové, Ukrajinci). Přihlížíme zároveň i k výzkumům dalších badatelů, kteří se svátečností migrantů v ČR zabývali, a také k výzkumům studentů, kteří toto téma v různých pohledech, souvislostech a vazbách na konkrétní skupiny migrantů sledovali ve svých závěrečných bakalářských, diplomových a doktorských pracích, vypracovaných na různých fakultách univerzit České republiky – v Brně, Českých Budějovicích, Olomouci, Pardubicích, Plzni a Praze (srov. Literatura: s. 555–580).

Zdrojem dat pro naše následující úvahy byl i periodický tisk: krajský, lokální, ústřední. Na tento pramen odkazujeme v poznámkách, nikoli v seznamu literatury.

Plně si uvědomujeme, že naše shrnující úvahy, tedy náš následující výklad je výběrový a v této výběrovosti torzovitý jak z hlediska nových etnických diaspor a skupin, které vstoupily do prostoru ČR, tak i z hlediska jejich vnitřní sociální struktury a rozmístění. V souvislostech života všech etnicky, jazykově či zemí původu definovaných nových diaspor a imigračních skupin, které v současnosti pobývají na území ČR, je tedy „shrnutí“ limitované. Limita se vztahuje jak k počtu sledovaných diaspor a imigračních skupin, tak k jejich vnitřní sociální a generační struktuře. „Shrnutí“ vypovídá pouze o výsečích reality v ČR, a to jak s ohledem na výběr diaspor a imigračních skupin, tak s ohledem na výběr skupin informátorů, v jejich rámci sledovaných.

Na festivity migrantů nelze pohlížet jako na ustálené, tradicí kodifikované akty. Jsou společenskými konstrukcemi, jimiž příslušníci etnických diaspor reagují na své aktuální společenské potřeby. Podléhají proměnám. Tak nutno pohlížet i na náš text, který buduje na výzkumech realizovaných v průběhu sedmi let (2011–2017). Tuto limitu zohledňujeme časovým zařazením námi uváděných zjištění.

Svátečnost migrantů v souvislostech života v ČR

„[...] svátek na jedné straně vytváří a obnovuje určitou společnost jako takovou, na druhé straně ji vyjadřuje a oslavuje.“
(É. Durkheim 2002)

„Kolektivní rituál lze považovat za zvlášť dramatický pokus převést určitou část života pevně a definitivně do řádné kontroly.“
(Moore – Myerhoff 1977:3)

Svátečnost země původu – nástroj sebeidentifikace migrantů

Migranti, kteří našli svůj nový domov v ČR na konci 20. a na počátku 21. století, pokud zachovávají ve svých *rodinách* festivity své výchozí společnosti, prvoplánově prohlašují, že tak potvrzují svou sounáležitost s kulturou a obyvatelstvem země původu. Dosvědčují si svou vlastní identitu a přihlašují se ke své výchozí společnosti a náboženské orientaci (pokud jsou věřícími). V druhém plánu považují tyto festivity za příležitost k setkávání příbuzenských a přátelských skupin v rámci vlastní diaspor na území ČR: v okruhu místa bydliště i napříč lokalitami¹. Vytvářejí si specifickou sociální síť „blízkých“ krajanů se stejnou identitou migranta a člena diaspor, v níž zpravidla zohledňují i stejnou zájmovou orientaci a sociální status dosažený v ČR. Identifikují se jako členové diaspor s analogickými zájmy a společenským směřováním. V těchto významech svůj postoj k festivitám, patřícím ke svátečnosti země původu, interpretovali migranti ze všech námi studovaných skupin. Různili se však v postoji k závaznosti jejich dodržování. Zde svou roli hrálo náboženství a intenzita víry (bezvěrectví, buddhismus, islám, judaismus, katolicství, pravoslavlí, protestantismus), pracovní vytížení a zodpovědnost k pracovním povinnostem (Vietnamci, Číňané, Ukrajinci), absence rodiny v ČR (mongolské pracovní migrantky, studenti) a také charakter vztahu k národní společnosti, podmíněný socializací v zemi původu. Např. Bulhaři spojovali dodržování tradice bulharské svá-

1 „Napříč“ lokalitami je jednotlivci různě vymezeno. Pro Bulhary většinou znamená především okruh jednoho okresu, pro Vietnamce jednoho kraje nebo okruh lidí, s nimiž se scházejí při náboženských obřadech, pro Romy okruh příbuzných.

tečnosti se svou osobní zodpovědností a současně se svou volbou, Rusové a expatrianti z řad Britů a Američanů (občanů USA) chápali registrování a symbolické připomenutí státních svátků svých zemí v rámci rodin a přátelských skupin za samozřejmost, o které není pochyb, Armény svůj svátek Nového roku vnímali jako odkaz, který Armény spojuje napříč státních hranic a kontinentů.

Festivity pořádané *krajanskými spolky, iniciativami a neformálními skupinami krajanů* jako akce otevřené krajanské obci, přispívaly (a přispívají) k integraci diaspor na lokální a regionální bázi. S tímto cílem byly a jsou organizovány a účastníky respektovány. Účast na nich je volbou, závislou na vlastním rozhodnutí jedince. Přítomnými aktéry je však sledovaná a registrovaná. Festivity realizované jako akce krajanské nejen integrují místní skupiny migrantů z určité země, ale budují také okruh společensky aktivního jádra diaspor s lokálním dopadem i nadlokálním průnikem a významem. Tento náboj mají festivity i v případech, že jsou organizovány jako společenské akce otevřené i nekrajanům z řad Čechů a „jiných“ migrantů. Jsou vždy chápány jako vlastní sobě určené akce, při nichž přítomnost „druhých“ nepřekáží a nenarušuje cíl: sejít se s vlastní skupinou a připomenout si kulturní tradice vlastního národa a země. Tak fungují kulturní akce opřené o tradice „lidové“ svátečnosti pořádané např. Bulhary, Rusy, Bělorusy, Armény.² Fungují tak i ty, které prezentují vyspělou kulturu vlastního národa (organizované např. Bulhary, Poláky, Rusy, Ukrajinci³), a také ty, které jsou zábavami sportovního či jiného charakteru (expatrianti a další).

Zdůvodnění migrantů, proč ve svých rodinách, přátelských skupinách i v krajanských institucích zachovávají svátečnost země původu, odkazovala k samozřejmosti vlastní jsoucnosti: *etnické*, v postojích některých propojené s respektem k víře jako příznaku identity národní (Armény, Bělorusové, Bulhaři, občané Státu Izrael, Vietnamci, Srbové⁴), *občanské* (Britové, Rusové, občané USA),

- 2 Pokud v textu citujeme určité diasporu bez adresného uvedení zdroje, opíráme se vždy především o data autorů této publikace a o data našich výzkumů.
- 3 Výzkumy M. Bezoušková (Ukrajinci 2012), D. Bittnerová (Rusové 2015–2017), M. Moravcová (Bulhaři, Poláci 2014–2017).
- 4 Fialová 2006: 243.

kulturní (Číňané, ruskojazyční studenti z uralsko-sibiřského regionu, Syřani) a *skupinové* (Romové v Roudnici nad Labem). Vysvětlení těchto postojů se zakládala na principu přiznávaného vědomí vlastní osobitosti; pracovala s představou my a ti „druzí“ – bez náznaku snahy o registraci a uznání argumentace „druhých“. Registraci argumentace „druhých“ jsme zachytili pouze u jednotlivců ze skupin, v nichž se sešli a na nichž participovali migranti různých etnických a regionálních východisek (expatrianti) nebo migranti původem z regionu styku dvou kultur (ruskojazyční studenti z uralsko-sibiřského regionu).

Druhá generace nových migrantů z řad v Praze žijících studentů středních škol, jejichž stanoviska jsme zaznamenali (Bulhaři, Číňané, Vietnamci), budovala svůj vztah ke svátečnosti země původu na třech různých, ve vlastní etnické skupině však ukotvených a přijímaných hodnotících přístupech. Tato „skupinová“ stanoviska oscillovala od deklarovaného malého osobního zájmu o svátečnost a podřízení se vůli rodičů (Číňané) až po povýšení svátků na jeden z významných symbolů „národní“ identity (Bulhaři). Rozlišení spočívalo v individualitě osobnosti studentů, vázané na karierní cíle (Číňané – Matějovská 2014: 92–94), v paralelním vlivu edukace ve „vlastní“ národní škole a v rodině (Bulhaři – Maxová 2006: 289–293) a ve vlivu centralizovaných aktivit zaměřených na mládež, organizovaných v rámci vlastní etnické komunity (Sapa, Vietnamci).

Našími výzkumy jsme naproti tomu nedoložili skupinové postoje k přijímání či odmítání české svátečnosti. Účast na veřejných festivitech české společnosti a přejímání některých českých a mezinárodních festivit do vlastní svátečnosti se ukázalo jako osobní volba migranta. Tu podmiňuje jednak věk a příslušnost k první nebo další generaci migrantů, jednak intenzita styku s kontaktní, především vrstevnickou skupinou Čechů. Iniciátory akceptace transparentních českých festivit, slavených v intimitě rodin, jsou tak často děti a mládež. Přijetí české svátečnosti v rodině a účast na festivitech české společnosti ve veřejném prostoru v pozicích migrantů vždy znamená otevření se českému kulturnímu prostoru a vykročení k integraci do české společnosti. V kontextu vlastní skupiny je ale tento krok chá-

pán jako individuální a dle našich výzkumů jen někdy skupina zprostředkovává zkušenost s českou, resp. globální/mezinárodní svátečností (studenti z uralsko-sibiřského regionu).

Reprodukce vztahů a hodnot země původu

Migranti, které jsme oslovili, bez ohledu na etnicitu, napříč diasporami a krajanskými skupinami, vyjadřovali přesvědčení, že svátečnost země původu jim dává příležitost nejen ke stvrzování a obnovování vazeb s rodinou a přáteli, ale také k udržování vazeb s příbuznými a přáteli v širokém transnacionálním prostoru (skypem, telefonicky, návštěvami). Nad rámec deklarovaných vyjádření jsme pak doložili nápodobu uspořádání rodinných a příbuzenských vztahů platných v zemi původu (např. Arméni, Číňané, Vietnamci), a reprodukci kulturních a společenských postojů zastávaných před migrací (např. Bělorusové, Rusové, Ukrajinci a další).

V našich výzkumech (nejen těch, které v publikaci prezentujeme) se ukázalo, že festivity migrantů, přenesené ze země původu a slavené v ČR v rámci *vlastní rodiny* u členů řady diaspor stvrzují a obnovují rodinnou hierarchii, uspořádání rodinných vztahů, dělbu rodinných rolí: při přípravách oslav, při stolování, v zábavě, v organizaci příbuzenských a přátelských návštěv. Migranti dělbu těchto činností přijímají a opakují spontánně, se zažitou samozřejmostí (Arméni, Číňané, Rusové, Syřané, Vietnamci). V konfrontaci s českými členy rodiny, s nimiž uzavřeli partnerské vztahy, si však tuto odlišnost uvědomují a také komentují. Např. Rusky z česko-ruských manželství/partnerství zdůrazňovaly aktivní zapojení českých mužů do příprav oslav a jejich převzetí části zodpovědnosti za ně.

Festivity situované do rodinného prostředí ve specifické podobě reprodukovaly také pojetí struktury příbuzenství ukotvené ve společnosti země původu (Brettell 2000). Např. nukleární rodiny migrantů z Kavkazu (Arméni) a jihovýchodní Asie (Vietnamci) absenci širšího okruhu příbuzných, na nějž byly v rodné zemi zvyklé, v počátečních fázích života v ČR nahrazovaly konstruováním pseudo-příbuzenských skupin z řad krajanů; ti se stávali součástí jejich tradičně pojaté svátečnosti. Narušení rodinné hierarchie, útlum v odlišení ro-

dinných rolí a ústup od konstruování pseudo-příbuzenských skupin dokládaly jejich adaptaci.

Migranti, kteří přicházeli do ČR jako jednotlivci s vizí časově omezené doby pobytu a svátky země původu slavili v *přátelské či vrstevnické skupině krajanů*, při oslavách reprodukovali kulturní zvyklosti, hodnoty a společenské postoje nabyté v zemi původu. Z těchto pozic k oslavám přistupovali. Např. migranti-studenti ze Sýrie, kteří se v době příchodu do ČR v 80. letech 20. století konstituovali jako výrazná mužská skupina, své tehdy kolektivně prožívané festivity vysvětlovali jako stvrzování především svých politických a také náboženských pozic. Na počátku druhého desetiletí 21. století studenti z uralsko-sibiřského regionu Ruské federace kolektivně připravované oslavy vnímali jako příležitost realizace vlastního pojetí zábavy při konzumaci „národních“ pokrmů a také jako příležitost k nostalgickému vzpomínání na atmosféru oslav v jejich domově – v Praze pro ně nedosažitelnou a nenapodobitelnou. Pocit této nedostatečnosti ve svém výsledku posiloval a obnovoval jejich vztah k domovu. Pro vietnamské studenty v Liberci oslavy na kolejích, připravované v téže době, byly transparentním a vítaným vybočením z přijatého závazku studijních povinností. Tímto postojem studenti reprodukovali stanovisko vietnamské společnosti, pro kterou významným atributem svátečnosti je právě výstup z pracovních závazků. Atmosféru tradic země původu si Vietnamci navozovali především skladbou pokrmů a vycházkami, jimiž oslavu zakončovali. Vietnamci-buddhisté pak dodržovali i zvyklosti úcty k předkům, které důsledně vykonávali i při výročních úmrtí členů rodiny. Ctili vazby na duchovní hodnoty, v nichž byli vychováni – zachovávali je i za cenu individuálního prožívání okamžiků svátečnosti.

Migranti, které jsme oslovili, si v rámci svátečnosti země původu a oslav této svátečnosti prožívaných v ČR vytvořili dva modely, jimiž reprodukovali sociální vztahy a společenské hodnoty, ukotvené v jejich výchozí společnosti. Tyto modely se vázaly na záměr, s nímž přicházeli do ČR. Rozhodovalo, zda zde žili s rodinami a počítali s dlouhodobým usazením, nebo zda přijížděli jako jednotlivci s vizí pouze časově omezeného pobytu. V prvním případě ve své svátečnos-

ti, jakkoli redukováno, nastolovali modely rodinných a přátelských vztahů své domoviny (země původu) a udržovali duchovní představy svázané s tím kterým svátkem. V případě druhém migranti význam svátečnosti země původu ve své aktuální situaci pobytu v cizině zpochybňovali s odkazem na absenci rodiny. Alternativy rodiny nehledali. Ovšem udržovali některé zvyklosti, jimiž při rodinných a přátelských oslavách vstupovali do veřejného prostoru (ruští studenti: ohňostroje, vietnamští studenti: procházky). Pokud si zpřítomňovali hodnoty své výchozí společnosti, tedy především formou vzpomínání a kontrastního srovnání společenské atmosféry oslav v zemi původu a v ČR – v neprospěch atmosféry v české společnosti.

Oslavy změn společenského statusu

Oslavy konané jako symbolické potvrzení sociální mobility a dosvědčení nově zaujatého sociálního statusu jedince jsme u námi sledovaných skupin migrantů doložili při rodinných oslavách *mezníků dospívání dětí*⁵ a také při rodinných i přátelských oslavách dosažení určitého stupně vzdělání mladých lidí.

Oslavy *ukončení vzdělávacího cyklu* mladých lidí v rodinách migrantů a v kamarádských skupinách (vlastních i etnicky smíšených) jsou záležitostí především migrantů ze zemí jihovýchodní Asie – Vietnamu a Číny – u obou skupin v návaznosti na zvyklosti země původu. Liší se ovšem důrazem, který jim generace rodičů přiznává. Vysokou váhu mají v rodinách Vietnamců, u nichž bývají situovány i do „komunitního prostoru“, který si v Praze tato diaspora vytvořila a obsadila (Sapa).⁶ Motivace těchto oslav je jednoznačná: zdůraznění významu, který rodina přikládá vzdělání a kariéernímu uplatnění svých dětí.

Motivace oslav *mezníků dospívání dítěte* u námi sledovaných skupin migrantů vychází jednak z náboženské praxe (pak je migranty in-

5 Náš výzkum sledoval především festivity výročního cyklu. Na festivity vázané na životní fáze člověka jsme se cíleně nezaměřovali. Rodinnou obřadnost sledovali Vendula Segerová a Miroslav Slowik při výzkumu festivit občanů Státu Izrael a Michael Rádl při výzkumu festivit Romů v Roudnici nad Labem.

6 Součástí slavností Vietnamců určených dětem bývá i odměňování premiantů při zahájení nového školního roku v areálu Sapa.

terpretována jako obřad se závaznou formou – občané Státu Izrael⁷, expatrianti), jednak z generačně předávaných zvyklostí (pak je akteřry nahlížena jako oslava, v níž mohou projevit svou individualitu – Vietnamci, Číňané, Romové v Roudnici nad Labem).

Festivity, jimž by migranti manifestně oznamovali svůj *sociální a kariéerní vzestup* v české společnosti, jsme nezachytili; nebyly přiznány.⁸ Sociální mobilita jednotlivců a skupin migrantů se však promítá do scénického pojetí festivit. V diasporách migrantů, které prošly vnitřní sociální stratifikací, ovlivňuje především transparentní okázalost a volbu prestižního místa konání pořádaných oslav: při rodinných svátečních příležitostech (Vietnamci) i při státních a jiných svátcích (Rusové). Postmoderní doba, která umožňuje pluralitu lidství a vytváří prostor pro ambice jedinců, dává migrantům možnost nejen nesdílet tytéž festivity, které v zemi původu byly pro ně společensky závazné, ale také vtisknout těmto festivitám odlišnou podobu. Festivity se tak u obou zmiňovaných skupin migrantů staly ukazatelem vnitřního sociálního rozvrstvení příslušníků diaspor; tak jsou také migranty identifikovány. Nejcitlivěji jsme tento postoj zaznamenali u ruských migrantů v Karlových Varech, tedy v té lokální skupině, která si vybuodovala svou etnickou ekonomiku a konstitovala se jako vnitřně sociálně hierarchizovaná skupina.

Nové festivity migrantů

Festivity migrantů můžeme interpretovat i z hlediska konceptu „vynalezené tradice“ Erica Hobsbawma (2013 [1983]: 1–14).⁹ Na základě

7 Bar/Bat micva: přechod z věku dítěte do dospělosti: chlapci ve 13, dívky ve 12 letech. Srov. Bar Micva a postoj Židů k tomuto obřadu. *Hospodářská a kulturní studia (HKS)*. [Online.] Dostupné z: www.hks.re/wiki/doku.php?id=judaismus-bar_micva [cit. 12. 6. 2018]; srov. též Nosek – Damohorská 2010.

8 Jediný případ oslavy zaujetí nové funkce jsme zaznamenali při volbě předsedy bulharských klubů v ČR v roce 2015. Nový předseda po svém zvolení dával raut pro celé předsednictvo; prohlásil, že opakoval bulharskou zvyklost. Nevylučujeme však, že migranti v ČR svůj kariéerní postup a přijetí pozic v diaspoře oslavují. Tuto otázku jsme si ve výzkumu nepoložili.

9 Hobsbawm termínem „vynalezené tradice“ označuje „*souhrn činností, které jsou obvykle řízeny oficiálně či nevyřčeně přijatými pravidly, pravidly, která mají rituální nebo symbolickou povahu a obsahují určité hodnoty a normy, jež pomoci opakování naznačují provázanost s minulostí*“. Pod tento termín zahrnuje „jak

jeho tezí se můžeme ptát, zda elity etnických diaspor a skupin v ČR využívají festivity jako nástroj společenské a politické mobilizace. Zajímá nás, jaké hodnoty si prostřednictvím festivit upevňují, jaké sociální okruhy migrantů či příslušníků vlastních menšin oslovují, zda pracují také s nově konstruovanými festivitami. Tážeme se také, jaký přesah tyto festivity mají za hranice vlastní diaspory či skupiny? Současně na transparentních nově konstruovaných festivitách sledujeme průběh jejich vytváření, tedy proces, který Hobsbawm v 80. letech 20. století považoval z hlediska tehdejších poznatků vědecké literatury za nejasný (Hobsbawm (2013 [1983]: 4).

Festivity migrantů, na něž pohlížíme jako na nově konstruované („vynalezené“), sledujeme na pěti aspektech: a) na umístění festivity *ve veřejném prostoru*, b) na *formulované ideji*, která odkazuje k vazbě migrantů na prostor ČR, c) na *periodicitě konání* a zařazení do výročního kalendáře etnické diaspory/skupiny, d) na realizaci *iniciované elitami skupiny* a e) na *inovaci scénického provedení*, pokud je festivity inspirována slavnostmi země původu – ať již slavnostmi současnými nebo revitalizovanými z tradic, které jsou uchovávané v kolektivní paměti národní společnosti. Z našeho pohledu „nově konstruované festivity“ migrantů jsou nejen slavnosti povýšené na *ceremoniální akt*, ale také slavnosti, kterým migranti vtiskli

'tradice' skutečně vymyšlené, zkonstruované a oficiálně ustanovené, tak i 'tradice' hůře rozpoznatelné, které se začaly objevovat během krátkého a datovatelného období, během možná několika let, a které se začaly prosazovat neuvěřitelně rychle. Pojem „vynalezená tradice“ Hobsbawm používá v širším významu aktivit a akcí směřujících k prosazení nového společenského uspořádání; „festivity“, „slavnosti“ v tomto pojmu staví na roveň např. institucím (skautink) nebo symbolům (vlajky, hymny, oděvy ad.). „Vynalezené tradice“ dělí do tří skupin na ty: „a) které ustanovují či symbolizují sociální soudržnost či příslušnost lidí k určitým skupinám či přirozeným nebo uměle vytvořeným společenstvím, b) které ustanovují či legitimizují instituce, statuty či vztahy autorit ve společnosti a c) které zajišťují zejména socializaci, důvěryhodnost, hodnotové systémy a zvyklosti v chování.“ Tradice typu b) a c) pokládá Hobsbawm za nepochybně účelově vymyšlené. Tradice typu a) dává do souvislosti s možností identifikovat se s určitým společenstvím či s institucemi, které toto společenství zastupují. Současně Hobsbawm odkazuje na tendenci svázat „vynalezené tradice“ s dějinnou minulostí vlastní společnosti – i za cenu fiktivnosti této vazby: „Vynalezené tradice jsou příznačné tím, že pokud odkazují na historickou minulost, jejich provázanost s ní je z velké části umělá“ (Hobsbawm 2013 [1983]: 10).

charakter *společenské zábavy* zaštitěné *ústřední myšlenkou*. Stranou ponecháváme akce (např. výstavy, přednášky, koncerty, dramatická pásma, filmové festivaly, soutěže), které krajanské spolky, a také v ČR působící kulturní a vzdělávací instituce zemí původu, připravují jako cílené kulturní, osvětové a vzdělávací podniky se záměrem zprostředkovat migrantům kulturní dění a společenské směřování zemí původu – ať již tyto akce jsou určeny výlučně příslušníkům vlastní etnické lokálně ohraničené skupiny, členům etnické diaspory nebo i sympatizantům z většinové společnosti. Všechny tyto akce mají pro migranty nesporný etno-emancipační potenciál. Navíc odhalují kulturní základ, od něhož jednotlivé etnické skupiny migrantů a jejich elity primárně odvozují svou osobitost a své národní/etnické sebevědomí.

Budování a „vynalézání“ vlastních podob oslav „*při veřejných ceremoniálních vystoupeních*“ provázelo v 19. i 20. století etno-emancipační a sociálně-emancipační zápasy v britské společnosti (Hobsbawm 2013 [1983]: 5) a stejně tak ve společnosti české (Moravcová 1982: 21–31; 1995a: 217–220; Moravcová [Bittnerová], 1995: 247 až 256). Vycházelo z iniciativ příslušníků elit, tedy těch, kteří patřili k aktivnímu jádru společnosti či skupiny, jež podstupovala zápas o svou emancipaci, uznání a sebeprosazení.

Také konstruování „vynalézání“ nových slavností, jejichž cílem je integrovat diasporu či skupiny migrantů a zviditelnovat je v české společnosti, vychází z podnětů těch, kteří participují na činnosti krajanských spolků. Jejich úsilí směřuje k budování identity migranta v jeho dvojí existenci: existenci hrdého příslušníka státu/národa, z něhož vzešel a sebevědomého obyvatele země, v níž se usadil.

V našem výzkumu jsme doložili, že významnou myšlenkou, kterou elity z řad příslušníků diaspor prostřednictvím festivit prosazují při *ceremoniálně* koncipovaných slavnostech, je myšlenka vlastní „*historické přítomnosti*“ na území ČR a kulturního vkladu, který osobnosti a hrdinové z řad jejich předků zanechali české společnosti. Tuto pozici ovšem prosazují elity migrantů z evropských zemí, které měly kontakty s českou společností v historické minulosti, v současnosti mají v ČR vybudované sociální sítě přes krajanské or-

ganizace a jsou sebejisté ve své sociální i kulturní pozici (Moravcová 2015). Nalezení předci-hrdinové jsou vyzdvíženi na symbol, k němuž se migranti hlásí jako ke svým předchůdcům vstupu do českého prostoru. Prostřednictvím nově konstruované slavnosti, která je manifestním připomenutím kladné historické stopy zanechané na území ČR, je *symbolicky uchopen* a přivlastněn *prostor cílové země*. Sdělení, které migranti vysílají prostřednictvím těchto festivit, je jednoznačné: my jsme tu již byli, něco jsme znamenali a to nesmí být zapomenuto. Takto koncipované, elitami z řad migrantů nově vytvořené festivity jsme doložili např. u příchozích z *Bulharska* (Cyrilometodějská slavnost v Mikulčicích¹⁰, akt pietní v průběhu květnového povstání v roce 1945 v Praze), z *Ruska* (vzpomínkové akty u pamětních desek umístěných na pravoslavné kapli na Olšanech a na „profesorském domě“ v Dejvicích¹¹ – Volkova 2006: 129, pietní slavnost u zapomínaných ruských hrobů na Olšanech¹²), *Běloruska* (vzpomínkový akt u sochy Skariny – Šmídová 2009: 214–215), *Srbska* (Srbský den v Mikulčicích¹³). Příznačným pro tuto myšlenkovou konstrukci, v níž se spojuje vlastní sebedocenění a nárok na přítomnost v ČR, je nalezení takových hrdinů, kteří společnost českých zemí buď kulturně obohatili, nebo se pro ni obětovali, a kteří nemohou vyvolat z hlediska současného společensko-politického klimatu české společnosti případné negativní reminiscence (ač by hrdinů mohlo být nalezeno více). Proto pietní vzpomínky u hrobů ruských emigrantů, kteří na počátku 20. let

10 Slavnost je situovaná na nejbližší sobotu k 24. květnu (bulharský státní svátek osvěty a písemnictví). Vznikla na počátku 80. let 20. století. V současné době je společnou akcí patnácti místních bulharských spolků, sdružených v zastřešující Asociaci bulharských spolků v ČR – nástupci dřívější Bulharské kulturně osvětové organizace v ČR (Moravcová 2015, 2018).

11 Profesorský dům v Dejvicích byl vybudován ve 20. letech 20. století, v době prvé Československé republiky, pro ruské emigranty.

12 Výzkum Bittnerová 2014–2015.

13 Odkaz na Srbský den v Mikulčicích jsme zachytili až v roce 2018. Konal se 2. června. V roce 2018 se slavnostmi na mikulčickém hradišti přihlásili k cyrilometodějské tradici a své historické přítomnosti v tomto prostoru Bulhaři 12. a 19. května, pravoslavní věřící 26. května (bez ohledu na etnicitu) a Srbové 2. června. *Slavnostní chvíle na hradišti*. [Online.] Dostupné z: <http://www.masaryk.info/akce/864/> [cit. 28. 6. 2018].

Obr. 1: Mikulčice, průvod k pomníku sv. Cyrila a Metoděje při cyrilometodějské slavnosti. V čele průvodu viceprezidentka Bulharské republiky Iliana Jotova a bulharský velvyslanec v ČR. 2017. Foto Krasimira Marholeva.

20. století našli domov v Československu. Proto slavnost v ČR respektovaných světců sv. Cyrila a Metoděje, která je zvýznamňuje jako zakladatele staroslověnského písemnictví a tvůrce hlaholice (v bulharské verzi „azbuky“), a staví Mikulčice, předpokládané centrum jejich misie na Velkou Moravu, v symbolické významnosti na roveň Římu (Moravcová 2015).¹⁴

14 Samostatnou kapitolou cíleně konstruovaných vzpomínkových slavností jsou pietní akty věnované hrdinům druhé světové války, vojákům, partyzánům a civilistům, kteří padli na území České republiky. Jsou organizovány jednak zastupitelskými, jednak českými úřady v Praze a dalších městech ČR. Takto jsou např. v Praze na Olšanských hřbitovech vzpomínání Američané, Britové, Bulhaři, občané bývalého Sovětského svazu, na hřbitově v Praze-Ďáblicích občané bývalé Jugoslávie a Italové, v Praze 9 v Žernosecké ulici Poláci. Ač konání těchto pietních aktů migranti neinicíují a zpravidla se jich neúčastní, mnozí o nich vědí a podíl české politické reprezentace na nich považují za povinnost a závazek diktovaný vděčností. Zejména migranti, kteří přicházeli na území ČR v druhé polovině 20. století, českou účast takto interpretují, avšak nejen ti.

Obr. 2: Mikulčice, zahajovací proslov Ivana Belkova při cyrilometodějské slavnosti organizované BKK v ČR. 2017. Foto Krasimira Marholeva.

Další transparentní a nosnou myšlenkou nově konstruovaných festivit migrantů je vize vlastního směřování formulovaná na pozadí *vztahu k rodné zemi/„vlasti“*. Zvýznamňovány jsou „příkladné“ okamžiky novodobých národních dějin či osobnosti postavené na piedestal úcty a vážnosti. Zejména ti, kteří se identifikují jako politicky aktivní migranti, si vybudovali slavnosti odkazující na historické události v zemi původu. Například Bělorusové si každoročně připomínají založení prvního samostatného běloruského státu v roce 1918 slavností konanou zprvu v zrcadlovém sále Národní knihovny v Praze, posléze na Olšanských hřbitovech u hrobu prvních běloruských prezidentů, a v roce 2018, při stém výročí jeho vzniku, slavností uspořádanou v Brožíkově sále Staroměstské radnice – budově Magistrátu hl. m. Prahy (25. 3. 2018).¹⁵ Ukrajinské krajanské spolky si 25. výročí

¹⁵ Slavnost se koná 25. března. Organizátorem ceremoniální části, která v současnosti probíhá na Olšanských hřbitovech u hrobů prvních běloruských prezidentů

Obr. 3: Mikulčice, doprovodný program cyrilometodějské slavnosti. Manifestace identity kostýmem. 2017. Foto Krasimira Marholeva.

Ukrajiny připomněly programově koncipovanou veřejně přístupnou slavností v pražské Stromovce (28. 8. 2016).¹⁶ Avšak nejen politicky aktivní migranti oslavují významné okamžiky a osobnosti svých národních dějin. Řekové v rámci svých krajanských spolků v řadě měst ČR každoročně slaví řecký státní svátek *Den „Ne“* (Imera tu „Ochi“ – 28. 10.), den kdy v roce 1940 Řecko odmítlo kapitulovat

tu a zpěváka Zabejdy-Sumického, je *Kulturně-osvětový bělorusko-český spolek Skaryna* (založen v roce 1997). Další části oslavy, situované do restaurací, jsou záležitostí i dalších běloruských krajanských spolků (*Svaz zahraničních Bělorusů*; vznikl v roce 2002). Slavnost 100letého výročí založení první Běloruské lidové republiky, uspořádanou v roce 2018 na Staroměstské radnici, organizovali Rada BLR, Osvětový spolek Skaryna a zástupci běloruské národnostní menšiny v České republice.

¹⁶ Pořadatelé: Ukrajinská iniciativa, Ukrajinský byznys klub, Ukrajinské odbory, Ukrajinská evropská perspektiva, Asociace Ukrajinců, Dům národnostních menšin v ČR. *Den nezávislosti v Praze*. [Online.] Dostupné z: <http://www.ukrajinci.cz/aktuality/aktuality+c19/den-nezavislosti-ukrajiny-v-praze-25-let-28-srpna-od-15hod-ve-stromovce+a6216.htm> [cit. 20. 1. 2017].

Obr. 4: Účastníci slavnosti stého výročí založení Běloruské republiky. Magistrát hl. města Prahy 25. 3. 2017. Foto Dana Bittnerová.

Obr. 5: Manifestace běloruské identity – děti na slavnosti stého výročí založení Běloruské republiky. Magistrát hl. města Prahy 25. 3. 2017. Foto Dana Bittnerová.

a vstoupilo do války s Itálií (Tsivos 2011: 148). Oslava uznávané osobnosti světových dějin křesťanstva a národních dějin Polska se stala podnětem k vytvoření symbolické slavnosti polské diaspory v Pra-

Obr. 6: Vzpomínka u hrobu Piotra Krečeuski, prvního prezidenta Rady Běloruské lidové republiky na Olšanských hřbitovech v Praze. 2012. Foto Michaela Šmídová.

ze. Poláci z iniciativy H. Kaczmarka, faráře polské personální farnosti v Praze, svůj vztah k vlasti, konstruovaný na bázi katolicizmu, manifestují od roku 2014 slavností „Karolki“, pořádanou vždy v květnu v dominikánském kostele sv. Jiljí na Starém Městě.¹⁷ Připomínají si narozeniny sv. Jana Pavla II. (Karol Wojtyła), symbolu polské úspěš-

¹⁷ *Karolki* je osobitá, nově vynalezená katolická církevní slavnost Poláků v Praze. U jejího zrodu stál Hieronim Kaczmarek, farář polské personální farnosti u sv. Jiljí na Starém Městě v Praze. Poprvé se konala v roce 2014 jako jednodenní slavnost, „vynalezená“ k příležitosti ustanovení sv. Jana Pavla II. patronem farnosti. Ústředním bodem slavnosti byla bohoslužba celebrowaná kardinálem Dominikem Dukou, po které následovalo setkání s věřícími při malém občerstvení v rajské zahradě dominikánského kláštera. V roce 2017 se *Karolka* stala slavností vícedenní s kulturním programem (divadelní představení v areálu kláštera dominikánů v provedení polských ochotníků žijících v Praze, výstava dětských kreseb, koncert a d.). Srov: Kaczmarek, Hieronim: *Karolki 2017*. [Online.] Dostupné z: <https://parafiapraga.dominikanie.pl/2017/05/20/oni/> [cit. 29. 5. 2017]; Michalska, Małgorzata, dopis M. Moravcové z 9. 6. 2017.

Obr. 7: Slavnost Karolki, bohoslužba celebrowaná arcibiskupem pražským kardinálem Dominikem Dukou. Praha 2018. Foto Jan Bittner.

nosti a polského vlivu na mezinárodním poli, osobnosti, která oslovila světovou společnost a je nezpochybnitelná i u české veřejnosti.

Třetí nosná myšlenka, na níž migranti v ČR vybudovali nově konstruovanou slavnost, se váže k oslavě samotného usídlení a nalezení nového domova v českých zemích. Slavnost zaštitěnou touto ideou jsme ovšem doložili jako výlučnou záležitost řecké a také srbské diaspory.

Asociace řeckých obcí v České republice, která zastřešuje řecké obce z Moravy a Slezska¹⁸, ji pořádá v Ostravě opakovaně v pěti-

¹⁸ *Asociace řeckých obcí v České republice* vznikla v roce 1996. Svou kontinuitu odvozuje od Jednoty řeckých občanů v Československu založené v roce 1990. Sídli v Krnově. V současnosti sdružuje deset místních řeckých obcí z Moravy a Slezska (Bohumín, Brno, Javorník, Jeseník, Karviná, Krnov-město, Havířov, Ostrava, Šumperk, Třinec). [Online.] Dostupné z: <http://www.arovcr.cz/recke-obce> [cit. 19. 5. 2018]. – Řecká obec v Praze stojí mimo *Asociaci. Řecká menšina v Česku*. [Online.] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Řecká_menšina_v_Česku [cit. 19. 5. 2018].

letých intervalech při výročí příjezdu prvních skupin řeckých dětí do Československa v roce 1948 (2008, 2013, 2018¹⁹). Koncipuje ji jako připomínku politicky motivované migrace více než dvanácti tisíc Řeků a Makedonců ze severozápadu Řecka v letech 1948 až 1950.²⁰ Celodenní „*Řecký festival*“²¹ organizátoři připravují jako společenskou akci určenou nejen českým Řekům, ale i příslušníkům řeckých skupin a diaspor rozptýlených v mezinárodním prostoru. Široce kulturně obsazený program konstruuje identitu Řeka v diaspoře. Zakládá ji na historické paměti, jazyku, folklorních tradicích a inspiracích mainstreamové hudební scény Řecka. Současně zařazuje aktuální herní aktivity, jimiž žije dnešní řecká diaspora v ČR. Řekové z řad prvé a dalších generací potomků zakladatelů řecké diaspor v ČR, které jsme oslovili, tento festival vnímají jako svou manifestní slavnost, jako příležitost k setkání s lidmi, s nimiž jejich rodiny měly obdobný osud a v současnosti jsou místně vzdálení. Řekové, kteří se do ČR přistěhovali po roce 1990, slavnost sice registrují, avšak bez společenského závazku a osobního zájmu (Nováková 2018: 25, 58, 62). Tento dvojí přístup nás staví před otázku, do jaké míry může slavnost signalizovat vnitřní diferenciaci diaspor a určitou distanci mezi jejími příslušníky vázanou na dobu a motivaci migrace.

19 Asociace řeckých obcí na stránkách internetu avizovala konání *Řeckého festivalu* při příležitosti 60., 65. a 70. výročí politické migrace Řeků do Československa. Tradice řeckého nadlokálního a mezinárodního setkávání v Ostravě a Krnově při společenské zábavě je však delší; její kořeny sahají do 60. let. V 70. letech 20. století byla tato tradice přerušena a obnovena až v 80. letech (Tsivos 2011: 148). Trvá do současnosti. Srov. Řecké dny v Krnově. *ROKM – Řecká obec Krnov město*. [Online.] Dostupné z: <http://www.rokm.hyperlink.cz/reckednyN.htm> [cit. 19. 5. 2018].

20 K československým státem řízené migraci Řeků, Makedonců a Aromunů ze severozápadního Řecka došlo jednak v průběhu řecké občanské války (1948), jednak po jejím skončení. V roce 1948–1950 se do Československa přistěhovalo 5 185 řeckých dětí a 6 910 dospělých Řeků. Řecké migranty tehdy přijímaly i další socialistické státy střední, východní a jihovýchodní Evropy (Tsivos 2011: 46–55).

21 V roce 2018 byl *Řecký festival* koncipován jako celodenní programově pevně strukturovaná slavnost, která zahrnovala všechny kulturní a sportovní aktivity pěstované řeckými spolky v ČR. Začínala v 8 hodin ráno a končila v noci. Na společenskou zábavu budovala vědomí řecké identity.

Obr. 8: Řecký festival. Oslava 70. výročí příchodu Řeků do českých zemí (Československa). Moravská Ostrava 23. 6. 2018. Foto Kalimero 2018.

Místa, která jsou ceremoniálně koncipovanými veřejnými slavnostmi migranty prisvojována, jsou povýšena na *místa symbolická*. Toto prisvojení je zdůrazňováno hmotnými stopami zbudovanými z iniciativy migrantů. Sochy, pamětní desky, pomníky se stávají centry komemorace, k níž nedílně náleží ceremoniál: proslovy, kladební věnců a kytic. Proto pamětní deska a socha sv. Cyrila a Metoděje v Mikulčicích. Proto vzpomínkové akty Bělorusů u sochy Franciska Skaryny v Praze – Střešovicích,²² běloruského vzdělance, který v letech 1517–1541 žil v Praze.²³ Proto desky připomínající přítomnost ruských emigrantů v Praze, umístěné na „profesorském domě“ v Dejvicích a na pravoslavné kapli na Olšanských hřbitovech.²⁴ Proto v Jih-

22 Místa komemorace přítomnosti Bělorusů v ČR jsou nejen socha Fr. Skaryny ve Střešovicích, ale i pamětní deska Fr. Skaryny v Klementinu (Šmídová 2009: 214–223).

23 Francisek Skaryna, běloruský vzdělavec a autor prvního překladu Bible do staré běloruštiny, žil v Praze v letech 1517–1541. Krátkou dobu kolem roku 1522 působil v Litvě (ve Vilniusu). Po návratu do Prahy pracoval jako zahradník na dvoře Ferdinanda I. Zemřel v roce 1541.

24 Desky byly instalovány z iniciativy spolku *Oni byli První*. Vzpomínkové akty se konají 11. května (Volkovová 2006: 129). Deska umístěná na stěně Uspenské kap-

Obr. 9.: „Čtvrt století v ČR“ raut při příležitosti oslavy příchodu novodobých srbských migrantů uspořádaný v Praze v r. 2017. Slavnostní tabule. Jednohubky z mozzarely a rajčátek, pečené maso telecí, pita s masem, pita s bramborami a se sýrem, rostbíf a různé saláty. Všechno připravily jugoslávské restaurace z Prahy: La Perla, Giovanni, Stará Praha. Rodinné album. Zvezdana Marković.

Obr. 10: První památník zbudovaný na paměť sv. Metoděje v areálu staroslovanského hradíště v Mikulčicích v r. 1981. Mikulčice 2009. Foto Nikolaj Stanev.

lavě vztyčený arménský pamětní „kříž – kámen“ (*chačkar*)²⁵ – symbol arménského křesťanství.²⁶ Proto úcta k relikviáři sv. Jana Pavla II.,

le (Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice) na pravoslavném hřbitově na Olšanech připomíná i Ukrajince a příslušníky „dalších národů bývalé Ruské říše“.

25 Kříž-kámen byl instalován v roce 2006 ve Smetanových sadech v Jihlavě. Je zhotoven z arménského růžového tufu a umístěn na podstavci, který byl po řadu let nevyužitý. Je darem *Arménsko-české společnosti URARTU* městu Jihlavě. Srov. *První arménský „kříž-kámen“ v České republice*. [Online.] Dostupné z: <http://www.urartu-a.com/index.php?nid=8415&lid=cs&oid=3944333> [cit. 29. 3. 2017]; Arméni darují Jihlavě kamenný pomník. *PressReader MF Dnes* 14. 11. 2006. [Online.] Dostupné z: www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20061114/283704064975922 [cit. 29. 3. 2017]. – Od roku 2014 stojí chačkar i před kostelem sv. Jindřicha v Praze.

26 Kříž-kámen (kamenná stěla s reliefem kříže) vztyčují Arméni od dob raného středověku na hřbitovech, u kostelů, u poutních cest. Relief kříže má zpravidla podobu stromu života – symbolu zmrtvýchvstání. Patří k arménské tradici a k arménské krajině dodnes; je symbolem, předmětem kultu. Svátek sv. Kříže (*surb Chač*) je jedním z pěti největších arménských liturgických svátků; připadá na první neděli po 13. září (Kohoutková 2008: 249).

Obr. 11: Sousoší sv. Cyrila a Metoděje odhalené v Mikulčicích v r. 2009. Mikulčice 2009. Foto Nikolaj Stanev.

Obr. 12: Socha Franciszka Skariny. Praha 6, Brusnice. 2018. Foto Jan Bittner.

Obr. 13: Stéla zbudovaná v roce 2005 v Krnově českými Řeky na paměť jejich příchodu do českých zemí (Československa) v letech 1949–1950. Odhalena byla při příležitosti šedesátého výročí usídlení Řeků a Makedonců na našem území. Krnov 2019. Foto Jaromír Foltýn.

kteří je uchovávan v kostele sv. Jiljí v Praze na Starém Městě.²⁷ Proto pomník vybudovaný v Krnově na paměť Řeků, kteří našli nový domov v České republice (Československu).²⁸

Právě tyto „vynalezené festivity“, které buď odkazují k dějinné stopě zanechané v ČR, nebo zprostředkovávají vzpomínku na významnou historickou událost země původu, mají svůj důležitý etno-eman-

27 Relikviář je darem kardinála Stanisława Dziwisza, emeritního arcibiskupa krakovského. Stanisław Dziwisz byl osobním sekretářem Jana Pavla II.

28 Pomník (vysoký mramorový kvádr ozdobený reliéfem) byl odhalen v roce 2005. Je umístěn ve Smetanových sadech v Krnově. Návrh je dílem Leterise Joanidise. ROKM (*Řecká obec Krnov – město*). [Online.] Dostupné z: <http://www.rokm.hyperlink.cz/archiv05N.htm> [cit. 29. 10. 2018].

Obr. 14: Relikviář s ostatky sv. Jana Pavla II. vystavený při příležitosti slavnosti Karolki. Praha 2018. Foto Jan Bittner.

cipační náboj. Vznikají nejednou z iniciativy určitých postojově či společensky ohraničených skupin migrantů, které jim také vtiskují prvotní ideu i charakter. Po přijetí těchto festivit proto může na jejich pozadí probíhat, a v ČR také probíhá, společenská diskuse uvnitř etnických skupin a diaspor – diskuse o pozicích v diaspoře, a také o společenském směřování migrantů. Odtud také jejich závažnost: migranty pocíťovaná i reálná.

Při „vynalezených festivitách“, které mají charakter *společenské zábavy*, je zpravidla *ústřední myšlenkou* připomenutí festivit typických pro tu kterou zemi původu. Přenesená festivity dostává v režii migrantů-organizátorů inovovanou režijní úpravu, která akcen-

tuje základní záměr: shromáždit krajany a zdůraznit vlastní kulturní osobitost při nezávazném setkání, přátelském posezení, zpěvu, tanci a konzumaci tradičních pokrmů.

Také prostřednictvím těchto festivit obsazují migranti veřejný prostor lokalit v ČR. Volba místa konání zábav vesměs respektuje rozmístění a koncentraci jednotlivých skupin migrantů. Tato „místa“, která se stávají symbolickým prostorem jejich přítomnosti v ČR, jsou „přisvojena“ bez nároku na prokázání historické přítomnosti předka na teritoriu českých zemí a jeho významu pro českou společnost. Například expatrianti v Praze slavností kuřat, konanou 1. května,²⁹ obsadili po řadu let petřínskou stráž a červencovou zábavou „Cheese rolling“ (honění sýra) stráž v Prokopském údolí.³⁰ Takovýmto „přisvojeným“ místem pro Vietnamce se stala Sapa v Praze-Libuši, obchodní a společenské centrum vietnamské diaspory v ČR. Skutečnost, že právě zde jsou pořádány centrální kolektivní oslavy významných vietnamských svátků (Nový rok, Svátek středu podzimu – vietnamský den dětí, a další), symbolicky potvrzuje přivlastnění tohoto prostoru. Migranti z Mongolska svou červencovou oslavou svátku Naadam, při níž pořádají zápasy sumo, „obsadili“ louku u hotelu Racek v Úštěku v severních Čechách.³¹ Bulhaři žijící v Praze při oslavě svátku Trifona Zarezana jednou v roce si po řadu let „při-

29 Slavnost kuřat expatrianti pořádali každoročně až do roku 2015. V letech 2016 a 2017 již nikoli.

30 Součást šíře koncipované odpolední volně přístupné zábavy pořádané v červenci v Prokopském údolí (Praha 5) od roku 2014. *Honění sýra*. [Online.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=NNmMjflDG0U>. [cit. 29. 3. 2017].

31 Slavnost se konala v Úštěku v letech 2009–2016 v hotelu Racek, sportovní zápasení na louce/v zahradě tohoto hotelu. Srov. *Naadam – mongolský svátek, 10. 7. 2010, Úštěk*. [Online.] Dostupné z: <https://www.google.cz/search?ei=RHpUW9i4NMTO6ATNgL-4CQ&q=naadam+ústék> [cit. 29. 3. 2018]; *Mongolské slavnosti v Úštěku*. [Online.] Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/mongolske-slavnosti-v-usteku.aspx> [cit. 29. 3. 2018]. – Na přípravách první slavnosti Naadam v Úštěku se podílelo Komunitní multikulturní centrum PPI z Ústí nad Labem. Slavnosti se účastnila i konzulka Státu Mongolska (Spálenský 2010: 64). – V Mongolsku soutěžení má tři disciplíny: jízdu na koni, lukostřelbu a zápas. V Úštěku jízda na koni byla zmíněna pouze v roce 2009. Zařazována však byla vystoupení hudebních a tanečních skupin. Srov. Novotná, Anna: *Nádam – oslava mužnosti*. Rkp., seminární práce, FHS UK, Praha 2012.

vlastňovali“ Baráčnickou rychtu na Malé straně v Praze,³² pražští Bělorusové při oslavě Kupadelných svátků louku v Hloubětíně. Rusové mnoho aktivit realizují v rámci Ruského centra vědy a kultury v Praze 6 – Bubenči, které část migrantů chápe jako nezadatelné místo svého společenského a přátelského kontaktu.³³

Prostřednictvím lokalizace festivit si migranti vytvářejí reálný prostor svého setkávání, který si přisvojují a mění v prostor symbolického nároku na uznání vlastní přítomnosti v ČR. Takto fungují hřbitovy, chrámy³⁴ a modlitebny různých církví, parky, parkové areály muzeí, sály hotelů, provozovny restaurací, hostinců, sportoviště – nezávisle a souběžně s areály kulturních center velvyslanectví a spolkovými místnostmi krajanských spolků. Takto přivlastněný symbolický prostor je daný aktuálními potřebami a možnostmi migrantů. Může být změněn, jedno místo nahrazeno místem jiným při zachování a přenesení znakového významu.

„Vynalezené festivity“ migrantů „žijí“ ve vstřícné liberální společnosti ČR za předpokladu, že jsou ze strany migrantů splněny tři podmínky: že myšlenka, pro kterou byly vynalezeny, je pro migranty stále aktuální, že existují organizátoři, kteří slavnost zaštiťují a že mají možnost konání akce finančně zajistit. Jestliže idea, pro niž byla slavnost „vynalezena“, již není schopná oslovit migranty v cílové zemi a jestliže slavnost ztratila organizátora z vlastních řad, slavnost zani-

32 Oslavu svátku Trifon Zarezan pořádá v Praze bulharské sdružení *Zaedno*. Zábavu, která se koná v kontinuitě od roku 2002, organizátoři připravují v termínu kolem 14. února (datum svátku Trifon Zarezan podle gregoriánského kalendáře). Zábava, která vychází z bulharských tradic, je otevřena Bulharům, Čechům i dalším. Počítá zejména s účastí migrantů z balkánských zemí. Tak je v současnosti koncipován i její program. Směřuje ke konstruování sjednocující balkánské identity. Od roku 2017 se zábava koná v Kulturním domě v Ládví v Praze Libni. Srov. např. *Trifon Zarezan*. [Online.] Dostupné z: <https://www.zaedno.org/projekty-left/72-projekty-2018/396-trifon-zarezan-2018> [cit. 10. 5. 2018].

33 Výzkum D. Bittnerová, 2016. – Koná se zde i tradiční Maslenica, deklarovaná jako oslava přechodu zimy a jara.

34 Např. katolické kostely s bohoslužbami v národních jazycích, chrám sv. Jiljí v Praze – kde se scházejí polští katolíci a po dlouhou dobu scházeli i věřící Arménské apoštolské církve, pravoslavné chrámy a kaple v Praze a dalších městech Čech a Moravy, nově vybudované buddhistické chrámy a svatostánky v Praze (Sapa), Brně, Potůčkách, mešity a modlitebny v Teplicích, Hradci Králové, Praze, Brně, Olomouci.

ká (i když může být obnovena). A z druhé strany pohledu: slavnost má prostor pro realizaci a trvání, pokud přijímací společnost je společností liberální a dává možnost společenskému rozvoji příslušníků diaspor.

Průnik tradic svátečnosti: akceptace, integrace, globalizace

Migranti jsou v cílové zemi trvale vystaveni vlivům svátečnosti společnosti, která je obklopuje. Setkávají se s festivity, které se konají v geografickém prostoru, v němž žijí. Na lokální úrovni jsou pak přímo konfrontováni s festivity svých kontaktních skupin, ať již se tyto skupiny konstituuji pouze z řad příslušníků většinové společnosti nebo i z řad migrantů z jiných zemí, jiné kulturní determinace, jiného etnického a regionálního původu. Současně ovšem migranti v rámci svých individuálních nadlokálních a transnacionálních sociálních sítí poznávají další festivity. Všechny tyto kontakty nesou možnost průniku různých tradic svátečnosti. V našem výkladu si jako prioritní klademe otázku průniku svátečnosti současné české společnosti do svátečnosti migrantů, otázku propojování svátečnosti migrantů původem z různých zemí v mikro prostoru českých lokalit a otázku významu svátečnosti při udržování transnacionálních kontaktů migrantů.

Akceptace svátečnosti české společnosti

V souvislostech námi sledovaných skupin migrantů jsme doložili, že účast na *festivitách české lokální společnosti* – konaných ve veřejném prostoru i v soukromí rodin a přátelských skupin – je individuálním rozhodnutím a volbou každého migranta. Není přístupem podmíněným kolektivním postojem členů té které diaspory či migrační skupiny, není skupinovou strategií a ani tuto strategii nepředpokládá. Zaznamenali jsme pouze určitou rodinnou strategii, a to v homogamních rodinách migrantů s vysokou mírou rodinné soudržnosti a dominantním vlivem generace rodičů: rodina se řídí postojem této generace k „vlastní“ a „cizí“ svátečnosti. Avšak děti migrantů i v těchto rodinách si již během dospívání formují svůj osobní přístup k festivitám lokální společnosti, bezprostředně v návaznosti na vliv své

vrstevnické skupiny přátel a kamarádů a v návaznosti na etnické složení této vrstevnické skupiny. Děti vietnamských migrantů, vychovávané českými chůvami a navštěvující české školy, poznání svátečnosti české společnosti si pak osvojují i touto cestou, v průběhu takto vymezených každodenních kontaktů (Pechová – Martínková 2011: 383–386).

Generace dětí, tedy jedenapůltá a druhá generace migrantů z námi sledovaných skupin, pokud jsme ji zachytili³⁵, do své svátečnosti přijala jak svátečnost svých rodin, tak současnou svátečnost české společnosti v aktuální lokální podobě míst, v nichž migranti žijí. Vesměs přijala, nebo alespoň zná, také svátky *sv. Valentýna*, *sv. Patrika* a *Halloween*, které česká společnost převzala z mezinárodního prostoru vlivem mediální propagace, komerce i migrantů z anglosaských zemí. Navíc mladí lidé z druhé generace migrantů tyto svátky dovedou identifikovat nejen v jejich obsahovém zacílení, ale i jako svátky mezinárodní, tedy nikoli české. Přijaté svátky, české i mezinárodní, slaví ovšem ve své vrstevnické skupině; do svých orientačních rodin s nimi nevstupují. Pokusy o tento vstup, které jsme zaznamenali v kulturně sebejistých rodinách ruských, arménských, čínských a vietnamských, nenalezly u rodičů odezvy: zejména prvá generace rodičů-migrantů původem ze zemí jihovýchodní Asie zůstává snahám o české inovace uzavřena.

Česká svátečnost sice dala inspiraci některým spolkovým akcím migrantů, ovšem především akcím, na nichž se podíleli i čeští organizátoři se záměrem zprostředkovat migrantům pocit svátečnosti obecně slavené v ČR. Tyto inspirace jsme zachytili zejména při příležitosti nejtransparentnějších výročních svátků – svátků vánočního období. Doložili jsme je např. při příležitosti kolektivních oslav silvestra u Vietnamců v Liberci a ve vietnamském pracovním kolektivu na jižní Moravě.³⁶ Určitou českou inspiraci lze spatřovat i v koncertu bulharského pěveckého sboru *Hlasy z Bulharska*, pořádaném

35 Tyto postoje jsme zaznamenali u jedenapůlté a druhé generace migrantů z Arménie, Bulharska, Číny, Polska, Ruska, Řecka, Vietnamu. Prokázány byly také u Romů v Roudnici nad Labem.

36 Výzkum Eva Rafajová, 2013.

v období adventu v Praze v kostele sv. Štěpána ve Štěpánské ulici.³⁷ V těchto případech české inspirace daly vzniknout kolektivním svátečním akcím, umístěným ve veřejném prostoru: akcím vlastní lokální skupiny a s účastí Čechů, účastí marginální, nenarušující základní charakter zábavy „uzavřené“ ve vlastní etnické skupině.

Akceptace svátečnosti „jiných“ migračních skupin

Propojování svátečnosti migrantů z různých zemí původu v rámci jejich života ČR probíhá ve dvou společenských rovinách: v rovině občanských iniciativ a v rovině náboženské příslušnosti migrantů.

Významné podněty vycházejí z *iniciativ českých institucí a neziskových organizací*, které ve spolupráci s krajanskými spolky a kulturními instituty zastupitelských úřadů pořádají v Praze, Brně i v dalších městech ČR prezentace tradičních svátků a slavností různých migračních skupin. Tyto českými institucemi zaštitěné prezentace³⁸ jsou koncipovány jako poznávací scénická představení zvyků, lidové hudby, tanců, výtvarné tvorby, při nichž je významně akcentováno tradiční kulinářství, pojaté jako charakteristický prvek kultury migrantů a jejich výrazný etnodiferenční znak. Jsou autorsky sestavenou a režijně připravenou performancí určenou širší veřejnosti, tedy migrantům i občanům České republiky. Jsou performancí, která je umístěna nejen do uzavřených sálů, ale i na veřejná prostranství náměstí, ulic a parků (pak nabývá někdy i podobu trhů – jarmarků).

V Praze významným organizátorem těchto prezentací jsou vedle řady dalších organizací např. Magistrát hl. města Prahy, který od roku 1999 každoročně pořádá mezinárodní festival *Praha srdce národů*³⁹ a romský festival *Khamoro*, nebo Národopisné muzeum Národního muzea v Praze, které nejnověji v roce 2017 připravilo cyklus *Cizin-*

37 Každoroční koncert pořádá *Bulharský kulturně osvětový klub v Praze* spolu s komorním pěveckým sborem *Hlasy z Bulharska*. Na koncert navazuje přátelské setkání ve spolkových místnostech osvětového klubu v Americké ulici.

38 Významným garantem řady těchto akcí jsou i jednotlivé městské úřady v Praze (*Praha srdce národů*, *Barevná dívka*), Brně (*Babylonfest*) a dalších městech (např. Liberec, Orlová).

39 Festival byl ve výchozí projekci koncipován jako mezinárodní „jako pokus o smíření vzniklých a množících se národnostních konfliktů ve světě“. Tiskovka. [Online.] Dostupné z: www.email.cz/web-office/BF27_GMHzMRE [cit. 9. 10. 2017].

*ci v České republice a jejich kultura*⁴⁰, režijně koncipovaný jako pět samostatných průřezů svátečností transparentních migračních skupin žijících na území ČR (ruské⁴¹, balkánské, vietnamské, ukrajinské a mongolské).

Cílem scénických prezentací tradičních svátků a slavností migrantů, připravovaných z iniciativ českých institucí a organizací, je multikulturní výchova. Jejich společenský dopad je ovšem vymezen osobním zájmem jednotlivců, a to jak z řad migrantů, tak české veřejnosti.

Náboženství – činitel akceptace a nepřijetí svátečnosti druhých

Zásadní význam na propojování svátečnosti migrantů původem z různých států/zemí má *příslušnost* k určité *církvi* nebo *náboženské společnosti*, přesněji náboženské kodexy, které tuto svátečnost stanovují a přikazují. Církevní příslušnost spojuje svátečnost migrantů napříč zeměmi a regiony, v nichž žili a z nichž se do ČR přistěhovali. Propojuje ovšem nikoli různé modely svátečnosti zemí původu migrantů, ale prostřednictvím náboženských svátků propojuje migranty bez ohledu na země a regiony, v nichž žili a z nichž se do ČR přistěhovali. Mnozí migranti, které jsme oslovili, se deklarovali jako lidé bez náboženské příslušnosti, nebo lidé, u kterých náboženství není v popředí životních hodnot. Nicméně pro některé z nich příslušnost k církvi byla nejen neopominutelná, ale znamenala také jednu z vý-

40 Akci finančně podpořily Ministerstvo kultury ČR a Ministerstvo vnitra ČR. *Ruské tradice a život v Praze*. [Online.] Dostupné z: <http://www.nm.cz/Historicke-muzeum/Akce-HM/Ruske-tradice-a-zivot-v-Praze.html> [cit. 5. 4. 2017].

41 Na prezentaci ruské kultury se podílelo Ruské středisko vědy a kultury v Praze. – Ruská svátečnost byla pojata jako prezentace *maslenice*, tradičních oslav a zábav časově situovaných před započatím postní doby velikonoční. V režijně připraveném programu, orientovaném výrazně na dětské publikum, vystupovaly ruské pěvecké sbory, byly připraveny ruské dětské tradiční hry, masopustní výtvarné dílny, loutkové divadlo ad. Nechybělo ruské masopustní občerstvení. *Ruské tradice a život v Praze*. [Online.] Dostupné z: <https://www.expats.cz/prague/entertainment/54649-ruske-tradice-a-zivot-v-praze-zabavne-odpoledne.html> [cit. 5. 4. 2017]. – Rusové slavnost *maslenica* pořádali v předchozích letech na své půdě: ve Středisku ruské kultury a vědy v Praze-Dejvicích. Teprve v roce 2017 ji uspořádali v kooperaci s Národopisným oddělením NM v Praze. Vstoupili do stánku, který prezentuje českou lidovou kulturu; symbolicky naznačili vůli po vzájemné otevřenosti.

Obr. 15: Ukrajínští poutníci na pravoslavné Cyrilometodějské pouti. Mikulčice 2017. Foto Krasimira Marholeva.

znamných sociálních sítí v ČR i v transnacionálním prostoru. Svátečnost vycházející z náboženství a církevní příslušnosti v postojích těchto migrantů byla chápána jako symbol jednoty věřících a jejich vzájemných vazeb, které překračují hranice zemí původu a v ČR příslušníky církví nebo náboženských společností sjednocují – i když v rozdílné závaznosti.

V rámci našich výzkumů jsme doložili nejintenzivněji pocíťovaný sjednocující postoj ke svátečnosti u muslimů (Syřanů, Arabů s důrazem na Umu) a u některých občanů Státu Izrael (především s důrazem na státní izraelskou a v případě veřejného zapalování chanukového svícnu v Praze i na diasporickou identitu⁴²). Zaznamenali jsme ho však i u anglicky mluvících expatriantů (ve vazbě na konkrétní

42 Tradici zapalování chanukového svícnu na veřejných prostranstvích měst založila organizace Chabad v roce 1973. V Praze tuto slavnost pořádá hnutí Chabad Lubavič Praha od roku 1998. Obří svícen s devíti žárovkami byl zprvu vztyčován na Malém náměstí v Praze 1, poté v Letenských sadech a posléze od roku 2001 před Rudolfinem na Palachově náměstí. Slavnosti se účastní migranti i Češi.

církevní příslušnost a kostel⁴³). V poloze „vynalezené“ pravoslavné cyrilometodějské pouti v Mikulčicích, konané v gesci české a slovenské pravoslavné církve, jsme ho doložili také u praktikujících pravoslavných křesťanů (s přítomným vědomím autokefalie jednotlivých pravoslavných církví a rozdílů v jejich svátečnosti⁴⁴). Česká a slovenská pravoslavná církev, která tuto pouť organizuje od počátku druhého desetiletí 21. století jako samostatnou církevní slavnost, nezávislou na srazu Bulharů⁴⁵, v ní vytvořila příležitost pro setkávání pravoslavných křesťanů v ČR: Bulharů, Čechů, Moldavanů, Rumunů, Rusů, Řeků, Slováků, Srbů a Ukrajinců⁴⁶. Přesto pouť zůstala časem setkávání jednotlivců a malých skupinek, zejména Bulharů, Čechů a migrantů z Ukrajiny.

V souvislosti s „prožíváním“ víry u migrantů, kteří vyznávají pravoslaví, jsme ovšem zaznamenali trend k „osamostatňování“, tedy tendenci identifikovat se s „vlastní“ národní pravoslavnou církví. Podstata tohoto trendu vycházela z jiného procíťování duchovního prožitku při bohoslužbách. Již v prvním desetiletí 21. století jsme v Praze zaznamenali stesky migrantů z Řecka, Ukrajiny a Bulharska na odlišné projevy zbožnosti a jazykové vybavenosti „druhých“.⁴⁷ Vý-

43 V anglickém jazyce probíhají bohoslužby např. v kostele sv. Tomáše a v kostele Panny Marie Vítězné na Malé Straně.

44 Doložili jsme i určitou vůli identifikovat se na základě pravoslaví a současně i na základě etnické/národní příslušnosti a příslušnosti k národní pravoslavné církvi. Tato vůle se projevila např. v nechuti účastnit se společně pravoslavných bohoslužeb se zdůvodněním jiné mentality a způsobu prožívání duchovního prožitku.

45 Pouť se koná v týž den, kdy Bulhaři pořádají v Mikulčicích svůj celočeský a středoevropský sraz při vlastní cyrilometodějské slavnosti (nejbližší sobota k 24. květnu). Pravoslavní duchovní se zprvu účastnili slavnosti Bulharů jako oficiálně pozvané osobnosti; od poloviny prvního desetiletí 21. století právě z jejich řad vyšly snahy o konstituování samostatné pravoslavné pouti. Datum konání pouti přesto respektuje den 24. května, který je v Bulharsku státním svátkem „osvěty a bulharského písemnictví“ (Moravcová 1915).

46 Raiskubová, Hana: *Pravoslavní se lekli povodní, řada jich pouť do Mikulčic odložila*. [Online.] Dostupné z: http://brno.idnes.cz/pravoslavní-se-lekli-povodni-rada-jich-pout-do-mikulcic-odložila-px8-/brno-zpravy.aspx?c=A100523_100106_brno-zpravy_dmk [cit. 16. 2. 2015].

47 Pravoslavné církve používají jako liturgický jazyk řečtinu, staroslověnštinu a národní jazyky jednotlivých pravoslavných církví. *Světové autokefální církve*. [Online.] Dostupné z: <http://www.ob-eparchie.cz/schematismus/svetove-autokefalni-cirkve/> [cit. 27. 4. 2017].

Obr. 16: „Domácí“ pravoslavná kaple v Profesorském domě v Praze Dejvících. 2011. Foto Nikolaj Stanev.

voj v hlavním městě ČR, v němž se koncentruje vyšší počet pravoslavných věřících migrantů, v průběhu následujících let vedl k jejich vzájemnému „odloučení“ na bázi církevní autokefality (při bohoslužbách, ve svátečnosti) a k „přivlastnění“ pravoslavných chrámů skupinami původem z různých zemí. Tak chrám sv. Kateřiny Alexandrijské ve Viničné ulici⁴⁸ a chrám Zvěstování Přesvaté Bohorodice Na

⁴⁸ Kostel patřil k augustiniánskému klášteru, dnes je v areálu neurologické kliniky Všeobecné fakultní nemocnice. Jako pravoslavný kostel byl vysvěcen v roce 2012.

Obr. 17: Chrám sv. Ludmily v Praze Dejvících přebudovaný z bývalého výstavního pavilonu Ruského obchodního zastoupení na kostel Ruské pravoslavné církve. Praha 2018. Foto Dana Bittnerová.

Slupi⁴⁹ začaly být vnímány jako doména ukrajinská, Uspenská kaple na pravoslavném hřbitově na Olšanech⁵⁰ jako ruská a ukrajinská, do-

⁴⁹ Původně kostel Panny Marie Na Slupi; pravoslavná církev jej získala v roce 1995.

⁵⁰ Chrám je nazýván také chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice; byl postaven v letech 1924–1925 ze sbírky, na níž se podíleli pravoslavní věřící – ruští emigranti, Češi, Srbové a další.

movní kaple sv. Mikuláše v profesorském domě v Rooseveltově ulici⁵¹ a Chrám sv. Ludmily na Sibiřském náměstí⁵² jako ruské, dřevěný podkarpatoruský lidový kostelík sv. Michaela Archanděla v Kinského zahradě jako rumunský⁵³, domovní kaple sv. Andělů a sv. Filareta Nového Vyznavače na Smíchově jako místo bohoslužeb řeckých.⁵⁴ Vžitá autokefalie a potřeba jazykové komunikace se logicky promítla i do oddělených oslav církevní svátečnosti. Pravoslavný katedrál- ní chrám sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici zůstal ovšem nadále chápán jako chrám všech pravoslavných věřících (migrantů i Čechů).

Ohraničování migrantů podle národnosti a jazykové kompetence existuje však i v rámci protestantských církví (zde i s ohledem na příslušnost k určité denominaci), a také církvi římskokatolické a řeckokatolické. V katolické církvi je toto vymezování zaštitěno ustanovením personálních farností, které vytvářejí lokální zázemí pro migranty podle jazykové kompetence⁵⁵, zemí původu⁵⁶ a etnické sebeidentifikace. Např. v Praze funguje personální římskokatolická farnost polská, slovenská a německá a řeckokatolická slovenská.

V rámci sociálních sítí těchto farností se formuje etnicky ohraničená svátečnost migrantů-katolíků situovaná ve veřejném prostoru.

51 Kaple byla zbudována v letech 1924–1925.

52 Chrám sv. Ludmily na Sibiřském náměstí v Praze-Dejvicích je chrámem Ruské pravoslavné církve. Byl přestavěn z bývalého výstavního pavilonu Ruského obchodního zastoupení. Vysvěcen byl v roce 2012. V areálu ruského velvyslanectví je od roku 1999 kaple sv. Jiřího Vítězného. Pravoslavná domovní kaple byla také v r. 2008 otevřena v hotelu ICON, ulice V Jámě (Praha 2). Byla určena především hotelovým hostům.

53 Tento dřevěný kostel byl zbudován v 17. století ve Velkých Loučkách u Mukačeva. Je darem Rusinů Praze – hlavnímu městu meziválečného Československa. Z Podkarpatské Rusi byl do Prahy převezen v roce 1929 a znovu postaven v zahradě Kinských (Kinského sadech) na Smíchově.

54 Kaple je umístěna v podzemním prostoru domu č. 18 v ulici Kováků na Smíchově (Praha 5).

55 Na jazykové kompetenci věřících je prioritně budována německá personální farnost v Praze, která byla zřízena v roce 2016. Sdružuje katolíky pražské arcidiecéze původem z Německa, Rakouska a Švýcarska.

56 *Slovenská* římskokatolická je u kostela sv. Jindřicha v Jindřišské ulici, řeckokatolická u kostela Nejsvětější trojice ve Spálené ulici, *polská* u kostela sv. Jiljí, v Jilské ulici, Staré Město a *německá* u kostela svatého Jana Nepomuckého na Skalce ve Vyšehradské ulici na Novém Městě.

Utváří se ve vazbě církevních institucí a na ně navazujících krajan- ských spolků (v Praze transparentně spolků Poláků a Slováků).⁵⁷

Profilování církevní svátečnosti na etnickém principu u migrantů, kteří se hlásí k pravoslaví a katolictví, nás postavilo před problém volby priority jejich sebeidentifikace mezi identitou etnickou a nábožen- skou, a to za situace, kdy sociální síť církve zaštiťuje kulturní a niko- li ekonomický rozměr existence v cílové zemi. Soupeření, které jsme v ČR zaznamenali v symbolické rovině svátečnosti, otevřelo otázku, zda u migrantů vítězí identita etnická či náboženská. Tyto dvě identi- ty se v průběhu národně emancipačních zápasů epochy modernizace evropské společnosti, nastartované průmyslovou revolucí, vzájemně převrstvovaly, soupeřily, propojovaly a nabývaly různého významu. Naše otázka zní: která identita je pro praktikující křesťany, kteří se do ČR přistěhovali z evropského kontinentu a z Arménie, důležitější a při sebeidentifikaci v cílové zemi rozhodující. Tuto otázku doká- žeme zodpovědět prozatím pouze u migrantů z Bulharska a Ruska – v obou případech ve prospěch identity etnické.

V jedinečné poloze jsme poměřování významu identity nábožen- ské (na bázi pravoslaví) a etnické zaznamenali u Bulharů při cyrilo- metodějské slavnosti/srazu v Mikulčicích. Sjednocující potenciál ná- boženské identity, kterou zaštiťovaly symbolické osobnosti sv. Cyrila a Metoděje, zůstal pomínut v okamžiku pocitu ohrožení identity et- nické (Moravcová 2018). Z názorové pozice Bulharů, kteří pravosla- ví vnímají jako jeden z konstitutivních prvků svého národně-eman- cipačního zápasu, postoj významný. Vyvolává otázku: je toto zjištění platné pro evropskou, v křesťanství ukotvenou a vysoce laicizova- nou, společnost jako celek? Nalezli bychom paralely i v jiném prosto- ru? I to je pro nás vědecká výzva.

57 Dosud otevřenou pro nás zůstává otázka vlivu Arménské apoštolské církve na prožívání svátečnosti lokálních skupin Arménů v ČR. Srov. Klvaňová 2006: 47; Toman 2013: 39–40. – *Arménská apoštolská církev sv. Řehoře Osvoboditele* pů- sobí v ČR od r. 2005. V r. 2015 získala právo sdílet kostel *sv. Ducha* v Dušní ulici na Starém městě v Praze s místní katolickou farností.

Svátečnost – symbol a příležitost komunikace v globálním prostoru

Svátečnost, uznávaná v zemi původu jako závazná, vymezuje migrantům čas tradiční komunikace s blízkými lidmi, jež zanechali „doma“. Vytváří pevné časové body stvrzování sounáležitosti s rodinou, příbuzenskou a přátelskou skupinou.

Pro migranty, jejichž příbuzní žijí v různých diasporách mimo zemi původu, pak vlastní svátečnost, povýšená na symbol identity, je prostředkem vzájemného propojování v mezinárodním prostoru. Virtuálně spojuje v konkrétním čase při závazně uznávané příležitosti blízké lidi, kteří jsou odděleni místem pobytu, tedy fyzicky nepřítomní. Je prostředkem, který funguje spontánně v rámci příbuzenských vazeb i řízeně v rámci krajanských organizací (např. Arméni, Bulhaři, Rusové⁵⁸) a náboženských iniciativ (Arabové, občané Státu Izrael).

Ve sledování otázek transnacionálního průniku svátečnosti jednotlivých skupin a diaspor migrantů v ČR máme ovšem dluh. Toho jsme si vědomi.

58 Některé z iniciativ, směřujících k propojení „vlastních“ diaspor v zahraničí, ovšem překračují rámec pojmu festivity, jak ho vymezujeme v naší stati. Takové iniciativy jsou např. vědomostní soutěž bulharských reálií pro děti z bulharských škol v zahraničí či *Totalnyj diktat* zaměřený na znalost ruského jazyka – určena migrantům i občanům přijímacích zemí. Tato událost je interpretována jako *flash mob*.

Festivity jako prostor komunikace

„Rituál nutno interpretovat z hlediska kontextu.“
(Geertz 2000 [1973])

Velká skupina antropologů a etnologů vychází z názoru, že jedním ze základních významů festivity je *zprostředkování komunikace* mezi elitami společnosti, tedy těmi, kteří se staví do pozice společenských vůdců a určují ideový obsah festivity, a řadovými účastníky festivity, tedy těmi, kteří jsou oslovováni a kteří se mají stát konzumenty sdělovaných myšlenek. Tato komunikace, založená na nerovnosti moci, je tak současně agitací i prostředkem k porozumění.

V souvislostech našeho zájmu o festivity příslušníků etnických diaspor v ČR je významná otázka *kdo* se této komunikace účastní a zda se festivity stávají prostorem komunikace pouze v rámci jednotlivých diaspor, nebo i mezi příslušníky různých diaspor, a také mezi většinou společnosti a těmi, kteří v dané společnosti stojí v pozici etnické menšiny. Zajímá nás, zda ke komunikaci její aktéři přistupují z pozice vědomé rovnocennosti a rovnoprávnosti.

É. Durkheim na počátku 20. století formuloval myšlenku, že „*rituál*“ je nutno nahlížet především jako *vnitřní akt skupiny, která oslavuje nebo je oslavována* (Durkheim 2002). Komunikaci probíhající v rámci festivity tedy vymezil členstvím ve skupině, a to přesto, že účast nečlenů na festivitech („*rituálech*“) sám doložil.

Durkheimovo tvrzení vycházelo z pozorování tradičních (nativních) společností, které procházely kontinuálním demografickým vývojem a nebyly vystaveny migračnímu pohybu „zvenčí“. Tedy domyšleno: podle Durkheimova názoru ve společnostech nezasažených vnější migrací festivity ohraničovaly vlastní skupinu a vymezovaly společenskou komunikaci, probíhající v rámci festivity, příslušností k této skupině. Proto nejen idea a záměr, ale i scénické pojetí byly chápány jako „vlastnictví“ skupiny „zasvěcených“, kteří sami sebe staví proti těm, kteří stojí mimo.

V souvislostech české společnosti moderní doby má ovšem toto Durkheimovo tvrzení omezenou platnost. Je validní především pro

festivity pořádané v intimitě rodin, příbuzenských a přátelských skupin, a také pro ty spolkové a národně-politické festivity, které byly koncipované jako privátní slavnosti. Festivity situované do veřejného prostoru ulic, náměstí, parků, ať již pořádané skupinou lokální, národní, sociální, politickou, náboženskou, zájmovou či jinak definovanou, oslovovaly vždy širší veřejnost a nikdy nebyly uzavřeny divákům a nečlenům: sympatizantům, odpůrcům či nezúčastněným. Naopak organizátoři s přítomností širší veřejnosti počítali a žádali si ji.

Na omezenou platnost obecně formulovaného Durkheimova postulátu, že festivity je *vnitřním aktem skupiny* a je založena na protikladu „*my*“ a „*druzí*“, pro společnost pluralitní, tedy tu, v níž jsou přítomny nově vytvořené diaspory různého etnického původu, poukázal Gerd Baumann již v 90. letech 20. století (Baumann 2002). Na základě studia migrantů z Pandžábu (sikhů, muslimů, hindů), kteří se v druhé polovině 20. století usídlili v jednom multietnickém předměstí Londýna⁵⁹, dospěl k závěru, že v pluralitních společnostech při festivitech situovaných do veřejného prostoru splývá „*my*“ a „*druzí*“, a to v postojích aktérů jak z řad většinové společnosti, tak z řad těch, kteří jsou členy diaspor. Ukázal, že tyto festivity v pluralitní lokální společnosti mohou být symbolickým oslovením těch, kteří stojí mimo skupinu. Mohou být konané s nárokem na jejich pozornost a symbolickým vzkazem pro ně. Doložil, že účast nečlenů je rozšířená mezi lidmi z řad většinové i menšinové společnosti. Důsledkem je prolnutí etnické identity s identitou lokální, asimilace hodnot a kulturní změna (Baumann 2002). Podle Baumanna tedy v pluralitních společnostech je lépe sledovat festivity: a) s ohledem na územní jednotky než na skupiny, které se vymezují jako „*my*“ (v našem výkladu zemí původu), b) s ohledem na asimilaci hodnot a změnu než na předávání (v našem výkladu reprodukování tradic země původu) a c) s ohledem na různé způsoby účasti. Při studiu festivit v pluralitních společnostech tedy Baumann nadřadil identitu lokální identitám ostatním (v našem výkladu identitě etnické, jazykové, náboženské), a to především s ohledem na její unifikační a transformační vliv.

⁵⁹ V předměstí žili v menšině také Angličané, Irové a migranti z karibských ostrovů (Grenada, Dominika, Svatá Lucie a Antigua).

Baumann ke svým závěrům dospěl na základě studia početné lokální společnosti definované nejen etnickou a náboženskou pluralitou, ale i nízkým sociálním statutem obyvatel. Tuto situaci jsme při našem výzkumu nezachytili. I v českých městech existují obvody, v jejichž rámci vznikají menší sídlištní lokality s koncentrací migrantů (Bittnerová – Moravcová a kol. 2012). Pro ty je ovšem příznačná koncentrace migrantů určité etnicity. Děje se tak jednak ve vazbě na shodný časový horizont nové výstavby města a příchodu migrantů do ČR (možnost získat byty), jednak ve vazbě na vliv přijaté zvyklosti, kterou vybudovali již usídlení krajané (např. Rusové v Praze 6⁶⁰). Rozhoduje i ekonomická výhodnost a tendence se sdružovat (např. Vietnamci v Praze 4 – Sapa a její okolí), a také touha po exkluzivitě (např. Rusové v Karlových Varech, ve vilové zástavbě obcí v okolí Prahy). Pokud jsme zaznamenali vliv sociálního statusu na koncentraci migrantů, tedy se vázal na požadavek vysokého standardu bydlení. Důsledkem je určité odloučení nejen od většinové společnosti, ale i od příslušníků vlastní diaspory jiného sociálního statusu. Nezachytili jsme lokality migrantů, v nichž by došlo k vytvoření etnicky pluralitní společnosti vybudované na analogickém sociálním statusu. A pokud jsme zaznamenali účast jednotlivců z řad migrantů na festivitech organizovaných jako veřejně přístupné lokální akce (či jako akce přátelských skupin), nedošlo k lokální synkrezí těchto akcí.

V souvislostech námi sledovaných skupin migrantů mají Baumannovy závěry omezenou platnost. Svátečnost migrantů v České republice ovlivňuje a stigmatizuje příslušnost ke skupinám vymezeným etnicitou, zemí původu, náboženstvím, jazykovou kompetencí. Migrantů u festivit, které se váží k tradicím země jejich původu, stále zachovávají osobitosti: v performanci, čase konání i v hodnocení významu a společenské závaznosti. Festivity stále vytvářejí hranice mezi „*my*“ a „*druzí*“. Migranty, a také kontaktními skupinami Čechů, jsou tyto rozdíly interpretovány jako rozdíly kulturní.

Naproti tomu se relevantní z hlediska našich výzkumů ukázalo Baumannovo tvrzení, že festivity konané v pluralitních společnos-

⁶⁰ Bittnerová 2012: 153–165;187–211; Volkovová 2012: 167–186.

tech vedou k asimilaci hodnot a kulturní změně. I když připustíme, že jsme svým výzkumem nevstoupili do pluralitního prostředí, prokázali jsme oba procesy, byť pouze ve vztahu české společnosti a konkrétní diaspory. Nezaznamenali jsme je ve vzájemném vztahu migrantů z různých zemí původu (až na jedinou výjimku⁶¹), a to přes to, že v českých městech existují interkulturní „slavnosti menšin“, pořádané různými českými nebo spolupracujícími českými a krajanskými organizacemi. Platné je také Baumannovo tvrzení, že účast na festivalech pořádaných jako veřejně přístupné lokální akce je různě podmíněnou osobní volbou.

Poznatky G. Baumanna o *meziethnické komunikaci* při příležitostech festivalů situovaných do veřejného prostoru ulic, sálů a chrámů z hlediska současné situace v ČR platí pro svátky a slavnosti pořádané církvemi a náboženskými komunitami. Jinak jsou případné pouze tehdy, pokud je krajanské organizace migrantů pořádají se záměrem oslovit i většinovou společnost a zviditelnit svou diasporu. V tomto směru jsou výrazně otevřenější např. Bulhaři, kteří své festivaly cíleně i spontánně zpřístupňují. Některé skupiny migrantů však festivaly, považované za kulturní vlastnictví sdílené se zemí původu, řadu let po usídlení v ČR neotevíraly (a i v současnosti neotevírají) „druhým“: z řad většinové společnosti i jiných diaspor. Preferovali (a preferují) oslavu s lidmi, s nimiž byla komunikace již prověřena. Příkladem je kolektivní oslava arménského Nového roku v Laskavě, konaná v 90. letech 20. století, nebo sociálně ohraničené oslavy 1. a 9. května skupinami ekonomicky vysoce zajištěných Rusů v Karlových Varech, a v komorním prostředí vysokoškolských kolejí i oslavy vietnamských studentů v Liberci.

61 Jedinou nám známou výjimkou je Cyrilometodějská slavnost Bulharů v Mikulčicích. Zařazením účasti kněží české a slovenské pravoslavné církve do této slavnosti Bulhaři otevřeli prostor pro přítomnost pravoslavných věřících z řad dalších etnických diaspor v ČR. Vývoj v posledních letech však nevede k synkrezí, nýbrž k oddělení dvou akcí konaných v týž den v Národním kulturním památníku Mikulčice – Valy: srazu Bulharů z České republiky a střední Evropy při příležitosti bulharského svátku kultury a osvěty a pravoslavné cyrilometodějské pouťi, které jsou přítomni věřící z řad pravoslavných křesťanů různých etnik.

Aktuální otázkou je i význam festivalů při *udržování transnacionálních kontaktů* migrantů: kontaktů virtuálních vedených přes skip, telefon, případně korespondenci, i kontaktů uskutečňovaných přímým setkáváním. Místem těchto setkání jsou pro námi dotázané migranty ČR, země původu i zvolená neutrální „atraktivní“ země a lokalita. Zejména festivaly, které jako závazné svátky a oslavy jsou ukotveny ve výročním kalendáři země původu, znamenají pro migranty časově přesně určené body vzájemné komunikace s rodinou a blízkými přáteli. Tato zvykově zakotvená propojení jsme doložili v zásadě u všech námi sledovaných skupin migrantů: těch, kteří v ČR pobývají dlouhodobě i na časově omezenou dobu jako pracovní síly nebo studenti. Svátečnost země původu tedy strukturuje čas závazné komunikace migrantů v transnacionálním prostoru.

Obr. 18: Nápis na podstavci stély odhalené v roce 2005 českými Řeky v Krnově na paměť jejich příchodu do českých zemí. Krnov 2019. Foto Jaromír Foltýn.

Festivita jako divadelní scéna: aktéři, scénář, jeviště, kostýmy a rekvizity

„[Ceremoniál] je formální divadelní médium, ve kterém lidé mohou být spolu.“⁶²
(Moore – Myerhoff 1977: 8–9)

„Performance nevytváří symbolickou realitu prezentací argumentu, popisu či komentáře.⁶³
Spíše tak činí sociálním konstruováním situace, ve které účastníci prožívají symbolické
významy jako součást toho, co již dělají.“
(Schieffelin 1985:709)

„Na performativní rovině jsou významy nastolovány a/nebo (re)formulovány“⁶⁴
(Henig 2009: 180)

Scénické provedení a režijní ztvárnění je nedílnou komponentou každé festivity. Jestliže pro existenci festivity je základní její konkrétní účel a ideová náplň (pokud ty přestanou platit, festivity zanikne), scénické provedení – scénář, jeviště, kulisy, kostýmy, rekvizity – její ideové poselství symbolicky zprostředkovává, a současně je ikonickou tribunou, na níž změny ideových významů probíhají (Henig 2009: 180). Scénické provedení festivity se může stát i platformou (fórem, půdou), která vytváří prostor pro cílené a zároveň „nezávané“ prožívání jednoty lidí vzájemně si etnicky, kulturně i sociálně „cizích“ (Moore – Myerhoff 1977: 8–9⁶⁵). Symbolika, která pracuje s ale-

62 Sally Moore a Barbara Myerhoff (1977: 3) používají termín *ceremoniál* v synonymním významu kolektivně sdílených formalizovaných aktů. Ceremoniálem nazývají jak formalizované akty konané s náboženskými a magickými účely, tak formalizované akty slavností více či méně sekularizované moderní společnosti. Vycházejí z teze, že moderní společnost pracuje s politickými ideologiemi a tyto ideologie vnímá jako nezpochybnitelné stejně jako náboženství své zásady. V našem výkladu formalizované akty festivit, v nichž je ukotveno ideové sdělení, označujeme termínem *rituální/ceremoniální jádro festivity*.

63 Edward Schieffelin (1985: 709) ve svém výkladu používá termín „*performance*“ ve smyslu scénického provedení rituálu; označuje jím dramaturgickou rekonstrukci rituálního aktu, ovšem s akcentem na cílené úkony těch, kteří rituál předvádějí a reakce těch, kteří se jich účastní.

64 David Henig (2009:180) termín „*performance*“ užívá v souladu s E. Schieffelinem (1985: 709). Performanci označuje za sociální konstrukci situace, za její „*intersubjektivně ustavovaný význam*“. Termín „svatební rituál“, o němž v této souvislosti uvažuje, pak vztahuje na celý průběh svatby.

65 Rozvaha autorek se vztahuje k ceremoniálu otevření mostu.

gorií, metaforou, obrazem, znakem a také s personifikací ikonických postav, patří k nástrojům zpřítomňování myšlenkového obsahu festivit. Je vybudována nejen na verbální, ale i nonverbální komunikaci, která používá vizualizaci: o to důrazněji zprostředkovává sdělení.

Následujícím výkladem chceme obrátit pozornost právě na režijní a scénickou podobu festivních akcí migrantů v celém jejich průběhu, ve všech komponentách a účastnických rolích aktérů. V našem pojetí nejen *rituální/ceremoniální jádro* festivity, ale festivity jako celek svou režií, scénou, dramatickým provedením a spontánním jednáním aktérů oslovuje jedince, sděluje významy a formuje vzájemné vztahy účastníků. Tedy nejen rituální/ceremoniální jádro festivity, ale festivity jako taková a účastnické role aktérů jsou cílem našeho zájmu. Proto budeme hovořit o scénáři, režii, scéně, aktérech, kostýmech a rekvizitách. Pokud použijeme termín *performance*, ponecháme mu význam dopadu aktérského podílu a rolí účastníků festivity při modelování společenských vztahů (na bázi individuální i týmové/kolektivní). Ponecháme mu význam obsazený v antropologickém diskurzu, i když víme, že i ten má svá specifika a nejednoznačnosti.⁶⁶ Nejde nám totiž pouze o to ukázat, jak aktéři-migranti prezentují sami sebe v zaujaté a přijaté roli, jak mění své chování a přizpůsobují ho situaci, kterou při festivitě prožívají, a jak toto chování vyhodnocují oni sami a jak na ně reagují přihlížející druzí. Nejde nám primárně ani o to, jak aktéři identifikují druhého v jeho etnicitě a sociálním

66 Srov. např. Bell (2008: 68–76), Šima (2017: 23–31). – Tzv. *dramaturgický přístup* uvedl do sociologické analýzy lidského jednání E. Goffman [1956]. Sledoval herní roli, kterou jedinec záměrně přijímá při sebeprezentaci v kontaktním okolí, jemuž své jednání přizpůsobuje s cílem toto okolí ovlivnit. Předmětem Goffmanova zájmu byly „*dramaturgické problémy účastníka při předvádění své činnosti [zvolené role] před ostatními [přítomnými]*“ (1999: 20). Z této pozice Goffman hodnotil „*veškerou interakci, k níž dojde během jakékoli jedné příležitosti, při níž je neustále přítomen stejný soubor jednotlivců*“. Herecký výkon definoval „*jako veškerou aktivitu jednoho účastníka při konkrétní příležitosti, jejímž účelem je udělat dojem na kteréhokoli z ostatních účastníků*“ (1999: 21). Performanci tedy nespojil pouze s festivitami, nýbrž s každodenním životem: „*Pokud definujeme společenskou roli jako dramatické ztvárnění práv a povinností vázaných na dané postavení, můžeme říci, že společenská role bude zahrnovat jednu nebo více dílčích rolí a každou z těchto dílčích rolí může účinkující předvádět při řadě příležitosti stejným druhům obecnstva nebo obecnstvu složených ze stejných osob*“ (1999: 22).

postavení podle autentického způsobu jeho řečové komunikace, chování, gest, chůze či držení těla,⁶⁷ nýbrž především o to, jak aktéři festivity nástroji dramaturgie využívají ke stvrzování své identity, k potvrzování a reprodukování svého sociálního statusu zaujatého v ČR a k udržování sociálních sítí, které si v ČR vybudovali. Aktuální je pro nás i otázka transformace scénické podoby festivit země původu vlivem specifických podmínek života migranta v ČR, a v této souvislosti také otázka zapomínání zakladatelských legend slavností jako ukazatele oslabování kulturních a myšlenkových vazeb se zemí původu. Mizení zakladatelských legend z paměti jsme doložili u druhé generace migrantů z Číny a Vietnamu⁶⁸; nezaznamenali jsme však transformaci těchto legend či jejich nahrazení legendami novými.

Režijní a scénické provedení⁶⁹ jsou ve své verbální i nonverbální složce pro zpřítomňování myšlenek a záměrů, s nimiž je festivity připravována a uskutečňována, neopominutelné. Nesou však i další neméně významnou charakteristiku – charakteristiku kulturní osobitosti. Edmund R. Laech právě v performanci „rituálu“ (v našem výkladu ve scénické podobě festivity), a nikoli v „rituálu“ jako takovém,

67 Na nezáměrnou skupinovou stylizaci do určitého image podle přijatého modelu chování upozornil E. Goffman (1999: 14). – Vzájemnou identifikaci lidí patřících k téže etnické, náboženské, sociální či profesní skupině podle modelu chování jsme opakovaně zaznamenali také v rámci výzkumů, které jsme prováděli v českých zemích v letech 1950–2008 (M. Moravcová). Doložili jsme ji nejen jako výsledek „poznání“ při osobním kontaktu jedinců, ale i jako autentickou identifikaci „neznámých“ lidí v okamžicích bodových náhodných setkání, kdy šlo o identifikaci na základě spontánních projevů a nikoli „hraných“ rolí. Vzájemnou identifikaci jsme v současnosti konkrétní doby doložili: v rovině etnické u Bulharů (výzkum 80. léta až současnost), v rovině náboženské u protestantů a židů (výzkum 50. – 70. léta), v rovině profesní u studentů různých typů středních škol (výzkum 70. a 80. léta). V retrospektivě výpovědi o minulosti jsme ji zaznamenali: pro meziválečné období v rovině sociální a profesní u příslušníků střední třídy a u důstojníků československé armády (výzkum 50. – 70. léta). Pro lidi stojící mimo zmíněné skupiny byly autentické poznávací znaky nečitelné. Skupiny napopak identifikovaly „vetřelce“ a „přetvářku“.

68 Např. informátoři z druhé generace Číňanů již neznali legendu o původu a významu Svátku dračích člunů a Svátku dvou devítek. Srov. Matějovská, s. 367.

69 V divadelní terminologii je termín „*performance*“ používán v souhrnném pojmovém významu všech uměleckých složek, které se na realizaci divadelního představení podílejí, tedy scénáře, režie, scénografie, aktérů (herců, hudebníků, diváků). Vztahuje se k situaci, kterou vymezuje čas, prostor, umělec a publikum. Termín *performance* je tedy obsazen jinak než v antropologickém diskurzu.

vidí výraz kulturní specifičnosti té které společnosti (Kanovský 2004: 212). Poznatek významný právě s ohledem na migranty, ať již prošli, nebo neprošli procesem integrace, ať se chtějí začlenit do většinové společnosti, nebo zůstat v kulturní izolaci. Pro migranty je pak závažný i další rys přiznávaný performanci v antropologickém diskurzu: její schopnost zprostředkovat jedinci povědomí o tom, kým je (Turner 1974⁷⁰, Šima 2009: 14).

Scénické provedení festivity, přestože je zpravidla po určitou dobu přijato a reprodukováno jako stabilní projev vlastní kulturní tradice, není neměnné. Změnu mohou iniciovat nejen nová ideová zacílení, proměna sociální struktury aktérů a dobově přehodnocované kulturní názory společnosti na podobu oslav, ale také změna konkrétního lokálního a regionálního prostředí, v němž aktéři festivity realizují. Vytržení festivity ze společnosti, v níž byla chápána jako přirozený projev vlastní kultury, samo o sobě přináší podmínky pro změnu, modifikaci. Tento proces jsme doložili již jako důsledek vnitřní migrace obyvatelstva v rámci českých zemí.⁷¹ Tím imperativnější je vliv migrace v situaci přesídlení aktérů do etnicky jiného, jim různě vzdáleného kulturního prostředí. Přitom na jedné straně postmoderní doba přímo umožňuje migrantům osobní volbu, zda festivitám, které si osvojili v zemi původu a realizují v cílové zemi, vtisknou pozměněnou podobu, a to i v případě, že zachovají jejich myšlenkový obsah. Na druhé straně život v přijímací společnosti rozhodování migrantů ohraničuje: absencí sociálních sítí a společenského klimatu výchozí společnosti i dostupností materiálových zdrojů.

70 Podle V. W. Turnera (1974) „*Dochází k velkému posunu směrem ke studiu procesů, nikoliv jako příklad dodržování nebo odklonu od normativních modelů jak etických, tak emických, ale jako performance. Performance nejsou nikdy amorfní nebo otevřené, mají diachronní strukturu, počátek, posloupnost překrývajících se, ale izolovatelných fází a konec. Ale jejich struktura není abstraktním systémem; je vygenerováním dialektických opozic procesů a úrovní procesu.*“

71 Migraci jako ovlivňujícího činitele scénického provedení festivit jsme doložili při pohybu obyvatelstva v rámci českých zemí v druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Opíráme se o studium pražské reality let 1848–1939 (Robek – Moravcová – Štátná 1982).

Scéna festivit v moderní české společnosti

Migranti se při kontaktu s českou většinovou společností setkávají s osobitým vnímáním obřadní kultury. Toto vnímání je dosud určitým způsobem poznamenáno historickými reminiscencemi vývoje přístupu k festivitám v 19. a v první polovině 20. století. V době, v níž česká společnost prošla procesem národní, národně-politické a sociální emancipace, si vytvořila, přijala a opakovaně realizovala základní scénář festivit konaných ve veřejném prostoru i festivit situovaných do intimity rodin, příbuzenských a přátelských skupin. Zavedla však také etnicky („národně“) distinktivní přístup k festivitám. Scénář festivit, ač měl paralely zemské, byl českou společností chápán v jazykové osobitosti, myšlenkové vyhraněnosti a prosazován v uzavřenosti české národní společnosti. Byl realizován jako „svěbytný“, určený Čechům, a oddělován od analogických scénářů těch obyvatel českých zemí, kteří se hlásili k jiné než české národnosti. Zejména hranice mezi festivitami české a německé společnosti pak byly, až na výjimky⁷², oboustranně vnímány jako nepřekročitelné ještě v první polovině 20. století. Oboustranně fungoval model české a německé etnické („národní“) uzavřenosti. Ač tento model v letech 1947–1990 nebyl vzhledem k etnické homogenitě českých zemí živen a procházel zapomínáním, ve vědomí českého obyvatelstva zcela nevyrazil.

Scénář slavností a oslav pořádaných v intimitě českých rodin, příbuzenských a přátelských skupin (s výjimkou obřadů životního cyklu) přikazoval: *uvítání* příchozích hostů (pokud se účastnili oslavy), *usazení* přítomných kolem společného stolu, *konzumaci* obřadních, zvykově ustálených pokrmů a nápojů, *aktivní účast* na symbolických aktech (předávání darů, oslovení jubilantů, přítomných aktérů, proslovy, společný přednes symbolické písně, projevy úcty ad.) a individuálně koncipovanou či zvykově ustálenou *zábavu* v průběhu hodování i po jeho skončení.⁷³

72 Tyto výjimky jsme doložili v Praze u slavností profesních skupin, např. u typografických dělníků (Moravcová 1988).

73 Tímto scénářem se ovšem neřídily prestižní oslavy zlomových okamžiků života člověka a pietní obřady (křtina, svatba, pohřeb, přechod do dospělosti). Při těchto rodinných slavnostech obřad (a na něj vázané obřadní zvyklosti) vždy zaují-

mal ústřední pozici, scénář oslavy podléhal lokálním a regionálním zvyklostem té které doby, byl transparentně vázán na sociální pozici aktérů a jejich církevní příslušnost, a z těchto pozic závazně a manifestně realizován.

74 Osobnosti zaštiťující ideu, organizátoři, různé početná doprovodná stáfaž, aktivní účastníci.

75 Základní ideu festivit zprostředkovávaly nejen proslovy a účelově zvolené symbolické akty, ale také výzdoba (obrazy, sochy, busty, znaky, odznaky, vlajky a prapory, citáty, květiny, tisky), oděvní stylizace (organizátorů, činných aktérů i účastníků) vedle dalších.

76 Hudebně deklaratorní akademie byly vybudovány na vystoupení pěveckých sborů, sólistů, hudebních komorních těles, recitátorů, divadelních ochotníků, sportovců. Zařazovány byly drobné scénky, tělocvičná vystoupení, a také dobové oblíbené „živé obrazy“ prezentující ideu a společenské zacílení festivity.

77 Podle charakteru slavnosti byla konzumace pokrmů připravována buď formou společné hostiny nebo individuálního stravování v hostincích, poutových stáncích a při výletních festivitách i pikniku a „samozásobitelství“.

78 K zábavě, již festivity vrcholila, patřila hudba, tanec, družnost. Při velkých festivity slavnostech ji oživovali bavitelé („klauni“).

Scénář českých veřejných slavností, vytvořený v druhé polovině 19. století, měl pět kapitol: *průvod*, který slavnost zahajoval a v němž před přihlížejícími diváky procházeli aktivní aktéři slavnosti – ústřední nositelé rituálního/ceremoniálního jádra a jejich doprovod⁷⁴, *rituální jádro*, v němž byla zakotvena a veřejně sdělována základní idea slavnosti⁷⁵, *kulturní program*, pojatý v uzavřeném prostředí sálů jako hudebně deklamatorní akademie⁷⁶, v prostředí otevřených prostranství jako vystoupení hudebních a dramatických souborů, cvičenců, *konzumaci pokrmů* přizpůsobenou charakteru slavnosti⁷⁷ a *zábavou*, organizovanou (baviči, hudebníci, atrakce) i spontánní⁷⁸, založenou na osobní invenci účastníků (Moravcová 1988: 17; 1995). Osobitost té které veřejné slavnosti, profánní i sakrální, pak spočívala v konkrétních aktech, které naplňovaly tyto kapitoly. Svěbytné a odlišující byly především akty rituálního/ceremoniálního jádra slavnosti a také skladba pokrmů, vázaná zvykovou příkazovostí. Rozrůzněni vycházelo pak i z lokalizace slavnosti, z charakteru prostoru, v němž se festivity konala. Prostor spolu vymezoval nejen dramaturgii, ale určoval i chování účastníků.

Příznačná pro festivity moderní české společnosti konané ve veřejném prostoru i v intimitě rodin byla úprava „scény“ (ulic, sálů, stadionů, chrámů, domů, obytných místností) a kostýmní označ-

vání aktérů. Výtvarné symboly a rekvizity zdůrazňovaly základní myšlenku slavnosti, oděvní stylizace aktérskou roli a společenský postoj.⁷⁹ Tyto znaky, transparentní ještě na počátku 20. století, zejména u veřejných slavností v druhé polovině 20. století postupně slábly.⁸⁰ Slavnosti české společnosti „zcivilněly“; jejich společenská váha se ztrácela.

Do takto v české společnosti nastaveného pojetí scénického ztvárnění slavností a oslav přišli migranti se svými představami, které si osvojili v zemi původu: představami kulturně blízkými i vzdálenými.

Scéna festivů migrantů v ČR

Migranti vstoupili do českého kulturního prostředí, které na konci 20. století bylo, a stále je, charakteristické svou civilností, vlažným vztahem ke státním oslavám, církevním svátkům a veřejným festivům, pokud nemají charakter zábavy nebo sportovního soutěžení. Tato skutečnost sama o sobě dala migrantům prostor pro realizaci vlastní svátečnosti.

Jak však migranti přistupují ke scénické podobě oslav svátků, které jako své kulturní vlastnictví a odkaz země původu dodržují v ČR? Zachovávají či mění formy oslavování a aktérské role v situaci, kdy se musí adaptovat na nové kulturní prostředí, budovat si sociální sítě, do nichž by se zařadili, kdy jsou nuceni zvažovat účast aktérů a mnohdy nemají přístup k materiálním zdrojům, na nichž je vybudován scénář a symbolika těchto jejich oslav? Jak tyto situace řeší migranti s ohledem na oslavy v rodinném/přátelském prostředí a ve veřejném prostoru?

Scénář, režie a úprava scény slavností a svátků situovaných do **rodinného prostředí** migrantů, které jsme svými výzkumy oslovili, je záležitostí generace rodičů bez ohledu, zda migranti v ČR žijí v první nebo dalších generacích (Arméni, Bulhaři, Číňané, Romové, Vietnamci). V režii rodičů je dělba práce a rozdělení rolí při přípravě oslavy i v jejím průběhu. Na nich také záleží, které akty z rituální

79 Odznaky, šerpy, květiny určité barvy a druhu připnuté na oděv, pokrývky hlavy, barevná stylizace oděvu a oděvních doplňků).

80 Výjimku představovaly politické manifestně pojaté oslavy, jmenovitě manifestace 1. máje.

ho jádra tradiční slavnosti země původu zůstanou zachovány a které utlumeny nebo vypuštěny (transparentní zejména u migrantů z Číny, Vietnamu, Arménie). Generace rodičů rozhoduje o okruhu účastníků slavnosti, a to i v případě, že tuto přítomnost iniciuje některý z potomků (dospělých, dospívajících, dětí). Ona také určuje hierarchii v pořadí návštěv, které rodina nebo její delegát v průběhu oslav vykonává – pokud tyto návštěvy patří ke zvyklosti, kterou si osvojili v zemi původu (Arméni).

Ve scénáři rodinných oslav, konaných v domácím prostředí, migranti ze všech sledovaných skupin zdůrazňovali přípravu tradičních „národních“ pokrmů, zvykově přijatých pro tu kterou příležitost, konzumaci nápojů typických pro zemi původu, výtvarně kreativní úpravu slavnostní tabule⁸¹, způsob stolování⁸², charakter zábavy při slavnostní hostině⁸³. Akcentovali respektování tradic a zvyklostí svých orientačních rodin. Např. někteří migranti z Bulharska zapalují svíčky u ikon, které mají ve svém bytě. Pro migranty z Vietnamu a Číny k tradicím rodinných oslav náleží i vzdání úcty předkům u rodinných oltářů. Ve všech těchto aktech tkví osobitost přístupu různých migračních skupin k rodinným oslavám a slavnostem. Tato osobitost, která vyvěrá z úcty k rodičům a ze souboru kompetencí vázaných na zemi původu, může být v hostitelské společnosti povýšena na manifestní etno-diferencující znak, migranty uvědomovaný a pěstovaný, i když kontaktnímu českému okolí zpravidla skrytý a neprezentovaný.

Zejména úprava sváteční tabule a sváteční pokrmy v modifikaci tradice konkrétního svátku se v postojích příslušníků diaspor, které jsme sledovali, ukázaly závazné. Sváteční tabule vytvořila základní kulisu, kolem níž se odvíjelo divadlo s improvizovanými dialogy,

81 U skupin migrantů, které jsme sledovali, jsme zaznamenali dva základní typy úpravy slavnostní tabule: tabuli, na níž byly instalovány všechny pokrmy připravené k hostině, a také talíře a přibory, a vedle toho tabuli, na které byly připraveny pouze talíře, sklenice, přibory a výzdoba evokující téma slavnosti (jídlo i pití se postupně servírovalo).

82 Rozsazení přítomných, způsob konzumace pokrmů, jsou pro danou oslavu zakončeny v tradicích té které země.

83 Přípitky, oslovování přítomných, způsob a obsah komunikace, poslechová hudba, zpěv.

Obr. 19: Oslava v srbské rozšířené rodině (otec, rodina syna, vnuka, rodina manželky syna, pravnuka). Praha 2015. Rodinné album. Zvezdana Marković.

hrané podle tradičního, jim známého scénáře. Sváteční pokrmy se v tomto divadle staly symbolickými rekvizitami, které evokují a vyjadřují smysl oslavy. Proto úsilí o jejich zachování a dodržení i za nepříznivých podmínek k jejich dosažení v ČR.⁸⁴ Jídlo, nikoli dialog

⁸⁴ Lpění na svátečních pokrmech naráželo a naráží na nedostupnost požadovaných výchozích surovin v českých obchodech. Potřebné suroviny nedosažitelné v běžné obchodní síti si migranti obstarávají přes svou etnickou obchodní síť, kterou mají např. Bulhaři a Rusové vybudovanou zejména v Praze a Brně (využívají ji i Ukrajinci a Bělorusové) nebo Vietnamci v pražském areálu Sapa. Především do těchto „vlastních“ a nabídkou blízkých obchodů zajíždějí před svátky i migranti ze vzdálených lokalit Čech. Řada migrantů využívá také nabídku obchodů specializovaných na prodej orientálních, arabských, košer a dalších národních potravin, lihovin a ingrediencí (např. občané Státu Izrael, Arméni, Britové ad.). Ekonomicky dobře situovaní migranti napříč diasporami jsou orientováni také v síti obchodů s finančně náročnými dovozovými potravinami, které jim zaručují požadovanou kvalitu (např. Kazaši – hovězí maso z Brazílie). Řadu potravin a zejména nápojů si pak migranti cíleně předem obstarávají přímo v zemi původu při svých návštěvách nebo si je nechávají dovážet příbuznými a známými (Arméni, Bulhaři, Rusové). Při přípravě svátečních pokrmů ovšem mnozí migranti suroviny původní nahrazují surovinami v ČR dostupnými. Vybírají je s ohledem na dosažení co nejautentičtějšího tradičního obřadního a svátečního pokrmu. Průnik

Obr. 20: Slavnostní tabule a pokrmy při hostině pořádané v srbské rodině. Pokrmy: *pita gibanica*, pečené papriky, salát z fazolí a cizrny, fenyklový salát, sýr z ostrova Pag (Jaderské moře), uzené maso z Visokog (Bosna a Hercegovina). Podávalo se i grilované maso. Praha 2017. Rodinné album. Zvezdana Marković.

generací, zprostředkovává dojem autenticity oslav v rodinném a přátelském okruhu.

Závaznost tradičních pokrmů a stolování pociťovali i mladí lidé, kteří aktuálně studovali na českých vysokých školách a žili v ČR odloučení od svých rodin. I oni si připravovali v provizoriu koleji a společného bydlení sváteční pokrmy země původu a scházeli se u společného stolu při tradiční podobě konzumace zvykově ustálených jídel.

Pokud byla migranty artikulována pozornost, kterou věnují úpravě „scény“ konání oslav, tedy místnosti, do které je oslava situována, dotýkala se pouze vysoce akcentovaného požadavku na úklid a čisto- tu. Symbolický význam byl vesměs připisován výtvarnému řešení při

českých jídel do skladby stravy oslav a svátků je záležitostí osobní volby jednotlivců. Je výrazem poznávání českých zvyklostí a nedistancování se od nich, nikoli popřením závaznosti svátečních a obřadních jídel země původu.

Obr. 21: „Slava“ – oslava rodinného „světce-patrona“ sv. Nikolaje v rodině českých Makedonců. Tradiční přivítání příchozí příbuzné. Praha 2018. Foto Viktor Mauder.

Obr. 22: Přátelské posezení v rodině Vietnamců. Jaroměř 2014. Rodinné album.

Obr. 23: Narozeninová oslava Vietnamců. Broumov 2016. Rodinné album.

Obr. 24: *Pascha*. Pěvecký sbor *Hlasy z Bulharska* při bohoslužbě v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Praha 2016. Foto poskytla BKOO sv. Cyrila a Metoděje.

rozmístění pokrmů na sváteční tabuli. Migranty byla zdůrazňována vlastní kolektivně sdílená „tradice“ země původu a kontinuita zvyklostí nabyté v orientační rodině. Naproti tomu naše dotazy na oděv svátků a oslav v prostředí rodiny byly zodpovídány s nezájmem, tvrzením „svátečně“, „pěkně“, „něco novějšího“, „ne jako do práce“. Fotografie těmito tvrzení neodporovaly.

Z hlediska přítomnosti migrantů v ČR se do zorného úhlu pohledu dostává otázka *vlivu sociální pozice* migrantů na způsob, okázalost a místo konání festivit, pokud jsou organizovány jako záležitost oslav rodiny a přátelské skupiny. V tomto směru sociální pozice migrantů určuje, zda oslava bude konána v prostoru prestižních restaurací nebo v domácnosti. Sociální pozice tedy zpravidla vtiskuje oslavám odlišnou podobu. Režie a scéna festivit rodin a přátelských skupin se tak stává ukazatelem vnitřního sociálního rozvrstvení příslušníků vlastní diaspory; tak jsou také festivity migranty identifikovány a vzájemně porovnávány. Nejcitlivěji jsme tento postoj zaznamenali u ruských migrantů v Karlových Varech a vietnamských

Obr. 25: Obřadní pokrmy bulharské *paschy* (Velikonoc) připravené k posvěcení: víno, chléb, mísa s obřadní pšenicí, posypanou práškovým cukrem; kříž je ze skořice. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.

migrantů v Praze, tedy u těch lokálních skupin, které si vybudovaly svou etnickou ekonomiku a konstituovaly se jako vnitřně sociálně hierarchizované skupiny.

Scénickou podobu festivitám připravovaným jako *společenské akce* migrantů, situované do *veřejného prostoru*, vtiskují jejich organizátoři. Oni vytvářejí scénář festivity, podřizují ho účelu a cíli konkrétní festivity. Volí scénu i kulisy, stanovují aktéry jejího rituálního/ceremoniálního jádra, sestavují doprovodný program a mnohdy oficiálním pozváním vymezují i okruh účastníků. V ČR tak vzniklo několik typů inscenací veřejných festivit, které jsou určeny migrantům a jichž se účastní migranti na základě sociálních sítí, vytvořených s ohledem na výchozí příslušnost státní, etnickou, jazykovou a kulturní. V zásadě se inscenačně odlišují:

- a) festivity organizované zastupitelskými institucemi s koncertním či prestižním společenským programem,

Obr. 26: Oslava *paschy* uspořádaná Bulharskou kulturně osvětovou organizací sv. Cyrila a Metoděje v bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.

- b) festivity realizované krajskými spolky pro členy a jejich rodiny, a to
- při příležitosti tradičních svátků – pak jsou pořádány na půdě spolků či najatých sálů, se zábavou, v průběhu které jsou předváděny a připomínány lidové tradice svátečních dní, a
 - při příležitosti státních svátků – pak jsou situované do spolkových místností, nebo na místa komemorace, s připomínkou významu příslušného svátku,
- c) festivity vycházející z lidové tradice transformované v zábavu, přenesenou krajskými spolky do prostoru veřejných sálů, restaurací či parků, kterou cíleně otevírají i české společnosti,
- d) oslavy náboženských svátků organizované skupinami/spolky věřících nebo náboženskými institucemi, zasazené do prostředí chrámů, modliteben, mešit, a případně také na půdu krajských spolků,
- e) oslavy tradičních a státních svátků organizované pracovními kolektivy migrantů a studenty na ubytovnách/kolejích,

Obr. 27: Majáles. Společenská zábava při setkání Maďarů v Teplicích. Teplice 4. 6. 2010. Foto Jakub Holas.

- f) oslavy a zábavy pořádané polo-formálními a přátelskými skupinami migrantů formou pikniků s tematickou náplní, umístěné do prostoru parků, volných prostranství, zahradních restaurací, případně i soukromých zahrad,
- g) sportovní utkání situovaná na lokální sportovní hřiště.

Při všech těchto festivitech je okruh účastníků vesměs ohraničený záměrem organizátorů. Přicházejí ti, které pořadatelé festivity oslovují a pro něž festivity připravují. Účastnicky sevřené jsou ovšem zejména oslavy organizované zastupitelskými institucemi států původu migrantů.⁸⁵ Festivity organizované krajskými spolky, skupinami krajanů a náboženskými institucemi takto striktně zpravidla ohraničeny nejsou, přestože jsou primárně určeny vlastním členům.

Festivity migrantů pořádané *ve veřejném prostoru* mají ve scénáři tři kapitoly: *rituální/ceremoniální jádro*, v němž je obsaženo poselství, které festivity nese (i když poselství různě závazně pojaté a pro-

⁸⁵ Na tyto oslavy se ovšem v našem výkladu nesoustředujeme.

Obr. 28: Trifon Zarezan, soutěž o titul krále vína. Praha 2017. Foto Krasimira Marholeva.

vedené s odlišným důrazem na ceremoniální podobu), *zábavu* (podřízenou účelu a charakteru festivity⁸⁶) a *občerstvení*, které ovšem není klíčové. Je vesměs pojaté s ohledem na typ festivity, na vztah organizátorů k „tradicím“ a také na finanční možnosti pořadatelské instituce (pokud pohoštění připravuje a hradí) či jednotlivých účastníků (pokud si konzumaci hradí sami).

Scénář festivit, jimiž se *krajanské instituce* chtějí zviditelnit, zařazuje někdy i oficiální nástup aktérů. V případě jejich situování do reprezentačních sálů a chrámů jde o příchod hlavních aktérů a stafáže, v případě situování do ulic, parků se jedná o průvod účastníků k místu, kde se koná „rituální“ jádro slavnosti. Poté navazuje obvyklý scénář veřejných slavností: proslovy, pohoštění a zábava.

Slavnosti, oslavy a zábavy, které připravují *krajanské spolky* pro své členy a jejich rodiny, zůstávají vesměs účastnicky otevřené i krajanům, nečlenům spolku, a někdy také příbuzným a sympatizujícím „druhým“ z řad většinové společnosti. Oslavy při příležitostech tradičních svátků spolky pořádají především ve svých spolkových míst-

⁸⁶ Např. při polské slavnosti *Karolki* jsou konána divadelní představení.

Obr. 29: Komemorace Dne vítězství (9. května) vytváří prostor pro performanci vojenské historie. Oděv a rekvizity dívky a mladých mužů odkazují na příslušníky Rudé armády v období druhé světové války. Na hrudi připnutá georgijevská лента je naproti tomu současným symbolem tohoto svátku. Velvyslanectví Ruské federace, Praha 9. 5. 2019. Foto Dana Bittnerová.

Obr. 30: *Trifon Zarezan*. Král vína zvolený pro rok 2018. Praha 2018.
Foto Krasimira Marholeva.

Obr. 31: Vietnamská svatba – slavnost širokého okruhu známých. „Družičky“ dle tradice v šatech kombinovaných v symbolických barvách červené (štěstí a láska) a zlaté (bohatství a prosperita). „Družičky“ a „mládenčí“ podle vietnamské zvyklosti sedí odděleně, nikoli vedle sebe, nýbrž proti sobě. Broumov 2014. Rodinné album.

Obr. 32: Vietnamská svatba organizovaná podle vietnamské tradice jako slavnost širokého okruhu známých. Příchod snoubenců a jejich rodičů na pódium, kde proběhne zásunbní obřad. Zadní stěna podia ozdobena plakátem se jmény snoubenců a datem svatby. Sapa, Praha 2014. Rodinné album.

nostech⁸⁷, v najatých sálech či na jinak zvolených místech.⁸⁸ Při příležitosti státních svátků pořadatelé konání slavnosti někdy rozdělují do dvou prostorů, svou společenskou váhou odlišných: ceremoniální část situují do chrámů, na hřbitovy, místa symbolické komemorace, kdežto část doprovodnou (koncerty, zábavu, občerstvení) do míst spolkového setkávání (spolkové místnosti, restaurace).

V režii organizátorů se spolkové festivity mění v osobité „sebeidentifikační“ inscenace, při nichž se družná setkání při rozhovorech, spontánním zpěvu a případně i tanci prolíná s připraveným programem, který objasňuje smysl festivity. Program buduje na předvádění lidových tradic konkrétní slavnosti (včetně tradic vázaných na náboženství a církev), na ukázkách tradičních tanců, na vystoupení vlastních pěveckých sborů (pokud si je migranti v ČR vytvořili), vystoupení hudebních sólistů-rodáků, na prezentaci lidové i moderní hudby, kterou žije společnost země původu. Rozsah intimity těchto slavností, daný koncepcí organizátorů a podmíněný počtem možných účastníků, určuje důraz, který je položený na spontánní zábavu, menu a na některou ze zmíněných programových složek. Informátoři, které jsme oslovili napříč diasporami, ovšem zdůrazňovali především spontánní zábavu, možnost komunikace s přáteli, známými a nově poznanými krajany, možnost bytí mezi „svými“ – nejednou s akcentem na hovor v rodném jazyce. Jako samozřejmost vnímali ochutnávku pokrmů a nápojů z jídelníčku země původu – s důrazem na jejich osobitost a nezpochybnitelnou vynikající chuť.

87 V Praze a Brně existují Domy národnostních menšin, v nichž jsou i prostory pro pořádání oslav a slavností. V Praze Dům národnostních menšin pro tyto příležitosti využívají některé z krajských spolků bulharských, chorvatských, maďarských, německých, polských, řeckých, romských, ruských, rusínských, slovenských, srbských, ukrajinských. Krajské spolky vietnamské menšiny mají své společenské centrum v Sapa. Řada krajských spolků v Praze, včetně spolků běloruských, má však i své vlastní spolkové místnosti a volí si také různá další místa, kde pořádají oslavy a slavnosti. V Brně v Domě národnostních menšin mají své sídlo pouze některé krajské spolky Bulharů, Maďarů, Podkarpatských Rusů, Poláků a Řeků. Ostatní krajské spolky mají své spolkové místnosti na jiných adresách.

88 V Praze místa oslav volí krajské spolky také podle svých finančních možností – např. na parrních, v restauracích, jejichž majitelem je „krajan“ atd.

Obr. 33: Děda Mráz. Oslava uspořádaná v Ruském středisku vědy a kultury. Praha 2018. Foto Dana Bittnerová.

Obr. 34: Ruské dívky v „sarafánech“ při oslavě Nového roku, kdy podle ruské tradice Děda Mráz naděluje dárky. Praha 2017. Foto Dana Bittnerová.

Obr. 35: Sněguročka. Oslava uspořádaná v ruském středisku vědy a kultury. Praha 2017. Foto Dana Bittnerová.

Scénografie oslav, slavností a zábav, které pořádají krajanské spolky, nese zpravidla znaky příležitosti, pro niž jsou konány. Pracuje s kulisami (obrazy, bustami, plakáty, vlajkami, výtvarnými pracemi dětí), s rekvizitami (jídelní a nápojové sety, svícny), dekoracemi (květiny), a také s kostýmy (stylizace lidových oděvů, lidové výšivky, například Bělorusové). Využívá je jako symboly vlastní identity, a to v případě, jsou-li festivity interní záležitostí členů spolku, i v případě, jsou-li programově otevřeny „druhým“ z řad příslušníků vlastní diaspory, většinové společnosti či jiných migračních skupin.

Příznačným je kostymování vystupujících aktérů režijně připraveného programu. V kostýmech vystupují folklorní soubory, pěvecké sbory, uniformované skupiny, dětské skupiny a především aktérů zpřítomňující symbolické postavy tradičních svátků: např. *Baba Marta*, *Děda koleda* u Bulharů, *Děda Mráz* u Rusů, *Matrjoška* u Rusů a Bělorusů, *vánoční vlk* u Bělorusů, *Santa Klaus* u expatriantů. Při

některých festivitách jsou oděvní stylizace a oděvní symboly osobní volbou účastníků, vedenou záměrem jednotlivců vstoupit do tradice a manifestovat ztotožnění se s vůdčí ideou slavnosti. Děti jsou oblékány do parafrází tradičních oděvů, případně do masek (dětské slavnosti). U dospělých je manifestní sebeoznačování založeno zpravidla na odznacích, ozdobách (stužky a květiny v symbolických barvách připnuté na oděvech, symbolické náramky) a na oděvních detailech (pokrývky hlavy, detaily tradičního oděvu, oděvní součástky v určité barvě, výšivky, věnce). Příslušníky vlastní skupiny a diaspory je sebe označení oděvními stylizacemi a symboly přijímáno a interpretováno buď jako veřejný projev etnické jsočnosti (tradiční slavnosti, např. masopust, atd.), nebo jako veřejný důkaz příslušnosti ke společnosti země původu a ztotožnění se s jejím výkladem odkazu, který slavnost připomíná (oslav y historických událostí, vzpomínkové a pietní akty).

Krajanskými institucemi režijně inscenované festivity, jejichž záměrem je reprodukce tradice, její aktualizace a zdůraznění její symbolické nadčasovosti, jsme zachytili u řady diaspor/skupin v ČR, v nichž fungují krajanské spolky a instituce – např. u Bulharů, Bělorusů, Mongolů, Rusů, Romů, Ukrajinců, Vietnamců, a jako časově omezenou záležitost doby migrace do ČR i u Arménů.

Performativní podobu oslav, které jako kolektivní akce své migrační skupiny pořádají *pracovní kolektivy* migrantů a *skupiny studentů* při příležitostech tradičních i současných státních svátků země původu, si budují sami účastníci. Vytvářejí vlastní synkresi oslav na základě osobní zkušenosti jednotlivců, a také podmínek místa a velikosti prostoru konání. Studenti oslav y pořádají v pokojích vysok školských kolejí, pracovní kolektivy zpravidla v prostorách dělnických ubytoven, případně v pronajatých „saloncích“ (místnostech v restauracích). Společným rysem těchto oslav je zkrácená doba slavnosti na jediný den, zjednodušený až minimalizovaný scénář, vypuštění mnohých tradic zemí původu, důraz položený na společnou přípravu oslav y – u studentských skupin včetně kolektivního vaření, které se stává přímou součástí oslav y. Dominantou oslav jsou společná hostina a kolektivní zábava, která u studentských oslav zvyzna-

mňuje hry, zpěv, komunikaci při poslechu hudby, případně tanec. U vietnamských studentů v Liberci, a také u ruskojazyčných studentů z uralsko-sibiřského regionu v Praze jsme ovšem zachytili i zvyklost „procházek“ na zakončení oslavy, vyúsťujících případně v návštěvu restauračního podniku. U oslav pořádaných kolektivy vietnamských dělníků v Otrokovicích jsme doložili i málo významnou přítomnost českých občanů, zejména žen-partnerek. Naproti tomu oslavy studentských kolektivů, které jsme mapovali, zůstávaly záležitostí jazykové kompetence, na níž jsou tyto kolektivy konstruovány.

Pikniky pořádané *přátelskými skupinami* migrantů jsou charakteristické pro expatrianty, a to ve formě setkání v parcích, při nichž je předem vytyčen program dobrovolných aktivit: sportovních, prezentačních (kulinářských) či jiných. Jsou zpravidla otevřené nejen zájemcům z řad expatriantů, ale i z většinové společnosti. V rámci námi oslovených skupin migrantů jsme pikniky jako cílenou kolektivní zábavu širších přátelských skupin doložili také u Bulharů; bulharské přátelské skupiny je ovšem koncipují jako setkání vlastní zájmové skupiny, které situují do soukromých zahrad, chat či bytů. Zaznamenali jsme však i oslavy svátků jako spontánní záležitost neformálních skupin rodáků pořádané v „národních“ restauracích. Pak scénická složka festivity je minimalizovaná a přenáší se především do roviny komemorace – např. u anglicky mluvících expatriantů.

Významnou výjimkou z tohoto pojetí připomínání tradic země původu jsou zábavy založené na sportovních utkáních. I zde máme ještě rezervu.

Závěr

Položili jsme si otázku, jak svátečnost ovlivňuje život migrantů, kteří zvolili Českou republiku za svůj trvalý či dočasný domov, vytvořili zde etnické diaspory a vybudovali institucionálně zaštitěné krajan-ské zázemí.

Migranti v realitě života v ČR přikládají svátečnosti rozdílnou závažnost: té, kterou dodržovali v zemi původu, té, kterou si nově zkonstruovali v ČR, i té, s níž se seznámili v české lokální společnosti.

Svátečnosti, kterou dodržovali *v zemi původu*, přisuzují migranti nestejný význam jak ve svém osobním životě, tak i při budování a re-produkování rodinných, krajan-ských a přátelských sociálních sítí. Jejich postoj ovlivňuje cíl, s nímž migrovali, etnický a občanský původ. Ovlivňuje ho však i společenské zázemí a zaujatá sociální pozice v ČR, a také nezpochybnitelná osobní volba.

Přestože stanoviska migrantů k vlastní svátečnosti byla vesměs formulována jako individuální názor, našli jsme i skupinové přístupy. U *prvé generace* migrantů vycházely především z národních mentalit, z priorit zisků očekávaných či již dosažených migrací a z vědomí závaznosti rodinných a společenských vztahů, kterou si osvojili socializací v zemi původu. Odlišení jsme u této generace prokázali zejména mezi přístupy migrantů z evropských a asijských zemí – ve prospěch většího významu, který svátečnosti přiznávali přistěhovalci z Evropy. Kolektivní přístupy ke svátečnosti (vlastní, české, nadnárodní) u *druhé generace* migrantů vycházely již z karierních cílů a z projekce budoucnosti v ČR. U jednotlivců z druhé generace migrantů jsme pak zachytili i podcenění významu svátečnosti, její přezírání a vyloučení z předních pozic společenských hodnot. Tyto postoje zaujali ambiciózní mladí lidé. Motivacemi se ukázaly jejich životní směřování a profesní plány – stanovené pro ČR i mezinárodní prostor. Vliv vztahu českých vrstevníků k svátečnosti na vlastní přístupy mladí lidé z druhé generace migrantů nezmiňovali, přestože byl zřejmý, vázaný na intenzitu osobního kontaktu s Čechy.

Svátečnost země původu vnímali dotázaní migranti ze všech námi sledovaných skupin jako svůj identitní/identifikační znak,

jako projev své kulturní osobitosti – s nárokem tuto osobitost udržet, případně se jí i prezentovat před českou společností. Její dodržování zdůvodňovali *vazbou* na rodnou zem a *závazkem* k vlastní společnosti, který přijali. „Vlastní“ svátečnost pro ně znamenala spojnici se společností země původu i s krajany v transnacionálním prostoru.

Zachování svátečnosti země původu se ukázalo nejen záležitostí rodin, příbuzenských a účelově vytvořených náhradních příbuzenských skupin. Její dodržování se ukázalo významné také v iniciativách krajských spolků a případně i v kulturní činnosti zastupitelských úřadů států původu migrantů.

Institucionálně zaštitěná svátečnost, kterou jsme prokázali zejména u migrantů z evropských zemí (avšak nejen u nich), se stává přímým nástrojem aktivizace členů diaspor. Na institucionálním základě krajských spolků se v rámci svátečnosti formuje komunitní život migrantů. Dochází k programovému propojování lokálních krajských skupin. Manifestují se však také odlišné názorové a společenské pozice příslušníků diaspor – vzájemnou distancí i zdvojováním určitých festivit.

Významným projevem svátečnosti migrantů v ČR jsou *vynalezené festivity* – zkonstruované vlastní autonomní tradicí svátečnosti. Doložili jsme je u migrantů s dlouhodobou kontinuitou pobytu v ČR, u těch, kteří mají vizi trvale se usídlit v českých zemích, kteří se záměrně identifikují jako krajané a mají vybudovanou vlastní organizační strukturu (nebo disponují organizačně zaštitěnými sociálními sítěmi). Vznik těchto nových festivit je vždy záležitostí iniciativy krajských spolků a institucí. Krajské elity je budují jednak na připomenutí symbolických osobností z řad rodáků, kteří zanechali kulturní stopu v historii českých zemí (migranti z evropských států), jednak na oslavách vybraného tradičního svátku země původu, transformovaného ve společenskou kolektivní zábavu a ojedinele také na připomínce vlastního vstupu na území ČR (Řekové, Srbové). Vynalezenými festivitami se migranti identifikují ve výchozí identitě příslušníka země původu a současně se vymezují jako krajané žijící v ČR. Lokalizační vynalezených festivit pak obsazují určitý konkrétní prostor čes-

kých zemí. Ten se pro ně stává přivlastněným symbolickým prostorem jejich přítomnosti v ČR.

V ČR jsme doložili také cíleně vybudované festivity, zaštitěné krajskými iniciativami a spolky, zkonstruované jako transnacionální akce, které sjednocují etnické diaspory na bázi kulturní sebeidentifikace. Jimi se etnické diaspory Bulharů, Rusů, Řeků propojují napříč zeměmi, v nichž se usídlily.

Svátky, vycházející z náboženské tradice, poskytují migrantům možnost budování dvojích sociálních sítí. Na jedné straně propojují migranty různých etnických východisek na bázi církevní nebo náboženské příslušnosti, na straně druhé fungují jako etnoidentifikační prostředí, které sdružuje migranty na základě etnicity, jazykové kompetence a státní příslušnosti. *Propojování* na bázi církevní příslušnosti jsme zaznamenali především u migrantů, kteří se identifikují jako muslimové, avšak nikoli výhradně u nich. *Odlučování* jsme doložili u praktikujících věřících křesťanských církví východního i západního ritu. Dochází k němu prostřednictvím konstituování „národních“ církevních institucí. Významnou roli hraje v tomto procesu potřeba migrantů setkávat se mezi „svými“, mezi krajany určité jazykové kompetence s analogickým vnímáním zbožnosti.

Svátečnost země původu je významným faktorem při udržování transnacionálních sítí migrantů. Vytváří bodové okamžiky více či méně závazného kontaktu s rodinou a přáteli – v zemi původu i v diasporách rozmístěných v různých zemích všech kontinentů.

Sociální pozice, kterou migranti zaujali v ČR, se promítá do *režie, scény a místa konání* oslav rodinných svátků i svátečních příležitostí přátelských a profesních skupin. Rozrůznění způsobu a volby místa oslavy je ukazatelem vnitřní sociální diferenciaci příslušníků diaspor. Z pozice jednotlivce je ukazatelem jeho sociálního postavení v české společnosti.

Scénické ztvárnění rodinných i kolektivních oslav migrantů pracuje se symbolikou, ovšem vzhledem ke zvyklostem zemí původu transformovanou a zúženou především na ustálené hierarchizované role účastníků a performativní vyjádření těchto rolí, na minimalizované kulisy, rekvizity a vysoce oceňovanou národní gastronomii.

Průnik *české svátečnosti* do života migrantů je záležitostí individuální – u všech námi sledovaných skupin. Závisí na osobní volbě jednotlivců, které prvky české svátečnosti chtějí a jsou ochotni přijmout, nebo do kterých českých festivit veřejného prostoru se zapojí. V případně festivit, které migranti slaví v rodinném kruhu, je tolerance k české inspiraci věcí rozhodnutí generace rodičů. Ona je určující. Významným iniciátorem průniku české svátečnosti se přesto ukázala generace dětí; české podněty, zprostředkované dětmi, jsou ovšem z pozice rodičů mnohdy přijímány neochotně a vnímány jako cizorodé. Přijetí české svátečnosti ovlivňuje u všech námi sledovaných skupin intenzita kontaktů s lokální společností, v níž migrant a jeho rodina žije.

Svátečnost české společnosti a svátečnost, kterou česká společnost převzala z kulturního odkazu euroamerického prostoru, je migranty sice rozlišována, nicméně přijímána jako rovnocenná, s vědomím, že je slavena v ČR.

Přijetí českých i mezinárodních svátků, slavených českým lokálním okolím migrantů, znamená adaptaci na prostředí české, a v případě migrantů z jihovýchodní Asie i na prostředí evropské.

Prointegrační programy českých institucí a iniciativ, které pracují se scénickým předváděním národních tradic svátečnosti migrantů, jsou zacíleny jak na migranty, tak na Čechy. Ohlas mají více u zainteresovaných Čechů. Učí především poznávat „druhé“, „cizí“, nikoli integrovat migranty.

Literatura

A

- ADAM, Adolf (1998): *Liturgický rok; historický vývoj a současná praxe*. Praha, Vyšehrad.
- ADÁMEK, Martin (2016): *Festivaly a svátky Ruska: Rusové slaví neustále, ale které svátky jsou nejoblíbenější?*. [Online.] Dostupné z: <http://www.radynacestu.cz/magazin/festivaly-a-svatky-ruska/> [cit. 23. 8. 2017].
- ALBA, Richard D. – WATERS, Mary C. (2011): *The Next Generation: Immigrant Youth in a Comparative Perspective*. New York/London, New York University Press.
- AGHAIE, Kamran S. (2004): *The Martyrs of Karbala: Shi'i Symbols and Rituals in Modern Iran*. Seattle, University of Washington Press. [Publications on the Near East.] [Online.] Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10513582> [cit. 1. 4. 2016].
- ANDERSON, Benedict (2006): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London/New York, Verso.
- ANDREEV, Formič Vladimír (2006): *Prazdniki i obrjady na Rusi*. Moskva, Veče.
- ANIKINA, Tat'jana (2008): *Dom v izgnanii: očerki o ruskoj emigracii v Českoslovačii 1918–1945*. Praha, RT RS servis.
- ARNAUDOV, Michail (1971–1972): Kukeri i rusalii. In: ARNAUDOV, Michail: *Studii vărchu bălgarskite obredi i legendi*. Sofija, Izdatelstvo na Bălgarska akademija na naukite.

B

- BAAR, Vladimír (2002): *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava, Ostravská univerzita.
- BAČOVÁ, Viera (1996): *Etnická identita a historické zmeny: Štúdiá obyvatelov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava, Veda.
- BADALANOVA, Florentina (ed.) (1995): *Folkloren erotikon*. 2. díl. Sofija, Impresarsko-izdatelskakážta „ROD“.
- BACHTIN, Michail Michajlovič (1975): *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*. Praha, Odeon.
- BACHTIN, Michail Michajlovič (1990): *Tvorčestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i Renessanca*. Moskva, Chudožestvennaja literatura.
- BARNETT, James H. (1949): The Easter Festival – A Study in Cultural Change. *American Sociological Review*, 14 (1): 62–70.

- BARON, Roman – MICHALSKA, Małgorzata (eds.) (2017): *Śladami Polaków w Pradze: XIX-XXI wiek*. Praga, Klub polski w Pradze.
- BARŠOVÁ, Andrea – BARŠA, Pavel (2005): *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno, Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav. (: Monografie, sv. 15.)
- BAUMANN, Gerd (2002 [1992]): Ritual Implicates „Other“: Reading Durkheim in a Plural Society. In: COPPET, Daniel de (ed.): *Understanding Rituals*. London, Routledge, pp. 97–116. [Online.] Dostupné z: [http://vedicilluminations.com/downloads/Academic%20General/de_Coppet_Daniel_\(editor\)_-_Understanding_Rituals.pdf](http://vedicilluminations.com/downloads/Academic%20General/de_Coppet_Daniel_(editor)_-_Understanding_Rituals.pdf) [cit. 2. 2. 2017].
- BAUMANN, Gerd (1999): *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*. New York, Routledge. [Online.] Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10054946> [cit. 2. 2. 2017].
- BAUMAN, Richard (2012): Performance. In: BENDIX, Regina F. – HASAN-ROKEN, Galit (eds.): *A Companion to Folklore*. Oxford, Wiley-Blackwell, pp. 94–118.
- BAZIN, Jean (2002 [1999]): Každému svého Bambaru. *Cargo. Časopis pro kulturní/sociální antropologii*, (1–2): 6–33.
- BELL, Catherine (2008): *Ritual. Perspectives and Dimensions*. Oxford, Oxford University Press.
- BENINA-MARINKOVA, Vera – ANTONOVA, Ilonka – PAPRIKOVA-KRUTILIN, Zoja (sast.) (2003): *Kalendarni praznici i običai na bǎlgari-te: enciklopedija*. Sofija, Bǎlgarska akademija na naukite – Akademično izdatelstvo Prof. Marin Drinov.
- BHANDARI, Rajika – BLUMENTHAL, Peggy (2009): Global student mobility: Moving towards brain exchange. In: BHANDARI, Rajika – LAUGHLIN, Shepherd (eds.): *Higher Education on the Move: New Developments in Global Mobility*. New York, Institute of International Education, pp. 1–15.
- BITTNEROVÁ, Dana (1995): Sňatečnost a manželské partnerství etnické diaspory 1947–1989 v Čechách. *Český lid*, 82 (1): 19–32.
- BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.) (2005): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, Sofis.
- BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.) (2009): *Etnické komunity: elity, instituce, stát*. Praha, Fakulta humanitních studií UK.
- BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.) (2012): *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha, Fakulta humanitních studií UK.

- BLAŽKOVÁ, Markéta – PTÁČEK, Josef (1997): *Setkání s Čínou*. Příchovice, Buk.
- BOGATYREV, Petr Grigor'jevič (1971 [1932]): Vánoční stromek na východním Slovensku. K otázce strukturálního zkoumání funkční proměny etnografických faktů: In: BOGATYREV, Petr Grigor'jevič – KOLÁR, Jaroslav: *Souvislosti tvorby: cesty k struktuře lidové kultury a divadla*. Praha, Odeon, s. 71–75.
- BOGATYREV, Petr Grigor'jevič (1971 [1938]): Příspěvek ke zkoumání divadelních znaků. K otázce vnímání znaků loutkového divadla, divadla živých herců a umění vůbec. In: BOGATYREV, Petr Grigor'jevič – KOLÁR, Jaroslav: *Souvislosti tvorby: cesty k struktuře lidové kultury a divadla*. Praha, Odeon, s. 139–145.
- BOGATYREV, Petr Grigor'jevič (1971 [1938]): Znaky divadelní. In: BOGATYREV, Petr Grigor'jevič – KOLÁR, Jaroslav: *Souvislosti tvorby: cesty k struktuře lidové kultury a divadla*. Praha, Odeon, s. 146–160.
- BOURDIEU, Paul (1998): *Teorie jednání*. Praha, Karolinum.
- BOSSWICK, Wolfgang – HECKMANN, Friedrich (2006): *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. [Online.] Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf> [cit. 3. 11. 2012].
- BOWIE, Fiona (2008): *Antropologie náboženství*. Praha, Portál.
- BÖTTGER, Walter (1984): *Kultura ve staré Číně*. Praha, Panorama.
- BREJTROVÁ, Michala (2014): *Ruské svátky a tradice v současné době*. Bakalářská práce. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. [Online.] Dostupné z: https://theses.cz/id/p0wlp6/bakalsk_prce_-_Michala_Brejtrov.pdf [cit. 20. 6. 2017].
- BRETTELL, Caroline B. (2000): Theorizing Migration in Anthropology: The Social Construction of Networks, Identities, Communities and Globalscapes. In: BRETTELL, Caroline B. – HOLLIFIELD, James F. (eds.): *Migration Theory*. London, Routledge, pp. 97–136.
- BUCHTA, Michal (2010): *Rituál a budování kolektivní paměti u etnických menšin*. Bakalářská práce. Brno, Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/273551/fss_b/bakalarska_prace.pdf [cit. 20. 6. 2017].
- BURKE, Peter (2005): *Lidová kultura v raně novověké Evropě*. Praha, Argo.
- BUREŠOVÁ, Petra (2012): *Festivity z perspektivy vietnamských vysokoškolských studentů v Liberci*. Bakalářská práce. Praha, Karlova univerzita, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/119483/?lang=cs> [cit. 20. 6. 2017].

BUZALKA, Juraj (2007): Nacionalismus, náboženstvo a multikulturalizmus v juhovýchodnom Poľsku. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 43 (1): 31–48.

C

CVIKLOVÁ, Lucie (2009): European and National Antidiscrimination Regulations and Their Importance for Elimination of Various Forms of Discriminatory Conduct. *AA Law Forum*, (1): 19–29.

CVIKLOVÁ, Lucie (2011): Social Closure and Discriminatory Practices Related to the Roma Minority in the Czech Republic through the Perspective of National and European Institutions. *COMPASO – Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*, 2 (1): 55–70.

Č

ČECHOVÁ, Šárka (2011): *Rodinné rituály etnických menšin na území České republiky – vietnamská svatba*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/110809/> [cit. 14. 5. 2012].

ČEPELÁK, Václav (2009): *Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. [Online.] Dostupné z: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/BPTX_2009_1_11210_ASZK00306_133520_0_76538.pdf [cit. 24. 6. 2017].

ČEPELÁK, Václav (2010): Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel. *Lidé města / Urban People*, 12 (3): 589–608.

D

DRBOHLAV, Dušan (2003): *Současná migrace Ukrajinců a Rusů do Česka – Podobnosti a rozdílnosti*. [Online.] Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957577> [cit. 10. 12. 2012].

DRBOHLAV, Dušan (ed.) (2008): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. Praha, Karolinum.

DRBOHLAV, Dušan (a kol.) (2010): *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha, Sociologické nakladatelství.

DRBOHLAV, Dušan (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116 (4): 401–421.

DRBOHLAV, Dušan (ed.) (2015): *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj)*. Praha, Karolinum.

DRBOHLAV, Dušan – LUPTÁK, Milan – JÁNSKÁ, Eva – BOHUSLAVOVÁ, Jaroslava (2001): *Ruská komunita v České republice. (Výsledky do-*

tazníkového šetření.) [Online.] Dostupné z: http://cizinci.cz/repository/2266/file/ruska_komunita.pdf [cit. 10. 12. 2012].

DRBOHLAV, Dušan – UHEREK, Zdeněk (2007): Reflexe migračních teorií. *Geografie*, 112 (2): 125–141.

DUBOVICKÝ, Ivan (1995): Symbol na pomezí etnik. In: PARGAČ, Jan: *Kulturní symboly a etnické vědomí*. Praha, Bohemia, s. 16–32.

DÚBRAVA, Michal (2014): *Čínské tradiční svátky. Chinese traditional festivals*. Bakalářská práce. Olomouc, Univerzita Palackého v Olouci, Filozofická fakulta. [Online.] Dostupné z: https://theses.cz/id/s8b54p/Bakalsk_prce_-_Dbrava.pdf [cit. 30. 10. 2017].

DÜLMEN, Richard van (2006): *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století). II, Vesnice a město*. Praha, Argo.

DURKHEIM, Émile (2002 [1912]): *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha, Oikoymenh.

DURKHEIM, Émile (1995 [1912]): *The Elementary Forms of Religious Life*. New York, Free Press. [Online.] Dostupné z: <http://home.ku.edu.tr/~mbaker/CSHS503/DurkheimReligiousLife.pdf> [cit. 30. 10. 2017].

DVOŘÁK, Libor (2000): *Nové Rusko*. Brno, Jota.

DVOŘÁKOVÁ, Kristýna (2012): *Oslava Nového roku v jihlavské komunitě arménských migrantů*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: [file:///C:/Users/Administrator/Downloads/BPTX_2011_2_0_290931_0_117610%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/BPTX_2011_2_0_290931_0_117610%20(2).pdf) [cit. 30. 10. 2017].

E

EKUN „BÄLGARI“ (2008): Parva bälgarska kulinarna nadprebara – Praga 2008. *Bälgari*, (1–2): 30–31.

ELIADE, Mircea (1993): *Mýtus o věčném návratu: Archetypy a opakování*. Praha, Oikúmené.

ELIADE, Mircea (1994a): *Iniciace, rituály, tajné společnosti: Mystická zrození*. Brno, Computer Press.

ELIADE, Mircea (1994b): *Posvátné a profánní*. Praha, Česká křesťanská akademie.

ERIKSEN, Thomas Hylland (2007): *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha, Triton.

ERIKSEN, Thomas Hylland (2008): *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Portál, Praha.

ERIKSEN, Thomas Hylland (2012): *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha, Sociologické nakladatelství. (: Studijní texty, 51. sv.)

EZEDINE, Petra (2012): Mateřství na dálku. Transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice. *Gender, rovné příležitosti výzkum*, 13 (1): 24–32.

F

FARRINGTON, Karen – CONSTABLE, Nick (1998): *St. Patrick's Day*. London, PRC Publishing.

FIALOVÁ, Kristýna (2006): Srbové v Praze. In: Bittnerová, Dana – Moravcová, Mirjam: *Etnické komunity v české společnosti*. Praha, ERMAT, s. 234–267.

FOZIKOŠ, Andrej Petrovič – REITEROVÁ, Taťjana (1998): *Reálie rusky mluvících zemí = Osnovnyje fakty iz istorii i dejstvitel'nosti Rossii i Belarusi*. Plzeň, Fraus.

FRANCIS, Emerich K. (1976): Outline of a Theory: Ethnicity and Types of Society. In: *Inter-Ethnic Relations. An Essey in Sociological Theory*. New York/Oxford/Amsterdam, Elsevier.

FRAZER, James George (1994 [1890]): *Zlatá ratolest. Magie, mýty, náboženství*. Praha, Mladá fronta.

FROLEC, Václav (ed.) (1982): *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny: Sborník*. Brno, Blok.

FROLEC, Václav (ed.) (1985): *Čas života: Rodinné a společenské svátky v životě člověka*. Brno, Blok.

FROLEC, Václav (ed.) (1988): *Obřadní obchůzky: sborník folkloristických statí*. Uherské Hradiště, Slovácké muzeum.

FROLEC, Václav (1990a): Rituály a slavnosti v procesu modernizace. In: FROLEC, Václav (ed.): *Město: Prostor, lidé, slavnosti: 10. strážnické sympozium 18. – 19. 10. 1988*. Uherské Hradiště, Slovácké muzeum, s. 13 až 23.

FROLEC, Václav (ed.) (1990b): *Město: Prostor, lidé, slavnosti: 10. strážnické sympozium 18. – 19. 10. 1988*. Uherské Hradiště, Slovácké muzeum.

FROLEC, Václav – TOMEŠ, Josef (eds.) (1979): *Masopustní tradice: památce PhDr. Josefa Tomše, CSc.* Brno, Blok.

FROLCOVÁ, Věra (2005): Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In: TYLLNER, Lubomír – UHEREK, Zdeněk (eds.): *Kultura, společnost, tradice: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Praha, Etnologický ústav, s. 75–114.

G

GAGIN, Vitalij Nikolajevič (2005): *Nacional'nyje prazdniki i obrjady, ili Prazdničnosť kak fenomen ruskoj kul'tury*. Moskva, APRIKT/Profizdat.

GARDNER, Katy – GRILLO, Ralph (2002): Transnational households and ritual: an overview. *Global Networks*, 2 (3): 179–190.

GEERTZ, Clifford (2000): *Interpretace kultur. Vybrané eseje*. Praha, Sociologické nakladatelství.

GENČEV, Nikolaj (1981): *Vázroždenskijat Plovdiv: Prinost v bǎlgarskoto duchovno väzražđane*. Plovdiv, Chr. G. Danev.

GENNEP, Arnold van (1997 [1909]): *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.

GEORGIEVA, Rummyana (2010): Bǎlgarsko ognišče v Praga. *Bǎlgari*, (1): 4–5.

GEORGIEVA, Rummyana (2011): *Bulhaři v Čechách – kulturní charakteristiky, imigrační proces a společenská integrace v současné době*. Praha, Fakulta humanitních studií UK.

GLICK-SCHILLER, Nina (2003): The Centrality of Ethnography in the Study of Transnational Migration: Seeing the Wetland Instead of the Swamp. In: FONER, Nancy (ed.): *American Arrivals: Anthropology Engages the New Immigration*. Santa Fe, School of American Research Press, pp. 99–128.

GLUCKMAN, Max (1962): Essays on the Rituals of Rebellion in South-East Africa of Social Relations. In: GLUCKMAN, Max (ed.): *Essays on the ritual of social relations*. Manchester, Manchester University Press, pp. 316–324.

GLUCKMAN, Max (2012 [1965]): *Politics, law and ritual in tribal society*. New Brunswick, Transaction Publishers.

GOFFMAN, Erving (1999 [1959]): *Všichni hrajeme divadlo: sebe prezentace v každodenním životě*. Praha, Nakladatelství Studia Ypsilon.

GOFFMAN, Erving (1982 [1967]): *Interaction ritual: essays on face-to-face behaviour*. New York, Pantheon Books.

GOFFMAN, Erving (1969): *Strategic Interaction*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

GOLDMAN, Robert – WILSON, John (1977): The rationalization of leisure. *Politics & Society*, 7 (2), 157–187.

GOODY, Jack (1977): Against „ritual“: Loosely structured thoughts on a loosely defined topic. In: MOORE, Sally F. – MYERHOFF, Barbara G. (eds.): *Secular Ritual*. Amsterdam, Van Gorcum, pp. 25–34.

GRONOW, Jukka (2004): *Caviar with Champagne: Common Luxury and the Ideals of the Good Life in Stalin's Russia (Leisure, Consumption and Culture)*. Oxford, Berg Publisher.

GROZEVA, Vera (1994): *Pravoslavni tradicii i bǎlgarski starodavni vjarvanija*. Sofija, Kǎnev-Kalinka Zgurova.

- GRYGAR, Jakub – RIPKA, Štěpán – ZEMANOVÁ, Lenka (2009): *Závěrečná zpráva z projektu Výzkum a doporučení pro bytovou politiku zaměřenou na nízkopříjmové domácnosti v Roudnici nad Labem.* (: Otevřená společnost, o.p.s.) [Online.] Dostupné z: <http://www.osops.cz/download/files/analyza-bytova-politika-roudnice.pdf> [cit. 10. 10. 2012].
- GUPTA, Akhil – FERGUSON, James (1992): Beyond “Culture”: Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 7 (1): 6–23. [Online.] Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1525/can.1992.7.1.02a00020> [10. 10. 2012].
- GUREVIČ, Aron Jakovlevič (1978): *Kategorie středověké kultury.* Praha, Mladá fronta.

H

- HAMAR, Eleonóra – SZALÓ, Csaba (2007): Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. *Sociologický časopis*, 43 (1): 69–88.
- HAVLÍK, Lubomír E. (1963): Byzantská mise na Velké Moravě. In: *Slovan-ský přehled*, 49 (3): 137–159.
- HEERS, Jaques (2006): *Svátky bláznů a karnevaly.* Praha, Argo.
- HENDL, Jan (2005): *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace.* Praha, Portál.
- HENIG, David (2009): Pohledy z druhého břehu: Transnacionalismus, rituál a sociální změna. *Sociální studia*, 6 (1): 169–186.
- HEROLDOVÁ, Helena (2016): Tisíce lidí zažily v Praze autentickou atmosféru čínského nového roku. *Aktuality.* [Online.] Dostupné z: <http://www.czechchina.com/cny/web/tisice-lidi-zazily-v-praze-autentickou-atmosferu-cinskeho-noveho-roku/> [cit. 10. 8. 2016].
- HEROLDOVÁ, Iva (1966): Česká svatba roku 1969 v Ivanově Sele. (Autentický záznam.) *Národopisné aktuality*, 3: 172–186.
- HEROLDOVÁ, Iva (1971a): Vánoce u daruvarských Čechů. *Národopisné aktuality*, 8: 327–341.
- HEROLDOVÁ, Iva (1971b): Godišnji običaji daruvarskih Čeha. *Narodna umjetnost*, 8: 199–245.
- HEROLDOVÁ, Iva (1973): Slovenská vánoční hra u jugoslávských Čechů. *Slovenský národopis*, 21: 591–604.
- HEROLDOVÁ, Iva – MATĚJOVÁ, Vlasta: 1987 – Vietnamští pracující v českých zemích. *Český lid*, 74: 194–203.
- HIERSCHOVÁ, Jana (2010): *Životní strategie občanů USA žijících v České republice.* Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/58702/> [cit. 30. 6. 2015]

- HIRTH, Tomáš (2007): Přehled nejasností spjatých s konceptem etnicity v perspektivě post-barthovských přístupů. *AntropoWebzin*, (2–3): 86–93. [Online.] Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/prehled-nejasnosti-spjatyh-s-konceptem-etnicit> [cit. 14. 4. 2017].
- HLAVATÁ, Lucie – IČO, Ján – KARLOVÁ, Petra – STRAŠÁKOVÁ, Mária (2008): *Dějiny Vietnamu.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- HOBSBAWM, Eric J. (2013a [1983]): Introduction: Inventing Traditions. In: HOBSBAWM, Eric J. – RANGER, Terence O. (eds.): *The Invention of Tradition.* Cambridge, Cambridge University Press, pp. 1–14. [Online.] Dostupné z: http://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Hobsbawm_and_Ranger_eds_The_Invention_of_Tradition.pdf [cit. 27. 10. 2017].
- HOBSBAWM, Eric J. (2013b [1983]): Mass-Producing Tradition: Europe 1870–1914. In: HOBSBAWM, E. J. – RANGER, Terens. O. (eds.): *The Invention of Tradition.* Cambridge, Cambridge University Press, pp. 263–308. [Online.] Dostupné z: http://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Hobsbawm_and_Ranger_eds_The_Invention_of_Tradition.pdf [cit. 27. 10. 2017].
- HOFSTEDE, Geert – HOFSTEDE, Gert, Jan (2006): *Kultury a organizace. Software lidské mysli.* Praha, Linde.
- HRBEK, Ivan (1991): *Korán.* Praha, Odeon, 1991.
- HROCH, Miroslav (2005): Národ jako kulturní konstrukt. In: *Lidé města: revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace*, 3 (17): 7–38.
- HROCH, Miroslav (2009): *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů.* Praha, Sociologické nakladatelství.
- HUBIČKA, Jiří (2008): *Hledání čínského draka.* Praha, Radioservis a. s. (ve spolupráci s Českým rozhlasem Praha).
- HUDEK, Tomáš (2007): *Indo-pákistánská komunita v Praze.* Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: BPTX_2007_1_11240_0_245778_0_56293 [cit. 12. 11. 2018].

CH

- CHELKOWSKI, Peter J. (ed.) (2010): *Eternal Performance: Ta'ziyeh and Other Shiite Rituals.* London, Seagull Books.
- CHVISTKOVÁ, Lucie (2004): Výzkumný vztah jako sdílení zkušenosti s druhými lidmi. *Biograf* (35): 28 odst. [Online.] Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=3510> [cit. 14. 11. 2017].

- J**
- JANČÁŘ, Josef (ed.) (1991): *Slavnosti v moderní společnosti*. Sborník příspěvků z XI. Strážnického symposia (11. – 12. 7. 1990). Strážnice, Ústav lidové kultury.
- JANDOUREK, Jan (2001): *Sociologický slovník*. Praha, Portál.
- JANKOVÁ, Markéta (2008): *Transgenerační přenos prvků české lidové kultury mezi krajany v zahraničí*. Diplomová práce. Brno, Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/104756/pedf_m/titulni_strana.pdf [cit. 27. 10. 2017].
- JANSKÁ, Eva – PRŮŠVICOVÁ, Alena – ČERMÁK, Zdeněk (2011): Možnosti výzkumu integrace dětí Vietnamců v Česku: příklad základní školy Praha-Kunratice. *Geografie*, 116 (4): 480–496.
- JEŘÁBKOVÁ, Petra (2005): Kulturní identita čínské komunity v Praze. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, Sofis, s. 297–304.
- JIRASOVÁ, Martina (2005): Vietnamští vysokoškoláci v Praze. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, Sofis, s. 371–388.
- JOHNSON, Mark – WERBNER, Pnina (2010): Diasporic Encounters, Sacred Journeys: Ritual, Normativity and the Religious Imagination Among International Asian Migrant Women. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 11 (3–4): 205–218. [Online.] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263520941_Diasporic_Encounters_Sacred_Journeys_Ritual_Normativity_and_the_Religious_Imagination_Among_International_Asian_Migrant_Women [cit. 19. 2. 2015].
- JOHNSON, Mark – WERBNER, Pnina (eds.) (2011): *Diasporic Journeys, Ritual, and Normativity among Asian Migrant Women*. London, Routledge.
- JURLOVA, Svetlana V. (2007): Novaja model' prazdníčnoj kul'tury i problema nacional'noj identičnosti. In: *Mediakul'tura novoj Rossii. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii*. Tom II. Jekaterinburg/Moskva, Akademičeskij proekt, s. 239–254.
- K**
- KACZMAREK, Hieronim (2017): Katolicy z Polski w Pradze. In: BARON, Roman – MICHALSKA, Małgorzata (eds.) (2017): *Śladami Polaków w Pradze: XIX-XXI wiek*. Praga, Klub polski w Pradze, s. 213–226.
- KAMENAROVIĆ, Ivan P. (2001): *Klasická Čína*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.

- KANOVSÝ, Martin (2004): Edmund Ronald Leach (1910–1989). In: KANOVSÝ, Martin: *Kultúrna a sociálna antropológia : osobnosti a teórie*. Bratislava, Chronos, s. 201–210.
- KARLOVÁ, Jana (2013): *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec, Pavel Mervart.
- KELLER, Jan (2003): *Nedomyšlená společnost*. Brno, Doplněk.
- KELLER, Jan (1996): Svátek. In: PETRUSEK, Miloslav – VODÁKOVÁ, Alena: *Velký sociologický slovník, svazek I*. Praha, Karolinum, s. 1253.
- KLVAČOVÁ, Petra (2012): *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti: od „samozřejmé nerovnosti“ k „nesamozřejmé rovnosti“*. Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. (: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 9/2012.)
- KLVAŇOVÁ, Radka (2006): *Na cestě za důstojným životem: motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně*. Diplomová práce. Brno, Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/41641/fss_m/RKlvanova_Motivy_a_strategie_migrace_Armenu.pdf?cop=3536218 [cit. 30. 3. 2017].
- KOHOUTKOVÁ, Petra (2008): *Obraz Jiného v arménských pramenech 16.–18. století: vznik a vývoj etnického stereotypu*. Disertační práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140006196> [cit. 30. 3. 2017].
- KOLARSKA, Irina (2015): Častvaneto na praznika „sv. Kiril i Metodij“ v učilišče Espa, v bálgarskoto sou D-r Petăr Beron“ v Praga i alternativnoto zapoznavane na češkite učenici s deloto na svetite bratja. In: ANASTASOVA, Ekaterina – LOZANOVA, Galina – STANOEVI, Stanoj (eds.) (2015): *Praznikät na Kiril i Metodij*. Tom 1. Sofija, Paradigma, s. 279–288.
- KONEČNÁ, Martina (2014): *České a ruské svátky: vliv českých tradic a zvyků na rodinný život Rusů žijících v ČR*. Bakalářská práce. Brno, Masarykova univerzita, Filosofická fakulta. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hmiki/BP_Konecna_361905.pdf [cit. 30. 3. 2017].
- KOSER, Khalid – SALT, John (1997): The geography of highly skilled international migration. *International Journal of Population Geography*, 3 (4): 285–303.
- KOSTELECKÁ, Yvona – HÁNA, David – HASMAN, Jiří (2017): Integrace žáků-cizinců v širším kontextu. Praha, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova.
- KRAEV, Georg (1999): *Maska i ritual*. Sofija, Nov. Bálgarski universitet.
- KRÁLOVÁ, Kateřina – TSIVOS, Konstantinos (2012): *Vyschly nám slzy...: Řečtí uprchlíci v Československu*. Praha, Dokořán.

KVÍZOVÁ, Lucie (1999): Mulové v tradici a víře romské elity. *Lidé města – revue pro etnologii, antropologii a komunikace*, (1): 104–114.

L

- LANDAU, Elaine (2002): *St. Patrick's Day: Parades, Shamrocks, and Leprechauns*. Berkeley Heights, NJ, Enslow Publishers.
- LANDAU, Elaine (2012): *Celebrating St. Patrick's Day, Celebrating Holidays*. Berkeley Heights, NJ, Enslow Publishers.
- LANCASTER, Brian (2000): *Judaismus*. Praha, IKAR.
- LEACH, Edmund Ronald (1997 [1976]): *Culture and Communication: The logic by which symbols are connected: an introduction to the use of structuralist analysis in social anthropology*. Cambridge, Cambridge University Press. (: Themes in the social sciences).
- LEE, Raymond L. – FIELDING, Nigel G. (2004): Tools for Quantitative Data Analysis. In: HARDY, Melissa A. – BRYMAN, Alan (eds.): *Handbook of Data Analysis*. Los Angeles/London, Sage, pp. 529–546.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie (2009): *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*. Praha, Karolinum.
- LEONTIYEVA, Yana (ed.) (2006): *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha, Sociologický ústav AV ČR. (: Sociologické studie 6/10.)

M

- MALINOWSKI, Bronisław (1948): *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Selected, and with an Introduction by REDFIELD, Robert. Trade Edition: Boston, Massachusetts, Beacon (Press). Text Edition: Glencoe, Illinois, The Free Press.
- MANDAŽIEVA, Eli (2010): „Zaedno“ ni pokani na Gergovden. *Roden glas*, 37 (2): 17.
- MARKOVÁ, Romana (2015): *Svátky a tradice v procesu integrace vietnamské menšiny v České republice – případová studie Vyšší Brod*. Bakalářská práce. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. [Online.] Dostupné z: http://theses.cz/id/r3hzmz9/Markova_BP_2015.pdf [cit. 26. 10. 2016].
- MAROUŠEK, Jaroslav (2000): *Integrace Arménů do České společnosti. Výzkumná zpráva sestavená na základě etnografického terénního šetření ve vybraných lokalitách na území České republiky*. Zadávatel: Ministerstvo vnitra České republiky. Praha, Etnologický ústav. Citováno podle: UHEREK, Zdeněk (2003): Cizinecké komunity a Městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*, 39 (2): 193–216.

- MAROUŠEK, Jaroslav (2002): *Arménští imigranti a jejich integrace do české společnosti. Výzkumná zpráva sestavená na základě etnografického terénního výzkumu ve vybraných lokalitách na území ČR*. Praha, Ústav etnologie FF UK.
- MARTÍNKOVÁ, Šárka – PECHOVÁ, Eva (2011): Vietnamská komunita v ČR. In: SCHEU, Harald Christian – ASLAN, Ednan: *Migrace a kulturní konflikty*. Praha, Auditorium, s. 210–218.
- MATĚJOVSKÁ, Anna (2014): *Identita a sebeidentifikace druhé generace Čiňanů žijících na území České republiky*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: [file:///C:/Users/Administrator/Downloads/BPTX_2012_2_11240_0_290969_0_138624%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/BPTX_2012_2_11240_0_290969_0_138624%20(1).pdf) [cit. 26. 10. 2017].
- MAURER, Michael (1991): Feste und Feiern als historischer Forschungsgegenstand. *Historische Zeitschrift*, 253: 103–130.
- MAURER, Michael: Einleitung (2010). In: MAURER, Michael (ed.): *Festkulturen im Vergleich: Inszenierungen des Religiösen und Politischen*. Köln/Weimar/Wien, Böhlau, s. 2–12.
- MAURER, Michael (ed.) (2010): *Festkulturen im Vergleich: Inszenierungen des Religiösen und Politischen*. Köln, Böhlau.
- MAUSS, Marcel (1999): *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha, Sociologické nakladatelství.
- MAXOVÁ, Zuzana: Etnická identita bulharských teenagerů žijících v České republice. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam: *Etnické komunity v české společnosti*. Praha, ERMAT, s. 268–317.
- MENDEL, Miloš (2006): *Hidžra: náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha, Orientální ústav Akademie věd České republiky.
- MERTON, Robert K. (2007): *Studie ze sociologické teorie*. Praha, Sociologické nakladatelství.
- MICHAJLOVA, Katja (2013): Svátek sv. Cyrila a Metoděje v Bulharsku – historie, tradice, politika, současnost (na příkladu města Plovdiv). *Národopisná revue*, 23 (2): 99–119.
- MOODY, Theodore W. – MARTIN, Francis X. (2003): *Dějiny Irska*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- MOORE, Markéta (2002): *Čiňané v České republice: 1992–2002. Zrod a fungování symbolické komunity*. [Online.] Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/MOL_an_v_R_symbolicka_komunita_1.pdf [cit. 20. 3. 2014].
- MOORE, Sally F. – MYERHOFF, Barbara G. (eds.) (1977): *Secular Ritual*. Amsterdam, Van Gorcum.

- MOORE, Sally F. – MYERHOFF, Barbara G. (1997): Introduction : secular ritual, forms and meanings. In: MOORE, Sally F. – MYERHOFF, Barbara G. (eds.) (1977): *Secular Ritual*. Amsterdam, Van Gorcum, s. 3–28.
- MORAVCOVÁ [Bittnerová], Dana (1995): Majfest – májová slavnost hřbitovni v Praze 19. století. *Documenta Pragensia*, XII, Praha, Archiv hlavního města Prahy, s. 247–255.
- MORAVCOVÁ, Mirjam – BITTNEROVÁ, Dana (2008): Role elit v konstruování autonomní kultury národnostních menšin a cizineckých komunit. Situace České republiky. In: *Interakce národnostních kultur – teoretické a metodologické přístupy*. Sborník z mezinárodního vědeckého semináře ve dnech 25. – 26. 10. v Opavě. Opava, Slezské muzeum, Slezská univerzita v Opavě, s. 25–37.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1976): Pražské slavnosti vánočního stromku (1842–1900). *Český lid*, 63 (1): 65–72.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1982): Dělnictvo ve vztahu k ostatním sociálním vrstvám lokální společnosti. In: MORAVCOVÁ, Mirjam – ŠTASTNÁ, Jarmila (eds.): *Dělnictvo v lokální společnosti*. *Zpravodaj KSVI*. Praha, příl. 5, s. 21–31.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1983): Formování společenských aktivit dělnictva v prostředí velkého města v druhé polovině 19. století. In: FREIMANOVÁ, Milena (ed.): *Město v české kultuře 19. století*. Praha, Národní galerie, s. 69–77.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1988): Slavnosti veteránů práce. Ke genezi a významu tradice oslav 50. výročí práce typografických dělníků. *Český lid*, 75 (4): 12–22.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1989): Májová slavnost Svazu racionalistů v Chicagu v roce 1938. In: *Češi v cizině*, 4: 96–102.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1990): Dělnické slavnosti v kultuře města 19. a první poloviny 20. století (1864–1939). In: *Město: Prostor – lidé – slavnosti*. Uherské Hradiště, s. 258–263.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1991): Slavnost a národní identita. Dvě národní podoby letních slavností typografů. (1864–1910.) In: JANČÁŘ, Josef (ed.): *Slavnosti v moderní společnosti*. Strážnice, s. 17–25.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1995a): Měšťanské a dělnické slavnosti ve struktuře festivalu Prahy druhé poloviny 19. století. *Documenta Pragensia*, XII, Praha, Archiv hlavního města Prahy, s. 215–221.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1995b): Die Rituale der Besuche. Zwei Kommunikationsmodelle der Frauengruppen in der böhmischen Stadt. In: *Stabilität und Wandel in der Grossstadt*. Bratislava, s. 19–28.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (1997): Společenská setkání žen. Rituál a konvence ve společenských kontaktech středních vrstev města. In: *Dokumenty*

- pragensia*, XIII (Žena v dějinách Prahy) Praha, Archiv hlavního města Prahy, s. 243–251.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (2015): Slavnost jako výraz menšinové identity: Cyrilometodějská slavnost Bulharů v Mikulčicích. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.): *Etnické komunity – Balkánské cesty II*. Praha, FHS 2015, s. 149–194.
- MORAVCOVÁ, Mirjam (2018): *Dvě cyrilometodějské tradice: konstrukce bulharské a české společnosti*. In: SOUKUPOVÁ, Blanka – GODULA WĘCŁAWOWICZ, Róża – KARPIŃSKA, Grażyna Ewa a kol.: *Národy – města – lidé – slavnosti*. Urbánní studia 13, Praha, FHS 2018, s. 17–25.
- MORAVCOVÁ, Mirjam – MARHOLEVA, Krasimira (2018): Bulharský sraz v Mikulčicích: Zrození tradice nové cyrilometodějské slavnosti Bulharů v České republice. In: SOUKUPOVÁ, Blanka – GODULA WĘCŁAWOWICZ, Róża – KARPIŃSKA, Grażyna Ewa a kol.: *Národy – města – lidé – slavnosti*. Urbánní studia 13, Praha, FHS 2018, s.177–190.
- MORAVCOVÁ, Mirjam – NOSKOVÁ, Helena (2005): Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice. Vývoj let 1918–2001. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam a kol.: *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, Sofis, s. 15–79.
- MÜLLEROVÁ, Petra (2004): *Stručná historie států. Vietnam*. Praha, Libri.
- MUIR, Edward (1997): *Ritual in Early Modern Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- MURPHY, Robert F. (1998 [1986]): *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha, Sociologické nakladatelství. (: Studijní texty, sv. 15.)

N

- NAKONEČNÝ, Milan: Identita. In: PETRUSEK, M. – VODÁKOVÁ, Alena (1996): *Velký sociologický slovník*, I. Praha, Karolinum, s. 414–415.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra (1968): Obřad a obyčej v procesu společenské a kulturní integrace novoosídlenců. In: NAVRÁTILOVÁ, Alexandra a kol.: *Etnické procesy v nově osídlených oblastech na Moravě. Na příkladech vybraných obcí v Jihomoravském a Severomoravském kraji*. Brno, Ústav lidového umění ve Strážnici, s. 33–50.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra (1998): Ethical and Cultural Identity of Ceremonial Culture of People who have returned from the Carpathian-Balkan Regions back to border Regions of Bohemia and Moravia. In: EPERJESSY, Ernő – GRIN, Igor – KRUPA, András (eds.): *Az együttélés évezrede a Kárpát-Medencében: a duna-medence népei együttélésének Tükrözödése a Nephagyományban = One thousand years of coexistence in the the Carpathian basin = Das Jahrtausend des Zusammenlebens*

- im Karpatenbecken*. Békéscsaba/Debrecen, Magyar Néprajzi Társaság, s. 207–212.
- NEWALL, Venetia (1989): A Moslem Christmas Celebration in London. *The Journal of American Folklore*, Vol. 102, (404): (Apr. – Jun.), s. 186–190.
- NEWMAN, Ja'akov – SIVAN, Gavriel (1992): *Judaismus od A do Z*. Praha, Sefer.
- NIKITINA, Alla Vladimirovna (2002): *Russkaja tradicionnaja kul'tura: Učebnoje posobije dlja inostrancev*. Sankt-Petěrburg, Izdatel'stvo S.-Peterburgskogo universiteta.
- NIKOLAYENKO, Olena (2011): *Citizens in the Making in Post-Soviet States*. BASEES/Routledge Series on Russian and East European Studies, 74. London/New York, Routledge.
- NIKOV, Nikolaj (2010): *Praznicite na bälgarite: kakvo Da ili Ne pravim*. Sofija, Bälgarski bestselär, s. 145–148.
- NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla (2010): *Židovské tradice a zvyky*. Praha, Karolinum.
- NOSKOVÁ, Helena (1994): Slováci zo Sedmohradského rudohoria presídlení do západných Čech a ich kalendárny zvykoslovný cyklus. In: *Slováci v zahraničí*, 18–19. Martin, Matica slovenská, s. 36–49.
- NOSKOVÁ, Helena (2001): Kalendárni obyčeje v životě rudohorských Slováků v regionech západních Čech. In: *Sborník Chebského muzea*, s. 72–91.
- NOVÁKOVÁ, Veronika (2018): *Festivity řecké diaspory v Praze. Reflexe aktérů*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií.

O

- OBUCHOVÁ, Lubica (1999): *Číňané 21. století. Dějiny, tradice, obchod*. Praha, Academia.
- OBUCHOVÁ, Lubica (2000): *Čínské symboly*. Praha, Grada.
- OBUCHOVÁ, Lubica (2001): Číňané – „neviditelná“ komunita? *Nový Orient*, 56 (9): 313–316.
- OBUCHOVÁ, Lubica (2002): *Čínská komunita v České republice 2001*. [Online.] Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Cinska_komunita_v_CR.pdf [cit. 10. 9. 2014].
- OBUCHOVÁ, Lubica (2003a): Čínská komunita v České republice 2001. In: UHEREK, Zdeněk (ed.): *Integrace cizinců na území České republiky*. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001. Praha, Akademie věd České republiky, s. 375–410.

- OBUCHOVÁ, Lubica (2003b): The Chinese Community in the Czech Republic (Some Remarks on the Research Results). *Archiv orientální*, 71 (4): 451–460.
- OBUCHOVÁ, Lubica (2003c): Čína, Číňané a Česká republika z regionalistického hlediska. In: HOFMAN, Jiří – JEŽEK, Jiří – LUKÁŠ, Martin (eds.): *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference REGIO 2002 a IMPA 2002*, 1. díl: *Aktuální problémy regionálního rozvoje, Dálný východ a Česká republika*. Plzeň, Západočeská univerzita, s. 213–232.
- OSELLA, Filippo – OSELLA, Caroline (2003): Migration and the commoditisation of ritual: Sacrifice, spectacle and contestations in Kerala, India. *Contribution to Indian Sociology*, 37 (1–2): 109–139. [Online.] Dostupné z: <http://eprints.soas.ac.uk/310/> [cit. 22. 4. 2017].

P

- PARGAČ, Jan (1995): Lidové slavnosti jako faktor etnické, regionální a lokální identity a integrity. In: PARGAČ, Jan (ed.): *Kulturní symboly a etnické vědomí*. Praha, Bohemia, s. 53–61.
- PAVLÁT, Leo – FIEDLER, Jiří – ŠEDINOVÁ, Jiřina a kol. (1997): *Židé – Dějiny a kultura*. Praha, Kliment a Mrázek.
- PECHOVÁ, Eva (2006): Vietnamské tradiční svátky a oslavy. In: ČERNÍK, Jan a kol.: *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany, H & H, s. 57–68.
- PECHOVÁ, Eva (2003): *Vybraná božstva a kultury nadpřirozeného světa Vietnamců*. [Online.] Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/pdf/peduchove.pdf> [cit. 23. 2. 2012].
- PECHOVÁ, Eva – MARTÍNKOVÁ, Šárka (2011): Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. In: FUJDA, Milan – KLOCOVÁ, Eva – KUNDT, Radek (eds.): *Identity v konfrontaci. Multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ*. Brno, Masarykova univerzita, s. 373–390.
- PENČEV, Vladimír – MICHAJLOVA, Katja (1994): Epizodičnata pamet na zaselnicite. In: POBRATIM: *Bälgari po českite zemi*. Sofija, Sv. Kliment Ochridski, s. 288–310.
- PENČEV, Vladimír (2013): *Po serpentínách sebezpoznání a poznání toho druhého. Češi a Slováci v Bulharsku, Bulhaři v České republice*. Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- PEŠEK, Jiří (1995): Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. In: PEŠEK, Jiří (ed.): *Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991. Documenta pragensia XII*. Praha, Archiv hlavního města Prahy, s. 7–28.
- PEŠKOVÁ, Jaroslava (1995): Každodennost a svátek – filozofický rozměr festivity. In: PEŠEK, Jiří (ed.): *Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník*

- příspěvků z konferencí Archivu Hlavního města Prahy 1989 a 1991. *Documenta Pragensia* XII. Praha, Archiv hlavního města Prahy, s. 29–32.
- PEŠKOVÁ, Michaela (2006): *Jsem imigrant = Ja – immigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. Ústí nad Labem, Vlasta Králová.
- PEJML, Karel (1941): *Český lid ve svých názorech, obyčejích a pověrách*. Praha, J. R. Vilímek.
- PĚKNÝ, Tomáš (2001): *Historie židů v Čechách a na Moravě*. Praha, Sefer.
- PETŘÁŇOVÁ, Lydia (2007): Filip a Jakub. In: *Lidová kultura* (2007). *Národopisná Encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Věcná část A–N. Praha, Mladá fronta.
- PETRUSEK, Miloslav (2004): Reifikace. In: REIFOVÁ, Irena (a kol.): *Slovník mediální komunikace*. Praha, Portál, s. 209.
- PETRUSEK, Miloslav – MAŘÍKOVÁ, Hana – VODÁKOVÁ, Alena (1996): *Velký sociologický slovník*. Díl I, II. Praha, Karolinum.
- PILKA, Jiří (1987): Hudební festival jako společenský jev 20. století. *Opus musicum: hudební revue*, 19 (3).
- PIJL van der, Yvon (2016): Death in the family revisited: Ritual expression and controversy in a Creole transnational mortuary sphere. *Ethnography*, 17 (2): 147–167.
- POCHE, Emanuel a kol. (1977): *Umělecké památky Čech 1 (A–J)*. Praha, Academia.
- POLÁKOVÁ, Jana (2018): *Čtrnáct barev Vánoc. Jiný obraz svátků očima etnologa*. Brno, Moravské zemské muzeum.
- POPELKOVÁ, Katarína a kol. (2014): *Čo je sviatok v 21. storočí na Slovensku*. Bratislava, Ústav etnológie SAV. (: Etnologické štúdie, č. 21.)
- POPOV, Veselin (1993): *Balgarski narodni igri i predstavlenija*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- POŘÍZKOVÁ, Hana (2009): Privilegování „druzí“ aneb sociální integrace cizinců z vyspělých zemí. In: RÁKOCZYOVÁ, Miroslava – TRBOLA, Robert – HOFÍREK, Ondřej (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha, Sociologické nakladatelství, s. 48–86.
- POSPÍŠILOVÁ, Jana (1996) (ed.): *Život a kultura etnických minorit a malých sociálních skupin*. Brno, Společnost přátel a odborníků Muzea romské kultury/Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR/Ústav lidové kultury Strážnice/Rakouský ústav pro východní a jihovýchodní Evropu.
- POSPÍŠILOVÁ, Jana (2010): Das Leben der Wiener Tschechen im Spiegel von Zeitzeugnissen. In: WONISCH, Regina (ed.): *Tschechen in Wien. Zwischen nationaler Selbstbehauptung und Assimilation*. Wien, Erhard Löcker, s. 187–205.
- POTSCHOVÁ, Lenka (2012): *Sociální integrace cizinců ze třetích zemí ve smíšeném manželství*. Diplomová práce. Brno, Masarykova univer-

- zita, Pedagogická fakulta. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/387436/pedf_m/DP_konec_2novy.pdf [cit. 6. 11. 2016].
- PRAŽÁKOVÁ, Denisa (2013): *Festivity čínské menšiny na území České republiky*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/134576?lang=en> [cit. 1. 11. 2017].
- PUTÍK, Alexander – PAVLÁT, Leo – FIELDER, Jiří (2005): *Židovské tradice a zvyky*. Praha, Židovské muzeum.
- R**
- RADOSTNÝ, Lukáš a kol. (2011): *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. Praha, META.
- RÁKOCZYOVÁ, Miroslava – TRBOLA, Robert – HOFÍREK, Ondřej (2009): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha, Sociologické nakladatelství.
- RAMPINI, Federico (2008): *Čínské století. Autentický průvodce zemí rudého draka*. Praha, Dokořan.
- RAPPAPORT, Roy A. (1999): *Ritual and religion in the making of humanity*. Cambridge, Cambridge University Press.
- REIFER, Thomas (2006): Diaspora. In: TURNER, Bryan S.: *Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 142.
- REŠETAROVÁ, Liliana (2012): *Festivity ruských migrantů v Karlových Varech*. Bakalářská Práce. Praha, Fakulta humanitních studií.
- ROBEK, Antonín (1975): Společenský a rodinný život pražských dělníků v první polovině 19. století. *Etnografie dělnictva* 4, s. 125–165. (Národopisná knihovna 13.)
- ROBEK, Antonín – MORAVCOVÁ, Mirjam – ŠŤASTNÁ, Jarmila (eds.) (1982): *Stará dělnická Praha. Život a kultura pražských dělníků 1848–1939*. Praha, Academia.
- ROUBAL, Ondřej (2008): *Identita – více příběhů jednoho života*. [Online.] Dostupné z: sociologie1.wz.cz/download/ZSO/identitaOR.doc [cit. 2. 6. 2014].
- ROUBAL, Ondřej (2008): *Teritoriální identita v biografických vyprávěních poválečných osídlenců pohraničí severních Čech*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. [Online.] Dostupné z: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/IPTX_D880066747.pdf [cit. 6. 11. 2017].
- ROZANOV, Kirill A. (2010): *Ponjatije „studenteskaja žizn“ v sovremennoj Rossiji*. Saratov. [Online.] Dostupné z: http://www.sgu.ru/archive/old.sgu.ru/files/nodes/39239/RozanovKA_Ponjatije_studenteskaja_zhizn_v_sovremennoj_Rossii.pdf [cit. 6. 11. 2017]

ROZANOV, Kirill Andrejevič (2010): *Ponjatije „studenčeskaja žizn“ v so-vremennoj Rossiji*. Saratov, Izd. Instituta filologii i žurnalistiki Saratovskogo gosudarstvennogo Universiteta imeni N. G. Černyševskogo.

РОЗАНОВ, Кирилл А. (2008): *Понятие «студенческая жизнь» в современной России*. Филологические этюды: сб. науч. ст. молодых ученых: в 3 ч. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2008. Вып. 11, ч. I-II. С. 235–241.

S

SAHANOVÍČ, Hienadz – ŠYBIEKA, Zachar (2006): *Dějiny Běloruska*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.

SALICH, Ruba (2002): Reformulating Tradition and Modernity: Moroccan migrant women and the transnational division of ritual space. *Global Networks*, 2 (3): 219–321.

SARTORI, Giovanni (2005): *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*. Praha, Dokořán.

SAVICKÝ, Ivan (1999): *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914–1938*. Praha, Academia.

SECKÁ, Milena (1995): Češi v rumunském Banátu. In: *Češi v cizině*, 8. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, s. 92–115.

SECKÁ, Milena (1996): Češi v Rumunsku. In: *Češi v cizině*, 9. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, s. 96–104.

SEGEROVÁ, Vendula (2000): „Apšereniš. Slavnost u příležitosti postřížin“. *Lidé města – revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace*, (4): 177–191.

SEGEROVÁ, Vendula (2004): *Židovská identita v ritualizaci výchozích předpokladů vzniku židovského manželství*. Doktorská disertace. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií.

SETTERSTEN, Richard A. Jr. (2011): Becoming Adult: Meanings and Markers for Young Americans. In: WATERS, Mary C. – CARR, Patrick J. – KEFALAS, Maria J. – HOLDAWAY, Jennifer A. (eds.): *Coming of Age in America. The Transition to Adulthood in The twenty-first Century*. Berkeley, University of California Press, pp. 169–190.

SHARPOVA, Jenny (2009): Postkoloniální studia na půdě amerického multikulturalismu. *Aluze, revue pro literaturu, filozofii a jiné*, 1. [Online.] Dostupné z: http://www.aluze.cz/2009_01/07_studie_sharpova.php [cit. 30. 4. 2018].

SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns Michael (1997): *Rok se svatými*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství.

SCHECHNER, Richard (2006): *Performatyka. Wstęp*. Wrocław, Ośrodek Badań Twórczości Jerzego Grotowskiego i Poszukiwań Teatralno-Kul-

turowych. [Online.] Dostupné z: http://www.staff.amu.edu.pl/~ewa/Schechner_Performatyka.pdf [cit. 14. 4. 2017].

SCHECHNER, Richard (1993): *The Future of Ritual: Writings on Culture and Performance*. London, Routledge.

SCHEU, Harald Christian – ASLAN, Ednan (2011): *Migrace a kulturní konflikty*. Praha, Auditorium.

SCHIEFFELIN, Edward L. (1985): Performance and the cultural construction of reality. *American Ethnologist*, 12 (4): 707–724.

SCHMIDT, Leigh E. (1991–1992): The Commercialization of the Calendar: American Holidays and the culture of consumption, 1870–1930. *Journal of American History*, 78 (3): 890–898.

SCHMIDT, Leigh E. (1994): The Easter Parade: Piety, Fashion, and Display. *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation*, 4 (2): 135–164.

SKALNÍKOVÁ, Olga: Společenský život dělnictva v Praze. In: ROBEK, Antonín – MORAVCOVÁ, Mirjam – ŠŤASTNÁ, Jarmila (eds.) (1982): *Stará dělnická Praha. Život a kultura pražských dělníků 1848–1939*. Praha, Academia, s. 52–72.

SLÁDEK, Karel (2010): *Ruská diaspora v České republice: sociální, politická a religiozní variabilita ruských migrantů*. Červený Kostelec, Pavel Merhart.

SOKOL, Jan (2004): *Člověk a náboženství: Proměny vztahu člověka k posvátnému*. Praha, Portál.

SOLLORS, Werner (1996): Foreword: Theories of American Ethnicity. In: SOLLORS, Werner (ed.): *Theories of Ethnicity: a Classical Reader*. New York, New York University Press, s. x–xliv.

SPÁLENSKÝ, Adam (2010): *Mongolská komunita v Pardubickém a Královéhradeckém kraji (deskripce konkrétní skupiny) – participace na komunitním životě*. Diplomová práce. Pardubice, Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. [Online.] Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/37520/SpalenskyA_MongolskaKomunita_PS_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 14. 4. 2017].

SPIEGEL, Paul (2007): *Kdo jsou Židé?* Brno, Barrister & Principal.

STANEVA, Boriána (2012): Byt jako vytváření prostoru nového domova bulharských intelektuálů v Praze. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.) (2012): *Diverzita etnických menšin*. Fakulta humanitních studií UK, Praha, s. 323–351.

STEPANOVA, Ljudmila V. – VYCHODILOVÁ, Zdeňka (2013): Reálie ruské Pravoslavné církve = Realii ruskoj pravoslavnoj cerkvi. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci (Skripta).

- SULITKA, Andrej (2009): Národnostní menšiny v České republice po roce 1989 a národnostně menšinová politika. In: PETRÁŠ, René – PETRŮV, Helena – SCHEU, Harald Ch.: *Menšiny a právo v České republice*. Praha, Auditorium, s. 148–185.
- SULITKA, Andrej – UHEREK, Zdeněk a kol. (2015): *Praha a menšiny: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze dne 4. prosince 2014*. Praha, Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. ve spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy a Domem národnostních menšin.
- SUMLENNY, Sergey (2007): Czech Armenians: A Small Community with a Strong Potential. In: *21st CENTURY*, 77–90. [Online.] Dostupné z: http://www.noravank.am/upload/pdf/261_en.pdf [cit. 22. 2. 2012].
- SZALÓ, Csaba (2007): *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno, CDK.

Š

- ŠIMA, Karel (2006): Národní slavnosti 60. – 80. let 19. století jako performativní akty konstruování národní identity. *Český časopis historický*, 104 (1): 81–110.
- ŠIMA, Karel (2008): Člověk nestojí za nic, nenadchne-li ho blízkost velkého muže. Personifikace významového prostoru národních oslav 60. a 70. let 19. století. *Theatrum historiae*, (3): 201–233.
- ŠIMA, Karel (2014): Slavnost jako kulturně mnemonická praxe. In: ŘEZNÍKOVÁ, Lenka (ed.): *Figurace paměti. J. A. Komenský v kulturách vzpomínání 19. a 20. století*. Praha, Skriptorium, s. 385–424.
- ŠIMA, Karel (2017): Od rituálů a obyčejů k performancím aneb jak studovat festivity moderní doby. *Studia Etnologica Pragensia*, (1): 17–49.
- ŠÍMOVÁ, Jitka (2004): *Rusové v Karlových Varech aneb čím je to město*. [Online.] Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955318> [cit. 10. 12. 2012].
- ŠÍMOVÁ, Natálie (2003): *Oslavy čínského nového roku*. (Převzato z časopisu *Taiwan*, 9 (1), zkráceno.) [Online.] Dostupné z: <http://home.tiscali.cz/cz007332/pribehy/kultura/cinskyrok.htm> [cit. 8. 1. 2012].
- ŠÍMOVÁ, Natálie (b.r.): *Patnáct dní oslav čínského Nového roku*. [Online.] Dostupné z: <http://www.taiwanembassy.org/fp.asp?xItem> [cit. 8. 1. 2012].
- ŠINDLÁŘOVÁ, Jana (2002): Otázky regionální identity. *Agric. Econ. – Czech (Agricultural Economics)*, 48 (6): 263–268. [Online.] Dostupné z: www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59282.pdf [cit. 2. 6. 2014].
- ŠÍŠKOVÁ, Tatjana (2001): *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha, Portál.
- ŠMÍDOVÁ, Michaela (2005): Běloruští političtí imigranti v České republice. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam: *Kdo jsem a kam*

- patřím. Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, Fakulta humanitních studií UK, s. 249–263.
- ŠMÍDOVÁ, Michaela (2009): Běloruské spolky v České republice očima azylantů. In: BITTNEROVÁ Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.): *Etnické komunity: elity-instituce-stát*. Praha, Fakulta humanitních studií UK, s. 209–224.
- ŠTĚPÁNEK, Radek (2012): Pekání vajíček nepřekazila ani zima. In: *Prachatický deník*. [Online.] Dostupné z: prachaticky.denik.cz/zpravy_region/pekani-vajicek-neprekazila-ani-zima-20120410.html [cit. 20. 7. 2014].
- ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ, Klára a kol. (2007): *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Portál.

T

- TEJCHMANOVÁ, Světlana (1993): *Rusko v Československu. (Bílá emigrace v ČSR 1917–1939)*. Praha, Jinočany H & H.
- THOMPSON, Sue Ellen (ed.) (2003): *Holiday Symbols and Customs*. Detroit, Omnigraphics.
- TOLLAROVÁ, Blanka – KLVAČOVÁ, Petra (2009): Strategie zvládnání nerovností imigranty žijícími v České republice. In: ŠANDEROVÁ, Jadwiga (ed.): *Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou*. Praha, Sociologické nakladatelství, s. 108–159.
- TOMAN, Jan (2013): *Arménská komunita v České republice*. Bakalářská práce. Praha, Filozofická fakulta UK v Praze. [Online.] Dostupné z: <http://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/110302> [cit. 6. 11. 2017].
- TOPINKA, Daniel: *Integrační proces Muslimů v České republice-pilotní projekt*. [Online.] Dostupné z: aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/integrace_muslimu.pdf [cit. 12. 10. 2012].
- TRBOLA, Robert – RÁKOCZYOVÁ, Miroslava (eds.) (2010): *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha, VÚPS.
- TRBOLA, Robert – RÁKOCZYOVÁ, Miroslava (eds.) (2011): *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*. Brno, Barrister & Principal.
- TŘEŠTÍK, Dušan (1999): *Češi. Jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci*. Brno, Doplněk.
- TSIVOS, Konstantinos (2011): *Řecká emigrace v Československu (1948–1968). Od jednoho rozštěpení k druhému*. Disertační práce. Praha, Karlova univerzita v Praze, Fakulta sociálních věd. [Online.] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140006033> [cit. 12. 9. 2018].
- TURKOVÁ, Miloslava (2009): Rodinné strategie čínských podnikatelů v České republice. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam:

- Etnické komunity: elity, instituce, stát.* Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 239–251.
- TURKOVÁ, Miloslava (2012): Bydlení v České republice a zemi původu pohledem úspěšné čínské podnikatelky. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam: *Diverzita etnických menšin: prostorová dislokace a kultura bydlení.* Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 29–46.
- TURNER, Bryan S. (ed.) (2006): *The Cambridge dictionary of sociology.* Cambridge, Cambridge University Press.
- TURNER, Victor Witter (2004 [¹1966; ²1969]): *Průběh rituálu.* Brno, Computer Press. [Online.] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2016/SOC600/um/TURNER_Prubeh_ritualu.pdf [cit. 12. 2. 2017]. Překlad podle vydání z roku 1969.
- TURNER, Victor Witter (1974): *Dramas, Fields, and Metaphors: Symbolic Action in Human Society.* Ithaca/London, Cornell University Press.
- TURNER, Victor Witter (1988): *The Anthropology of Performance.* New York, PAJ Publications. (: Performance studies series, svazek 4).

U

- UHEREK, Zdeněk (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*, 39 (2): 193–216.
- UHEREK, Zdeněk (2003): Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců. Závěry terénních výzkumů. In: UHEREK, Zdeněk (ed.): *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001.* Praha, Akademie věd České republiky, s. 327–348.
- UHEREK, Zdeněk (ed.) (2011): *Migration, diversity and their management.* Praha, Etnologický ústav AV ČR.
- UHEREK, Zdeněk (2008): Migrace, postmigrační procesy a jejich teoretické tematizace. In: UHEREK, Zdeněk – KORECKÁ, Zuzana – POJAROVÁ, Tereza a kol.: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy, vybrané případy významných migračních skupin v České republice.* Praha, Etnologický ústav AV ČR, s. 75–85.
- UHEREK, Zdeněk (2012): *Integrace cizinců z hlediska emického a etického.* [Online.] Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf [cit. 21. 1. 2012].
- UHEREK, Zdeněk – KORECKÁ, Zuzana – POJAROVÁ, Tereza (2008): *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice.* Praha, Etnologický ústav AV ČR.

- UHEREK, Zdeněk (1998): Češi v Sarajevu: menšina v městském prostoru. *Český lid*, 85 (2): 129–146.
- UHEREK, Zdeněk (2011): *Češi v Bosně a Hercegovině. Antropologické pohledy na společenský život české menšiny v zahraničí.* Praha, Etnologický ústav.
- UHLÍŘOVÁ, Lucie (2008): *Svátky, oslavy a obřady v životě Vietnamců žijících v České republice: případová studie ve městě Lysá nad Labem.* Bakalářská práce. Pardubice, Univerzita Pardubice. [Online.] Dostupné z: <http://dspace.upce.cz/xmlui/handle/10195/28619?locale-attribute=en> [cit. 23. 2. 2012].
- URBANOVÁ, Jindra (2010): Svátek poloviny podzimu. In: *Jindra in China, aneb můj život v Číně*, s. 2. [Online.] Dostupné z: <http://jindraurbanova.wordpress.com> [cit. 21. 1. 2012].

V

- VALÁŠKOVÁ, Zuzana (2007): *Pravoslavné svátky.* Diplomová práce. Brno, Masarykova Univerzita v Brně. [Online.] Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/s44ok/Diplomka.pdf> [cit. 23. 7. 2018].
- VÁLKA, Josef (2000): Homo festivans. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku.* České Budějovice, Historický ústav Jihočeské univerzity, s. 517.
- VÁVRA, Dušan – ŠINDELÁŘ, Pavel (eds.) (2011): *Náboženství Číny a Japonska: studijní materiály.* Brno, Masarykova univerzita. [Online.] Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/relig/archiv/publikace/bibliograficka-prirucka-pro-studium-cinskeho-nabozenstvi.pdf> [cit. 21. 1. 2012].
- VAVŘINOVÁ, Valburga (2006): *Malá encyklopedie Velikonoc.* Praha, Libri.
- VASILEVA, Margarita (1985): Kalendarní prazdnici a običai. In: *Etnografija na Bělgarija*, tom III. Sofija, Izdatelstvo na BAN, s. 95–139.
- VERTOVEC, Steven – COHEN, Robin (eds.) (1999): *Migration, Diasporas and Transnationalism.* Aldershot, Edward Elgar.
- VERTOVEC, Steven (2004): Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. *International Migration Review*, 38 (3): 970–1001.
- VERTOVEC, Steven (ed.) (2010): *Anthropology of migration and multiculturalism: new directions.* London, Routledge.
- VOLKOVA, Natalija (2006): Spolkové aktivity ruské menšiny a ruské komunity v České republice. In: BITTNEROVÁ, Dana – MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.): *Etnické komunity v české společnosti.* Praha, ERMAT, s. 123–140.

VYLITA, Břetislav – KLSÁK, Jiří – BURACHOVIČ, Stanislav – DOLINA, Jaroslav (2001): *Karlovy Vary na přelomu tisíciletí: Karlsbadan der Jahrtausendwende*. Karlovy Vary, Magistrát města Karlových Varů.

W

WILSON, John (1980): Leisure and the private sphere. *Sociology and Leisure*, 3: 299–322.

WILSON, John (1980): Sociology of leisure. *Annual Review of Sociology*, (6:) 21–40. [Online.] Dostupné z: <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.so.06.080180.000321> [cit. 8. 12. 2016].

WIMMER, Andreas – GLICK-SCHILLER, Nina (2009 [2002]): Metodologický nacionalismus a pohled za jeho hranice: Budování národního státu, migrace a společenské vědy. *Sociální studia*, 6 (1): 11–47.

Z

ZAHRADNÍČKOVÁ, Hana (2006): *Tradiční arménská kuchyně*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta. [Online.] Dostupné z: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/DPTX_2006_1_11210_ASZK10001_117398_0_27117.pdf [cit. 28. 10. 2016].

ZOHRABYAN, Hripsime (2011): *My a oni – Koncept symbolických hranic aplikovaný na soužití Čechů a Rusů v Karlových Varech*. Bakalářská práce. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. [Online.] Dostupné z: is.muni.cz/th/333406/fss_b/Bakalarska_prace_Zohrabyan.doc [cit. 28. 10. 2016].

Soupis vyobrazení

Festivity běloruských migrantů v České republice

Zuzana Korecká, Michaela Šmidová

Obr. 1: „Kupadelná výtvarná dílna“ uspořádaná spolkem *Bělorusové v České republice* (Беларусы ў Чэхіі) v rámci tradice *kupalle* – oslav letního slunovratu. Praha 2017. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 2: „*Kupadelné svátky*“ Bělorusů v Praze – tradiční oslava letního slunovratu situovaná později na svátek sv. Jana Krtitele (bělorusky *Ivan Kupala*), tedy podle juliánského kalendáře noc z 6. na 7. července. Příprava pohoštění. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 3: „*Kupadelné svátky*“ zorganizované krajským spolkem *Bělorusové v České republice* (Беларусы ў Чэхіі) – tanec dospělých a dětí. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 4: „*Kupadelné svátky*“ – zábava při obřadním ohni, typickém symbolu těchto svátků. Oheň v lidové tradici symbolizoval teplo, které mělo zajistit úrodu v nastávajícím vegetačním období. K tradicím těchto svátků patřilo přeskakování ohně, společné tance a nevázané veselí. *Kupadelné svátky* byly doloženy nejen u Bělorusů, ale i u dalších slovanských národů ještě v 19. a v první polovině 20. století. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 5: „*Kupadelné svátky*“ Bělorusů v Praze – dívky ozdobené věnci, které si v tento den uvily. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 6: „*Kupadelné svátky*“ Bělorusů v Praze – tradiční běloruský pokrm „*draniki*“. Tyto tradiční běloruské placky ze strouhaných syrových brambor, cibule, soli a oleje se podávají se zakysanou smetanou – při slavnosti v Praze i se snítkou čerstvého kopru. K běloruské lidové tradici patřilo ovšem *pražmo* a nikoliv *draniki*. Praha-Hloubětín 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 7: *Vánoce* v Domě národnostních menšin, tanec rodičů a dětí. Praha 2017. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 8: *Vánoční* oslava Bělorusů uspořádaná spolkem *Bělorusové v České republice* v Domě národnostních menšin. Praha 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Obr. 9: *Vánoce* v Domě národnostních menšin, nadílka a tanec účastníků. Praha 2016. Foto Kryscina Šyjanok.

Svátky Bulharů v Praze**Slavnost jako připomenutí minulosti pro budoucnost****Rumyana Georgieva**

- Obr. 1: Oslava svátku „Baby Marty“ pořádaná pro děti spolkem *Zaedno* v Domě národnostních menšin v Praze. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 2: „Baba Marta“. Oslava v Domě národnostních menšin v Praze. 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 3: „Baba Marta“ přivazuje dětem *marteničku* – symbol zdraví a spokojenosti. Oslava v Domě národnostních menšin v Praze. 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 4: Marteničky. Praha 2012. Foto Rumyana Georgieva.
- Obr. 5: „Nestinari“ – tanec na žhavém uhlí. Inscenované vystoupení při národopisné slavnosti pořádané Národopisným muzeem Národního muzea v Kinského zahradě na Smíchově. Praha 2011. Foto Rumyana Georgieva.
- Obr. 6: Pascha (pravoslavné Velikonoce). Zahájení velikonoční oslavy spolku *Bulharská pravoslavná obec* v Bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.
- Obr. 7: Bulharská Pascha v Chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.
- Obr. 8: Pohoštění při oslavě Paschy připravené spolkem *Bulharská pravoslavná obec* v Bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 9: Neformální zábava při oslavě Paschy pořádné *Bulharskou pravoslavnou obcí*. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 10: „Děda Koleda“. Vánoční nadílka určená dětem. Dům národnostních menšin. Praha 2012. Foto Rumyana Georgieva.

Uchování tradice či krize identity: prožívání svátků v cizině: postřehy z prostředí bulharské menšiny v Praze**Boriana Staneva**

- Tablo 1: Štědrovečerní stůl. Foto Boriana Staneva.
- Tablo 2: Vánoční výzdoba. Foto Boriana Staneva.
- Tablo 3: Velikonoční vajíčka. Kozunak. Foto Boriana Staneva.
- Tablo 4: Marteničky. Foto Boriana Staneva.

Festivity druhé generace Číňanů žijících na území ČR: případová studie**Anna Matějovská**

- Obr. 1: Oslava Vánoc. Dengming se skupinou přátel. Foto poskytl Dengming.
- Obr. 2: Oslava v rodině Jiachen. Foto poskytla Jiachen.
- Obr. 3: Oslava v rodině Jiachen. Foto poskytla Jiachen

Oslava jako prostředek společenské komunikace: oslavy a rituály v několika rodinách olašských Romů v Roudnici n/Labem
Michael Rádl

- Obr. 1–3: Oslava narozenin. Roudnice nad Labem, 2012. Foto Michael Rádl.
- Obr. 4: Oslava křtin. Začátek oslavy. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 5: Oslava křtin. Počáteční fáze oslavy. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 6: Oslava křtin. Děti. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 7: Oslava křtin. Stůl dospělých. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 8: Oslava křtin. Stůl mládeže. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 9: Oslava křtin. Oslavenec, pokřtěný chlapec. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 10: Oslava křtin. Společnost mužů. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 11: Oslava křtin. Zábava eskaluje. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 12: Oslava křtin. Podvečer. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.
- Obr. 13: Oslava křtin. Tanec patří k oslavě. Roudnice nad Labem, 2013. Foto Michael Rádl.

Oslava Nového lunárního roku: inscenovaná kulturní akce pohledem účastníků**Tereza Vrbková**

- Obr. 1: Dračí tanec. Foto Pavel Albrecht.
- Obr. 2: Lotosový tanec. Foto Pavel Albrecht.
- Obr. 3: Děti v tradičním vietnamském kroji „Áo Dài“. Foto Pavel Albrecht.
- Obr. 4: Ochutnávka afgánské kuchyně. Foto Pavel Albrecht.
- Obr. 5: Tradiční vietnamská dekorace při oslavách Nového lunárního roku. Foto Pavel Albrecht.

Festivity migrantů v České republice: mezi sebeidentifikací a integrací. Shrnutí poznatků.

Mirjam Moravcová

- Obr. 1: Mikulčice, průvod k pomníku sv. Cyrila a Metoděje při cyrilometodějské slavnosti. V čele průvodu viceprezidentka Bulharské republiky Iliana Jotova a bulharský velvyslanec v ČR. 2017. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 2: Mikulčice, zahajovací proslov Ivana Belkova při cyrilometodějské slavnosti organizované *Asociací bulharských sdružení v ČR*. 2017. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 3: Mikulčice, doprovodný program cyrilometodějské slavnosti. Manifestace identity kostýmem. 2017. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 4: Účastníci slavnosti stého výročí založení Běloruské republiky. Magistrát hl. města Prahy 25. 3. 2017. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 5: Manifestace běloruské identity – děti na slavnosti stého výročí založení Běloruské republiky. Magistrát hl. města Prahy 25. 3. 2017. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 6: Vzpomínka u hrobu Piotra Krečeuski, prvního prezidenta Rady Běloruské lidové republiky běloruských prezidentů na Olšanských hřbitovech v Praze. 2012. Foto Michaela Šmídová.
- Obr. 7: Slavnost Karolki, bohoslužba celebrowaná arcibiskupem pražským kardinálem Dominikem Dukou. Praha 2018. Foto Jan Bittner.
- Obr. 8: Řecký festival. Oslava 70. výročí příchodu Řeků do českých zemí (Československa). Moravská Ostrava 23. 6. 2018. Foto Kalimero 2018.
- Obr. 9: „*Čtvrt století v ČR*“ – raut při příležitosti oslavy příchodu novodobých srbských migrantů uspořádaný v Praze v r. 2017. Slavnostní tabule. Jednohubky z mozzarely a rajčátek, pečené maso telecí, pita s masem, pita s bramborami a se sýrem, rostbíf a různé saláty. Všechno připravily jugoslávské restaurace z Prahy: La Perla, Giovanni, Stará Praha. Rodinné album, Zvezdana Markovič.
- Obr. 10: První památník zbudovaný na paměť sv. Metoděje v areálu staroslovanského hradíště v Mikulčicích v r. 1981. Mikulčice 2009. Foto Nikolaj Stanev.
- Obr. 11: Sousoší sv. Cyrila a Metoděje odhalené v Mikulčicích v r. 2009. Mikulčice 2009. Foto Nikolaj Stanev.
- Obr. 12: Socha Franciszka Skariny. Praha 6, Brusnice. 2018. Foto Jan Bittner.
- Obr. 13: Stéla zbudovaná v roce 2005 v Krnově českými Řeky na paměť jejich příchodu do českých zemí (Československa) v letech 1949–1950. Odhalena byla při příležitosti šedesátého výročí usídlení

Řeků a Makedonců na našem území. Krnov 2019. Foto Jaromír Foltýn.

- Obr. 14: Relikviář s ostatky sv. Jana Pavla II. vystavený při příležitosti slavnosti Karolki. Praha 2018. Foto Jan Bittner.
- Obr. 15: Ukrajínští poutníci na pravoslavné cyrilometodějské pouti. Mikulčice 2017. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 16: „Domáci“ pravoslavná kaple v Profesorském domě v Praze Dejvicích. 2011. Foto Nikolaj Stanev.
- Obr. 17: Chrám sv. Ludmily v Praze Dejvicích přebudovaný z bývalého výstavního pavilonu Ruského obchodního zastoupení na kostel Ruské pravoslavné církve. Praha 2018. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 18: Nápis na podstavci stély odhalené v roce 2005 českými Řeky v Krnově na paměť příchodu do českých zemí. Krnov 2019. Foto Jaromír Foltýn.
- Obr. 19: Oslava v srbské rozšířené rodině (otec, rodina syna, vnuka, rodina manželky syna, pravnuk). Praha 2015. Rodinné album: Zvezdana Markovič.
- Obr. 20: Slavnostní tabule a pokrmy při hostině pořádané v srbské rodině. Pokrmy: *pita gibanica*, pečené papriky, salát z fazolí a cizrny, feňnkový salát, sýr z ostrova Pag (Jaderské moře), uzené maso z Visokog (Bosna a Hercegovina). Podávalo se i grilované maso. Praha 2017. Rodinné album, Zvezdana Markovič.
- Obr. 21: „*Slava*“ – oslava rodinného „světce-patrona“ sv. Nikolaje v rodině českých Makedonců. Tradiční přivítání příchozí příbuzné. Praha 2018. Foto Viktor Mauder.
- Obr. 22: Přátelské posezení v rodině Vietnamců. Jaroměř 2014. Rodinné album.
- Obr. 23: Narozeninová oslava Vietnamců. Broumov 2016. Rodinné album.
- Obr. 24: *Pascha*. Pěvecký sbor *Hlasy z Bulharska* při bohoslužbě v Chrámě sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Praha 2016. Foto poskytla Bulharská kulturně osvětová organizace sv. Cyrila a Metoděje.
- Obr. 25: Obřadní pokrmy bulharské *paschy* (Velikonoc) připravené k posvěcení: víno, chléb, mísa s pšenicí posypanou práškovým cukrem; kříž je ze skořice. Praha 2016. Foto Sylvia Krsteva.
- Obr. 26: Oslava *paschy* uspořádaná *Bulharskou kulturně osvětovou organizací sv. Cyrila a Metoděje* v Bulharském domě v Americké ulici. Praha 2016. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 27: Majáles. Společenská zábava při setkání Maďarů v Teplicích. Teplice 4. 6. 2010. Foto Jakub Holas.
- Obr. 28: *Trifon Zarezan*, soutež o titul krále vína. Praha 2017. Foto Krasimira Marholeva.

- Obr. 29: Komemorace Dne vítězství (9. května) vytváří prostor pro performanci vojenské historie. Oděv a rekvizity dívků a mladých mužů odkazují na příslušníky Rudé armády v období druhé světové války. Na hrudi připnutá georgijevská lenta je naproti tomu současným symbolem tohoto svátku. Velvyslanectví Ruské federace, Praha 9. 5. 2019. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 30: *Trifon Zarezan*. Král vína zvolený pro rok 2018. Praha 2018. Foto Krasimira Marholeva.
- Obr. 31: Vietnamská svatba – slavnost širokého okruhu známých. „Družičky“ dle tradice v šatech kombinovaných v symbolických barvách červené (štěstí a láska) a zlaté (bohatství a prosperita). „Družičky“ a „mládenci“ podle vietnamské zvyklosti sedí odděleně, nikoli vedle sebe, nýbrž proti sobě. Broumov 2014. Rodinné album.
- Obr. 32: Vietnamská svatba organizovaná podle vietnamské tradice jako slavnost mnohapočetného okruhu známých. Příchod snoubenců a jejich rodičů na pódium, kde proběhne zásnubní obřad. Zadní stěna podia ozdobena plakátem se jmény snoubenců a datem svatby. Sapa, Praha 2014. Rodinné album.
- Obr. 33: *Děda Mráz*. Oslava uspořádaná v Ruském středisku vědy a kultury. Praha 2018. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 34: Ruské dívčiny v „sarafánech“ při oslavě Nového roku, kdy podle ruské tradice Děda Mráz naděluje dárky. Praha 2017. Foto Dana Bittnerová.
- Obr. 35: *Sněguročka*. Oslava uspořádaná v Ruském středisku vědy a kultury. Praha 2017. Foto Dana Bittnerová.

Summary

Festivities of migrants in the Czech Republic: cultural traditions between isolation, integration and hybridisation

Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová

The publication deals with the festivities migrants in the Czech Republic celebrate as their own, distinctive events. They are members of new ethnic diasporas and ethnic groups as well as foreign students at study stays lasting many years.

Our deliberations arise from the social context and impact of the festivities or vital interpretation frameworks applied in the interpretation of festivities in the anthropological and ethnographic literature. In the context of our deliberations, we link the basic social characteristics of the festivities of migrants in the Czech Republic with the *reproduction* of social systems and values, with the *confirmation* and *living* of the identity and collective distinction from the rest, with the *mediation* of changes in views and the *advocacy* of new attitudes, with the *verification* and *legitimation* of adopted social statutes and with the modelling of relationships within a diaspora, a group and majority society.

The conclusions are based on the texts of the authors of this publication. In them, they observed and interpreted the attitudes of respondents from the groups with a differing social and generational background: English-speaking expatriates (L. Hanzlíková), Armenians (K. Dvořáková), Belarusians (Z. Korecká, M. Šmídová), Bulgarians (R. Georgieva, B. Staneva) Chinese (A. Matějovská, M. Turková), the citizens of Israel (V. Segerová, M. Slowik), Russian (L. Kopecká, L. Rešetarová), Syrians (P. Charvát), Vietnamese (P. Burešová) and also the Roma (M. Radl) – conducted between 2011 and 2014. How-

ever, we also used the research into the observation of festivities of other groups of migrants-foreigners, conducted between 2011 and 2017 by D. Bittnerová, M. Moravcová and students of their seminars (Hungarians, Mongols, Poles, Greeks, and Ukrainians). We also take into account the research of other academics who have examined the festivities of migrants in the Czech Republic as well as the research conducted by the students who took up the topic in their final works. The periodical press (expatriate, local and central) was another source of the data.

We are fully aware of the fact that our summarising deliberations are selective and limited. The limitation refers to the number of the observed diasporas and immigration groups on the one hand, and their internal, social and generational structure, on the other. Our conclusions only speak about segments of the reality in the Czech Republic, both given the choice of the diasporas and immigration groups and the choice of the groups of respondents watched within their framework.

One cannot view the migrants' festivities as any established acts, codified by a tradition. These are social constructs with which members of ethnic diasporas react to current social needs. In this way, one has to approach our text, built on the research conducted within seven years (2011–2017). We take into account this limitation by the chronological arrangement of the findings we present.

We asked the question of how festivities influence the life of the migrants who chose the Czech Republic as their permanent or temporary home, created here their ethnic diasporas and built an expatriate background, safeguarded by institutions.

In the reality of the life in the Czech Republic, migrants ascribe to the observance of festivities a varying binding character: that they observed in the country of origin, that they newly constructed in the Czech Republic as well as that with which they were familiarised in the Czech local society.

The migrants ascribe a varying importance to the observance of festivities in their *country of origin* both in their personal life and when building and reproducing the family, expatriate and friends'

social networks. Their attitude is influenced by the objective with which they migrated as well as ethnic and civic origin. However, it is also influenced by the social background and social position adopted in the Czech Republic, and an unchallengeable personal choice.

Although the migrants' attitudes to their own observance of festivities were all formulated as individual views, we also found group approaches. In the migrants' *first generation*, they mainly arose from national mentalities, from the priority of the gains expected or already achieved by the migration and from the awareness of the binding character of family and social relationships they acquired by their socialisation in the country of origin. When it comes to this generation, we proved a distinction especially between the approaches of the migrants from European and Asian countries – to the benefit of the bigger importance migrants from Europe ascribed to the observance of festivities. Collective approaches to the observance of festivities (one's own, Czech, supranational) in the migrants' *second generation* already arose from the career objectives and the projection of the future in the Czech Republic. With regard to the individuals from the migrants' second generation, we also captured an underestimation of the importance of observance of festivities, its ignorance and expulsion from the top positions of social values. These attitudes were adopted by ambitious young people. They were motivated by their life targets and professional plans, set for the Czech Republic and international space alike. The influence of the relationship of their Czech peers to the observance of festivities on their attitudes was not mentioned by the young people from the migrants' second generation. Despite this, it was apparent and it was bound to the intensity of personal contacts with Czechs.

The observance of festivities in the country of origin was described by the asked migrants from all groups under observation as their identity/identification manifestation and a sign of their cultural distinctiveness. There was also the effort to maintain this distinctiveness or present it before Czech society. They pleaded for its observance arguing with their *link* to the native country and the *obligation* to the society they adopted. For them, their "own" observance of fes-

tivities meant a link with the country of origin and expatriates in the transnational space.

Maintaining the observance of festivities of the country of origin proved to be not only an affair of family, kinship and expediently created substitute kinship groups. Its maintenance also proved important in the initiatives of expatriate associations and possibly also in the cultural activities of diplomatic offices of the countries of the migrants' origin.

The institutionally safeguarded observance of festivities, we proved especially among the migrants from European countries (but not only among them), is becoming a direct instrument with which to activate the members of the diasporas. The migrants' community life is formed on the institutional basis of expatriate associations within the framework of the observance of festivities. There is a deliberate interconnection of local expatriate groups. However, one can also see the manifestations of differing positions of members of the diasporas with regard to their views and social position by mutual distancing and duplication of some festivities.

Migrants' observance of festivities in the Czech Republic is apparently manifested by *invented festivities*, constructed by one's own, autonomous tradition of observance of festivities. We proved it among the migrants with a long-term continuity of the stay in the Czech Republic or among those who have the vision of permanently settling in the Czech Lands. They deliberately identify themselves as expatriates, having their own, constructed organisational structure (or having at their disposal social networks with a safeguarded organisation). The emergence of new festivities is always an affair of the initiative of expatriate associations and institutions. The expatriate elites build them on the remembrance acts for symbolic personalities from the midst of the natives who left their cultural trace in the history of the Czech Lands (migrants from European states) on the one hand, and on the celebrations of a selected traditional festival of the country of origin, transformed into a social collective entertainment, and in unique cases also on the remembrance of their own entry to the Czech Republic (Greeks and Serbs), on the other. With their invent-

ed festivities the migrants identify themselves with the original identity of a member of the country of origin, at the same time defining themselves as expatriates living in the Czech Republic. By localising the invented festivities, they occupy a certain concrete space of the Czech Lands. For them, it becomes an appropriated symbolic space of their presence in the Czech Republic.

In the Czech Republic, we also proved deliberately built festivities, safeguarded by expatriate initiatives and associations, constructed as transnational events, which unite ethnic diasporas on the basis of cultural self-identification. With them, ethnic diasporas of Bulgarians, Russians and Greeks interconnect themselves across the countries in which they settled down.

The festivals arising from a religious tradition provide the migrants with opportunities to build dual social networks. On the one hand, they link the migrants of various ethnic backgrounds on the basis of church or religious affiliation, while on the other, they function as an ethno-identification environment, associating migrants on the basis of ethnic origin, the language proficiency and state citizenship. We found the *interconnection* on the basis of church affiliation especially among the migrants who identify themselves as Muslims, but not solely among them. We evidenced *separation* by practicing believers of Christian churches of Eastern and Western rites. This occurs through the constitution of "national" ecclesiastic institutions. In this process, a vital role is played by the migrants' need to meet "their own" or the fellow countrymen of a certain linguistic competence with an analogous perception of devotion.

The observance of festivities of the country of origin is a vital factor when maintaining migrants' transnational networks. It creates point moments of a more or less binding contact with a family and friends – both in the country of origin and the diasporas located in various countries of all continents.

The social position migrants adopted in the Czech Republic is translated into the *arrangement, scene* and *venue* of the celebrations of family festivals as well as festive occasions of friendly and occupational groups. The differentiation of the way and selection of the ven-

ue of a celebration is an indicator of internal social differentiation of members of the diaspora. From an individual's position, it is an indicator of his/her social position in Czech society.

The scenic rendition of family and collective celebrations of migrants works with symbolism, but given the habits of the countries of origin, it is transformed and narrowed especially to the established, hierarchized role of the participants and the performative expression of these roles to minimised coulisses, accoutrements and the highly praised national gastronomy.

The infiltration of *Czech observance of festivities* in migrants' life is an individual affair, which refers to all the groups under observation. It depends on an individual's personal choice what elements of Czech observance of festivities he/she wants and whether they are willing to accept it or what Czech festivities in the public space they may join. In the case of the festivities the migrants celebrate in a family circle, the tolerance of Czech inspiration is a matter of the decision to be made by the parents' generation. It is of a determining nature. Nevertheless, the generation of children proved to be a major initiator of the infiltration of Czech observance of festivities; however, from the parents' position, Czech impulses mediated by children are only accepted reluctantly as they are considered alien. The acceptance of Czech observance of festivities is influenced among all observed groups by the intensity of the contacts with the local society in which a migrant and his/her family live.

Migrants distinguish between the observance of festivities of Czech society and the observance of festivities Czech society has adopted from the cultural legacy of the Euro-American space, but they accept it as being of the same value, with the consciousness that it is celebrated in the Czech Republic, too.

The acceptance of Czech and international festivals, celebrated by the Czech local surroundings of the migrants, means an adaptation to the Czech environment and in the case of migrants from South-east Asia to the European environment, too.

Pro-integration programmes of Czech institutions and initiatives, which work with a scenic presentation of national traditions of mi-

grants' festivities target both migrants and Czechs. They found a bigger response among the Czechs who take interest in it. They mainly teach to learn the "others" and "foreign" not to integrate migrants.

Expatriates: English-speaking foreigners in Prague *Lucie Hanzlíková*

English-speaking foreigners who call themselves members of the supra-national and supra-state community of expatriates have created a distinctive microworld in the capital of the Czech Republic. Along with shared interests, this includes a number of social activities. Festivities bound to the "anniversary calendar" are their organic and important part. The following text is devoted to these festivities, tracked down by an empirical research carried out between 2011 and 2012.

The expatriates who took part in my research were from the USA, Britain, South Africa, New Zealand, Australia, Canada and a few of them also from Sweden and the Netherlands. They came from the middle classes and all of them attained higher education. In Prague, they lived for a various time, but at least for two years.

The examined group of expatriates moved within two, expatriate and Czech, circles of friends. The friendly circles were interrelated. Thanks to contacts with Czechs, expatriates could be integrated into Czech society, while contacts with other English-speaking foreigners were for them a form of maintaining Anglo-Saxon culture in the environment of the Czech Republic that considerably differs with its own culture. Nevertheless, it arose from the interviews that within the framework of friendly groups, ethnic origin is not of major importance as personal character and shared interests prevail.

The joint annual cycle of festivities of the observed expatriate group included both fixed and floating festivals, celebrations and amusements. My interpretation primarily focuses on the joint festivities of Prague expatriates. The set of these festivities includes those observed in all countries of expatriates' origin, those of a single country adopted by the community of Prague expatriates, the festivities

adopted from Czech society as well as those newly constituted as a distinctiveness of the Prague expatriate community. The festivities adopted from Czech society and those influenced or inspired in details by the Czech cultural environment are outlined in a comparison of shared forms or differences.

The annual cycle of festivities of the examined expatriate group is dealt with according to the civil calendar: starting with January and ending with December.

Out of a number of festivities celebrated by English-speaking expatriates in Prague together and as a whole, most of the respondents denote Saint Patrick's Day as the most important one. Some also mentioned the Halloween, but the British in particular are of the view that this is an American festival.

Along with the jointly celebrated festivities, all the interviewed expatriates also celebrated traditional "national" and state festivities within the framework of their expat groups, always with a stress on the customs of the country of origin. All of them named Christmas and Easter as the most important holidays in a year and they celebrated them in a family or with their closest friends. They did not always spend the time for them in Prague as they often leave for their home country.

Most expatriates in Prague have also taken part in some Czech traditional festivities (such as "the burning of the witches", Saint Nicholas' Day) and in those that have been transparently highlighted in the public space. On the other hand, the state holidays of the Czech Republic did not acquire any concrete form in the interpretations since expatriates only consider them a pleasant day off.

The festivities typical of the group of expatriates as well as those of individual nations function as a major integration factor. They are among those cultural manifestations which link the respondents with the country of their origin and with which they demonstrate their identity. Through purely Czech festivities, expatriates are integrated into Czech society. Although some of them prefer isolation in their expat circle, many are also open to the Czech cultural environment. They adopt the customs to which Czech society gives a particular flavour,

both the Christian celebrations of the annual cycle (Saint Nicholas' Day, Christmas sale of carp in the streets, Christmas Eve) and those arising from Czech folk traditions (Easter birch rod). They also adopt some traditional amusements organized by the municipal authorities in the public space of the Czech town ("burning of witches", pilgrimages). They adopt the Czech festivities in their authentic form, or they superimpose the customs of the celebrations from their home country on it. The celebration of Czech and also reciprocal international festivities is bound to Czech society. Expatriates living in the Czech Republic for long do not insist on their original traditions and in this respect, too, they have adapted themselves to the Czech environment.

Belarusian migrants' festivities in the Czech Republic *Zuzana Korecká – Michaela Šmídová*

It is our intention, with which we approach the study of festivities that accompany the lives of Belarusian migrants in the Czech Republic, to show the function they have in two, interconnected processes: in the preservation of their own cultural identity and in their adaptation to the Czech cultural environment. We put emphasis on the emic perspective, which means the migrants' view, on their interpretation of the sense and importance of festivities, and their reflection of the clash of original and adopted customs. A comparison of the Belarusian and Czech experiences is the point of departure. For us, not only the content of the migrants' testimonies, but also the way they speak about the festivities are important.

We addressed two, quite dissimilar groups of Belarusian migrants. Their differences lie both in their current Czech situation and previous Belarusian background.

The first group is created by young students or graduates of universities in the Czech Republic. In all, we spoke with four students (two women and two men under 30) and a marital couple with three children of school age (asylum seekers). Their social and economic status in Belarus was based especially on the situation of the fami-

ly from which they come. In most cases, their parents or they themselves had university education and lived (or live) in Minsk. One can largely denote them as persons who have quite a big social and cultural capital at their disposal. In the Czech Republic, virtually all of them have been living in Prague throughout their stay, which has undoubtedly had a strong influence on their adaptation to the Czech environment.

The other group is comprised of the staff of one Czech food company which has been cooperating with Belarusian employees for long. In all, these were seven persons (five women and two men). The age structure is relatively differentiated, ranging between 25 to roughly 55 years. These respondents mostly have secondary education, originating from various regions of Belarus, but there is again a prevalence of town residents among them. They have lived and worked in the Czech Republic for several years. They live either in a dormitory for the staff right within the premises of the company which is located in a small Moravian village and has less than 2,000 inhabitants or somewhere near with their Czech partners (also in small villages). The addressed persons also included two respondents (a young man and a middle-aged woman) who are about to conclude a marriage with a Czech citizen in the Czech Republic, or they have already done so. All of these respondents' stays in the Czech Republic have lasted at least five years.

Festival as remembrance of past for future. Bulgarians' festivities in Prague

Rumyana Georgieva

On the one hand, festivities fill the "reminding" function, constituting a perpetual return to the cultural roots of an ethnic group, and the "preserving" function on the other. Thanks to rituals and customs they are a guarantee of the transmission of this cultural information to the future. Taking into account these two viewpoints, the contribution introduces and interprets the festivities and holidays celebrated by Bulgarians in Prague.

The list of Bulgarians' festivities in Prague is reduced when compared to the festivities in Bulgaria. The difference primarily relates to the festivities of the *popular annual calendar*, many of which have a certain ethnographic and regional peculiarity, which makes their transmission abroad impossible. Some of these festivities have a rustic nature, others are connected with the topography of their occurrence, with the limitation of their tradition only to some areas of Bulgaria. This also relates to Bulgaria's *national holidays* and *church holidays*, associated with Christian ceremonies of the Bulgarian Orthodox Church.

The form and way of celebrating the *popular* festive events can change in the course of time, but their essence has always been constant, heading towards the ethno-preserving function of ancestral memory. The essence of *church* and current *state* holidays is fixed, too. Their form and way of celebrations are a matter of the officially adopted scenario, though modified by a concrete social situation and arrangement by local societies.

The celebration of festivities from a national calendar in a different ethnic environment is a remarkable manifestation of self-identification. This is also an appeal for the Bulgarian community in the Czech Republic. It corresponds with the topic of social and cultural co-existence of a majority and minority. In this co-existence, a confrontational moment always appears. This is a moment in which immigrants realize the cultural difference of their new environment, trying to come to terms with this dissimilarity. However, a confrontation of festive occasions can "trigger" an interest in the culture of Czech society, but it can also trigger an opposite process – by presenting its own festivities in the public, a minority can address the members of a majority.

The presentation tracks down the bilateral cultural effect of annual festivities of the Bulgarian and Czech calendar with the eyes of the Bulgarians living in Prague. It evidences the importance of these activities for Bulgarians' personal integration into Czech society. It also examines the stratification composition of the Bulgarian community in connection with its importance for individual social groups.

It was a task of the research to find out what festivities are celebrated by Bulgarians in the Czech Republic. I asked questions about their attitude to the importance of festivities in their personal lives, whether they observe both Bulgarian and Czech festivals, whether they use a festivity as a chance to be familiarized with Czech culture and, at the same time, to present their own culture and whether this offers Bulgarians a chance to compare their own and a foreign culture. At the same time, I examine the questions of how the peculiarity of the festivities is reflected on an individual's social integration, what place is assumed by festivities in Bulgarians' family life, what symbolism they contain and how the present treats them. Last but not least, I asked myself the question of what social groups celebrate certain festivities and in which way they do it. I was interested in the intercultural influence between Czech and Bulgarian society upon the background of the festivities and also in the stratified capture of the Bulgarian community in connection with their manifestations. In this context, I watched in which way the celebrations are held and what priorities are laid by Bulgarians on the choice of the social environment in which they materialize.

Most respondents agreed on a number of the same festivities of the Bulgarian calendar which also observed in the Czech environment. These included Christmas, New Year's Day, Easter, Trifon Zarezan (February 14), Baba Marta Day (March 1), Bulgarian Liberation Day (March 3), Saint George's Day (May 6, Bulgarian Army Day) and Saints Cyril and Methodius' Day (May 24, Bulgarian Education and Culture Day).

The respondents most frequently commented on *Christmas* and *Easter festivities* and their course in Bulgaria and in the Czech Republic. They tended to base a *cultural* comparison on ethnographic characteristics of celebrating and joint signs of Christian symbolism of these festivities, finding a *social* comparison in the approach to them. They compared the food, rituals and customs associated with a different way of celebrations. Surprisingly, they did not find the found dissimilarities to the traditions of Western and Eastern Christianity, but to the "Bulgarian" and "Czech" cultural traditions.

Bulgarians in Prague have an open attitude to the celebration of not only Bulgarian, but also Czech holidays. For them, festivities are an opportunity to declare their Bulgarian identity and cultural distinctiveness on the one hand, and to join social life in the Czech environment on the other. Most respondents realized that learning Czech culture by means of a festive event is the simplest and most natural way with which to understand the mentality of Czech society and to establish a contact with it.

When it comes to the cultural contact with majority, it was always for them a two-way process, which more or less implicates reciprocity of cultural exchange. The chance of cultural exchange proved to be of vital importance in their attitudes.

When choosing the social setting of celebrating the festivities, the respondents made their decisions according to their personal preferences. In them, the basic role was played by making part of a social group, created by a circle of friends with the same interests and a similar occupational profile.

Nevertheless, for most respondents the celebration of Bulgarian festivities of a national or Christian origin is a sign of the personal will to respect one's own ethnocultural roots, not any chance to declare one's current social status. This is why one can state that social stratification of the Bulgarian community does not influence the course of festivities in any way. Being classified in a certain social group is not decisive in the choice to observe a certain festivity. According to the respondents, what really matters is personal choice and personal attitude to the festivities, in which they can see a chance of claiming Bulgarian cultural traditions and of sharing them in an informal circle of friends, sometimes with the help of the events staged by Bulgarian associations and groups in Prague. The social classification can be identified inasmuch each of the respondents select their own social environment and circle of friends, with whom they share interests as well as cultural and intellectual harmony. The respondents cited the material status as irrelevant for the way festivities are celebrated. Personal motivation and a reason to celebrate certain festivities are much more important for them.

Maintaining tradition or crisis of identity: Observing festivities abroad remarks from the environment of the Bulgarian minority in Prague

Borjana Staneva

Modern and postmodern social theories consider collective identity one of the factors of a complete identification process, not any a priori fact that is automatically ascribed to individuals' consciousness. In other words, collective identity constitutes a process of building in a permanent communication (within a conflict or dialogue) with the surrounding environment. Collective consciousness is often strengthened by active strategies of acceptance and expulsion, which may regulate and also influence the transformations within the identification framework "Us–Them." These strategies largely rely on maintaining a tradition as a firm clue, which is necessary especially for an individual's suggestive stability in postmodern time.

The study is based on a reflection on the fate of tradition at present. It examines whether tradition is still a regulator and creator of collective identity, whether its influence is on the wane and whether it is still able to take part in the development of an individual's identity. There is also the question of how the original tradition functions among migrants living in the minority position within a majority society.

Such conceived research had as its topic the celebration of three important Bulgarian festivities in the Czech environment – Christmas, Easter and "Baba Marta." In present-day Bulgaria, they cannot be ignored and they are celebrated in general and understood as an affair of a living tradition of Bulgarian society. This choice was influenced by the assumption that just immigrants, who find themselves outside "maternal" society on the one hand and under a strong influence of majority and foreign society on the other, appear in the cultural interspace for a certain time. Thanks to the arisen situation, one can quite easily and clearly observe the effect of a tradition within the framework of its mission, as a clue to construct the identity of an immigration group, which is constituted on the basis of being a member of an ethnic group or a state, or of language capabilities.

As the object of the research, the choice was made of a group of university-educated, socially respected Bulgarian immigrants in Czechia.

The existence of tradition and the extent of its intervention in the process of shaping of identity are directly connected with how much a modern man realizes the intervention of external influences and what his attitudes to them are. The position adopted by the respondents was clear-cut. A tradition must be observed. In their interpretation, it is vital for the preservation of ethnic identity. According to the respondents, the role of tradition does not end with this. It is vital for man's integration into society.

With their attitudes, the respondents have indicated a firm link between tradition and collective identity. They insisted on the view that tradition is not only necessary in principle, but that it is necessary now, when the modern time abounds with thousands of cultural patterns. In the situation in which they find themselves in the position of a minority, it is a source of stability and certainty.

In what lies, in their view, the essence of tradition – in specific ceremonial acts or in the realization of its spiritual sense? If we remain faithful to the spiritual sense, but we leave out rituals which confirm the sense in the course of time, do we risk that we will also lose the link to the spirituality? Are rituals an indispensable part of a tradition as the other side of the same coin? If they are, what will happen if we change the rituals, and worse still, if we stop repeating them?

According to the interviewed group, the ritual may be changed. It can happen that the change will be demanded by the circumstances that cannot be influenced. The categorical attitude that a tradition must be observed at any cost appeared here in a clash with the clear reluctance to follow exactly demanded ritual practices. Hence the question of whether in this sense, one can speak about a sign of a weakening tradition?

In reality, the cited answers do not only result from a well-known Bulgarian individualism and longing for independence. They also exemplify how the tradition is conceived – as a spiritual whole, a way of education, as a philosophy –, not just as a mere sum of automati-

cally repeated activities. One has to note here that most respondents consider the observance of a tradition their personal responsibility. In addition, they consider this their own free choice because in their view, Bulgarian society is only “*reasonably conservative*” and they do not feel any pressure, control or limitations from its part.

Although according to the respondents, individual rituals can be changed, left out or even violated, the perception and observation of a tradition remain unchanged – they are not examined, commented, reneged or questioned. The changes some of the respondents wished are related to the modern time and its influence on tradition rather than on the tradition itself.

The negative answers to the question *Would you feel less as Bulgarians if you were not celebrating these festivities?* were somewhat surprising and alarming. It was clearly said that not. This caused some doubts that from the viewpoint of ethnic identity, tradition may not be substantial. Does it then have any importance at all if we can be what we are even without holidays? This is why the answers to the question “*What must happen for you not to celebrate the holidays [Christmas, Easter, Baba Marta Day]?*” were somewhat more surprising. Most of the respondents were absolutely sure that they would celebrate a festivity under any circumstances.

The demonstration of such a firm internal conviction that there are few, if any barriers to observe a festivity is remarkable. The obvious paradox, caused by the mentioned questions at first look, is only seeming – evidently, among the respondents the Bulgarian tradition is so intertwined with their feeling Bulgarian national consciousness that it could be hardly separated.

According to the examined group of Bulgarian immigrants, the role of tradition in the process of maintaining collective identity has not weakened at all at present. However, they are ready to conclude a compromise. They are willing to exchange the automatic, practical signs of a tradition, but not its spiritual content. For them, artistic applications of a tradition included in rituals are just a “*decoration*,” which changes nothing in the substance of its sense and role, but only its costumes. From the complicated rituals, a choice was made of at

least one recurring symbol – *sodena pitka* and Christmas tree for Christmas, dyed eggs and the *kozunak* bread for Easter, the *Martenitsa* adornment for Baba Marta Day. However, it has the same weight and strength as the whole ceremonial system in the past. Obviously, tradition adapts itself to new circumstances in the modern time, becoming more flexible and simplified, but it still retains its position of a vital linking factor of collective identity.

Festivities of Russian migrants in Karlovy Vary

Liliana Rešetarová

The article examines the question of the impact of self-identification in one's own ethnic group, achieved social position and integration into Czech society on the structure, character and form of the festivities of Russian migrants in Karlovy Vary. It targets the middle classes of the diaspora in this locality.

The research focused on two groups of Russian migrants: those living in homogamous Russian families and those in which a Czech is a member of a Russian family. In both groups, one could see cultural innovations during the observance of the festivities which indicated integration into Czech society. However, Russian festivities were preserved, though not in the same extent. If the respondents lived in a homogamous Russian family and primarily had contacts with Russians, they tended to maintain Russian traditions. Some Czech festivities were accepted in the families thanks to the influence of the children who attended Czech schools; nevertheless, the families did not identify themselves with Czech festivities. By contrast, the observance of Czech festivities appeared among the respondents who had family links with members of Czech society.

“*Novy god*” was the most popular festivity of Russian migrants in Karlovy Vary. Culturally closed Russian families celebrated it with the biggest possible ostentation, trying to observe the way of celebrations from their country of origin. Almost all the respondents said they missed the atmosphere they experienced in Russia and which

they perceived as livelier, more entertaining and socially more open than that in the Czech Republic.

The attitude of non-acceptance of Czech festivities was expressed by the respondents from homogamous Russian families by comparing some significant, symbolically perceived “traditional” elements of Russian and Czech festivities, especially when it comes to the similar ones. And they put them one against another. On the other hand, the respondents from the families in which a Czech lived played down the differences.

The respondents from Russian homogamous families stressed the maintenance of Russian traditions by their belonging to the Russian nationality. Others perceived Russian festivities as a part of their unquestionable ethnic identity. By contrast, among the respondents in whose families a Czech lived, there were either a perception of two, parallel ethnic identities and a distinction of festivities and their celebrations into Russian and Czech ones or ethnic identity was played down in connection with festivities or even marginalised identity was created.

In the observance of the festivities, I uncovered a significant correlation between the intensity of inner feeling of ethnic identity and the proportion of Russian and Czech elements in them (in six out of nine cases). However, I realise that the bilateral relations of maintenance of ethnic identity and acculturation of migrants is a much more complex affair and it depends on many partial factors. In addition, my sample of the respondents constitutes a small set, which is also limited due to the respondents’ social anchoring. This is why its conclusions cannot be generalised.

Festivities in the reality of the life of Karlovy Vary middle-class Russians have turned out to be a major instrument with which to maintain relations in the family and the contact group. They turned out to be a tool with which to enhance the feeling of belonging to the country of origin and respect to the society from which the respondents originated.

Festivities of Russian students in the Czech Republic *Ljudmila Kopecká*

In the past decade, students’ migration became one of the main forms of current international mobility. Studying abroad is a trend of the present era. However, most surveys devoted to foreign students are limited to the questions relating to their decision to leave abroad, the course of their studies abroad and students’ subsequent behaviour after they finish them. The interest also focuses on the international character of higher education and its impacts which encourage student migration. On the other hand, the question of the importance of festivities in the social life of student migrants was basically not asked at the time of their studies at foreign universities. There was a focus on the question in connection with the presence of students from the Russian Federation at universities in Prague.

The field research was conducted in 2011. The semi-structured interviews addressed eight respondents. Their choice was made within the framework of my social networks. However, it also depended on the students’ readiness and having enough time.

All the students who took part in the research were from the Ural-Siberia region of Russia. They were aged between 18 and 27 years. They studied at state universities. In the Czech Republic, they had a long-term stay for the purpose of studies. At the time of the survey, they lived here for two to three years already. The interviews were conducted in Russian and were recorded by the dictaphone. All of them lasted around 60 minutes.

It arises from an analysis of students’ answers that holidays make an important part of their social life in the Czech Republic. This was mainly because they were a reason to meet friends and fellow countrymen. The festivities reminded them of their homeland. Only a few of them did not see any sense in celebrating the festivities which lose their meaning if there is no family present.

For the interviewed students, the festivities were either a way in which to escape loneliness or, on the contrary, the days when they felt most lonely in the Czech Republic. The dual attitude was bound to

the extent and quality of the social networks the individual students managed to create during their stay in Prague on the one hand, and the stage of the personal life in which they found themselves, on the other.

While in the Czech Republic, Russian students could not observe the tradition of collective celebrations, festive marches and gatherings of a large number of people, in which the distances between them are erased, as embedded in Russia. In the Czech Republic, they were alone, in an unknown culture and among unknown people. As a result, their need of such holidays was all the bigger.

The form, content and importance of Russian holidays Russian students celebrated in the Czech Republic have largely changed in the process of their migration. The conducted analysis of the changes heads towards a search for the sense of observing the holidays and for an examination of their implementation in the cultural practices of Russian students in the Czech Republic (Prague).

New Year's Day was the most important, the main holiday observed by the students in Prague. However, according to most interviewed students, the holiday in Prague (and the Czech Republic) does not have the atmosphere similar to that in Russia. In Russia, one feels to be not only within one's family and among friends, but also within the whole society. On account of this, many were sad, realising absolute differences in the culture of festivities between the Russian Federation and the Czech Republic.

There was a prevalence of the view among the respondents that the festivities in Prague (the Czech Republic) are observed less intensively and one does not feel so much joy from them compared with their observation at home. Since none of them had a family in the Czech Republic and their social networks were not yet wide, some festivities lost their social meaning for them and in some cases, students even stopped celebrating them in general. However, this cannot be said about Victory Day on May 9, which is associated with the collective national memory, evoking patriotic feelings and pride of their motherland by most of them. This is not the same, e.g., with the national holidays such as Russia Day which is supposed to evoke

patriotic feelings. However, in the consciousness of the interviewed students, the holiday is targeted at people identifying themselves with the Russian state, while most of them did not need to prove this.

As the respondents were quite young and in the position of students, they identified themselves with the student subculture. However, they felt estranged from the leisure time and other activities staged in the environment of Czech universities. Some say that the student life like that in Russia does not exist in the Czech Republic. Due to the differing timetables of every student, no firm collectives are created among those studying in the same year, which does not facilitate the process of foreign students' adaptation to the environment of Czech universities, enhancing the feeling of loneliness.

The interviewed students also showed that they ignore or misunderstand Czech holidays. Only one, female student approached Czech culture by celebrating some of them and adopting some of the traditions. Others intended to try some local customs, but they quickly dropped the idea. In their view, the celebrations were something unfamiliar and unauthentic because they did not celebrate them with any representative of majority society who would have familiarised them with the local culture.

The respondents were in the situation, in which they were far from their families and could not physically take part in family traditions. In the Czech Republic, they tried to replace the celebrations of holidays in the family and public space with parties with friends, mostly fellow countrymen or Russian-speaking citizens and uniquely also with other foreign students. Although they studied at public Czech schools and could speak Czech, they mostly spent their leisure time and celebrated holidays outside the interaction with majority society.

New Year celebration in Laskava community of Armenian migrants

Kristýna Dvořáková

Migration brings the questioning of the previous cultural knowledge to migrants. It exposes them to the pressure of a new culture. In the context of the new life, there is also a check of the festivities and holidays that manifest the values of the original society, strengthening its internal integrity. A different cultural reality demands a revision of both the values and the shared social circles. Within the framework of these deliberations, the question was asked to what extent the Armenian New Year's Day, one of the important Armenian festivals, was revised in the Czech Republic.

The research aimed at the 1.5th generation of migrants, which means young Armenians who moved to the Czech Republic at pre-school age, lived in homogamous Armenian families and attended Czech schools. There was an examination of their views and attitudes that were emerging by a simultaneous effect of the family, the Armenian migrant community, the Czech school and Czech society.

There was a focus on: (a) how the celebration of the Armenian New Year's Day occurs in the respondents' families, (b) what involvement in the festivity is declared by members of the 1.5th generation of Armenian migrants, (c) what importance is carried for this generation by this celebration maintained by the local Armenian community of one *Town*, (d) how is the relationship to the socio-cultural space of the Czech Republic reflected in young Armenians' views of the celebration of the Armenian New Year's Day.

The interviews were carried out between March and April 2012. They covered ten Armenians aged 18–25 years. All of them stayed in the Czech Republic for at least 15 years, were single and childless, participated in parents' household and were part of the local circle of relatives and neighbours the Armenians created in the *Town*.

It arose from the interviews that the celebration of the Armenian New Year is crucial for the respondents on account of their relationship with the family, the country of origin, the fellow country-

men (also migrants) and the Armenian culture and traditions. When the Armenian New Year's Day is celebrated, there is a confirmation of the relationships within the framework of both the narrow and broad family and subsequently also a reproduction of these relationships within the framework of the Armenian community living in the *Town*. As a result, there is a repeated confirmation of one's own social circle with which Armenians are largely surrounded. The celebrations are a way in which to maintain a tradition that refers to one's own past and the generations from which the migrants have come and to which they adhere. By means of the celebrations, the migrants' original cultural and ethnic identity is confirmed.

At the time the respondents and their families came to the Czech Republic, the celebration of the Armenian New Year's Day was one of the opportunities to meet the whole Armenian community of the *Town*. It served them as a chance of communicating with their fellow countrymen and of a group establishment in the new environment. However, the festivity has not lost its broad social importance even at present; through it, family, kinship and friendly relationships built on the principle of fellow countrymen are updated and perpetuated. In the relationship to Czech majority society, the festivity tends to constitute an instrument strengthening the migrants' isolation. Within it, the links inside the community are primarily reinforced, which prevents social integration into majority society. Since the celebration of the Armenian New Year's Day has an intimate character in the *Town*, it remains closed for majority society.

Officially, the festivity refers to the Armenian tradition. It is built on established customs, which include congratulations among actors at the beginning of New Year visits, associated with toasts, Armenian food, music, dances, singing, along with other activities arising from Armenian cultural roots. By means of these customs, collective memory of participants in the festivity is enhanced. For the respondents, the New Year's Eve party and subsequent New Year visit mainly constitute a means with which to confirm their social circle, within which they live. The joint participation in the festivity strengthens the internal ties, cohesion and solidarity of the local group of Armenians.

Young Armenians are unopposed to having their celebrations accessible to majority society. This is prevented by the very logic of the holiday which is primarily bound to the close and intimate knowledge of the people who take part in a celebration. The role of their main actors is still played by family members, friends and acquaintances originating from Armenia, for whom the holiday bears the same values and meanings.

When it comes to the form, the Armenian and simultaneously observed Czech celebrations of New Year's Day are very close. Despite this, there is no space in them for sharing. In fact, quite different values are inherent in them.

Festivities among Israelis living in Prague

Vendula Segerová – Miroslav Slowik

Israelis, citizens of the State of Israel, who have a permanent or long-term stay in the Czech Republic, have created a small, but distinctive community in Prague. Along with other characteristics, bound to the cultural environment of Israel, the life of the cited foreigners in Prague is typical of the celebrations of distinctive festivities and holidays and, to some extent, also of the attitude to their importance and observance outside the country of origin.

Our research has at its focus festivities and holidays of Judaism and their function in relation to the preservation of original identity, to the identification with the immigration group of Israelis in Prague, the strengthening of links towards the family in the country of origin and towards the opening to the Czech cultural environment. Using the viewpoints, we examined: (1) What festivities are celebrated by the immigration group of the citizens of the State of Israel in the Czech environment and with what intensity; (2) What festivities are important for the members of the group in the host country and which, on the contrary, are losing their importance, due to which they are largely ignored; (3) Whether the festivities not abandoned, but observed by members of the examined community are

considered by them family festivities, those making part of the celebrations of the Israeli community in the Czech Republic or the festivities which constitute an indispensable part of the life of the people professing Judaism; (4) What festivities from the Czech cultural complex were adopted by the community members and what was their motivation; (5) What importance does the examined group ascribe to the acceptance and subsequent inclusion of such a cultural tradition, taking into account one society coming closer to another.

We examined the outlined questions by a group of Israelis who have lived in Prague in the second decade of the 21st century. The group must be even more specified. It has turned out to be necessary for the research into festivities to set the condition that the respondent was born and brought up in Israel. This means that these are not the individuals who are citizens of the State of Israel but who only immigrated to it during their lifetime. Such individuals remain irrelevant for our research. We applied the snowball method for our research. The concrete number of 20 respondents was determined in advance. They then opened the path towards another ten respondents. The survey addressed 30 Israeli nationals aged between 25 and 70. These respondents have been living in the Czech capital for various time, with the shortest stay in the duration of one year and the longest of up to 21 years. Their social status ranges between the middle and upper middle class.

There was an analysis of the attitude to a variety of festivities and the way they are celebrated by the citizens of the State of Israel in Prague. There was a focus on the festivities of the annual calendar (festivities ordered by the Torah, pilgrimage festivities, religious festivals – minor post-exilic festivities, state holidays, memorial days) on the one hand, a Israelis' celebrations associated with their life stages (circumcision, the haircutting ceremony, Bar/Bath Mitzvah, wedding).

Israelis living in the Czech environment are fully identified with the identity of the citizens of the State of Israel, are not and do not want to be like Czechs, and they are proud of their state. Despite this, they feel very good in the Czech Republic and in Prague. The fes-

tivities they observed in the country of their origin are basically observed by them also in Prague. They celebrate the festivities arising either from Judaism or from history of the State of Israel. They understand both of them as a part of their civic identity, which means the identity of an Israeli citizen (even those who are strictly religious and who know the religious, commanding nature of the individual holidays). After a rather long time spent outside the State of Israel, these festivities are gaining importance for them. They see in them a spiritual link bond their original families and the country of origin. Despite this, some festivities which are in the respondents' consciousness are not celebrated here.

They tolerate festivities of Czech society, but they only celebrate them if they have a Czech partner. For them, home means Israel, to which they want to return. In the public space, they fully merge with majority society (with their clothing and behavior), but in the families and their society, the link to the State of Israel and its cultural environment, which includes distinctively Jewish holidays, is vital for them. Czech festivities mostly do not play any role for the Israelis living in Prague. Homogamous Israeli families or those living single may exceptionally buy a symbolic decorative object associated with a Czech festivity (Christmas tree, Easter rod), but they only consider it a decorative object with which they decorate their flat (this is only done by non-religious Jews). In the families with a Czech partner, Czech festivities are more or less observed. The days off existing in the Czech environment on the basis of state holidays are opportunities for Israelis to visit the State of Israel, to make trips, etc. They often do not even know "what the Czechs are celebrating" (such as the end of World War Two, an affair unknown in Israel; there is its equivalent of Yom HaShoah – Holocaust Memorial Day – during April). For them, it is nothing but a day off. Their children studying at Czech schools are closer to Czech festivities, holidays and entertainments repeated each year (carnival, Easter, "burning of witches", Mother's Day, Saint Nicholas' Day, Christmas) because they are familiarized with them at school. Their parents often make them explain Jewish holidays (Hanukkah) in the Czech school. As a result, they do not

rely on schools or any other media, passing on their festivities to their children in their own right.

Israelis celebrate Jewish festivities in the Czech environment in several forms which can be derived from their origin (Ashkenazi, Sephardi Jews), their religious fervor/indifference and family situation (the partner's origin). Obviously, one can find in Prague the Israelis ranging from those strictly observing all the festivities in harmony with Jewish religion (families of Israelis as both spouses, religious Jews, those with children) to the occasional participants in the festivities, who do so "as it may happen" (living without a partner or with a Czech partner, without children).

Festivities among Czech Syrians

Petr Charvát

Festivities, celebrations and exceptional occasions to meet make an integral part of the life of the Syrians who have been finding a new home in Czechoslovakia or Czechia since the 1960s. These people, all of whom were young at the time of their arrival, have been successfully integrated into Czech society. At the same time, they have maintained their family links in Syria (the Syrian Arab Republic) and the consciousness of their ties with the family as well as being part of the Syrian community in the Czech Republic.

It was my design to show the importance of festivities in the life of these "Czech Syrians" in two parallel processes they have undergone – in a targeted maintenance of the Syrian identity and a conscious integration into majority Czech society. From this viewpoint, the following questions are examined: (a) the structure of the festivities that make part of the day-to-day life of "Czech Syrians"; (b) the role of the festivities understood by Czech Syrians as the distinctiveness of their original culture for the preservation of their ethnic and Syrian identity; (c) the function of festivities in keeping together the Syrian community in the Czech Republic and; (d) the importance of acceptance of Czech festivities for the integration into Czech society.

The festivities mentioned by the interviewed persons in the course of our conversations as holidays and festivals which make part of the life of the Czech Syrian community can be divided into three groups. These are *religious* (originally religious) *festivities*, the festivities associated with the *identity of a citizen* of the Syrian Arab Republic and personal exceptional *meetings of family and friends* (such as on the occasion of a birthday).

The festivity as an indicator of Czech Syrians' identity and their relationship to the majority Czech society manifests itself by an effort to retain the original traditions on the one hand and by the extent and readiness to adopt traditions of Czech society, on the other. The acceptance of Czech tradition can be influenced by the existence of mixed families. The second generation can have a dual identity or it can only adopt the Czech identity. The immigrants' long-standing stay in the country can also contribute to the partial acceptance of Czech identity or that of a citizen of the Czech Republic.

Taking into account festivities as an indicator of social processes, one can find the tendencies of a merger in the group of Czech Syrians. They are partly influenced by specific circumstances of the arrival of this group in Czechia, which make it exclusive: (1) It is impossible in this group to continue its reproduction (the phenomenon of Syrian students coming to the Czech Republic has stopped, while only "half-Syrians" arise from mixed marriages.). (2) The group does not contain the complete cultural patterns of behavior included in Syrian society (this tends to relate to a part of the elites – intellectuals and businesspeople). (3) Potential "sub-identities" with which a Czech Syrian can be identified multiply the chances of individual self-perception just to the benefit of a merger (there is a dominance of the patterns of adopted Czech culture, while the original identity is particularized).

One cannot ignore the fact that there are opportunities at present offered to the people who have links to several nation-states. Czech Syrians have several identities. Both the original students and their children have a chance to choose, the chance to "switch." During their visits to relatives in Syria, they can compare and transmit various

cultural patterns and concepts. By entering both environments, they have a chance of a certain insight and reflection and they can be bearers of social changes.

In the testimonies of individual respondents, there was an obvious effort to compare, to describe the festivities and their course "at home," in the country of their origin. This arose from two attitudes. Along with a tendency to merge, there is the "recollection" of the original difference when the current state or total acceptance of new society is felt as a common reality that lacks any attractive and exotic nature which would be worth describing. In transnational self-identifications, this is a consequence of reflection. Seizing a multilayered identity of one's own partly demands the position of distance or the position of an "amateur ethnographer," who tends to combine and analyse.

Festive moments in families of Chinese businesspeople in the Czech Republic from the viewpoint of immigration process

Miloslava Turková

The integration of new arrivals into majority society is a complex, multilayered process, with the participation of both migrants and majority society, on all levels of the social spectrum.

The migration of Chinese business families to the Czech Republic can be traced back to the era after 1990. In the previous decades, migrants from China were something absolutely unheard of in the space of the current Czech Republic (and in a number of other Central European countries).

In all, five families with a varying number of members were invited for the interviews on the topic of observing the festive moments in the families of Chinese businesspeople working here. Their first members migrated to the Czech Republic approximately in the mid-1990s. They were gradually joined by new arrivals, some of whom returned forever or for some time to China. Some members of the

youngest generation were in some cases born in the Czech Republic. The business activities of three families include the operation of some restaurant establishments, one family is solely devoted to trade and another family makes its living between the operation of a restaurant and trade.

The research into the structure of festivities and the way they are observed in selected five families was conducted between 2011 and 2012. Establishing contact with this group proved to be an uneasy and lengthy process. Chinese businesspeople have an extreme workload. Those operating restaurant establishments in particular stay in their businesses permanently, without any closing days, basically all year long. The space to spend leisure time and to establish potential contacts with their surrounding world was minimal.

From the respondents' view, the experience of festive moments during Chinese celebrations held in the Czech environment does not basically differ from their observation in the country of origin. Only due to the traditional Chinese emphasis on family cohesion, which constitutes the basic axis of the two most important Chinese holidays (Chinese New Year and Mid-Autumn Festival), and on some other ones (such as the Chinese Ghost Festival), the family members who live in China are strongly remembered. On the other hand, this affair, which may be problematic from the viewpoint of observing major festive moments in a family circle, is solved by some families (often only their individual members) by trips to the country of origin. Occasional visits to relatives in China are deliberately chosen as to target the period of major festivities. The period is important both for them personally and for their families. This is doubly true of the celebrations of Chinese New Year, Mid-Autumn Festival and Chinese Ghost Festival.

The observance of various festivities is an integral part of human life. If there are favorable circumstances, observing festive moments may become a part of the principle of "civic integration." This also covers the case of a relatively very isolated Chinese minority in the Czech Republic. This could be seen, e.g., in the celebrations of the Chinese New Year in the case of the family D (members of the young

generation invite to the celebration some Czechs of the same age who are perceived by members of the family collective "like being from their family"). Similarly, on the platform of a more or less active participation of migrants in the festivities and customs of majority society one can demonstrate the demanded ideal two-way character of the integration process (family E, Christmas carol).

Since both cited examples relate to the young generation that has mastered the Czech language without any problems, the language barrier does not play any role in the contacts with majority society. Just these specific examples have unambiguously confirmed the fact that language capability (the mastering of the language of majority society) is one of the most important spheres of migrants' integration.

Festivities of all types, their knowledge and practicing were transmitted by the interviewed Chinese from the business families from their country of origin. They play a dual role in their life in the Czech Republic. On the one hand, this is a confirmation of their original "Chinese" identity, when Chinese migrants reproduce the way of life from their original environment, the life style of their original families and, in general, of their ancestors by observing the original festivities. On the other, if in some cases Chinese families open themselves to majority society, inviting its members to participate in "their holidays," these festivities function as partial, but still active elements in the process of "desirable integration" of a minority member into a broader local group as well as majority society as a whole.

The notions of integration and adaptation themselves do not clearly imply any behavior and customs (including celebration of festivities). Rather, the foreigner should be able to co-exist with a specific society and to be integrated into a social collectivity that already has created a certain structure, values and norms. At any rate, the partial personal (or family) initiatives are one of the roads towards integration and creation of well-working social networks irrespective of ethnic backgrounds. As demonstrated in the case of members of the young generation from the addressed sample in particular, a well-working social network can be built in both ways. On the one

hand, there is the participation of minority members in the festivities of majority society, on the other, there is the familiarization of majority representatives with festive customs of a specific minority group.

Festivities of second generation of Chinese living in the Czech Republic. A case study

Anna Matějovská

According to the existing research, the Chinese ethnic group tends to be perceived by majority society in the Czech Republic as a closed and isolated group. The knowledge of the close and isolated character of the Chinese immigrant group in the Czech Republic was formulated in relation to the first generation of Chinese immigrants which was settling down in the Czech Republic at the end of the second and the beginning of the third millennia. However, there was a transformation of this group and of its relationship with majority population in the past 14 years.

The existence of the second generation of Chinese migrants provides a new space for the communication of majority with the present Chinese just thanks to the fact that young Chinese are largely influenced by the Czech environment. They grew up in the Czech Republic, attended school here and they have mastered the Czech language. The study examined this generation. It was focused on young Chinese aged 15–22 who were of Chinese ethnic origin, were descendants of the Chinese with a long-term or permanent stay in the Czech Republic (Prague), were born in the Czech Republic or came to the Czech Republic at the age of six to seven years at the latest, which means before the beginning of school attendance. The research inspected the question of how young people from the second generation of Chinese migrants perceive their cultural and ethnic identity and with what they define it. It has turned out that there are considerable differences between the first and second generations of the Chinese, especially in the sphere of cultural identity and language proficiency.

The study asked the question of the impact of festivities on the attitude to one's own identity. There is an analysis of the views of two students: a boy and a girl. Both of them preferred Chinese festivities. However, they also described Christian Christmas as the most important holiday of the year, putting it on the same footing as the Chinese New Year.

In both families of the young Chinese, the celebrations of Chinese traditional festivities in Prague have a different form than those in China. The families only observe the traditions and customs in a small if any degree, only reducing them to an opulent joint supper. It may contain some Czech elements and it does not have any strict rules, but there is an apparent dominance of Chinese dishes.

At present, both young Chinese celebrate Chinese, Czech and international festivities. They would like to keep them "in their awareness" and pass them to their descendants, either with minor or no changes.

Through the festivities, the boy originating from a Chinese metropolitan city is more in an interaction with Czechs and Czech culture. However, his openness to the Czech influence also arose from the position of a young man. On the other hand, the girl, originating from rural southern China, is open to Czech culture and social habits, but she put more emphasis on the festivities celebrated within the framework of the Chinese family, both nuclear and widened. The festivities which lost the nature of a family celebration and family party had a diminishing importance for her, although she took part in them.

For both young people, festivities of any sort are an opportunity to spend the time along with their family. They have no spiritual meaning. As a result, family parties as the main sign of festivities bear in them the "holiday character," contrasting with day-to-day life.

In the life of the two young Chinese, festivities are not any primary factors in their cultural and ethnic self-identification. Neither of them expressed any preferences in their structure. Both of them knew the context of Chinese and Czech festivities, while in the case of the former, they also knew their legends (especially from their par-

ents), which they liked, but they did not identify themselves with them. They celebrated major Czech festivities, but these were adapted to family habits. By celebrating Chinese festivities, they did not enhance their ties with China or Chinese. They considered them solely a family affair. Their celebrations do not isolate them from majority society as they are a moment when they can leave the stereotype of the working or study life. In the case of the Chinese New Year, families insist on the intensive phone contact with relatives, demanding this from their children, too.

They only take part in Czech festivities on the private level within the framework of existing friend groups (celebrations of a birthday, end of school year). These friend groups are either Czech or international (in the girl's case, Chinese friends were only mentioned during two unique days in the year). In general, young Chinese do not celebrate Czech festivities and for them, Christmas is a purely family holiday, associated with their family migrant structure. In the case of both respondents, it was recorded that along with their growing age, the parents allow for the option that during the Christmas celebration, their children may leave the family circle and spend it in their own way.

With their festivities, young Chinese do not establish any link to China as their own country; they adopt traditional Chinese festivities "rather passively" from their parents. The celebrations of Chinese state holidays are absolutely lacked. In the sphere of culture and traditions, the celebrations of festivities turned out to be simplified. It was not proven that the festivities play any role in the construction of ethnic identity – even within education at a Chinese elementary school, there was no use of festivities as a means with which to enhance Chinese identity. The fact itself that in the Czech environment parents of the representatives of the second generation have dropped the traditional opulent celebrations of Chinese festivities indicates that festivities play their role primarily in the family circle.

Festivities of Vietnamese university students in Liberec

Petra Burešová

This chapter examines the question of importance and role of festivities in the life of young Vietnamese who were coming to the Czech Republic from Vietnam as foreign scholarship holders of the Faculty of Mechanical Engineering of Technical University in Liberec. The research into the topic was conducted between 2011 and 2012. The target group was made up of eight students aged 23–32 years. All of them stayed in the Czech Republic for at least two years, joined their own as well as broader Vietnamese social networks in Liberec and established at least minimum contacts with the Czech faculty and local environment. All of them wanted to return to Vietnam after they finish their studies.

The number of the festivities celebrated by the students in Liberec was considerably reduced taking into account the repertory of the holidays and festivities of their families in Vietnam. The reduction related both to the landmark and family holidays. There was also a simplification of the scenario of the celebrations observed in Liberec, the structure of the festive food in particular. On the other hand, Vietnamese students started celebrating Christmas in Bohemia. In their interpretation, it was "because of Czechs". In fact, their celebration of Christmas was a sort of "cross breed", a mixture of Vietnamese and Czech cultural elements (such as Vietnamese food, way of entertainment).

The interviewed students said that Vietnamese observed their holidays because they tried to maintain their Vietnamese identity and to keep the relationship with their family and native country. The holidays they celebrated helped them maintain the links with the country of origin and with the family. During all of the Vietnamese festivities, there was an intensive communication with the family. The students telephoned to Vietnam, trying to speak with all family members. In the course of some holidays, they were sending some small gifts and greetings (such as on Saint Valentine's Day to their girl-friends, and on the Trung Thu festival to child family members).

Putting together the student group itself on the campus is an important reason for the celebrations for students. They mainly observed the holidays in this student collective as a team affair of the preparations (most often the cooking of food), the festive feast and shared entertainment activities (dancing in a nightclub, drinking of beer, playing of games, etc.). A small number of Czech friends was another reason to be self-limited and isolated (primarily due to the language barrier).

The students' integration into the Vietnamese community in Liberec was only mediated by the celebrations of Tet, the Vietnamese New Year, observed by the local Vietnamese every year. In their course, Vietnamese students established and enhanced ties with members of their own local community; they also interpreted their participation in them in this way.

On the other hand, it was not proven that through the festivities, students were integrated into Czech society. They created a background in their own, Vietnamese student group and they did not need Czechs.

On the other hand, these students declared that they wanted to learn Czech culture also through festivities. This is why they started celebrating, e.g., Christmas, while they did not eliminate from it typical Czech elements (carp, sweets), although they enriched it by the elements of their own culture (food, way of entertainment).

The interrelation of Vietnamese and Czech cultural elements within the framework of celebrations of festive days occurred "spontaneously", without any major effort. Under the influence of the Czech environment, the students modified the celebrations of Vietnamese holidays: they inserted in them Czech customs. E.g., they visited Czech nightclubs, listened to Czech songs, cooked from Czech ingredients (sometimes according to Czech recipes), and drank Czech beverages, primarily beer, even during purely Vietnamese holidays, such as during the celebrations of Independence Day. The inroads of Czech impulses in the holidays of their own were seen by them as a quite natural process. On the campus, the Vietnamese students created their distinctive form of celebrations. It was influenced by the

country of their stay, their age, student duties, financial means and the student group whose members they were.

The respondents' sample was deliberately enriched by two students who have a family in the Czech Republic, have been living here for a long time and are not scholarship holders. A connection between the form the holidays are observed and the length of their stay was not proven. On the other hand, the presence of a family did have an influence (ancestors' altar, reverence for the dead, etc.).

To conclude, one has to add that all the respondents knew why they observe a given holiday and to what it refers. They were also mostly aware of the importance of maintaining the given festivity on account of the country of origin and the family. However, in all festivities observed in the Czech Republic they primarily stressed the leisure time and the moments spent along with friends, with those with whom they feel good.

Celebration as means of social communication

Michael Rádľ

The paper wants to present a discourse of the way festivities are observed by members of the Roma minority in a small North Bohemian town – Roudnice nad Labem. There is the aim of uncovering the peculiarities in the approach to the celebrations, their sense and social importance, and to interpret the emic attitude itself of members of the Roma local minority to the celebrations they organize themselves and take part in them as well as the rituals they practice and maintain within the framework of celebrations.

Festivities, celebrations and rituals play an indispensable role in the lives of Olah Roma in Roudnice nad Labem. It arises from the description of the festivities and the way they speak about them that they help them maintain and step up the feeling of belonging to the same group and that they are a certain specific cultural element that also serves to strengthen their ethnic identity. The shared experience during the celebrations and other, analogous occasions work as

a strong bond between individual members of the community. In this sense, the main role is played just by the family and community celebrations.

The principle of reciprocity of gifts and treat is another important, accompanying sign of the celebrations. Although the balance of accepting and reciprocating the gifts is even in the long run, all the participants have the feeling that they are net beneficiaries.

The structuring of actors' time, when it comes to the celebration, can be considered quite important. The respondents understand the celebrations in this sense, too. If they are predictable and planned some time beforehand, by turning the actors' thoughts to the forthcoming celebration, the positive influence on their minds is even more important.

In this connection, the following topics are analyzed: *Roma festivals* – festivities in which the denotation “Roma” is often only a part of the name, information on the focus of the event in which the Roma often take an active part, but which is concentrated not only on them, but also on a broad circle of interested persons from the ranks of majority; *adopted festivities* – official occasions generally celebrated by a local community; and *private festivities* – family and community events, specifically: the Saint George pilgrimage to the Říp Hill, birthdays, celebrations of landmark birthdays, weddings, commemoration of the dead and funerals, and christening parties.

When celebrating all of these holidays and festivities, this is a unique situation in a locality and group of respondents. One has to strongly point out that each attempt at finding a universal picture of Roma culture is doomed to failure beforehand even on the local basis. One cannot succumb to the seemingly tempting idea that a group which seems to be different from the viewpoint of majority society will also be homogenous within its singularity. Due to the obstinate efforts to classify the object of interest and to determine at least some of its “universal qualities”, the final creation may be eventually composed of the qualities and characteristics of various members of the studied group the researcher met and whose particular qualities he may be trying to put together at any cost. Such “efforts to reach the

impossible” strongly resemble the situation described by Jean Bazin in his article “*A Bambara for everyone.*”

This is why all the information as well as conclusions arising from the information are only valid for individual respondents with whom the interviews were carried out and they cannot be generalized at all for other Roma families and groups. It cannot be ruled out that the described festivities, customs and traditions of the Olah Roma addressed in Roudnice nad Labem can be similar or the same in some other Roma families. However, it does not arise from this fact that a possible similarity is something necessary, self-evident or expectable. The respondents themselves proclaim that they differ from majority society in many customs and approaches to festivities. They also realize that the essence of the current Roma culture, many researchers are trying in vain to look for and describe, lies just in the fact that it is heterogeneous in this dissimilarity and bound to the traditions transmitted through intergenerational exchange in individual families.

“We do it differently than you, but each family simply has its own customs, ...I do not know how this is done elsewhere, I observe the tradition after my mum...what was observed by her mum, was also observed by my mum...I follow up the tradition, too.” (An interview with Monika, 43 years.)

Lunar New Year celebrations: A staged cultural event as seen by its participants

Tereza Vrbková

The article evaluates the influence of a staged celebration of the Lunar New Year, held in the Prague-Modřany neighbourhood, on the preservation of cultural identity of the migrants originating from South-east Asia and their integration into Czech society. It tracks down the visitors' attitudes to the event and migrants' integration.

Czech respondents understood the integration as a two-way process based on bilateral learning of cultures. They saw the celebration as an event both for migrants and Czechs. On the other hand, the

migrants viewed the integration as a one-way process, within which they adapt themselves to the values of Czech society. They considered the celebration a chance to introduce their culture to the local Czech population.

The organisers of the event pursued the objective of encouraging the bilateral learning of migrants and Czechs. This objective was largely accentuated by the migrants, but only in the sense that they found a common topic of conversation with Czechs and other migrants. Czechs considered the celebration a mere presentation of migrants' cultures that was to influence their tolerance of those of a different ethnic origin.

The celebration did not contribute to the preservation of migrants' original cultural identity. However, it helped the migrants cement the links within the framework of their own ethnic groups and allowed them to establish new contacts. When it comes to the present Czechs, the celebration supported their interest and openness to migrants and their cultures. It also helped them realise the new cultural form and population structure of their own local society. Many Czech visitors expressed interest in the event, but this may not bear witness of a positive approach of local Czech majority to migrants; according to the respondents, all visitors were the people who are interested in this topic. Such cultural events should focus more on those who have not yet any experience with the migrants.

Translation Pavel Vereš

Autoři

Dana Bittnerová (*1966) vystudovala etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1986 PhDr., 1990 CSc.). Svou odbornou kariéru započala v roce 1987 v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, od roku 1993 pracuje na Pedagogické fakultě UK v Praze (katedra školní etnografie) a od roku 1999 na Fakultě humanitních studií UK. V rámci svého vědeckého i pedagogického působení na obou fakultách se dlouhodobě z pozice kulturní antropoložky věnuje problematice interetnických vztahů, problematice druhé generace migrantů, problematice současné školy (s ohledem na žáky z kulturně znevýhodněného a menšinového prostředí) a problematice dětské kultury (s ohledem na sociální interakce).

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

E-mail: dana.bittnerova@seznam.cz

Petra Burešová (*1989) studovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v letech 2008–2014. Bakalářské studium humanitní vzdělanosti zakončila v roce 2012 (Bc.), magisterské studium oboru Občanský sektor v roce 2014 (Mgr.).

e-mail: peta.burak@seznam.cz

Kristýna Dvořáková (*1989) studovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v letech 2009–2015. Bakalářské studium humanitní vzdělanosti zakončila v roce 2012 (Bc.), magisterské studium v oboru Obecná antropologie v roce 2015 (Mgr.).

e-mail: kristid@seznam.cz

Rumyana Georgieva (*1975) vystudovala Sofijskou univerzitu Sv. Klimenta Ochridského v Sofii (1998 Mgr.), Divadelní fakultu Akademie múzických umění (1998 Mgr., 2002 MgA.). V roce 2011 ukončila doktorská studia v oboru Obecná antropologie na Fakultě humanitních studií UK. V letech 1999–2001 učila bulharský jazyk na IZV UK a v letech 2001–2007 na FHS

UK. Spolupracuje s FHS UK na výzkumech jinoetnických komunit v ČR, specializuje se na problematiku Bulharů.

e-mail: ritta1703@yahoo.com

Lucie Hanzlíková (*1973) vystudovala obor Integrované studium člověka na Institutu základů vzdělanosti Univerzity Karlovy (1994 Bc., 1999 Mgr.) a etnologii na Filozofické fakultě téže univerzity (2006 Ph.D., PhDr.). Orientovala se na studium adaptace migrantů-anglických mluvčích (expatů) v ČR a posléze na specifika žité kultury českých Romů.

e-mail: lucka.hanzlikova@gmail.com

Petr Charvát (*1975) původně kvalifikován v gastronomii a cestovním ruchu, kde pracoval do roku 2005, 2004–2008 absolvoval studium humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií UK (2008 Bc.) a v návaznosti obor Obecná antropologie na téže fakultě (2012 Mgr.). V současnosti je zaměstnán ve finančnictví. Ve své odborné práci se orientuje na problematiku arabských menšinových komunit v ČR.

e-mail: charvatpetr@hotmail.com

Ljudmila Kopecká-Kashpura (*1987) vystudovala Fakultu společenských věd Uralské federální univerzity v Jekatěrinburku (2008 Mgr.). Od roku 2009 studuje doktorský program Obecná antropologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Současně pracuje jako dobrovolník v místních neziskových organizacích (např. Člověk v tísni, Multikulturní centrum Praha) na různých projektech, které se vztahují k migraci a veřejné žurnalistice. Specializuje se na studium etnických menšin a migrace. Přípravuje doktorskou disertaci na téma: Adaptace a integrace studentů z Ruska a Kazachstánu v České republice.

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

e-mail: kashpurova@gmail.com

Zuzana Korecká (*1976) vystudovala obor etnologie na Filozofické fakultě UK (2002 Mgr.). V letech 2002–2013 pracovala v Etnologickém ústavu AV ČR, v letech 2014–2015 byla členkou týmu, který zpracovával Mapu sociálně vyloučených lokalit v ČR (projekt Ministerstva práce a sociálních

věcí), v současnosti pracuje v Agentuře pro sociální začleňování při Úřadu vlády ČR. K jejím odborným prioritám náleží problematika migrantů a migrace do ČR, z níž výtěžila řadu statí, a dále oblast sociálního začleňování.

e-mail: zuzana.korecka@seznam.cz

Anna Matějovská (*1990) studovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v letech 2009–2014, kdy získala titul Bc. Trvale své pracovní aktivity spojuje s teritoriem Číny.

e-mail: matejovska.a@gmail.com

Mirjam Moravcová (*1931) vystudovala etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1955 prom. hist., 1963 CSc., PhDr., 1989 DrSc.). V celoživotní perspektivě se zabývá problematikou kulturních specifík sociálních a etnických skupin a problematikou mezietnických vztahů v prostoru střední a jihovýchodní Evropy. Uplatňuje hledisko současnosti i vývojového procesu. Jako vědecká pracovnice byla postupně zaměstnaná ve Slovanském ústavu ČSAV (1955–1963), Ústavu dějin evropských socialistických zemí (1964–1970), Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (1971 až 1992). Jako vědecko-pedagogická pracovnice působila v Institutu základů vzdělanosti UK (1993–1999) a v současnosti na Fakultě humanitních studií UK (od r. 2000).

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

E-mail: mirjam.moravcova@seznam.cz

Michael Rádl (*1963) vystudoval socio-kulturní antropologii (Bc. 2011, 2014 Mgr.) a historickou sociologii (2016 Mgr.) na Fakultě humanitních studií UK. Nyní pokračuje v doktorském studiu Obecné antropologie na téže fakultě. V současnosti se ve své odborné práci orientuje na ekonomickou a politickou antropologii; tuto problematiku také přednáší na FHS UK. K jeho odborným zájmům trvale náleží otázky způsobu života Romů, etnických menšin a marginalizovaných skupin v ČR. Z těchto tematických okruhů publikoval několik studií.

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

e-mail: Radl.michael@seznam.cz

Liliana Rešetarová (*1987) studovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v letech 2007–2013. Bakalářské studium humanitní vzdělanosti zakončila v roce 2013 (Bc.). Magisterské studium v oboru Mediální studia absolvovala na Fakultě sociálních věd v letech 2013–2016 (Mgr.).
e-mail: lilie.resetarova@volny.cz

Vendula Slowiková Segerová (*1975) vystudovala Obecnou antropologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, vědecky se věnovala oboru kulturní a sociální antropologie na Fakultě humanitních studií (2005 Ph.D.). V současnosti realizuje příležitostný výzkum izraelské a židovské komunity, podrobněji se zaměřuje na zvyky a na festivity, především na přechodové rituály dané kultury, zkoumá hebrejštinu jako jazyk kulturní a sociální symboliky. Hebrejštinu používá jako prostředek výzkumu a jako prizma, prostřednictvím kterého lze nahlížet z jedné kultury do druhé a odhalovat tak kulturní vzorce a hodnoty, které zůstávají skryty v obrazu světa hebrejských mluvčích.
e-mail: segerova@email.cz

Miroslav Slowik (*1979) vystudoval filologii se zaměřením na český a španělský jazyk na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Vědecky se věnuje nejen hispanistice, ale také lingvistické antropologii (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy a Fakulta humanitních studií, 2019, Ph.D.). V současnosti se zabývá zkoumáním axiologie kulturních zvyků kódovaných jazykem do obrazu světa, především se snaží odhalit charakteristiky jednotlivých behaviorálních řečových prototypů ve spojitosti s funkční řečí a řečovou zdvořilostí jako prostředků pro ustavení vnitřních bezpečnostních mechanismů jazykových společenství.
e-mail: miroslav.slowik@gmail.com

Boriana Staneva (*1964) vystudovala Sofijskou univerzitu Sv. Klimenta Ochridského (obor dějepis-filosofie, 1988 Mgr.). V letech 1993–1994 absolvovala postgraduální studium na Vídeňské univerzitě, Institut historie, pod vedením prof. PhDr. Wolfdietera Bihla. V letech 1998–1999 měla cyklus přednášek *Kulturně-historická problematika jihovýchodní Evropy* na IZV UK, Praha. V současnosti je doktorandkou na FHS UK, Historická antropolo-

gie, téma – Proces vytváření národní identity v multietnických státech. Vědecké zaměření: vztah křesťanství–islám v Evropě (18.–19. století) z etno-kulturního hlediska, otázky formování a stabilizace národního povědomí ve vícenárodních státních útvarech; kulturní a náboženské vlivy v procesu formování národa; komparativní studium etno-kulturních procesů.
Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
E-mail: borianas64@gmail.com

Michaela Šmídová (*1975) vystudovala Fakultu humanitních studií UK, obor Obecná antropologie (2001 Mgr., 2008 Ph.D.). Disertační práci obhájila na téma sociokulturní adaptace běloruských azylantů v ČR. Od roku 2005 byla zaměstnána v Centru pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK, kde se věnovala problematice hodnotových orientací společnosti ČR. V současné době pracuje v Centru pro studium vysokého školství, v.v.i. jako výzkumná pracovnice a zástupce ředitele.
e-mail: smidovamichaela@seznam.cz

Miloslava Turková (*1949) vystudovala obor národopis-sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1974 absolvent, 1976 PhDr., 1982 CSc.). Od studií se zabývá problematikou výroční a rodinné obřadnosti a kulturní specifikou sociálních a etnických skupin. Mezi etnické vztahy sleduje zejména z pozice české většinové společnosti. V přednáškové činnosti se věnuje také ženské otázce a základním demografickým problémům. Jako vědecká pracovnice byla zaměstnána v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (1974–1993). Jako vědecko-pedagogická pracovnice působila v Institutu základů vzdělanosti UK (1993–1999) a na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (2000–2018).
e-mail: mitucel@seznam.cz

Tereza Vrbková (*1990) studovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v letech 2009–2017. Bakalářské studium humanitní vzdělanosti zakončila v roce 2013 (Bc.), magisterské studium obor Obecná antropologie v roce 2017 (Mgr.).
e-mail: vrbkovat.@gmail.com

Diverzita etnických menšin
Festivity jako ukazatel identity
a společenského směřování

Eds. Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová

Vydala Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
jako 16. svazek edice AGORA

Odpovědná redaktorka Marie Kratochvílová
Jazyková korektura Věra Macháčková
~~Návrh obálky, grafická úprava a sazba Jakub Kubů~~

Tisk ERMAT Praha, s. r. o.
Vydání první
Praha 2019

ISBN 978-80-7571-009-3
www.fhs.cuni.cz
distribuce www.kosmas.cz